Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz z budżetu państwa
za pośrednictwem Euroregionu „Tatry”
w ramach Programu Współpracy Transgranicznej
Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007-2013

PRZEWODNIK TURYSTYCZNY PO ZAMAGURZU SPISKIM

TURISTICKÝ SPRIEVODCA PO ZAMAGURÍ

TOURIST GUIDEBOOK TO ZAMAGURIE

REISEFÜHRER IN DER REGION ZAMAGURIE

ZNACZENIE PIKTOGRAMÓW
VÝZNAM PIKTOGRAMOV
LEGEND FOR PICTOGRAMS
BEDEUTUNG DER PIKTOGRAMME

zabytek historyczny / historická pamiatka / historical monument / historisches Denkmal

muzeum / múzeum / museum / Museum
muzeum prywatne / súkromné múzeum / private museum / Privatmuseum
galeria / galéria / gallery / Galerie

architektura ludowa / ľudová architektúra / folk architecture / traditionelle Architektur

uzdrowisko / kúpele / spa / Kurbad

ośrodek zdrowia / zdravotné stredisko / healthcare center / Gesundheitszentrum

punkt weterynaryjny / veterinárna stanica / veterinary station / Tierarzt

apteka / lekáreň / pharmacy / Apotheke

policja / polícia / police / Polizeiwache

remiza OSP / hasičská stanica / fire station / Feuerwache

górskie pogotowie ratunkowe / horská služba / mountain rescue service / Bergrettungsdienst

centrum informacyjne / infocentrum / information center / Auskunftszentrum

stacja benzynowa / čerpacia stanica / petrol station / Tankstelle

bank / banka / bank / Bank

bankomat / bankomat / cash machine / Geldautomat

telefon / telefón / telephone / Telefon

poczta / pošta / post office / Post

biblioteka / knižnica / library / Bibliothek

internet / internet / internet / Internet

zakwaterowanie / ubytovanie / accommodation / Unterkunft

kemping / kemping / camping / Campingplatz

parking / parkovisko / parking / Parkplatz

gastronomia / stravovanie / dining / Gastronomie

sklep / obchod / shop / Geschäft

przystań flisacka / prístavisko pltí / raft landing / Floßanlegestelle

rafting / splav rieky / river rafting / Rafting

narciarstwo wodne / vodné lyžovanie / water skiing / Wasserski

łódki / člnkovanie / rowing / Ruderboote

rejsy wycieczkowe łodzią / vyhliadková plavba / sightseeing cruise / Schiffrundfahrt

wypożyczalnia sprzętu do pływania / požičovňa vodáckeho vybavenia / boating equipment rental / Bootverleih

kąpieliska / kúpanie / swimming / Freibad

plaża / pláž / beach / Strand

wędkarstwo lov rýb / fishing / Angeln

strzelnica sportowa / športová strelnica / shooting range / Schießplatz

boisko sportowe / športové ihrisko / sports grounds / Sportanlage

plac zabaw / detské ihrisko, detský kútik / playground / Kinderspielplatz

trasy zjazdowe / zjazdovky / ski slopes / Piste

narciarstwo biegowe / bežecké lyžovanie / cross-country skiing / Langlaufloipe

tor snowtubingowy, snowrafting / snowtubingová dráha, snowrafting / snow tubing track, snow rafting / Snowtubing, Snowrafting

tor bobslejowy / bobová dráha / bobsledding track / Bobbahn

tor saneczkowy / sánkarská dráha / luge track / Rodelbahn

orczyk, wyciąg krzesełkowy, kolejka linowa / vlek, lanovka / ski lift, chair lift / Schlepplift, Sessellift

wypożyczalnia sprzętu narciarskiego / požičovňa lyžiarskeho vybavenia / ski rental / Skiverleih

szkółka narciarska / lyžiarska škola / ski school / Skischule

Skibus / Skibus / ski bus / Skibus

toaleta / toaleta / toilet / WC

alpinizm / horolezectvo / mountain climbing / Bergsteigen

lotniarstwo / paraglajding / paragliding / Gleitschirmfliegen

lot widokowy / vyhliadkový let / aerial tours / Rundflüge

turystyka piesza / pešia turistika / hiking / Wandern

turystyka rowerowa / cykloturistika / cycling / Radtouristik

wypożyczalnia rowerów / požičovňa bicyklov / bike rental / Fahrradverleih

wypożyczalnia sprzętu sportowego / požičovňa športových potrieb / sports equipment rental / Sportartikelverleih

jazda konna / jazda na koni / horseback riding / Reiten
powóz konny, kulig / konský povoz / horse-drawn carriage / Kutschfahrten

rezerwat przyrody / prírodná rezervácia / nature reserve / Naturschutzgebiet

jezioro / jazero / lake / See

źródło mineralne / minerálny prameň / mineral spring / Mineralquelle

wodospad / vodopád / waterfall / Wasserfall

jaskinia / jaskyňa / cave / Höhle

pomnik przyrody / prírodná pamiatka / natural monument / Naturdenkmal

wellnes / wellnes / wellness / Wellness

kino / kino / cinema / Kino

siłownia / posilňovňa / gym / Fitnessstudio

impreza kulturalna / kultúrne podujatie / cultural event / Kulturereignis

impreza sportowa / športové podujatie / sporting event / Sportereignis

przejście graniczne / hraničný priechod / border crossing / Grenzübergang

przystanek autobusowy / autobusová zastávka / bus stop / Bushaltestelle

OBSAH / SPIS TREŚCI / CONTENT / INHALTSVERZEICHNIS

Znaczenie piktogramów / Význam piktogramov / Legend for pictograms / Bedeutung der Piktogramme 3
Wstęp / Úvod / Introduction / Einleitung 7

Warunki przyrodnicze / Prírodné pomery / Natural Conditions / Naturräumliche Bedingungen 11
Z historii miejscowości Zamagurza / Z histórie zamagurských obcí / History of the settlements in Zamagurie / Aus der Geschichte der Ortschaften in Zamagurie 35

Červený Kláštor 49
Czarna Góra 64
Dursztyn 72
Falsztyn 78
Frydman 82
Haligovce 90
Havka 98
Jezersko 102
Jurgów 113
Kacwin 122
Krempachy 132
Łapszanka 140
Łapsze Niżne 144
Łapsze Wyżne 156
Lechnica 164
Lesnica 168
Majere 176
Malá Franková 180
Matiašovce 188
Niedzica, Niedzica–Zamek 196
Nowa Biała 212
Osturňa 224

Reľov 232
Rzepiska. 238
Spišská Stará Ves 246
Spišské Hanušovce 262
Stráňany 270
Trybsz 274
Veľká Franková 282
Veľká Lesná 290
Veľký Lipník 294
Zálesie 302

Szlaki piesze / Pešia turistika / Hiking / Wanderwege. 307
Turystyka rowerowa / Cykloturistika / Cyclotourism / Radwege 340
Turystyka wodna / Vodná turistika / Water tourism / Wassertouristik 356
Turystyka zimowa / Zimná turistika / Winter tourism / Wintertouristik 364
Turystyka konna / Jazdecká (konská) turistika / Equestrian (Horse) Tourism / Reittouristik. 367
Inne sporty i atrakcje / Iné športy a atrakcie / Other sports and attractions / Andere Sportarten und Attraktionen 368
Muzea, galerie, skanseny / Múzeá, galérie, skanzeny / Museums, Galleries, Skansens / Museen, Galerien, Freilichtmuseen. 372
Rezerwaty przyrody i zabytki / Prírodné rezervácie a pamiatky / Nature reserves and monuments / Naturschutzgebiete, Sehenswürdigkeiten 376
Kalendarz imprez kulturalnych i sportowych / Kalendárium kultúrnych a športových podujatí / Calendar of cultural and sporting events / Veranstaltungskalender 378
Nabożeństwa / Bohoslužby / Church services / Gottesdienste 386
Infrastruktura komunikacyjna / Dopravná infraštruktúra / Transportation infrastructure / Verkehrsinfrastruktur 394
Ważne kontakty / Dôležité kontakty / Important contact information / Wichtige Telefonnummern. 396

Mapa turystyczna Zamagurza / Turistická mapa Zamaguria /
Tourist map of Zamagurie / Touristische Landkarte von Zamagurie

WSTĘP

Zamagurze Spiskie jest niewielkim podgórskim regionem leżącym na polsko-słowackim pograniczu, który od południa i wschodu ogranicza pogórze Magury Spiskiej [Spišská Magura], od północy rzeka Dunajec, a od zachodu rzeka Białka, która w przeszłości zmieniła swój bieg, w wyniku czego jedna spiska miejscowość – Nowa Biała, leży obecnie na lewym brzegu tej granicznej rzeki. Region Zamagurza rozciąga się obecnie na terytorium dwóch państw – w Republice Słowackiej, gdzie znajduje się 18 miejscowości o łącznej powierzchni 251,8 km^2 i w Rzeczypospolitej Polskiej, gdzie znajduje się 15 miejscowości o powierzchni 195,5 km^2. Przewodnik turystyczny, który trzymacie w ręku, oprowadzi was po tym malowniczym regionie o przepięknej scenerii przyrodniczej, godnych uwagi i często unikatowych zabytkach historycznych i kulturowych, z wodami leczniczymi, źródłami mineralnymi, jeziorami, czy lasami przepełnionymi runem leśnym i zwierzyną. Umożliwi poznanie osobliwej historii i kultury rodzimych mieszkańców, zwróci uwagę na wyjątkowe zjawiska i lokalne atrakcje. Zaprowadzi do miejsc, w których można się w ciszy zrelaksować, gdzie są odpowiednie warunki do aktywnego spędzania czasu wolnego, uprawiania turystyki pieszej, turystyki rowerowej, narciarstwa oraz różnych innych sportów letnich i zimowych, podpowie jak wziąć udział w imprezach kulturalnych, jak zadbać o zdrowie, czy też skorzystać z różnych form rekreacji, od sportów adrenalinowych aż do przyjemnych biesiad przy muzyce, połączonych z degustacją miejscowych specjalności kulinarnych.

Przewodnik w sposób przejrzysty podzielony został na kilka rozdziałów, w których można znaleźć interesującą ofertę. Dwa początkowe rozdziały skrótowo omawiają walory przyrodnicze i historię regionu leżącego za Magurą Spiską. Większość tekstu publikacji zajmuje omówienie poszczególnych miejscowości Zamagurza w czterech wersjach językowych i w kolejności alfabetycznej. Przy każdej miejscowości na pierwszej stronie znajdują się piktogramy, które umożliwiają szybką orientację w miejscowej ofercie, co można tam zobaczyć, przeżyć i z jakich usług można skorzystać. Wyjaśnienia piktogramów znajdują się na stronie 3-4. Zdjęcia w poszczególnych tekstach nie są podpisane i można je zidentyfikować na podstawie numerów, oznaczonych tłustym drukiem w nawiasie. Przedostatni rozdział przewodnika zawiera szczegółowy opis wyznaczonych szlaków turystycznych, pieszych, rowerowych, narciarskich, wodnych i konnych, łącznie z wykazem przystani flisackich, stacji narciarskich, uzdrowisk i innych lokalnych atrakcji. W zakończeniu publikacji można znaleźć informacje o kalendarzu tradycyjnych imprez kulturalnych i sportowych, jakie odbywają się w regionie Zamagurza, wykaz muzeów i galerii – z danymi kontaktowymi, godzinami mszy św. w poszczególnych miejscowościach, przy okazji których można zwiedzić miejscowe kościoły, wykaz rezerwatów przyrody i zabytków, możliwości infrastruktury komunikacyjnej z wyznaczonymi przejściami granicznymi i innymi ważnymi kontaktami telefonicznymi po polskiej i słowackiej stronie Zamagurza. Do przewodnika dołączono szczegółową mapę regionu z wyznaczonymi trasami turystycznymi, zabytkami i innymi niezbędnymi informacjami.

ÚVOD

Zamagurie je neveľký podhorský región ležiaci na slovensko-poľskom pohraničí, ktorý z juhu a východu vymedzuje pohorie Spišskej Magury, zo severu rieka Dunajec a zo západu rieka Bialka, ktorá však v minulosti zmenila svoje koryto, a tak jedna zamagurská obec – Nová Belá [Nowa Biała] leží dnes mimo tohto ohraničenia. V súčasnosti sa zamagurský región rozprestiera na území dvoch štátov – Slovenskej republiky, kde leží 18 obcí s rozlohou 251,8 km^2 a Poľskej republiky, kde sa nachádza 15 obcí s rozlohou 195,5 km^2. Turistický sprievodca, ktorého práve držíte v ruke vás prevedie po tomto malebnom kraji oplývajúcom prekrásnymi prírodnými scenériami, pozoruhodnými a často unikátnymi kultúrno-historickými pamiatkami, liečivými vodami, minerálnymi prameňmi, jazerami, či lesmi plnými plodov a zveri. Umožní vám nahliadnuť do svojráznej histórie a kultúry miestnych obyvateľov, upozorní na výnimočné zjavy i miestne atrakcie. Poradí vám, kde môžete v tichosti rozjímať, ale aj kde sú vhodné podmienky na aktívne využitie voľného času na pešiu turistiku, cykloturistiku, lyžovanie a rôzne iné druhy zimných i letných športov, kultúrne vyžitie, posilnenie zdravia, či rozličnú zábavu od adrenalínových zážitkov až po príjemné posedenie pri hudbe a miestnych kulinárskych špecialitách.

Sprievodca je prehľadne rozdelený do niekoľkých celkov, z ktorých si môžete vybrať to, čo vás zaujíma. Prvé dve kapitoly pojednávajú stručne o prírodných pomeroch a histórii oblasti ležiacej za Spišskou Magurou. Gro publikácie tvorí predstavenie jednotlivých zamagurských obcí v štyroch jazykoch, v abecednom poradí. Pri každej obci sa na prvej strane nachádzajú piktogramy, ktoré umožňujú rýchlu orientáciu v tom, čo tu môžete vidieť, zažiť a aké služby sú k dispozícii. Vysvetlenie piktogramov nájdete na strane 3-4. Fotografie pri jednotlivých textoch nie sú opisované a identifikovať ich možno podľa čísla, ktoré sa nachádza pri hrubšie vytlačenom texte v zátvorke. Predposledná kapitola sprievodcu obsahuje podrobný opis značených turistických trás, a to peších, cyklistických, bežkárskych, vodných i konských, vrátane zoznamu prístavísk, lyžiarskych stredísk, kúpeľov a iných atrakcií. V závere nájdete viacero stručných užitočných informácií, a to: kalendárium tradičných kultúrnych a športových podujatí v oblasti Zamaguria, zoznam múzeí a galérií s kontaktmi, časy konania bohoslužieb v jednotlivých obciach, pri príležitosti ktorých si môžete pozrieť miestne kostoly, zoznam prírodných rezervácií a pamiatok, možnosti dopravnej infraštruktúry so zoznamom hraničných priechodov a dôležité telefonické kontakty na poľskej i slovenskej strane Zamaguria. Súčasťou sprievodcu je aj podrobná, vyberateľná mapa regiónu so značenými turistickými trasami, pamiatkami i ďalšími užitočnými informáciami.

INTRODUCTION

Zamagurie is a small foothill region lying on the Slovak-Polish border. It is defined by the, Spišská Magura range to the south and east, the Dunajec River to the north, and the Białka River to the west, whose course, however, changed in the past, and so today one of the Zamagurie villages, Nowa Biała, lies outside these borders. At the present time, the Zamagurie region is spread out across two countries: in the Slovak Republic, where 18 towns and villages are located in an area of 251.8 km^2 and in the Republic of Poland, where 15 villages are located in an area of 195.5 km^2. The guide book which you are currently holding in your hands will guide you through this picturesque region abounding in exquisite natural scenery, remarkable and often unique cultural-historical monuments, therapeutic waters, mineral springs, lakes, or forests full of fruit and animals. It will enable you to browse through the unique history and culture of the local population, and inform you of exceptional sites and local attractions. We recommend where you can go for quiet contemplation, where there are suitable conditions to use your free time actively hiking, cycling, skiing and doing various other winter and summer sports, and also where to go for cultural activities, to boost your health, or for various other forms of entertainment (from high adrenaline adventures to pleasant places to relax to music and try local culinary specialties).

This guide book is clearly divided into a few sections, from which you can choose what interests you. The first two chapters briefly deal with the nature and history of the region lying behind Spišská Magura. The majority of the publication consists of introducing each of the towns in Zamagurie in four languages in alphabetical order. On the first page for each town, you can find pictograms, which allow for the quick orientation of what you can see and experience and what services are available. You can find an explanation of the pictograms on pages 3-4. The photographs next to the texts are not described, but you can identify them by the bold number in parentheses. The second to last chapter of this guide book contains a detailed description of marked hiking, cycling, cross-country skiing, water and equestrian trails, including a list of rafting ports, ski centers, spas and other attractions. In the conclusion, you'll find much brief but useful information including: a calendar of traditional cultural and sporting events in Zamagurie, a list of museums and galleries with contact information, times of mass in each town (an opportunity for you to visit the local churches), a list of nature reserves and monuments, road infrastructure possibilities with a list of border crossings and important telephone contacts on both the Polish and Slovak sides of Zamagurie. A detailed removable map of the region with marked hiking trails, monuments and other useful information is included in this guide.

EINLEITUNG

Das Zipser Zamagurie ist eine recht kleine Gebirgsregion, gelegen im polnisch-slowakischen Grenzgebiet; von Süden und Osten wird sie durch das bewaldete Gebirge der Zipser Magura [Spišská Magura], von Norden vom Fluss Dunajec, und von Westen vom Fluss Białka begrenzt, der in der Vergangenheit seinen Lauf geändert hat, wodurch einer der zipser Orte – Nowa Biała (deutsch historisch: Neubela) heute am linken Ufer dieses Grenzflusses liegt. Die Region Zamagurie erstreckt sich gegenwärtig auf dem Gebiet von zwei Staaten – der Slowakei, mit einer Gesamtfläche von 251,8 km^2 und 18 Ortschaften, und der Republik Polen mit 15 Orten und einer Gesamtfläche von 195,5 km^2. Der Reiseführer, den Sie in der Hand halten, führt Sie durch diese malerische Region mit wunderschöner landschaftlicher Szenerie, sehenswerten und oft unvergleichlichen historischen Bau- und Kulturdenkmälern, mit Heilwässern, Mineralquellen, Seen und Wäldern mit üppiger Fauna und Flora. Mit diesem Reiseführer wird der Leser die ganz eigene Geschichte und Kultur der Einwohner dieser Region kennenlernen und seine Aufmerksamkeit auf besondere Phänomene und lokale Sehenswürdigkeiten richten können. Hier finden Sie Hinweise, wo man in Ruhe ausspannen kann und wo es Möglichkeiten aktiver Freizeitgestaltung gibt – für Wandern und Radtourismus, Skisport und andere Sommer- und Wintersportarten; wo und wie an Kulturveranstaltungen teilzunehmen, sich gesundheitlich verpflegen zu lassen, oder auch unterschiedlichste Erholungsangebote in Anspruch zu nehmen, von adrenalinsteigernden Sportarten bis hin zu entspannten, gemütlichen Runden bei Musik und Spezialitäten der örtlichen Küche.

Dieser Reiseführer wurde für bessere Übersichtlicht in mehrere Kapitel gegliedert, wo der Leser die für sich interessanten Angebote finden kann. Die zwei ersten Kapitel besprechen in Kurzform die natürlichen Vorzüge und die Geschichte der Region, die sich hinter dem Massiv der Zipser Magura erstreckt. Der überwiegende Teil der Publikation ist einzelnen Orten in der Region Zamagurie gewidmet und wurde in alphabetischer Reihenfolge und in vier Sprachversionen geordnet. Jede Ortbeschreibung beginnt mit einer Reihe von Piktogrammen, die eine schnelle Orientierung im örtlichen Angebot erlauben und Hinweise geben, was dort zu sehen, zu tun und zu erleben ist, und welche Dienstleistungen zur Verfügung stehen. Erläuterungen zu den Piktogrammen befinden sich auf Seiten 3-4. Die Bilder in den einzelnen Beiträgen sind nicht beschrieben, sie können aber den fettgedruckten Textstellen mit Nummern in Klammern zugeordnet werden. Das vorletzte Kapitel des Führers enthält eine genaue Beschreibung der markierten Touristenrouten, der Fuß- und Radwege, der Skipisten, der Wasser- und Reitrouten, einschließlich einer Liste der Floßanlegestellen, Skistationen, Kurbäder und anderer örtlicher Attraktionen. Am Ende des Reiseführers findet man einen Kalender der in der Region Zamagurie stattfindenden traditionellen Kultur- und Sportveranstaltungen, eine Liste von Museen und Kunstgalerien mit Kontaktangaben, die Zeiten der heiligen Messen und Gottesdienste in den einzelnen Orten (dabei können die örtlichen Kirchen besichtigt werden), eine Liste der Naturschutzgebiete und der historischen Denkmäler, eine Auskunft über die Unterkunftsmöglichkeiten, Hotels und Pensionen sowie Gaststätten in den einzelnen Ortschaften, Angaben zur Verkehrsanbindung mit Kennzeichnung der Grenzübergänge und wichtige Telefonnummern für den polnischen und slowakischen Teil der Region Zamagurie. Dem Reiseführer wurde eine detaillierte Karte der Region mit markierten Touristenwegen, historischen Denkmälern und Sehenswürdigkeiten und anderen nützlichen Informationen beigefügt.

WARUNKI PRZYRODNICZE

Z przyrodniczego punktu widzenia obszar Zamagurza, utworzony przez północne stoki Magury Spiskiej [Spišská Magura] i część Pienin, jest wyjątkowym obszarem, uformowanym w wyniku skomplikowanego rozwoju geologicznego, z cennymi ekosystemami przyrodniczymi, jakie powstały w wyniku przebiegających procesów przyrodniczych oraz działalności gospodarczej miejscowej ludności, która w pozytywnym sensie słowa modelowała jego krajobraz, przyczyniając się zarazem do zwiększenia różnorodności gatunków roślinnych i zwierzęcych.

Pogórze Pienin jest klejnotem i centralną częścią tego obszaru. Stanowi część pasma skalnego, które na długości 600 km jest granicą pomiędzy wewnętrznymi i zewnętrznymi Karpatami. Pieniny znajdują się w północnej części pasma skalnego, a ich obszar rozciąga się na powierzchni o długości około 35 km i maksymalnej szerokości około 6 km. Na północy sąsiadują z Gorcami i Beskidem Sądeckim, na południu z Magurą Spiską, na zachodzie z Tatrami Bielskimi [Belianske Tatry], a na wschodzie z Ľubovnianską vrchoviną i Międzygórzem Spisko-Szaryskim [Spišsko-šarišské medzihore]. Obszar Pienin dzieli się na trzy części:

1. Pieniny Spiskie znajdują się w zachodniej części Pienin i rozciągają się pomiędzy rzeką Białką a Niedzicą. Na północy i południu ogranicza je rzeka Dunajec i potok Łapszanka. Ich częścią jest również wzgórze zamkowe w Niedzicy Zamku. Obecnie w całości leżą na terytorium Polski.

2. **Pieniny Właściwe (1)** rozciągają się od czorsztyńskiego wzgórza zamkowego do miasta Szczawnica. Od Pienin Spiskich oddziela ich akwen zapory na Dunajcu. Na północy obszar Pienin Właściwych ogranicza potok Krośnica i Grajcarek, a pomiędzy nimi część Dunajca. Na południu granicę tworzy rzeka Dunajec po Czerwony Klasztor [Červený Kláštor], a następnie jego prawobrzeżny dopływ, Lipnik, dalej potok Kamienka, który jest już jednak dopływem rzeki Poprad. Pieniny Właściwe dzielą się na mniejsze części, a mianowicie:

2.1. Pieniny Czorsztyńskie, które znajdują się na lewej stronie Dunajca i obejmują tereny od wzgórza zamku czorsztyńskiego do przełęczy Szopka. Ich najwyższym wzniesieniem jest szczyt Nowa Góra (902 m n.p.m.).

1

2.2. **Masyw Trzech Koron (2)**, który rozciąga się od przełączy Szopka, przez przełom Dunajca, aż do doliny Potoku Pienińskiego. Masyw Trzech Koron rzeka Dunajec przedzieliła doliną przełomu na dwie części. Po lewej, polskiej stronie, tworzą go Trzy Korony (982 m n.p.m.), które wznoszą się aż 520 m nad poziomem Dunajca. Po prawej, słowackiej stronie

tworzy go grzebień Góry Klasztornej [Kláštorná hora] (657 m n.p.m.), Golicy [Holica] (828 m n.p.m.) i Płaśni [Plásna] (889 m n.p.m.) ze Skałami Haligowskimi [Haligovské skaly].

2.3. Pieninki, które uważane są za najbardziej malowniczą część Pienin Właściwych, rozciągają się na obszarze pomiędzy doliną Pienińskiego Potoku a przełomem Leśnickiego Potoku [Lesnický potok]. Najbardziej znanym szczytem jest Sokolica (747 m n.p.m.), ale najwyżej położonym punktem jest Czertezik (774 m n.p.m.). Wysokość ścian skalnych po polskiej stronie osiąga aż 30 m nad poziomem Dunajca. Po stronie słowackiej znajduje się w tym miejscu masyw **Osobita (3)** (490 m n.p.m.), wznoszący się po prawej stronie przed przełomem Potoku Leśnickiego. Do Zamagurza z Pienin Właściwych należą tylko obszary leżące po stronie słowackiej.

3. Małe Pieniny jest to szeroki płaski górski grzbiet, który rozciąga się od rzeki Dunajec aż do wzgórza Wierchliczka [Vrchriécka] (966 m n.p.m.) nad miejscowością Litmanová na wschodzie. Należy do nich również najwyższy szczyt Pienin – Wysokie Skałki [Vysoké Skalky] (1050 m n.p.m.).

Obszaru Pienin nie można sobie wyobrazić bez rzeki Dunajec, która stworzyła tutaj w przeszłości niespotykane ukształtowanie terenu – **dolinę przełomu Dunajca (4)**. Ciek wodny uformował bardziej miękkie górotwory pomiędzy poszczególnymi skałami wapiennymi i stworzył wąski i głęboki kanion o długości około 8,5 km, który składa się z czterech wielkich meandrów, w których rzeka ostro zmienia kierunek zawracając niekiedy w przeciwnym kierunku. Przełom Dunajca wraz z przełomem Leśnickiego Potoku jest najczęściej odwiedzanym miejscem po stronie słowackiej. Po polskiej stronie Pienin Spiskich, na Zamagurzu, znajduje się rezerwat przyrody Zielone Skałki, składający się z pasma skał wapiennych z rzadkimi gatunkami roślin, np. pluskwica europejska, czy kokorycz żółta. Naturalną granicą, która oddziela Pieniny od Kotliny Nowotarskiej jest rzeka Białka, która w przeszłości wydrążyła w skałach wapiennych przełom o szerokości stu metrów. Ten rezerwat przyrody – **Przełom Białki (5)** jest również geologicznie związany z Pieninami.

Pomimo tego, że skalne pasmo Karpat w związku z nieprzepuszczalnością podłoża jest ubogie w źródła mineralne, to w Pieninach – w miejscowości Czerwony Klasztor – znajdują się trzy źródła zimnej wody siarkowodorowej, które wypływają na styku pienińskich wapieni i fliszu. Wody tych źródeł mają właściwości lecznicze w zakresie chorób skórnych, przemiany materii, chorób żołądka oraz reumatyzmu.

5

Pasmo fliszu, do którego należy pozostała część Zamagurza, tworzy nieprzepuszczalne górotwory fliszowe, w których stosunkowo rzadko występują wydajniejsze źródła mineralne. Na terytorium Zamagurza źródła mineralne występują również na obszarze następujących gmin i miejscowości: Haligowce [Haligov-

ce], Kacwin, Łapsze Wyżne, Lechnica, Osturnia [Osturňa], Wielka Leśna [Veľká Lesná] i Wielki [Veľký Lipník] Lipnik.

9

Pieniny są również interesujące z powodu występujących tutaj zjawisk krasowych. Najwięcej powierzchniowych i podziemnych zjawisk krasowych znajduje się w **Haligowskich Skałach (6)**, gdzie oprócz skalnych igieł i wież, znajdują się 23 zbadane podziemne formacje, z których do najbardziej znanych należy jaskinia Aksamitka z korytarzami o długości 335 m. Na urozmaiconą budowę geologiczną, rozczłonkowaną rzeźbę Pienin wpłynęło w szczególności to, iż w okresie lodowcowym tereny te nie były pokryte lodem, co uwarunkowało rozmaitość pienińskich zespołów przyrodniczych. Uwarunkowania te, wraz z działalnością człowieka w przeszłości, spowodowały, iż ukształtowane zostały warunki do powstania niespotykanych w dzisiejszych czasach wartościowych zbiorowisk roślinnych z niezwykłą różnorodnością gatunków roślinnych i zwierzęcych. Na małym obszarze w mozaikowy sposób występują zbiorowiska roślinności skalnej, leśnej i trawiastej, które wraz z pozostałymi areałami, wykorzystywanymi do działalności rolniczej, tworzą krajobraz z mnóstwem unikalnej flory i fauny.

Biotypy skalne i usypiska znajdują się nie tylko po obydwu stronach przełomu Dunajca, lecz są również charakterystyczne dla Skał Haligowskich, przełomu Potoku Leśnickiego i dla grzebienia Małych Pienin, gdzie wystają nad powierzchnią poszczególne turnie. W tych zbiorowiskach oprócz innych gatunków można znaleźć relikty okresu lodowcowego, jakim jest jałowiec sawina, **chryzantema Zawadzkiego (7)** oraz dębik ośmiopłatkowy. Oprócz nich występuje **aster alpejski (8)**, reprezentujący florę alpejską, pszonak Wittmana, goździk wczesny i wiele innych. Tych zbiorowisk nie można sobie wyobrazić bez różnobarwnych motyli, wśród których wyróżnia się **niepylak apollo (9)**, czy też niektóre gatunki modraszków.

Rejony trudne do wykorzystania rolniczego porośnięte są obecnie lasem. Na obszarze Pienin przeważają lasy bukowe i jodłowo-bukowe lasy kwieciste, w których oprócz zwyczajnych gatunków roślin występuje cis pospolity, wawrzynek wilczełyko, lilia złotogłów i wiele innych. W mniejszych ilościach występują lasy bukowe lubiące podłoże wapienne, które rosną na stromych skalnych zboczach. Cenne zbiorowiska karpackich lasów bukowych znajdują się w rezerwacie przyrodniczym Niebieska Dolina na obszarze katastru wsi Łapsze Niżne. Wapniste gleby na nasłonecznionych połaciach, uwarunkowują gatunkowe bogactwo porostu ziół i krzewów, łącznie z większą ilością gatunków storczykowatych, wliczając w to **obuwika pospolitego (10)**. Zbocza wąwozów i głębokich rozpadlin na stromych stokach porastają lasy lipowo-klonowe, które są gatunkowo różnorodne, z typowymi porostami drzewnymi, jak jawor górski i zwyczajny, lipa drobnolistna i szerokolistna oraz jesion wyniosły. Bardzo rzadko na wapnistym podłożu występują reliktowe lasy sosnowe i świerkowe, które rosną w ekstremalnych skalnych szczelinach, na grzebieniach skalnych, wieżach i turniach.

Są to bardzo cenne zbiorowiska, które są przedstawicielami polodowcowego rozwoju wegetacyjnego. Przy zbiorowiskach leśnych należy również wspomnieć olszę szarą, która jest częścią porostów i zarośli na bardziej wilgotnych miejscach.

Odrębną częścią są zbiorowiska łąk, które należą do obszarów użytkowanych rolniczo, będących jednocześnie formą **przypomnienia dawnego obrazu rolnictwa tradycyjnego (11)**. Zbiorowiska łąk ze względu na uwarunkowania podłoża geologicznego należą do gatunkowo najbogatszych. Koszone łąki należą bowiem do najbogatszych zbiorowisk, na których na jednym arze występuje aż 70 rodzajów roślin. Na łąkach Pienin można zobaczyć wiele gatunków storczykowatych, np. podkolan biały, gółka długoostrogowa, listera jajowata, storczyk majowy, **storczyk kukawka (12)**. Ozdobą jest mieczyk dachówkowaty. Bardziej interesującymi są mozaikowato rozmieszczone zbiorowiska roślin na łąkach podmokłych i mokradłach, które nie osiągają jednak większych rozmiarów.

Następnym, drugim w kolejności, górskim zespołem Zamagurza jest pogórze fliszu **Spiska Magura (13)**, który od północy ogranicza potok Łapszanka, część rzeki Dunajec, potok Lipnik i Kamienka, na południu zaś potok Biela i rzeka Poprad. Na północy sąsiaduje z Pieninami, na zachodzie z Tatrami Bielskimi [Belianske Tatry] i Rowem Podtatrzańskim [Podtatranská brázda], na południu z Kotliną Podtatrzańską [Podtatrnská kotlina] i Lewoczskimi Wierchami [Levočské vrchy], a na wschodzie Międzygórzem Spisko-Szaryszkim. Pogórze to tworzy masywny grzbiet górski, który wyrzeźbiony jest potokami, dzieląc go na mnóstwo bocznych grzebieni i dolin, a Przełęcz Magurska (949 m n.p.m.) i dolina potoku Rieka rozdziela jego obszar na dwa subregiony:

1. Rzepisko – nazwany według najwyższego szczytu Rzepisko (1 259 m n.p.m.), w którym znajduje się Rów Osturniański z ciekawymi zbiorowiskami mokradeł. Grzbiet przechodzi przez koty Rzepisko – Magurka – Bukowina – Smreczyński Wierch – Spádik – Magurska Przełęcz;

2. Wietrzny Wierch – nosi nazwę według tak samo nazwanej koty we wschodniej części Magury Spiskiej. Grzebień w tej części obszaru ciągnie się wzdłuż kot Kameniarka – Riňava – Wietrzny Wierch (1 102 m n.p.m.).

Magura Spiska powstała w wyniku masywnego fałdowania się górotworów pod koniec późnego trzeciorzędu. Charakterystycznym rysem Magury Spiskiej są płaszczyznowo głębokie i strumieniste osuwiska, które powstały w wyniku silnych opadów i topienia się śniegu. Większe osuwiska kry lodowej zatamowały koryta dolin w taki sposób, że powstały odpowiednie warunki do uformowania się jezior. Do najbardziej znanych należy jezioro w miejscowości Jezersko – Jezioro Jezerskie, a na obszarze miejscowości Osturnia Wielkie Jezioro Osturniańskie,

13

17

Małe Jeziora i **Jezioro (14)**. Wszystkie te jeziora mają statut rezerwatu przyrody, względnie pomnika przyrody. Oprócz nich na tym obszarze znajduje się jeszcze kilka zbiorowisk mokradeł po wyschniętych jeziorkach, które obecnie, przy wyższym poziomie wód gruntowych, tworzą małe jeziorka. Cieki wodne Magury Spiskiej z północnych stoków spływają do rzeki Dunajec. Ciekiem o największym znaczeniu w Rowie Osturniańskim jest Potok Osturniański i Frankowski, a w Kotlinie Starowiejskiej potok Rieka i Lipnik. Po polskiej stronie najbardziej znaczącymi są cieki Kacwinianka, Niedziczanka, Łapszanka **(15)**, Potok Trybski i Białka. Z uwagi na swoje podłoże łupkowe wszystkie potoki tworzą interesujące stopnie wodne i wodospady.

Zbiorowiska przyrodnicze na terenie Magury Spiskiej różnią się od zbiorowisk Pienin. Związane jest to z uboższymi glebami na podłożu fliszowym, jak również mniej zróżnicowaną rzeźbą terenu. Uwarunkowania te uniemożliwiły powstanie tak dużej różnorodności roślinnej jak w Pieninach, nie można jednak na tej podstawie stwierdzić, że obszar Magury Spiskiej jest mniej interesujący. Na obszarach rolniczych, w niższych partiach, na tzw. równiach, grunty orne występują zamiennie z łąkami koszonymi, na których można spotkać interesujące rośliny, jak kilka rodzajów storczyków, czy mieczyk dachówkowaty. Większość areałów rolnych tworzy pastwiska, wypasane **owcami (16)**, w niższych partiach bydłem rogatym. Interesujące były w przeszłości górskie łąki tzw. psiarne na grzebieniowych częściach tych obszarów, które jednak w wyniku zalesiania i naturalnego rozszerzania się obszarów leśnych, zanikły.

Do cennych i wartościowych zbiorowisk roślinnych należą również zbiorowiska mokradeł, które w mozaikowy sposób występują na całym obszarze Zamagurza, również na areałach użytków rolnych, jak też leśnych. Najczęściej spotykamy je na obszarze Osturni i Jezerska. W zbiorowiskach tych znajdują się gatunki roślinne, które do swojej wegetacji potrzebują wyższy lub wysoki poziom wód podziemnych. Należą do nich wszystkie rodzaje wełnianek, bobrek trójlistkowy, pierwiosnka omączona, knieć

błotna, zwana też kaczeńcem, ale również rośliny mięsożerne, jak rosiczka okrągłolistna, czy tłustosz pospolity. Na obszarach tych można również zobaczyć salamandrę plamistą oraz traszkę górską lub traszkę karpacką. Największe, a z przyrodniczego punktu widzenia najcenniejsze zbiorowiska mokradeł uznane zostały za rezerwaty przyrodnicze lub wspomniane wyżej pomniki przyrody.

Na obszarze Magury Spiskiej najczęściej występują zbiorowiska leśne. Większość porostów lasów, które nie są porostami pierwotnymi, stanowią lasy świerkowe, co w ostatnich latach spowodowało występowanie większych wiatrołomów i masowych ataków korników. Obecnie, na zagrożonych terenach, sztucznie zasadzono młode porosty z bardziej odpowiednim składem drzewostanu. W lasach Magury Spiskiej w mniejszym zakresie występuje jodła i modrzew. Z drzew liściastych najczęściej występuje buk, klon i jesion. W pobliżu cieków wodnych i na porostach brzegowych występuje wierzba, olsza szara i olcha czarna.

Cały teren Zamagurza z uwagi na swoją różnorodność stwarza optymalne warunki dla występowania wielu gatunków zwierząt. Niektóre, charakterystyczne dla poszczególnych zbiorowisk przyrodniczych, wspomniane były przy ich opisie. Inne, w szczególności większe gatunki ssaków, migrują po terenie całego Zamagurza. Oprócz zwyczajnych gatunków zwierzyny łowieckiej występują tutaj również liczne szlachetniejsze gatunki, jak **ryś euroazjatycki (17)**, **niedźwiedź brunatny (18)**, czy wilk szary**.** Przy ciekach wodnych, w których występuje 17 gatunków ryb, m. in. głowacica, możemy spotkać **wydrę europejską (19)**, czy bobra europejskiego. Różnorodny gospodarczo obszar wraz ze zbiorowiskami leśnymi tworzy idealne warunki do występowania różnych gatunków ptactwa, np. zimorodka zwyczajnego przy ciekach wodnych, dudka zwyczajnego wyszukującego dziuple w starych drzewach, **orła przedniego (20)** i orlika krzykliwego, wyszukującego pod gniazda miejsca w kompleksach leśnych, puchacza zwyczajnego i wielu innych gatunków. Różnorodne i cenne zbiorowiska przyrodnicze wraz z niespotykanymi pejzażami kulturowymi były podstawą do tego, że w 1932 r. powstał na terenie Pienin, po stronie polskiej, Pieniński Park Narodowy. Podczas uroczystego ogłoszenia tego aktu, 14 lipca 1932 r., przedstawiciele obydwu sąsiadujących państw zadeklarowali powstanie pierwszego transgranicznego parku w Europie. Obecnie parki narodowe w Pieninach istnieją po obydwu stronach rzeki Dunajec, a cały obszar Zamagurza jest pasmem ochronnym Pienińskiego Parku Narodowego.

PRÍRODNÉ POMERY

Z prírodného hľadiska je územie Zamaguria tvorené severnými svahmi Spišskej Magury a časťou Pienin, pričom v sebe ukrýva výnimočnú krajinu, formovanú zložitým geologickým vývojom, so vzácnymi prírodnými spoločenstvami, ktoré vznikli vplyvom prírodných procesov a činnosťou miestnych obyvateľov, ktorí túto krajinu v pozitívnom zmysle slova modelovali a tak sa pričinili o zvýšenie pestrosti rastlinných a živočíšnych druhov.

Horský celok Pieniny je jadrom a klenotom tohto územia. Tvorí časť bradlového pásma, ktoré predstavuje rozhranie medzi vnútornými a vonkajšími Karpatmi v dĺžke cca 600 km. Pieniny sa nachádzajú v severnej časti bradlového pásma a ich územie má dĺžku cca 35 km s najväčšou šírkou približne 6 km. Na severe susedia s Gorcami a Beskydom Sądeckym, na juhu so Spišskou Magurou, na západe s Belianskymi Tatrami a na východe s Ľubovnianskou vrchovinou a Spišsko-šarišským medzihorím. Územie Pienin sa delí na tri časti:

1. Spišské Pieniny sa nachádzajú v západnej časti Pienin a rozprestierajú sa medzi riekou Bialka a Nedeca [Niedzica]. Na severe a juhu ich ohraničujú rieka Dunajec a potok Lapšanka [Łapszanka]. Ich súčasťou je tiež hradné bralo v Nedeci–Zámku [Niedzica –Zamek]. V súčasnosti ležia celé na území Poľska.

2. **Centrálne Pieniny (1)** sa tiahnu od hradného brala Čorštín [Czorsztyn] až po mesto Štiavnica [Szczawnica]. Od Spišských Pienin ich oddeľuje vodná nádrž na Dunajci. Na severe územie centrálnych Pienin ohraničujú prítoky Dunajca potok Krošnica a Grajcarek a časť Dunajca medzi nimi. Na juhu vytvára hranicu rieka Dunajec po Červený Kláštor a jej pravostranný prítok Lipník a ďalej potok Kamienka, ktorý sa však už vlieva do rieky Poprad. Centrálne Pieniny sa členia ešte na menšie časti, a to na:

2.1. Čorštínske Pieniny sa nachádzajú na ľavej strane Dunajca v Poľsku a zaberajú územie od Čorštínskeho brala po prielom Šopka [Szopka]. Ich najvyššou kótou je vrch Nová hora [Nowa Góra] (902 m n.m).

2.2. **Masív Troch korún (2)**, ktorý sa tiahne od sedla Šopka, prielomom Dunajca, až po údolie Pieninského potoka. Masív Troch korún rozdelila rieka Dunajec prielomovou dolinou na dve časti. Z ľavej – poľskej strany sú ich súčasťou známe Tri koruny (982 m n.m.), ktoré sa vypínajú až 520 m nad hladinou Dunajca. Na pravej – slovenskej strane ich tvorí hrebeň Kláštornej hory (657 m n.m.), Holice (828 m n.m.) a Plašnej (889 m n.m.) s Haligovskými skalami.

2

2.3. Pieninky sú považované za najmalebnejšiu časť centrálnych Pienin. Rozprestierajú sa medzi údolím Pieninského potoka po prielom Lesnického potoka. Najznámejším skal-

6

ným bralom je Sokolica (747 m n.m.), ale najvyššou kótou je Čertežik [Czertezik] (774 m n.m.). Výška skalných stien na poľskej strane dosahuje až 300 m nad hladinou Dunajca. Na slovenskej strane sa v tejto časti Pienin nachádza len skalné bralo **Osobitá (3)** (490 m n.m.) týčiace sa na pravej strane pred Prielomom Lesnického potoka. Z centrálnych Pienin sú súčasťou Zamaguria len oblasti ležiace na slovenskej strane.

3. Malé Pieniny sú tvorené širokým plochým horským chrbtom, ktorý sa tiahne od rieky Dunajec, až po kótu Vrchriečky (966 m n.m.) nad obcou Litmanová na východe. Ich súčasťou je aj najvyšší vrchol Pienin – Vysoké skalky (1050 m n.m.).

Územie Pienin si nevieme predstaviť bez rieky Dunajec, ktorá tu v minulosti vytvorila jedinečný prírodný útvar – **prielomovú dolinu Dunajca (4)**. Vodný tok vypreparoval mäkšie horniny medzi jednotlivými vápencovými bralami a vytvoril úzky a hlboký kaňon v dĺžke cca 8,5 km, ktorý má štyri veľké meandre, v ktorých rieka prudko mení smer a miestami sa otáča skoro do protismeru. Prielom Dunajca spolu s Prielomom Lesnického potoka sú najnavštevovanejšími miestami na slovenskej strane. Na poľskej strane zamagurských Pienin sa nachádza prírodná rezervácia Zelené skalky [Zielone skałki] tvorená pásmom vápencových skál s viacerými vzácnymi druhmi rastlín ako napr. ploštičník európsky či chochlačka žltobiela. Prirodzenú hranicu, ktorá oddeľuje Pieniny od Novotarskej kotliny tvorí rieka Bialka, ktorá v minulosti vytvorila vo vápencových skalách prielom o šírke sto metrov. Táto prírodná rezervácia – **Prielom Bialky (5)** je geologicky taktiež zviazaná s Pieninami.

Napriek tomu, že bradlové pásmo Karpát je vzhľadom na svoju priepustnosť na minerálne vody pomerne chudobné, v Pieninách – v Červenom Kláštore sa nachádzajú tri pramene studenej sírovodíkovej vody, a to na zlome pieninských vápencov a flyša. Voda týchto prameňov priaznivo pôsobí na choroby kožné, látkovej výmeny, žalúdka, či reumatizmu. Flyšové pásmo, do ktorého patrí zvyšná časť Zamaguria, tvoria nepriepustné flyšové horniny, v ktorých je výskyt výdatnejších minerálnych vôd pomerne zriedkavý. Na území Zamaguria sú známejšie minerálne pramene v katastrálnych územiach obcí: Haligovce, Kacvín [Kacwin], Vyšné Lapše {Łapsze Wyżne], Lechnica, Osturňa, Stráňany, Veľká Lesná a Veľký Lipník.

Pieniny sú zaujímavé aj výskytom krasových javov. Najviac povrchových a podzemných krasových javov sa nachádza v **Haligovských skalách (6)**, kde sa okrem závrtov, skalných ihiel a veží, nachádza 23 preskúmaných podzemných útvarov, z ktorých najznámejšia je jaskyňa Axamitka s dĺžkou chodieb 335 m. Pestrá geologická stavba, členitý reliéf Pienin a skutočnosť, že toto územie nebolo počas doby ľadovej pokryté ľadom podmienila pestrosť pieninských prírodných spoločenstiev. Tieto skutočnosti spolu

s vplyvom človeka v minulosti, vytvorili podmienky pre vznik jedinečných a v dnešnej dobe vzácnych prírodných spoločenstiev s pestrým zastúpením rastlinných a živočíšnych druhov. Na malej výmere územia sa mozaikovite striedajú skalné, lesné a lúčne spoločenstvá, ktoré spolu s ostatnou poľnohospodársky využívanou pôdou tvoria unikátnu krajinu s množstvom vzácnych rastlinných a živočíšnych druhov.

Skalné a sutinové biotopy sa nachádzajú najmä po obidvoch stranách Dunajca v jeho prielome, ale skalné spoločenstvá sú typické aj pre Haligovské skaly, Prielom Lesnického potoka ako i pre hrebeň Malých Pienin, kde vystupujú na povrch jednotlivé bradlá. V týchto spoločenstvách sa okrem iných druhov vyskytujú relikty doby ľadovej ako borievka netátová, **chryzantéma pieninská (7)**, dryadka osemlístková. Okrem nich sa tu vyskytuje **astra alpínska (8)** reprezentujúca alpínsku flóru, ale i horčičník wittmanov, klinček včasný a mnoho iných. Tieto spoločenstvá si nevieme predstaviť bez pestrej palety motýľov, medzi ktorými vyniká **jasoň červenooký (9)**, či niektoré druhy modráčikov.

Na miestach, ktoré sa poľnohospodársky ťažšie využívali, dnes rastie les. Na území Pienin prevládajú bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy, v ktorých sa okrem bežných rastlinných druhov vyskytujú tis obyčajný, lykovec jedovatý, ľalia zlatohlavá a mnoho ďalších. Menšie zastúpenie majú vápnomilné bukové lesy, ktoré sa vyskytujú na strmých skalných svahoch. Vzácne lesné spoločenstvá karpatských bukových lesov sa nachádzajú v prírodnej rezervácii Nebeská dolina [Niebieska Dolina] v katastrálnom území Nižných Láps [Łapsze Niżne]. Vápenaté pôdy, často na výhrevných stanovištiach, podmieňujú druhovú bohatosť bylinného aj krovitého podrastu vrátane väčšieho počtu orchideovitých druhov, vrátane **čievičníka papučkového (10).** Svahové, úžľabinové a roklinové sutiny na strmších svahoch osídľujú lipovo-javorové sutinové lesy, ktoré sú druhovo pestré, s typickými drevinami ako javor horský a mliečny, lipa malolistá a veľkolistá a jaseň štíhly. Veľmi malé zastúpenie majú reliktné vápnomilné borovicové a smrekovcové lesy, ktoré osídľujú extrémne skalné stanovištia, ako sú hrebene, skalné veže a bralá. Sú to veľmi vzácne spoločenstvá, ktoré predstavujú pozostatok poľadového vývoja vegetácie. Pri lesných spoločenstvách je potrebné spomenúť jelšu sivú, ktorá tvorí súčasť brehových porastov a zárastov na vlhších stanoviskách.

10

Samostatnou kapitolou sú lúčne spoločenstvá, ktoré tvoria súčasť poľnohospodárskej krajiny a tá je zároveň **pamiatkou a obrazom tradičného poľnohospodárstva (11)**. Lúčne spoločenstvá vzhľadom na geologické podložie patria medzi druhovo najbohatšie. Kosné lúky patria medzi naše najbohatšie spoločenstvá, v ktorých sa vyskytuje až 70 druhov rastlín na 1 ár. Na lúkach Pienin môžeme vidieť mnoho vstavačovitých druhov ako napr. vemenník dvojlistý, päťprstnica obyčajná, bradáčik vajcovitolistý, vstavačovec májový, **vstavačovec vojenský (12)**. Ozdobou

je mečík škridlicovitý. Veľmi zaujímavé sú mozaikovite rozmiestnené lúčne spoločenstvá na mokraďných a vlhkých stanovištiach, ktoré však nedosahujú väčší výmer.

Druhým horským celkom Zamaguria je flyšové pohorie **Spišská Magura (13)**, ktoré na severe ohraničuje potok Lapšanka, časť rieky Dunajec, potok Lipník a Kamienka, na juhu potok Bialka a rieka Poprad. Na severe susedí s Pieninami, na západe s Beliansky-mi Tatrami a Podtatranskou brázdou, na juhu s Podtatranskou kotlinou a Levočskými vrchmi a na východe so Spišsko-šarišským medzihorím. Pohorie je tvorené mohutným horským chrbtom, ktorý je silne rázsochovito členený potokmi na množstvo bočných hrebeňov a dolín. Územie rozdeľuje Magurské sedlo (949 m n.m.) a údolie potoka Rieka na dva podcelky:

1. Repisko – pomenovaný podľa najvyššej kóty Repisko (1 259 m n.m.), v ktorom sa nachádza Osturnianska brázda so zaujímavými mokraďnými spoločenstvami. Hrebeň prechádza cez kóty Repisko – Magurka – Bukovina – Smrečiny – Spádik – Magurské sedlo;

2. Veterný vrch – nesie meno podľa rovnomennej kóty vo východnej časti Spišskej Magury. Hrebeň v tejto časti územia ide po kótach Kameniarka – Riňava – Veterný vrch (1 102 m n. m.).

Spišská Magura vznikla mohutným vrásnením koncom starších treťohôr. Charakteristickým rysom Spišskej Magury sú plošné hlboké a prúdové zosuvy, ktoré vznikli pri silných zrážkach a topení snehu. Väčšie kryhové zosuvy zahradili korytá dolín tak, že vytvorili podmienky pre vznik jazier, z ktorých najznámejšie sú Jezerské jazero pri obci Jezersko a v katastrálnom území obce Osturňa Veľké osturnianske jazero, Malé jazerá a **Jazero (14)**. Všetky tieto jazerá majú štatút prírodnej rezervácie, resp. prírodnej pamiatky. Okrem nich je v území viacej mokraďných spoločenstiev po zaniknutých jazierkach, ktoré aj v súčasnosti pri vyššej hladine podzemnej vody vytvárajú malé jazierka. Vodné toky Spišskej Magury odvádzajú vody zo severných svahov do rieky Dunajec. Najvýznamnejšími tokmi v Osturnianskej brázde sú Osturniansky a Frankovský potok, v Staroveskej kotline potoky Rieka a Lipník. Na poľskej strane sú významnejšími tokmi Kacvíňanka, Nedečanka, **Lapšanka (15)**, Tribšský potok a Bialka. Vzhľadom na svoje bridlicové podložie všetky potoky vytvárajú zaujímavé vodné prahy a vodopády.

14

Prírodné spoločenstvá na území Spišskej Magury sa líšia od spoločenstiev Pienin, čo je dané chudobnejšími pôdami na flyšovom podloží, ako i menej členitým reliéfom územia. Tieto skutočnosti neumožnili vznik takej širokej škály spoločenstiev ako v Pieninách, avšak nemožno povedať, že by územie Spišskej Magury nebolo zaujímavé. V poľnohospodárskej krajine, v nižších polohách, v tzv. rovniach sa strieda orná pôda

18

s kosnými lúkami, na ktorých možno nájsť niektoré zaujímavé rastliny, ako viacero druhov orchideí či mečík škridlicovitý. Väčšinu poľnohospodárskej pôdy však tvoria pasienky, **vypásané ovcami (16)**, resp. v nižších polohách hovädzím dobytkom. Zaujímavé boli v minulosti horské psicové lúky v hrebeňových častiach územia, ktoré však vplyvom zalesňovania a prirodzeným rozširovaním drevín zanikli.

Medzi vzácne a hodnotné rastlinné spoločenstvá patria mokraďné spoločenstvá, ktoré sa mozaikovite vyskytujú na celom území Zamaguria, ako na poľnohospodárskej, tak aj na lesnej pôde. Najpočetnejšie sú v katastrálnych územiach Osturne a Jezerska. V týchto spoločenstvách sa nachádzajú rastlinné druhy, ktoré pre svoju existenciu potrebujú vyššiu alebo vysokú hladinu podzemnej vody. Medzi ne patria všetky druhy páperníkov, vachta trojlistá, prvosienka pomúčená, záružlie močiarne, ale i mäsožravé rastliny ako rosička okrúhlolistá, či tučnica obyčajná. V týchto lokalitách môžeme vidieť salamandru škvrnitú, či mloka vrchovského alebo karpatského. Najväčšie a prírodovedecky najvzácnejšie mokraďné spoločenstvá boli vyhlásené za prírodné rezervácie, resp. vyššie spomenuté prírodné pamiatky.

Najpočetnejšie zastúpenie na území Spišskej Magury majú lesné spoločenstvá. Prevažná väčšina lesných porastov sú nepôvodné smrekové lesy, čo sa prejavilo v posledných rokoch výskytom väčších vetrových a lykožrútových kalamít. V súčasnosti sú už na kalamitných plochách umelo založené mladé porasty s vhodnejším drevinovým zložením. V menšej miere má v lesoch Spišskej Magury zastúpenie jedľa a smrekovec. Z listnáčov má najvyššie zastúpenie buk, javor, jaseň. V blízkosti vodných tokov a v brehových porastoch sú to vŕba i jelša sivá a lepkavá.

Celé územie Zamaguria vzhľadom na svoju rozmanitosť vytvára optimálne podmienky pre výskyt mnohých živočíšnych druhov. Niektoré, príznačné pre jednotlivé prírodné spoločenstvá, boli spomenuté pri ich popise. Iné, najmä väčšie druhy cicavcov migrujú po celom území Zamaguria. Okrem bežných druhov poľovnej zveri sa tu vyskytujú aj mnohé vzácnejšie druhy ako **rys ostrovid (17)**, **medveď hnedý (18)** či vlk dravý. Pri vodných tokoch, v ktorých sa vyskytuje cca 17 druhov rýb, medzi nimi aj hlavátka podunajská, môžeme pozorovať **vydru riečnu (19)** či bobra vodného. Pestrá poľnohospodárska krajina spolu s lesnými spoločenstvami vytvára ideálne podmienky pre život rôznych druhov vtáctva ako napr. rybárik riečny pri vodných tokoch, dudok chochlatý vyhľadávajúci dutiny starých stromov, **orol skalný (20)** a orol krikľavý vyhľadávajúci hniezdne možnosti v lesných komplexoch, výr skalný a mnohé iné druhy. Pestré a vzácne prírodné spoločenstvá, spolu s jedinečnou kultúrnou krajinou vytvorili predpoklady, že na území Pienin v roku 1932 vznikol na poľskej strane Pieninský národný park a na slovenskej strane v tom istom roku Slovenská prírodná rezervácia v Pieninách. Pri jej slávnostnom vyhlasovaní 14. júla 1932 zástupcovia obidvoch susedných štátov deklarovali vznik vôbec prvého cezhraničného parku v Európe. V súčasnosti existujú v Pieninách národné parky na obidvoch stranách rieky Dunajec a celé územie Zamaguria tvorí ochranné pásmo Pieninského národného parku.

NATURAL CONDITIONS

From a nature perspective, Zamagurie is formed by the northern slopes of Spišská Magura and part of Pieniny. It conceals within itself an exceptional countryside formed by a complex geological process and contains rare natural communities created by the influence of natural processes and the activities of the local population, who modeled this land, in a positive sense, and thus contributed to the increase in the diversity of plant and animal species.

The Pieniny mountain is both the core and jewel of this territory. It makes up part of a klippe belt, which acts as the border between the inner and outer Carpathians for a length of about 600 km. Pieniny is located in the northern section of the klippe belt and its territory has a length of about 35 km; it is approximately 6 km wide at its widest. It neighbors the Gorce and Beskid Sądecki mountains in the north, Spišská Magura in the south, the Belianske Tatras in the west and the Ľubovňa hills and Spiš-Sariš range in the east. Pieniny is divided into three parts:

1. Spišské Pieniny is located in the western part of Pieniny and stretches between the Białka and Niedzica Rivers. The Dunajec River and the Łapszanka Potok (stream) border it in the north and south. It also includes the castle rock in Niedzica–Zamek. The whole area currently lies in Poland.

2. **Central Pieniny (1)** stretches from the Czorsztyn Castle rock up to the town of Szczawnica. The reservoir on the Dunajec separates it from Spiš Pieniny. In the north, Central Pieniny is bordered by tributaries to the Dunajec (the Krośnica and Grajcarek streams) and part of the Dunajec between them. The southern border is formed by the Dunajec River up to Červený Kláštor, the Lipnícky Potok (stream) (a right-bank tributary to the Dunajec) and the Kamienka stream, which flows, however, into the Poprad River. Central Pieniny is divided into smaller sections:

2.1. Czorsztyn Pieniny is located on the left side of the Dunajec in Poland and consists of the territory from the Czorsztyn rock up to the Szopka Ravine. Its highest point is the Nowa Góra summit (elevation: 902 m).

3

2.2. **The Three Crowns massif (2)** [Trzy Korony], stretches from the Szopka Pass [Przełęcz Szopka], through the Dunajec Gorge, up to the valley of the Pieninský Potok. The Dunajec River divided the Three Crown massif into a gorge. The left side of the gorge, the Polish side, includes the famous Three Crowns (elevation: 982 m), which juts up 520 m above the surface of the Dunajec. On the right (Slovak) side, there is a ridge made up of Kláštorná hora (elevation: 657 m), Holica (elevation:

7

828 m) and Plašná (elevation: 889 m) along with the cliffs in Haligovce.

2.3. Pieninky is considered to be the most picturesque part of central Pieniny. It spreads out between the valleys of the Pieniny Potok (stream) and the Lesnický Potok Gorge. The most well-known rocky summit is Sokolica (elevation: 747 m), but the highest peak is Čertežik (elevation: 774 m). The height of the stone walls on the Polish side of the river reaches up to 300 m above the Dunajec. On the Slovak side of this part of Pieniny, you can only find the **Osobitá (3)** (elevation: 490 m) bluff jutting out on the right before the Lesnický Potok Gorge. From central Pieniny, the only areas that are part of Zamagurie lie on the Slovak side of the border.

3. Lesser Pieniny is made up of a wide, flat mountain ridge which stretches from the Dunajec River to the east up to the Vrchriečky summit (elevation: 966 m) above the village of Litmanová. It also contains the highest peak of Pieniny – Vysoké skalky (elevation: 1050 m).

Pieniny would not be complete without the Dunajec River, which created a unique natural formation: **the Dunajec River Gorge (4)**. The watercourse washed out the softer rock from between the limestone cliffs and created a wide and deep canyon approximately 8.5 km long, which has four big meanders where the river quickly changes directions, and in places it almost turns around to face the opposite direction. The Dunajec River Gorge along with the Lesnický Potok Gorge is the most visited place on the Slovak side. On the Polish side of Pieniny within the Zamagurie limits, you can find the Zielone Skałki Nature Reserve, made up of a stretch of limestone rocks with several rare varieties of plants, such as bugbane or pale corydalis. The Białka River forms a natural border which separates Pieniny from the Nowy Targ basin; this river created a one hundred meter wide gorge in the limestone rocks. This nature reserve, **the Białka Gorge (5)**, is also geologically bound with Pieniny.

Although the Carpathian Klippen Belt is relatively poor in mineral water due to its level of permeability, in Pieniny (Červený Kláštor) there are three springs with cold sulfuric water at the junction of the Pieniny limestone and flysch zones. The water from these springs has beneficial effects on skin diseases, metabolism, the stomach and arthritis. The flysch belt, which the rest of Zamagurie belongs to, is made up of impermeable flysch, in which a more substantial incidence of mineral water is relatively rare. In Zamagurie, the more well-known mineral springs can be found in: Haligovce, Kacwin, Łapsze Wyżne, Lechnica, Osturňa, Stráňany, Veľká Lesná and Veľký Lipník.

Pieniny is also interesting for its karst formations. The largest number of surface and underground karst formations are located in **the Haligovce cliffs (6)**, where besides sink holes, rocky needles and towers, there are 23 underground formations that

have been explored; the most well-known is the Aksamitka cave with its 335m long corridor. The rich geological composition, the rugged relief of Pieniny and the fact that this territory was not covered in ice during the ice age, determined the variety in the natural communities in Pieniny. This, combined with the influence of people in the past, created good conditions for the creation of unique and, in today's era, rare natural communities with a varied representation of plant and animal species. On a small area of land, rocky, forest and meadow communities mosaically alternate which, along with the farm lands, creates a unique landscape with many rare plant and animal species.

The rock and scree habitats are located primarily on both sides of the Dunajec in the gorge, but rocky communities are also common in the cliffs in Haligovce, Lesnický Potok Gorge and also in the Lesser Pieniny ridge, where each of the mounts rises to the surface. In these communities, you can find relicts from the ice age such as the Savin juniper, **Pieniny chrysanthemum (7)**, and white dryad. Besides these, Alpine flora is represented by the **Alpine aster (8)**, wallflowers, an Alpine pink Dianthus variety and many others. We cannot imagine these communities without the rich varieties of butterflies, among which the **Mountain Apollo (9)** or other species of the Common Blue stand out.

In places where it is difficult to farm, forests now grow. Pieniny is dominated by beech and fir-beech stands, where besides typical plant species, the European yew, mezereon, Turk's cap lilies and many other species grow. Calcareous beech stands, found on steep rocky slopes, are less common. Valuable forest communities of the Carpathian Beech forests can be found in the Niebieska Dolina Nature Reserve within the Niżne Łapsze municipal limits. The lime-rich soil, often in sunnier habitats, has

15

created conditions for a rich variety of herb and shrub growth, including a large number of orchid species like **the lady slipper orchid (10)**. Slope, gully and ravine cree on steeper slopes are inhabited by Tilio-Maple scree forests, which are rich in their variety of species; typical trees include the sycamore and the Norway maple, small-leaved and large-leaved lime trees and the European ash. The calcareous pine and spruce trees, which inhabit extremely rocky habitats such as ridges, rocky towers and cliffs, make up a very small portion of the forest. Those are rare communities which represent relicts from the postglacial development of the vegetation. When discussing forest communities, it is important to mention the Gray Alder, which is the dominant species of the growth in river banks and wetter habitats.

The meadow communities are a chapter of their own. They make up part of the farming landscape and at the same time are a record and **reflection of traditional farming (11)**. The meadow communities, considering the underlying geology, belong among the most diversified communities. Hay meadows, where up to 70 species of plants appear in 100 m^2 patches, belong among the richest communities. On the meadows in Pieniny, we can see a number of orchid species, for example the lesser butterfly orchid, the fragrant orchid, the common twayblade, the western marsh orchid, and **the military orchid (12)**. The Turkish Marsh Gladiolus is a real gem. The mosaically-located meadow communities in wetlands and moist habitats are quite interesting even though they are not big in area.

The second mountainous entity in Zamagurie is the flysch mountain range of **Spišská Magura (13)**, which is bound in the north by the Łapszanka Potok (stream), part of the Dunajec River, and the Lipník and Kamienka streams, and in the south by the Biela Potok (stream) and the Poprad River. It borders Pieniny to the north, the Belianske Tatras and Podtatranská brázdou (gully) to the west, Podtatranská kotlina (Tatra basin) and Levoča hills to the south and the Spiš-Šariš Intermontane to the east. The mountain range is made up of a relatively massive mountain ridge crest, which is highly partitioned by streams and a number of spurs and valleys. The Magura saddle (elevation: 949 m) and the valley of the Rieka stream divide the territory into two sub-units:

1. Repisko – named according to the highest summit, Repisko (elevation: 1,259 m), which the Osturňa furrow with its interesting wetland communities is located in. The ridge passes through the peaks of Repisko – Magurka – Bukovina – Smrečiny – Spádik – Magurské sedlo;

2. Veterný vrch – gets its name from the peak with the same name in the eastern part of Spišská Magura. The ridge in this part of the territory extends along the summits of Kameniarka – Riňava – Veterný vrch (elevation: 1,102 m).

19

Spišská Magura was created by massive subduction at the end of the late Tertiary period. A distinct feature of Spišská Magura is deep, wide and flowing drifts which resulted from heavy rainfall and snowmelt. Larger landslides blocked off the watercourses in the valley in such a way that they created conditions for the formation of lakes; the most well-known of which are Lake Jezersko [Jezerské jazero] by the village of Jezersko and the Great Osturňa Lake [Veľké osturnianske jazero], Malé jazerá and **Jazero (14)** within the borders of Osturňa. All of these lakes are classified as natural reservations, or natural monuments. Besides these, there are a number of wetland communities in the area on the site of dried up lakes, where small ponds still form when there are higher levels of ground water. Watercourses from Spišská Magura divert water from its northern slopes to the Dunajec River. The most important watercourses are the Osturniansky and Frankovský streams in the Osturňa gully and the Rieka and Lipník streams in the Stará Ves valley. On the Polish side, important watercourses include the Kacwin, Niedzica, **Łapszanka (15)**, and Trybsz Streams and the Białka River. Due to their slate bedrock, all the streams create interesting water thresholds and waterfalls.

The natural communities in the territory of Spišská Magura differ from the communities in Pieniny, given the poorer soil on flysch bedrock, as well as the less rugged terrain. These did not provide the conditions for the formation of such a wide range of communities as in Pieniny; however, that is not to say that the Spišská Magura region is not interesting. In the farm lands, at lower altitudes, and in the so-called plains, arable land alternates with grasslands, where you can find some interesting plants, such as several types of orchids or the Turkish Marsh Gladiolus. Most of the agricultural land, however, is made up of pastures, grazed by **sheep (16)**, and at lower elevations by cattle. In the past, mountainous mat-grass pastures in the ridges were interesting; however, due to afforestation and the natural expansion of woody plants, they have disappeared.

The wetland communities belong among the rarest and most valuable plant communities and can be found sporadically in the whole territory of Zamagurie, both on agricultural and also on forest lands. However, they are most common within the boundaries of the Osturňa and Jezersko cadastres. There are varieties of plants among these communities which need high or higher levels of ground water to exist. These include all species of cotton grass, bog beans, bird's-eye primroses, marsh marigolds, and also carnivorous plants such as the round-leaved sundew and Common butterwort. We can also find the Fire salamander, the Alpine newt and Carpathian newt in these locations. The largest and most valuable wetland communities, from a scientific

point of view, have been listed as nature reserves or the already mentioned natural monuments.

The forest communities have the biggest representation in the Spišská Magura territory. The vast majority of the forest is non-native spruce forest, which has lead to a greater incidence of wind and bark beetle calamities in recent years. Young forest stands with a more appropriate composition of tree species have recently been planted in these locations. To a lesser extent, the forests of Spišská Magura are composed of fir and larch trees. Beech, maple and ash make up the largest percentage of deciduous trees. Near the watercourses and in the bank vegetation, willows, grey alders and European alders are most common.

The entire territory of Zamagurie, considering its diversity, has created optimal conditions for the presence of many species. Some typical species for the individual communities have already been mentioned above by their descriptions. Other animals, especially the larger species of mammals, migrate around the whole territory of Zamagurie. Besides the usual game animals, there are also many rarer species such as the **Eurasian lynx (17)**, **brown bears (18)** or gray wolves. Near the watercourses, in which approximately 17 types of fish, including the Danube salmon can be found, we can also observe the **European otter (19)** or Eurasian beaver. The varied rural landscape along with the forest communities create ideal conditions for various species of birds by the watercourses, e.g. the Kingfisher, the Hoopoe searching the cavities of old trees, **the Golden Eagle (20)** and the Lesser Spotted Eagle searching for nesting possibilities in the forest complex, the Eurasian Eagle-Owl and many other species. The varied and rare natural communities along with the unique cultural landscape paved the way for the territory of Pieniny to become the Pieniny National Park in Poland in 1932 and the Slovak Natural Reserve in Pieniny in Slovakia in the same year. On 14 July, 1932 representatives from both countries declared the creation of the first cross-border park in Europe. Today national parks in Pieniny exist on both sides of the Dunajec River and the whole territory of Zamagurie lies within the protected zone of Pieniny National Park.

NATURRÄUMLICHE BEDINGUNGEN

Naturgeographisch ist die Region Zamagurie, begrenzt durch die nördlichen Abhänge der Zipser Magura [Spišská Magura] und einen Teil der Pieniny, ein einzigartiges Gebiet, geformt von komplexen geologischen Prozessen, mit wertvollen natürlichen Ökosystemen, entstanden infolge der Auswirkungen natürlicher Prozesse und Aktivitäten der lokalen Bevölkerung, die sie im positiven Sinne des Wortes gestalteten und zur Vielfalt der Pflanzen- und Tierarten beitrugen.

Das Pieniny-Vorland ist ein Juwel und der zentrale Teil des Gebietes. Es ist Teil des 600 km langen Gebirgszugs, der die Inneren und Äußeren Westkarpaten abgrenzt. Die Pieniny bilden den nördlichen Teil dieses Gebirgszuges und erstrecken sich über eine Fläche von ca. 35 km mit maximaler Breite von ca. 6 km. Im Norden grenzen sie an das Gorce-Gebirge und Sandezer Beskiden [Beskid Sądecki], im Süden an die Zipser Magura, im Westen an die Beler Kalkalpen [Belianske Tatry] und im Osten an die Lublauer Bergland [Ľubovnianska vrchovina] und Zips-Scharoscher Bergland [Spišsko-šarišské medzihorie]. Das Gebiet der wird in drei Teile unterteilt:

1. Die Zipser Pieniny befinden sich im westlichen Teil der Pieniny und erstrecken sich zwischen dem Fluss Białka und dem Ort Niedzica. Im Norden und Süden begrenzt sie der Fluss Dunajec und der Bach Łapszanka. Ein Teil davon stellt auch der Burgberg in Niedzica–Zamek dar. Derzeit liegen sie vollständig auf polnischem Gebiet.

2. **Die Zentralen Pieniny (1)** erstrecken sich vom Burgberg in Czorsztyn bis zur Stadt Szczawnica. Von den Zipser Pieniny sind sie durch den Stausee auf dem Fluss Dunajec abgetrennt. Im Norden sind die Zentralen Pieniny von den Bächern Krośnica und Grajcarek und einem Abschnitt von Dunajec umgeben. Dunajec bildet die südliche Grenze bis zur Ortschaft Červený Kláštor (deutsch historisch: Rotes Kloster); weiter verläuft die Grenze seinem rechten Zufluss Lipnik und dem Bach Kamienka entlang, der aber ein Zufluss des Poprad-Flusses ist. Die Zentralen Pieniny sind in drei weitere, kleinere Teile unterteilt, und zwar:

4

8

2.1. Die Czorsztyn-Pieniny liegen linksseitig des Dunajec und umfassen die Gebiete vom Burgberg in Czorsztyn bis zum Szopka-Pass. Ihre höchste Erhebung ist der Gipfel Nowa Góra (902 m).

2.2. **Kronenberg-Massiv (2)** erstreckt sich vom Szopka-Pass, über den Dunajec-Durchbruch, bis hin in das Tal des Baches Pieninský potok. Das Kronenberg-Massiv wurde vom Fluss Dunajec durch das Durchbruchtal in zwei Teile geteilt. Auf der linken, polnischen Seite ist es von dem Berg die Kronenberg [Trzy Korony] (982 m) gebildet, der sich 520 m über dem Spiegel von Dunajec erhebt. Auf der rechten, slowakischen Seite bildet es der Bergkamm Kláštorná hora (657 m), Holica (828 m) und Plašná (889 m) zusammen mit den Haligovské skaly.

2.3. Die Pieninki gelten als der malerischste Teil der Zentralen Pieniny. Sie erstrecken sich zwischen dem Tal des Baches Pieninský potok und dem Durchbruch von Lesnický potok. Der bekannteste Gipfel ist Sokolica (747 m), aber der höchste Punkt ist Czertezik (774 m). Die Höhe der Felswände auf der polnischen Seite erreicht bis zu 30 m über dem Dunajec. Auf der slowakischen Seite befindet sich der Massiv **Osobitá (3)** (490 m), der sich auf der rechten Seite vor dem Durchbruch des Baches Lesnicki Potok erhebt. Zu der Region Zamagurie gehören nur die Teile der Pieniny, die auf der slowakischen Seite de Grenze liegen.

3. Die Kleinen Pieniny ist ein breiter, flacher Bergrücken, der sich vom Fluss Dunajec bis zum Gipfel Wierchliczka (966 m) oberhalb des Dorfes Litmanová im Osten erstreckt. Dazu gehört auch die höchste Erhebung der Pieniny – Vysoké skalky (1050 m).

Das Gebiet der Pieniny ist ohne den Fluss Dunajec gar nicht vorstellbar; Dieser Fluss hat im Laufe der Zeit ein einzigartiges Gelände geschaffen – **das Durchbruchstal des Dunajec (4)**. Der Wasserlauf hat die weichen Gebirgsschichten zwischen den Kalksteinfelsen gespült und eine enge, tiefe Schlucht mit einer Länge von etwa 8,5 km geschaffen, die von vier großen Mäandern, wo der Fluss die Richtung scharf ändert und plötzlich in die entgegengesetzte Richtung fließt. Der Dunajec-Durchbruch ist, neben dem Bergbach Liśnicki Potok, die meistbesuchte Sehenswürdigkeit der Region auf der slowakischen Seite. Auf der polnischen Seite der Pieniny Spiskie im Gebiet Zamagurie liegt das Naturschutzgebiet Zielone Skałki, mit Kalksteinfelsen und seltenen Pflanzenarten, z. B. der Silberkerze oder dem gelben Lerchensporn. Die natürliche Grenze, die die Pieniny vom Talkessel Kotlina Nowotarska trennt, ist der Fluss Białka, die in der Vergangenheit auch einen Durchbruch in der Kalksteinfelsen mit einer Breite von einhundert Metern ausgehölt hat**.** Dieses Naturschutzgebiet – **das Durchbruchstal des Białka (5),** ist geologisch auch mit den Pieniny verbunden.

Obgleich der Felsen der Karpaten wegen der Undurchdringlichkeit arm an Mineralquellen ist, gibt es in den Pieniny – in Červený Kláštor – drei Quellen von kaltem

schwefelwasserstoffhaltigem Wasser, die am Stoß der Kalk- und Flyschformationen der Pieniny heraussprudeln. Das Wasser dieser Quellen hat heilende Wirkung bei Hautkrankheiten, Stoffwechselerkrankungen, Magenleiden und Rheuma.

Die Flyschformation, welche dem restlichen Teil von Zamagurie angehört, bildet undurchlässige Gesteinsschichten, in denen stärkere Mineralquellen relativ selten vorkommen. In Zamagurie können Mineralquellen in folgenden Gemeinden und Ortschaften gefunden werden: Haligovce, Kacwin, Łapsze Wyżne, Lechnica, Osturňa, Veľká Lesná und Veľký Lipník.

Die Pieniny sind auch durch die hier vorkommenden Karstformationen interessant. Die meisten oberflächlichen und unterirdischen Karsterscheinungen sind in der Felsenformation der **Haligovské skaly (6)** zu finden, wo es neben den Felsnadeln und -türmen auch 23 erforschte unterirdische Formationen gibt, mit der bekanntesten, 335 Meter langen Höhle Axamitka. Diese abwechslungsreiche geologische Struktur und fragmentierte Gestalt von Pieniny ist vor allem der Tatsache zu verdanken, dass diese Gebiete während der Eiszeit nicht von Gletschern bedekct wurden, was für die Vielzahl natürlicher Komplexe in Pieniny sorgte. Diese Gegebenheiten, gefolgt von menschlicher Aktivität, verursachen, dass hier besondere Bedingungen für die Entwicklung von heutzutage ungewöhnlichen, wertvollen Pflanzengemeinschaften mit großer Vielfalt von Pflanzen- und Tierarten entstanden sind. Auf einer kleinen Fläche sind mosaikartig unterschiedlichste Vegetationsgemeinschaften zu finden Felsenpflanzen, Wälder und Grasgebiete verteilt, die zusammen mit den landwirtschaflich genutzen Flächen eine einzigartige Landschaft mit einer Unzahl einzigartiger Pflanzen und Tiere bilden.

12

Felsenformationen und Gerölle sind auf beiden Seiten des Dunajec-Durchbruchs zu finden; sie sind auch für die Haligovske Skalý, den Durchbruch von Lesnický Potok und für den Kamm der die Kleinen Pieniny charakteristisch, wo sich einzelne Felsspitzen über die Oberfläche hinausragen. In diesen lokalen Pflanzengemeinschaften sind unter anderen Arten auch Relikte der Eiszeit zu finden, wie der Sadebaum, die **Chrysanthemen (7)** und die Weiße Silberwurz. Auch die **Alpen-Aster (8)**, eine Vertreterin der alpinen Flora, kann hier gefunden werden, sowie der Acker-Schöterich, die Feder-Nelke und viele andere. Diese Pflanzenanhäufungen sind natürlich voll von farbenfrohen Schmetterlingen, unter anderem den **Roten Apollofaltern (9)** oder auch von einigen Arten aus der Familie Bläulinge.

Die landwirtschaftlich unnutzbaren Flächen sind jetzt mit Wald bedeckt. Auf dem Gebiet der Pieniny überwiegen Buchenwälder und blumenreiche Tannen-Buchen-Wälder, neben den

16

gewöhnlichen Pflanzenarten kommen auch die Gemeine Eibe, der Echte Seidelbast, die Türkenbundlilie und viele andere vor. Weniger verbreitet sind Buchenwälder, die kalkhaltige Böden vorziehen, die an den steilen Felshängen wachsen. Wertvolle karpatische Buchenwälder gibt es im Naturschutzgebiet Niebieska Dolina im Gebiet der Gemeinde Łapsze Niżne (deutsch historisch: Unter Lapsch). Kalkböden auf sonnigen Flächen sind gut für die Artenvielfalt von Kräutern und Sträuchern, darunter mehrere Orchideenarten, einschließlich des **Gelben Frauenschuh (10)**. Die Hänge der Hohlwege und Schluchten werden von Linden-und Ahornwäldern verdeckt, ebenfalls mit einer Vielfalt von Pfalnzenarten, mit typischer Baummischung von Berg-Ahorn, Spitzahorn, Winterlinde und Sommerlinde sowie Gemeine Esche. Sehr selten kommen auf dem Kalkboden Kiefernwälder und Fichten vor, die in steilsten Felsenspalten, Bergkämmen und Felsen wachsen. Diese sind sehr wertvollen Waldkomplexe, ein Beispiel der nacheiszeitlichen Vegetationsentwicklung. Damit das Bild der Waldstruktur komplett wird, sollte auch die Grau-Erle erwähnt werden, die ein Teil der Dickichte an den feuchteren Stellen ist.

Ein anderes Element der Landschaft sind die Wiesen, ein Teil der landwirtschaftlich genutzen Flächen, die **das Bild der traditionellen Landwirtschaft (11)** mit sich tragen. Die Wiesen, gehören, aufgrund der geologischen Bodenstruktur, zu den artenreichsten Ökosystemen dieser Gegend. Auf den gemähten Wiesen kommen auch 70 Arten von Pflanzen auf einem Ar vor. Auf den Wiesen der Pieniny sind viele Orchideenarten zu finden, z. B. Zweiblättrige Waldhyazinthe, Mücken-Händelwurz, Großes Zweiblatt, Breitblättriges Knabenkraut, **Helm-Knabenkraut (12)**. Eine besondere Zierde ist die Dachzieglige Gladiole. Sehr interessant sind auch die mosaikartig verteilten Pflanzengemeinden in den feuchten Wiesen und Mooren, die aber keine bedeutenden Größen erreichen.

Eine weitere Berggruppe von Zamagurie ist das Flysch-Vorgebirge der **Zipser Magura (13)**, das im Norden durch den Bergbach Łapszanka, einen Teil des Flusses Dunajec, die Bächer Lipník und Kamienka, und im Süden durch den Bach Biela und den Fluss Poprad begrenzt wird. Im Norden grenzt sie an die Pieniny, im Westen an die Belianské Tatry und die Tatra-Schlucht [Podtatranská brázda], im Süden an den Talkessel Podtatranská kotlina und die Leutschauer Berge [Levočské vrchy] und im Osten an die Spišsko-šarišské medzihorie. Dieses Gebirgsvorland wird durch einen massiven Bergrücken gebildet, der von vielen Bergbächen in mehrere Kämme geformt wurde und von dem Magura-Pass [Magurské sedlo] (949 m) und dem Tal des Baches Rieka in folgende zwei Subregionen geteilt wird:

1. Repisko – genannt nach der höchsten Erhebung, Repisko (1259 m), in der sich der Osturňa-Graben mit interessanten Moorgesellschaften befindet. Der Kamm verläuft über die Höhenpunkte: Repisko – Magurka – Bukovina – Smrečiny – Spádik – Magurské sedlo;

2. Veterný vrch – trägt seinen Namen („Windgipfel“) nach dem gleichnamigen Geländepunkt im östlichen Teil der Zipser Magura. Der Kamm verläuft in diesem Teil des Gebietes nach den Höhenpunkten Kameniarka – Riňava – Veterný vrch (1102 m).

Die Zipser Magura entstand im Ergebnis massiver Gebirgsfaltung gegen Ende des älteren Tertiärs. Charakteristisch für die Zipser Magura sind tiefe, flache und stromartige Erdrutsche, die von starken Niederschlägen und der Schneeschmelze verursacht wurden. Die rutschenden großen Eisschollen blockierten die Trogtäler, sodass es günstige Bedingungen für die Bildung von Seen entstanden sind. Zu den bekanntesten gehört der kleine See Jezerské jazero außerhalb der Ortschaft Jezersko und auf dem Gebiet des Ortes Osturňa (deutsch historisch: Asthorn) der See Veľké osturnianske jazero, die Seen Malé jazerá und der See **Jazero (14)**. All diese Seen gelten als Naturschutzgebiet oder Naturdenkmal. Darüber hinaus können in der Umgebung mehrere Feuchtgebiete nach ausgetrockneten Seen gefunden werden, die auch bei höheren Grundwasserständen zu kleinen Seen werden. Die Wasserläufe der Zipser Magura fließen aus

20

den nördlichen Hängen in den Fluß Dunajec hinab. Die größten Wasserläufe in Osturnianska brázda sind die Bächer Osturniansky und Frankovský und im Tal Staroveská die Bächer Rieka und Lipník. Die bedeutendsten Wasserläufe auf polnischer Seite sind Kacwinianka**,** Niedziczanka, **Łapszanka (15)**, Potok Trybski und Białka. Durch den Schieferboden bilden alle Bergbäche interessante Stufen und Wasserfälle.

Natürliche Gemeinschaften auf der Zipser Magura unterscheiden sich von der Pflanzendecke der Pieniny. Dies ist auf schlechtere Böden auf dem Flysch sowie weniger abwechslungsreiches Gelände zurückzführen. Es heißt aber keineswegs, dass die Gegend der Zipser Magura weniger interessant ist. Auf den bewirtschafteten Gebieten, in niedrigeren Teilen auf den sogenannten Ebenen, finden wir Ackerland und Wiesen, wo einige interessante Pflanzen gefunden werden können, darunter einige Arten von Orchideen, wie die Dachzieglige Gladiole. Die meisten der landwirtschaftlichen Flächen sind Weiden, wo **Schafe (16)** grasen, oder in den unteren Teilen auch das Vieh. In der Vergangenheit waren auch die höher gelegenen Almen interessant, die jedoch infolge der Aufforstung und natürlicher Ausdehnung der Waldflächen verschwanden.

Die wertvollen Pflanzengemeinschaften sind auch die Feuchtgebiete, die mosaikartig in der gesamten Zamagurie, auch auf den landwirtschaftlichen Flächen und in den Wäldern, auftreten. Am häufigsten kommen sie in der Gegend Osturňa und Jezersko vor. In diesen kleinen Ökosystemen findet man Pflanzenarten, die für ihren Wachstum einen höheren oder hohen Grundwasserspiegel brauchen. Dazu gehören alle Arten von Wollgräsern, der Fieberklee, die Mehlige Schlüsselblume, die Sumpfdotterblume, aber auch karnivore Pflanzen wie der Rundblättrige Sonnentau oder das Gemeine Fettkraut. Hier kann auch der Feuersalamander, der Alpenmolch oder der Bergmolch gesichtet werden. Die größten und ökologisch wertvollsten Feuchtgebiete wurden als Naturschutzgebiete oder Naturdenkmäler anerkannt.

Das Gebiet der Zipser Magura wird vornehmlich von Wäldern bewachsen. Die meisten Waldbestände, die keinen Urwaldcharater haben, sind Fichtenwälder, was in den letzten Jahren zum Entstehen mehrerer Windbrüche und Angriffe von Borkenkäfer führte. Derzeit werden auf den betroffenen Gebieten junge Waldbestände mit geeigneter Zusammensetzung der Baumarten künstlich gepflanzt. In den Wäldern der Zipser Magura sind Tannen und Lärchen seltener. Die häufigsten Laubbäume sind Buche, Ahorn und Esche. In der Nähe von Wasserläufen und im Uferbewuchs kommen Weide, Grau-Erle und Schwarz-Erle vor.

Die ganze Region Zamagurie schafft aufgrund ihrer Vielfalt optimale Bedingungen für viele Tierarten. Einige, spezifisch für einzelne natürliche Gemeinschaften, wurden bereits erwähnt. Andere, vor allem größere Säugetiere, bewandern die gesamte

Region. Neben den häufigsten Arten von Jagdwild gibt es hier auch viele besondere Spezies, wie der **Eurasische Luchs (17)**, der **Braunbär (18)** oder der Wolf. An den Wasserläufen, in denen 17 Fischarten heimisch sind, u. a. auch der Huchen, können wir den **Fischotter (19)** oder den Europäischen Biber antreffen. Die abwechslungsreiche Landschaft mit vielen Wäldern schafft ideale Bedingungen für verschiedene Arten von Vögeln, z. B. den Eisvogel an Wasserläufen, den Wiedehopf, der für sich Baumhöhlen in alten Bäumen sucht, den **Steinadler (20)** und den Schreiadler, der Nistplätze in den Wäldern findet, den Uhu und viele andere. Diese unterschiedlichen und wertvollen Naturerscheinungen sowie unvergleichliche Kulturlandschaften wurden mit einem im Jahre 1932 auf der polnischen Seite gegründeten Nationalpark Pieniny unter Schutz gestellt. Bei der feierlichen Verkündung dieses Akts vom 14. Juli 1932 haben Vertreter der beiden Nachbarländer die Schaffung des ersten grenzüberschreitenden Parks in Europa erklärt. Derzeit gibt es in den Pieniny die Nationalparks auf beiden Seiten von Dunajec, und das ganze Gebiet von Zamagurie bildet einen Schutzband um den Nationalpark Pieniny.

Z HISTORII MIEJSCOWOŚCI ZAMAGURZA

Teren Zamagurza z rzekami, źródłami mineralnymi i lasami pełnymi płodów runa leśnego i zwierzyny już u prehistorycznego człowieka budził zainteresowanie, o czym świadczą unikatowe znaleziska w **jaskini Obłazowa (1)** przy przełomie rzeki Białka oraz w jaskini Aksamitka w Haligowskich Skałach [Haligovské skaly], czy też skromniejsze znaleziska na terenach poszczególnych miejscowości Zamagurza (Leśnica [Lesnica], Spiska Stara Wieś [Spišská Stará Ves], Falsztyn, Frydman, Łapszanka). Od epoki żelaza, która trwała na Spiszu od połowy VIII w. p.n.e. do połowy XII w. n.e., Zamagurze jest jakby „Terra incognita", źródła archeologiczne milczą, co związane jest przede wszystkim z faktem, że na Zamagurzu nie prowadzono do chwili obecnej bardziej szczegółowych badań archeologicznych. Pierwsze autentyczne źródła pisemne pojawiają się dopiero w XIII w. Z 1260 r. pochodzi darowizna króla węgierskiego Beli IV, na podstawie której rozległy obszar od Gór Lewockich [Levočské vrchy] aż po Dunajec stał się własnością rodu szlacheckiego panów z Hrhova – Görgeyowców, a później bocznych linii tego rodu ze Szwabowiec [Švábovce]. Na tym terenie rozwinęły się dzisiejsze wsie Wielka Leśna, Haligowce i nie istniejące już osady Święta Margita [Svätá Margita] i Święty Peter [Svätý Peter]. W 1314 r. ród ten nabył poprzez nadanie przez króla węgierskiego kolejne obszary Zamagurza, od Lipnickiego Potoku aż po Dunajec, na których znajdują się miejscowości Wielki Lipnik [Veľky Lipník] i Leśnica.

Właścicielem zachodniej części Zamagurza stał się ród szlachecki panów z Łomnicy Wielkiej [Veľká Lomnica], który znany jest jednak bardziej pod nazwiskiem jednej z młodszych linii tego rodu z Brezovice, jako Berzevicy. Najstarszą miejscowością, którą ród ten założył w rejonie Zamagurza, było późniejsze i jedyne miasto Zamagurza, Spiska Stara Wieś. Ich rezydencją w tym rejonie stał się **zamek Dunajec (2)**, znajdujący się w dzisiejszej miejscowości Niedzica–Zamek, wybudowany do obrony północnych granic Węgier przed Polską. Pełnił on jednocześnie funkcję siedziby administracyjnej panów na tym zamku, tzw. klucza niedzickiego lub dunajeckiego. Główny okres ich działalności kolonizacyjnej przypada na okres pierwszych trzech dziesięcioleci XIV w., kiedy założyli istniejące do dzisiaj miejscowości Wielka Frankowa [Veľká Franková], Kacwin, Niedzica, Frydman, Lechnica, Maciaszowce [Matiašovce], Relów [Reľov], Łapsze Niżne i Spiskie Hanuszowce [Spišské Hanušovce]. Dwie ostatnie wymienione miejscowości stały się później własnością Zakonu Kanoników Regularnych Stróżów Świętego Grobu Jerozolimskiego, którzy założyli na tym terenie kolejną, nie istniejącą już dzisiaj, miejscowość Keheľ. Do końca XVI w., kiedy własność zamku Dunajec przeszła kolejno na rody szlacheckie Drughetów, Berzeviczych, Zapolyów i Łaskich, powstały w ich majątkach kolejne wsie, dzisiejsza Nowa Biała, Krempachy, Dursztyn, Trybsz, Łapsze Wyżne, Falsztyn, Straniany [Stráňany] i Jurgów.

W kolonizacji Zamagurza brali również udział mnisi mający siedzibę w Lechnickim Klasztorze, bardziej znanym pod nazwą późniejszą jako **Czerwony Klasztor [Červený Kláštor] (3)**, który założony został w 1319 r., w majątku panów z Łomnicy. Do klasztoru od jego powstania należały dwie wsie, Lechnica i Relów, później również miasto Spiska

1

Stara Wieś z folwarkiem Łysa nad Dunajcem [Lysá nad Dunajcom], a w czasie największego jego rozkwitu również Wielka Frankowa, Leśnica, Wielka Leśna [Veľká Lesná], Haligowce [Haligovce] i nieistniejący już folwark Święta Margita [Svätá Margita]. Mnisi założyli też kolejne folwarki, z których później powstały dzisiejsze wsie Hawka, Majere i Czerwony Klasztor. W XV w. majątki klasztoru spustoszyli husyci, w drugiej połowie XVI w. kartuzi zostali zmuszeni do opuszczenia klasztoru, który stał się własnością Juraja Bornemisa, a następnie rodów Magocyowców i Tökölyowców, później został oddany w zastaw właścicielowi dóbr niedzickich Jerzemu Horváthowi de Palocsay. Właśnie w okresie Horváthów-Palocsay, którzy odkupili dobra zamku niedzickiego w 1589 r., doszło do ponownego scalenia Zamagurza. Oprócz wzięcia w zastaw dóbr klasztornych w Czerwonym Klasztorze, ten szlachecki ród odkupił od mnichów lendackich Łapsze Niżne i Spiskie Hanuszowce oraz ponownie zasiedlił prawie wyludnione wsie, a w bardziej górzystych rejonach założył kolejne miejscowości, mianowicie: Hagi [Hágy], Jeziersko [Jezersko], Mała Frankowa [Malá Franková], Zalesie [Zálesie], Osturnia [Osturňa], Czarna Góra, Łapszanka i Rzepiska. Tym samym zakończono kolonizację Zamagurza, utworzone zostały przysiółki pod prawie wszystkie miejscowości, które istnieją obecnie w regionie Zamagurza.

Palocsayowie nie utrzymali jednak długo w swych rękach całego Zamagurza i już w 1625 r. musieli zrzec się dóbr klasztoru w Czerwonym Klasztorze, które przejął Paweł Rakoczy, a następnie Ladislav Matyaszowsky, biskup Nitrzański. Ten zaś, zapisem w swoim testamencie z 1704 r., przekazał swe dobra na rzecz **zakonu kamedułów (4)**. Mnisi pojawili się w Czerwonym Klasztorze w 1711 r., a w czasie ich działalności, stał się on centrum edukacji i słowackiego ruchu narodowego. W 1782 r. klasztor został rozwiązany w związku z reformami kościelnymi cesarza Józefa II, a po krótkim okresie

własności królewskiej, przeszedł w 1820 r. na własność biskupstwa grekokatolickiego w Preszowie. W następnym okresie dobra Klucza Dunajeckiego uległy stopniowemu rozdrobnieniu, a właścicielami poszczególnych jego części stały się w przeciągu XIX wieku liczne rody szlacheckie Joannelli, Tőkőly, Matyaszowsky, Mednyanszky, Okolicsány, ale też miasto Keżmarok, Spillenbergowie, Görgeyowie, Gergelyowie, Salamonowie i Csákyowie. Po zniesieniu poddaństwa w 1848 r. większość właścicieli ziemskich wynajmowała i sprzedawała swe majątki, w przeważającej części mieszkańcom byłych wsi poddańczych, ale również osiedlającym się tutaj Żydom i mieszkańcom zza północnych granic. W taki sposób w 1888 r. powstała ostatnia wieś Maciaszowski Potok [Matiašovský Potok], która jest dzisiaj częścią Maciaszowiec.

Od swego założenia zamagurskie miejscowości były częścią składową Żupy Spiskiej, która uformowała się jako jednostka administracyjna w ramach wielonarodowego państwa węgierskiego. W wyniku lokacji i kolonizacji poszczególnych miejscowości Zamagurza powstała północna granica tej żupy, która prawie przez siedem stuleci była tożsama z granicą polsko-węgierską. W połowie XIX w. z terenów Zamagurza utworzono samodzielny powiat Magurski, który był jednostką aministracyjną tej żupy. W 1918 r., po zakończeniu pierwszej wojny światowej, teren Spisza włączony został do powstającej na gruzach byłych Austro-Węgier słowackiej części Republiki Czechosłowackiej. W tym samym okresie z roszczeniami do Zamagurza wystąpiła jednak również Polska, i w związku z tym powiat spiskostarowiejski został w 1919 r. włączony do tzw. obszaru plebiscytowego, w sprawie którego mieszkańcy tych terenów mieli zadecydować o przynależności do jednego lub drugiego państwa. Większość miejscowości w tym czasie spisywała petycje z prośbami o pozostanie w Czechosłowacji. Podczas okresu plebiscytowego doszło na tym terenie do kilku akcji terrorystycznych ze śmiertelnymi następstwami po jednej i drugiej stronie konfliktu. Przypominają o tym tablice pamiątkowe i groby na miejscowych cmentarzach. Zaplanowany plebiscyt nie odbył się jednak, na co wpływ miała sytuacja międzynarodowa, a Zamagurze zostało na podstawie decyzji konferencji pokojowej w belgijskim miasteczku Spa rozdzielone pomiędzy obydwa państwa. Z byłej Spiskiej Żupy odłączono i przyłączono do Polski 13 następujących miejscowości: Czarna Góra, Dursztyn, Frydman z przysiółkiem Falsztyn, Jurgów, Kacwin, Krempachy, Łapszanka, Łapsze Niżne, Łapsze Wyżne, Niedzica, Nowa Biała, Rzepiska i Trybsz. Decyzja ta, podjęta bez uwzględnienia aspiracji miejscowej ludności, nie przyniosła satysfakcji żadnej ze stron sporu i spowodowała, że na długie lata miało to wpływ na wzajemne stosunki. W 1938 r. strona polska wystąpiła na dodatek z kolejnymi roszczeniami terytorialnymi w stosunku do osłabionej w tym czasie Czechosłowacji i pomimo wielkiego oporu miejscowej ludności przyłączyła do Polski, oprócz innych, kolejną miejscowość Zamagurza, Lesnicę. Z kolei zaś Republika Słowacka we wrześniu 1939 r. wzięła udział w niemieckim ataku na Polskę i z powrotem inkorporowała do Słowacji wszystkie zamagurskie miejscowości. Po zakończeniu II wojny światowej granice na tym odcinku ponownie wróciły na linię z okresu przedwojennego, na podstawie umowy podpisanej w Trstenej, 20 maja 1945 r., co wywołało ponowne niezadowolenie i doprowadziło do tego, iż z powtórnie przyłączonych do Polski miejscowości wyemigrowało do ówczesnej Czechosłowacji 6000 mieszkańców. Wejście obydwu Państw do Unii Europejskiej i Obszaru Schengen na nowo otworzył możliwość szukania wspólnych korzeni i prezentowania obszaru Zamagurza jako jednej całości.

Z HISTÓRIE ZAMAGURSKÝCH OBCÍ

Územie Zamaguria bolo so svojimi riekami, minerálnymi prameňmi a lesmi plnými plodov i zveri zaujímavé už pre pravekého človeka, o čom svedčia unikátne nálezy z jaskýň **Oblazová (1)** v prielome rieky Bialka a Axamitka v Haligovských skalách, či skromné nálezy z intravilánov iných zamagurských obcí (Lesnica, Spišská Stará Ves, Falštín [Falsztyn], Fridman [Frydman], Lapšanka [Łapszanka]). Od doby železnej, ktorá sa na Spiš rozširuje približne v polovici 8. storočia pred Kristom, až do polovice 13. storočia po Kristovi je Zamagurie akoby „Terra incognita". Archeologické pramene zatiaľ mlčia, čo súvisí predovšetkým so skutočnosťou, že na Zamagurí dodnes nebol vykonaný cielený archeologický výskum, a prvé autentické písomné pramene sa objavujú až v 13. storočí. Z roku 1260 pochádza kráľovská donácia uhorského kráľa Bela IV., ktorou sa do majetku šľachtického rodu pánov z Hrhova – Görgeyovcov a neskôr ich rodinnej vetvy zo Šváboviec – Švábyovcov, dostalo rozsiahle územie od Levočských vrchov až po Dunajec. Na tomto území sa vyvinuli dnešné obce Veľká Lesná, Haligovce a zaniknuté osady Svätá Margita a Svätý Peter. V roku 1314 nadobudol tento rod donáciou od uhorského kráľa ďalšie zamagurské územie od Lipnického potoka po Dunajec, na ktorom vznikli dnešné obce Veľký Lipník a Lesnica.

Západnú časť Zamaguria získal do držby šľachtický rod pánov z Veľkej Lomnice, ktorý je známejší pod menom jednej z mladších vetiev z Brezovice ako Berzeviciovci. Najstaršie sídlo, ktoré v oblasti Zamaguria založili bolo neskôr jediné zamagurské mesto Spišská Stará Ves. Ich rezidenciou v tejto oblasti sa stal **hrad Dunajec (2)** v dnešnej obci Nedeca–Zámok [Niedzica–Zamek], postavený na obranu severných uhorských hraníc proti Poľsku, ktorý plnil aj správnu funkciu hradného, tzv. nedeckého alebo dunajeckého panstva. Hlavné obdobie ich kolonizačnej činnosti spadá do prvej tretiny 14. storočia, kedy založili dnešné obce Veľká Franková, Kacvín [Kacwin], Nedeca [Niedzica], Fridman, Lechnica, Matiašovce, Reľov, Nižné Lapše [Łapsze Niżne] a Spišské Hanušovce. Posledné dve menované sa neskôr stali súčasťou lendackého panstva Rehoľných kanonikov strážcov jeruzalemského svätého Hrobu, ktorí v tejto oblasti založili ďalšiu, dnes už zaniknutú osadu Keheľ. Do konca 16. storočia, kedy sa v držbe hradu Dunajec vystriedali šľachtické rody Drughetovcov, Berzeviciovcov, Zápoľskovcov a Laských, vznikli na ich majetkoch ďalšie nové sídla, a to dnešné obce Nová Belá [Nowa Biała], Krempachy, Durštín [Dursztyn], Tribš [Trybsz], Vyšné Lapše [Łapsze Wyżne], Falštín, Stráňany a Jurgov [Jurgów].

Na kolonizácii Zamaguria sa podieľali aj kartuziánski mnísi sídliaci v Lechnickom kláštore, známejšom pod neskorším názvom **Červený kláštor (3)**, ktorý bol založený v roku 1319 na darovaných majetkoch pánov z Lomnice. Od počiatku im patrila obec Lechnica a Reľov, neskôr tiež mesto Spišská Stará Ves s majerom Lysá nad Dunajcom a v čase najväčšieho rozmachu aj Veľká Franková, Lesnica, Veľká Lesná, Haligovce i zaniknutý majer Svätá Margita. Sami založili ako majere dnešné obce Havka, Majere a Červený Kláštor. V 15. storočí vyplienili kláštorné majetky husiti a v druhej polovici 16. storočia boli kartuziáni nútení kláštor opustiť, pričom v držbe ich majetkov sa postupne vystriedali: Juraj Bornemisa, šľachtické rody Magócyovcov

a Tökölyovcov, až sa dostali do zálohu nedeckého zemepána Juraja Horváta z Plavča. Práve za Horvátovcov-Paločayovcov, ktorí odkúpili nedecké panstvo v roku 1589, došlo k opätovnému sceľovaniu Zamaguria. Okrem zálohovania červenokláštorského panstva, odkúpila táto šľachtická rodina späť od lendackých rehoľníkov Nižné Lapše a Spišské Hanušovce, doosídlila viaceré takmer vyľudnené osady a v hornatejších oblastiach založila ďalšie obce, a to: Hágy, Jezersko, Malú Frankovú, Zálesie, Osturňu, Čiernu Horu [Czarna Góra], Lapšanku a Repiská [Rzepiska]. Týmto bola v podstate ukončená kolonizácia Zamaguria a položené základy takmer všetkých obcí, ktoré sú dnes súčasťou zamagurského regiónu.

Držba takmer celého Zamaguria Paločayovcami netrvala dlho a už v roku 1625 sa museli vzdať červenokláštorského panstva, ktoré sa dostalo do rúk Pavla Rákociho a následne nitrianskeho biskupa Ladislava Maťašovského. Ten vo svojom testamente z roku 1704 odkázal tieto majetky **kamaldulskej reholi (4)**. Mnísi prišli do kláštora v roku 1711 a v čase ich pôsobenia sa stal centrom vzdelanosti i slovenského národného hnutia. V roku 1782 však bol na základe náboženských reforiem cisára Jozefa II. zrušený a po krátkej epizóde, kedy bol jeho majiteľom štát, sa v roku 1820 dostal do rúk gréckokatolíckeho biskupstva v Prešove. Nedecké panstvo sa v ďalšom období postupne drobilo a majiteľmi jeho jednotlivých častí sa do počiatku 20. storočia stali viaceré šľachtické rody ako Joannelliovci, Tökölyovci, Maťašovskí, Medňanskí, Okolicsániovci, ale tiež mesto Kežmarok, Spillenbergovci, Görgeyovci, Gergelyovci, Salamonovci a Csákyovci. Po zrušení poddanstva v roku 1848 viacerí zemepáni časti majetkov prenajímali a predávali, najmä obyvateľom bývalých poddanských obcí, ale aj prichádzajúcim Židom a obyvateľom spoza severných hraníc. Tak napríklad v roku

2

1888 vznikla posledná osada Matiašovský Potok, ktorá je dnes miestnou časťou obce Matiašovce.

Od svojho založenia boli zamagurské obce súčasťou Spišskej župy, ktorá sa sformovala ako administratívnosprávna jednotka v rámci mnohonárodnostného uhorského štátu. Lokáciou a kolonizáciou zamagurských obcí sa v podstate vytvorila severná hranica tejto župy, ktorá bola takmer sedem storočí totožná s uhorsko-poľskou hranicou. V polovici 19. storočia sa územie Zamaguria stalo v rámci župy samostatným Magurským okresom. Po skončení prvej svetovej vojny v roku 1918 bolo územie Spiša poňaté do slovenskej časti Československej republiky, ktorá vznikla na troskách bývalého Rakúsko-Uhorska. S nárokmi na Zamagurie však v tomto období vystúpilo aj Poľsko, a tak sa spišskostaroveský okres stal v roku 1919 časťou tzv. plebiscitného územia, v ktorom mali samotní obyvatelia rozhodnúť o ich príslušnosti k jednému či druhému štátu. Väčšina zamagurských obcí v tom čase spísala petície za zotrvanie v Československu. Počas tohto obdobia došlo aj k viacerým násilným akciám so smrteľnými následkami na jednej i druhej strane konfliktu, ktoré pripomínajú pamätné tabule a hroby na miestnych cintorínoch. Plánovaný plebiscit sa pod vplyvom medzinárodnej situácie nakoniec neuskutočnil a 28. júla 1920 bolo Zamagurie na základe rozhodnutia Veľvyslaneckej rady mierovej konferencie v belgickom kúpeľnom mestečku Spa rozdelené medzi oba štáty, pričom bolo oddelených od bývalej Spišskej župy a pripojených k Poľsku týchto 13 zamagurských obcí: Čierna Hora, Durštín, Fridman s osadou Falštín, Jurgov, Kacvín, Krempachy, Lapšanka, Nižné Lapše, Vyšné Lapše, Nedeca, Nová Belá, Repiská a Tribš. Toto rozhodnutie, urobené bez ohľadu na mienku miestneho obyvateľstva, neuspokojilo ani jednu zo sporných strán a nadlho naštrbilo vzájomné vzťahy. V roku 1938 navyše poľská strana vystúpila s ďalšími územnými požiadavkami voči v tom čase oslabenému Československu a napriek veľkému odporu miestnych obyvateľov pripojila k Poľsku, okrem iných, ďalšiu zamagurskú obec Lesnicu. Na druhej strane sa Slovenská republika v septembri 1939 zúčastnila nemeckého vojenského ťaženia proti Poľsku a inkorporovala všetky zamagurské obce späť ku Slovensku. Po skončení druhej svetovej vojny boli 20. mája 1945 na tomto úseku opäť obnovené hranice z roku 1920, čo vyvolalo opätovné nepokoje a viedlo k vysťahovaniu vyše 6000 obyvateľov z obcí pripojených k Poľsku do vtedajšieho Československa. Hranice z roku 1945 platia s malými územnými zmenami dodnes. Vstup oboch republík do Európskej únie a Schengenského priestoru však znovu otvoril možnosť na opätovné hľadanie spoločných koreňov i prezentovanie sa ako jednotného celku.

Zmiany granic:
- granica do 1918 r. oraz w latach 1939-1945
- obszar plebiscytowy
- granica w latach 1920-1938 i po 1945 r.
- granica w latach 1938-1939

Zmeny hranice:
- hranica do roku 1918 a v rokoch 1939-1945
- plebiscitné územie
- hranica v rokoch 1920-1938 a po roku 1945
- hranica v rokoch 1938-1939

Border changes:
- border until 1918 and in 1939-1945
- plebiscite territory
- border in 1920-1938 and after 1945
- border in 1938-1939

Grenzänderungen:
- Genrze bis 1918 und auch in den Jahren 1939-1945
- Abstimmungsgebiet
- Grenze in den Jahren 1920-1938 und nach 1945
- Grenze in den Jahren 1938-1939

HISTORY OF THE SETTLEMENTS IN ZAMAGURIE

Zamagurie, with its rivers, mineral springs and forests full of fruit and animals, attracted even prehistoric man, confirmed by the unique discoveries from the **Obłazowa (1)** cave in the Białka River Gorge and the Axamitka cave in the Haligovce cliffs, or the modest findings from the grounds of other townships in Zamagurie (Lesnica, Spišská Stará Ves, Falsztyn, Frydman, and Łapszanka). Since the Iron Age, which in the Spiš regions extends approximately from the middle of the 8th century BC until the middle of the 13th century AD, Zamagurie was like a "Terra incognita". Archeological sources have so far kept quiet, mostly driven by the fact that up until now, no targeted archeological research has taken place in Zamagurie, and the first authentic written sources from the area appear only in the 13th century. In 1260, the Hungarian King Bela IV donated the land to an aristocratic family from Hrhov, the Görgeys, and later their family from Swabia, the Švábys, received expansive land from the Levoča Mountains to the Dunajec. In those lands, today's villages of Veľká Lesná and Haligovce and the now defunct settlements of Svätá Margita and Svätý Peter were established. In 1314 this family received a donation of other lands in Zamagurie from the Hungarian king, this time from the Lipnický Potok (stream) up to the Dunajec, where today's villages of Veľký Lipník and Lesnica were established.

One of the youngest lines of the noble family from Veľká Lomnica, which is better known as the Berzevicis as they came from Brezovica, gained possession of the western part of Zamagurie. The oldest settlement which they founded in Zamagurie was later the only official town in Zamagurie, i.e. Spišská Stará Ves. **The Dunajec Castle (2),** now called Niedzica–Zamek, became their residence in this region and was built for the protection of the northern Hungarian frontier against Poland; this castle also fulfilled an administrative function, the so-called Nedecký or Dunajec lordship. The main colonization period occurred in the first half of the 14th century, when the current villages of Veľká Franková, Kacwin, Niedzica, Frydman, Lechnica, Matiašovce, Reľov, Łapsze Niżne and Spišské Hanušovce were established. The last two later became part of the Lendak Estate of the Monastic Canon of the Guardians of the Holy Sepulcher of Jerusalem, which established another village in the area, the no longer existing village of Keheľ. Until the end of the 16th century, when the Dunajec Castle changed possession to the aristocratic families of the Drughets, Berzevicis, Zápoľskys and Laskýs, other new settlements were established on the lands, today's villages of Nowa Biała, Krempachy, Dursztyn, Trybsz, Łapsze Wyżne, Falsztyn, Stráňany and Jurgów.

The colonization of Zamagurie was also influenced by the Cartesian monks residing in the Lechnicky Monastery, more well-known by the later name of **Červený Kláštor (3)**, which was founded in 1319 on lands donated by the Lomnica landowners. From the beginning, Lechnica and Reľov belonged to them, later so did the town of Spišská Stará Ves with its farmstead at Lysá nad Dunajcom, and at its peak even

Veľká Franková, Lesnica, Veľká Lesná, Haligovce and the no longer existing farmstead of Svätá Margita. They themselves established farmsteads in today's villages of Havka, Majere and Červený Kláštor. In the 15th century, the Hussites plundered the monastery and in the second half of the 16th century, the Cartesians were forced to leave the monastery; their property gradually became the possession of: Gregor Bomemisza, the Magócy and Tököly noble families, and finally ended up as collateral for the Nedecký landlord, Juraj Horvath from Plaveč. It was during the reign of the Horvath-Paločays, who purchased the Nedecký Estate in 1589, that Zamagurie was once again unified. Except for the collateral of the Červený Kláštor Estate, this aristocratic family repurchased Łapsze Niżne and Spišské Hanušovce from the Lendak religious order, resettled many of the nearly abandoned settlements and in the more mountainous locations established other settlements: Hágy, Jezersko, Malá Franková, Zálesie, Osturňa, Czarna Góra, Łapszanka and Rzepiska. That basically concluded the colonization of Zamagurie and laid the foundations of almost every township which is part of the Zamagurie region today.

The Paločays' possession of almost the whole region of Zamagurie didn't last long, and in 1625 they had to give up the Červený Kláštor Estate, which ended up in the hands of Pavol Rákoci and then Ladislav Maťašovský, the bishop of Nitra. In his testament from 1704, he bequeathed this property to the **Camaldolese Order (4)**. The monks came to the monastery in 1711 and during their stay there, it became a center for education and the Slovak National Movement. However, in 1782 it was abolished on the basis of the religious reforms of Emperor Joseph II. In 1820, after a short time when it was owned by the State, the Greek Orthodox diocese in Prešov gained possession of the Nedecký Estate. Then it gradually shrunk and until the beginning of the 20th century various aristocratic families, such as the Joannellis, Tőkőlys, Maťašovskýs, Medňanskýs, Okolicsáns, and even the town of Kežmarok, the Spillenbergs, Görgeys, Gergelys, Salamons and Csákys, gradually became the owners of the separate parts. After serfdom was abolished in 1848, many of the land

owners rented out or sold parts of their property, especially to the inhabitants of the former serf villages, and also to the incoming Jews and inhabitants north of the border. And in this way, for example, in 1888 the last settlement, Matiašovský Potok, which is now part of the village of Matiašovce, was established.

Since its inception, the townships of Zamagurie were part of the Spiš župa (Spiš County), which was formed as an administrative unit within the multi-ethnic Hungarian Empire. With its location and the colonization of townships in Zamagurie, it basically created the northern border of this county, which for almost seven centuries was identical to the Hungarian-Polish border. In the middle of the 19th century, the territory of Zamagurie became the independent District of Magura within the county. After the end of the First World War in 1918, the Spiš territory was entitled to the Slovak territory of the Republic of Czechoslovakia, which was formed from the ruins of the former Austro-Hungarian Empire. However, Poland also made claims to Zamagurie during this period, and so in 1919 the District of Spišská Stará Ves became a plebiscite territory, where the inhabitants had to decide for themselves about their allegiance to one or the other country. Most of the townships in Zamagurie at that time signed petitions to remain part of Czechoslovakia. During this period, there were a number of violent incidents ending in deaths on both sides of the conflict, which are reflected in commemorative plaques and gravestones in local cemeteries. The planned plebiscite was cancelled due to the unrest, and on 28 July, 1920 on the basis of a resolution by the Supreme War Council at the Spa Conference, Zamagurie was divided between both countries, which meant separating it from the former Spiš County, and the following 13 villages were entitled to Poland: Czarna Góra, Dursztyn, Frydman along with the Falsztyn settlement, Jurgów, Kacwin, Krempachy, Łapszanka, Łapsze Niżne, Łapsze Wyżne, Niedzica, Nowa Biała, Rzepiska and Trybsz. This decision was made without taking into consideration the opinions of the local population, and did not satisfy either of the parties in contention and spoiled their relationships for a long time. In 1938, Poland made even more territorial claims against the weakened Czechoslovakia, and despite the strong resistance of the local population, the Zamagurian village of Lesnica, among others, was annexed by Poland. On the other hand, in September 1939 the Slovak Republic took part in the German military campaign against Poland and incorporated all the municipalities of Zamagurie back to Slovakia. After the end of the Second World War, on 20 May, 1945 the borders from 1920 were renewed, which once again sparked unrest and led to the emigration of more than 6000 inhabitants from the villages entitled to Poland to what was then Czechoslovakia. The border from 1945 has applied until the present with only minor changes. The entry of both republics into the European Union and Schengen Area, however, have reopened the possibility to search for shared roots and present itself as a unified entity once again.

AUS DER GESCHICHTE DER ORTSCHAFTEN IN ZAMAGURIE

Die Region Zamagurie, mit ihren Flüssen, Mineralquellen und Wäldern mit reichem Unterholz und vielen Wildtieren, hat bereits den prähistorischen Menschen angelockt, was von unikalen Funden aus der in der **Höhle Obłazowa (1)** am Durchbruch des Flusses Białka und in einer Höhle Axamitka in den Haligovské skaly, oder einigen weiteren Funden in vielen Orten von Zamagurie (Lesnica, Spišská Stará Ves, Falsztyn, Frydman, Łapszanka) bezeugt wird. Von der Eisenzeit, die in Zips ab der Mitte des 8. Jahrhunderts vor Christus bis in die Mitte des zwölften Jahrhunderts dauerte, ist Zamagurie wie eine „terra incognita". Die archäologischen Quellen schweigen, vor allem dadurch, dass in der Zamagurie bis heute keine umfangreicheren archäologischen Forschungen durchgeführt wurden. Die ersten authentischen schriftlichen Quellen stammen aus dem 13. Jahrhundert. Vom Jahre 1260 stammt die Spende des ungarischen Königs Bela IV., mit welcher die reichen Güter von dem Gebirge Levočské vrchy bis zum Fluss Dunajec in den Besitz des Adels aus Hrhov – der Familie Görgey und später an die Seitenlinien dieser Familie aus Švaboviec übergingen. Auf diesen Gebieten entstanden die heutigen Dörfer Veľká Lesná, Haligovce und die heute nicht mehr bestehenden Siedlungen Svätá Margita und Svätý Peter. Im Jahre 1314 erwarb die Familie mit einer weiteren Verleihung des ungarischen Königs die weiteren Landgüter in Zamagurie, von dem Bach Lipník bis zum Dunajec, mit den Ortschaften Veľký Lipník und Lesnica.

Eigentümer des Westteils von Zamagurie wurde das Adelsgeschlecht von Lomnica, das aber eher unter dem Namen einer der jüngeren Linien dieser Familie aus Brezovice als Berzevici bekannt ist. Der älteste Ort, der von dieser Familie in der Region Zamagurie gegründet wurde, war die spätere und einzige Stadt von Zamagurie – Spišská Stará Ves. Ihr Sitz in der Region wurde **die Burg Dunajec (2)**, in der heutigen Ortschaft Niedzica–Zamek erbaut, um die nördlichen Grenzen von Ungarn gegen polnische Angreifer zu verteidigen. Er diente auch den Burgherren als Verwaltungszentrum für den Güterkomplex von Niedzica (auch Dunajec genannt). Die intensivsten Besiedlungsaktivitäten fanden in den ersten drei Jahrzehnten des 14. Jahrhunderts statt, als die heute noch bestehenden Orte Veľká Franková, Kacwin, Niedzica, Frydman, Lechnica, Matiašovce, Reľov, Łapsze Niżne und Spišské Hanušovce angelegt wurden. Die beiden letztgenannten Ortschaften gingen später in das Eigentum des Ritterordens vom Heiligen Grab zu Jerusalem über, die auch einen weiteren, heute nicht mehr bestehenden Ort Keheľ gründeten. Bis Ende des 16. Jahrhunderts ging die Burg Dunajec nacheinander ins Eigentum der Adelshäuser Drughet, Berzevici, Zápoľský und Łaski und in der Region entstanden weitere Dörfer, das heutige Nowa Biała, Krempachy, Dursztyn, Trybsz, Łapsze Wyżne, Falsztyn, Stráňany und Jurgów.

An der Kolonisierung von Zamagurie waren auch die Mönche beteiligt, die ihren Sitz im Kloster Lechnica hatten, das später eher unter dem Namen **Červený Kláštor (3)** bekannt war und das 1319 auf dem Land der Herren von Lomnica gegründet wurde.

Dem Kloster gehörten seit seiner Gründung zwei Dörfer, Lechnica und Reľov, später auch die Stadt Spišská Stará Ves mit dem Vorwerk Lysá nad Dunajcom, und in der Zeit seiner größten Blüte auch Veľká Franková, Lesnica, Veľká Lesná, Haligovce und das nicht mehr bestehende Vorwerk Svätá Margita. Die Ordensbrüder legten auch weitere Vorwerke an, aus denen später die heutigen Dörfer Havka, Majere und Červený Kláštor entstanden. Im 15. Jahrhundert plünderten die Hussiten die Güter des Klosters und in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts wurden die Kartäusermönche gezwungen, das Kloster aufzugeben, das fortan dem Juraj Bornemisza gehörte und anschließend in den Besitz der Geschlechter der Magocy und Thököly überging, und später an den Eigentümer der Güter von Niedzica Juraj Horváth de Palocsay verpfändet wurde. Eben in der Zeit der Horváth-Palocsay, die die Güter der Burg Niedzica 1589 abkauften, kam es zur erneuten Vereinigung der Region Zamagurie. Außer dem Pfand des klösterlichen Besitzes im Roten Kloster kaufte dieses Adelsgeschlecht von den Mönchen von Lendak die Dörfer Łapsze Niżne und Spišské Hanušovce ab, ordnete die Neubesiedlung der entvölkerten Dörfer und gründete weitere Orte in den bergigeren Regionen, und zwar: Hágy, Jezersko, Malá Franková, Zálesie, Osturňa, Czarna Góra, Łapszanka und Rzepiska. Damit ging die Kolonisierung der Region Zamagurie zu Ende; für fast alle heute in der Region Zamagurie bestehenden Orte wurden Weiler angelegt.

Die Palocsay erfreuten sich jedoch nicht für lange Zeit des gesamten Zamagurie und mussten die klösterlichen Güter im Roten Kloster bereits 1625 abtreten. Diese übernahm Pavol Rákoczy und anschließend Ladislav Maťašovský, der Bischof von Neutra. Dieser vermachte seine Besitztümer 1704 testamentarisch an den **Kamaldulenser (4)**. Die Mönche übernahmen das Rote Kloster 1711 und unter ihrer Herrschaft wurde es zu einem Zentrum der Bildung und der slowakischen Nationalbewegung. Im Jahre 1782 wurde der Orden jedoch im Rahmen der kirchlichen Reformen von Kaiser Joseph II. aufgelöst und das Kloster, nach kurzer Zeit in der königlichen Hand, ging 1820 in den Besitz des griechisch-katholischen Bistums in Prešov über. Später wurden die Güter von Dunajec nach und nach zerstückelt und kamen über das

19. Jahrhundert hinweg in den Besitz vieler Adelsfamilien: Joannelli, Tököly, Maťašovský, Medňanský, Okolicsány, Spillenberg, Görgey, Gergely, Salamon und Csáky, aber auch der Stadt Kežmarok. Nach der Abschaffung der Leibeigenschaft im Jahr 1848 verpachtete oder verkaufte der Grundbesitzer die Mehrheit seiner Güter meist an die Bewohner der einst besessenen Dörfer, aber auch an die sich hier niederlassenden jüdischen Migranten aus dem Norden. So entstand im Jahr 1888 das letzte Dorf, Matiašovský Potok, das heute ein Teil von Matiašovce ist.

Seit ihrer Gründung waren die Orte in Zamagurie ein Bestandteil des Zipser Gespanschaft [Spišská župa], einer historischen Verwaltungseinheit des multinationalen Königreichs Ungarn. Infolge der Lokation und Besiedlung einzelner Orte in der Region Zamagurie entstand die Nordgrenze der Gespanschaft, die fast sieben Jahrhunderte lang die Grenze von Polen und Ungarn war. Mitte des 19. Jahrhunderts wurde aus den Gebieten von Zamagurie der eigenständige Bezirk Magura gebildet, der eine Verwaltungseinheit der Zipser Gespanschaft war. Im Jahre 1918, nach dem Ersten Weltkrieg, wurde der Zips dem auf Trümmern von Österreich-Ungarn entstehenden slowakischen Teil der Tschechoslowakei angeschlossen. In der gleichen Zeit hat aber auch Polen Ansprüche auf Zamagurie erhoben, und so wurde Bezirk Spišská Stará Ves im Jahr 1919 von dem so genannten Volksbestimmungsgebiet umfasst, dessen Bewohner über die Zugehörigkeit zu Polen oder zur Tschechoslowakei entscheiden sollten. In meisten Orten wurden zu dieser Zeit Anträge auf den Anschluss zur Tschechoslowakei geschrieben. Während der Vorbereitung zur Volksabstimmung kam es in der Gegend zu mehreren Terroranschlägen mit tödlichen Folgen auf beiden Seiten des Konflikts, woran die Gedenktafeln und Gräber auf örtlichen Friedhöfen erinnern. Die geplante Volksabstimmung wurde aber aufgrund der internationalen Lage nicht durchgeführt

und Zamagurie wurde mit der Entscheidung der Friedenskonferenz in der belgischen Stadt Spa zwischen die beiden Länder aufgeteilt. Von der ehemaligen Zipser Gespanschaft wurden 13 Ortschaften der polnischen Seite zugeteilt und zwar: Czarna Góra, Dursztyn, Frydman mit dem Weiler Falsztyn, Jurgów, Kacwin, Krempachy, Łapszanka, Łapsze Niżne, Łapsze Wyżne, Niedzica, Nowa Biała, Rzepiska und Trybsz. Diese Entscheidung, getroffen ohne Rücksicht auf die Wünsche der lokalen Bevölkerung, befriedigte keine der strittigen Parteien und trübte die bilateralen Beziehungen mehrere Jahre lang. Im Jahr 1938 stellte die polnische Seite weitere territoriale Forderungen gegenüber der damals geschwächten Tschechoslowakei und, trotz großem Widerstand der lokalen Bevölkerung erschloss, unter anderem, einen weiteren Ort in Zamagurie, Lesnica. Die Slowakische Republik nahm dagegen 1939 an dem deutschen Angriff auf Polen teil und integrierte wieder alle Ortschaften in Zamagurie. Nach Ende des Zweiten Weltkriegs kamen die Staatsgrenzen auf diesem Abschnitt wieder auf die Linie aus der Vorkriegszeit zurück, nach einem am 20. Mai 1945 in Trstená unterschriebenen Vertrag, was erneute Unzufriedenheit verursachte und dazu führte, dass aus den wieder an Polen angeschlossenen Orten 6000 Einwohner in die damalige Tschechoslowakei emigrierten. Der Beitritt von Polen und Slowakei zur Europäischen Union und zum Schengen-Raum gab jetzt die Möglichkeit, nach gemeinsamen Wurzeln zu suchen und die Region Zamagurie wieder als ein Ganzes zu präsentieren.

CZERWONY KLASZTOR [ČERVENÝ KLÁŠTOR]

Czerwony Klasztor jest graniczną miejscowością po słowackiej stronie rzeki Dunajec, gdzie historia spotyka się z przepiękną przyrodą i gdzie istnieją szerokie możliwości spędzania wolnego czasu. Dominującym elementem tej wsi jest średniowieczny **klasztor (1)**, który nad Dunajcem, w majątku podarowanym przez panów z Łomnicy [Lomnica], założyli mnisi z zakonu kartuzów. Zakon ten żył w separacji od świata, w samotności przy pracy, działał tutaj do 1563 r., do czasu przejścia majątku klasztoru w świeckie ręce. Własnością innego zakonu, również kontemplacyjnego, został na początku XVIII w. Kameduli stworzyli w klasztorze centrum edukacji i słowackiego ruchu narodowego. Tutaj powstały wspaniałe dzieła słowackiej literatury i filologii, np. pierwsze tłumaczenie Biblii na język słowacki – Písma Swaté Biblie Slowenské aneb Písma Swatého částka I-II**,** łacińsko-słowacki słownik z krótką gramatyką języka słowackiego, czy tłumaczenie pieśni kościelnych na język słowacki Ludovica Blosia.

W tym czasie, w klasztorze działał również legendarny i wszechstronnie utalentowany mnich Cyprian, który zajmował się medycyną, botaniką, farmacją, alchemią, mechaniką i kosmologią. Był doświadczonym cyrulikiem, a po przyjściu do klasztoru prowadził tutaj aptekę, która należała do najstarszych w Europie. Swoje uwagi zapisywał do unikalnego **zielnika (2)** zawierającego ponad 280 rodzajów roślin, a przy każdej z nich podał nazwę w kilku językach, zazwyczaj w łacińskim, niemieckim, greckim, polskim i słowackim. Zielnik zawierał również informacje o chorobach oraz opisy sposobów ich leczenia. Z bratem Cyprianem związana jest legenda, która mówi o tym, iż skonstruował on działającą maszynę latającą. Obiecujący rozwój klasztoru zatrzymało rozwiązanie zakonu przez Józefa II w 1782 r., zaś jego majątek był kolejno własnością królewską, biskupstwa grekokatolickiego w Preszowie [Prešov], a na początku XX w. ponownie stał się własnością państwa. Starodawną urzekającą atmosferę klasztoru, któremu nadano status Narodowego Zabytku Kultury, można dzisiaj podziwiać w **muzeum (3)**, urządzonym bezpośrednio w obiekcie. Ekspozycja przybliża nie tylko tajemniczy świat życia obydwu mnisich zakonów, lecz również miejscowej ludności. Od czasu do czasu na terenie klasztoru odbywają się plenery i wystawy, a tradycyjną imprezą stał się wrześniowy Dzień Klasztoru, podczas którego można wziąć udział w mszy, w pierwotnym gotyckim klasztornym **kościele pw. św. Antoniego Pustelnika (4)**, z wnętrzem w stylu barokowym oraz ołtarzem znanego austriackiego rzeźbiarza Dionizego Riessmeyera. Podczas imprezy odbywają się występy różnych zamagurskich zespołów z polskiej i słowackiej strony granicy, można również spróbować miejscowych smakołyków kulinarnych. W klasztorze istnieje możliwość zakwaterowania i wyżywienia, podobnie jak przed murami klasztornymi, gdzie znajduje się chroniony areał Pienińskie lipy. Niektóre z rosnących tam lip mają 200 lat, a obwód ich pni osiąga ponad 6 metrów.

5

Początki samej wsi związane są z istnieniem klasztoru, który posiadał na tym terenie folwark, zapewniający właścicielom płody rolne oraz dochody, a istniał minimalnie do połowy XVI w. Po rozwiązaniu klasztoru Józef II udzielił wolniznę niemieckim kolonistom osiedlającym się w majątkach Czerwonego Klasztoru, w wyniku czego pod koniec XVIII w. przybyło do wsi kilka mówiących po niemiecku rodzin ewangelickich, w szczególności z rejonu Szwabii, od których wieś przyjęła nazwę Niżne Szwaby [Nižné Šváby]. Ewangelicy wybudowali tutaj w 1808 r. murowany kościół i urządzili szkołę. Niemiecki charakter wieś utrzymała do końca drugiej wojny światowej, kiedy to część ludności niemieckiej ewakuowała się przed przejściem frontu, a część została wysiedlona na podstawie tzw. Dekretów Beneša. Po zakończeniu wojny wieś została zasie-

dlona przez ludność słowacką wyznania rzymskokatolickiego, która pod koniec XX w. wybudowała sobie na miejscowym cmentarzu nowoczesny kościół pw. Najświętszej Trójcy. Dzisiejsza gmina Czerwony Klasztor, której nazwa pochodzi od czerwonego koloru dachu klasztornego, powstała w 1948 r. poprzez połączenie wspominanego klasztoru, wsi Niżne Szwaby i uzdrowiska Smerdžonka.

Uzdrowisko **Smerdžonka (5)** jest jedynym uzdrowiskiem w regionie Zamagurza. Wykorzystuje bogatą w substancje mineralne wodę siarkowodorową, posiadającą właściwości lecznicze w zakresie schorzeń skóry, ale też mającą pozytywny wpływ na narządy ruchu oraz ukad pokarmowy. W nowoczesnym, nowo wybudowanym areale, oferowane są dla zainteresowanych różne zabiegi lecznicze i relaksacyjne, istnieje też możliwość zakwaterowania, wyżywienia, czy też turystyki kongresowej. Wolny czas można spędzać między innymi relaksując się w malowniczej przyrodzie pienińskiej, uprawiając sport na pobliskim boisku sportowym oraz na spacerach po okolicy. W Czerwonym Klasztorze znajduje się **kładka przez rzekę Dunajec (6)**, przez którą można przejść do sąsiadującej polskiej wioski Sromowce Niżne, a stamtąd wyjść na Trzy Korony, skąd rozciąga się przepiękny widok na meandry rzeki Dunajec i niektóre miejscowości Zamagurza. Przez wieś Czerwony Klasztor prowadzi kilka szlaków turystycznych oraz rowerowych szlaków turystycznych, a miejscowość ta jest jednocześnie jedną z bram wejściowych do chronionego obszaru **Przełom Dunajca (7)**. Ścieżka wzdłuż przełomu o długości osiem i pół kilometra, o spadku 20 m, z siedmioma wielkimi meandrami, z widokami grzbietów skalnych i prawie pionowymi ścianami jest unikatem europejskim. Na swojej drodze skręca w taki sposób, że nie istnieje strona świata, w którym rzeka nie płynęłaby chociaż przez krótki odcinek. To zapierające dech dzieło przyrody z wyjątkową pienińską fauną i florą można podziwiać

idąc nie tylko pieszo ścieżką edukacyjną z dziesięcioma przystankami, lecz również z **roweru (8)**, który można wypożyczyć, ale też z tradycyjnej drewnianej tratwy. **Spływ tratwami flisackimi (9)** po rzece Dunajec, który pierwotnie służył do transportu towarów aż do morza Bałtyckiego, jest jedną z największych lokalnych atrakcji. Jeśli jednak lubicie sport adrenalinowy, to możecie spłynąć na wypożyczonym pontonie**,** kanadyjce lub **kajaku (10)**. Dla miłośników kempingu w pobliżu klasztoru znajduje się Camping Dunajec z zapleczem socjalnym, kuchenką, miejscem na ognisko, wypożyczalnią sprzętu sportowego oraz amfiteatrem z widokiem na wspomniany majestatyczny łańcuch górski Trzy Korony. Już od ponad 30 lat w amfiteatrze pod Trzema Koronami odbywa się trzydniowy festiwal śpiewów ludowych, tańców, zabaw i zwyczajów **Zamagurskie Święto Folklorystyczne (11)**, które każdorocznie odwiedzają setki miłośników folkloru. Miejscowe zwyczaje i tradycje we wsi podtrzymuje dziecięcy zespół folklorystyczny Flisocek i kapela ludowa Flisok. Z innych cyklicznych przedsięwzięć organizowanych w Czerwonym Klasztorze wspomnieć należy **otwarcie sezonu (12)**, Międzynarodowy Pieniński Pochód Dobrego Humoru, podczas którego uczestnicy poznają miejscowe atrakcje, gasząc pragnienie w miejscowych punktach gastronomicznych, popularną imprezą jest 18-kilometrowy bieg wzdłuż przełomu rzeki Dunajec – Mały Maraton Pieniński, czy też najnowszy ewangelizacyjny Breakfestival połączony z grekokatolicką mszą świętą, warsztatami zabawy i festiwalem kapel ludowych. Zupełną nowością jest Świniobicie Mikołajkowe z pokazem tradycyjnego domowego bicia świni, ludową muzyką i rozświeceniem choinki bożonarodzeniowej na podwórzu klasztoru.

Dla odwiedzających i lubiących sport obok pensjonatu Pltník na początku wsi do dyspozycji jest wielofunkcyjne boisko sportowe do tenisa, siatkówki, koszykówki i innych sportów, czy też korty tenisowe na terenie klasztornego areału. W zimie narciarzy z pewnością ucieszy niewielki wyciąg narciarski i około 35 km przygotowanych narciarskich tras biegowych po terenie Pienińskiego Parku Narodowego. Dla wędkarzy, ale również dla odwiedzających chcących zrelaksować się na łonie natury, do dyspozycji jest sportowo-rekreacyjna hodowla ryb z przepięknymi widokami na okoliczną przyrodę, gdzie można przeprowadzać zawody wędkarskie w łowieniu pstrąga i karpia. We wsi istnieje duży wybór możliwości zakwaterowania, od hoteli, pensjonatów, kwater prywatnych po wspominany już kemping. Znajduje się tutaj również kilka obiektów gastronomicznych, sklepów spożywczych i wielobranżowych, parkingi i poczta.

ČERVENÝ KLÁŠTOR

Červený Kláštor je pohraničná obec na slovenskej strane brehu rieky Dunajec, kde sa snúbi história s prekrásnou prírodou a širokými možnosťami využívania voľného času. Dominantou obce je stredoveký **kláštor (1)**, ktorý začiatkom 14. storočia založil na darovaných majetkoch pánov z Lomnice pri Dunajci mníšsky rád kartuziánov. Táto rehoľa, ktorá žila v odlúčení od sveta, mlčanlivosti, samote a práci, tu pôsobila do roku 1563, kedy ich majetok prešiel do rúk svetských majiteľov. Do vlastníctva rehoľníkov, však iného kontemplatívneho rádu kamaldulov, sa opäť dostal začiatkom 18. storočia. Kamalduli vytvorili v kláštore centrum vzdelanosti a slovenského národného života, pričom tu vznikli skvostné diela slovenskej literatúry a filológie ako prvý preklad Biblie do slovenčiny – Písma Swaté Biblie Slowenské aneb Písma Swatého částka I-II, latinsko-slovenský slovník so stručnou gramatikou, či preklad náboženských piesní Ľudovíta Blosia do slovenčiny. V tom čase v kláštore pôsobil tiež legendárny všestranne nadaný fráter Cyprián, ktorý sa zaoberal medicínou, botanikou, farmáciou, alchýmiou, mechanikou i kozmológiou. Bol skúseným liečiteľom a po svojom príchode do kláštora tu spravoval lekáreň, ktorá patrila k najstarším v strednej Európe. Svoje poznatky zaznamenal do unikátneho **Herbára (2)** obsahujúceho viac ako 280 exemplárov rastlín, pričom pri každej z nich je uvedený názov v niekoľkých jazykoch, zvyčajne po latinsky, nemecky, grécky, poľsky a slovensky. Zároveň sa tu nachádzajú jeho vedomosti o chorobách a tiež návody na ich liečenie. K frátrovi Cypriánovi sa viaže aj legenda, podľa ktorej skonštruoval funkčný lietajúci stroj. Sľubný vývoj kláštora zahatilo zrušenie rádu Jozefom II. v roku 1782, kedy sa stal najskôr majetkom štátu, neskôr gréckokatolíckeho biskupstva v Prešove a napokon začiatkom 20. storočia opäť štátu. Starobylú podmanivú atmosféru kláštora, ktorý bol vyhlásený za Národnú kultúrnu pamiatku, si dnes môžete vychutnať v **múzeu (3)** zriadenom priamo v objekte. Expozície približujú nielen tajomný život oboch mníšskych rádov, ale aj miestneho obyvateľstva. Občasne sa v areáli kláštora konajú plenéry i výstavy a tradíciou je septembrový Kláštorný deň, počas ktorého môžete vzhliadnuť omšu v pôvodnom mníšskom **kostole sv. Antona Pustovníka (4)** s gotickým exteriérom a interiérom v duchu baroka s oltárom od významného rakúskeho rezbára Dionýza Riessmayera, i vystúpenia zamagurských zoskupení rôznych žánrov zo slovenskej i poľskej strany hranice a zároveň si pochutnať na miestnych špecialitách. V objekte je možnosť ubytovania a občerstvenia, rovnako ako aj pred kláštornými múrmi, kde sa tiež nachádza chránený areál Pieninské lipy. Niektoré z týchto líp majú viac ako 200 rokov, obvod až 6 metrov.

Počiatky samotnej obce sú spojené s existenciou kláštora, ktorý mal na tomto území zriadený majer. Ten zabezpečoval majiteľom určité naturálie a príjmy, pričom existoval

2

minimálne už v polovici 16. storočia. Po zrušení kláštora poskytol Jozef II. výhody pri usadzovaní sa na červenokláštorských majetkoch nemeckým kolonistom a koncom 18. storočia tak prišlo do obce niekoľko nemecky hovoriacich rodín evanjelikov, najmä z oblasti Švábska, po ktorých bola dedina pomenovaná Nižné Šváby. Evanjelici si tu v roku 1808 postavili murovaný kostol a zriadili školu. Nemecký ráz si obec zachovala do konca druhej svetovej vojny, kedy časť nemeckého obyvateľstva evakuovala pred príchodom frontu a časť bola vysťahovaná na základe tzv. benešových dekrétov. Po skončení vojny sa v obci osídlilo slovenské obyvateľstvo rímskokatolíckeho rítu a koncom 20. storočia na miestnom cintoríne postavilo moderný kostol Najsvätejšej Trojice. Dnešná obec Červený Kláštor, ktorej názov je odvodený od farby kláštornej strechy, vznikla v roku 1948 spojením spomínaného kláštora, Nižných Švábov a kúpeľov Smerdžonka.

Kúpele **Smerdžonka (5)** sú jedinými kúpeľmi v oblasti Zamaguria. Využívajú liečivé účinky sírovodíkovej vody s množstvom minerálnych látok, ktorá je vhodná najmä na liečbu kožných ochorení, ale má priaznivé účinky aj na pohybové ústrojenstvo či tráviaci trakt. V modernom novovybudovanom areáli sú pre záujemcov poskytované rôzne liečebné a relaxačné procedúry s možnosťou ubytovania, stravovania, či kongresovej turistiky. Voľný čas možno tráviť okrem iného relaxovaním v malebnej pieninskej prírode, športovými aktivitami na priľahlom ihrisku i prechádzkami po okolí. V obci sa nachádza **lávka cez rieku Dunajec (6)**, ktorou sa možno dostať do susednej poľskej obce Nižné Šromovce [Sromowce Niżne] a odtiaľ vystúpiť na Tri koruny, odkiaľ je krásny výhľad na krútiacu sa rieku Dunajec i niektoré zamagurské obce. Cez samotný Červený Kláštor vedie viacero peších trás, a obec je zároveň jednou z východiskových brán do chránenej oblasti **Prielom Dunajca (7)**. Osem a pol kilometrový prielom, so spádom 20 m a siedmimi veľkými zákrutami, s bralnatými hrebeňmi a takmer kolmými stenami je európskym unikátom. Na svojej ceste sa kľukatí tak, že niet svetovej strany, ktorým by rieka netiekla aspoň na krátkom úseku. Toto úchvatné dielo prírody s jedinečnou pieninskou faunou a flórou si môžete vychutnať ako peší turista po náučnom chodníku s desiatimi zástavkami, ale aj **zo sedla bicykla (8)**, ktorý sa dá zapožičať a taktiež z tradičnej drevenej plte. **Splav na pltiach (9)** po rieke

Dunajec, ktorý pôvodne slúžil na prevoz tovaru až k Baltickému moru, je jednou z najväčších miestnych atrakcií. Ak však máte radšej väčší adrenalín, môžete rieku splaviť aj na rafte, kanoe alebo **kajaku (10)**, ktoré si môžete požičať v Pieniny Sport centrum v centre obce. Rôzne najnovšie outdoor aktivity ako napr. aquazorbing, hydrospeed, teambuilding, či paintball, ponúka Pieniny OutdoorSport Centrum Canoeraft-Dunajec v areáli penziónu Pltník. Súčasťou areálu je taktiež pomerne dobre vybavený kemping na pravom brehu Dunajca. Pre milovníkov kempovania sa v blízkosti kláštora nachádza ďalší Camping Dunajec so sociálnymi zariadeniami, kuchynkou, ohniskami i požičovňou športových potrieb a amfiteáter s výhľadom na spomínané majestátne pohorie Tri koruny. Už viac ako 30 rokov sa v tomto amfiteátri koná trojdňová prehliadka ľudového spevu, tanca, hier a zvykov **Zamagurské folklórne slávnosti (11)**, ktorú každoročne navštívia stovky milovníkov folklóru. Miestne zvyky a tradície v obci udržiava detský folklórny súbor Flisocek a ľudová hudba Flisok. Z ďalších cyklických podujatí organizovaných v Červenom Kláštore možno spomenúť **otvorenie turistickej sezóny (12)**, Medzinárodný pieninský pochod dobrej nálady, počas ktorého účastníci spoznávajú miestne lokality a občerstvujú sa v miestnych zariadeniach, populárny 18-km beh prielomom rieky Dunajec Malý pieninský maratón, či najnovší evanjelizačný Breakfestival spojený s gréckokatolíckou omšou, zábavnými workshopmi a hudobným festivalom kapiel. Úplnou novinkou je Mikulášska zabíjačka s ukážkami tradičnej domácej zakáľačky, ľudovou muzikou a rozsvietením vianočného stromčeka na nádvorí kláštora.

6

Pre športovo založených návštevníkov je k dispozícii multifunkčné ihrisko na tenis, volejbal, basketbal a iné športy pri penzióne Pltník na začiatku obce, či tenisové kurty v areáli kláštora. V zime lyžiarov iste poteší neveľký lyžiarsky vlek a približne 35 km upravených lyžiarskych bežeckých tratí po Pieninskom národnom parku. Pre rybárov, ale aj návštevníkov túžiacich po relaxe v prírode je k dispozícii športovo-rekreačný rybník s prekrásnym výhľadom na okolitú krajinu, kde je možnosť športového rybolovu pstruhovitých rýb a kaprov. V obci je veľký výber ubytovacích kapacít od hotelov, penziónov, súkromných zariadení až po spomínané kempingy. Nachádza sa tu tiež niekoľko stravovacích zariadení, obchodov s potravinami i rozličným tovarom, parkoviská, knižnica a pošta.

ČERVENÝ KLÁŠTOR

Červený Kláštor is a border town on the Slovak side of the Dunajec River, which combines history with beautiful nature and a wide-range of possibilities to use one's leisure time. The dominant feature of the town is the medieval **monastery (1)**, which at the beginning of the 14th century was established next to the Dunajec River on land donated to the Carthusian monastic order by the Lomnica estate. That order, which lived in seclusion from the world in secrecy, in solitude and work, was active there until 1563, when the property passed into the hands of secular owners. It returned to the hands of a monastic order at the beginning of the 18th century; however, it was to the contemplative Camadul order. The Camadul order established a center for education and Slovak national life in the monastery, and magnificent works of Slovak literature and philology were created there, such as the first translation of the Bible into Slovak – Písma Swaté Biblie Slowenské aneb Písma Swatého částka I-II, a Latin-Slovak dictionary with a brief grammar explanation, or the translation of the religious songs by Louis Blosia into Slovak. During this time, the legendary multi-talented and gifted Brother Cyprian, who engaged in medicine, botany, pharmacy, alchemy, mechanics and cosmology, lived in the monastery as well. He was an experienced healer and upon his arrival to the monastery, he managed a pharmacy, which belongs among the oldest in central Europe. He collected his notes in a unique **Herbarium (2)**, containing more than 280 samples of plants, with each one named in several languages, usually in Latin, German, Greek, Polish and Slovak. Furthermore, his notes about illnesses and also how to treat them can be found in it. There is also a legend associated with Brother Cyprian, according to which he constructed a functional glider. The promising development of the monastery was cut short due to the abolishment of religious orders by Emperor Joseph II in 1782, when it first became property of the State, and later of the Greek Orthodox diocese in Prešov and finally at the beginning of the 20th century once again property of the State. Today, you can experience the ancient captivating atmosphere of the monastery, which was declared a National Cultural Monument, in the **museum (3)** established in the monastery itself. The exposition intro-

3

7

duces visitors not only to the secret life of both orders of monks, but also to the life of the local inhabitants. In the monastery, plein-air events and expositions are occasionally held and Monastery Day [Kláštorný deň] is a tradition in September. During this event, you can watch various genres of performances from groups from Zamagurie from both the Slovak and Polish sides of the border, try some of the local specialties, and attend mass in the original monastic **Church of Saint Anthony the Abbot (4)** with its Gothic exterior and interior in the spirit of Baroque, whose altar was made by the notable Austrian wood carver Dionýz Riessmayer. There are accommodation and dining options in the facility, and also in front of the monastery walls, where you can also find the protected area of Pieniny lime trees. Some of these lime trees are more than 200 years old and have a circumference of up to 6 meters.

The beginnings of the village itself are connected to the existence of the monastery, which had established a farmstead on their property there. That secured the owner a certain income and realia, and existed at a minimum from the middle of the 16th century. After the monastery was dissolved, Emperor Franz Joseph II provided German colonists benefits for settling on the lands of Červený Kláštor, and so at the end of the 18th century several German speaking Lutheran families came to the settlement, especially from Swabia, which the original name of village, Lower Swabia [Nižné Švaby], took its name from. In 1808, Lutherans built a brick church here and established a school. The village preserved a German character until the end of the Second World War, when some of the German population fled before the front approached and some was expelled on the basis of the so-called Beneš Decrees. After the end of the war, a Slovak Roman Catholic population settled in the community and at the end of the 20th century, the modern Holy Trinity church was built at the local cemetery. Today's Červený Kláštor, whose name stems from the color of the roof of the monastery, was founded in 1948 by connecting the monastery, Nižné Švaby and the Smerdžonka spa.

The **Smerdžonka (5)** spa is the only spa in Zamagurie. It uses the medicinal effects of the sulfur water, which contains many minerals and which is especially suitable for treating dermatological diseases, and it also has beneficial effects on the locomotion system and the digestive tract. In the modern and newly built complex, various therapeutic and recreational procedures are provided to those who are interested, and offers the possibility of accommodation, dining, or business tourism. Besides spending your time relaxing in the scenic nature of Pieniny, you can do various sports activ-

ities on the adjacent field and take walks in the surroundings. In the middle of the village, there is also a **footbridge across the Dunajec river (6)** which will take you to the neighboring Polish village of Niżne Sromowce, and from there you can hike up to Three Crowns [Trzy Korony], where there is a beautiful view of the meandering Dunajec river and some of the villages of Zamagurie. Various hiking and cycling routes run through Červený Kláštor itself and the village is also one of the gateways to the protected **Dunajec River Gorge (7)**. The eight and a half kilometer long gorge, with a drop in elevation of 20 m and seven big turns, jagged ridges and almost perpendicular walls make it a one of a kind in Europe. On its route with so many bends, the river flows in every direction possible at least for a short while. This breathtaking work of nature with the unique flora and fauna of Pieniny can be experienced on foot along the nature trail with ten stops, **by bike (8)**, which can easily be hired, and by the traditional wooden rafts. **Rafting (9)** down the Dunajec River, which originally served to transport goods up to the Baltic Sea, is one of the biggest local attractions. However, if you prefer more adrenaline, you can float down the river on a raft, canoe or **kayak (10)**, which you can rent from the Pieniny Sport center in the middle of the village. Pieniny Outdoor Sport Centrum Canoeraft-Dunajec in the Pltník pension premises offers a variety of the latest outdoor activities, such as Aquazorbing, hydrospeed, teambuilding, or paintball. Part of the premises includes a relatively well-equipped camp on the right bank of the Dunajec. For camping lovers, near the monastery you can also find Camping Dunajec with hygienic facilities, a small kitchen, fire rings, sporting equipment rental services and an amphitheater with a view of the previously mentioned majestic Three Crowns massif. For more than 30 years in this amphitheater, the Zamagurie Folklore Celebration – **Zamagurské folklórne slávnosti (11)** has taken place. This is a three-day display of folk songs, dance, games and customs, which hundreds of folklore fans attend every year. The children's folklore group Flisocek and the folk music of Flisok maintain the habits and traditions in the village. Other annual events organized in Červený Kláštor include **opening of the tourist season (12)** the Pieniny International Good Mood Walk (Medzinárodný Pieninský pochod dobrej nálady), during which participants get to know the local sites and refresh themselves in local spots, the popular 18-km run along the Dunajec River (Malý Pieninský maratón), and the evangelizing Breakfestival with a Greek Catholic mass, fun workshops and music festival. The newest event is the St. Nicholaus pig slaughter with displays of traditional home-made products, folk music and the lighting of the Christmas tree in the yard of the monastery.

10

11

For the sports oriented visitors, you can find a multifunctional court for tennis, volleyball, basketball and other sports by the Pltník pension at the beginning of the village, or tennis courts in the monastery complex. In winter, skiers will certainly be pleased by the small ski lift and approximately 35 km of prepared cross-country tracks through Pieniny National Park. For fishermen as well as visitors just wishing to relax outdoors, a sport-recreational fishing pond is available with a beautiful view of the surrounding landscape, and where there is the possibility of sport fishing for trout and carp. There is a big choice of accommodation in the village, from hotels, bed and breakfasts, private residences and even the already mentioned campgrounds. There are also several dining facilities, shops with groceries and other products, parking lots, a library and a post office.

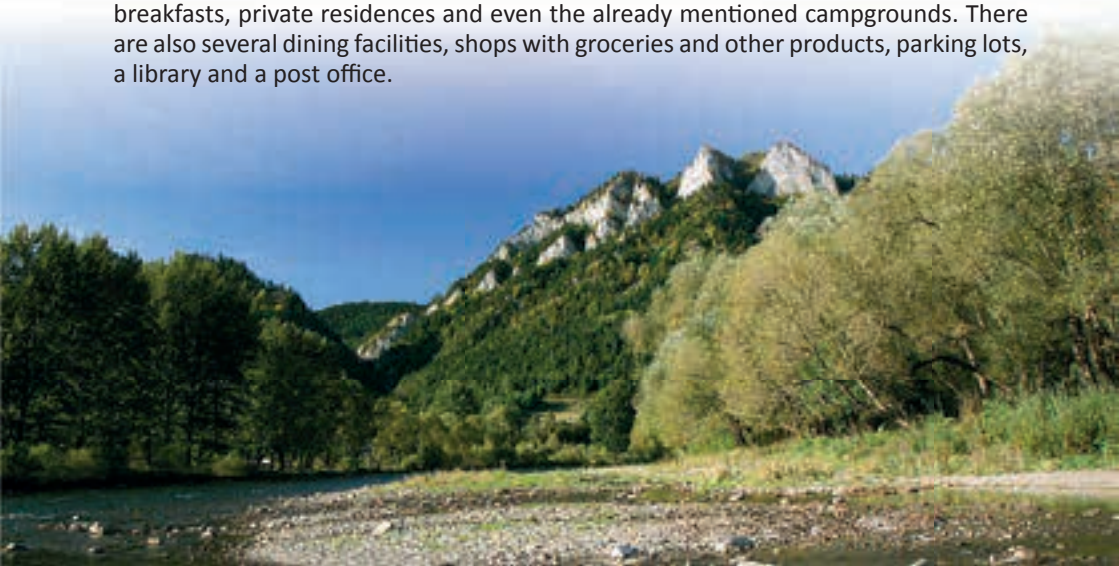

ČERVENÝ KLÁŠTOR

Červený Kláštor (deutsch historisch: Rot Kloster) ist der Grenzort auf der slowakischen Seite des Flusses Dunajec – ein Ort, in dem Geschichte auf wunderschöne Natur trifft und der zahlreiche Möglichkeiten zur Freizeitgestaltung bietet. Dominierendes Element dieses Dorfes ist das mittelalterliche **Kloster (1)**, das am Fluss Dunajec auf dem Landgut der Herren von Lomnica (deutsch historisch: Lomnitz) von Kartäusermönchen gegründet wurde. Dieser kontemplative Orden, der eine eremitische, einsame und arbeitsame Lebensweise pflegte, war hier bis zum Jahr 1563 ansässig, als die Klostergüter in weltlichen Besitz übergingen. Zu Beginn des 18. Jahrhunderts wurde die Anlage Eigentum eines anderen, ebenfalls kontemplativen Ordens. Die Kamaldulenser richteten im Kloster sowohl ein Bildungszentrum, als auch ein Zentrum der slowakischen Nationalbewegung ein. Hier entstanden herausragende Werke der slowakischen Literatur und Philologie, z. B. die erste Bibelübersetzung in die slowakische Sprache – Písma Swaté Biblie Slowenské aneb Písma Swatého částka I-II, ein lateinisch-slowakisches Wörterbuch mit einer kurzen Grammatik der slowakischen Sprache und die Übersetzung von Kirchenliedern ins Slowakische von Ludovicus Blosius. Zu jener Zeit war in dem Kloster auch der legendäre und vielseitig talentierte Ordensbruder Cyprian tätig, der sich mit Medizin, Botanik, Pharmazie, Wissenschaft, Alchemie, Mechanik und Kosmologie beschäftigte. Er war ein erfahrener Bader und führte nach seinem Eintritt ins Kloster die Klosterapotheke, die zu den ältesten in Europa gehörte. Seine Bemerkungen trug er in ein einzigartiges **Herbarium (2)** ein, das über 280 Pflanzenarten umfasste. Jede von ihnen bezeichnete er in verschiedenen Sprachen, gewöhnlich in Latein, Deutsch, Griechisch, Polnisch und Slowakisch. Das Herbarium enthielt auch Informationen über Krankheiten und Beschreibungen, wie diese behandelt wurden. Laut einer Legende soll Bruder Cyprian sogar eine Flugmaschine

4

gebaut haben. Die vielversprechende Entwicklung des Klosters wurde im Jahr 1782 von Joseph II. unterbrochen. Das Klostervermögen ging zunächst ins Eigentum des Königs über und wurde später an das griechisch-katholische Bistum in Prešov übergeben. Anfang des 20. Jahrhunderts gelangte es wieder in den Besitz des Staates zurück. Die zauberhafte Atmosphäre des alten Klosters, dem der Status eines nationalen Kulturmuseums verliehen wurde, kann man heute in einem in den Klostergebäuden ansässigen **Museum (3)** bewundern. Die Ausstellung erzählt nicht nur von der geheimnisvollen Lebenswelt der beiden Mönchsorden, sondern auch vom Leben der lokalen Bevölkerung. Von Zeit zu Zeit finden im Kloster Pleinair-Veranstaltungen und Ausstellungen unter freiem Himmel statt. Zu den bekanntesten Veranstaltungen gehört der Klostertag im September, an dem die Gäste eine Messe in der gotischen Klosterkirche **St. Antonius Eremit (4)** mit barocker Inneneinrichtung und Altar des berühmten österreichischen Bildhauers Denis Riessmeyer besuchen können. Während der Veranstaltung treten verschiedene Musikgruppen aus der polnischen und slowakischen Seite der Region Zamagurie auf. Darüber hinaus besteht die Möglichkeit zur Verkostung regionaler Spezialitäten. Im Kloster besteht Möglichkeit für Unterkunft und Verpflegung. Vor den Klostermauern befindet sich ein Schutzgebiet der Pieniny-Linden. Einige der Linden sind bereits über 200 Jahre alt und der Umfang ihrer Stämme erreicht bis zu 6 m.

8

Die Anfänge des Ortes selbst sind eng mit dem Kloster verbunden, das Besitzer eines Vorwerks in seiner Umgebung war, das bis mindestens Mitte des 16. Jahrhunderts betrieben wurde. Nach der Auflösung des Klosters lud Joseph II. deutsche Ansiedler ein, die sich im Roten Kloster niederließen. Infolgedessen kamen Ende des achtzehnten Jahrhunderts mehrere deutschsprachige protestantische Familien ins Dorf, hauptsächlich aus Schwaben. Deswegen trägt das Dorf den Namen Nižné Šváby (deutsch historisch: Niederschwaben). Protestantische Einwohner errichteten hier im Jahr 1808 eine Backsteinkirche und organisierten eine Schule. Der deutsche Charakter des Dorfes blieb bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges erhalten, als ein Teil der deutschen Bevölkerung evakuiert wurde und einige, die geblieben sind, auf Grundlage der sog. Beneš-Dekrete zwanghaft ausgesiedelt wurden. Nach dem Krieg wurde das Dorf von römisch-katholischen Slowaken besiedelt, die Ende des 20. Jahrhunderts beim örtlichen Friedhof eine moderne Dreifaltigkeitskirche errichteten. Die heutige Gemeinde Červený Kláštor, deren Name auf die rote Farbe der Klosterdächer zurückgeht, wurde im Jahr 1948 durch eine Verbindung von dem früher erwähnten Kloster,

dem Dorf Nižné Šváby und dem Kurort Smerdžonka (deutsch historisch: Bad Kronenberg) gegründet.

Der Kurort **Smerdžonka (5)** ist das einzige Kurbad in der Region Zamagurie. Das dortige schwefelreiche Mineralwasser weist heilende Eigenschaften bei Hauterkrankungen auf und hat auch eine positive Wirkung auf den Bewegungsapparat und die Verdauungsorgane. In dieser modernen, neu erbauten Anlage steht den Besuchern eine Vielzahl von therapeutischen Verfahren und Entspannungsmöglichkeiten zur Verfügung. Auch Unterkunft und Verpflegung werden gewährleistet, außerdem können Tagungen veranstaltet werden. Im Rahmen der vielfältigen Freizeitgestaltungsmöglichkeiten stehen u.a. Sportplätze und Spazierwege zur Verfügung. Bei der Bewegung an der frischen Luft kann man die malerische Natur der Pieniny bewundern. In Červený Kláštor befindet sich eine **Fußgängerbrücke über den Fluss Dunajec (6)**, über die man in den benachbarten polnischen Dorf Sromowce Niżne gelangt. Von dort aus kann man die „Drei Kronen“ (den Kronenberg) besteigen, um die herrliche Aussicht auf die Mäander des Flusses Dunajec und die Dörfer von Zamagurie zu bewundern. Durch das Dorf Červený Kláštor führen mehrere Wanderwege und Radwege . Der Ort ist außerdem eines der Eingangstore zum geschützten Bereich des **Dunajec-Durchbruchs (7)**. Der Weg entlang des Durchbruchs ist 8,5 km lang, weist einen Höhenunterunterschied von 20 Metern auf und führt an sieben großen Mäandern entlang. Von hier aus bietet sich ein herrlicher Blick auf Felsrippen und fast senkrechte Wände – ein in Europa einzigartiges Phänomen. Auf seiner Gesamtstrecke dreht der Fluss derart, dass es wohl keine Himmelsrichtung gibt, in der der Fluss nicht fließt. Dieses atemberaubende Werk der Natur mit seiner einzigartigen Flora und Fauna können Sie nicht nur zu Fuß auf einem Lehrpfad mit zehn Stationen, sondern auch

mit einem **Mietfahrrad (8)** oder während einer traditionellen **Floßfahrt auf dem Fluss Dunajec (9)** bewundern. Die Flöße wurden ursprünglich zum Transport von Waren bis zur Ostsee genutzt. Die Floßfahrt ist eine der größten lokalen Attraktionen. Falls Sie Leistungssport bevorzugen, können Sie eine Ponton, ein Kanu oder ein **Kajak (10)** mieten. Für Campingfreunde befindet sich in der Nähe des Klosters der Campingplatz „Dunajec" mit Blick auf die majestätische Gebirgskette Kronenberg, in dem Sanitäranlagen, eine kleine Küche, eine Feuerstelle, ein Sportgeräteverleih und ein Freiluft-theater zur Verfügung stehen. Seit mehr als 30 Jahren findet im Freiluft-theater unterhalb dem Kronenberg ein dreitägiges Festival mit Volksliedern, Tänzen, Spielen und Bräuchen statt – das **Zamagurie-Festival der Folklore (11),** das hunderte von Fans anlockt. Lokale Bräuche und Traditionen werden im Dorf von der Kinder-Trachtengruppe „Flisocek" und der Volksmusikgruppe „Flisok" gepflegt. Eine weitere regelmäßige Veranstaltung in Červený Kláštor ist **Eröffnung der Sommersaison (12),** der „Internationale Zug der guten Laune" in Pieniny, bei der die Teilnehmer über lokale Sehenswürdigkeiten informiert werden und ihren Durst in lokalen Restaurants stillen. Zu den beliebten Veranstaltungen gehört auch der 18-Kilometer-Lauf entlang des Flusses Dunajec (Kleiner Pieniny-Marathon) und das Evangelisierungs-Breakfestival mit einer griechisch-katholischen Heiligen Messe, Freizeitworkshops und einem Volksmusikprogramm. Neu im Programm ist das „Schweineschlachten vor Weihnachten" – eine Präsentation des traditionellen Schlachtfests mit Volksmusik und feierlichem Erleuchten des Weihnachtsbaums im Klosterinnenhof. Besuchern und Sportliebhabern steht in der Pension Pltník am Anfang des Dorfes ein Tennis-, Volleyball- und Basketballplatz zur Verfügung. Vor Ort können selbstverständlich auch andere Sportarten betrieben werden. Im Winter werden Skifahrer den kleinen Skilift und ca. 35 km präparierte Loipen auf dem Gelände des Nationalparks zu schätzen wissen. Anglern und Naturfreunden steht ein Anglerzentrum mit eigener Fischzucht – mit herrlichem Blick auf die umliegende Landschaft offen. Dort können Forellen und Karpfen selbst gefangen werden. Darüber hinaus werden hier Angelwettbewerbe veranstaltet. Im Dorf gibt es eine große Auswahl an Unterkünfte – von Hotels, über Pensionen und private Unterkünften bis hin zu dem bereits erwähnten Campingplatz. Es gibt hier auch einige Lebensmittelgeschäfte, Parkplätze und eine Postfiliale.

CZARNA GÓRA

Czarna Góra jest jedną z najwyżej położonych miejscowości Zamagurza, gdzie wypoczywać mogą w szczególności miłośnicy przyrody i sportów zimowych. Powstała pod koniec XVI w. jako osada na prawie wołoskim. Właściciel dóbr niedzickich Jerzy Horváth, w celu zwiększenia zysków ze swych majątków, rozpoczął osiedlanie w nich wolnej ludności pasterskiej, którą zaczął przyzwyczajać do gospodarki rolnej na przygotowanych i wymierzonych parcelach. Wieś powstała z połączenia trzech osad, tzw. Sołtystwa, położonego w siodle góry, **części od Jurgowa (13)** i **części od Trybsza – tzw. Zagóry (14)**. Nazwa pochodzi od koloru górotworu rozdzielającego poszczególne części. Sposób jej założenia wywarł piętno na jej pejzażu, gdyż rola została podzielona według ilości pierwszych osadników na tzw. zarębki, z których kilka do dnia dzisiejszego nosi ich nazwiska. Częścią składową wsi jest również osada romska Kamieniec. Oprócz Romów żyje tutaj również słowacka mniejszość narodowa zrzeszona w dwóch miejscowych kołach Towarzystwa Słowaków w Polsce.

Ze starszych zabytków w Czarnej Górze znajdują się dwie kapliczki z XIX w. – kapliczka Świętej Trójcy, wybudowana w 1872 r. nad rzeką Białką i kapliczka **Świętego Jana**

13

Nepomucena (15), wybudowana po wielkiej powodzi w 1874 r., w części Budzówka. Budowę kościółka mieszkańcy rozpoczęli aż sto lat później, zaś wieżę wybudowali w ostatnich latach XX wieku. W części wsi od Trybsza, która jest samodzielną parafią, nowy kościół Przemienienia Pańskiego wybudowano dopiero w 1994 r., w miejscu starego kościółka z 1955 r. W wiosce zachowało się kilka typowych **spiskich zagród (16)**. W części północnej leży zagroda słowackiej rodziny **Korkošów (17)**, z typowym wyposażeniem wnętrza i narzędziami rolniczymi używanymi w tym regionie na przełomie XIX i XX w. Miejscowy strój ludowy, zwyczaje i tradycje kultywuje obecnie zespół Ciardasie i kapela ludowa.

17

Przez wieś prowadzi kilka oznakowanych i nieoznakowanych szlaków turystycznych. Latem Czarna Góra jest odpowiednim miejscem do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej. W zimie zaś zadowoleni będą w szczególności miłośnicy biegów narciarskich i innych sportów zimowych, gdyż mogą wybrać aż z dwóch znajdujących się tutaj ośrodków narciarskich. **Kompleks Turystyczno-Narciarski Litwinka-Grapa (18)** znajduje się na najwyższym wzniesieniu Czarnej Góry Litwince (903 m n.p.m.). Oprócz 4 tras zjazdowych o długości 120, 2 x 400 i 1000 metrów, na które można wjechać wyciągiem orczykowym i krzesełkowym, do dyspozycji są dwa bezpłatne parkingi, toaleta, bufet, karczma, wypożyczalnia i serwis sprzętu narciarskiego, szkółka narciarska, a dla miłośników sportu adrenalinowego snowtubing. Z Litwinki rozpościera się piękny widok na cztery parki narodowe: Tatrzański, Babiogórski, Gorczański i Pieniński. Górę Czarna Góra wykorzystują również amatorzy sportów lotniczych – szybowania i paralotniarstwa. W 2000 r. wybudowany został tutaj 21 metrowy jubileuszowy krzyż milenijny. W kolejnym ośrodku narciarskim, **Koziniec-Czarna Góra (19),** znajduje się snowpark, trzy trasy zjazdowe o długości 300, 900 i 1000 metrów oraz trasa zjazdowa dla dzieci połączona z dziecięcą szkółką narciarską. Do dyspozycji jest 4-osobowy wyciąg krzesełkowy o przepustowości aż 2400 osób na godzinę i restauracja, w której przygotowywane są również, oprócz innych, miejscowe przysmaki kulinarne. Wieś dysponuje obecnie stosunkowo bogatą ofertą noclegową z możliwością wyżywienia, posiada również sklep spożywczy i wielobranżowy.

ČIERNA HORA [CZARNA GÓRA]

Čierna Hora je jednou z najvyššie položených zamagurských obcí, kde si na svoje prídu najmä milovníci prírody a zimných športov. Vznikla ako kopaničiarska osada koncom 16. storočia, keď vlastník nedeckého panstva Juraj Horvát začal v úsilí zvýšiť zisky zo svojich majetkov sústreďovať voľne žijúce pastierske obyvateľstvo do trvalých sídlisk a začal ho donucovať poľnohospodársky obrábať pôdu na vopred vymeraných pozemkoch. Obec vznikla spojením troch osád, a to tzv. Šoltýstva položeného najvyššie v sedle hory, **časti od Jurgova (13)** a **časti od Tribša – tzv. Záhory (14)**. Názov má podľa tmavého sfarbenia pohoria oddeľujúceho jednotlivé časti. Spôsob jej založenia sa odzrkadlil aj na jej vzhľade, keďže pôda bola podelená podľa počtu prvých osadníkov na tzv. zárubky, z ktorých viaceré dodnes nesú ich mená. Súčasťou obce je tiež rómska osada Kamenec. Okrem Rómov tu žije aj slovenská národnostná menšina združená v dvoch miestnych skupinách Spolku Slovákov v Poľsku.

Zo starších pamiatok sa v Čiernej Hore nachádzajú dve kaplnky z 19. storočia, a to kaplnka Svätej Trojice, postavená v roku 1872 nad riekou Bialka a **kaplnka Svätého Jána Nepomuckého (15)**, ktorá bola postavená v časti Budzovka po veľkej povodni v roku 1874. So stavbou kostolíka obyvatelia začali až o sto rokov neskôr, pričom vežu vybudovali v posledných rokoch 20. storočia. V priľahlej časti od Tribša bol postavený nový kostol Premenenia Pána v roku 1994. V obci sa zachovalo tiež viacero typických spišských usadlostí, tzv. **„Zagrod" (16)**. V severnej časti leží gazdovská usadlosť slovenskej rodiny **Korkošovcov (17)** s typickým interiérovým vybavením a poľnohospodárskym náradím používaným v tomto regióne na prelome 19. a 20. storočia. Miestny kroj, zvyky a tradície v súčasnosti prezentuje regionálny súbor Ciardasie i ľudová kapela.

17

Cez obec vedie viacero značených i neznačených chodníkov a tak je v lete vhodným miestom na pešiu i cykloturistiku. V zime si zas na svoje určite prídu milovníci bežeckého lyžovania a iných zimných športov, pričom je možnosť vybrať si až v dvoch lyžiarskych strediskách. **Turisticko-lyžiarsky komplex Litwinka-Grapa (18)** sa nachádza na najvyššom kopci Čiernej hory Litwinke (903 m n.m.). Okrem 4 zjazdoviek s dĺžkami 120, 2 x 400 a 1000 metrov, kde sa možno vyviezť lyžiarskymi vlekmi alebo sedačkovou lanovkou, sú tu k dispozícii aj dve bezplatné parkoviská, bezplatný Skibus, toaleta, bufet, krčma, požičovňa a servis lyžiarskeho vybavenia, lyžiarska škola a pre milovníkov adrenalínu snowtubing. Z Litwinky je krásny výhľad až na štyri národné parky: Tatranský, Babohorský [Babiogórski], Gorčanský [Gorczański] a Pieninský. Kopec využívajú tiež amatérski letci na klzákoch, či paraglajdisti. V roku 2000 tu bol postavený 21-metrový miléniový jubilejný kríž. V ďalšom lyžiarskom stredisku **Koziniec-Czarna Góra (19)** sa nachádza snowpark, 3 zjazdovky s dĺžkami 300, 900 a 1000 metrov a detská zjazdovka spojená s detskou lyžiarskou školou. K dispozícii je štvorsedačková lanovka, ktorá v priebehu hodiny vyvezie až 2400 osôb a reštaurácia, kde pripravujú, okrem iného, miestne špeciality. V obci je pomerne široká ponuka ubytovacích zariadení s možnosťou stravovania i obchod s potravinami a rozličným tovarom.

CZARNA GÓRA

Czarna Góra is one of the highest situated villages in Zamagurie, where nature lovers and winter sports enthusiasts will be enthralled. It was founded as a mountain settlement at the end of the 16th century, when the Niedzica land owner, Juraj Horvath, attempted to increase the profits from his property by concentrating the free living shepherd population into permanent settlements and began to force it to farm and work the land in predetermined plots. The village was founded by connecting three hamlets: Sołtystwo situated highest in the saddle of the mountain, the **Jurgów borough (13)** and the **Trybsz borough – called Zagórza (14)**. The name of the village is taken from the dark range separating each of the parts. The way it was established also reflects in its appearance, as the land was divided into parcels known as "zárubky" according to the number of original settlers, many of which still carry their names. The Roma settlement of Kamieniec can also be found there. In addition to the Roma, a small Slovak minority also lives there composed into two local groups of the Association of Slovaks in Poland.

15

Among the oldest sites in Czarna Góra are two chapels from the 19th century: the chapel of the Holy Trinity, built in 1872 above the Białka River, and **the Chapel of Saint John of Nepomuk (15)**, which was built in the Budzovka hamlet after a big flood in 1874. The inhabitants began constructing the church only a hundred years later, and only built the steeple at the very end of the 20th century. In the neighboring Trybsz borough, the new Church of the Transfiguration was built in 1994. Several typical Spiš homesteads, known as **"Zagrod" (16)** have also survived in the

village. In the northern part of the village lies the farmstead of the Slovak **Korkošov family (17)** with typical interior furnishings and farming tools used in this region at the turn of the 20th century. The Ciardasie regional association and folk group nowadays presents the local garb, habits and traditions.

A number of marked and unmarked trails run through the village and so it is a suitable place for hiking or cycling tours in summer. In winter enthusiasts of cross-country skiing and other winter sports will be pleased as there is a possibility to choose from two ski centers. **The Tourist-Ski Resort of Litwinka-Grapa (18)** is located on the highest peak of Czarna Góra, Litwinka (elevation: 903 m). Besides 4 ski slopes with lengths of 120, 2 x 400 and 1000 meters, where it is possible to get up by ski lift or by cable-car, there are also two free parking lots, a free ski bus, toilets, a buffet, pub, ski rental and ski service, a ski school and, for those who love adrenaline, snow tubing. There is a beautiful view from Litwinka of up to four national parks: Tatra, Babia Gora, Gorce and Pieniny. Amateur pilots in gliders or paragliders use the hill as well. In 2000, a 21-meter high cross to celebrate the millennium was built here. In the other ski center, **Koziniec-Czarna Góra (19)**, there is a snow park, 3 ski slopes with lengths of 300, 900 and 1000 meters and a children's slope coupled with a children's ski school. There is also a four-person chair-lift, which carries up to 2400 people an hour, and a restaurant where they prepare local specialties, among other things. There is a relatively wide range of options for accommodation with dining options and a grocery store with other products.

18

CZARNA GÓRA

Czarna Góra (deutsch historisch: Schwarzberg) ist einer der höchst gelegenen Orte der Region Zamagurie, in dem Naturfreunde und Wintersportliebhaber Entspannung finden. Der Ort wurde Ende des 16. Jahrhunderts als Siedlung nach walachischem Recht gegründet, als der Halter von Niedzica, Jerzy Horváth, begann, freie Hirten auf eigens vorbereiteten Grundstücken anzusiedeln, um die Gewinne aus den Gütern zu erhöhen. Das Dorf wurde aus der Zusammenlegung von drei Siedlungen gebildet, des so genannten Sołtystwo, das im Bergsattel gelegen ist, des **Jurgów-Teils (13)** und des **Trybsz-Teils, auch Zagóra genannt (14)**. Der Name geht auf die Farbe des Felsens zurück, der die einzelnen Teile voneinander trennt. Die Gründungsgeschichte hat ihre Auswirkungen auf die Landschaft, da die Felder nach der Anzahl der ersten Siedler in doe sog. „zarębki" (Kahlschläge) aufgeteilt und nach ihren Namen genannt wurden. Teil des Dorfes ist auch eine Roma-Siedlung Kamieniec. Neben den Roma lebt hier auch eine slowakische Minderheit, organisiert in zwei lokalen Verbänden der Gesellschaft der Slowaken in Polen.

16

Zu den älteren Denkmälern in Czarna Góra gehören zwei Kapellen aus dem 19. Jahrhundert – die Kapelle der Heiligen Dreifaltigkeit, die im Jahr 1872 am Fluss Białka erbaut wurde, sowie die nach der großen Flut von 1874 in Budzówka errichtete **Kapelle des Hl. Johannes Nepomuk (15)**. Mit dem Bau einer Kirche begannen die Einwohner hundert Jahre später, der Turm wurde in den letzten Jahren des 20. Jahrhunderts gebaut. In dem Trybsz-Teil, der als unabhängige Pfarrgemeinde funktioniert, wurde die neue Kirche der Verklärung erst 1994 an der Stelle der alten Kirche errichtet. Im Dorf gibt es einige typische Zips-Bauernhöfe, sog. **„Zagrody" (16)**. Im nördlichen Teil befindet sich der Bauernhof der slowakischen Familie **Korkoš (17)** mit typischer Innenausstattung und landwirtschaftlichen Geräten, wie sie in dieser Region zur Wende des 19. und des 20. Jahrhunderts verwendet wurden. Die lokalen Trachten,

Bräuche und Traditionen pflegen heute die Musikgruppe „Ciardasie“ und eine Volksmusikgruppe. Das Dorf hat mehrere markierte und nicht markierte Wanderwege . Der Sommer eignet sich besonders für Wanderungen und Radtouren. Im Winter dagegen werden sowohl Langlauf-Fans als auch Liebhaber von anderen Wintersportarten zufrieden sein, da sie zwischen zwei Skigebieten wählen können. Der **Ski-Komplex Litwinka-Grapa (18)** befindet sich auf dem höchsten Gipfel der Czarna Góra: Litwinka (903 m). Neben den vier Pisten mit einer Länge von 120, 400 und 1.000 m, die mit Hilfe eines Sessellifts oder Schlepplifts erreicht werden können, stehen den Gästen auch zwei kostenlose Parkplätze, WC, Bar, Wirtshaus, Fahrrad- und Skiservice, Skischule und für Leistungssportler Snowtubing zur Verfügung. Von Litwinka aus bietet sich ein schöner Blick auf die vier Nationalparks Tatra, Babia Góra, Gorce und Pieniny. Czarna Góra zieht außerdem auch Luftsportliebhaber ein. Segelfliegen und Gleitschirmfliegen erfreuen sich hier großer Beliebtheit. Im Jahre 2000 wurde hier ein 21 m hohes Jubiläumskreuz errichtet. In dem Skigebiet **Koziniec-Czarna Góra (19)** gibt es einen Snowpark, drei Abfahrten mit einer Länge von 300, 900 und 1.000 m und eine Piste für Kinder, kombiniert mit einer Kinderskischule. Gäste können eine 4-Personen-Sesselbahn mit einer Kapazität von bis zu 2.400 Personen pro Stunde und ein Restaurant, in dem u.a. lokale kulinarische Spezialitäten angeboten werden, in Anspruch nehmen. Aktuell bietet das Dorf eine relativ große Auswahl an Unterkünften mit Verpflegungsmöglichkeiten. Außerdem stehen ein Lebensmittelgeschäft und ein Dorfladen zur Verfügung.

19

DURSZTYN

Dursztyn (20) jest malowniczą wsią podtatrzańską, która leży w dolinie, pomiędzy dwiema skałami wapiennymi Honaj i Czerwoną Skałą. Wieś należała do niedzickich właścicieli ziemskich, a w pisemnych źródłach historycznych wspominana jest po raz pierwszy w XV w. Jej nazwa jest pochodzenia niemieckiego, co w tłumaczeniu oznacza twarda skała. Ludność tutejsza trudniła się przede wszystkim pasterstwem i rolnictwem, a we wsi do dnia dzisiejszego zachowały się typowe drewniane formy zabudowy – zagrody, tradycja wypasu owiec i produkcja sera. W czasach nowożytnych właściciele ziemscy urządzili tutaj gorzelnię, której produkty przewożone były do pańskich piwnic w niedalekim Frydmanie. Na przełomie XIX i XX w. mieszkańcy wybudowali we wsi murowany rzymskokatolicki kościółek, który w 80-tych latach XX w. przebudowali na większy – **kościół pw. św. Jana Chrzciciela (21)**. W okresie międzywojennym wybudowano nad wsią dom rekreacyjny **Wichrówka (22)**, gdzie podczas drugiej wojny światowej istniał punkt spotkań kurierów, a w samym Dursztynie Klasztor oo. Franciszkanów pw. św. Salwatora z Horty, który jednak spłonął pod koniec XX. w. Na jego miejscu wybudowano nowy klasztor z ośrodkiem rekolekcyjnym i wypoczynkowym dla kleryków, punktem oazowym dla młodzieży katolickiej i społeczności

Zakonu Ojców Reformatów. Ośrodek posiada kaplicę z refektarzem oraz możliwość zakwaterowania. We wsi znajduje się również Dom Sióstr Żeńskiego Zgromadzenia Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny z przepiękną drewnianą kapliczką pw. św. Ducha.

Piękna przyroda z niespotykaną florą i fauną, którą obejmują przylegające, częściowo zalesione skały wapienne o bardzo efektownych kształtach, rozrzucone po rozległych łąkach, z pewnością oczaruje miłośników natury, entuzjastów turystyki górskiej i mniej wymagającej spinaczki górskiej. Nieoznakowanymi szlakami można wejść na wspominane już skały wapienne, skąd rozciągają się **przepiękne widoki (23)** na panoramę Tatr, Gorców, Pienin i Jeziora Czorsztyńskiego. Przez wieś prowadzi również kilka oznakowanych pieszych i rowerowych szlaków turystycznych. W Dursztynie przenocować można w kwaterach prywatnych, a niezbędne zakupy dokonać w sklepie wielobranżowym.

DURŠTÍN [DURSZTYN]

Durštín (20) je malebnou podtatranskou obcou, ktorá sa nachádza v údolí medzi dvoma vápencovými skalami Honajom a Červenou skalou. Obec bola majetkom nedeckých zemepánov a v písomných prameňoch sa spomína v 15. storočí. Jej pomenovanie má nemecký základ a v preklade označuje tvrdú skalu. Obyvatelia sa živili najmä pastierstvom a poľnohospodárstvom, pričom sa v obci dodnes zachovali typické drevené usadlosti – zagrody i tradícia pasenia oviec a výroby syra. V novoveku tu zemepáni zriadili dvorskú pálenicu, ktorej výrobky boli dovážané do panských pivníc v neďalekom Fridmane. Na prelome 19. a 20. storočia si obyvatelia postavili murovaný kostolík, ktorý bol v 80. rokoch 20. storočia prebudovaný na väčší rímskokatolícky **kostol sv. Jána Krstiteľa (21)**. V medzivojnovom období bolo nad obcou vybudované rekreačné sídlo **Wichrówka (22)**, kde sa počas druhej svetovej vojny stretávali kuriéri a v samotnom Durštíne františkánsky kláštor sv. Salvatora z Horty, ktorý však koncom 20. storočia vyhorel a na jeho mieste bol vystavaný nový kláštor s evanjelizačným a oddychovým strediskom pre klerikov, katolícku mládež i komunity mníšskeho rádu minoritov, s možnosťou ubytovania, kaplnkou a refektárom. V obci sa nachádza aj dom ženského mníšskeho rádu – Sestier z rehole Nepoškvrneného počatia Najsvätejšej Panny Márie s peknou drevenou kaplnkou sv. Ducha.

21

Prekrásna príroda s jedinečnou flórou a faunou v objatí priľahlých, čiastočne zalesnených vápencových skál efektných tvarov, rozhodených po rozľahlých lúkach, určite nadchne milovníkov prírody, nadšencov horskej turistiky i nenáročného horolezectva. Neoznačenými chodníkmi možno vyjsť na spomínané vápencové skaly, odkiaľ sa naskytajú **prekrásne výhľady (23)** na panorámu Tatier, Gorce, Pieniny i Čorštínske jazero [Jezioro Czorsztyńskie]. Cez obec vedie tiež niekoľko značených peších i cyklistických chodníkov. V Durštíne je možné sa ubytovať v súkromných domoch a základné potreby nakúpiť v obchode s miešaným tovarom.

DURSZTYN

Dursztyn (20) is a picturesque village at the foot of the Tatras, located in a valley between two limestone rocks: Honaj and Czerwoną Skałą. The village was the property of the Nedecký Estate, and written records of its existence appear from the 15th century. The name of the village has German origins, whose translation means "hard stone". The inhabitants subsided mostly on shepherding and farming, and the typical wooden homesteads, zagrody, and the traditions of sheep herding and making cheese are still followed in the village today. In more modern times, the landowners established a distillery there, whose products were transported to the manor cellars in the nearby Frydman. At the turn of the 20th century, the inhabitants built a small brick church, which was built into the bigger Roman Catholic **Church of Saint John the Baptist (21)** in the 1980's. In the interwar period, the **Wichrówka (22)** recreational complex was built above the village, where couriers met during the Second World War, and the Franciscan Monastery of Saint Salvador of Horta was built in Dursztyn itself. The monastery, however, burned down at the end of the 20th century and in its place they built a new monastery with an evangelizing and resting center for clerics, Catholic youths and the community of the Franciscan monastic order, with accommodation, a chapel and refectory. In the village there is also a house for a female monastic order – Sisters of the Order of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary with the pretty wooden Chapel of the Holy Spirit.

22

The beautiful nature with unique flora and fauna embraced by the surrounding partially wooded elaborately shaped limestone cliffs cast about spacious meadows will definitely thrill nature lovers, and hiking and amateur mountain climbing enthusiasts. By taking unmarked paths, it is possible to climb to the top of the limestone cliffs just mentioned, where you can find a **beautiful panorama (23)** of the Tatras, Gorce, Pieniny and Lake Czorsztyn. Several marked hiking and cycling routes also run through the village. In Dursztyn, accommodation is possible in private residences and basic goods can be bought in local shops.

DURSZTYN

Dursztyn (20) (deutsch historisch: Dornstein) ist ein malerisches Bergdorf, das in einem Tal zwischen zweier Kalksteinfelsen Honaj und Czerwona Skała liegt. Das Dorf gehörte einst den Grundbesitzern von Niedzica und wurde im 15. Jahrhundert erstmals in schriftlichen historischen Quellen erwähnt. Der Ortsname ist deutschen Ursprungs und bedeutet übersetzt „harter Stein“. Die lokale Bevölkerung betrieb hier vor allem Schäferei und Landwirtschaft und im Dorf sind bis heute typische Holzbauten – Bauernhöfe, die Tradition der Schafbeweidung und die Käseherstellung erhalten geblieben. In der Neuzeit gründeten die Grundbesitzer hier eine Brennerei, deren Erzeugnisse zu einem nahe gelegenen Keller des lokalen Adels in Frydman transportiert wurden. Um die vorletzte Jahrhundertwende herum errichteten die Dorfbewohner eine römisch-katholische Backsteinkirche, die in den 80er Jahren des 20. Jahrhunderts zur heutigen **Kirche St. Johannes der Täufer (21)** umgebaut wurde. In der Zwischenkriegszeit wurde oberhalb des Dorfs das Erholungsheim **Wichrówka (22)** errichtet, das während des Zweiten Weltkriegs als Treffpunkt der Kuriere der polnischen Untergrundbewegung galt. In der selben Zeit entstand im Dorf selbst das Franziskanerkloster des Hl. Salvator von Horta, das jedoch Ende des 20. Jahrhunderts abbrannte. An derselben Stelle wurden zwischenzeitlich ein neues Kloster, ein Zentrum für Besinnungstage und ein Erholungszentrum für Seminaristen, ein Treffpunkt der katholischen Jugend und des Ordens der Minoriten gebaut. Dort stehen eine Kapelle, ein Refektorium sowie Übernachtungsplätze zur Verfügung. Im Dorf

funktioniert außerdem ein Ordenshaus der Schwester der Kongregation von der Unbefleckten Empfängnis der Jungfrau Maria mit einer schönen Holzkapelle Heilig Geist.

Die wunderschöne Umgebung mit ihrer einmaligen Flora und Fauna und den teilweise bewaldeten, über weite Wiesen verstreuten Kalkfelsen mit eindrucksvollen Formen sind für Naturfreunde und Bergsteiger ein wahres Paradies. Über nicht markierte Wanderwege sind die bereits erwähnten Kalkfelsen zu erreichen, wo sich eine **schöne Aussicht (23)** auf die Berge der Tatra, Gorce, Pieniny und den Czorsztyn-Stausee bietet. Durch das Dorf verlaufen außerdem mehrere markierte Wanderwege und Fahrradwege. In Dursztyn kann man die Nacht in Privathäusern verbringen, für die notwendigen Einkäufe steht ein Dorfladen zur Verfügung.

FALSZTYN

Falsztyn (24) jest niewielką miejscowością rozciągającą się na północnych stokach Pienin, w spokojnym i pięknym środowisku przyrodniczym. Jej nazwa jest pochodzenia niemieckiego, co w luźnym tłumaczeniu oznacza „Sokola skała". Powstała prawdopodobnie od skał wapiennych, które okalają wieś od północy i zachodu. Przez długie stulecia Falsztyn był folwarkiem dóbr niedzickich, jednak według tradycji jeszcze przed powstaniem folwarku istniało tutaj, na prawym brzegu falsztyńskiego potoku, na tzw. Kościeliskach, opactwo, które miało zostać zniszczone podczas najazdów husytów w latach 1431 i 1433. Legenda mówi też, że w klasztorze tym mieli być więzieni zbójnicy, którzy po uwolnieniu osadę tę założyli. Ludność zajmowała się tu przede wszystkim rolnictwem i hodowlą bydła. W Falsztynie właściciele zamku niedzickiego wybudowali sobie dwór, który obecnie jest ruiną. Niedaleko od dworu znajduje się **cmentarz ostatnich właścicieli Jungenfeldów (25)**, którzy okryli się złą sławą, gdyż utrzymywali we wsi poddaństwo aż do 1931 r. (tzw. żelarzy).

24

Obecnie Falsztyn rozciąga się nad sztucznie utworzonym Jeziorem Czorsztyńskim, w objęciach Pienin, i dlatego nie brak tutaj malowniczych zakątków i przepięknych widoków na Tatry, Pieniny i Gorce. Obraz ten dopełniają rozległe pastwiska i łąki, na których rośnie ponad trzydzieści rodzajów roślin. Największą atrakcją okolicy jest **Rezerwat Krajobrazowy Zielone Skałki (26)**, o powierzchni 24,17 ha i o długości około 2 km, który jest częścią Pienińskiego Parku Narodowego. Znajduje się tutaj mnóstwo skał wapiennych, z których niektóre mają pionowe ściany o stumetrowej wysokości. Pomiędzy skałami znajdują się niewielkie doliny i miniaturowe łąki z cennymi gatunkami roślin. Rezerwat podziwiać może pieszy turysta, jak również turysta rowerowy. Przez Falsztyn prowadzą piesze i rowerowe szlaki turystyczne oraz szlak narciarstwa biegowego. We wsi znajduje się unikalna **kapliczka pw. Matki Boskiej Królowej Polski (27)**, którą miejscowa ludność przebudowała w 1982 r. z budynku gospodarczego, dawniej znajdował się w nim spichlerz – sypaniec. Kapliczka ta spełnia rolę świątyni, w każdą niedzielę odbywają się w niej msze święte. Przed jej wybudowaniem wierzący gromadzili się w mniejszej przydrożnej kapliczce pw. Panny Marii przy drodze z Frydmana, naprzeciw tzw. Skałki. W Falsztynie można przenocować w kwaterach prywatnych oraz w domkach letniskowych, z możliwością wyżywienia po wcześniejszym uzgodnieniu. W niezbędne zakupy można się zaopatrzyć w miejscowym sklepie wielobranżowym.

FALŠTÍN [FALSZTYN]

Falštín (24) je neveľká obec rozprestierajúca sa na severných svahoch Pienin v pokojnom prírodnom prostredí. Jej názov je nemeckého pôvodu a vo voľnom preklade označuje „Sokoliu skalu“. Je pravdepodobne odvodený od vápencových skál, ktoré obkolesujú obec zo severu i západu. Dlhé storočia bol Falštín majerom nedeckého panstva, avšak podľa tradície tu ešte pred vznikom majera existoval na pravom brehu Falštínského potoka, na tzv. Koščeliskách kláštor, ktorý mal byť zničený počas husitských vpádov v rokoch 1431 a 1433. Legenda tiež hovorí, že v kláštore boli väznení zbojníci, ktorí po prepustení založili túto osadu. Obyvateľstvo sa venovalo najmä poľnohospodárstvu a chovu dobytka. Vo Falštíne si nedeckí zemepáni vybudovali panské sídlo, ktoré je dnes už v ruinách. Neďaleko neho sa nachádza **cintorín posledných majiteľov Jungenfeldovcov (25)**, ktorí sa „preslávili“ tým, že v obci udržiavali poddanstvo až do roku 1931.

25

Falštín sa v súčasnosti rozprestiera pri umelo vytvorenom Čorštínskom jazere [Jezioro Czorsztyńskie], v područí Pienin, a preto tu nie je núdza o malebné zákutia i pekné výhľady na Tatry, Pieniny a Gorce. Tento obraz dopĺňajú rozsiahle pasienky a lúky s viac než tridsiatimi druhmi rastlín. Najväčšou atrakciou je prírodná rezervácia **Zelené skalky (26)** s rozlohou 24,17 ha a dĺžkou okolo 2 km, ktorá je súčasťou Pieninského národného parku. Nachádza sa tu množstvo vápencových skál, z ktorých niektoré majú zvislú stenu vysokú aj sto metrov. Pomedzi skalami sú neveľké údolia a miniatúrne lúky so vzácnymi druhmi rastlín. Rezerváciu môžete obdivovať ako peší turista i zo sedla bicykla. Okrem toho vedú cez Falštín aj ďalšie pešie turistické chodníky, cyklotrasy i lyžiarska bežecká trasa. V samotnej obci sa nachádza unikátna **kaplnka Panny Márie Kráľovnej Poľska (27)**, ktorá je zaujímavá aj tým, že ju miestni obyvatelia v roku 1982 prebudovali z pôvodnej poľnohospodárskej budovy – sýpky. Táto kaplnka plní tiež úlohu kostola a každú nedeľu sa v nej odpravujú sv. omše. Pred jej vybudovaním sa veriaci zhromažďovali pri menšej prícestnej kaplnke Panny Márie pri ceste z Fridmana oproti tzv. Skalke. Ubytovanie vo Falšíne je možné v privátnych zariadeniach, po dohode aj s možnosťou stravovania. Základné životné potreby si možno zaobstarať v miestnom obchode so zmiešaným tovarom.

FALSZTYN

Falsztyn (24) is a small village spread out on the northern slopes of Pieniny in a peaceful natural environment. Its name has a German origin and a loose translation of it means "Falcon stone". It is most likely derived from the limestone rocks which surround the village in the north and west. For many centuries, Falsztyn was a farmstead of the Nedecký Estate; however, according to tradition, even before that on the right bank of the stream in Falsztyn, there was the so-called Koščeliská monastery, which should have been destroyed during the Hussite invasions of 1431 and 1433. Legend also says that highwaymen were imprisoned in the monastery and after being released founded the settlement. The inhabitants made their living primarily from farming and raising cattle. In Falsztyn, the Niedzica landowners built a manor, which is in ruins today. Not far away from it is the **cemetery of the last owners, the Jungenfelds (25)**, who were "famous" for maintaining serfdom in the village up until 1931.

26

Falsztyn currently extends to the man-made Lake Czorsztyn, at the fingertips of Pieniny, and that is why there is no shortage of picturesque nooks and beautiful views of the Tatras, Pieniny and Gorce. This picture is complemented by broad pastures and fields with more than thirty types of plants. The biggest attraction is the natural reservation of **Zielone Skałki (26)** with an area of 24.17 ha and a length of about 2 km, which is a part of Pieniny National Park. There are numerous limestone rocks here; some of which have a vertical wall even up to one hundred meters high. Between the rocks there are modest valleys and miniature meadows with rare plant species. You can admire the reservation on foot or by bike. In addition to that, other hiking trails, cycling routes and cross-country ski tracks run through Falsztyn. In the village itself, you can find the unique **Chapel of Our Lady Queen of Poland (27)**, which is interesting for the fact that the local inhabitants built it out of what was originally a farm building (granary) in 1982. This chapel also fills the role of a church and every Sunday a mass is conducted there. Before building it, the faithful gathered in the small roadside Chapel of the Virgin Mary by the road from Frydman opposite the so-called Skalka. Accommodation in Falsztyn is possible in private residences, and upon agreement dining can be arranged as well. Basic goods can be obtained in the local shop.

FALSZTYN

Falsztyn (24) (deutsch historisch: Falkenstein) ist ein kleiner Ort, der sich an den nördlichen Hängen des Pieniny-Gebirges in ruhiger und schöner Umgebung erstreckt. Sein Name ist deutschen Ursprungs, was frei übersetzt „Falkenstein" bedeutet. Der Name des Ortes geht wahrscheinlich auf die Kalksteinfelsen zurück, die das Dorf im Norden und Westen umgeben. Jahrhundertelang war Falsztyn ein Vorwerk in dem Landgut Niedzica, doch der Überlieferung nach noch vor der Gründung des Vorwerks befand sich hier am rechten Bachufer eine Abtei, die während der Überfälle der Hussiten in den Jahren 1431 und 1433 zerstört wurde. Die Legende besagt auch, dass in dem Kloster Räuber gefangen gehalten wurden und diese nach Verlassen des Kerkers das Dorf gegründet haben. Die Bevölkerung lebte hauptsächlich von Landwirtschaft und Viehzucht. Die Besitzer der Burg Niedzica errichteten in Falsztyn ein Herrenhaus, das heute zu einer Ruine verfallen ist. Nicht weit davon entfernt befindet sich ein **Friedhof der letzten Gutsbesitzer, der Jungenfelds (25)**, die im Dorf einen schlechten Ruf genossen, da sie bis zum Jahr 1931 die Leibeigenschaft nicht aufhoben.

Derzeit erstreckt sich Falsztyn oberhalb des künstlich geschaffenen Czorsztyn-Sees, umgeben von den Ausläufern des Pieniny-Gebirges. Es fehlt hier keinesfalls an wunderschönen Aussichtspunkten und einer fabelhaften Aussicht auf die Gebirgsketten Tatra, Pieniny und Gorce. Das Landschaftsbild wird von weitläufigen Wiesen und Weiden ergänzt. Hier sind mehr als dreißig verschiedene Pflanzenarten heimisch. Die größte Attraktion der Gegend ist das **Naturschutzgebiet „Zielone Skałki" (26)** mit einer Fläche von 24,17 ha und einer Länge von ca. 2 km, das Teil des Nationalparks ist. Hier findet man eine Vielzahl von Kalksteinfelsen, von denen einige vertikale Wände hundert Meter hoch sind. Zwischen den Felsen befinden sich kleine Täler und Wiesen mit seltenen Pflanzen. Das Naturschutzgebiet kann sowohl zu Fuß als auch mit dem Fahrrad erschlossen werden. Durch Falsztyn führen nicht nur Wanderwege , , sondern auch Radfahrwege und eine Langlaufloipe. Im Dorf befindet sich die einzigartige Kapelle **der Hl. Jungfrau Maria - Königin von Polen (27),** die im Jahr 1982 von der lokalen Bevölkerung umgebaut wurde. Früher befand sich an selber Stelle eine Kornkammer. In der Kapelle wird jeden Sonntag die Messe gelesen. Vor dem Bau der Kapelle versammelten sich die Gläubiger in einer kleineren, ebenfalls der Hl. Jungfrau Maria gewidmeten Kapelle am Weg nach Frydman, am Felsen gegenüber. In Falsztyn kann man in Privathäusern und Ferienwohnungen übernachten, nach Absprache auch mit Verpflegung. Die nötigen Einkäufe können in einem Dorfladen erledigt werden.

FRYDMAN

Frydman (28) jest miejscowością, która leży na brzegu sztucznie utworzonego zbiornika wodnego, tzw. Jeziora Czorsztyńskiego. Dzięki atrakcjom wodnym i malowniczej przyrodzie pienińskiej oraz interesującej historii przyciąga coraz liczniejsze rzesze turystów. Wieś została założona w zamagórskich majątkach panów z Łomnicy [Lomnica], zaś pierwsza pisemna wzmianka pochodzi z dokumentu z 1320 r., gdzie wspominana jest jako rąbanisko. Od założenia należała do bardziej znaczących wsi tzw. klucza dunajeckiego, co potwierdza również fakt, iż pod koniec XVI w. szlachcic Jerzy Horváth wybudował tutaj **kasztel renesansowy (29)** z masywnymi murami obronnymi i wieżami. Przez wieś prowadziła droga handlowa, którą przewożono do sąsiedniej Polski różne towary, między innymi wino. W XIX w. ówczesny właściciel kasztelu wybudował rozległe dwupiętrowe piwnice do przechowywania wina, każda kondygnacja składała się z trzech równoległych korytarzy o długości po sto metrów i szerokości siedem metrów. Wejść do nich można przez jeden z dwóch ośmiobocznych pawilonów nakrytych gontowymi kopułami, tzw. burghauzami. Kasztel i piwnice są obecnie własnością prywatną i można je zobaczyć wyłącznie za zgodą właściciela.

Dominującym obiektem w centralnej części Frydmana jest **kościół św. Stanisława (30)**, który należy do najstarszych sakralnych obiektów na Zamagurzu. Łączy w sobie elementy kilku stylów artystycznych. Można tutaj podziwiać gotyckie okna, filary i portal, renesansową wieżę, barokową dzwonnicę oraz unikalną rokokową ośmioboczną kapliczkę boczną pw. Matki Boskiej Karmelitańskiej. Wnętrze kapliczki posiada bogate, przeważnie barokowe i rokokowe wyposażenie. Oprócz wspomnianej kapliczki, we Frydmanie istnieje jeszcze pięć kolejnych, lecz mniejszych obiektów sakralnych. Najpokaźniejsze rozmiary ma kapliczka w Kamiennym Polu pw. Nawiedzenia św. Elżbiety przez Najświętszą Marię Pannę, wybudowana przez ówczesnych właścicieli kasztelu i dóbr niedzickich Joanellich w 1708 r., po pożarze kościoła, jako miejsce zastępcze do odprawiania mszy świętych. Z XVIII w. pochodzą również kapliczki pw. św. Jana i św. Floriana. Na cmentarzu znajduje się kapliczka pw. Matki Bożej Bolesnej, którą zrekonstruowano w XIX w. Z tego okresu pochodzi również kapliczka pw. św. Trójcy.

Na dzisiejszy wygląd Frydmana w dużym stopniu wpłynęła budowa zapory na rzece Dunajec, w wyniku czego pod koniec XX w. powstało tzw. **Jezioro Czorsztyńskie (31)**, nad brzegami którego wieś leży obecnie. W malowniczym miejscu, gdzie rzeka Białka ma ujście do jeziora, został utworzony przestronny kemping z polem namiotowym i możliwością zakwaterowania oraz wyżywienia w przyległych ośrodkach. Posiadając zezwolenie można w jeziorze łowić ryby. Obok kempingu znajduje się parking i plaża z przystanią, w której znajduje się wypożyczalnia rowerów wodnych, łodzi i innych sprzętów wodnych. Okolice można zwiedzać również pieszo oraz na rowerze górskim, który wypożyczyć można w miejscowej wypożyczalni rowerów. Po okolicy jeziora i przez Frydman przebiega kilka oznakowanych szlaków turystycznych 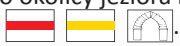 .

Wieś oferuje szerokie możliwości zakwaterowania w kwaterach prywatnych i w pensjonatach, a do dyspozycji jest również kilka sklepów spożywczych i wielobranżowych. Rozwiniętą infrastrukturę wsi uzupełnia ośrodek zdrowia, apteka, punkt weterynaryjny, miejscowa świetlica, biblioteka i boisko sportowe. Miejscowe zwyczaje i tradycje kultywuje dziecięcy zespół folklorystyczny Frydmanianie, orkiestra dęta działająca przy miejscowym OSP oraz koło Towarzystwa Słowaków w Polsce, które organizuje we wsi co kilka lat Przegląd Krajańskich Orkiestr Dętych.

FRIDMAN [FRYDMAN]

Fridman (28) je obec, ktorá v súčasnosti leží na pobreží umelo vytvorenej vodnej nádrže tzv. Čorštínskeho jazera [Jezioro Czorsztyńskie], pričom miestnymi vodnými atrakciami v spojení s malebnou pieninskou prírodou i zaujímavou históriou láka každoročne čoraz viac turistov. Samotná osada bola založená na zamagurských majetkoch pánov z Lomnice, pričom prvá písomná zmienka o nej sa nachádza v listine z roku 1320, kde ešte vystupuje ako rúbanisko. Od založenia patrila k významnejším sídlam tzv. nedeckého panstva, o čom svedčí aj fakt, že koncom 16. storočia si tu zemepán Juraj Horvát vybudoval **renesančný kaštieľ (29)** s mohutnými obrannými múrmi a vežami. Cez obec stáročia viedla obchodná cesta, ktorou prúdil do susedného Poľska rôzny tovar, okrem iného aj víno. V 19. storočí tu vtedajší vlastník kaštieľa vybudoval rozsiahle sto metrov dlhé a sedem metrov široké dvojposchodové vínne pivnice, skladajúce sa z troch rovnobežných chodieb. Vojsť do nich možno jedným z dvoch okrúhlych tzv. borhauzov. Kaštieľ i pivnice sú v súčasnosti v súkromnom vlastníctve a vidieť ich možno výlučne so súhlasom ich majiteľov.

Centru Fridmana dominuje **kostol sv. Stanislava (30)**, ktorý patrí k jedným z najstarších sakrálnych objektov v oblasti Zamaguria. Spája v sebe prvky viacerých umeleckých slohov, a tak tu môžete obdivovať gotické okná, piliere i portál, renesančnú vežu, barokovú zvonicu či unikátnu rokokovú osemhrannú bočnú kaplnku Panny Márie. V interiéri sa nachádza bohatá prevažne barokoví a rokoková výzdoba. Okrem vyššie spomínanej kaplnky, je v obci ďalších päť takýchto menších sakrálnych objektov. Najpriestrannejšou je kaplnka Navštívenia sv. Alžbety Pannou Máriou, ktorú vybudovali v roku 1708 vtedajší majitelia kaštieľa Joanelliovci po požiare kostola, aby sa mali kde slúžiť sv. omše. Z 18. storočia pochádzajú aj kaplnky sv. Jána a sv. Floriána. Na cintoríne sa nachádza kaplnka Panny Márie Sedembolestnej, ktorá bola plne zrekonštruovaná v 19. storočí. Z tohto obdobia pochádza tiež kaplnka sv. Trojice.

Dnešný vzhľad Fridmana ovplyvnilo vybudovanie priehrady na rieke Dunajec, čím vzniklo koncom 20. storočia tzv. **Čorštínske jazero (31)**, pri ktorého brehoch dnes

29

obec leží. Na malebnom mieste, kde sa vlieva do jazera rieka Bialka, bol vybudovaný priestranný kemping s možnosťou stanovania i ubytovania a stravovania v priľahlých zariadeniach. S povolením možno pri jazere loviť ryby. Pri kempingu sa nachádza tiež parkovisko i priestranná pláž s prístaviskom, kde je požičovňa vodných bicyklov, lodiek i iného vodného vybavenia. Okolie možno spoznávať aj pešo či zo sedla horského bicykla, ktorý sa dá požičať v miestnej požičovni bicyklov, pričom v okolí jazera i cez samotný Fridman vedie niekoľko značných turistických trás .

Široká ponuka ubytovacích kapacít v súkromných domoch a penziónoch je taktiež v samotnej obci, kde je k dispozícii viacero obchodov s potravinami i rozličným tovarom. Rozvinutú infraštruktúru dopĺňa zdravotné pediatrické stredisko, lekáreň, veterinárna stanica, miestny kultúrny dom, knižnica a športové ihrisko. Miestne zvyky a tradície sa usiluje udržiavať detský folklórny súbor Frydmanianie, dychovka pri miestnom dobrovoľnom hasičskom zbore a miestna skupina Spolku Slovákov v Poľsku, ktorá občasne v obci organizuje prehliadku krajanských dychoviek.

FRYDMAN

Frydman (28) is a village which at the present lies on the banks of the artificially created reservoir known as Czorsztyn Lake; the local water attractions along with the scenic nature of Pieniny and an interesting history entice more tourists every year. The village itself was established on lands owned by the lords from Lomnica. The oldest written record of it was found on a document from 1320, and at that time it was just a glade. Since its establishment, it belonged among the more important townships of the Nedecký Estate, as evidenced by the fact that at the end of the 16th century Juraj Horvath, the landlord of the Estate, built a **Renaissance manor house (29)** with massive defense walls and towers there. For centuries, trade routes ran through the village, which brought various goods, including wine, to the neighboring Poland. In the 19th century, the owner of the manor built an extensive one hundred-meter long and seven-meter wide wine cellar, made up of three parallel corridors. They can be entered through one of two circular "borhauzes". The manor and the cellar are currently privately owned and it is only possible to visit them upon agreement with their owners.

The Church of Saint Stanislaus (30), which belongs among the oldest sacral structures in Zamagurie, dominates the center of Frydman. It combines elements of different styles, and thus you can admire the Gothic windows, pillars and portal, a renaissance steeple, baroque bell tower, or the octagonal rococo Chapel of the Virgin Mary. The interior contains rich, primarily baroque and rococo, decorations. Besides the chapels already mentioned, there are another five of these sacral structures in the village. The largest is the Chapel of the Visitation of St. Elizabeth by the Blessed Virgin Mary, which was built in 1708 by the Joanellis, the owners of the manor at that time, after a fire in the church so

they would have a place to hold mass. The chapels of Saint John and Saint Florian also come from the 18th century. The Chapel of Our Lady of Seven Sorrows, which was completely reconstructed in the 19th century, can be found in the cemetery. The Chapel of the Holy Trinity also comes from this period.

The construction of the dams on the Dunajec River at the end of the 20th century influenced the appearance of today's Frydman. They created the **Czorsztyn Lake (31)**, by whose shore the village now lies. A spacious campsite, with camping, accommodation and dining possibilities in the adjacent facilities, was built in a scenic location, where the Białka River flows into the lake. Fishing in the lake is possible with a permit. Next to the camp, there is also a parking lot and wide beach with a dock, and a rental shop for paddle boats, row boats, and other water sport equipment. You can explore the surroundings on foot or by mountain bike, which can be rented from the local bike rental shop; additionally, several marked trails run around the lake and through Frydman itself .

There is a wide range of accommodation possibilities in private homes and in pensions in the village itself, where there are also a number of shops with groceries and other products. A pediatric medical center, pharmacy, veterinary station, community center, library and sports field add to the developed infrastructure. The children's folklore group, Frydmanianie, the brass band of the local volunteer fire department and a local branch of the Association of Slovaks in Poland, which occasionally organizes the Compatriot Brass Bands Show, strive to maintain the local customs and traditions in the village.

FRYDMAN

Frydman (28) (deutsch historisch: Friedmann) ist ein am Rande eines künstlich geschaffenen Wasserspeichers – des Czorsztyn-Stausees gelegenes Dorf. Dank zahlreichen Wasserattraktionen, der malerischen Natur des Pieniny-Gebirges und der interessanten Geschichte lockt es viele Touristen an. Das Dorf wurde in den Gütern der Herren von Lomnica gegründet und fand im Jahr 1320 erstmals schriftliche Erwähnung in einer Urkunde, wo es als ein Kahlschlag erwähnt wird. Seit der Gründung war es eines der bedeutenden Dörfer des Landguts Dunajec, wovon auch die Tatsache zeugt, dass der Adelige Jerzy Horváth hier Ende des 16. Jahrhunderts ein **Kastell im Renaissancestil (29)** mit massiven Mauern und Türmen errichten ließ. Durch das Dorf führte eine Handelsstraße, über die verschiedene Waren ins benachbarte Polen transportiert wurden, unter anderem auch Wein. Im 19. Jahrhundert richtete der damalige Besitzer riesige zweistöckige Keller für die Lagerung von Wein ein. Jedes Stockwerk bestand aus drei parallelen Korridoren mit einer Länge von einhundert Metern und einer Breite von sieben Metern. Der Eingang zu den Kellern führte durch einen der beiden achteckigen Pavillons mit Schindelkuppeln, auch „burghauzy“ genannt. Das Kastell und die Keller befinden sich heute in Privatbesitz und können nur mit Zustimmung des Eigentümers besichtigt werden.

Im zentralen Teil von Frydman dominiert die **St. Stanislaus-Kirche (30)**, die zu den ältesten sakralen Objekten in der Region Zamagurie gehört. Die Architektur des Baus verbindet Elemente mehrerer Kunstrichtungen. Hier können Sie gotische Fenster, Pfeiler, ein Portal, einen Renaissanceturm, einen barocken Glockenturm und die einzigartige achteckige Rokoko-Seitenkapelle der Gottesmutter vom Berge Karmel bewundern. Der Innenraum der Kapelle ist im Barock- und Rokokostil reich verziert. Darüber hinaus gibt es in Frydman fünf weitere, kleinere sakrale Objekte. Die größte Ka-

pelle ist die Mariä Heimsuchung-Kapelle, die von den damaligen Besitzern des Kastells und der Landguts Niedzica, der Familie Joanelli, im Jahre 1708 nach dem Brand der Kirche als Ersatz zur Feier der Gottesdienste erbaut wurde. Aus dem 18. Jahrhundert stammen auch die Kapellen St. Johannes und St. Florian. Auf dem örtlichen Friedhof steht die Kapelle der Muttergottes von den Sieben Schmerzen, die im 19. Jahrhundert rekonstruiert wurde. Aus dieser Zeit stammt auch die Dreifaltigkeitskapelle.

Der Charakter des Orts Frydman wurde stark durch den Bau eines Staudamms am Fluss Dunajec beeinflusst, infolge dessen Ende des 20. Jahrhunderts der **Czorsztyn-Stausee (31)** angelegt wurde, an dessen Ufer das Dorf heute liegt. An einem malerischen Ort, wo der Fluss Białka in den See mündet, befindet sich ein geräumiger Campingplatz mit Übernachtungs- und Verpflegungsmöglichkeiten in den benachbarten Touristenzentren. Mit einer entsprechenden Genehmigung darf im See geangelt werden. Gleich neben dem Campingplatz gibt es Parkplätze und einen Strand mit Verleih von Wasserfahrrädern, Booten und anderer Wassersportausrüstung. Die Umgebung kann man entweder zu Fuß oder per Mountainbike erkunden (Fahrräder können vor Ort entliehen werden). Rund um den See und durch Frydman verlaufen mehrere markierte Wanderwege.

Das Dorf bietet umfangreiche Unterkunftsmöglichkeiten in Privathäusern und Pensionen. Im Ort befinden sich mehrere Lebensmittelgeschäfte. Die gut entwickelte Infrastruktur des Dorfes wird durch Arztpraxen, eine Apotheke, eine Tierarztpraxis, den lokalen Gemeinschaftsraum, eine Bibliothek und einen Kinderspielplatz ergänzt. Lokale Bräuche und Traditionen werden von der Kindertrachtengruppe „Frydmanianie“, einer Blaskapelle, die bei der lokalen Freiwilligen Feuerwehr tätig ist und von einem Verband der Gesellschaft der Slowaken in Polen gepflegt.

HALIGOWCE [HALIGOVCE]

Haligowce (32) leżą w dolinie Potoku Lesnianskiego [Lesniansky potok] i Potoku Lipnickiego [Lipnícky potok], u podnóża **Haligowskich Skał (33)**, w których znajdujemy kilka ciekawych zjawisk krasowych, powierzchniowych i podziemnych, takich jak leje, ostańce skalne i wieże. W skałach tych znajduje się aż 23 zbadane podziemne jaskinie, między innymi jaskinia Aksamitka uznana za Narodowy Pomnik Przyrody, która charakteryzuje się tym, iż ma przestrzenne korytarze i sale ze zdobiącymi ją naciekami. Jej pierwotna nazwa Mleczna Dziura [Mliečna diera] związana jest prawdopodobnie z występowaniem w niej białego, plastycznego minerału o nazwie sintra, który w przeszłości wykorzystywano w lecznictwie ludowym i w magii. Jaskinia Aksamitka jest jednym z najważniejszych archeologicznych i paleontologicznych miejsc na mapie Słowacji, gdyż znaleziono tu ślady praczłowieka z okresu późnego i wczesnego paleolitu, neolitu i nowsze znaleziska z XV w. Według legendy miał się tutaj znajdować umocniony obóz kapitana bratrzyków Petra Aksamita. Kolejna legenda ma związek z Jaskinią Zbójnicką, w której podobno ukrywali się zbójnicy wraz ze skarbami. Wspomniane jaskinie nie są obecnie dostępne. Na Skały Haligowskie prowadzi ze wsi oznakowany szlak przez przysiółek Dziura [Džura]. Miłośników turystyki na pewno ucieszy kilka innych oznakowanych szlaków turystycznych i tras rowerowych. Jeśli chodzi o inne ciekawostki przyrodnicze, to należy również wspomnieć o źródle mineralnym, które nie jest jednak zagospodarowane i nie jest wykorzystywane do celów konsumpcyjnych. Znajduje się powyżej plebanii i kościoła, za Potokiem Lesnianskim.

Powstanie wsi związane jest z działalnością kolonizacyjną rodu szlacheckiego Görgeyowców, a Haligowce wspominane są po raz pierwszy w dokumentach własnościowych tego rodu w 1338 r. Negatywny wpływ na rozwój wsi miały walki religijne i walki o tron, które rozgrywały się na Węgrzech w XV w., co związane jest z obec-

nością na tych terenach jednostek bratrzyków. W wyniku rabunków, które spotęgował nieurodzaj i trzęsienie ziemi, wieś zaczęła się stopniowo wyludniać, aż w końcu odkupili ją kartuzi z Czerwonego Klasztoru [Červený Kláštor], którzy na początku XVI w. wybudowali tutaj swój folwark. Po rozwiązaniu klasztoru wierni w 1787 r. wybudowali na miejscowym cmentarzu drewnianą kapliczkę pw. Świętego Krzyża, a cztery lata później przebudowali ją na drewniany kościół. W chwili obecnej dla potrzeb kultu służy wybudowany w 1897 r. murowany **kościół pw. Nawiedzenia św. Elżbiety przez Najświętszą Marię Pannę (34).** Z innych sakralnych budowli znajdują się tutaj jeszcze dwie kapliczki, jest to kapliczka pw. Królowej Pokoju i kapliczka pw. Podwyższenia Krzyża Świętego. Podczas spaceru po wsi można również spotkać kilka stylowych **drewnianych domków (35)**. Pod majestatycznymi Haligowskimi Skałami znajduje się stylowy ośrodek Goralski dwor, przy którym znajduje się 14 drewnianych chatek noclegowych i duży autokemping posiadający samodzielne zaplecze socjalne z prysznicami, kuchnią, ogniskiem, otwartymi i zadaszonymi miejscami do siedzenia, pralnią, pomieszczeniem do prasowania i urządzeniami socjalnymi dla niepełnosprawnych. Jest tutaj również restauracja słowacka, letnia restauracja Koliba, boisko do siatkówki i piłki nożnej, szachy ogrodowe, rosyjskie kręgle, plac zabaw z huśtawkami dla dzieci i dorosłych, wypożyczalnia rowerów, pontonów i kajaków, a także muzeum maszyn rolniczych i narzędzi. Podczas letnich miesięcy istnieje we wsi możliwość zakwaterowania w kwaterach prywatnych. Wyżywienie i niezbędne artykuły można kupić w kilku miejscowych sklepach.

HALIGOVCE

Haligovce (32) sa rozprestierajú v údolí Lesnianskeho a Lipníckeho potoka, na úpätí **Haligovských skál (33)**, ktoré sú zaujímavé viacerými povrchovými a podzemnými krasovými javmi ako závrty, skalné ihly a veže. V týchto skalách sa nachádza až 23 preskúmaných podzemných útvarov, medzi nimi Národná prírodná pamiatka jaskyňa Axamitka, ktorá je charakteristická priestrannými dómami s kvapľovou výzdobou. Jej pôvodný názov Mliečna diera súvisí pravdepodobne s výskytom bieleho mäkkého plastického sintru, ktorý sa v minulosti využíval v liečiteľstve i mágii. Táto jaskyňa je významnou archeologickou a paleontologickou lokalitou, keďže tu boli objavené stopy po pravekom človeku z obdobia neskorého a mladého paleolitu, neolitu i novšie nálezy z 15. storočia, keď sa v nej podľa legendy nachádzal opevnený tábor bratríckeho kapitána Petra Axamita. Ďalšia legenda sa viaže k Zbojníckej jaskyni, ktorá vraj bola v minulosti skrýšou zbojníkov a ich pokladov. Tieto jaskyne v súčasnosti nie sú pre verejnosť prístupné. Na Haligovské skaly však vedie značený chodník, a to z obce cez osadu Džura. Milovníkov turistiky určite poteší aj niekoľko ďalších značených pe-

ších turistických chodníkov i cyklotrás . Z prírodných zaujímavostí sa v Haligovciach nachádza ešte minerálny prameň, ktorý však nie je upravený a ani využívaný na pitné účely. Nájdete ho povyše fary a kostola, za Lesnianskym potokom.

Vznik samotnej obce súvisí s kolonizačnou aktivitou šľachtickej rodiny Görgeyovcov, pričom prvýkrát sa Haligovce spomínajú práve v majetkoprávnych listinách tohto rodu z roku 1338. Negatívny vplyv na ich rozvoj mali náboženské boje i boje o trón, ktoré sa rozhoreli v Uhorsku v 15. storočí a boli spojené, okrem iného, s prítomnosťou už vyššie spomínaných bratríckych jednotiek. V dôsledku rabovania, ku ktorému sa pridružila neúroda i zemetrasenie, sa obec postupne začala vyľudňovať, až ju nakoniec odkúpili kartuziáni z Červeného kláštora, ktorí si tu začiatkom 16. storočia vytvorili svoj majer. Po zrušení kláštora si veriaci postavili v roku 1787 na miestnom cintoríne drevenú kaplnku zasvätenú Svätému krížu, ktorú o štyri roky neskôr prestavali na drevený kostol. V súčasnosti slúži na cirkevné účely murovaný kostol, vybudovaný v roku 1897, zasvätený **Navštíveniu Panny Márie u sv. Alžbety (34)**. Zo sakrálnych stavieb sa tu nachádzajú ešte dve kaplnky, a to kaplnka Kráľovnej Pokoja a kaplnka Povýšenia svätého kríža. Počas prechádzky po obci môžete natrafiť aj na niekoľko starších typických **dreveničiek (35)**.

Pod majestátnymi Haligovskými skalami je vybudované štýlové rekreačné stredisko Goralský dvor, kde sa nachádza 14 drevených chatiek na ubytovanie i veľký autokemping vybavený samostatným sociálnym zariadením so sprchami, kuchyňou, otvorenými i krytými ohniskami so sedením, práčovňou, žehliarňou i sociálnym zariadením pre telesne postihnutých. Okrem toho je tu slovenská reštaurácia, letná Koliba, futbalové a volejbalové ihrisko, záhradné šachy, ruské kolky, detské ihrisko s hojdačkami aj pre dospelých, požičovňa bicyklov, raftov a kajakov a taktiež múzeum hospodárskych strojov a náradia. Počas letných mesiacov je v obci možnosť ubytovania v súkromí. Potraviny i základné potreby sa dajú kúpiť vo viacerých miestnych obchodíkoch.

HALIGOVCE

Haligovce (32) spreads out in the valley of the Lesniansky and Lipnícky streams, at the foot of the **Haligovce cliffs (33)**, which are interesting for their various surface and underground karst formations such as sink holes, rocky needles and towers. Twenty-three underground formations have been explored in these cliffs; among them is the Aksamitka Cave National Nature Monument, which is characterized by its spacious domes with stalactite formations. Its original name, Mliečna diera (Milky Hole), most likely relates to the incidence of soft, white, moldable sinter, which was previously used in healing and magic. This cave is an important archeological and paleontological site since traces of prehistoric man from the Lower and Upper Paleolithic and Neolithic periods were discovered in it along with more recent findings from the 15th century, when, according to legend, Peter Axamita, captain of the Bratrík militia, had a fortified camp in it. Another legend is associated with the Zbojnícka (Outlaw) cave, which says that it was once the hideout for outlaws and their treasures. These caves are not currently open to the public. A marked trail, however, runs to the Haligovce cliffs from the village through the Džura borough. Hiking lovers will certainly be thrilled by the several other marked hiking trails and cycling routes . A mineral spring, which is neither maintained nor used for drinking, is included among the other natural attractions in Haligovce. You can find it past the rectory and church, on the other side of the Lesniansky Potok (stream).

The establishment of the village itself is linked to the colonization activities of the Görgey aristocratic family; in fact, the first time Haligovce was mentioned was in 1338 in this family's proprietary documents. The development of the village was negatively

influenced by religious struggles and fights for the throne, which flared up in Hungary in the 15th century, and also by the presence of the previously mentioned Bratrík forces. As a result of the looting, combined with crop failure and an earthquake, the population of the village gradually began to shrink until it was finally bought by the Carthusians from Červený Kláštor, who established a farmstead there at the beginning of the 16th century. In 1787, after the monastery was abolished, believers built a wooden chapel consecrated to the Holy Cross, which they rebuilt into a wooden church in the local cemetery four years later. At present, a brick church built in 1897 and consecrated as **the Visitation of St. Elizabeth (34)** is used for religious purposes. There are two other sacral structures in the village: the Chapel of the Queen of Peace and the Chapel of the Exaltation of the Cross. While on walks in the village, you can even come across a number of typical older **wooden houses (35)**.

Under the majestic Haligovce cliffs, you can find Goralský dvor, a rustic recreational facility which has 14 small wooden cottages available for accommodation and a big campsite equipped with separate bathrooms and showers, a kitchen, open and covered fire places with seating, a laundry room, an ironing room and bathrooms for the disabled. In addition to those things, there is also a Slovak restaurant, outdoor covered seating (letná koliba), a football and volleyball court, a garden chess board, Gorodki (Russian skittles), a children's playground with swings even for adults, a rental shop for bikes, rafts and kayaks and also a museum of farming machines and equipment. During the summer, accommodation is also possible in private houses in the village. Groceries and other basic products can be bought in the two local shops.

HALIGOVCE

Das Dorf **Haligovce (32)** (deutsch historisch: Helbingsau) liegt im Tal der Bäche Lesniansky und Lipnícky, am Fuße gleichnamiger Felsen – **Haligovské skaly (33)**, die einige interessante Karsterscheinungen aufweisen – sowohl auf der Oberfläche als auch unterirdisch (Trichter, Inselberge, Türme). Die Felsen bergen mehr als 23 erforschte unterirdische Höhlen, einschließlich der als nationales Naturdenkmal geschützten Aksamitka-Höhle, mit großen Korridoren, Hohlräumen und interessanten Tropfsteinformen. Der ursprüngliche Name Milchloch [Mliečna diera] ist wahrscheinlich auf das Auftreten eines weißen, plastischen Minerals, Sintra, zurückzuführen, der in der Vergangenheit in der Volksmedizin und Magie verwendet wurde. Die Aksamitka-Höhle ist einer der wichtigsten archäologischen und paläontologischen Orte auf der Landkarte der Slowakei, da hier Spuren von prähistorischen Menschen der späten und frühen Altsteinzeit, Jungsteinzeit und auch aus dem 15. Jahrhundert gefunden wurden. Der Legende nach befand sich hier das befestigte Lager von Peter Axamit, Kapitän der sogenannten „bratríci“ (der Böhmischen Brüder). Eine andere Legende ist mit einer Räuberhöhle verbunden. Angeblich versteckten sich hier die Räuber mit ihren Schätzen. Diese Höhlen sind derzeit nicht zugänglich. Auf den Felsen von Haligovce führt vom Dorf aus ein markierter Weg durch den Weiler Džura. Wander- und Fahrradfreunde nutzen außerdem markierte Wanderwege und einen Radweg. Erwähnenswert ist auch die Mineralquelle, die aber nicht bewirtschaftet wird. Sie befindet sich über dem Pfarrhaus und der Kirche, hinter dem Bach Lesnický. Die Gründung des Dorfes wird mit der Kolonisierung dieser Gebiete durch die Adelsfamilie Görgey in Verbindung gebracht. Das Dorf Haligovce wurde erstmals im Jahre 1338 in Urkunden im Besitz dieser Familie erwähnt. Negative Auswirkungen auf die Entwicklung des Dorfes hatten religiöse Streitigkeiten und Kämpfe um den Thron, die

Ungarn im 15. Jahrhundert beherrschten, was mit der Anwesenheit der Böhmischen Brüder in dieser Gegend zusammenhing. Als Folge von Überfällen, Missernten und Erdbeben begann sich das Dorf allmählich zu entvölkern. Schließlich wurde es von den Kartäusern aus Červený Kláštor (Rotes Kloster) erworben, die hier zu Beginn des 16. Jahrhunderts einen eigenen Vorwerk errichtet hatten. Nach der Auflösung des Klosters im Jahre 1787 errichteten die Gläubigen auf dem örtlichen Friedhof eine hölzerne Heiligkreuzkapelle und vier Jahre später eine Holzkirche. Zurzeit steht den Gläubigen die im Jahre 1897 erbaute Kirche zur Verfügung, die der **Heimsuchung der heiligen Elisabeth durch die Jungfrau Maria (34)** gewidmet ist. Außerdem befinden sich im Ort zwei weitere Kapellen – die Friedenskönigin-Kapelle und die Kreuzerhöhung-Kapelle. Bei einem Spaziergang rund um das Dorf kann man auch einige stilvolle **Holzhäuser (35)** bewundern. Unter den majestätischen Felsen von Haligovce liegt die stilvolle Ferienanlage Goralský dvor mit 14 Holzhütten, Übernachtungsmöglichkeiten, einem gut ausgestatteten Autocampingplatz mit eigenen Sanitäranlagen mit Duschen, Küche, Feuerstelle, offenen und überdachten Sitzgelegenheiten, Waschküche, Bügelraum und behindertengerechter Ausstattung. Darüber hinaus stehen ein slowakisches Restaurant, das Sommerrestaurant Koliba, Volleyball- und Fußballplatz, ein Rasenschachplatz, ein russisches Kegelspiel, ein Kinderspielplatz mit Schaukeln für Kinder und Erwachsene, ein Fahrrad-, Schlauchboot- und Kajakverleih sowie ein Museum für Landmaschinen und Werkzeuge zur Verfügung. Während der Sommermonate bestehen im Dorf Unterkunftsmöglichkeiten in Privathäusern. Einkäufe können in mehreren lokalen Geschäften erledigt werden.

HAWKA [HAVKA]

Hawka (36) jest malutką wsią leżącą w przepięknym i cichym środowisku naturalnym, w dolinie potoku Jordaniec [Jordanec]. W dziejach po raz pierwszy wzmiankowana jest w 1337 r. jako folwark – dwór kartuzjańskich mnichów z Czerwonego Klasztoru [Červený Kláštor], co miało wpływ na jej nazwę, która pochodzi od niemieckiego słowa Hof, oznaczającego dwór. Osada stopniowo rozwijała się w wieś z własnym kościółkiem, jednak podczas najazdu husytów na północny Spisz, w latach trzydziestych XV w. została spalona i zniszczona. Następnie kartuzi ponownie ją odnowili jako swój folwark, którym pozostała do czasów, gdy stała się majątkiem kolejnych właścicieli dóbr Czerwonego Klasztoru. Według tradycji w folwarku Hawka warzono dla mnichów czarne piwo. Znajdował się tam również warsztat garncarski. Hawka, po rozwiązaniu klasztoru, w której osiedliło się kilka niemieckojęzycznych rodzin osadniczych, stała się samodzielną wsią. Mieszkańcy ci jednak stopniowo zasymilowali się z miejscowymi mieszkańcami. Najstarszymi zabytkami we wsi są: murowany rzymskokatolicki **kościół pw. Maryi Panny Szkaplerznej (37)** i **kapliczka pw. Panny Marii Karmelitańskiej (38)** z XIX w. Znaleźć można tutaj również kilka tradycyjnych **zamagurskich domów drewnianych (39)**, gospodarstw i szałasów.

Hawka jest obecnie wsią z najmniejszą liczbą mieszkańców w całym regionie Zamagurza, a większość budynków mieszkalnych wykorzystywana jest głównie do celów rekreacyjnych i wypoczynku w okalającej ją przepięknej przyrodzie, z dala od cywilizacji. Obecnie nie ma tutaj możliwości zakwaterowania i wyżywienia, a najbliższe sklepy spożywcze znajdują się w oddalonej o 7 km Spiskiej Starej Wsi [Spišská Stará Ves]. Mimo, iż przez Hawkę nie prowadzi żaden oznakowany szlak turystyczny, to wydeptanymi ścieżkami można dojść, zupełnie dobrze się orientując, do okolicznych miejscowości, podziwiając podczas spaceru przepiękną przyrodę i unikalną miejscową faunę i florę. Można też odwiedzić źródło mineralne, które znajduje się w części wsi o nazwie Klinajt.

HAVKA

Havka (36) je maličká obec ležiaca v prekrásnom tichom prírodnom prostredí v doline potoka Jordanec. V dejinách sa prvýkrát spomína v roku 1337 ako panský dvor červenokláštorských kartuziánskych mníchov, čo prejudikovalo i jej pomenovanie, ktoré je odvodené z nemeckého slova Hof, označujúceho dvor. Postupne sa vyvinula na obec s vlastným kostolíkom, avšak počas vpádu husitov na severný Spiš v prvej tretine 15. storočia bola vypálená a zničená. Následne ju kartuziáni opäť obnovili ako svoj majer a majerom bola aj za držby ďalších majiteľov červenokláštorského panstva. Podľa tradície sa na tomto majeri varilo čierne pivo pre mníchov a bola tu tiež hrnčiarska dielňa. Po zrušení kláštora sa Havka vyvinula na samostatnú obec, pričom sa tu v tom čase prisťahovalo niekoľko nemecky hovoriacich osadníkov, ktorí však postupne splynuli s domácim slovenským obyvateľstvom. Najstaršími pamiatkami v obci sú murovaný rímskokatolícky **kostol Panny Márie Škapuliarskej (37)** a **kaplnka Panny Márie Karmelskej (38)** z 19. storočia. Nájdete tu tiež viacero tradičných **zamagurských dreveničiek (39)**, hospodárstiev a salašov.

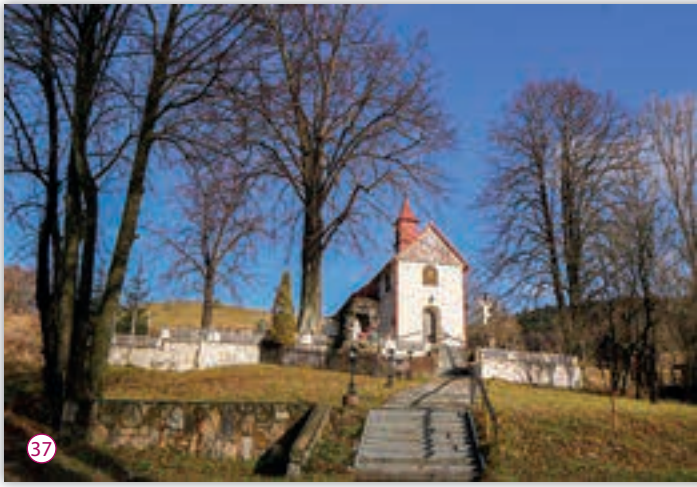
37

Havka je dnes obcou s najmenším počtom obyvateľov v oblasti Zamaguria a veľká časť obydlí je súkromne využívaná hlavne na oddych a regeneráciu v prekrásnej prírode oddelenej od civilizácie. V súčasnosti tu nie je možnosť ubytovania, ani stravovania a najbližšie obchody s potravinami sa nachádzajú v takmer 7 km vzdialenej Spišskej Starej Vsi. Hoci cez Havku nevedú značené turistické trasy, vyšliapanými chodníčkami sa dá s dobrou orientáciou prejsť do okolitých zamagurských obcí a pri týchto prechádzkach sa kochať peknými prírodnými scenériami, obdivovať unikátnu miestnu faunu a flóru, či sírny minerálny prameň, ktorý sa nachádza v katastrálnej časti Klinajt.

HAVKA

Havka (36) is a very small village located in a beautiful and peaceful environment in the valley of the Jordanec stream. It was first mentioned in 1337 as a manorial farmstead of the Carthusian monks of Červený Kláštor, which determined its name, derived from the German word "Hof", meaning "yard". It gradually developed into a village with its own church; however, during the Hussite raids on northern Spiš in the first half of the 15th century it was burned down and destroyed. Subsequently, the Carthusians renewed it as its farmstead and it remained a farmstead even under other owners of the Červený Kláštor Estate. According to tradition, this farmstead brewed porter for the monks and there was also a pottery workshop there. After the monastery was abolished, Havka developed into an independent village; meanwhile, several German speaking settlers move there, who gradually blended in with the local Slovak population. The oldest sights in the village are the Roman Catholic **Church of Our Lady of the Scapular (37)** and **Chapel of Our Lady of Mount Carmel (38)** from the 19th century. You can also find here several traditional **wooden cottages of Zamagurie (39)**, farms and sheepfolds.

39

Havka is currently the village with the smallest population in Zamagurie and a large proportion of the homes is used privately mainly for relaxation and regeneration in the beautiful nature separated from the rest of civilization. Currently there are no possibilities for accommodation or dining and the nearest grocery store is located nearly 7 km away in Spišská Stará Ves. Even though no marked hiking trails run through Havka, following the established treaded paths and with good orientation abilities, it is possible to traverse to the surrounding villages and during these walks admire the beautiful natural scenery, the unique flora and fauna and the sulfuric mineral spring located in the Klinajt borough.

HAVKA

Havka (36) (deutsch historisch: Haffke) ist ein winziges Dorf in einer schönen und ruhigen Umgebung im Tal des Baches Jordanec. In der Geschichtsschreibung wird der Ort erstmals im Jahr 1337 als Vorwerk und Hof der Mönche aus dem Červený Kláštor (Rotes Kloster) erwähnt, weswegen der Name des Orts auf das deutsche Wort „Hof“ zurückgeht. Die Siedlung entwickelte sich nach und nach in ein Dorf mit eigener Kirche, aber bei einem Angriff der Hussiten in den dreißiger Jahren des 15. Jahrhunderts brannte es ab und wurde zerstört. Anschließend wurde es durch die Kartäuser als klostereigenes Vorwerk wiederaufgebaut, der auch erhalten blieb, als die nächsten Besitzer in das Rote Kloster einzogen. Der Tradition zufolge brauten die Mönche in Havka Schwarzbier. Es gab auch eine Töpferwerkstatt. Havka verwandelte sich nach der Auflösung des Klosters im Zuge der Ansiedlung einiger deutscher Familien in ein unabhängiges Dorf. Die deutschsprachigen Einwohner des Dorfes haben sich mit den einheimischen Einwohnern assimiliert. Die ältesten Denkmäler in der Gemeinde sind: die römisch-katholische Kirche **der Hl. Jungfrau vom Skapulier (37)** und die aus dem 19. Jahrhundert stammende **Kapelle, die der Heiligen Maria vom Berge Karmel (38)** gewidmet ist. Hier kann man zudem mehrere traditionelle **Holzhäuser (39)** aus der Region Zamagurie sowie Bauernhöfe und Hütten finden.

38

Havka ist heut e das Dorf mit der geringsten Einwohnerzahl in der gesamten Region Zamagurie und die meisten Wohngebäuden dienen vor allem der Erholung und Entspannung in der wunderschönen Nature, weit weg von der Zivilisation. Derzeit gibt es keine Übernachtungs- und Verpflegungsangebote und die nächsten Einkaufsmöglichkeiten sind in der 7 km entfernten Kleinstadt Spišská Stará Ves (deutsch historisch: Altendorf). Obwohl durch Havka kein markierter Wanderweg führt, können Sie ausgetretene Pfade bewandern und die einzigartige Natur und schöne Flora und Fauna zu Fuß genießen. Sie können auch die Mineralquelle besuchen, die sich in einem Teil des Dorfes namens Klinajt befindet.

JEZIERSKO [JEZERSKO]

Jeziersko (40) jest małą wsią położoną w dolinie Potoku Jezierskiego [Jezerský potok], z licznymi atrakcjami dla miłośników przyrody, turystyki, architektury ludowej i możliwościami uprawiania sportów zimowych. Obszar tej miejscowości należał w średniowieczu do dóbr niedzickich, zaś ich właściciele wykorzystywali go do wypasu owiec i posiadali tutaj swoje bacówki. Na przełomie XVI i XVII w. Jerzy Horváth, właściciel dóbr, zainicjował powstanie na tym terenie osady na prawie wołoskim, a pola zostały podzielone na równe części, tzw. zarębki. Sposób założenia wsi spowodował, iż odzwierciedla się to w jej pejzażu, gdyż osadnicy, którzy mieli wykarczować las i zamienić go w uprawną rolę, mogli wybudować dom wyłącznie na własnej części. Do dnia dzisiejszego zachowało się tutaj kilka tradycyjnych domów z bali z trzema pomieszczeniami i z siodłowym dachem krytym gontem, które tworzyły ze drewnianymi budynkami gospodarczymi jedną zamkniętą całość. Najstarszą zachowaną budowlą murowaną jest wybudowany w 1895 r. **kościół pw. Najświętszego Serca Jezusowego (41)**.

Nazwa tej miejscowości pochodzi od **Jeziora Jezierskiego [Jezerské jazero] (42)**, które znajduje się 2 km od zamieszkałej części wsi, pośrodku lasu świerkowego, 919 m n.p.m. Przepiękne jezioro z niebieskozieloną wodą powstało w sposób naturalny, poprzez osuwisko fliszowego górotworu. Zajmuje powierzchnię około 0,5 ha i osiąga maksymalną głębokość około 7,5 m. Zasilane jest źródłami głębinowym oraz wodami spływającymi z okolicznych stoków. Geomorfologicznie jest to bardzo ciekawy teren, na którym spotykamy cenne rodzaje roślin torfowych. Z tego też powodu uznane zostało za chroniony rezerwat przyrodniczy. Można do niego dojść pieszo, zielonym szlakiem. Przez wieś prowadzą jeszcze inne szlaki turystyczne .

Dla miłośników sportów zimowych ważne jest to, iż w górnej części tej miejscowości znajduje się największy ośrodek narciarski po słowackiej stronie Zamagurza **Ski Bachledova (43)**, który rozciąga się po południowej i północnej stronie Magury Spiskiej [Spišská Magura]. Do dyspozycji jest tutaj łącznie 13 tras narciarskich o róż-

nym poziomie trudności, 26 km narciarskich tras biegowych, możliwość wieczornej jazdy na nartach, szkółka narciarska, serwis narciarski, wypożyczalnie sprzętów narciarskich, czteromiejscowa kolejka linowa Jeziersko i inne wyciągi, bufet i restauracja, bezpłatny parking i skibus, areał dla dzieci, narciarska szkółka dziecięca, tor bobslejowy, tubingowy i saneczkowy. W lecie odważni mogą spędzić czas wolny w Bikeparku Sun Bachledova, na trasie o długości 1700 m i różnicy wysokości 250 m. Do dyspozycji znajduje się tutaj wypożyczalnia rowerów i ochraniaczy. Podziwiać piękną, okoliczną przyrodę można również z czteropiętrowej 14-metrowej wieży widokowej lub z pokładu helikoptera podczas wycieczkowego lotu. W Jezierску można przenocować w pensjonatach, stylowych domach drewnianych i w kwaterach prywatnych. Podstawowe artykuły możemy kupić w miejscowym sklepie. Interesującą imprezą, która odbywa się zawsze w sierpniu, jest Konkurs na Najlepszy Gulasz Jezierska, celem którego jest ugotowanie najsmaczniejszego gulaszu i sprzedanie go jak największej liczbie smakoszy.

JEZERSKO

Jezersko (40) je neveľká obec, rozprestierajúca sa v doline Jezerského potoka, s veľkými možnosťami pre milovníkov prírody, turistiky, ľudovej architektúry i zimných športov. Katastrálne územie obce bolo v stredoveku súčasťou nedeckého panstva, pričom zemepáni ho využívali najmä ako pasienky, kde mali taktiež svoje košiare. Na prelome 16. a 17. storočia inicioval zemepán Juraj Horvát na tomto území vznik kopaničiarskej osady, ktorej chotár bol rozdelený na rovnaké diely tzv. zarembky. To sa odrazilo aj na vzhľade obce, keďže majitelia, ktorí ich mali vyklčovať a premeniť na

41

úrodnú pôdu, si mohli postaviť dom len na svojej časti. Dodnes sa tu zachovalo niekoľko tradičných zrubových trojpriestorových domov so sedlovou strechou a šindľovou krytinou, ktoré s hospodárskymi zrubovými budovami vytvárajú uzavretý celok. Najstaršou zachovanou murovanou stavbou je rímskokatolícky **kostol Božského Srdca Ježišovho (41)**, postavený v roku 1895.

Názov je obce je odvodený od **Jezerského jazera (42)**, ktoré sa nachádza asi 2 km od obývanej časti obce, uprostred smrekového lesa, v nadmorskej výške 919 m n.m. Prekrásne jazero s modrozelenou vodou vzniklo prirodzeným zosuvom flyšových hornín. Rozkladá sa ploche cca 0,5 ha, pričom jeho maximálna hĺbka je okolo 7,5 metra. Napájané je predovšetkým zo spodných vôd, ale zbiera aj vodu z okolitých svahov. Je to geomorfologicky významné ukážkové územie, s výskytom vzácnych druhov rašelinníkov, a preto bolo vyhlásené za chránenú prírodnú rezerváciu. Môžete sa k nemu dostať peši po zelenej značke. Okrem toho vedú cez obec vedie aj ďalšie turistické chodníky .

Pre milovníkov zimných športov sa nachádza v hornej časti obce najväčšie lyžiarske stredisko na slovenskej strane Zamaguria **Ski Bachledova (43)**, ktoré sa rozprestiera na južnej i severnej časti Spišskej Magury. K dispozícii je tu celkovo 13 zjazdoviek rôznych obtiažností, 26 km bežeckých tratí, večerné lyžovanie, lyžiarska škola, ski servis, požičovňa lyžiarskej výstroje, 4-sedačka Jezersko i ďalšie vleky, bufet a reštaurácie, bezplatné parkovanie a skibus, detský areál, detská škôlka, bobová, tubingová či sánkarská dráha a pre odvážnejších snowrafting. V lete je možnosť aktívne stráviť čas v Bikeparku Sun Bachledova na trati s dĺžkou 1700 a prevýšením 250 metrov. K dispozícii je tu požičovňa bicyklov i chráničov. Pokochať sa krásou okolitej prírody môžete aj zo štvorposchodovej 14-metrovej vyhliadkovej veže, prípadne počas vyhliadkového letu z paluby helikoptéry. Ubytovanie v Jezersku je možné v penziónoch, štýlových dreveniciach i na súkromí. Základné potreby sú k dispozícii v miestnom obchode. Zaujímavou akciou, ktorá sa koná vždy v auguste, je Súťaž o najlepší jezerský guľáš. Cieľom tejto súťaže je uvariť čo najchutnejší guľáš a predať ho čo najväčšiemu počtu záujemcov.

JEZERSKO

Jezersko (40) is a small village, stretching out in the valley of the Jezerský Potok (stream), with lots of possibilities for those who love nature, hiking, folk architecture and winter sports. The village lands were part of the Nedecký Estate during the middle ages, yet the landlords used it mainly as pastures, where they also had their sheep folds. Near the turn of the 17th century the landlord, Juraj Horvath, initiated the development of a mountain settlement on these lands, whose area was divided into equal parts, known as "zarembky". That was reflected in the appearance of the village, as the owners, who had to grub it up and transform it into fertile land, could only build houses on their own property. Several traditional three-room log houses with gabled roofs and wooden shingles have survived until today; these houses along with the log farm buildings form a closed unit. The oldest preserved brick building is the Roman Catholic **Church of the Sacred Heart of Jesus (41)**, built in 1895.

The name of the village is derived from the **Jezerské Lake (42)**, which is located approximately 2 km from the inhabited part of the village, in the middle of a spruce forest and at an elevation 919 m. The beautiful lake with blue-green water was created by the natural drift of the flysch rock. It covers an area of about 0.5 ha, and it is around 7.5 meters at its deepest. It is fed primarily from ground water, but it also collects water from the surrounding slopes. It is an important exemplary geomorphologic zone, with a rare species of bog moss, and that is why it was listed as a protected nature reserve. You can get to it on foot by following the green trail. Additionally, other hiking trails run through the village .

For those who love winter sports, in the upper section of the village you can find the largest ski center in the Slovak part of Zamagurie, **Ski Bachledova (43)**, which lies on both the southern and northern slopes of Spišská Magura. There are a total of 13 slopes with varying degrees of difficulty, 26 km of cross-country ski tracks, night skiing, a ski school, ski service, ski rental, a 4-seat chair lift and other ski lifts, a cafeteria and restaurants, free parking and ski bus, a children's center, a daycare center, a bobsled, tubing and luge track and snow rafting for the courageous. In summer, it is possible to spend some time riding in the Sun Bachledova Bikepark on a 1700 meter long track and with a drop of 250 meters. Protective gear and bike rental is available. You can also admire the beauty of the surrounding nature from the four-storey 14-meter high observation tower, or on a sightseeing flight from on board a helicopter. Accommodation in Jezersko is possible in pensions, wooden cottages and in private residences. Basic goods can be bought in the local shop. An interesting event which always takes place in August is the Jezersko goulash competition. The goal of this competition is to cook the best tasting goulash and sell it to the highest number of people.

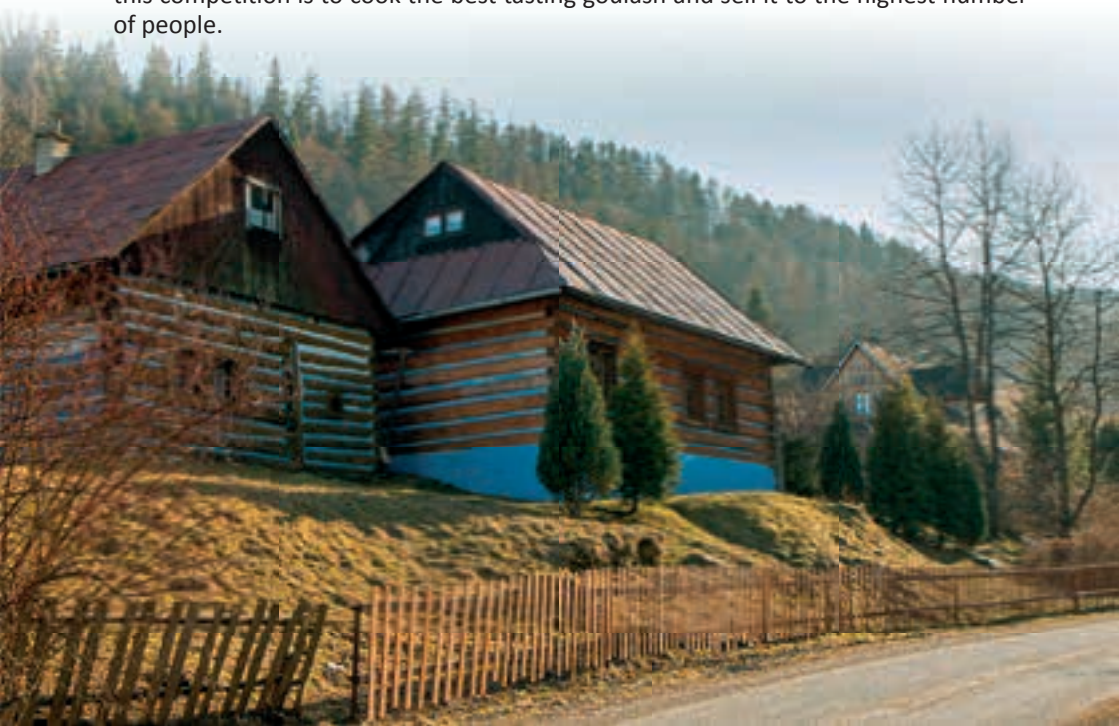

JEZERSKO

Jezersko (40) (deutsch historisch: Nedscheered) ist ein kleines Dorf im Tal des gleichnamigen Baches – Jezerský potok gelegen, das zahlreiche Attraktionen für Naturliebhaber, Tourismus, Volksarchitektur und Möglichkeiten für den Wintersport bietet. Das Gebiet dieses Dorfes gehörte im Mittelalter zu den Gütern von Niedzica und wurde von den Einwohnern als Schafweide genutzt; hier hatten sie ihre Hütten gebaut. An der Wende des 16. und 17. Jahrhunderts veranlasste der damalige Gutsbesitzer Jerzy Horváth die Gründung von Siedlungen in der Gegend nach walachischem Recht. Infolgedessen wurden die Felder in gleiche Teile („zarębki", Kahlschläge), aufgeteilt. Die Art und Weise der Gründung des Dorfs spiegelt sich heute noch in der Landschaft wider, weil die Siedler, die den Wald gerodet hatten um Felder zu gewinnen, ihre Häuser nur auf ihrem eigenen Teil bauen konnten. Bis zum heutigen Tag sind hier mehrere traditionelle Blockhäuser mit drei Zimmern und einem typischen Schindeldach, die zusammen mit den hölzernen Wirtschaftsgebäuden eine vollständige, geschlossene Einheit bildeten, erhalten geblieben. Das älteste erhaltene Ziegelgebäude ist die im Jahre 1895 gebaute **Herz-Jesu-Kirche (41).**

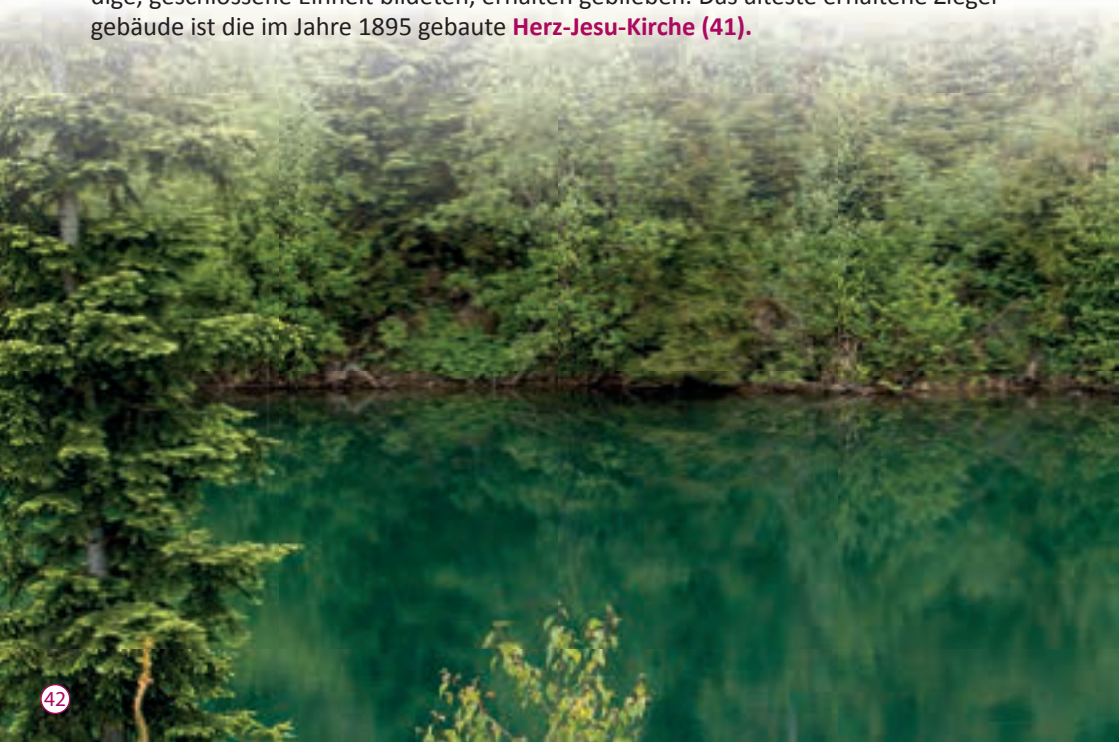

Der Name des Dorfes geht auf den See – **Jezerské jazero (42)** zurück, der 2 km von dem bewohnten Teil des Dorfes in der Mitte eines Fichtenwaldes, 919 Meter über dem Meeresspiegel, liegt. Der See mit seinem schönen blau-grünen Wasser ist auf natürliche Weise durch einen Erdrutsch entstanden. Er umfasst eine Fläche von etwa 0,5 ha und hat eine maximale Tiefe von etwa 7,5 m. Der See wird durch Tiefquellen und das Wasser von den umliegenden Hängen gespeist. Aus geomorphologischer Sicht ist das Gebiet sehr interessant, da hier zahlreiche wertvolle Torfpflanzenarten heimisch sind. Aus diesem Grund ist dieses Gebiet als Naturschutzgebiet anerkannt worden. Es kann zu Fuß über den grünen Wanderweg erreicht werden. Durch das Dorf verlaufen zwei weitere Routen .

Für Wintersportler gut zu wissen ist, dass der obere Teil des Dorfes das größte Skigebiet auf der slowakischen Seite der Region Zamagurie **Ski Bachledova (43)** bildet, das sich im Süden und im Norden der Zipser Magura [Spišská Magura] erstreckt. Hier stehen insgesamt 13 Pisten mit unterschiedlichen Schwierigkeitsgraden, 26 km Loipen, die Möglichkeit zu nächtlichem Skifahren, eine Skischule, ein Skiservice, ein Skiverleih, ein viersitziger Lift „Jezersko“ und weitere Lifte, eine Bar und ein Restaurant, kostenfreie Parkplätze und ein Skibus sowie ein Skipark für Kinder, eine Kinder-Skischule und eine Rodelbahn zur Verfügung. Im Sommer können Mutige ihre Kräfte im Bikepark Sun Bachledova unter Beweis stellen – auf einer Strecke von 1700 km und mit einem Höhenunterschied von 250 m. Es gibt hier auch einen Fahrradverleih. Die Schönheit der Natur kann man auch von einem vierstöckigen, 14 Meter hohen Aussichtsturm oder vom Deck eines Hubschraubers aus genießen und bewundern. In Jezersko stehen Übernachtungsmöglichkeiten in Pensionen, stilvollen Holzhäusern und Privatunterkünften zur Auswahl. Die wichtigsten Lebensmittel können Sie in dem örtlichen Geschäft kaufen. Eine interessante, jährlich im August stattfindende Veranstaltung, ist der Wettbewerb um den besten Gulascheintopf von Jezersko. Das Ziel ist es, ein leckeres Gulasch zu zaubern und dies an die größtmögliche Zahl von Feinschmeckern zu verkaufen.

JURGÓW

Jurgów (44) jest wsią nadgraniczną, położoną w malowniczej dolinie rzeki Białka, okalają ją majestatyczne góry. Jest ciekawym miejscem nie tylko dla miłośników przyrody i turystyki, lecz również dla fascynatów tradycyjną architekturą i sztuką ludową, jak również entuzjastów klasycznych i ekstremalnych sportów letnich i zimowych. Początki wsi związane są z rokiem 1546, kiedy to sołtys Jurko, według którego wieś nazwano, otrzymał zadanie założenia osady na dobrach należących do zamku w Niedzicy. Zajęciem mieszkańców była hodowla bydła i owiec, które wypasali na przyległych rozległych halach. Na polanie nad rzeką Białka, w pobliżu dzisiejszej polsko – słowackiej granicy, do dzisiaj zachował się unikalny kompleks **szałasów pasterskich (45)**. Dodatkowym zajęciem były polowania na zwierzynę, praca w lasach oraz wyrób płótna z lnu i sukna z wełny. Typowym przykładem miejscowej zabudowy z przełomu XIX i XX w. jest słowacka **Zagroda rodziny Sołtysów z Jurgowa (46),** z zachowanymi budynkami i przedmiotami codziennego użytku miejscowej ludności, która znajduje się pod zarządem Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem. Najstarszym zachowanym zabytkiem we wsi jest drewniany rzymskokatolicki **kościół pw. św. Sebastiana (47)**, wybudowany w połowie XVII w. i dwukrotnie w późniejszym okresie przebudowywany i przedłużany. Atrakcją, przeważnie rokokowego wnętrza, jest znajdująca się pod chórem rzeźba diabła walczącego z Michałem Archaniołem. Przy kościele znajduje się murowana dzwonnica z 1881 r. i zbudowana w 1935 r. kapliczka pw. św. Józefa. Za kapliczkę turyści uważają również niewielki **budynek z napisem słowackim (48)**, który w przeszłości służył jako remiza strażacka, a obecnie organizowane są w nim niewielkie wystawy. Do ciekawych zabytków technicznych należy pochodzący z połowy XX w. **tartak wodny (49)** na rzece Białka. Niedaleko tartaku znajdują się niepozorne słupki graniczne pochodzące z okresu Królestwa Węgierskiego, które wyznaczały starą węgiersko-galicyjską linię graniczną. Jurgów należał bowiem od swego założenia, aż do 1918 r. do Żupy Spiskiej, historycznej jednostki podziału administracyjnego wielonarodowego państwa węgierskiego. Po rozpadzie Austro-Węgier w 1918 r. został objęty granicami nowopowstałej Republiki Czechosłowackiej, a w 1919 r. był przedmiotem polsko-czesko-słowackiego sporu granicznego, który miał w Jurgowie krwawy epilog. Pierwszym takim zdarzeniem było zabójstwo przez uzbrojoną polską legię żołnierza czechosło-

wackiego Františka Kubata, a po odwołaniu zaplanowanego plebiscytu, na podstawie decyzji Rady Ambasadorów na konferencji pokojowej w belgijskim miasteczku Spa i po przyłączeniu Jurgowa do Polski, doszło tutaj do strzelaniny, do miejscowej ludności, w wyniku czego zabity został Ján Pavľák, a kilka osób zostało rannych. Po wybuchu II wojny światowej we wrześniu 1939 r. i ataku wojsk słowackich na Polskę, wieś została inkorporowana do Słowacji, a w 1945 r. ponownie wróciła do Polski, gdzie znajduje się obecnie. W okresie powojennym wieś była celem kilku napaści łupieżczej grupy zbrojnej pod dowództwem Józefa Kurasia „Ognia", która zmusiła kilkanaście mieszkających tutaj rodzin słowackich do emigracji, do Czechosłowacji.

Część mieszkańców Jurgowa również obecnie deklaruje narodowość słowacką. Urodziło się tu kilka osobistości słowackiego życia artystycznego i społecznego – rzeźbiarz ludowy Andrzej Gombos (1921-2007), solista profesjonalnego Słowackiego Ludowego Zespołu Artystycznego Alojz Gurka (1934-1983) i dwaj księża, historycy i publicyści Alojz Miškovič (1902-1967) i Jozef Vojtas (1906-1977). Miejscowi Słowacy zrzeszeni są w kole Towarzystwa Słowaków w Polsce, które organizuje tutaj co kilka lat Przegląd Krajańskich Orkiestr Dętych, gdyż miejscowa orkiestra dęta w przeszłości, przez długie lata działała pod patronatem Towarzystwa, a grają w niej jego członkowie. Język słowacki jest nauczany w miejscowej szkole podstawowej, a w miejscowym kościele odprawiana jest msza św. w języku słowackim. Oprócz uroczystości religijnych Słowacy z Jurgowa, Rzepisk i Czarnej Góry spotykają się corocznie na spotkaniu opłatkowym.

Oprócz orkiestry dętej działa w Jurgowie również teatrzyk Mały Teatr Świata, kapela ludowa i zespół folklorystyczny działający jako spiska grupa przy Małym Podhalu. Zespół stara się kultywować tradycyjne śpiewy, tańce oraz unikalny **jurgowski strój ludowy (50)**. Siedzibą zespołu jest Śpisko Izba w centrum wsi. W maju odbywa się w Jurgowie jednodniowy festiwal kapel ludowych i zespołów połączony z przeglądem

rzemiosł ludowych i tradycyjnej kuchni regionalnej Lindada, w czerwcu odbywa się Dzień Polowaca, któremu towarzyszy również program kulturalny. Interesującą imprezą był Redyk Karpacki 2013, podczas którego wieś odwiedzili juhasi pędzący swoje stada łukiem Karpat aż z Rumunii, oddali oni hołd swoim przodkom, którzy w taki właśnie sposób przywędrowali kiedyś na te tereny.

Jurgów jest obecnie chętnie odwiedzaną miejscowością, a w okresie letnim i zimowym często ilość turystów przewyższa liczbę stałych mieszkańców. Górska rzeka Białka w wielu miejscach posiadająca wartki i rwący nurt, jest wykorzystywana do kanadyjkarstwa i raftingu, jej brzegi stworzone są do opalania się i relaksu w przepięknej scenerii przyrody. Przez wieś przebiega kilka znakowanych i nieoznakowanych pieszych szlaków turystycznych i tras rowerowych, którymi można dojść i dojechać do miejsc z przepięknymi widokami okolicznej panoramy. Wysokie góry wykorzystywane są do uprawiania lotniarstwa, czy do szybowania. W zimie turystów przyciąga nowoczesny ośrodek narciarski **Hawrań (51)**, który oddalony jest około 300 m od obecnej granicy polsko-słowackiej, naprzeciw unikalnych szałasów pasterskich. Do dyspozycji znajdują się tutaj trasy do nart biegowych i 7 tras zjazdowych o różnej skali trudności i długości od 120 do 1150 m. Przy każdej trasie, posiadającej oświetlenie, a w razie potrzeby również sztucznie naśnieżanie, znajduje się kolejka krzesełkowa lub wyciąg, włącznie z wyciągami dla dzieci oraz dla początkujących. Dla tych grup narciarzy do dyspozycji jest też profesjonalna szkółka narciarska. W ośrodku nie brak również wypożyczalni i serwisu sprzętu narciarskiego, bezpłatnego parkingu, restauracji, czy możliwości zakwaterowania. We wsi można przenocować w pensjonatach lub w kwaterach prywatnych. Z innych usług w Jurgowie jest do dyspozycji poczta, biblioteka, usługi rękodzieła artystycznego, sklepy spożywcze i wielobranżowe.

JURGOV [JURGÓW]

Jurgov (44) je pohraničná obec, položená v malebnej doline rieky Bialka a obklopená majestátnymi horami, určená nielen pre milovníkov prírody a turistiky, ale aj obdivovateľov tradičnej architektúry a ľudového umenia, či nadšencov klasických i extrémnejších zimných a letných športov. Počiatky obce spadajú do roku 1546, keď bol šoltýs Jurko, podľa ktorého má obec pomenovanie, poverený založením osady na území patriacom k nedeckému panstvu. Obyvatelia sa živili predovšetkým chovom dobytka a oviec, ktoré pásli na priestranných priľahlých holiach. Na poľane nad riekou Bialkou, v blízkosti dnešnej poľsko-slovenskej hranice, zostal dodnes zachovaný unikátny komplex niekdajších **pastierskych salašov (45)**. Tento spôsob obživy bol doplňovaný poľovníctvom, prácou v lesoch, či výrobou súkna z vlny a plátna z ľanu. Typickým príkladom jurgovského hospodárstva z prelomu 19. a 20. storočia je **Gazdovstvo rodiny Šoltýsovcov z Jurgova (46)** so zachovanými stavbami i predmetmi dennej potreby miestnych obyvateľov, ktoré spravuje Tatranské múzeum v Zakopanom.

Najstaršou zachovanou pamiatkou v obci je drevený rímskokatolícky **kostol sv. Sebastiána (47)** vybudovaný v polovici 17. storočia, ktorý bol v neskoršom období dvakrát prebudovaný a predĺžený. Atrakciou prevažne rokokového interiéru je pod chórom nachádzajúca sa plastika diabla bojujúceho s Archanjelom Michalom. Pri kostole sa nachádza murovaná zvonica z roku 1881 a kaplnka sv. Jozefa vybudovaná v roku 1935. Za kaplnku zvyknú turisti považovať aj neveľkú **stavbu so slovenským nápisom (48)**, ktorá však v minulosti slúžila ako požiarna zbrojnica a v súčasnosti tu bývajú prezentované menšie výstavy. Medzi pozoruhodné pamiatky patrí tiež **vodná píla (49)** z polovice 20. storočia, ktorá na rieke Bialka funguje dodnes. Neďaleko nej sa nachádzajú nenápadné hraničné stĺpiky z obdobia Uhorska, ktoré označovali starú uhorsko-haličskú hranicu. Jurgov bol totiž od svojho založenia až do roku 1918 súčasťou Spišskej župy v rámci mnohonárodnostného uhorského štátu. Po rozpade Rakúsko-Uhorska v roku 1918 bol poňatý do slovenskej časti novovzniknutej Československej republiky, avšak v roku 1919 sa stal predmetom česko-slovensko-poľského hraničného sporu, ktorý mal v Jurgove aj krvavú dohru. Najskôr tu poľská ozbrojená légia zabila československého vojaka a keď sa neuskutočnil plánovaný plebiscit a v roku 1920 bola obec na základe rozhodnutia Veľvyslaneckej rady mierovej konferencie v belgickom mestečku Spa pripojená k Poľsku, došlo k ďalšej streľbe na miest-

ne obyvateľstvo, výsledkom ktorej boli zranení i jeden mŕtvy. Po vypuknutí druhej svetovej vojny v roku 1939, spojenej so spoluúčasťou slovenských vojsk v ťažení na Poľsko, bola obec inkorporovaná ku Slovensku a v roku 1945 opäť k Poľsku, kde leží dodnes. V povojnovom období sa obec stala niekoľkokrát obeťou lúpežných prepadov ozbrojenej skupiny pod vedením Józefa Kuraša „Ogňa", ktorá prinútila k úteku viacero slovenských rodín, ktoré sa vysťahovali do Československa.

Časť obyvateľov Jurgova sa aj v súčasnosti hlási k slovenskej národnosti, pričom sa tu narodilo niekoľko osobností slovenského umeleckého a spoločenského života ako ľudový rezbár, insitný umelec a zakladateľ vlastnej rezbárskej školy Andrej Gomboš (1921-2007), sólista profesionálneho Slovenského ľudového umeleckého kolektívu Alojz Gurka (1934-1983) i dvaja kňazi, historici a publicisti Alojz Miškovič (1902-1967) a Jozef Vojtas (1906-1977). Miestni Slováci sú združení v miestnej skupine Spolku Slovákov v Poľsku, ktorá tu občasne usporadúva Prehliadku krajanských dychoviek, keďže miestna dychovka v minulosti dlhé roky pôsobila práve pri tomto spolku. Slovenský jazyk sa vyučuje aj na miestnej nižšej základnej škole a každú nedeľu sa koná v miestnom kostole slovenská sv. omša. Okrem bohoslužieb sa každoročne v obci schádzajú Slováci z Jurgova, Repísk, Čiernej Hory na tzv. oblátkovom stretnutí.

Okrem dychovky v Jurgove účinkuje divadielko Mały Teatr Świata, ľudová hudba a folklórny súbor, pôsobiaci ako spišská skupina pri Malom Podhalí, ktoré sa usilujú o zachovanie tradičných spevov, tancov, hudby i unikátnych jurgovských **ľudových krojov (50)**. Svoj stánok tzv. Izbu Śpisko majú v centre obce. V máji sa v Jurgove koná jednodňový festival ľudových hudieb a súborov spojený s prehliadkou ľudových remesiel i tradičnou regionálnou kuchyňou Lindada, v júli zas Poľovnícky deň spojený

s kultúrnym programom. Zaujímavou akciou bol Redyk Karpacki 2013, počas ktorého navštívili obec valasi ženúci svoje stáda oblúkom Karpát až z Rumunska, aby vzdali hold svojim predkom, ktorí sa takýmto spôsob dostali aj do týchto oblastí.

Jurgov je v súčasnosti vyhľadávanou turistickou destináciou a v letnej i zimnej sezóne často prevyšuje počet turistov počet stálych obyvateľov. Horská rieka Bialka, na mnohých miestach s rýchlym a prudkým tokom, je využívaná na kanoistiku i rafting, jej pobrežie je zas ideálnym miestom na slnenie a relaxáciu v peknom prírodnom prostredí. Cez obec vedie viacero značených i neznačených peších a cyklistických chodníkov, ktorými sa možno dostať na miesta s prekrásnym výhľadom na okolie. Vysoké vrchy bývajú využívané aj na paraglajding či lietanie na klzákoch. V zime priťahuje turistov novovybudované moderné lyžiarske stredisko **Hawrań (51)**, ktoré sa nachádza približne 300 metrov od terajšej poľsko-slovenskej hranice, oproti spomínaným unikátnym pastierskym salašom. K dispozícii sú tu bežecké trasy i 7 lyžiarskych zjazdoviek s rôznymi obťažnostiami a dĺžkami trás od 120 do 1150 metrov. Pri každej zjazdovke, ktorá je osvetľovaná a v prípade potreby umelo zasnežovaná, sa nachádza sedačková lanovka alebo vlek, vrátane vlekov pre deti a začiatočníkov. Pre tieto skupiny je k dispozícii tiež profesionálna lyžiarska škola. V stredisku nechýba ani požičovňa a opravovňa lyžiarskych potrieb, bezplatné parkovanie, reštaurácia či ubytovňa. Ubytovať sa možno tiež v samotnej obci v ubytovniach, chatách i v súkromí. Z ďalších služieb je v Jurgove k dispozícii pošta, knižnica, stolárske a iné remeselné služby i obchody s potravinami a rozličným tovarom.

JURGÓW

Jurgów (44) is a border settlement situated in the picturesque valley of the Białka River and surrounded by majestic mountains, intended not only for nature lovers and hiking, but also for admirers of traditional architecture and folk art and enthusiasts of both classic and extreme winter and summer sports. The beginnings of the village date back to 1546, when Jurko, who the village is named after, was chief magistrate entrusted to establish a settlement on land belonging to the Nedecký Estate. The inhabitants' main source of sustenance came from raising cattle and sheep which grazed on the spacious neighboring clearings. On the clearing above the Białka River, near today's Polish-Slovak border, a unique preserved complex of what were once **shepherds' sheds (45)** remain until today. This form of livelihood was supplemented by hunting, forestry, or making wool cloth and flax canvases. The **Sołtys Croft in Jurgów (46)**, with its preserved buildings and everyday objects from the local population, is a typical example of a farm from Jurgów from the turn of the 20th century; it is run by the Tatra Museum in Zakopane.

The oldest preserved landmark in the village is the wooden Roman Catholic **Church of Saint Sebastian (47)** built in the middle of the 17th century, which was later twice reconstructed and lengthened. One of the attractions of the predominantly rococo interior is located under the choir: a sculpture of the devil battling with the Archangel Michael. Next to the church, there is a brick bell tower from 1881 and the Chapel of Saint Joseph, built in 1935. Tourists often mistake the small **building with a Slovak inscription (48)** for a chapel; however, it once served as a fire station and now it holds smaller exhibitions. One landmark worth noting is the **sawmill (49)** from the mid-20th century, which still operates on the Białka River. Not far from there are inconspicuous border posts from the time of the Hungarian Empire, which marked the old Hungarian-Galicia border. Indeed, since its establishment until 1918, Jurgów had been part of the Spiš County within the multi-ethnic Hungarian state. After the fall of the Austro-Hungarian Empire in 1918, it was entitled to the Slovak territory of the newly formed Republic of

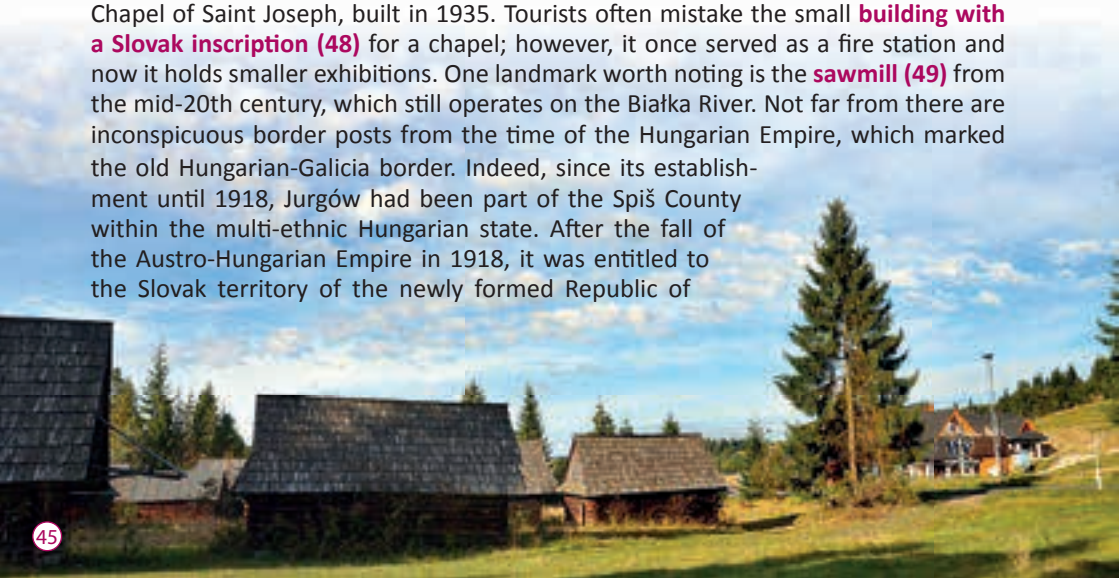

46

Czechoslovakia; however, in 1919 it became subject to the Czechoslovakian-Polish border dispute, which ended in blood in Jurgów. First, the armed Polish legion killed a Czechoslovakian soldier here, and when the planned plebiscite did not occur in 1920 and it was incorporated into the Republic of Poland following a resolution by the Council of Ambassadors of the Allied States in the Belgian city of Spa, shots were fired on the local population, the result of which was many injured and one dead. After the outbreak of the Second World War in 1939, and the cooperation of the Slovak army in the military campaign against Poland, the village was incorporated back into Slovakia and then in 1945 back into Poland, where it remains today. In the postwar period, the village became victim to a number of looting raids by an armed band led by Józef "Ogień" Kuraš, which forced a number of Slovak families to flee to Czechoslovakia.

There is a Slovak minority in Jurgów. Several celebrities from the Slovak artistic and social communities were even born here, such as Andrej Gomboš (1921-2007), a folk woodcarver, amateur artist and founder of his own carving school, Alojz Gurka (1934-1983), a soloist in the professional Slovak Folk Art Ensemble, and two priests, historians and publicists, Alojz Mišković (1902-1967) and Jozef Vojtas (1906-1977). The local Slovaks belong to a chapter of the Association of Slovaks in Poland, which occasionally organizes the Compatriot Brass Bands Show, since the local brass band operated in this association for many years. Slovak is taught in the local elementary school, and every Sunday a mass is held in Slovak in the church. Besides coming for mass, every year Slovaks from Jurgów, Rzepiska, and Czarna Góra meet in the village for the "Wafer and New Year's Gathering".

In addition to the brass band, Jurgów also has a theater group, Mały Teatr Świata, a folk music and folklore ensemble, operating as the Spiš ensemble of Malé Podhalie, which attempts to maintain traditional songs, dances, music and the unique **Jurgów**

folk costumes (50). They have their seat, the Izba *Śpisko*, in the center of the village. In May Jurgów hosts Lindada, a one-day festival of folk music and ensembles combined with a show of folk crafts and the traditional regional cuisine. In July, there is Hunting Day, which also contains a cultural program. Redyk Karpacki 2013 (Carpathian Sheep Transhumance 2013) was an interesting event, during which Vlach shepherds leading their herds along the Carpathian Arch from as far away as Romania visited the village to pay homage to their ancestors, who settled these areas in this way.

Jurgów is now a sought after tourist destination, and during both the summer and winter seasons, tourists often outnumber the locals. The mountainous Białka River, rapid and with a sharp flow in places, is used for canoeing and rafting, and its banks are ideal for sunbathing and relaxing in a beautiful natural environment. A number of marked and unmarked hiking and cycling trails run through the village; taking them leads you to places with nice views of the surroundings. The high peaks are also used for paragliding and gliding. In winter, the newly built modern **Hawrań (51)** ski center, which is located approximately 300 meters from today's Polish-Slovak border opposite the previously mentioned unique shepherds' cabins, attracts many tourists. There are cross-country ski tracks and 7 ski slopes with varying degrees of difficult and lengths (from 120 to 1150 meters). For each slope, which is illuminated and if necessary covered with artificial snow, there is either a chair lift or tow lift, including a lift for children and beginners. A professional ski school is also available for this group of skiers. The ski center also provides ski rentals and service, free parking, a restaurant and accommodation. Accommodation can also be found in the village itself in boarding houses, cottages and private residences. Other services found in Jurgów include a post office, library, carpentry and other craft services and a grocery and general goods store.

JURGÓW

Jurgów (44) (deutsch historisch: Jurkau) ist ein Dorf im Grenzgebiet, im malerischen Tal des Flusses Białka und umgeben von majestätischen Bergen. Dieser Ort ist nicht nur für Liebhaber von traditioneller Architektur und Volkskunst interessant, sondern auch für Fans von Extremsportarten (Sommer und Winter). Die Ursprünge des Dorfes gehen auf das Jahr 1546 zurück, als der Schultheiß Jurko, nach dem das Dorf benannt wurde, die Aufgabe erhielt, auf den Gütern, die zum Schloss von Niedzica gehörten, eine Siedlung zu errichten. Die Dorfbewohner lebten von der Zucht von Rindern und Schafen, die sie auf den angrenzenden riesigen Bergweiden grasten. Auf einer Lichtung am Fluss Białka, in der Nähe der heutigen polnisch-slowakischen Grenze, ist eine der einzigartigen Siedlungen von **Almhütten (45)** erhalten geblieben. Eine zusätzliche Beschäftigung waren die Jagd, die Arbeit in den Wäldern und die Herstellung von Leinen- und Wolltüchern. Ein typisches Beispiel für traditionelle Bauten aus dem späten 19. und frühen 20. Jahrhundert ist **der Bauernhof der Šoltýs-familie aus Jurgów (46)** mit erhaltenen Gebäuden und Alltagsgegenständen der lokalen Bevölkerung. Das Anwesen wird heute vom Tatra-Museum in Zakopane verwaltet. Das älteste Baudenkmal der Gemeinde ist die römisch-katholische **Holzkirche St. Sebastian (47)** aus der Mitte des 17. Jahrhunderts, die später zweimal wieder aufgebaut und erweitert wurde. Eine der Sehenswürdigkeiten des hauptsächlich im Rokokostil gehaltenen Innenraums der Kirche ist eine Skulptur unter dem Chorgestühl, die den Kampf des Teufels mit dem Erzengel Michael darstellt. Neben der Kirche befindet sich der Glockenturm aus Backstein aus dem Jahr 1881. Im Jahr 1935 wurde hier die St. Josefskapelle erbaut. Touristen verwechseln auch häufig ein kleines Gebäude mit **einer slowakischen Aufschrift (48)** mit einer Kapelle, das aber in der Vergangenheit als Feuerwache diente und heute für Ausstellungen genutzt wird. Zu den interessanten technischen Baudenkmälern aus der Mitte des 20. Jahrhunderts gehört das **Wassersägewerk (49)** auf dem Fluss Białka. In der Nähe des Sägewerks befinden sich unauffällige Grenzpfeiler aus den Zeiten des Königreichs Ungarn, die die alte ungarisch- galizische Grenze markierten. Jurgów gehörte nämlich seit seiner Gründung bis 1918 zu Spišská župa [Zipser Gespanschaft], einem historischen Verwaltungsbezirk aus den Zeiten des ungarischen Vielvölkerstaates. Nach dem Zusammenbruch der

47

österreichisch-ungarischen Monarchie im Jahre 1918 lag Jurgów in den Grenzen der neu gegründeten Tschechoslowakischen Republik und im Jahre 1919 war das Dorf Gegenstand des polnisch- tschechisch-slowakischen Grenzstreites, der in Jurgów seinen blutigen Epilog fand. Das erste Ereignis war die Ermordung des tschechoslowakischen Soldaten František Kubata durch polnische bewaffnete Truppen. Nach der Absage der geplanten Volksabstimmung auf Grundlage der Entscheidung des Rates der Botschafterkonferenz in der belgischen Stadt Spa und nach der Eingliederung von Jurgów in Polen kam es im Ort zu einer Schießerei auf die lokale Bevölkerung, infolge welcher Ján Pavľák getötet und mehrere Menschen verwundet wurden. Nach Ausbruch des Zweiten Weltkriegs im September 1939 und dem Angriff der slowakischen Armee auf Polen wurde das Dorf der Slowakei angeschlossen und im Jahr 1945 gelangte es wieder an Polen zurück. In der Nachkriegszeit war das Dorf Ziel mehrerer Angriffe der bewaffneten Räuberbande unter dem Kommando von Józef Kuraś „Ogień“, worauf-hin mehrere slowakische Familien zur Emigration in die Tschechoslowakei gezwungen wurden.

Einige Bewohner von Jurgów bekennen sich heute zur slowakischen Nationalität. Beispiele für hier geborene Persönlichkeiten der slowakischen Künstlerszene und des gesellschaftlichen Lebens sind der Bildhauer Andrzej Gombos (1921-2007), der Solist eines professionellen slowakischen Volkskunstensembles Alojz Gurka (1934-1983) und zwei Priester, Historiker und Publizisten Alojz Miškovič (1902-1967) und Jozef Vojtas (1906-1977). Die im Ort lebenden Slowaken sind im Verband der Gesellschaft der Slowaken in Polen organisiert, der alle paar Jahre ein Blasorchester-Festival veranstaltet, da die örtliche Blaskapelle in der Vergangenheit viele Jahre unter der Schirmherrschaft der Gesellschaft stand und viele ihrer Mitglieder dort aktiv sind. In der lokalen Grundschule wird Slowakisch unterrichtet und auch in der Kirche finden Messen in

dieser Sprache statt. Neben religiösen Feierlichkeiten veranstalten die Slowaken aus Jurgów, Rzepiska und Czarna Góra auch jährlich ein Weihnachtstreffen.

Neben der Blaskapelle funktionieren in Jurgów „Mały Tetar Świata“ („das Kleine Welttheater”), eine Volkskapelle und eine Trachtengruppe, die die Region Zips bei der Trachtengruppe „Małe Podhale“ vertritt. Ziel des Ensembles ist die Pflege von traditionellen Liedern, Tänzen und **Trachten (50).** Der Sitz der Band ist „Śpisko Izba” (Zipser Kammer) in der Dorfmitte. Im Mai findet in Jurgów das eintägige Volksmusikfestival Lindada statt, kombiniert mit einer Ausstellung von Volkskunsthandwerk und traditioneller regionaler Küche. Im Juni wird darüber hinaus der von einem Kulturprogramm begleitete Jagdtag veranstaltet. Ein spannendes Event war der Karpaten-Almauftrieb 2013: das Dorf wurde von Berghirten besucht, die ihre Schafherden vom Karpatenbogen aus in Richtung Rumänien trieben und damit ihre Vorfahren huldigten, die einst auf diese Weise diese Gebiete bewanderten.

Jurgów ist heute ein beliebter Ferienort, im Sommer und Winter ist die Zahl der Touristen oftmals höher als die Zahl der ständigen Einwohner. Der an vielen Stellen rauschende Bergbach Białka eignet sich für Kanu- und Raftingtouren, und das Ufer ist zum Sonnenbaden und Entspannen in der wunderschönen Natur wie geschaffen. Durch das Dorf führen mehrere markierte und nicht markierte Wander- und Radwege, über die zahlreiche beschauliche Plätzchen mit herrlicher Aussicht auf das Umland erreichbar sind. Die hohen Berge in der Umgebung bieten Übungsmöglichkeiten für Gleitschirmflieger. Im Winter werden die Touristen durch das moderne Freizeitzentrum **Hawrań (51)** angelockt, das etwa 300 m von der aktuellen polnisch-slowakischen Grenze mit Blick auf einzigartige Hirtenhütten entfernt liegt. Zur Verfügung stehen hier Langlaufstrecken und 7 Skipisten mit unterschiedlichen Schwierigkeitsgraden und Längen von 120 bis 1150 m. Alle Pisten sind beleuchtet und werden gegebenenfalls mit Kunstschnee präpariert und verfügen jeweils über eine Sesselbahn oder einen Schlepplift, es gibt auch Aufzüge für Kinder und Anfänger. Für diese Gruppen von Skifahrern steht zudem eine professionelle Skischule zur Verfügung. Das Freizeitzentrum bietet eine Skivermietung und einen Skiservice, kostenlose Parkplätze, ein Restaurant und Übernachtungsmöglichkeiten. Im Dorf selbst kann man in Pensionen oder Privathäusern übernachten. Darüber hinaus verfügt Jurgów über eine Postfiliale, eine Bibliothek sowie Kunsthandwerk- und Lebensmittelgeschäfte.

51

KACWIN

Kacwin (52) jest wsią położoną w cichym podgórskim zakątku wśród przepięknej przyrody, w dolinie potoku Kacwinianka. Pierwsza pisemna wzmianka o wsi pochodzi z dokumentu, z 1320 r., w którym wymieniono ją jako Katzwinkel, co w tłumaczeniu z języka niemieckiego oznacza „koci zakątek". Z podobną nazwą spotkać się można również w innych miejscowościach na terenach dzisiejszej Słowacji, a terminem tym w przeszłości oznaczano pewną oddaloną lokalną część danej miejscowości. Wieś została założona przy starej drodze handlowej, w zamagurskich dobrach panów z Łomnicy [Lomnica]. Ludność utrzymywała się głównie z pracy na roli, a do czasów współczesnych zachowały się we wsi unikalne i przemyślne spichlerze, tzw. **sypańce (53)**. Sypańce są to drewniane budynki pokryte z zewnątrz grubą warstwą gliny, dzięki czemu utrzymywała się w nich stała temperatura, która jednocześnie zapewniała ochronę przed pożarem. Drewniany dach z gontu był osadzony w taki sposób, iż w razie pożaru łatwo można go było zrzucić, by ratować zgromadzone w nim zboże. Z budynków gospodarczych przy jednym z wodospadów, na miejscowym potoku, zachowały się jeszcze pozostałości młyna z napędem wodnym i tartaku z XVIII w. Wspominany wodospad, zwany **Mynarzka Bania (54)**, ma około siedem metrów wysokości, przez co zalicza się do największych wodospadów Karpat Zewnętrznych. Wspólnie z kolejnym wodospadem, znajdującym się w części oznaczonej lokalną nazwą Pod Upłazem, jest jedną z miejscowych atrakcji turystycznych.

58

Dominującą budowlą wsi jest murowany **kościół rzymskokatolicki pw. Wszystkich Świętych (55)**, wybudowany najpóźniej na początku XV w., który w związku z kilkukrotnymi pożarami zmieniał swój wygląd zewnętrzny. Wewnątrz przeważa bogate **wyposażenie (56)** barokowe i rokokowe. Na jednym ze zworników można zobaczyć herb panów z Łomnicy, a na ołtarzu Serca Jezusa zachował się jeden z licznych niegdyś napisów w języku słowackim. Do najcenniej-

szych zabytków należy bogato zdobiona i pozłacana monstrancja z końca XVII w., wykonana w 1691 r. w Augsburgu. Ciekawostką jest jeden z **kacwińskich dzwonów (57)** – św. Donata z 1620 r., który podczas I wojny światowej miał zostać wykorzystany do celów produkcji amunicji w zakładach zbrojeniowych ówczesnych Austro-Węgier. Nie zdążono jednak tego zrobić przed końcem wojny, a obecnie można go zobaczyć w muzeum zamku w Ostrzyhomiu [Esztergom] na Węgrzech. Z budowli sakralnych znajduje się tu aż osiem **kapliczek (58)**, z których trzy pochodzą z XVII w. Najstarszą z nich jest kapliczka pw. Matki Boskiej Śnieżnej, która wybudowana została według tradycji jako wotum po wielkiej epidemii. Na początku wsi znajduje się kapliczka pw. św. Trójcy z 1676 r., na cmentarzu kapliczka św. Katarzyny i kaplica św. Anny z 1712 r., dobudowana do północnej strony miejscowego kościoła, w górnej części, w kierunku na Wielką Frankową [Veľká Franková], znajdują się dwie kapliczki pw. św. Bernadetty i św. Wojciecha, a przy kościele wybudowana została w okresie międzywojennym kapliczka pw. Chrystusa Króla. Najmłodszą jest kapliczka pw. Błogosławionego ks. Józefa Stanka, wybudowana na początku XXI w.

Do Rejestru Zabytków Województwa Małopolskiego wpisany został również budynek starej słowackiej szkoły ludowej wybudowany nieopodal kościoła pod koniec XIX w. W drugiej połowie XIX w. mieszkańcy Kacwina aktywnie włączyli się do słowackiego ruchu narodowego, podpisując petycję skierowaną do cesarza i króla Franciszka Józefa domagając się prawa do używania języka słowackiego w szkołach i w urzędach oraz równouprawnienia Słowaków z Węgrami. Liczna słowacka mniejszość narodowa żyje w Kacwinie również obecnie. Jest zorganizowana w miejscowym kole Towarzystwa Słowaków w Polsce, które posiada swój Słowacki Dom Kultury z biblioteką słowacką, przy którym działa krajańska **orkiestra dęta (59)** i odbywają się różne imprezy – spotkania opłatkowe, konkurs Poznaj Słowację – Ojczyznę Swoich Przodków i inne. Język słowacki nauczany jest w szkole podstawowej, a w każdą niedzielę w miejscowym kościele jedna z trzech mszy św. odbywa się w języku słowackim. Z Kacwina pochodziło

w przeszłości kilka osobistości życia społecznego i kulturalnego – znany muzykolog i pierwszy rektor Wyższej Szkoły Muzycznej w Bratysławie Ján Strelec (1893-1975), rektor Koszyckiego Seminarium Duchownego Jakub Šefčík (1902-1975) i długoletni redaktor miesięcznika Život Ján Špernoga (1938-2008), jednego z pierwszych czasopism masowo kolportowanych w okresie powojennym na Zamagurzu. Regionalne tradycje i zwyczaje kultywuje miejscowy zespół folklorystyczny Bystry Potok, ale mieszkańców ubranych w tradycyjny strój ludowy można już dzisiaj spotkać niemal wyłącznie podczas miejscowych uroczystości kościelnych.

Położenie Kacwina, z dala od głównych tras, umożliwia wypoczynek w cichym i spokojnym miejscu. Wśród pięknej przyrody można znaleźć wiele malowniczych zakątków, jak wspominane już wodospady, źródło mineralne o silnym zapachu siarki, zaś pobliskie wzgórza zapewniają przepiękne widoki na pobliską panoramę okolicy. Z Krzyżowej Góry (767 m n.p.m.) podczas pięknej pogody można zobaczyć Tatry, Pieniny z Trzema Koronami i Gorce. Przez wieś prowadzą znaczone szlaki piesze i szlaki rowerowe, które prowadzą również przez przejście graniczne Kacwin – Wielka Frankowa. Część tej trasy można również pokonać konno. Niedaleko od centrum wsi, na stokach Krzyżowej Góry, znajduje się stok narciarski o długości 330 m i różnicy wysokości 65 m, z wyciągiem, sztucznym oświetleniem, dużym parkingiem i małą gastronomią. To wszystko dopełnia stosunkowo dobrze rozwinięta sieć pensjonatów i kwater prywatnych. We wsi znajduje się boisko sportowe, punkty gastronomiczne oraz sklepy spożywcze i wielobranżowe.

KACVÍN [KACWIN]

Kacvín (52) je obec položená v tichom podhorskom prírodnom prostredí, v údolí Kacvínskeho potoka. Prvýkrát sa spomína v listine z roku 1320 pod názvom Katzwinkel, čo v preklade z nemeckého jazyka označuje „mačací kút“. S takýmto pomenovaním sa môžeme stretnúť aj v iných obciach na Slovensku, pričom tento pojem označoval určitú odľahlú miestnu časť. Obec bola založená na starej obchodnej ceste, na zamagurských majetkoch pánov z Lomnice. Obyvateľstvo sa živilo zväčša poľnohospodárstvom, pričom dodnes sa v obci zachovali unikátne dômyselné sklady obilia, tzv. **sypance (53)**. Boli postavené z dreva a zvonku zamazané hrubou vrstvou hliny, vďaka čomu sa v nich udržiavala relatívne stála teplota. Drevené sedlové strieškы boli nasadené tak, aby ich v prípade požiaru bolo možné ľahko zhodiť a ochrániť obilie pred vzplanutím. Z hospodárskych budov sa pri jednom z vodopádov na miestnom potoku v blízkosti kostola zachovalo ešte torzo mlyna a píly z 18. storočia. Spomínaný **vodopád (54)** padá z výšky približne 7 metrov, čím sa zaradzuje medzi najväčšie vodopády vo vonkajších Karpatoch. Spoločne s druhým vodopádom nachádzajúcim sa v miestnej lokalite Pod uplazom tvorí jednu z miestnych turistických atrakcií.

Dominantou obce je murovaný rímskokatolícky **kostol Všetkých svätých (55)**, ktorý bol vybudovaný najneskôr začiatkom 15. storočia, pričom niekoľkokrát vyhorel a menil svoju podobu. V interiéri prevláda bohatá baroková a rokoková **výzdoba (56)**. Na jednom zo svorníkov možno vidieť erb pánov z Lomnice a zachovali sa tu taktiež viace-

ré slovenské nápisy. Medzi najvzácnejšie predmety patrí bohato zdobená, pozlátená monštrancia z konca 17. storočia, pochádzajúca až z Ausburgu. Zaujímavosťou je, že jeden z **kacvínskych zvonov (57)**, ktorý mal pravdepodobne poslúžiť počas prvej svetovej vojny zbrojárskemu priemyslu, nebol roztavený a v súčasnosti ho možno vidieť v múzeu Ostrihome. Zo sakrálnych stavieb sa v obci nachádza ešte šesť **kaplniek (58)**, z ktorých tri pochádzajú z 18. storočia. Najstaršia z nich, kaplnka Panny Márie Snežnej bola podľa tradície postavená ako votívna obeť po veľkej morovej epidémii. Na začiatku obce sa nachádza ďalšia kaplnka sv. Trojice, na cintoríne kaplnka sv. Kataríny, pri kostole kaplnka Krista kráľa, v hornej časti smerom na Veľkú Frankovú kaplnky sv. Bernardety a sv. Vojtecha. Za kultúrnu pamiatku bola vyhlásená tiež budova starej slovenskej školy postavená koncom 19. storočia neďaleko kostola. V tomto období sa Kacvínčania aktívne zapájali do slovenského národného hnutia v Uhorsku, keď podpísali petíciu určenú panovníkovi Františkovi Jozefovi za používanie slovenčiny na školách a úradoch i za zrovnoprávnenie Slovákov s Maďarmi. Početná slovenská národnostná menšina žije v Kacvíne aj v súčasnosti. Je združená v miestnej skupine Spolku Slovákov v Poľsku, ktorá tu spravuje svoj kultúrny stánok – Slovenský dom so slovenskou knižnicou. Nacvičuje v ňom tiež **krajanská dychovka (59)** a uskutočňujú sa rôzne krajanské podujatia ako napr. oblátkové stretnutie, súťaž Poznaj Slovensko – vlasť svojich predkov a iné. Slovenský jazyk sa vyučuje aj na miestnej nižšej základnej škole a každú nedeľu sa v miestnom kostole koná slovenská sv. omša. Z obce pochádzalo niekoľko osobností umeleckého a spoločenského života, ako významný muzikológ a prvý rektor Vysokej školy múzických umení v Bratislave Ján Strelec (1893-1975), rektor košického seminára Jakub Šefčík (1902-1975), či dlhoročný šéfredaktor jedného z prvých povojnových časopisov na Zamagurí Život Ján Špernoga (1938-2008). Regionálne tradície a zvyky udržiava tiež miestny folklórny súbor, pričom obyvateľov oblečených v tradičných ľudových krojoch možno vidieť ešte aj dnes, a to najmä počas tunajších cirkevných slávností.

57

Poloha Kacvína mimo hlavných ciest umožňuje oddych v tichom a pokojnom prostredí. V peknej prírode možno nájsť viacero malebných zákutí ako už spomínané vodopády, minerálny prameň so silným vajcovým zápachom, pričom aj blízke vrchy poskytujú prekrásne výhľady na okolitú krajinu. Z Krížovej hory (767 m n.m.) je za pekného počasia vidieť na Tatry, Pieniny s Troma korunami i Gorce. Na Kacvínskom potoku možno s povolením loviť ryby. Cez obec vedú značené pešie i cyklistické chodníky, okrem iného tiež cez hraničný priechod Kacvín – Veľká Franková. Časť trasy možno absolvovať aj na koni. Neďaleko od hraničného priechodu sa nachádza lyžiarsky svah s dĺžkou 330 m a prevýšením 65 m, s vlekom, umelým osvetlením, veľkým parkoviskom i možnosťou občerstvenia. To všetko je doplnené pomerne dobre rozvinutou sieťou ubytovacích kapacít. V obci sa nachádza aj športové ihrisko, stravovacie zariadenie a obchody s potravinami i rozličným tovarom.

KACWIN

Kacwin (52) is a village set in a quiet foothill environment in the valley of the Kacwin stream. The earliest written record of the village comes from a document from 1320, where it is referred to as Katzwinkel, which in German indicates "kitty corner". However, we can find such a name in other villages in Slovakia as well, where this term indicated a certain remote borough. The village was established on the old trading route on property owned by the Lomnica Lords. The inhabitants once subsided primarily from farming, and even today, unique ingenious **granaries (53)** have been preserved in the village. They were built from wood and the outsides were plastered in a thick layer of clay, thanks to which they maintained a relatively constant temperature inside. The wooden gabled roofs were built in a way that enabled them to be cast off easily in case of a fire and thus save the grains from burning up. As for other farm buildings, the torso of a mill and sawmill from the 18th century still remains next to one of the waterfalls in the local stream near the church. That **waterfall (54)** falls from a height of about 7 meters, which ranks it among the biggest waterfalls in the Outer Carpathians. This waterfall along with another one located in the part of the village called "Pod upłazem" make up one of the local tourist attractions.

56

The dominant structure in the village is the Roman Catholic **All Saints Church (55)**, which was built at the beginning of the 15th century at the latest, yet it burned down several times and changed appearance. Rich baroque and rococo decorations dominate **the interior (56)**. On one of the keystones, you can see the coat of arms of the Lords of Lomnica and a number of Slovak inscriptions have also been preserved. The richly decorated, gilded monstrance, built in Augsburg at the end of the 17th century, belongs among the most precious objects. One interesting fact concerns one of the **Kacwin bells (57)**, which probably should have served the arms industry during the First World War; however, it was never melted down and can now been seen in a museum in Esztergom. There are six more **chapels (58)** in the village, three of which come from the 18th century. The oldest is the Chapel of Our Lady of the Snows, and according to tradition, was built as a votive offering after the great plague. The Chapel of

the Holy Trinity is located at the beginning of the village, the Chapel of Saint Catherine at the cemetery, Christ the King Chapel by the church and the chapels of Saint Bernadette and Saint Adalbert in the upper part of the village towards Veľká Franková. The building of the old Slovak school, built at the end of the 19th century not far from the church, was listed as a cultural monument. During this period, the Kacwin inhabitants actively took part in the Slovak National Movement in Hungary, when they signed a petition addressed to Emperor Franz Joseph to be able to use Slovak in schools and for official purposes and for the equal rights of Slovaks with Hungarians. A large Slovak minority still lives in Kacwin. It is assembled in a local branch of the Association of Slovaks in Poland, which runs their own cultural center, Slovenský dom, with Slovak library. The compatriot **brass band (59)** rehearses there and various compatriot events take place there, for example, the "Wafer Gathering", the Poznaj Slovensko – vlasť svojich predkov (Know Slovakia – the homeland of your ancestors) competition, among others. Slovak is also taught in the lower grades at the elementary school, and every Sunday there is a holy mass in Slovak in the local church. A number of celebrities come from the village, such as Ján Strelec (1893-1975), important musicologist and the first rector of the Academy of Performing Arts (Vysoká škola múzických umení) in Bratislava, Jakub Šefčík (1902-1975) rector of the Košice seminary, and Ján Špernoga (1938-2008), long-time editor of Život, one of the first post-war magazines about Zamagurie. Regional traditions and habits are maintained by the local folklore group, while locals dressed in traditional folk costumes can still be seen today, especially during church celebrations.

58

The position of Kacwin off the main road provides rest and relaxation in a quiet and calm setting. You can find a number of scenic spots in the beautiful countryside including the previously mentioned waterfalls and a mineral spring with a strong rotten egg smell, and the nearby hills provide nice views of the surrounding countryside. In good weather, you can see the Tatras, Pieniny with "Three Crowns", and Gorce from Krzyżowa Góra (elevation: 767 m). Fishing is possible in the Kacwin stream with a permit. Marked hiking and cycling trails run through the village, including one leading through the border crossing of Kacwin – Veľká Franková. Part of the trail can also be passed on horseback. Not far from the border crossing, there is a 330m long ski slope with a drop of 65m; it also has a ski lift, artificial lighting, a big parking lot and refreshment possibilities. That is supplemented by quite a relatively well-developed network of accommodation possibilities. There is also a sports field, dining facilities and shops with groceries and other products in the village.

KACWIN

Kacwin (52) (deutsch historisch: Katzwinkel) liegt in einer ruhigen Ecke des Vorgebirges inmitten der schönen Natur im Tal des Baches Kacwinianka. Die erste schriftliche Erwähnung des Dorfes stammt aus einer Urkunde von 1320, in der von „Katzwinkel“ die Rede ist. Einen ähnlichen Namen kann man auch in anderen Städten der heutigen Slowakei antreffen – es wurde festgestellt, dass in der Vergangenheit auf diese Art abseits gelegene Teile von Dörfern bezeichnet wurden. Das Dorf wurde an einem alten Handelsweg auf den Gütern der Herren von Lomnica gegründet. Die Bevölkerung beschäftigte sich vor allem mit der Landwirtschaft und bis zur heutigen Zeit sind im Dorf einzigartige **Kornspeicher [sypańce] (53)** erhalten geblieben. Dabei handelt es sich um Holzhäuser, die auf der Außenseite mit einer dicken Schicht Lehm bedeckt sind, so dass im Inneren eine konstante Temperatur erhalten blieb, die Schutz gegen Feuer bot. Die Schindeldächer waren so konstruiert, dass sie im Brandfall leicht heruntergeworfen werden konnten, um das Korn zu retten. Von den Wirtschaftsgebäuden sind noch an einem der Wasserfälle des örtlichen Bachs ge-

legene Reste der Wassermühle und des Sägewerks aus dem 18. Jahrhundert erhalten geblieben. Der **Wasserfall (54)** Mynarzka Bania ist etwa sieben Meter hoch und ist einer der größten Wasserfälle in den Äußeren Karpaten. Zusammen mit einem anderen Wasserfall, der unter dem lokalen Namen Pod Upłazem bekannt ist, gehört er zu den lokalen Sehenswürdigkeiten.

58

Das dominierende Gebäude im Dorf ist die gemauerte **römisch-katholische Allerheiligenkirche (55),** die spätestens zu Beginn des 15. Jahrhunderts gebaut wurde und im Zusammenhang mit mehreren Bränden äußerlich stark verändert wurde. Der Innenraum der Kirche ist vorherrschend im Barock- und Rokokostil **gestaltet (56)**. Auf einem der Schlusssteine ist das Wappen der Herren von Lomnitz [Lomnica] zu sehen und auf dem Herz-Jesu-Altar ist eine der einst vielen Inschriften in slowakischer Sprache erhalten geblieben. Das wertvollste Stück ist eine reich verzierte und vergoldete Monstranz aus dem späten 17. Jahrhundert, die im Jahre 1691 in Augsburg angefertigt wurde. Interessant ist auch eine der **Glocken – St. Donat (57)** aus dem Jahr 1620, die im Ersten Weltkrieg (1917) in den Waffenfabriken der damaligen österreichisch-ungarischen Monarchie für die Herstellung von Munition verwendet werden sollte. Glücklicherweise kam es aber vor dem Ende des Krieges nicht mehr dazu, so dass die Glocke heute in einem Museum in der Burg von Esztergom in Ungarn bewundert werden kann. Insgesamt gibt es hier acht **Kapellen (58)**, von denen drei aus dem 17. Jahrhundert stammen; die älteste von ihnen ist die Kapelle St. Maria Schnee, die der Sage nach als Weihgabe nach einer großen Epidemie errichtet wurde. Am Anfang des Dorfes befindet sich die Dreifaltigkeitskapelle aus dem Jahre 1676, die Friedhofskapelle St. Katharina und die Kapelle St. Anna von 1712, die auf der Nordseite der Ortskirche im oberen Teil angebaut wurde. In Richtung Veľká Franková stehen die beiden Kapellen St. Adalbert und St. Bernadette und an der Kirche wurde in der Zwischenkriegszeit die Christus König-Kapelle angebaut. Die jüngste Kapelle stammt aus dem 21. Jahrhundert und ist dem seligen Priester Jozef Stanek gewidmet.

Die Denkmalliste der Woiwodschaft Kleinpolen listet auch das Gebäude der alten slowakischen Volksschule auf, die in der Nähe der Kirche Ende des 19. Jahrhunderts errichtet wurde. In der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts traten die Einwohner von Kacwin aktiv der slowakischen Nationalbewegung bei, sie unterschrieben eine Petition an den Kaiser und König Franz Joseph, in der sie das Recht auf Verwendung der slowakischen Sprache in Schulen und Ämtern und die Gleichberechtigung der Slowaken und der Ungarn verlangten. Auch heute noch lebt eine bedeutende slowakische

Minderheit der Slowaken in Kacwin. Sie sind in dem lokalen Verband der Gesellschaft der Slowaken in Polen tätig und führen das Slowakische Kulturzentrum mit einer slowakischen Bibliothek und einer **Blaskapelle (59)**. Dort werden verschiedene Veranstaltungen organisiert, wie Weihnachtstreffen und der Wettbewerb „Slowakei – die Heimat deiner Vorfahren". In der örtlichen Kirche wird jeden Sonntag eins der drei Gottesdienste in slowakischer Sprache gehalten. Aus Kacwin stammen einige Persönlichkeiten des sozialen und kulturellen Lebens aus den vergangenen Jahrzehnten. Dazu gehören der bekannte Musikwissenschaftler und erste Rektor der Musikhochschule in Bratislava Ján Strelec (1893-1975), der Rektor des Priesterseminars in Košice Jakub Šefčík (1902-1975) und Ján Špernoga (1938-2008), der langjährige Herausgeber der Monatszeitschrift „Život", einer der ersten Zeitschriften mit Hochauflagen in der Region Zamagurie der Nachkriegszeit. Regionale Traditionen und Bräuche werden von der lokalen Volksmusikgruppe gepflegt, aber die in traditionelle Trachten gekleidete Bewohner können heute fast ausschließlich während der lokalen kirchlichen Zeremonien gesichtet werden.

Die Lage von Kacwin, weit abseits von den Hauptwegen, macht Erholung und Entspannung möglich. Mitten in der schönen Natur kann man viele malerische Orte, die bereits erwähnten Wasserfälle und Mineralquellen von einem starken Schwefelgeruch finden und die umliegenden Hügel bieten einen atemberaubenden Blick auf das nahe gelegene Panorama. Vom Kreuzberg (767 m) aus kann man bei gutem Wetter Berge der Tatra, Pieniny mit dem Kronenberg und Gorce sehen. Durch das Dorf führen markierte Wanderwege 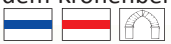 und ein Radweg 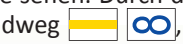 , die entlang des Grenzübergangs Kacwin-Franková verlaufen. Auf einem Teil dieser Strecke kann man auch reiten. Nicht weit vom Zentrum des Dorfes entfernt, an den Hängen des Kreuzbergs, befindet sich eine Skipiste mit einer Länge von 330 m und einem Höhenunterschied von 65 m, mit künstlicher Beleuchtung, großem Parkplatz und Verpflegungsmöglichkeit. All dies wird ergänzt durch ein relativ gut ausgebautes Netz von Pensionen und Privatunterkünften. Das Dorf bietet einen Spielplatz, einige Bistros und Lebensmittelgeschäfte.

59

KREMPACHY

Krempachy rozciągają się w malowniczej okolicy, nieopodal rezerwatu przyrodniczego rzeki Białki. Pierwsze informacje o wsi pochodzą z drugiej połowy XIV w., a nazwa tej miejscowości Krumbach, pochodzi z języka niemieckiego i została utworzona od krętego potoku. Wspólnie z innymi miejscowościami Zamagurza Krempachy należały do dóbr zamku niedzickiego. Mieszkańcy tej miejscowości utrzymywali się z rolnictwa i hodowli bydła, które i dzisiaj są źródłem utrzymania dla części miejscowej populacji. Krempachy do dnia dzisiejszego zachowały unikalną zabudowę architektoniczną. Centrum wsi tworzy przedłużony plac z dominującym **kościołem pw. św. Marcina (60)**, od którego prowadzą poszczególne ulice z domami i zabudowaniami gospodarczymi, stodoły zaś okalają wieś. Wspomniany rzymskokatolicki kościół wybudowany został w pierwszej połowie XVI w. i ma charakterystyczną wieżą renesansową zakończoną attyką szczytową z obiegającą ją hurdycją, typową dla kościołów renesansowych na wschodniej Słowacji. Obecne wyposażenie kościoła pochodzi w większości z XVIII w. i jest wykonane w bogatym stylu rokoko. Niezmiernie cennym zabytkiem jest pozłacana gotycka monstrancja z 1518 r. Na miejscowym cmentarzu znajduje się

nieco młodszy **kościół pw. św. Walentego (61)**. Wybudowany został w 1761 r., w miejscu starszego drewnianego kościółka, z którego prawdopodobnie pochodzą **obrazy tryptyku (62)** z początku XVI w. Z innych sakralnych budowli w Krempachach wspomnieć trzeba jeszcze dwie przydrożne kapliczki, kapliczkę pw. św. Jana Nepomucena i kapliczkę pw. św. Antoniego. Do interesujących budynków należy zachowana kuźnia – **Kalotowa kuźnia (63)** oraz tradycyjne miejsca, w których przechowywano ziemniaki – tzw. **dołki na grule (64)**.

Obecnie duża część społeczności Krempachach jest narodowości słowackiej, język słowacki nauczany jest w szkole podstawowej i gimnazjum, a w języku słowackim odbywają się również msze św. w miejscowym kościele. Koło Towarzystwa Słowaków w Polsce corocznie organizuje tutaj noworoczne spotkania, w lutym przegląd słowackich zespołów, solistów i kapel z terenów Spisza należących do Polski pod nazwą Ostatki-Fašiangy**,** a w lecie **Dni Kultury Słowackiej w Małopolsce (65)**. Z innych imprez kulturalnych na uwagę zasługuje Festyn Krempaski. Ciekawą imprezą są również wrześniowe dożynki, kiedy to mieszkańcy Krempach ubierają się w tradycyjne **stroje krempaskie (66)**. Spiskie i słowackie zwyczaje i tradycje kultywuje zespół folklorystyczny Zielony Jawor, miejscowa orkiestra dęta i Koło Gospodyń Wiejskich, które specjalizuje się w popularyzacji miejscowych przysmaków kuchni regionalnej. W Krempachach odbywa się też wiele imprez sportowych, np. biatlon, triatlon, zawody strzeleckie na miejscowej strzelnicy sportowej, turnieje w siatkówce, tenisie stołowym, czy piłce nożnej. We wsi znajduje się również wiele obiektów infrastruktury społecznej: boisko sportowe, dom kultury, biblioteka, amfiteatr, bankomat, piekarnia, hurtownia napojów, sklepy spożywcze i wielobranżowe, zakład fryzjerski i różne zakłady usług rzemieślniczych. Miejsca noclegowe można znaleźć w kwaterach prywatnych.

64

Z punktu widzenia bogactwa przyrodniczego najpiękniejszą częścią Krempach jest **pas skał wapiennych (67)** ciągnących się od Dziurowej Skały aż po Kramnicę, który tworzy przy przełomie Białki rezerwat przyrody. Skały te przecina dolina z unikalną florą, a przepływająca tam Białka, wzmacniana źródłami wypływającymi z obszarów zalesionych, tworzy malowniczą scenerię przyrodniczą z rozległą plażą, która stwarza możliwość kąpieli w chłodnawej, lecz czystej górskiej rzece. Przez wieś prowadzi również kilka oznakowanych pieszych tras turystycznych oraz trasa rowerowa .

KREMPACHY

Krempachy sa rozprestierajú v malebnom prírodnom prostredí, v područí prírodnej rezervácie prielomu rieky Bialka. Prvé zmienky o obci pochádzajú z druhej polovice 14. storočia, pričom jej názov Krummbach je nemeckého pôvodu a bol pravdepodobne odvodený od kľukatého potoka. Spoločne s ďalšími zamagurskými obcami patrili Krempachy do panstva majiteľov nedeckého hradu. Obyvateľstvo sa živilo predovšetkým poľnohospodárstvom a chovom dobytka, čo je aj v súčasnosti zdrojom obživy časti miestnej populácie. Obec si dodnes zachovala unikátnu architektonickú zástavbu. Centrum tvorí predlžené námestie s dominujúcim kostolom, z ktorého vychádzajú jednotlivé ulice s domami a hospodárskymi budovami, avšak bez stodôl, lebo tie sa vinú dookola obce. Spomínaný murovaný rímskokatolícky **kostol sv. Martina (60)** bol vybudovaný v prvej polovici 16. storočia a je charakteristický renesančnou vežou zakončenou štítkovou atikou, typickou pre renesančné kostoly na východnom Slovensku. Súčasné vybavenie interiéru pochádza zväčša z 18. storočia a nesie sa v bohatom rokokovom štýle. Vzácnosťou je pozlátená gotická monštrancia

z roku 1518. Na miestnom cintoríne sa nachádza o niečo mladší **kostol sv. Valentína (61)**. Bol postavený v roku 1761 na mieste staršieho dreveného kostola, z ktorého interiéru pravdepodobne pochádzajú **obrazy triptychu (62)** zo začiatku 16. storočia. Zo sakrálnych stavieb sa v Krempachoch nachádzajú ešte dve prícestné kaplnky, a to kaplnka sv. Jána Nepomuckého a kaplnka sv. Antona. K zaujímavým stavbám z minulosti nepochybne patrí aj zachovaná kováčska dielňa – **Kalotova kuźnia (63)**, či tradičné sklady na zemiaky – tzv. **dolky na grule (64)**.

V Krempachoch v súčasnosti žije pomerne veľká časť obyvateľstva slovenskej národnosti, pričom slovenský jazyk sa vyučuje na nižšom i vyššom stupni základnej školy a počuť ho taktiež v miestnom kostole. Miestna skupina Spolku Slovákov v Poľsku tu začiatkom roku už dlhé roky organizuje novoročné stretnutie, vo februári súťažnú prehliadku slovenských umeleckých zoskupení i jednotlivcov z území Spiša a Oravy, ktoré pripadli Poľsku, pod názvom Fašiangy-Ostatki a v lete **Dni slovenskej kultúry na Spiši (65)**. Z ďalších kultúrnych akcií obec usporadúva v júli Krempašský festival. Pekným podujatím sú tiež septembrové dožinky, kedy možno vidieť obyvateľov v tradičných **krempašských krojoch (66)**. Spišské a slovenské zvyky i tradície interpretujú miestne folklórne súbory Zelený javor, Mali Toniecnici a Javorinky, miestna dychovka a gazdinky, ktoré sa prezentujú svojimi kulinárskymi špecialitami. V Krempachoch pôsobí tiež divadielko Mrówa. Počas roku sa v obci koná pomerne veľa športových podujatí, ako napr. biatlon, triatlon, súťaže v streľbe na miestnej športovej strelnici, volejbalové, stolnotenisové, či futbalové turnaje. V rámci občianskej vybavenosti sa v obci nachádza športové ihrisko, kultúrny dom, knižnica, amfiteáter, bankomat, pekáreň, veľkoobchod s nápojmi, obchody s potravinami a rozličným tovarom, kaderníctvo a rôzne remeselné služby. Ubytovať sa možno v privátnych zariadeniach.

65

Z hľadiska prírodného bohatstva je najkrajšou časťou Krempách **pás vápencových skál (67)** tiahnucich sa od Dziurowej skaly až po Kramnicu, ktoré tvoria prírodnú rezerváciu v prelome Bialky. Tieto skaly prelína dolina s unikátnou flórou a tečúcim potokom posilňovaným prameňmi vyvierajúcimi v zalesnených oblastiach, čím sa tu vytvárajú malebné prírodné scenérie a pláže s možnosťou okúpať sa v trochu chladnej, ale čistej horskej rieke. Cez obec prechádzajú taktiež viaceré značené pešie turistické chodníky i cyklotrasy.

KREMPACHY

Krempachy lies in a scenic natural environment, bounded by the gorge in the Białka River Nature Reserve. The first written mention of the village comes from the second half of the 14th century. The original name, Krummbach, has a German origin and was most likely derived from the zigzagging stream. Along with other villages in Zamagurie, Krempachy belonged to the estate of the owners of the Niedzica castle. The inhabitants subsided primarily from farming and raising cattle, which is still a source of income for some of the local population. The village has retained a unique architectural layout. The center is made up of an elongated square dominated by the church. The other streets coming out of the square have houses and farm buildings, but without barns, because those wind around the village. The previously mentioned Roman Catholic **Church of Saint Martin (60)** was built in the first half of the 16th century and is distinguished by the renaissance bell tower topped with a gabled attic, typical for renaissance churches in Eastern Slovakia. The current furnishings come mostly from the 18th century and it is decorated in a rich rococo style. The gilded gothic monstrance from 1518 is a rarity. At the local cemetery, there is the little newer **Church of Saint Valentine (61)**. It was built in 1761 on the site of an older wooden church, from which **the triptych paintings (62)** from the beginning of the 16th century probably come from. There are two other sacral buildings in Krempachy: the Chapel of Saint John of Nepomuk and the Chapel of Saint Anthony. Other interesting buildings from the past definitely include the preserved smith forge, **Kalotowa kuźnia (63)**, or the traditional storerooms for potatoes – known as **dolki na grule (64)**.

62

A relatively large percentage of the population living in Krempachy is of Slovak nationality, and Slovak is taught in the lower and upper grades of the elementary school and it can also be heard in the local church. The local branch of the Association of Slovaks in Poland has organized a New Year's gathering in the beginning of the year for many years, in February it organizes the Fašiangy-Ostatki (Shrove Tuesday – Car-

66

nival), a competitive exhibition of Slovak ensembles and soloists from the territories of Spiš and Orava that became part of Poland, and in the summer it organizes the **Days of Slovak Culture in Lesser Poland/the Spiš Region (65)**. The village organizes other cultural events like the July Festyn Krempaski (Krempachy festival). The September Harvest Festival is also a nice event, when you can see the locals in traditional **Krempachy clothing (66)**. The village folklore ensembles Zielony Jawor, Mali Tonecnicy and Jaworinky and the local brass band present Spiš and Slovak habits and traditions, and the local women present their culinary specialties. The Mrówa theater also operates in Krempachy. During the year, quite a lot of sporting events take place in the village, for example, a biathlon, a triathlon, shooting competitions at the local shooting range, and volleyball, table tennis and football tournaments. In terms of civic amenities, Krempachy has a sports field, community center, library, amphitheater, ATM, bakery, beverage wholesaler, hair dresser and various trade services. Accommodation is available in private residences.

In terms of natural wealth, the most beautiful part of Krempachy is the strip of **limestone cliffs (67)** drawn out from Dziurowa skala to Kramnica, which makes up the Białka Gorge Nature Reserve. These rocks blend a valley with unique flora with a flowing stream strengthened by springs trickling from forested areas; this has created picturesque scenery and beaches which provide swimming possibilities in the slightly cold but clean mountain river. A number of marked hiking and cycling trails also run through the village.

KREMPACHY

Krempachy (deutsch historisch: Krempach) erstreckt sich in einer malerischen Gegend in der Nähe des Naturschutzgebietes des Flusses Białka. Die ersten Informationen über das Dorf stammen aus der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts; der Name des Dorfes Krumbach kommt von der deutschen Sprache und wurde von einem Wicklungsstrom abgeleitet. Gemeinsam mit anderen Dörfern gehörte Krempachy zu den Gütern der Herren von Niedzica. Die Bewohner dieses Dorfes lebten von der Landwirtschaft und Viehzucht, die bis heute Einkommensquelle für einen Teil der Bevölkerung darstellt. Im Dorf ist bis heute eine einzigartig erhaltene Architektur zu finden. Zentrum des Dorfes bildet ein Platz mit der dominierenden **Kirche St. Martin (60).** Von hier aus gehen Straßen mit Häusern und Nebengebäuden ab und das Dorf ist von Scheunen umgeben. Die römisch-katholische Kirche wurde in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts erbaut und hat einen charakteristischen Renaissanceturm mit Mansarde, was typisch für Renaissancekirchen im östlichen Teil der Slowakei war. Die aktuelle Ausstattung der Kirche stammt vornehmlich aus dem 18. Jahrhundert und ist im reichen Rokokostil gehalten. Als wertvolles Denkmal gilt die gotische vergoldete Monstranz von 1518. Auf dem Friedhof befindet sich die etwas später errichtete **St. Valentinskirche (61)**. Sie wurde 1761 an der Stelle einer älteren Holzkirche gebaut, aus der wahrscheinlich das **Triptychon (62)** aus dem frühen 16. Jahrhundert stammt. Was die übrigen Sakralbauten in Krempachy betrifft, sollten noch zwei Kapellen am Straßenrand erwähnt werden – die Kapelle St. Johannes von Nepomuk und die Kapelle St. Anton. Zu den interessanten Sehenswürdigkeiten gehört hier auch die **Schmiede der Kalatas (63)** und die traditionellen **Kartoffelgruben (64)**.

Derzeit ist ein relativ großer Teil der Bevölkerung von Krempachy slowakischer Nationalität, die slowakische Sprache wird in der Grundschule und im Gymnasium unterrichtet und in der örtlichen Kirche werden auch Messen in auf Slowakisch gehalten. Der lokale Verband der Gesellschaft der Slowaken in Polen organisiert hier jährlich das Neujahrsfest und im Februar ein Festival der slowakischen Musikgruppen und Solis-

ten aus dem polnischen Teil von Zips, unter dem Namen Ostatki-Fašiangy (Fastnacht), und im Sommer die **Tage der slowakischen Kultur in Kleinpolen (65)**. Eine weitere kulturelle Veranstaltung ist das Krempachy-Fest. Eine interessante Veranstaltung ist auch das Erntedankfest im September, wenn sich die Einwohner von Krempachy in die traditionellen **Krempacher Trachten (66)** kleiden. Die Bräuche und Traditionen aus Zips und der Slowakei werden von der Volksmusikgruppe „Grüne Bergahorn", der örtlichen Blaskapelle und dem Kreis der Landwirtinnen, die sich in der Popularisierung lokaler und regionaler Köstlichkeiten spezialisieren, gepflegt. In Krempachy gibt es auch viele Sportveranstaltungen, wie z.B. Biathlon, Triathlon, Schießwettbewerbe auf dem lokalen Schießplatz, Volleyball, Tischtennis oder Fußball. Im Dorf gibt es eine gut entwickelte soziale Infrastruktur: Sporthalle, Kulturzentrum, Bibliothek, Freilichtbühne, Geldautomat, Bäckerei, Getränkemarkt, Lebensmittelgeschäfte, Gemischtwarenhandlung, Friseur und verschiedene Handwerksdienstleistungen. Besucher können in privaten Häusern übernachten.

Was den umgebenden Naturreichtum betrifft: Der schönste Teil der Krempachy ist ein **Kalksteingürtel (67)**, der sich von dem Felsen von Dziurowa bis Kramnica erstreckt – diese Felsen bilden am Rande des Białka-Durchbruchs einen Naturpark. Die Felsen überqueren das Tal mit der einzigartigen Flora und der mit den aus bewaldeten Gebieten strömenden Wasserquellen verstärkte Fluss Białka schafft hier malerische Naturlandschaften mit einem umfangreichen Strand, wo es auch möglich ist, in kaltem aber klarem Gebirgsfluss zu baden. Durch das Dorf verlaufen auch mehrere markierte Wanderwege und eine Fahrradroute .

67

ŁAPSZANKA

Łapszanka jest cichą podgórską wsią ciągnącą się doliną potoku o tej samej nazwie, na którym, na całej jego długości, powstało około 30 interesujących małych **kaskad (68)**. Należy do miejscowości Zamagurza założonych na prawie wołoskim, kiedy to właściciel dóbr niedzickich Jerzy Horváth, starając się powiększyć dochody ze swych majątków, rozpoczął pod koniec XVI w. gromadzenie wolno żyjących mieszkańców w trwałe osiedla. W regularną wieś Łapszanka rozwinęła się dopiero w następnym stuleciu. Mieszkańcy zajmowali się pasterstwem, pracą w lasach i rolnictwem. Najstarszymi zachowanymi obiektami w Łapszance są kapliczki przydrożne. Kapliczkę pw. Matki Bożej Niepokalanej z 1872 r. wybudowano na miejscu, w którym w przeszłości chowano samobójców, topielców, wisielców i zmarłych podczas epidemii cholery. Następna **kapliczka, pw. Matki Boskiej Częstochowskiej (69)** z 1928 r., znajduje się w miejscu, z którego widoczna jest przepiękna panorama Tatr, często fotografowana przez turystów. Wybudowana została po to, aby jej dzwon ostrzegał przed nadchodzącymi burzami oraz do rozpędzania chmur burzowych przez chmurników, nawiązując do mitycznych wierzeń słowiańskich. Podczas jednego takiego dzwonienia zginął w wyniku uderzenia pioruna tutejszy mieszkaniec. Kult Matki Bożej związany jest również z dwiema następnymi kapliczkami – kapliczką pw. Panny Maryi i kapliczką pw. Świętej Trójcy, której nazwa zmieniona jednak została na kapliczkę pw. Matki Bożej z Lourdes. Na początku XX w. został we wsi wybudowany murowany rzymskokatolicki **kościół pw. Najświętszego Serca Jezusowego (70)**, który jest kościołem filialnym parafii w Łapszach Wyżnych.

68

Łapszanka jest bardzo atrakcyjną miejscowością ze względu na malowniczą przyrodę, czyste powietrze, ciszę, lasy pełne zwierzyny oraz urodzaj grzybów i innych płodów leśnych. Podczas pięknych słonecznych dni z tutejszej przełęczy górskiej rozciąga się jeden z najpiękniejszych **widoków na Tatry i na Magurę Spiską (71)**. Przez wieś prowadzi kilka oznakowanych pieszych szlaków turystycznych oraz trasy rowerowe, które prowadzą również do przejścia granicznego do miejscowości Osturnia [Osturňa]. Odwiedzający te tereny w zimie mogą przemierzać drogi saniami. W Łapszance noclegi można znaleźć w kwaterach prywatnych, a podstawowe potrzeby można nabyć w miejscowym sklepie spożywczym i wielobranżowym.

LAPŠANKA [ŁAPSZANKA]

Lapšanka je tichá podhorská obec tiahnuca sa dolinou rovnomenného potoka, na ktorom sa v celej jeho dĺžke vytvorilo takmer 30 zaujímavých malých **kaskád (68)**. Patrí medzi zamagurské osady založené na tzv. kopaničiarskom práve, keď vlastník nedeckého panstva Juraj Horvát v úsilí zvýšiť zisky zo svojich majetkov začal koncom 16. storočia sústreďovať voľne žijúce obyvateľstvo do trvalých sídlisk, ale na regulárnu obec sa vyvinula až v nasledujúcom storočí. Obyvateľstvo sa živilo najmä pastierstvom, prácou v lesoch a poľnohospodárstvom. Najstaršie zachované objekty v Lapšanke sú prícestné kaplnky. Kaplnka Nepoškvrnenej Panny Márie z roku 1872 stojí na mieste, kde v minulosti pochovávali samovrahov, utopencov, obesencov a ľudí, ktorí zomreli na choleru. Ďalšia **kaplnka Panny Márie Čenstochovskej (69)** z roku 1928 sa nachádza na prekrásnom pozadí panorámy Tatier, a preto je často vyhľadávaným a fotografovaným objektom turistov. Bola postavená, aby zvonením upozorňovala na prichádzajúcu búrku a zároveň rozháňala mraky a odháňala mytologických „chmúrnikov", ktorí mali búrky spôsobovať. Pri jednom takomto zvonení tu zahynul zásahom blesku miestny obyvateľ. Kult Panny Márie sa objavuje aj pri ďalších dvoch kaplnkách, a to kaplnke Panny Márie a kaplnke Svätej Trojice, ktorá bola premenovaná na kaplnku Panny Márie z Lourdes. Začiatkom 20. storočia bol v obci postavený aj murovaný rímskokatolícky **kostol Najsvätejšieho srdca Ježišovho (70)**, ktorý je filiálnym kostolom Vyšných Lápš.

69

Lapšanka je veľmi atraktívna predovšetkým svojou malebnou prírodou, čistým vzduchom, tichom, lesmi plnými zveri, húb a iných lesných plodov. Všímavý pozorovateľ tu zároveň môže nájsť stopy po zákopoch z obdobia druhej svetovej vojny. Počas pekných slnečných dní je z tunajšieho horského sedla jeden z najkrajších **výhľadov na Tatry a Spišskú Maguru (71)**. Cez obec prechádzajú viaceré značené pešie a cyklistické trasy, okrem iného aj na slovensko-poľský hraničný prechod do obce Osturňa. V zime sa po nich návštevníci môžu previesť tiež na saniach. Ubytovanie v Lapšanke je možné v súkromných domoch, pričom základné potreby možno nakúpiť v miestnom obchode s rozličným tovarom.

ŁAPSZANKA

Łapszanka is a quiet village in the foothills stretching out in the valley of the Łapszanka stream, on which nearly 30 small **cascades (68)** were created throughout its entire length. It belongs among the settlements in Zamagurie that were established on "mountain law", when at the end of the 16th century, the owner of the Nedecký Estate, Juraj Horvath, in an attempt to increase the profits from his property, began to concentrate the migrating population into permanent settlements. However, it didn't develop into an actual village until the next century. The population subsisted primarily on shepherding, forestry and farming. The oldest preserved objects in Łapszanka are the wayside chapels. The Chapel of Mary Immaculate from 1872 stands on the place where they once buried suicide victims, drowning victims, and those who were hung or died of cholera. Another, the **Chapel of Our Lady of Czestochowa (69)** from 1928 is located with a beautiful panorama of the Tatras in the background, and that it is why it is often sought and photographed by tourists. It was built so that the ringing would warn of incoming storms and at the same time scatter the clouds and scatter the mythological creatures which cause storms. Sadly, one local once died when he was struck by lightning while the bell was ringing. The cult of the Virgin Mary was also reflected in the other two chapels: the Chapel of Our Lady and the Chapel of the Holy Trinity, which was renamed to the Chapel of Our Lady of Lourdes. At the beginning of the 20th century, the brick Roman Catholic **Church of the Sacred Heart of Jesus (70)** was built in the village, and is a filial church to the one from Wyżne Łapsze.

70

Łapszanka is very attractive especially for its scenic nature, clean air, peacefulness, and forests full of animals, mushrooms and various forest fruits. At the same time, the astute observer can find traces of trenches from the Second World War. On sunny days, one of the most beautiful **views of the Tatras and Spišská Magura (71)** can be seen from the nearby mountain pass. Several marked hiking and cycling trails run from the village, including to the Slovak-Polish border crossing to the village of Osturňa. In winter, tourists can also take sleigh rides. Accommodation in Łapszanka is possible in private houses, and basic groceries can be bought in local shops.

ŁAPSZANKA

Łapszanka (deutsch historisch: Klein-Lapsch) ist ein ruhiges Bergdorf, das sich im Tal des gleichnamigen Baches erstreckt, auf dessen gesamter Länge über 30 interessante kleine **Kaskaden (68)** zu entdecken sind. Łapszanka wurde, wie viele andere Ortschaften der Region Zamagurie, nach walachischem Recht gegründet. Der Besitzer von Niedzica, Jerzy Horváth, versuchte, die Einkünfte aus seinen Gütern zu steigern und begann Ende des 16. Jahrhunderts die verstreuten Bewohner in festen Siedlungen zu versammeln. So entwickelte sich die Siedlung im darauffolgenden Jahrhundert zu einem typischen Dorf. Die Bewohner waren Hirten, sie arbeiteten in den Wäldern und in der Landwirtschaft. Die ältesten erhaltenen Objekte in Łapszanka sind Straßenkapellen. Die Kapelle der unbefleckten Muttergottes von 1872 wurde an der Stelle errichtet, wo in der Vergangenheit Selbstmörder, Erhängte, Ertrunkene und an Cholera verstorbene Einwohner begraben wurden. Die **Kapelle der Gottesmutter von Tschenstochau (69)** aus dem Jahr 1928 befindet sich an einem Ort, von wo aus sich das wunderschöne und häufig von Touristen fotografierte Panorama der Hohen Tatra erstreckt. Die Kapelle wurde gebaut, um mit einer Glocke vor dem Unwetter zu warnen und die Gewitterwolken zu vertreiben, was an die alten mythischen Glauben der Slawen zurückzuführen ist. Einmal wurde während eines solchen Läutens ein Dorfbewohner durch einen Blitzschlag getötet. Der Kult der Jungfrau Maria hingegen ist auch mit anderen Kapellen verbunden: der Kapelle der Jungfrau Maria und der Kapelle der Heiligen Dreifaltigkeit, die in Kapelle der Muttergottes von Lourdes umbenannt wurde. Zu Beginn des 20. Jahrhunderts wurde im Dorf die römisch-katholische **Herz-Jesu-Kirche (70)**, eine Filialkirche der Pfarrgemeinde in Łapsze Wyżne, erbaut.

71

Łapszanka ist ein attraktives Dorf mit einem malerischen Blick auf die Natur, sauberer Luft, Ruhe und Wäldern voller Tiere, Pilze und anderer Waldfrüchte. An schönen Sonnentagen bietet sich hier eine der schönsten **Aussichten auf die Tatra und die Zipser Magura (71)**. Das Dorf hat mehrere markierte Wanderwege und Radwege die u.a. zum Grenzübergang im Dorf Osturňa führen. Besucher der Region können im Winter Straßenschlitten fahren. In Łapszanka stehen Privatunterkünfte zur Verfügung, Einkäufe können in lokalen Lebensmittelgeschäften und Dorfläden erledigt werden.

ŁAPSZE NIŻNE

Łapsze Niżne (72) są jedyną wsią po polskiej stronie Zamagurza, która jest jednocześnie siedzibą gminy. Leżą w pobliżu rezerwatu przyrody Niebieska Dolina, co daje nie tylko możliwość pobytu w przepięknej, górskiej przyrodzie, lecz również stwarza okazję do skorzystania z szerokiej oferty kulturalnej i sportowej. Na scenie dziejów Łapsze po raz pierwszy pojawiają się w 1340 r. Wieś została ulokowana w dobrach szlachty z Łomnicy [Lomnica] i początkowo należała do tzw. niedzickiego dominium zamkowego, a w okresie późniejszym stała się własnością Zakonu Kanoników Regularnych Stróżów Świętego Grobu Jerozolimskiego, z siedzibą w Lendaku. Pod koniec XVI w. stała się ponownie częścią dominium niedzickiego, gdy odkupił ją Jerzy Horváth. Horváthowie wybudowali sobie w Łapszach Niżnych kasztel, który został jednak w XX w. rozebrany, a na jego miejscu stoi obecny budynek urzędu gminy. Prawo patronatu nad miejscowym kościołem posiadał jednak nadal wspominany wyżej zakon i to aż do lat 80-tych XVIII w. Ślady jego działalności widoczne są do dnia dzisiejszego w miejscowym **kościele pw. św. Kwiryna (73)**, który wybudowany został na początku XIV w., jeszcze przez pierwszych właścicieli ziemskich z Łomnicy. Działalność Bożogrobców przypominają w szczególności dwuramienne krzyże na wieży i w wewnętrznych dekoracjach oraz obraz św. Augustyna z sylwetką kościoła w Miechowie. Do cennych artefaktów należy również rzeźba gotycka Panny Marii z dzieciątkiem, posąg feretronowy św. Mikołaja z początku XVI w. oraz chrzcielnica i drzwi z połowy XVII w. Dekoracje wnętrza kościoła wykonano w **stylu barokowym (74)**. Innymi zabytkami sakralnymi wsi są kapliczki, **barokowa kapliczka pw. św. Rodziny (75)** z XVIII w. na miejscowym cmentarzu i nieco młodsze kapliczki pw. św. Antoniego, Pana Jezusa Miłosiernego, Matki Bożej Częstochowskiej i Trzeciego Upadku Pana Jezusa.

Ludność Łapsz Niżnych zajmowała się w przeszłości rolnictwem i pasterstwem, aż do okresu międzywojennego zachował się tutaj system trójpolówki i wspólnego wypasu owiec. Od powstania aż do zakończenia pierwszej wojny światowej wieś należała do wielonarodowego Królestwa Węgier, należącego do 1626 r. do Monarchii Habsburgów, a od 1867 r. do Austro-Węgier. W 1918 r. wieś włączona została do słowackiej części nowopowstałej Republiki Czechosłowackiej, w 1919 r. stała się częścią tzw. obszaru plebiscytowego, a o jej przynależności państwowej miała w drodze plebiscytu zadecydować miejscowa ludność. W tym czasie życie stracił jeden z polskich agitatorów, pochodzący z Lwowa Józef Wiśmierski, który pochowany jest przy miejscowym kościele. Utopił się w rzece Dunajec uciekając ze Spiskiej Starej Wsi [Spišská Stará Ves] przed rozgniewanym tłumem Zamagurzan, dzień po zamordowaniu przez członków Legii Spisko-Orawskiej czechosłowackich urzędników pracujących w tej miejscowości. W polskiej literaturze te okoliczności są przedstawiane zupełnie inaczej, pomimo tego, iż źródła archiwalne potwierdzają powyższe fakty. Na podstawie decyzji Rady Ambasadorów na konferencji pokojowej w Spa z 28 lipca 1920 r. Łapsze Niżne zostały przyłączone do Polski i stały się na krótki czas (do 1925 r.) administracyjnym centrum wszystkich przyłączonych do Polski spiskich miejscowości. Po wybuchu II wojny światowej w 1939 r. i napaści Niemców na Polskę, w której wzięła udział również Republika Słowacka, Łapsze Niżne zostały inkorporowane do Słowacji, a w 1945 r. ponownie przyłączone do Polski, do której należą obecnie. Po wojnie żyła tutaj liczna słowacka mniejszość narodowa, część której po przyłączeniu do Polski wyemigrowała do ówczesnej Czechosłowacji. Żyjący tutaj do chwili obecnej Słowacy zorganizowani są w miejscowym kole Towarzystwa Słowaków w Polsce, a w tutejszym gimnazjum nauczany jest język słowacki.

Obecnie Łapsze Niżne są siedzibą podstawowej jednostki administracji samorządowej, gminy, obejmującej oprócz tej wsi następujące miejscowości: Falsztyn, Frydman, Łapszankę, Łapsze Wyżne, Kacwin, Niedzicę, Niedzicę–Zamek i Trybsz. Wieś Łapsze Niżne, będąca centrum gminy, ma stosunkowo dobrze rozwiniętą infrastrukturę i zakres usług. Do dyspozycji jest tutaj ośrodek zdrowia świadczący podstawowe usługi medyczne, prywatna przychodnia stomatologiczna, apteka, Ośrodek Pomocy Społecznej, posterunek policji, biblioteka, poczta, boisko sportowe, bank i bankomat. Szeroki zakres usług zapewnia sieć sklepów spożywczych i odzieżowych, piekarnia oraz różne zakłady rzemieślnicze i sklepy wielobranżowe. Swoje siedziby mają

tutaj także inne organizacje społeczne – Oddział Spiski Związku Podhalan, Związek Polskiego Spisza i Stowarzyszenie Rozwoju Spisza i Okolicy. We wsi działają również miejscowe zgrupowania kulturalne – zespoły folklorystyczne Mali Spiszacy, Spiszacy i **orkiestra dęta (76)**. Gmina Łapsze Niżne organizuje kilka imprez kulturalnych i sportowych, m.in.: Przegląd Artystycznego Dorobku Szkół Gminy w zakresie form teatralnych, Dożynki Gminne, Paradę Orkiestr Dętych, Dzień Dziecka, Dzień Matki, Dzień Ojca, Gminne Zawody Strażackie, Piłkarski Piknik Gminny, zawody o Puchar Wójta Gminy w Piłce Nożnej, czy zawody wędkarskie o Puchar Głowatki. We wsi ma siedzibę redakcja lokalnego czasopisma Na Spiszu oraz redakcja miejscowego czasopisma parafialnego, wydawanego przez pijarów, którzy objęli parafię w 1957 r. Z okazji 50-lecia obecności pijarów wybudowano w tej miejscowości **Kalwarię Spiską (77)**, upamiętniającą życie rodaka niżnołapszańskiego, Błogosławionego Józefa Stanka (1916-1944), który zginął w Powstaniu Warszawskim jako kapelan powstańców. Z Łapsz Niżnych pochodził ksiądz Ján Evanjelista Nálepka (1792-1858), słowacki działacz narodowy, poeta i muzyk, który jest autorem rękopiśmiennego zbioru modlitw i pieśni w tzw. bernolakowskim języku słowackim.

Łapsze Niżne są dla miłośników przyrody dobrym miejscem do wypoczynku, na terenie wsi znajduje się rezerwat przyrody **Niebieska Dolina (78)**. Rezerwat ten, o powierzchni 22,03 ha, powstał w celu ochrony rzadkich zbiorowości lasów górskich i podgórskich. Można tutaj znaleźć buczynę karpacką, a w niej buki liczące ponad 200 lat, o obwodzie pnia ponad 3 m. Cała gmina Łapsze Niżne leży w Obszarze Krajobrazu Chronionego, do którego należy również Obszar Natura 200 – Dolina Białki. Obejmuje on koryto rzeki wspólnie z lasami łęgowymi, zaroślami wierzb i olch. Przez Łapsze Niżne prowadzi kilka pieszych szlaków turystycznych i rowerowych tras turystycznych . Przenocować tutaj można w miejscowych pensjonatach, chatkach, czy też kwaterach prywatnych.

NIŽNÉ LAPŠE [ŁAPSZE NIŻNE]

Nižné Lapše (72) sú jedinou strediskovou obcou na poľskej strane Zamaguria. Ležia v područí prírodnej rezervácie s príznačným názvom Nebeská dolina, a tak poskytujú možnosti pobytu v prekrásnej čistej horskej prírode, ale aj príležitosti kultúrneho a športového vyžitia i pomerne rozvinutú sieť služieb. Na scéne dejín sa Lapše prvýkrát objavujú v roku 1340. Obec bola založená na majetku šľachticov z Lomnice a spočiatku patrila do tzv. nedeckého panstva. V neskoršom období sa stala súčasťou majetku mníšskeho rádu Rehoľných kanonikov strážcov jeruzalemského sv. Hrobu Pána so sídlom v Lendaku a koncom 16. storočia opäť súčasťou nedeckého panstva, keď ju odkúpil Juraj Horvát. Horvátovci si v Nižných Lapšoch postavili kaštieľ, no ten bol v 20. storočí rozobraný a na jeho mieste dnes stojí budova gminného úradu. Patronát nad kostolom však mal naďalej, až do osemdesiatych rokov 18. storočia, vyššie spomínaný mníšsky rád. Stopy po ich pôsobení dodnes vidno najmä v miestnom gotickom rímskokatolíckom **kostole sv. Kvirína (73)**, ktorý bol postavený začiatkom 14. storočia ešte prvými zemepánmi z Lomnice. Pôsobenie spomínaného rádu pripomína najmä dvojkríž na veži i vo vnútornej výzdobe a obraz sv. Augustína so siluetou kostola v Miechove. Medzi vzácne artefakty patrí aj gotická soška Panny Márie s dieťaťom, súsošie sv. Mikuláša zo začiatku 16. storočia, či krstiteľnica a dvere z polovice 17. storočia. Väčšina interiéru kostola sa nesie v **barokovom štýle (74)**. Ďalšími sakrálnymi pamiatkami v obci sú kaplnky, a to **baroková kaplnka sv. Rodiny (75)** na miestnom cintoríne z 18. storočia a niečo mladšie kaplnky sv. Antona, Milosrdného Ježiša, Panny Márie Čenstochovskej a Tretieho Ježišovho pádu.

Od svojho založenia až do skončenia prvej svetovej vojny bola obec súčasťou mnohonárodnostného uhorského štátu, do roku 1526 samostatného, potom v rámci Habsburskej monarchie a od roku 1867 ako súčasť Rakúsko-Uhorska. V roku 1918 bola poňatá do slovenskej časti novovzniknutej Československej republiky a v roku 1919 sa stala súčasťou tzv. plebiscitného územia, pričom o jej osude malo rozhodnúť samotné obyvateľstvo. V tom čase prišiel o život jeden z poľských agitátorov, rodák z Ľvova

Józef Wiśmierski, ktorý je pochovaný pri miestnom kostole. Utopil sa v rieke Dunajec, keď spolu s ďalšími členmi poľskej plebiscitnej komisie utekal pred rozhnevaným davom Zamagurčanov, na druhý deň po tom, ako príslušníci poľskej tzv. spišsko-oravskej légie zavraždili československých úradníkov pôsobiacich v Spišskej Starej Vsi. V poľskej literatúre sú tieto okolnosti prezentované ináč, napriek tomu, že archívne pramene potvrdzujú vyššie uvedené skutočnosti. V roku 1920 boli Nižné Lapše na základe rozhodnutia Najvyššej rady mierovej konferencie v Paríži pripojené k Poľsku a stali sa na istý čas administratívnym centrom všetkých k Poľsku pripojených spišských obcí. Po vypuknutí druhej svetovej vojny v roku 1939 a napadnutí Poľska, ktorého sa zúčastnila aj Slovenská republika boli inkorporované ku Slovensku a v roku 1945 opäť k Poľsku, kde ležia dodnes. Po vojne tu žila pomerne početná slovenská menšina, ktorej časť sa však po pripojení k Poľsku vysťahovala do vtedajšieho Československa. Žijúci tu Slováci sa dnes združujú v miestnej skupine Spolku Slovákov v Poľsku, pričom aj na vyššom stupni základnej školy sa vyučuje slovenský jazyk.

V súčasnosti sú Nižné Lapše sídlom administratívno-samosprávneho celku, tzv. gminy, zahŕňajúcej okrem nich samotných obce Falštín [Falsztyn], Fridman, Lapšanka [Łapszanka], Vyšné Lapše [Łapsze Wyżne], Kacvín [Kacwin], Nedeca [Niedzica], Nedeca–Zámok [Niedzica–Zamek] a Tribš [Trybsz]. Ako centrum gminy majú pomerne rozvinutú infraštruktúru a oblasť služieb. K dispozícii je tu zdravotné stredisko, ktoré poskytuje základné medicínske služby, stomatologická ambulancia, lekáreň, stredisko sociálnej pomoci, policajná stanica, knižnica, pošta, športové ihrisko, banka i bankomat. Širokú škálu služieb dopĺňa sieť obchodov od potravín, pekárne, odevov až po rôzne remeselné služby, či obchody s miešaným tovarom. Svoje sídlo tu majú tiež

viaceré organizácie ako napr. pobočka Spišského združenia Podhaľancov, Združenie poľského Spiša, Spoločnosť rozvoja Spiša a okolia. Pôsobia tu aj miestne kultúrne zoskupenia, folklórne súbory Malí Spišiaci, Spišiaci a **dychovka (76)**. Nižné Lapše sú ako gmina organizátorom viacerých kultúrnych a športových podujatí, medzi inými: divadelnej prehliadky, Gminných dožiniek, Gminnej parády dychoviek, Dňa detí, Dňa matiek, Dňa otcov, Gminných požiarnickych pretekov, Futbalového gminného pikniku, Futbalového turnaja O pohár vojta gminy, či rybárskej súťaže. V obci má sídlo redakcia lokálneho časopisu Na Spiši a redakcia miestneho farského časopisu, vydávaného piaristami, ktorí prevzali farnosť v roku 1957. Pri príležitosti 50. výročia ich prítomnosti tu bola vybudovaná **Spišská kalvária (77)**, pripomínajúcu život nižnolapšanského rodáka, blahoslaveného Józefa Staneka (1916-1944), ktorý zahynul vo Varšavskom povstaní ako kaplán povstalcov. Z Nižných Láps pochádzal, a aj v nich určitý čas pôsobil, ďalší významný kňaz, slovenský národovec, básnik a hudobník Ján Evanjelista Nálepka (1792-1858), ktorý je autorom ód a rukopisnej zbierky modlitieb a piesní v tzv. bernolákovskej slovenčine.

Nižné Lapše sú tiež vhodným miestom pre milovníkov prírody, keďže v ich katastrálnom území sa nachádza prírodná rezervácia **Nebeská dolina (78)**. Vznikla na rozlohe 22,03 ha za účelom ochrany vzácnych lesných spoločenstiev horských i podhorských lesov a možno v nej nájsť karpatské bukové lesy, kde najstaršie buky majú viac ako 200 rokov a obvod viac ako 3 m. Celá gmina Nižné Lapše leží v Chránenej krajinnej oblasti, pod ktorú spadá aj Oblasť Natura 2000 Dolina Bialky. Tá v sebe zahŕňa koryto potoka spoločne s brehovými lužnými lesmi, húštinami vŕb a jelší. Cez Nižné Lapše vedie viacero peších i cyklistických turistických trás. Ubytovať a stravovať sa možno v miestnych penziónoch, chatách, či iných súkromných zariadeniach.

ŁAPSZE NIŻNE

Łapsze Niżne (72) is the only central municipality in the Polish part of Zamagurie. It lies within reach of a nature reserve with a fitting name: Niebieska dolina (Heavenly Valley), and thus offers possibilities for stays in the clean beautiful mountain countryside. However, it also provides opportunities for cultural and sporting events and a relatively well-developed network of services. Łapsze first appeared on the historical scene in 1340. The village was established on lands owned by the aristocrats from Lomnica and in the beginning it belonged to the Nedecký Estate. Later it became part of the estate of the Monastic Canon of the Guardians of the Holy Sepulcher of Jerusalem, seated in Lendak, and at the end of the 16th century again part of the Nedecký Estate, when it was purchased by Juraj Horvath. The Horvaths built a manor house in Łapsze Niżne, but it was demolished in the 20th century and the gmina (district) offices now stand in its place. However, the previously mentioned monastic canon still remained the patron of the church until the 1780's. Traces of their presence can still be seen today, especially in the village's gothic Roman Catholic **Church of Saint Quirin (73)**, which was built at the beginning of the 14th century by the first owners, the landlords from Lomnica. The activity of the said Order is remembered by the double-cross on the tower, the interior decorations and the painting of St. Augustine with the silhouette of the church in Miechov. The gothic statue of the Virgin and Child, the sculpture of St. Nicholas from the beginning of the 16th century, and the baptismal font and door from the mid-17th century belong among the most valuable artifacts. Most of the interior of the church is furnished in a **baroque style (74)**. Other sacral monuments in the village include chapels: the 18th century **baroque Chapel of the Holy Family (75)** in the cemetery and the slightly younger chapels of Saint Anthony, Merciful Jesus, Our Lady of Czestochowa, and the Ninth Station.

Since it was established until the end of the First World War, the village was part of the multi-ethnic Hungarian state, until 1526 as an independent state, then part of the Habsburg monarchy and from 1867 as a part of the Austro-Hungarian Empire. In 1918 it was entitled to the Slovak territory of the newly created Republic of Czechoslovakia and in 1919 it became part of the plebiscite territory, whose fate should have been decided by the inhabitants themselves. During this time, one of the Polish agitators, Józef Wiśmierski, a native of Lviv, lost his life and was buried in the cemetery of the local church. He drowned in the Dunajec River, when he and other members of the Polish plebiscite commission tried to escape from the angry crowd of Zamagurie locals; the next day, members of the Polish "Spiš-Orava Legion" murdered Czechoslovakian clerks working in Spišská Stará Ves. Polish literature presents these circumstances differently despite that archived sources confirm the above-mentioned events. In 1920, Łapsze Niżne was entitled to Poland on the basis of a resolution by the Supreme War Council conference in Paris and became the administrative center for all the Spiš townships incorporated into Poland. After the outbreak of the Second World War in 1939 and the invasion of Poland, which the Slovak Republic took part in, it was incorporated into Slovakia, and in 1945 again back into Poland, where it remains today. After the war, quite a large population of Slovak minorities lived there, some of whom moved to what was then Czechoslovakia after it was incorporated into Poland. The Slovaks living here form the local branch of the Association of Slovaks in Poland, and Slovak is taught in the upper grades of the elementary school.

Today Łapsze Niżne is the administrative site of the gmina (district), which besides the township itself, also includes Falsztyn, Frydman, Łapszanka, Łapsze Wyżne, Kacwin, Niedzica, Niedzica–Zamek and Trybsz. As the center of the gmina, it has

78

a relatively well-developed infrastructure and services. In the village, you can find a health center that provides basic medical services, private dentist's office, pharmacy, Center for Social Assistance, police station, library, post office, sports field, bank and ATM. The wide range of services is complemented by a network of shops from grocery stores, a bakery, and boutiques to various trade services and other kinds of shops. A number of organizations are also seated there, such as branches of the Spiš Association of Podhale, Polish Spiš Association, and Association for the Development of Spiš and the Surroundings. Other cultural groups operate there as well, including the folklore ensembles of Spiszacy and Mali Spiszacy and a **brass band (76)**. The district of Łapsze Niżne also organizes a number of cultural and sporting events, including: theater performances, Gmina Harvest Festival, Gmina Łapsze Niżne Brass Band Parade, Children's Day, Mother's Day, Father's Day, Gmina firefighting competition, football tournament and communal picnic, Football tournament - Łapsze Niżne Gmina Mayor's Cup, and fishing competitions. The village is also the headquarters for the editing board of the local magazine Na Spiszu and the editors of the local parish magazine, published by the Piarists, who took control of the parish in 1957. On the occasion of the 50th anniversary of their presence there, the **Spiš Calvary (77)** was built, commemorating the life of the Łapsze Niżne native, the beatified Józef Stanek (1916-1944), who died in the Warsaw Uprising as the chaplain of the rebels. Another distinguished priest, Slovak patriot, poet and musician Ján Nálepka (1792-1858), who is the author of odes and hand-written collections of prayers and songs in "Bernolak" Slovak, came from Niżne Łapsze and worked there for a certain time.

Łapsze Niżne is also a great place for nature lovers as the **Niebieska Dolina (78)** Nature Reserve can be found within the borders of the village. It was established on an area of 22.03ha to protect the rare forest communities in the mountain and foothill forests and in it you can find Carpathian beech forests, where the oldest beech trees are more than 200 years old and have a circumference of more than 3 m. The whole gmina of Łapsze Niżne lies in a protected territory, which falls under the Natura 2000 "Valley Bialka". That includes the river valley, riverbed and floodplain forests with thickets of willows and alders. A number of hiking and cycling routes run through Łapsze Niżne. Dining and accommodation are possible in local pensions, cottages or other private facilities.

ŁAPSZE NIŻNE

Łapsze Niżne (72) (deutsch historisch: Unter Lapsch) ist das einzige Dorf auf der polnischen Seite der Region Zamagurie, das gleichzeitig auch Gemeindesitz ist. Es liegt in der Nähe des Naturschutzgebietes „Niebieska Dolina“, wodurch nicht nur die Möglichkeit besteht, Zeit in der wunderschönen und reinen Gebirgsnatur zu verbringen, sondern auch die Chance eröffnet wird, an zahlreichen unterschiedlichen kulturellen und sportlichen Aktivitäten teilzunehmen. In der Geschichtsschreibung taucht das Dorf „Laps“ erstmals im Jahre 1340 auf. Es wurde auf den Gütern des Adelsgeschlechts aus Lomnica (deutsch historisch: Lomnitz) gegründet und gehörte ursprünglich zum Vermögen der Burg von Niedzica. Anschließend gelangte es in den Besitz des Ritterordens vom Heiligen Grab zu Jerusalem mit Sitz in Lendak (deutsch historisch: Landeck). Ende des 16. Jahrhunderts wurde es im Zuge des Erwerbs durch Georg Horváth erneut Teil des Landguts von Niedzica. Die Familie Horváth errichtete in Łapsze Niżne ein Kastell, das aber im 20. Jahrhundert abgerissen wurde. An selber Stelle befindet sich heute das Gebäude der Gemeindeverwaltung. Das Recht auf das Patronat über die lokale Kirche stand allerdings bis in die 80er Jahre des 18. Jahrhunderts hinein weiterhin dem oben erwähnten Orden zu. Spuren der Anwesenheit der Mönche sind bis heute in der örtlichen Kirche **St. Quirinus (73)** zu finden, die Anfang des 14. Jahrhunderts noch durch die ersten Grundbesitzer aus Lomnica erbaut worden war. An die Präsenz der Ritter vom Heiligen Grab erinnern insbesondere zweiarmige Kreuze auf dem Turm und in den dekorativen Elementen im Innenraum des Gotteshauses, sowie das Gemälde des hl. Augustinus mit der Silhouette der Kirche in Miechów. Kostbare Artefakte stellen auch die gotische Skulptur der Jungfrau Maria mit dem Kinde, die Prozessionsstatue des hl. Nikolaus aus dem frühen 16. Jahrhundert und das Taufbecken und die Türen aus der Mitte des 17. Jahrhunderts dar. Die Innendekorationen der Kirche sind im **Barockstil (74)** gehalten. Weitere Sakralbauten des Dorfes sind Kapellen - die **barocke Kapelle der hl. Familie (75)** aus dem 18. Jahrhundert auf dem örtlichen Friedhof und die später erbauten, dem hl. Antonius, dem barmherzigen Jesus, der Gottesmutter von Tschenstochau und dem dritten Fall Jesu geweihten Kapellen.

Die Bevölkerung von Łapsze Niżne lebte in der Vergangenheit von Landwirtschaft und Schäferei. Bis in die Zwischenkriegsjahre hinein wurden hier die Dreifelderwirtschaft und das gemeinsame Schafweiden praktiziert. Seit der Ortsgründung und bis Ende des 1. Weltkriegs gehörte das Dorf dem von vielen Völkern bewohnten Königreich Ungarn an, das wiederum bis 1626 Teil der Habsburger Monarchie war und ab 1867 zu Österreich-Ungarn gehörte. Im Jahr 1918 wurde das Dorf in den slowakischen Teil

der neu gegründeten Tschechoslowakischen Republik eingegliedert und war 1919 Teil des sog. Volksbestimmungsgebiets – über die Staatszugehörigkeit sollte im Rahmen einer Volksabstimmung entschieden werden. In jener Zeit kam einer der polnischen Agitatoren, der aus Lemberg stammende Józef Wiśmierski, ums Leben und wurde bei der örtlichen Kirche begraben. Wiśmierski ertrank im Fluss Dunajec, als er versuchte, vor einer Horde wütender Bewohner der Region Zamagurie aus Spišská Stará Ves zu fliehen, einen Tag nachdem Mitglieder der polnischen „Legia Spisko-Orawska" („Legion Zips-Arva") in dieser Stadt tätige tschechoslowakische Beamten ermordet hatten. In der polnischen Literatur werden die Umstände dieses Ereignisses komplett anders dargestellt, obwohl Archivdokumente die oben genannten Fakten untermauern. Auf Grundlage eines vom Botschafterrat der Friedenskonferenz in Spa am 28. Juli 1920 getroffenen Beschlusses wurde das Dorf Łapsze Niżne Polen angeschlossen. Für kurze Zeit (bis 1925) befand sich hier die Verwaltungsbehörde für alle Polen zugeschlagenen Dörfer der Region Zips. Nach Ausbruch des 2. Weltkriegs im September 1939 und dem deutschen Angriff auf Polen, an dem auch die Slowakische Republik beteiligt war, wurde Łapsze Niżne in die Slowakei eingegliedert und im Jahre 1945 schließlich erneut Polen angeschlossen. Nach dem Krieg lebte hier eine zahlreiche slowakische Minderheit, von der ein Teil nach Anschluss ihrer Heimat an Polen in die damalige Tschechoslowakei auswanderte. Die bis heute vor Ort lebenden Slowaken versammeln sich im Ortsverband der Gesellschaft der Slowaken in Polen und im örtlichen Gymnasium wird die slowakische Sprache gelehrt.

Derzeit ist das Dorf Łapsze Niżne Sitz der Gemeindeverwaltung. Die Gemeinde umfasst die folgenden Dörfer: Falsztyn (deutsch historisch: Falkenstein), Frydman (deutsch historisch: Friedmann), Łapszanka (deutsch historisch: Kleine Lapsch), Łaps-

ze Wyżne (deutsch historisch: Ober Lapsch), Kacwin (deutsch historisch: Katzwinkel), Niedzica (deutsch historisch: Niest), Niedzica–Zamek (deutsch historisch: Niestner Schloß) und Trybsz (deutsch historisch: Tripsch). Das Dorf Łapsze Niżne verfügt als Gemeindezentrum über eine relativ gut entwickelte Infrastruktur und Dienstleistungspalette. Im Ort gibt es Arztpraxen, die die medizinische Grundversorgung gewährleisten, eine private Zahnklinik, eine Apotheke, ein Sozialhilfezentrum, eine Polizeiwache, eine Bibliothek, eine Postfiliale, ein Spielplatz sowie eine Bankfiliale mit Geldautomat. Umfangreiche Einkaufsmöglichkeiten bieten mehrere Lebensmittel- und Bekleidungsgeschäfte, eine Bäckerei, unterschiedliche Handwerksbetriebe und Gemischtwarenläden. Im Ort sind auch mehrere Vereinigungen tätig: eine Abteilung des Podhale-Verbands für die Region Zips, der polnische Zips-Verband und der Verein für die Entwicklung von Zips und der Umgebung. Im Dorf gibt es auch lokale kulturelle Gruppen – die Volksmusikgruppen „Mali Spiszacy“ und „Spiszacy“ und ein **Blasmusikorchester (76).** Die Gemeinde Łapsze Niżne organisiert verschiedene Kultur- und Sportveranstaltungen, wie das schulische Theaterfestival, das Gemeindeerntedankfest, eine Blasorchesterparade, Feierlichkeiten anlässlich des Weltkindertags, Muttertags und Vatertags, einen Wettbewerb der freiwilligen Feuerwehren der Gemeinde, ein Fußballfest, ein Turnier um den Pokal des Gemeindevorstehers und ein Angelturnier um den Huchen-Pokal. In Łapsze Niżne befindet sich die lokale Redaktion der Zeitschrift „Na Spiszu“ und des örtlichen Kirchenblatts, das vom Piaristenorden herausgegeben wird, der seit 1957 die Pfarrgemeinde leitet. Anlässlich des 50. Jahrestages der Präsenz der Piaristen im Dorf wurde der **Zipser Kalvarienberg (77)** zum Gedenken an das Leben des seligen Józef Stanek (1916-1944) errichtet, der während des Warschauer Aufstands als Kaplan der Aufständischen gefallen war. Aus Łapsze Niżne stammte auch der Pfarrer Ján Evanjelista Nálepka (1792-1858), ein slowakischer Nationalaktivist, Dichter und Musiker, der Autor einer handschriftlichen Sammlung von Gebeten und Liedern aus der Bernolákovo-Epoche (einer der vier literarischen Epochen der slowakischen Sprache) ist.

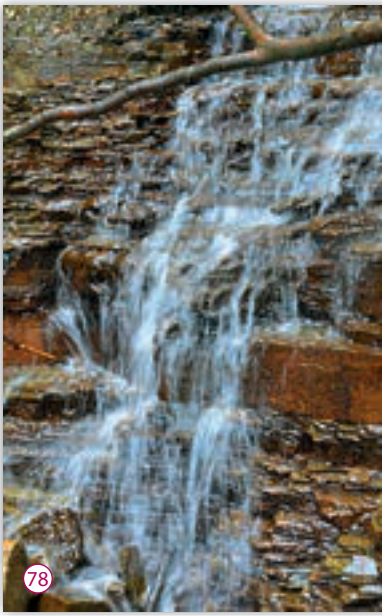
78

Das Dorf Łapsze Niżne bietet hervorragende Freizeitmöglichkeiten für Naturfreunde. Das Naturschutzgebiet **Niebieska Dolina (78)** (22,04 ha), das innerhalb der Dorfgrenzen liegt, wurde zum Schutz von seltenen Populationen von Gebirgswäldern eingerichtet. Hier befindet sich ein für die Karpaten typischer Buchenwald mit mehr als 200 Jahre alten Exemplaren, deren Stämme bis zu 3 Meter dick sind. Die gesamte Gemeinde Łapsze Niżne liegt in einem Landschaftsschutzgebiet, zu dem auch das Schutzgebiet Natura 2000 – Białka-Tal gehört, das das Flussbett der Białka und die Auwälder, Weiden und Erlen ringsum umfasst. Durch das Dorf Łapsze Niżne führen mehrere Wander- und Radwege. Vor Ort können Sie in lokalen Gasthäusern, Pensionen oder Privatunterkünften übernachten.

ŁAPSZE WYŻNE

Łapsze Wyżne (79) leżą w przepięknym, górskim środowisku naturalnym nad rzeką Łapszanką. Wieś założona została na terenach dominium niedzickiego, a pierwsza pisemna wzmianka o niej pochodzi z 1463 r. Według jednej z wizytacji kanonicznych w przeszłości żyła tutaj również ludność łemkowska obrządku wschodniego, która miała sobie we wsi wybudować cerkiew drewnianą, jednak ta informacja jest obecnie trudna do zweryfikowania. Pewne jest jednak to, iż w połowie XVII w. była już parafią rzymskokatolicką, prowadzoną przez pijarów. Dzisiejszy murowany rzymskokatolicki **kościół pw. Piotra i Pawła (80)** został wybudowany w stylu barokowym, w drugiej połowie XVII w. Jego wnętrze posiada wyposażenie w bogatym stylu rokokowym, który wywiera na odwiedzających silne wrażenie. Znajdują się tutaj cztery ołtarze, jeden z nich jest imitacją – namalowany został bezpośrednio na ścianie. Wśród zabytkowych przedmiotów znajduje się tu np. późnogotycka pozłacana monstrancja, czy gotycka pozłacana puszka z XIV w. Przy kościele można podziwiać stare lipy, które z uwagi na wiek uznane zostały za zabytek przyrody. Na terenie wsi napotkamy również na kilka przydrożnych kapliczek. Kapliczki pw. św. Antoniego i **św. Floriana (81)**, wybudowane pod koniec XVIII w., kapliczkę pw. Trzeciego Upadku Pana Jezusa w centrum wsi, kapliczkę pw. Matki Bożej Częstochowskiej wybudowaną w 1913 r., kapliczkę pw. św. Trójcy znajdującą się za wsią w kierunku na Łapszankę, kapliczkę pw. Matki Bożej z Dzieciątkiem na granicy pomiędzy Łapszami Wyżnymi i Niżnymi, kapliczkę pw. Matki Bożej i pw. „Przy Krzyżu" wybudowaną na górze Grandeus nad wsią, skąd roztacza się przepiękny widok na okolicę.

Mieszkańcy Łapsz Wyżnych w przeszłości zajmowali się rolnictwem, hodowlą bydła i pasterstwem, a wieś na przestrzeni wieków przeżyła dwie wielkie fale emigracyjne. Pierwsza miała miejsce na przełomie XIX w. i XX w., kiedy wiele miejscowych rodzin wyemigrowało do USA, a druga po 1945 r., kiedy w wyniku przechodzącego frontu duża część wsi uległa zniszczeniu, a po następującym po tym przyłączeniu do Polski, wiele jej mieszkańców przeniosło się do ówczesnej Czechosłowacji. Obecnie część społeczności Łapsz Wyżnych jest słowackiej narodowości i jest zorganizowana

w miejscowym kole Towarzystwa Słowaków w Polsce. Stowarzyszenie to ma w tej miejscowości swoją świetlicę z biblioteką i sceną, w której odbywają się różne imprezy – Konkurs Recytatorski Poezji i Prozy Słowackiej im. Františka Kolkoviča, konkurs Poznaj Słowację – Ojczyznę swoich przodków, wystawy artystów słowackich, jak również imprezy wiejskie. Przy świetlicy działa również zespół folklorystyczny **Hajduki (82)**, kultywujący spiski i słowacki folklor oraz miejscowe tradycje. Przy szkole podstawowej działa zespół folklorystyczny Małe Jedlicki, a ponad 130-letnią tradycją działalności szczyci się miejscowa orkiestra dęta. We wsi Łapsze Wyżne znajduje się również polska biblioteka.

Prawie połowę obszaru wsi pokrywają lasy pełne zwierzyny i płodów runa leśnego, łąki i pastwiska. Wieś stworzona jest dla miłośników przyrody, czystego powietrza oraz spokoju. Prowadzą tędy oznakowane trasy rowerowe i piesze szlaki turystyczne. Wchodząc na okoliczne wzgórza wyłaniają się nam przepiękne widoki miejscowego krajobrazu. Podczas przechadzek można tutaj znaleźć siarczane źródło wody mineralnej „Danuta", które znajduje się w potoku spływającym po południowym stoku Kurasówki. Dla smakoszy do dyspozycji jest miejscowa cukiernia oferująca świeże pieczywo słone oraz ciasta spełniające wymagania także wegetarian. We wsi są też sklepy spożywcze i wielobranżowe. Zakwaterowanie możliwe jest wyłącznie w kwaterach prywatnych.

VYŠNÉ LAPŠE [ŁAPSZE WYŻNE]

Vyšné Lapše (79) sa nachádzajú v prekrásnom čistom horskom prostredí nad riekou Lapšanka. Obec bola založená na majetkoch nedeckého panstva, pričom prvá písomná zmienka o nej pochádza z roku 1463. Podľa jednej z kanonických vizitácií tu v minulosti žilo rusínske obyvateľstvo východného kresťanského obradu, ktoré si malo v obci postaviť drevenú cerkev, avšak táto informácia nie je dodnes verifikovaná. Isté je, že v polovici 17. storočia už bola farnosť rímskokatolícka, pod vedením piaristov. Dnešný rímskokatolícky murovaný **kostol sv. Petra a Pavla (80)** bol postavený v barokovom štýle v druhej polovici 18. storočia. Jeho interiér je ladený v bohatom rokokovom štýle, ktorý má urobiť na návštevníka dojem. Nachádzajú sa tu štyri oltáre, pričom jeden z nich je iluzórny – namaľovaný priamo na stene. Vo vybavení môžete nájsť aj predmety staršieho dáta, ako napríklad neskorogotickú pozlátenú monštranciu, či gotickú pozlátenú nádobu zo 14. storočia. Pri kostole možno obdivovať vzácne lipy, ktoré boli pre svoj vek vyhlásené za prírodnú pamiatku. Na území obce môžete nájsť tiež niekoľko prícestných kaplniek. Kaplnky sv. Antona a **sv. Floriána (81)** – vybudované koncom 18. storočia, kaplnku Tretieho Ježišovho pádu v centre obce, kaplnku Panny Márie Čenstochovskej postavenú v roku 1913, kaplnku sv. Trojice za obcou smerom do Lapšanky [Łapszanka], kaplnku Panny Márie s dieťaťom na hranici medzi Vyšnými a Nižnými Lapšami [Łapsze Niżne], kaplnku Panny Márie a Pri kríži, postavenú na kopci Grandeus nad obcou, odkiaľ je prekrásny výhľad na okolitú krajinu.

Obyvateľstvo Vyšných Láps sa v minulosti živilo najmä poľnohospodárstvom, chovom dobytka a pastierstvom, pričom obec v dejinách postihli dve veľké vysťahova-

lecké vlny. Prvá na prelome 19. a 20. storočia, kedy sa veľa miestnych vysťahovalo do Zámoria a druhá po roku 1945, keď na konci vojny prebiehajúci front zničil veľkú časť obce a po jej následnom pripojení k Poľsku sa veľa obyvateľov vysťahovalo do vtedajšieho Československa. V súčasnosti vo Vyšných Lapšoch žije časť obyvateľstva slovenskej národnosti, ktoré je združené v miestnej skupine Spolku Slovákov v Poľsku. Táto organizácia tu má aj kultúrny stánok so slovenskou knižnicou a scénou, kde sa konajú rôzne podujatia ako Prednes slovenskej poézie a prózy Františka Kolkoviča, Poznaj Slovensko – vlasť svojich predkov, výstavy slovenských umelcov, ale aj obecné podujatia. Pri tejto klubovni nacvičuje folklórny súbor **Hajduky (82)** a ľudová kapela Grigľakovcov, ktoré prezentujú spišský i slovenský folklór a tradície. Pri miestnej základnej škole pôsobí detský folklórny súbor Malé Jedličky a vyše 130-ročnú tradíciu má miestna dychovka. Okrem toho je vo Vyšných Lapšoch aj poľská knižnica.

Takmer polovicu katastrálneho územia obce pokrývajú lesy plné zveri a plodín, lúky i pasienky. Je teda ako stvorená pre milovníkov prírody, čistého povetria a ticha. Vedú tadiaľto značené cyklotrasy i pešie turistické chodníky, ale už pri výstupe na okolité kopce sa naskytujú pekné výhľady na okolitú krajinu. Počas potuliek tu môžete nájsť aj sírny minerálny prameň „Danuta", ktorý sa nachádza v potoku tečúcom po južnej strane Kurasuvky [Kurasówka]. Pre maškrtníkov je k dispozícii miestna cukráreň poskytujúca čerstvé slané pečivo a koláčiky, vhodné aj pre vegánov, ale dostupné sú tiež bežné obchody s potravinami a rozličným tovarom. Ubytovanie v obci je možné výlučne v súkromných domoch.

ŁAPSZE WYŻNE

Łapsze Wyżne (79) is located in a clean beautiful mountain environment above the Łapszanka River. The village was established on lands belonging to the Nedecký Estate, and the first written records of it come from 1463. According to one of the canonical visitations, there was a Ruthenian population living there, who followed the Eastern Christian rite, and should have built a wooden church in the village; however, this information has not been verified. What is certain is that in the middle of the 17th century there was a Roman Catholic parish led by Piarists. Today's brick Roman Catholic **Church of Saints Peter and Paul (80)** was built in the baroque style in the second half of the 18th century. Its interior is decorated in a rich rococo style, which should make an impression on visitors. There are four altars; however, one of them is illusionary – painted directly on the wall. It is furnished with older objects as well, such as the gilded late-Gothic monstrance, or a gilded Gothic vessel from the 14th century. Next to the church, you can admire precious lime trees, which are listed as natural monuments due to their age. Within the borders of the village, you can find a number of roadside chapels: the Chapels of Saint Anthony and **Saint Florian (81)**,

81

built at the end of the 18th century); the Chapel of the Ninth Station, in the center of the village; the Chapel of Our Lady of Czestochowa built in 1913; the Chapel of the Holy Trinity, behind the village towards the Łapszanka; the Chapel of the Virgin and Child on the border between Łapsze Wyżne and Łapsze Niżne; and the Chapel of Our Lady. By the cross built on the Grandeus hill above the village, there is a beautiful view of the surrounding countryside.

The inhabitants of Łapsze Wyżne once subsided primarily on farming, raising cattle and shepherding. Two big emigration waves hit the village in the course of its history. The first occurred around the turn of the 20th century, when many of the locals emigrated to North America. The second occurred after 1945, when at the end of the war the advancing front destroyed a large portion of the village, and after its subsequent entitlement to Poland, many of the inhabitants moved to what was then Czechoslovakia. At present, there is a Slovak minority in Łapsze Wyżne, which is integrated into the local branch of the Association of Slovaks in Poland. This organization has a cultural center there with a Slovak library and stage where various events take place, such as Prednes slovenskej poézie and prózy Františka Kolkoviča (Recitation of the Slovak poetry and prose of František Kolkovič), Poznaj Slovensko – vlasť svojich predkov (Learn about Slovakia – the homeland of your ancestors), exhibitions of Slovak artists, and also local events. Both the folklore group **Hajduky (82)** and the Grigľaks' folk band, which presents Spiš and Slovak folklore and traditions, practice in this center. The elementary school hosts the children's folklore group Małe Jedlicki, and the local brass band has a more than 130-year old tradition. In addition, there is a Polish library in Łapsze Wyżne.

81

Nearly half of the cadastral area is covered in forests full of game and forest fruits, meadows and pastures. It is as if it was made for nature lovers and those who love clean air and peace and quiet. Marked cycling routes and hiking trails run through the village, but just climbing the nearby hills provides beautiful views of the surrounding countryside. While wandering around the village, you can come across the "Danuta" sulfuric mineral spring, which is located in the stream running along the south side of Kurasówka. For those with a sweet tooth, the pastry shop offers fresh savory pastries and cakes, suitable for vegans, but there are also conventional grocery stores. Accommodation in the village is possible only in private homes.

ŁAPSZE WYŻNE

Łapsze Wyżne (79) (deutsch historisch: Ober Lapsch) liegt inmitten der schönen Gebirgsnatur am Fluss Łapszanka. Das Dorf wurde auf den Gütern der Herren von Niedzica gegründet und die erste schriftliche Erwähnung stammt aus dem Jahr 1463. Laut der Schriften anlässlich einer kanonischen Visitation lebten in der Vergangenheit auch christlich-orthodoxe Lemken im Dorf, die dort eine hölzerne orthodoxe Kirche errichtet haben sollen. Diese Information ist heute allerdings kaum mehr nachprüfbar. Sicher ist jedoch, dass hier bereits Mitte des 17. Jahrhunderts eine römisch-katholische Pfarrgemeinde unter der Leitung von Piaristen existierte. Die heutige gemauerte römisch-katholische **Kirche St. Peter und Paul (80)** wurde in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts im Barockstil errichtet. Die reich verzierte Innenausstattung des Gotteshauses im Rokoko-Stil bietet dem Besucher einen eindrucksvollen Anblick. Die Kirche zählt vier Altäre, von denen einer eine Imitation ist – er wurde direkt auf die Wand aufgemalt. Zu den historischen Elementen gehören eine spätgotische vergoldete Monstranz und eine vergoldete gotische Dose aus dem 14. Jahrhundert. Vor der Kirche wachsen mehrere alte Linden, die ihres Alters wegen als Naturdenkmäler gelten. Innerhalb des Dorfes befinden sich zudem mehrere Straßenkapellen, die dem hl. Antonius, dem **hl. Florian (81)** (aus dem späten 18. Jh.), dem Dritten Fall Christi (in der Dorfmitte), der Muttergottes von Tschenstochau (von 1913), der hl. Dreifaltigkeit (außerhalb des Ortes am Weg nach Łapszanka) und der Muttergottes mit dem Kinde (zwischen Łapsze Wyżne und Łapsze Niżne) geweiht sind sowie die Kapelle der Muttergottes „Unter dem Kreuz“ auf dem Berg Grandeus oberhalb des Dorfes, von wo sich ein atemberaubender Blick auf die umliegende Landschaft bietet.

Die Einwohner des Dorfes Łapsze Wyżne lebten in der Vergangenheit überwiegend von der Landwirtschaft sowie der Rinder- und Schafzucht. Das Dorf erlebte über die Jahrhunderte hinweg zwei große Auswanderungswellen. Die erste fand Ende des 19. Jahrhunderts/Anfang des 20. Jahrhunderts statt, als zahlreiche Familien in die Vereinigten Staaten emigrierten, die zweite hingegen erfasste den Ort im Jahr 1945, als mit dem Durchmarsch der Front ein großer Teil des Dorfes zerstört wurde und nach dem Anschluss an Polen viele Bewohner in die damalige Tschechoslowakei umzogen. Heute bekennt sich ein Teil der Bevölkerung in Łapsze Wyżne zur slowakischen Nati-

onalität und organisiert sich in einem lokalen Verband der Gesellschaft der Slowaken in Polen. Der Verband betreibt im Dorf einen eigenen Aufenthaltsraum mit Bibliothek und Bühne, wo zahlreiche Veranstaltungen stattfinden, wie z.B. der František Kolkovič-Wettbewerb zur Rezitation von Dichtung und Prosa in slowakischer Sprache, der Wettbewerb „Slowakei – die Heimat deiner Vorfahren“, Ausstellungen von Werken slowakischer Künstler und weitere dörfliche Veranstaltungen. Darüber hinaus funktioniert im Ort die Volksmusikgruppe **„Hajduki“ (82)**, die slowakische Volkstraditionen und Folklore der Region Zips pflegt und lokale Bräuche kultiviert. An der örtlichen Grundschule ist die Volksmusikgruppe “Małe Jedliczki“ aktiv und das örtliche Blasorchester kann bereits auf eine 130-jährige Tradition zurückblicken. Im Dorf Łapsze Wyżne gibt es zudem auch eine polnische Bibliothek.

Fast die Hälfte des Einzugsgebiets der Ortschaft machen Wälder, Wiesen und Weiden aus. Die örtlichen, von zahlreichen Tierarten bewohnten Waldgebiete sind reich an Waldfrüchten aller Art. Das Dorf eignet sich dank der frischen Bergluft und Ruhe hervorragend als Ausflugsziel für Naturfreunde. Zur Verfügung stehen markierte Fahrrad- und Wanderwege. Bei einer Wanderung auf einen der umliegenden Hügel bietet sich ein atemberaubenden Ausblick auf die Umgebung. Unterwegs stößt man auf die schwefelhaltige Mineralwasserquelle „Danuta“ an dem Bach, der am Südhang des Berges Kurasówka verläuft. Feinschmecker können aus dem Angebot an frischem salzigem Gebäck und vegetarischen Kuchen der örtlichen Konditorei wählen. Im Dorf gibt es Lebensmittel- und Gemischtwarengeschäfte. Übernachtungen sind nur in Privatunterkünften möglich.

LECHNICA

Lechnica (83) jest wsią leżącą w zaciszu doliny potoku Hawka [Havka] z przepięknym widokiem na panoramę Pienin. Należy do najstarszych wsi Zamagurza, a jej założenie można umiejscawiać pod koniec XIII w. Za pierwszych założycieli uważany jest ród szlachecki z Łomnicy [Lomnica]. Pierwotnie, według tradycji, wieś leżała na zachód od jej obecnej lokalizacji, na wzniesieniu o nazwie lokalnej Stara Lechnica. Jej historia jest nierozerwalnie związana z zakonem kartuzów, który w latach trzydziestych XIV w. wybudował na podarowanych mu przez wspomniany ród szlachecki terenach swój klasztor, a wieś stała się pierwszą własnością tej kartuzy. W tym okresie działał w Lechnicy browar piwny oraz młyn. Dominującą budowlą wsi jest rzymskokatolicki **kościół pw. św. Jodoka (84)**, świętego, chroniącego przed ogniem, burzami, jak również morem i gorączką. To patrocinium, udokumentowane w 1419 r., jest specyficzne dlatego, że jest typowym dla krajów niemieckojęzycznych, a świątynia w Lechnicy jest jedynym historycznie udokumentowanym kościołem pod wezwaniem tego świętego na terytorium Słowacji. Sam kościół wybudowany jest w stylu wczesnogotyckim, zaś **wnętrze (85)** pochodzi z XIX w. Do starszych zabytków należą pozłacane przedmioty z XVII w., drewniane świeczniki i rzeźba feretronowa Matki Boskiej z Jezuskiem z XVIII w. Z budowli sakralnych na uwagę zasługuje kapliczka przydrożna pw. św. Anny, znajdująca się w dolnej części Lechnicy, na wzniesieniu za domami.

Wieś jako część dóbr należących do klasztoru w Czerwonym Klasztorze [Červený Kláštor] dzieliła losy jej właścicieli ziemskich. Mieszkańcy zajmowali się głównie rolnictwem i powożeniem, a dorabiali tkactwem płótna i sukna, szyciem kożuchów, wyplataniem koszy i wyrobem narzędzi drewnianych. Obecnie Lechnica ma charakter wsi rolniczej, z zachowanymi elementami architektury ludowej. W związku z tym, że leży z dala od głównych szlaków komunikacyjnych, w tutejszej dziewiczej przyrodzie, pełnej unikalnych gatunków roślin, które i w tym rejonie zbierał legendarny mnich Cyprian, jak również botanik i założyciel słowackiego stowarzyszenia turystycznego Václav Vraný, można znaleźć niczym niezakłócany spokój. Nad wsią, około 750 m od ostatniego domu, w korycie Potoku Hawka znajduje się źródło mineralne, które uchwycone jest w betonowym kręgu, co umożliwia jego zaczerpnięcie za pomocą mniejszego naczynia. Zakwaterowanie w Lechnicy możliwe jest w prywatnych pensjonatach.

LECHNICA

Lechnica (83) je obec ležiaca v tichom údolí potoka Havka s prekrásnym výhľadom na panorámu Pienin. Patrí medzi najstaršie zamagurské obce, pričom jej založenie možno predpokladať už koncom 13. storočia. Prvými lokátormi bol šľachtický rod pánov z Lomnice a podľa tradície sa pôvodne nachádzala západne od dnešnej obce, na vyvýšenine s chotárnym názvom Stará Lechnica. Jej dejiny sú nerozlučne späté s kartuziánskym mníšskym rádom, ktorý v prvej tretine 14. storočia postavil na pozemkoch darovaných vyššie spomínaným šľachtickým rodom svoj kláštor, pričom samotná obec sa stala zároveň jeho prvým majetkom. V tomto období už fungoval v Lechnici pivovar a mlyn. Dominantou obce je rímskokatolícky **kostol sv. Jodoka (84)**, svätca známeho ako ochrancu pred ohňom, búrkou, ale aj morom a horúčkou. Toto patrocínium, doložené v roku 1419, je zvláštne tým, že je typické najmä pre nemecky hovoriace krajiny a svätostánok v Lechnici je jediným historicky doloženým patrocíniom tohto svätca na území Slovenska. Samotný kostol je postavený v ranogotickom slohu, no jeho **interiér (85)** pochádza prevažne z 19. storočia. Medzi staršie pamiatky patria pozlátené bohoslužobné predmety zo 17. storočia, drevené svietniky a procesiová socha Panny Márie s Ježiškom z 18. storočia. Zo sakrálnych stavieb sa v dolnej časti Lechnice, na kopčeku za domami, nachádza ešte prícestná kaplnka sv. Anny.

Obec ako súčasť červenokláštorského panstva prakticky zdieľala osudy svojich zemepánov. Obyvatelia sa živili najmä poľnohospodárstvom a furmankou, ale privyrábali si tiež tkaním plátna a súkna, šitím kožuchov, pletením košov, či výrobou dreveného náradia. Dodnes je Lechnica obcou s poľnohospodárskym charakterom so zachovanými prvkami ľudovej architektúry. Keďže leží mimo hlavných ciest, ale zároveň v centre Pienin, možno tu nájsť ničím nerušený odpočinok v tichej nedotknutej prírode prekypujúcej vzácnymi druhmi rastlín, ktoré v tejto oblasti zbieral aj legendárny mních Cyprián, či botanik a zakladateľ slovenského turistického spolku Václav Vraný. Nad obcou, asi 750 metrov od posledného domu, sa v koryte potoka Havka nachádza minerálny prameň, ktorý je zachytený v betónovej skruži a jeho prípadný odber je možný načerpaním pomocou menšej nádoby. Ubytovanie v Lechnici je možné súkromných penziónoch.

LECHNICA

Lechnica (83) is a village lying in the quiet valley of the Havka Potok (stream), with a beautiful view of Pieniny. It belongs among the oldest townships in Zamagurie, as its establishment can be assumed to be the end of the 13th century. The first colonizers were noble landowners from Lomnica and it is believed that it was originally located west of today's village, on a hill called Stará Lechnica. Its history is inextricably linked to the Order of Carthusian monks, who built their monastery on lands donated by the previously mentioned aristocratic family in the first half of the 14th century. At the same time, the village itself became its first property. During this time, a mill and brewery were already operating in Lechnica. The dominant structure of the village is the Roman Catholic **Church of Saint Judoc (84)**, a saint invoked against fire, storms, and even the black plague and fever. This church, consecrated in 1419, is unusual because the saint is more typical for German speaking countries and the sanctuary in Lechnica is the only historically documented church consecrated to this saint in Slovakia. The church itself was built in the early gothic style, but its **interior (85)** comes mostly from the 19th century. Gold-plated liturgical articles from the 17th century, wooden candlesticks and a procession statue of the Virgin Mary with Jesus from the 18th century belong among the older relics. For another sacral structure, in the lower part of Lechnica on a hill behind the houses, you can also find the roadside Chapel of Saint Anne.

84

The township, as part of the Červený Kláštor Estate, effectively shared the same fate as the landlords. The inhabitants subsided primarily on farming and carting, but also made money on weaving linen and cloth, sewing fur coats, basket weaving or making wooden tools. Even today, Lechnica is still a village with a rural character and preserved instances of folk architecture. Since it lies off the main road, yet it is in the center of Pieniny, you can find undisturbed rest in the quiet unspoiled countryside abundant with rare species of plants. In this area, even Cyprian, the legendary monk, and Václav Vraný, a botanist and the founder of the Slovak Hiking Association, collected plants. Above the village, about 750 meters from the last house, in the gully of the Havka Potok (stream) there is a mineral spring, which is tapped in a concrete shaft and can be drawn using smaller vessels. Accommodation in Lechnica is possible in private pensions.

LECHNICA

Das Dorf **Lechnica (83)** (deutsch historisch: Lechnitz) liegt in der Abgeschiedenheit des Tals des Baches Havka mit herrlichem Panoramablick auf die Pieniny. Es ist das älteste Dorf der Region Zamagurie, dessen Gründung dank erhaltener Urkunden auf das späte 13. Jahrhundert datiert werden kann. Als Gründer gilt das Adelsgeschlecht aus Lomnica (deutsch historisch: Lomnitz). Der Überlieferung zufolge lag das Dorf ursprünglich weiter westlich auf einem Hügel namens Alte Lechnica. Die Geschichte des Ortes ist untrennbar mit dem Kartäuserorden verbunden, der in den dreißiger Jahren des 14. Jahrhunderts auf dem Gelände, das den Geistlichen von dem erwähnten Adelsgeschlecht geschenkt wurde, ein Kloster errichtet hatte. Damit ging das Dorf in den Besitz des Ordens über. In jener Zeit gab es in Lechnica eine Brauerei und eine Mühle. Der markanteste Bau im Dorf ist die römisch-katholische **Kirche St. Jodok (84)**. Dieser Heilige schützt vor Feuer, Sturm, Pest und Fieber. Die Widmung wurde im Jahre 1419 schriftlich festgehalten und ist als außergewöhnlich zu betrachten, da sie typisch für den deutschsprachigen Raum ist. Die Kirche in Lechnica ist die einzige historisch dokumentierte Kirche in der Slowakei, die nach diesem Heiligen benannt wurde. Der Sakralbau selbst wurde im frühgotischen Stil erbaut, während die **Innenausstattung (85)** aus dem 19. Jahrhundert stammt. Zu den älteren Ausstattungselementen gehören vergoldete Gegenstände aus dem 17. Jahrhundert, Kerzenständer aus Holz und eine Prozessionsskulptur der Muttergottes mit dem Jesuskind aus dem 18. Jahrhundert. Unter den Sakralbauten ist besonders die Straßenkapelle St. Anna zu erwähnen, die sich im unteren Teil des Dorfes Lechnica auf einem Hügel hinter den letzten Häusern befindet.

85

Das Dorf, das einst Eigentum der Güter des Klosters von Červený Kláštor (deutsch historisch: Rot Kloster) war, teilte das Schicksal seiner Besitzer. Die Bewohner waren meist in der Landwirtschaft und in der Warenbeförderung mit Fuhrwerken tätig und verdienten sich mit dem Weben von Tuch und Leinen, dem Nähen von Pelzmänteln, Korbflechten und der Produktion von Holzwerkzeugen etwas hinzu. Derzeit ist Lechnica ein Bauerndorf, in dem mehrere traditionelle Bauten der Volksarchitektur erhalten geblieben sind. Da der Ort abseits der Hauptverkehrsstraßen liegt, kann man in der unberührten Natur der Umgebung mit ihren einzigartigen Pflanzenarten ausspannen – diese sammelte hier einst bereits der legendäre Mönch Cyprian und der Botaniker und Begründer des slowakischen Tourismusverbands Václav Vraný. Oberhalb des Dorfes, etwa 750 m vom letzten Haus entfernt, befindet sich im Flussbett von Havka eine Mineralquelle, die in einem Betonring eingemauert wurde, so dass man mit einem kleinen Gefäß dort Wasser schöpfen kann. Übernachtungsmöglichkeiten bestehen in Lechnica in privaten Pensionen.

LEŚNICA [LESNICA]

Leśnica (86) jest wsią leżącą na pograniczu polsko-słowackim, pod zboczami Małych Pienin, w centrum Pienińskiego Parku Narodowego. Najstarsze ślady osiedlenia na tym terenie pochodzą z wczesnego i późnego okresu brązu (1250 – 750 l. p.n.e.). Znaleziono je w nawisie z piaskowca u stóp ściany skalnej na prawym brzegu Dunajca, na zachodnim podnóżu grzebienia Holicy. Wieś powstała we wschodniej części Zamagurza, którą na przestrzeni XIII i XIV w. uzyskał od króla węgierskiego ród szlachecki panów z Hrhova. Zachowana do dnia dzisiejszego lokalna nazwa Stara Leśnica, znajdująca się na północ nad wsią Wielki Lipnik [Veľký Lipník], potwierdza, iż pierwotnie założono ją w innym miejscu. W XVI w. założono na terenie dzisiejszej wsi folwark, który stał się własnością kartuzów, a później również kolejnych właścicieli ziemskich wsi Czerwony Klasztor [Červený Kláštor]. Jedna z nich – Elżbieta Rakoczy – założyła w 1690 r., w tej części miejscowości, nazywanej do dnia dzisiejszego Huta, hutę szkła, która działała do początku XVIII w. W tym czasie istniał we wsi drewniany kościółek pw. św. Doroty. Ten jednak nie zachował się, natomiast we wczesnobarokowym bocznym ołtarzu murowanego **kościoła rzymskokatolickiego pw. św. Michała (87)** wybudowanego w 1753 r. znajduje się rzeźba tej świętej. Wartym uwagi elementem wyposażenia kościoła jest kamienna chrzcielnica renesansowa z XVI w. oraz dzwon Urban z 1765 r., który pochodzi z rozwiązanego klasztoru w Czerwonym Klasztorze. Interesującą kwestią jest to, iż podczas budowy wspomnianego kościoła filią parafii Leśnica była leżąca nieopodal polska wieś Szczawnica Niżna, zaś parafianie przychodzący na niedzielną mszę z polskiej strony musieli przynieść z Pienin na budowę kościoła po jednym kamieniu. Z budowli sakralnych znajdują się tutaj jeszcze trzy kapliczki przydrożne, jest to kapliczka pw. Maryi Panny Nieustającej Pomocy, kapliczka pw. Jana Nepomucena i kapliczka pw. św. Krzyża. Wieś charakteryzuje się typową zabudową szeregową, a do dnia dzisiejszego zachowało się tutaj kilka tradycyjnych budynków drewnianych.

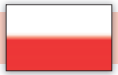

W związku z tym, że Leśnica była zawsze wsią graniczną, istniała tutaj w przeszłości filia urzędu celnego, tzw. Tridsiatok. Po zakończeniu I wojny światowej i następującym po tym rozpadzie Austro-Węgier Leśnica została wraz z całym terytorium Spisza włączona do słowackiej części nowopowstającej Republiki Czechosłowackiej, a już w 1919 r. stała się przedmiotem czesko-słowacko-polskiego sporu granicznego, który miał być rozwiązany za pośrednictwem plebiscytu. Plebiscyt jednak nie odbył się i w 1920 r. wieś została na podstawie decyzji Rady Ambasadorów na konferencji pokojowej w belgijskim miasteczku Spa przyłączona do Czechosłowacji. Po tzw. dyktacie monachijskim z września 1938 r. Leśnicę zajęły wojska polskie i pomimo znaczącego oporu miejscowej ludności, przyłączyły ją do Polski na okres od listopada 1938 r. do września 1939 r. Po wybuchu II wojny światowej i udziale wojsk słowackich w ataku na Polskę, została przyłączona z powrotem do Słowacji, gdzie należy do chwili obecnej.

W przeszłości miejscowa ludność zajmowała się rolnictwem, a obecnie Leśnica jest miejscowością o stosunkowo dobrze rozwiniętej infrastrukturze turystycznej. Znajdują się tutaj dwa turystyczne centra informacyjne, a przez wieś przebiega kilka oznakowanych szlaków turystycznych, pieszych i rowerowych , wliczając w to przejście graniczne do sąsiedniego miasteczka uzdrowiskowego Szczawnicy. Do Leśnicy można dopłynąć spływem przez przełom rzeki Dunajec na tradycyjnych tratwach, raftach, czy też kajakach, a następnie dojść z przystani pieszo lub dojechać **powozem konnym (88)** do jednego z najczęściej odwiedzanych miejsc – narodowego rezerwatu przyrody **Przełomu Leśnickiego Potoku (89)**. Na powierzchni 31,9 ha potok o długości ok. 6 km w wyniku przepływu wielkiej ilości wody i z powodu jej wielkiego spadku wyciął w skale wapiennej romantyczny przełom z niespotykanymi stromymi zjawiskami krasowymi i ścianami wapniowymi jakimi są: Vylízaná lub Osobitná skala (490 m n.p.m.), Kače z przystanią flisacką, Bystrík, Biela skala, Psia i Popová hora, czy Šlachtovka. Znajduje się tutaj także nigdy niezamarzające źródło Wody Stuletniej. Legenda mówi, że jeśli ktoś się z tego źródła napije, to będzie żyć bardzo długo. Na początku przełomu znajduje się **chata turystyczna (90)** z miejscami noclegowymi i restauracją, która oferuje kuchnię regionalną przy akompaniamencie góralskiej muzyki. Posiada również do dyspozycji kort tenisowy, boisko do siatkówki plażowej i wypożyczalnię rowerów. Współpracujące miejscowości Leśnica i Szczawnica organizują tutaj w lecie imprezę **Spotkanie Górali w Pieninach (91)**, które połączone jest z tradycyjną zabawą góralską oraz występami zespołów folklorystycznych ze Słowacji i Polski. Biorą w niej również udział rzemieślnicy z obydwu państw. Kolejnym wspólnym przedsięwzięciem jest Pieniński Górski Duathlon, który odbywa się w październiku i na który składa się bieg po terenie górskim (10 km) i przejazd górską trasą rowerową (37 km).

Symbioza pierwotnej działalności rolniczej z rozwojem ruchu turystycznego stworzyła warunki do powstania agroturystyki, a turyści odwiedzający Leśnicę mogą w zależności od sezonu wypróbować swoje siły przy różnych pracach w gospodarstwie rolnym, np. dojeniu krów, koszeniu, grabieniu siana, czy też zwózce siana. We wsi funkcjonuje również sprzedaż zdrowej żywności, bezpośrednio od gospodarza. Usługi te uzupełniają sklepy spożywcze i z innymi drobiazgami oraz szerokie możliwości noclegowe w kilkunastu pensjonatach i kwaterach prywatnych.

LESNICA

Lesnica (86) je obec ležiaca na slovensko-poľskom pohraničí, pod svahmi Malých Pienin, v centre Pieninského národného parku. Najstaršie stopy osídlenia v jej katastrálnom území pochádzajú z obdobia mladšej a neskorej doby bronzovej (1250 – 750 pred Kr.). Našli sa v pieskovcovom previse na úpätí skalnej stienky na pravom brehu Dunajca, na západnom úpätí hrebeňa Holice. Samotná obec vznikla vo východnej časti Zamaguria, ktorú v priebehu 13. a 14. storočia získal od uhorského kráľa šľachtický rod pánov z Hrhova. Dodnes zachovaný chotárny názov Stará Lesnica severne nad obcou Veľký Lipník nasvedčuje tomu, že pôvodne bola založená na inom mieste. V 16. storočí bol na území dnešnej obce vytvorený majer, ktorý sa dostal do vlastníctva kartuziánov a neskôr aj ďalších červenokláštorských zemepánov. Jedna z nich – Alžbeta Rákociová založila v roku 1690 v lokalite dodnes nazývanej Huta sklársku hutu, ktorá fungovala do začiatku 18. storočia. V tom čase bol v obci drevený kostol zasvätený sv. Dorote. Ten sa však nezachoval, ale v rannobarokovom bočnom oltári murovaného rímskokatolíckeho **kostola sv. Michala (87)**, ktorý bol postavený v roku 1753, je umiestnená jej socha. Vzácnym artefaktom v interiéri je tiež renesančná kamenná krstiteľnica zo 16. storočia či zvon Urban z roku 1765, ktorý pochádza zo zrušeného kláštora. Zaujímavosťou je, že počas stavby spomínaného kostola bola filiálkou farnosti Lesnica aj neďaleká poľská obec Nižná Štiavnica [Szczawnica], pričom farníci z poľskej strany prichádzajúci na nedeľnú svätú omšu museli z Pienin so sebou priniesť na stavbu po jednom kameni. Zo sakrálnych stavieb sa tu ešte nachádzajú tri prícestné kaplnky, a to kaplnka Panny Márie ustavičnej pomoci, kaplnka Jána Nepomuckého a kaplnka sv. Kríža. Pre obec je typická potočná radová zástavba, v ktorej sa dodnes zachovalo niekoľko tradičných drevených stavieb.

87

Keďže Lesnica bola vždy pohraničnou obcou, v minulosti tu existovala tiež filiálka Tridsiatkového colného úradu. Po skončení prvej svetovej vojny a následnom zániku Rakúsko-Uhorska bola spoločne s celým územím Spiša poňatá do slovenskej časti novovzniknutej Československej republiky, ale už v roku 1919 sa stala predmetom česko-slovensko-poľského hraničného sporu, ktorý mal byť vyriešený prostredníc-

tvom plebiscitu. Plebiscit sa nakoniec neuskutočnil a v roku 1920 bola obec na základe rozhodnutia Najvyššej rady mierovej konferencie v belgickom mestečku Spa pripojená k Československu. Po tzv. mníchovskom diktáte v septembri 1938 obsadili Lesnicu, napriek značnému odporu miestneho obyvateľstva, poľské vojská a od novembra 1938 do septembra 1939 bola pričlenená k Poľsku. Po vypuknutí druhej svetovej vojny, spojenej s ťažením slovenských vojsk proti Poľsku, bola pripojená späť ku Slovensku, kde leží dodnes.

V minulosti sa miestne obyvateľstvo venovalo najmä poľnohospodárstvu, v súčasnosti je Lesnica obcou s pomerne dobre rozvinutou turistickou infraštruktúrou. Nachádzajú sa tu dve infocentrá a prechádza ňou viacero značených peších i cyklistických trás, vrátane hraničného priechodu do susedného poľského kúpeľného mestečka Štiavnica. Do Lesnice sa možno dostať aj splavením Prielomu rieky Dunajec na tradičných pltiach, raftoch či kajakoch a následne z prístaviska pešo alebo **konským povozom (88)** do jednej z najnavštevovanejších lokalít – národnej prírodnej rezervácie **Prielomu Lesnického potoka (89)**. Na rozlohe 31,9 ha si necelých 6 km dlhý potok s veľkým množstvom vody a veľkým spádom prerezal vo vápencovom bradle romantický prielom s nevšednými strmými krasovými útvarmi a vápencovými stenami akými sú Vylízaná alebo Osobitná skala (490 m n.m.), Kače s prístaviskom pltí, Bystrík, Biela skala, Psia a Popová hora, či Šlachtovky. Nachádza sa tu tiež nikdy nezamŕzajúci prameň Storočnej vody, z ktorého ak sa podľa legendy niekto napije, bude žiť veľmi dlho. Na začiatku prielomu je turistická **chata (90)** s ubytovaním a reštauráciou, ktorá ponúka regionálne špeciality i goralskú muziku. V areáli je k dispozícii tiež tenisový kurt, ihrisko plážového volejbalu a požičovňa bicyklov. V spolupráci obcí Lesnica a Štiavnica sa tu v lete uskutočňuje **Stretnutie Goralov v Pieninách (91)** s tradičnou goralskou zábavou, kde sa prezentujú folklórne súbory i remeselníci zo Slovenska a Poľska. Ďalším spoločným podujatím je Pieninský horský duatlon, ktorý sa koná v októbri a skladá sa z behu v horskom teréne (10 km) a horskej cyklistickej trate (37 km).

Symbióza pôvodných poľnohospodárskych činností s rozvojom cestovného ruchu vytvorila podmienky pre vznik agroturistiky a návštevníci Lesnice si tak môžu v závislosti od sezóny vyskúšať rôzne vidiecke práce ako napr. dojenie kráv, kosenie, hrabanie, či vývoz sena. V obci je taktiež zavedený predaj domácich biopotravín z dvora. Tieto služby dopĺňajú obchody s potravinami i iným drobným tovarom a široká škála ubytovacích kapacít vo viacerých penziónoch, ubytovniach a privátoch.

LESNICA

Lesnica (86) is a village that lies on the Slovak-Polish border under the slopes of Malé Pieniny in the center of Pieniny National Park. The oldest traces of settlement within the borders of the village date to the Early and Late Bronze Age (1250 – 750 B.C.). They were found on a sandstone overhang at the foot of the rocky walls on the right bank of the Dunajec, at the western foot of the Holica ridge. The village itself was established in the eastern portion of Zamagurie, which the noble family from Hrhov received from the Hungarian king during the 13th and 14th centuries. The place name of Stará Lesnica, still used for a location north of the village of Veľký Lipník, suggests that the village was originally established elsewhere. In the 16th century, a farmstead was established in what are now the village lands; it came into possession of the Carthusians and later the other Červený Kláštor landlords. One of them, Alžbeta Rákociová, founded a glassworks in the location known today as Huta in 1690, which ran until the beginning of the 18th century. During that time, there was a wooden church consecrated to Saint Dorothy. Although that church did not survive, a statue of her was placed in the early baroque bye-altar of the Roman Catholic **Church of Saint Michael (87)**, built in 1753. Other valuable artifacts in the interior of the church include the renaissance stone baptismal font from the 16th century and the Urban bell from 1765, which comes from the abolished monastery from Červený Kláštor. One interesting fact is that during the construction of that church, when the parishioners from Niżna Sczawnica, a nearby Polish township and affiliate to the parish of Lesnica, came to Sunday mass, they had to bring along a stone from Pieniny to the construction site. The other sacral structures here include three roadside chapels: the Chapel of Our Lady of Perpetual Help, Chapel of Saint John Nepomuk and Chapel of the Holy Cross. Row houses by the stream are a typical feature for the village, and a number of traditional wooden buildings have been preserved.

88

Since Lesnica has always been a border town, there was once a division of the "Thirtieth" customs office here. After the end of the First World War and following the dissolution of the Austro-Hungarian Empire, the entire Spiš region, including Lesnica,

was assigned to the Slovak territory of the newly formed Republic of Czechoslovakia, but in 1919 it was the subject of a Czechoslovakian-Polish border conflict, which was to be solved by a plebiscite. The plebiscite never occurred, and in 1920 the village was entitled to Czechoslovakia on the basis of a resolution by the Council of Ambassadors of the Allied States in the Belgian city of Spa. After the Munich Agreement in September 1938, the Polish army occupied Lesnica, despite the strong opposition of the local population, and from November 1938 until September 1939, it was affiliated with Poland. After the outbreak of the Second World War, associated with the drawing in of the Slovak army against Poland, it once again became a part of Slovakia, where it remains until today.

In the past, the local population was mainly involved in agriculture; at the present, Lesnica is a village with a relatively well-developed tourist infrastructure. You can find two information centers, and a number of marked hiking and cycling paths run through it, including the border crossing to the neighboring Polish spa town of Szczawnica. You can get to Lesnica by rafting through the Dunajec River Gorge on traditional wooden rafts, other rafts or kayaks and then leaving the landing on foot or by **horse-drawn carriage (88)** to one of the most visited sites: the national nature reserve of the **Lesnický Potok Gorge (89)**. In an area of 31.9 ha the nearly 6 km-long brook with a steep drop cut out a romantic ravine with unusual karst formations and steep limestone walls, including Vylízaná or Osobitná skala (elevation: 490 m), Kače with the raft landing, Bystrík, Biela skala, Psia and Popová hora, and Šlachtovky. You can also find the Storočná voda spring there, which never freezes over and which according to legend if somebody drinks from, he will live a long time. At the beginning of the ravine, there is a **tourist lodge (90)** with accommodation and a restaurant which offers regional specialties and Goral music. The complex also has a tennis court, a beach volleyball court and bike rental services available. In cooperation with Szczawnica, during the summer in Lesnica a couple of events take place, such as the **Goral Gathering in Pieniny (91)** with traditional Goral entertainment, and where folklore groups and craftsmen from Slovakia and Poland present themselves. Another shared event is the Pieniny mountain duathlon, which takes place in October and is made up of a cross-country run (10 km) and mountain biking (37 km).

90

The symbiosis of the original agricultural activities with the development of tourism created good conditions for the generation of agrotourism, and so visitors to Lesnica, depending on the season, can experience various rural activities for example milking cows, or reaping, raking and transporting hay. People in the village also now sell home-made products. These services supplement the grocery stores and other small shops. There is also a wide range of accommodation possibilities in the numerous pensions, boarding houses and private residences.

LESNICA

Lesnica (86) (deutsch historisch: Leschnitz) ist ein Dorf an der polnisch-slowakischen Grenze an den Hängen der Kleinen Pieniny, im Zentrum des Nationalparks Pieniny gelegen. Die ältesten Spuren menschlicher Siedlungen in der Gegend stammen aus der frühen und späten Bronzezeit (1250-750 v. Chr.) und wurden in einem Felsvorsprung aus Sandstein am Fuße einer Felswand am rechten Ufer des Flusses Dunajec, an der westlichen Fußseite des Bergkamms Holica gefunden. Das Dorf entstand im östlichen Teil der Region Zamagurie, den das Adelsgeschlecht von Hrhov (deutsch historisch: Gorg) zwischen dem 13. und 14. Jahrhundert vom ungarischen König erlangte. Der bis heute erhaltene lokale Name Alte Lesnica, der sich auf ein Gebiet nördlich des Dorfes Veľký Lipník (deutsch historisch: Große Laupnick) bezieht, bestätigt die Tatsache, dass das Dorf ursprünglich an einem anderen Ort gegründet worden war. Im 16. Jahrhundert wurde auf dem Gebiet des heutigen Dorfes ein Vorwerk errichtet, der Eigentum der Kartäuser und später der nachfolgenden Grundbesitzer von Červený Kláštor (deutsch historisch: Rot Kloster) war. Die Gutsbesitzerin Elisabeth Rakoczy ließ hier im Jahr 1690 eine Glashütte erbauen, und daher wird ein Teil des Dorfes bis heute Hütte genannt. Die Glashütte war bis Anfang des 18. Jahrhunderts in Betrieb. In dieser Zeit existierte im Dorf eine der hl. Dorothea gewidmete Holzkirche. Diese ist zwar nicht erhalten geblieben, allerdings befindet sich im frühbarocken Seitenaltar der im Jahr 1753 errichteten gemauerten **römisch-katholischen Kirche St. Michael (87)** eine Skulptur dieser Heiligen. Ein bemerkenswertes Ausstattungselement der Kirche ist auch ein Taufbecken im Renaissancestil aus dem 16. Jahrhundert sowie die Glocke “Urban“ aus dem Jahr 1765, die aus dem aufgelösten Kloster Červený Kláštor stammt. Interessant ist, dass zur Zeit des Baus der oben erwähnten Pfarrkirche das polnische Dorf Szczawnica Niżna zur Pfarrei von Lesnica gehörte und die Gemeindemitglieder der polnischen Seite zur Sonntagsmesse für den Kirchenbau je einen Stein aus den Pieniny mitbringen mussten. Weitere Sakralbauten im Ort sind drei Straßenkapellen – die Kapelle der Jungfrau Maria von der Immerwährenden Hilfe, die Kapelle des hl. Johannes Nepomuk und die Heiligkreuzkapelle. Das Dorf charakterisiert sich durch die regionaltypische Reihenbebauung und bis heute haben sich mehrere traditionelle Holzhäuser erhalten.

Da Lesnica seit jeher ein Grenzdorf war, existierte hier in der Vergangenheit eine Außenstelle der Zollbehörde, „Tridsiatok“ genannt. Nach Ende des 1. Weltkriegs und dem anschließenden Zerfall der österreichisch-ungarischen Monarchie wurde das Dorf mit der gesamten Region Zips in den slowakischen Teil der neu gegründeten Tschechoslowakischen Republik eingegliedert und wurde bereits im Jahr 1919 Gegenstand von tschechisch-slowakisch-polnischen Grenzstreitigkeiten, die durch eine Volksbestim-

mung gelöst werden mussten. Diese Volksabstimmung fand jedoch nie statt und im Jahre 1920 wurde das Dorf auf Grundlage einer Entscheidung des Botschafterrats der Friedenskonferenz im belgischen Spa an die Tschechoslowakei angeschlossen. Nach dem sog. Münchner Abkommen vom September 1938 wurde Lesnica von polnischen Truppen besetzt und kam trotz erheblichen Widerstands der lokalen Bevölkerung für den Zeitraum von November 1938 bis September 1939 zu Polen. Nach Ausbruch des 2. Weltkriegs und der Beteiligung der slowakischen Truppen am Angriff auf Polen ging der Ort wieder an die Slowakei über, der er bis heute angehört.

Während die Menschen im Ort in der Vergangenheit von der Landwirtschaft lebten, besitzt Lesnica heute eine relativ gut entwickelte touristische Infrastruktur. Es funktionieren zwei Touristeninformationszentren und durch das Dorf führen mehrere markierte Wander- und Radwege, einschließlich des Grenzübergangs zum benachbarten polnischen Kurort Szczawnica. Lesnica lässt sich auf traditionellen Flößen, Booten oder Kajaks über den Dunajec-Durchbruch erreichen. Nach einer anschließenden Fußwanderung oder **Pferdekutschfahrt (88)** gelangt man zu einem der meistbesuchten Orte – dem nationalen Naturreservat **Lesnický-Durchbruch (89)**. Auf einer Fläche von 31,9 ha hat der 6 km lange Bach infolge des Durchflusses großer Wassermengen und wegen des starken Gefälles einen romantischen Durchbruch mit einzigartigen Karstformationen und Kalksteinwänden in den Kalkfelsen geschnitten: die Vylízaná oder Osobitá skala (490 m), Kače mit einer Floßanlegestelle, Bystrík, Biela skala, Psia, Popová hora und Šlachtovka. Dort fließt auch eine Quelle von nie einfrierendem Wasser, das sog. Hundertjahrwasser. Die Legende besagt, dass wer Wasser aus dieser Quelle trinkt, sehr lange leben wird. Am Anfang des Durchbruchs befindet sich eine **Berghütte (90)** mit Übernachtungsmöglichkeiten und einem Restaurant mit regionaler Küche, in dem eine traditionelle Musikkapelle auftritt. An der Hütte stehen auch ein Tennisplatz, ein Volleyballplatz und ein Fahrradverleih zur Verfügung. In Zusammenarbeit mit dem polnischen Ort Szczawnica findet hier im Sommer die Veranstaltung **Goralen-Treffen in Pieniny (91)** statt, bei dem traditionelle Unterhaltung und Auftritte von Volksmusikgruppen aus Polen und der Slowakei geboten werden. Auch Handwerker aus beiden Ländern nehmen daran teil. Eine weitere gemeinsame Veranstaltung ist der Pieniny-Bergduathlon im Oktober, der aus einem 10-km-Gebirgslauf und einer Mountainbike-Tour (37 km) besteht.

91

Die Symbiose aus Landwirtschaft und der Entwicklung des Tourismus hat hervorragende Bedingungen für agrotouristische Angebote geschaffen. Besucher können in Lesnica abhängig von der Jahreszeit ihr Talent bei unterschiedlichen Arbeiten auf dem Bauernhof unter Beweis stellen – von Kuhmelken über Mähen und Heurechen bis zum Heueinbringen. Im Dorf gibt es auch einen Bauernhofladen mit gesunden Lebensmitteln. Ergänzt wird das Angebot durch Lebensmittelgeschäfte und andere Läden sowie zahlreiche Übernachtungsmöglichkeiten in Pensionen und Privatunterkünften.

MAJERE

Wieś **Majere (92)** należy do najmniejszych zamagurskich miejscowości, położona jest wśród malowniczej przyrody, na prawym brzegu rzeki Dunajec. Tak, jak mówi już sama nazwa, która w języku słowackim oznacza folwark, jej nazwa pochodzi od miejsca, w którym w przeszłości znajdowały się zabudowania folwarczne dóbr właściciela ziemskiego, którym był Czerwony Klasztor [Červený Kláštor]. Pierwsza pisemna wzmianka o wsi pochodzi wprawdzie z 1568 r., ale przypuszcza się, że ten „Stary majer" istniał już dużo wcześniej i przez cały czas spełniał swoje powinności względem właściciela. Po rozwiązaniu klasztoru, w latach 1786 – 1787, osiedlono tutaj dziesięć rodzin mówiących po niemiecku ze Szwabii, Hesji, Nissau, Württembergii i Prus, które przybyły na zaproszenie władcy Monarchii Habsburgów, cesarza Józefa II. Nowi koloniści po przybyciu rozpoczęli przy wsparciu władcy budowę nowych domów, zamieniając dotychczasowy folwark w wieś, którą zaczęto nazywać według jej nowych mieszkańców Wyżne Szwaby [Vyšné Šváby]. Ludność niemiecka była wyznania ewangelickiego, żyła we wsi do zakończenia II wojny światowej. Część tej ludności uciekła przed zbliżającym się frontem, a część została wysiedlona do Niemiec na podstawie tzw. Dekretów Beneša. Po tych wydarzeniach we wsi pozostała tylko jedna rodzina niemiecka. Nazwę Majere wieś przyjęła w 1948 r.

Obecnie we wsi można skorzystać z usług noclegowych i „zasmakować" spokoju w cichym środowisku naturalnym. Można też skorzystać z szerokiej oferty turystycznej oddalonego o kilkaset metrów ośrodka turystycznego w Czerwonym Klasztorze. Znajduje się tu **kościół rzymskokatolicki (93)**, plac zabaw dla dzieci oraz przystań flisacka, skąd można popłynąć spływem Dunajca i to nie tylko na **tradycyjnych tratwach drewnianych (94)**, lecz również na pontonach, czy kajakach. Przenocować można w pensjonatach i w kwaterach prywatnych. Najbliższy sklep i restauracja znajduje się we wspominanej wsi Czerwony Klasztor lub w sąsiednim miasteczku Spiska Stara Wieś [Spišská Stará Ves].

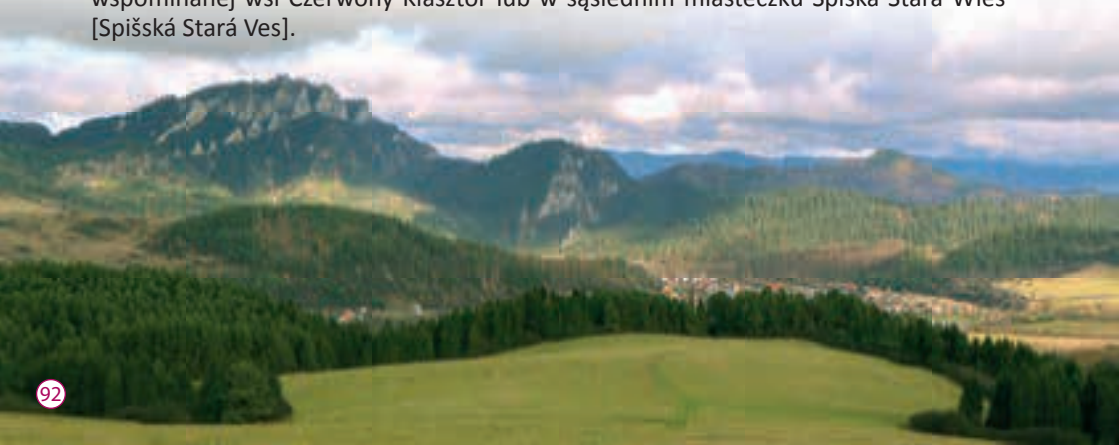

92

MAJERE

Majere (92) patria medzi najmenšie zamagurské obce, položené v malebnom prírodnom prostredí na pravom brehu rieky Dunajec. Ako už evokuje ich samotný názov, v minulosti boli majerom červenokláštorského panstva. Prvá písomná zmienka síce pochádza až z roku 1568, ale je predpoklad, že tento „Starý majer" existoval už podstatne skôr, pričom celý čas slúžil svojim červenokláštorským zemepánom. Po zrušení kláštora bol v rokoch 1786 – 1787 dosídlený desiatimi nemecky hovoriacimi rodinami zo Švábska, Hessenska, Nasau, Würtenberska a Pruska, ktoré prišli na pozvanie panovníka Habsburskej monarchie, cisára Jozefa II. Po príchode noví osadníci spustili s pomocou štátu výstavbu nových domov, a tak sa bývalý majer postupne menil na obec, ktorá sa podľa nových švábskych obyvateľov začala nazývať Vyšné Šváby. Nemecké obyvateľstvo, hlásiace sa k evanjelickému vierovyznaniu, žilo v obci do konca druhej svetovej vojny, kedy časť ušla pred príchodom frontu a časť bola na základe tzv. Benešových dekrétov odsunutá do Nemecka. Po týchto udalostiach tu zostala len jedna nemecká rodina. Názov Majere nesie obec od roku 1948.

93

V súčasnosti si tu môžete vychutnať pokojné prostredie, ale zároveň využiť všetky možnosti, ktoré ponúka blízka turistická destinácia Červený Kláštor, vzdialená od Majerov len niekoľko sto metrov. V obci sa nachádza **rímskokatolícky kostol (93)**, detské ihrisko a prístavisko pltí, odkiaľ možno splaviť rieku Dunajec, a to nielen na **tradičných drevených pltiach (94)**, ale aj na raftoch či kajakoch. Ubytovanie je možné v súkromných penziónoch a privátoch. Najbližší obchod a reštaurácia sa nachádza v spomínanom Červenom Kláštore alebo v susednom mestečku Spišská Stará Ves.

MAJERE

Majere (92) belongs among the smallest villages in Zamagurie. It is situated in a scenic natural environment on the right bank of the Dunajec River. As the name itself evokes ("majer" means "farmstead"), in the past it was the farmstead of the Červený Kláštor estate. The first written record originates from 1568, but it is assumed that the "Old majer" existed much earlier, all the while serving its Červený Kláštor landowners. After the monastery was abolished, in 1786 – 1787 dozens of German speaking families from Swabia, Hesse, Nassau, Württemberg and Prussia came at the invitation of Emperor Joseph II, the ruler of the Habsburg Monarchy, and settled there. After the arrival of the new settlers, they launched the construction of new houses with the help of the State, and so the former farmstead gradually became a village, which per the new Swabian population began to be called Vyšné Švaby (Upper Swabia). The German population, subscribing to the Protestant religion, lived in the village until the end of the Second World War, when some fled before the arrival of the front and some were expelled to Germany on the basis of the so-called Beneš Decrees. After these events, only one German family remained. The village has been named Majere only since 1948.

At the present, you can enjoy the peaceful environment there, and at the same time take advantage of all the possibilities offered by the nearby tourist destination of Červený Kláštor, which is only a few kilometers away from Majere. In addition, there is **Roman Catholic Church (93)**, playground and a raft landing in the village, from which you can drift down the Dunajec River, not only in the **traditional wooden rafts (94)**, but also in normal rafts or kayaks. Accommodation is available in private pensions and residences. The nearest shops and restaurants can be found in Červený Kláštor or in the neighboring town of Spišská Stará Ves.

MAJERE

Das Dorf **Majere (92)** (deutsch historisch: Oberschwaben) gehört zu den kleinsten Dörfern der Region Zamagurie. Es liegt mitten in der malerischen Natur am rechten Ufer des Flusses Dunajec. Der Ortsname, der auf Slowakisch „Vorwerk" bedeutet, geht auf den Ort zurück, an dem sich in der Vergangenheit die Güter der Grundbesitzer von Červený Kláštor (deutsch historisch: Rot Kloster) befanden. Die erste schriftliche Erwähnung des Dorfs stammt aus dem Jahre 1568, aber es wird angenommen, dass der „Starý majer" bereits viel früher existierte und über die Jahrhunderte hinweg seinen Verpflichtungen gegenüber den Gutsherren nachkam. Nach der Auflösung des Klosters wurden in den Jahren 1786-1787 zehn deutsche Familien aus Schwaben, Hessen, Nassau, Württemberg und Preußen vor Ort angesiedelt, die auf Einladung des Habsburger Monarchen Kaiser Joseph II. anreisten. Gleich nach ihrer Ankunft begannen die neuen Kolonisten mit der Unterstützung des Herrschers mit dem Bau von neuen Häusern und der Verwandlung des Vorwerks in ein Dorf, das entsprechend seiner neuen Bewohner als Oberschwaben [Vyšné Šváby] bezeichnet wurde. Die deutsche Bevölkerung war protestantischen Glaubens und lebte bis zum Ende des 2. Weltkriegs hier. Einige Bewohner flohen vor der herannahenden Front, weitere Personen wurden auf Grundlage der so genannten Beneš-Dekrete nach Deutschland deportiert. Nach diesen Ereignissen blieb nur eine einzige deutsche Familie im Dorf zurück. Den Namen Majere trägt das Dorf seit 1948.

94

Heute kann man im Dorf übernachten und die Ruhe der wunderschönen Natur genießen. Außerdem kann das umfangreiche touristische Angebot im nur wenige hundert Meter entfernten Červený Kláštor in Anspruch genommen werden. Dort befinden sich eine **römisch-katholische Kirche (93)**, ein Kinderspielplatz und eine Floßanlegestelle, von der man zu Ausflügen auf dem Dunajec aufbrechen kann – nicht nur auf **traditionellen Holzflößen (94),** sondern auch mit Schlauchboten oder Kajaks. Übernachtungsmöglichkeiten stehen in Pensionen und Privatunterkünften zur Verfügung. Die nächsten Lebensmittelgeschäfte und Restaurants finden Sie im Dorf Červený Kláštor oder im benachbarten Städtchen Spišská Stará Ves (deutsch historisch: Altendorf).

MAŁA FRANKOWA [MALÁ FRANKOVÁ]

Mała Frankowa (95) jest jedną z najwyżej położonych zamagurskich miejscowości. Leży w przepięknym i cichym środowisku naturalnym doliny Potoku Frankowskiego. Jej założenie związane jest z przebiegającą na przełomie XVI i XVII w. tzw. kolonizacją wołoską, w ramach której zasiedlane były również wyżej położone tereny, dotychczas niezagospodarowane. Założona została w 1611 r., kiedy to właściciel dóbr niedzickich Jerzy Horváth zezwolił sołtysowi Łukaszowi Malczowi na utworzenie we Frankovce nowej skultecji pod warunkiem, iż sołtys wykarczuje las Frankovka i osiedli na tym terenie 19 lub większą liczbę osadników, a sam będzie dwudziestym. Każdy osadnik otrzymał taki sam pas ziemi wzdłuż całego obszaru wsi i taka zabudowa widoczna jest w tej miejscowości jeszcze do chwili obecnej. Każde zabudowania stanowią zamkniętą całość wraz ze stodołami, oborą i innymi budynkami gospodarczymi. Do dnia dzisiejszego zachowały się tutaj typowe domy z bali z siodłowym dachem gontowym i z nieogrzewaną sienią wejściową. Mała Frankowa bezpośrednio po powstaniu stała się przedmiotem sporu majątkowego pomiędzy właścicielami ziemskimi w Niedzicy a właścicielami ziemskimi w Czerwonym Klasztorze i dopiero w 1629 r. stała się definitywnie własnością Czerwonego Klasztoru, którego własnością pozostała aż do likwidacji pańszczyzny w 1848 r. Osadnicy zajmowali się głównie rolnictwem, pracami w lasach i hodowlą owiec, co w mniejszym zakresie widoczne jest również w czasach współczesnych. W XIX w. mieszkańcy wsi włączyli się do słowackiego ruchu narodowego podpisując petycję, w której domagali się prawa do używania języka słowackiego w urzędach i szkołach oraz równouprawnienia Słowaków z Węgrami. Po wielkiej epidemii cholery w 1831 r. mieszkańcy tej miejscowości wybudowali jako votum dziękczynne, a również dla upamiętnienia niezmiernie trudnych chwil jakie musieli przeżyć, małą murowaną kapliczkę. We wsi znajduje się również mały drewniany **kościółek pw. św. Józefa (96)**, który wybudowany został w miejscu starszej kapliczki w 1895 r. Przebudowany zaś został i powiększony do obecnej wielkości w minionym wieku. Jego wnętrze przyozdabiają drewniane rzeźby św. Józefa z Dzieciątkiem i Panny Marii, drzeworyt Ostatniej Wieczerzy na ołtarzu, symbole ewangelistów na ambonie i późnobarokowy ołtarz z drugiej połowy XVIII w. Oddanie wierze przypomina

również rzadki drewniany krzyż z solarnym podświetleniem, który góruje nad wsią. Został wybudowany dla upamiętnienia rocznicy 400-lecia założenia wsi, jako podziękowanie przodkom. Interesującą atrakcją wsi jest jedyne słowackie muzeum głagolicy, tzw. **Ogród Siedmiu Świętych Apostołów Słowian (97)**. Oprócz historii pierwszego pisma słowiańskiego znajdują się tutaj informacje o żywotach misjonarzy Cyryla i Metodego, i ich uczniów Gorazda, Klimenta, Nauma, Angelariusza i Sawy, którzy określani są w literaturze słowackiej jako święci Sedmopočetnícy**.** Najciekawszym obiektem tego areału jest jedyna miniaturowa rekonstrukcja świątyni na Devinie, z którego do dnia dzisiejszego zachowały się jedynie fundamenty.

Przepiękna sceneria przyrodnicza i czarujące zakątki wiejskie, których w Małej Frankowej nie brakuje, jest nieprzebranym źródłem inspiracji do powstawania różnych dzieł artystycznych. Corocznie odbywa się tutaj dwutygodniowy plener malarski Powrót do krajobrazu, którego wyniki prezentowane są później na wystawie w zrekonstruowanym budynku dawnej szkoły. Kulminacyjnym punktem tego pleneru jest wielokulturowy festiwal **Zogrod (98)**. Oprócz wernisażu uczestników pleneru w festiwalu biorą udział grupy i soliści prezentujący najróżniejsze gatunki artystyczne z różnych zakątków Słowacji, Europy i świata. Miejscowe tradycje podtrzymuje zespół folklorystyczny Frankovčan.

Lokalizacja wsi, z dala od głównych dróg, powoduje, że jest idealnym miejscem dla turystów, chcących wypocząć z dala od zgiełku cywilizacyjnego, poszukujących spokoju, czystego górskiego powietrza i malowniczych scenek z życia wiejskiego na łonie przepięknej przyrody. Przez wieś prowadzi kilka oznakowanych pieszych i rowerowych szlaków turystycznych, które zapewniają przepiękne widoki krajobrazu okolicy. W Małej Frankowej noclegi można znaleźć wyłącznie w kwaterach prywatnych, po wcześniejszym uzgodnieniu z ich właścicielem.

MALÁ FRANKOVÁ

Malá Franková (95) je jednou z najvyššie položených zamagurských obcí. Rozprestiera sa v prekrásnom tichom prírodnom prostredí doliny Frankovského potoka. Jej založenie je späté s tzv. lazovou kolonizáciou prebiehajúcou na prelome 16. a 17. storočia, v rámci ktorej boli osídľované aj vyššie položené, dovtedy neobhospodarované plochy. Založená bola v roku 1611, kedy udelil nedecký zemepán Juraj Horváth novú škultéciu vo Frankovke Lukášovi Malczovi s tou podmienkou, že ako šoltýs vyklčuje les Frankovka a osadí tam 19, prípadne viac osadníkov, pričom ním samým doplní počet na 20. Každému z osadníkov bol pridelený rovnaký lán pozdĺž celého chotára a túto voľnú reťazovú zástavbu možno pozorovať ešte i dnes. Každý dvor je samostatným uzavretým celkom, pričom v chotári sa nachádzajú senníky a maštale. Dodnes sa tu zachovali typické zrubové domy so sedlovou šindľovou strechou a so vstupným studeným pitvorom. Malá Franková sa po svojom vzniku stala predmetom majetkoprávneho sporu nedeckých a červenokláštorských zemepánov, pričom v roku 1629 s definitívnou platnosťou pripadla červenokláštorskému panstvu, kde zotrvala až do zrušenia poddanstva v roku 1848. Osadníci sa zaoberali najmä poľnohospodárstvom, prácami v lesoch a chovom oviec, čo v menšej miere možno badať i v súčasnosti. V 19. storočí sa zapojili do prebiehajúceho slovenského národného hnutia,

keď podpísali petíciu za používanie slovenčiny na úradoch i na školách a za zrovnoprávnenie Slovákov s Maďarmi. Po veľkej cholerovej epidémii v roku 1831 postavili obyvatelia z vďačnosti, ale aj na pamiatku toho akými ťažkými životnými skúškami museli prejsť malú murovanú kaplnku. V obci sa tiež nachádza drevený **kostolík sv. Jozefa (96)**, vybudovaný v roku 1895 na mieste staršej kaplnky, zväčšený a prestavaný do dnešnej podoby v minulom storočí. Jeho interiér zdobia drevené sochy svätého Jozefa s Ježiškom a Panny Márie, drevorezby Poslednej večere na obetnom stole, symboly evanjelistov na ambóne a neskorobarokový oltár z druhej polovice 18. storočia. Primknutie k viere pripomína aj unikátny drevený kríž so solárnym podsvietením, ktorý sa týči nad obcou. Bol postavený pri príležitosti 400. výročia založenia obce ako prejav vďaky predkom. Zaujímavou atrakciou je jediné slovenské ľudové múzeum hlaholiky tzv. **Ogrod svätých Sedmopočetníkov (97)**. Okrem dejín prvého slovanského písma sa tu nachádzajú informácie o živote misionárov Cyrila a Metoda i ich učeníkov Gorazda, Klimenta, Nauma, Angelara a Savu, ktorí sa označujú ako Svätí Sedmopočetníci. Raritou tohto areálu je jedinečná zmenšená rekonštrukcia kresťanského chrámu na Devíne, z ktorého sa dnes zachovali už len základy.

Prekrásne prírodné scenérie a čarovné vidiecke zákutia, o ktoré v Malej Frankovej nie je núdza, sú nevyčerpateľnou motiváciou na vznik umeleckých diel rôzneho druhu. Každé leto sa tu koná dvojtýždňové maliarske sympózium Návrat do krajiny, ktorého výsledky sú prezentované na výstave v renovovanej budove bývalej školy. Vyvrcholením tohto sympózia, konajúceho sa na prelome júla a augusta, je multikultúrny festival **Zogrod (98)**. Okrem vernisáže účastníkov plenéru, sa na ňom prezentujú skupiny i sólisti najrozličnejších umeleckých žánrov z rôznych kútov Slovenska, Európy a sveta. Miestne tradície udržiava folklórny súbor Frankovčan. Poloha obce mimo hlavných ciest ju robí ideálnym miestom pre návštevníkov, ktorí si chcú oddýchnuť od civilizácie a vyhľadávajú ticho, čistý horský vzduch, obrazy vidieckeho života, či malebné prírodné scenérie. Cez obec vedie niekoľko značených peších i cyklistických turistických chodníkov, ktoré poskytujú prekrásne výhľady na okolitú krajinu. Ubytovať v Malej Frankovej sa možno výlučne v súkromných chatách, po dohode s ich majiteľmi.

MALÁ FRANKOVÁ

Malá Franková (95) is one of the highest situated villages in Zamagurie. It spreads out in the beautiful, peaceful environment of the Frankovský Potok valley. Its establishment is linked to the "mountain colonization" occurring near the turn of the 17th century, during which higher situated uncultivated lands were settled. It was established in 1611, when Juraj Horvath, the Nedeca landlord granted Lukáš Malecz a new settlement in Frankovka under the condition that as chief magistrate, he will grub the Frankovka forest and settle it with 19 or more settlers, while he himself would round out the number to 20. Each of the settlers was awarded an equally sized plot along the whole settlement and these loosely placed row houses can still be seen today. Every yard was an independent and closed unit, yet there are hay lofts and stables around the municipality. Typical log houses with a gabled roof and wooden shingles and with a cold entrance vestibule have been maintained until today. After it was established, Malá Franková became subject to a property dispute between the Niedzica and Červený Kláštor Estates, but in 1629 it was definitively awarded to the Červený Kláštor Estate, where it remained until serfdom was abolished in 1848. The settlers were primarily involved in agriculture, forestry and shepherding, which can still be seen to a small extent even today. In the 19th century, it joined the Slovak National Movement when they signed a petition to use Slovak for official purposes and also in schools and for the equal rights for Slovaks with Hungarians. After a big cholera epidemic in 1831, the inhabitants built a small brick chapel out of gratefulness and also to commemorate the difficult trials and tribulations they had to cope with. In the village, you can also find the wooden **Church of Saint Joseph (96)**, built in 1895 on the site of an older chapel; it was enlarged and rebuilt to its present form in the last century. Its interior is adorned with wooden statues of Saint Joseph with the baby Jesus and the Virgin Mary, carvings of the Last Supper on the sacrificial table, symbols of the Evangelists on the Ambon and a late baroque altar from the

second half of the 18th century. The unique wooden cross with solar illumination which rises above the village also reminds one of devotion to faith. It was built for the 400th anniversary of establishing the village as a symbol of thanks to their ancestors. Another interesting attraction is the only Slovak Glagolitic folk museum, known as the **Ogrod svätých Sedmopočetníkov (97)**. Besides the history of the first Slavic alphabet, you can find information there about the life of the missionaries Cyril and Methodius and their disciples (Gorazd, Clement, Naum, Angelarious and Sava), who together are known as the Seven Enlightener Saints [Svätí Sedmopočetníci]. One rarity of this complex is the only scale model reconstruction of the Christian temple from Devín, from which only the foundations remain today.

The beautiful natural scenery and magical rural nooks and crannies which abound in Malá Franková provide inexhaustible inspiration for various forms of works of art. In fact, every summer a two-week painting symposium, Návrat do krajiny [Return to the land], is held here and whose results are presented at an exhibition in the building of the former school. The multicultural **Zogrod (98)** festival marks the culmination of this symposium, occurring at the end of July/August. In addition to the opening of the exhibition of the participants of the plein air symposium, groups and soloists from the most diverse genres and from various corners of Slovakia, Europe and the world perform. The folklore group Frankovčan maintains the local traditions. The location of the village away from the main roads makes it an ideal place for visitors who want to take a break from civilization and are looking for peace and quiet, clean mountain air, a view of rural life or picturesque natural scenery. A number of marked hiking and cycling trails run through the village, providing beautiful views of the surrounding countryside. Accommodation in Malá Franková is possible only in private cottages upon agreement with their owners.

MALÁ FRANKOVÁ

Malá Franková (95) (deutsch historisch: Klein Frankenau) ist eines der höchstgelegenen Dörfer in der Region Zamagurie. Es liegt in der wunderschönen und ruhigen Umgebung im Tal des Bachs Franková. Die Gründung des Dorfes wird mit der sog. walachischen Kolonisation um die Wende des 16. und 17. Jahrhundert in Verbindung gebracht, im Rahmen derer auch höher gelegene und bis dahin nicht bewirtschaftete Gebiete besiedelt wurden. Der Ort wurde im Jahr 1611 gegründet, als der Gutsbesitzer von Niedzica Jerzy Horváth dem Schultheiß Łukasz Malecz die Genehmigung erteilte, in Franková eine neue Siedlung zu errichten – unter der Bedingung, den Wald von Franková zu roden und auf diesem Gebiet mindestens 19 Siedler anzusiedeln und selbst der zwanzigste zu sein. Jeder Siedler erhielt einen gleich großen Grundstücksstreifen über die gesamte Fläche des Dorfes verteilt, was man auch heute noch an der Art der Bebauung im Dorf erkennen kann. Die Anwesen bilden zusammen mit Stallungen, Scheune und Nebengebäuden je ein geschlossenes Ganzes. Bis zum heutigen Tag haben sich hier typische Blockhäuser mit Schindeldächern und unbeheizten Dielen erhalten. Malá Franková war unmittelbar nach der Ortsgründung Gegenstand eines Streits zwischen den Grundbesitzern von Niedzica (deutsch historisch: Niest) und Červený Kláštor (deutsch historisch: Rot Kloster) und wurde erst im Jahr 1629 endgültig Teil des Vermögens von Červený Kláštor. Dies änderte sich erst mit der Abschaffung der Leibeigenschaft im Jahr 1848. Die Siedler waren hauptsächlich in der Land- und Waldwirtschaft und der Schafzucht beschäftigt, was in geringerem Ausmaß bis heute noch der Fall ist. Im 19. Jahrhundert schlossen sich die Dorfbewohner der slowakischen Nationalbewegung an, indem sie eine Petition unterzeichneten, die das Recht auf die Verwendung der slowakischen Sprache in Behörden und Schulen sowie die Gleichberechtigung von Slowaken und Ungarn einforderte. Nach der großen Cholera-Epidemie im Jahre 1831 errichteten die Dorfbewohner zum Dank, aber auch zum Gedenken an äußerst schwierige Zeiten, eine kleine gemauerte Kapelle. Im Dorf steht auch die kleine hölzerne **Kirche St. Josef (96)**, die anstelle einer früheren Kapelle aus dem Jahre 1895 erbaut wurde. Im letzten Jahrhundert wurde sie zu ihrer heutigen Größe ausgebaut. Der Innenraum des Gotteshauses wird von hölzernen Statuen des hl. Josef mit dem Kind und der Jungfrau Maria, einem Holzschnitt des Abendmahls auf dem Altar, den Symbolen der Evangelisten auf der Kanzel und einem spätbarocken Altar aus der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts geschmückt. Den unbeirrten Glauben manifestiert auch ein seltenes Holzkreuz mit Solarbeleuchtung, das über dem Dorf prangt. Es wurde zur Erinnerung an das 400-jährige Jubiläum der Ortsgründung und als dankendes Andenken an die Vorfahren installiert. Eine interessante Sehenswürdigkeit des Dorfes ist das einzige slowakische Glagoliza-Museum, der so genannte **Garten der Sieben Slawischen Apostel (97)**. Neben der Geschichte der ersten Schrift

der slawischen Sprache findet man hier Informationen über das Leben der Missionare Kyrill und Method und deren Schüler Gorazd, Kliment, Naum, Angelarius und Sava, die in der slowakischen Sprache als Heilige „Sedmopočetníci“ bezeichnet werden. Das interessanteste Objekt ist eine Miniatur-Rekonstruktion des Tempels in Devín (deutsch historisch: Theben), von dem heute nur noch die Fundamente erhalten geblieben sind. Die herrliche Natur und die reizvollen ländlichen Flecken, die in Malá Franková zur Genüge vorhanden sind, stellen eine unerschöpfliche Inspirationsquelle für die Entstehung von Kunstwerken aller Art dar. Jedes Jahr findet hier eine zweiwöchige Freilichtmalveranstaltung unter dem Motto *„Zurück zur Landschaft“* statt, deren Ergebnisse später im Rahmen einer Ausstellung im renovierten Gebäude der ehemaligen Schule präsentiert werden. Höhepunkt dieses Ereignisses ist das multikulturelle Festival **Zogrod (98)**, an dem Gruppen und Solisten unterschiedliche Kunstgenres aus verschiedenen Teilen der Slowakei, Europas und der Welt repräsentieren. Die lokalen Traditionen pflegt die Volksmusikgruppe „Frankovčan“. Die Lage des Dorfes weitab von den Hauptverkehrsstraßen bietet ideale Bedingungen für Touristen, die Erholung fern von der Hektik der Zivilisation, Ruhe, saubere Bergluft und malerische Szenen ländlichen Lebens inmitten der wunderschönen Natur suchen. Durch das Dorf führen mehrere markierte Wander- und Radwege, die einen spektakulären Blick auf die Landschaft bieten. In Malá Franková stehen nach vorheriger Absprache mit den Besitzern Privatunterkünfte zur Verfügung.

MACIASZOWCE [MATIAŠOVCE]

Wieś **Maciaszowce (99)** należy do najstarszych wsi Zamagurza, powstała na starej drodze handlowej prowadzącej do Polski. Założona została na początku XIV w. przez ród szlachecki panów z Łomnicy [Lomnica], a jej nazwa pochodzi najprawdopodobniej od imienia jej pierwszego sołtysa Matyasz. Od założenia, aż do likwidacji pańszczyzny była częścią tzw. niedzickiego dominium zamkowego, a jedynie w XVIII w. na krótki okres stała się własnością Kieżmarku [Kežmarok], a następnie rodów szlacheckich Okolicsany, Spillenberg, Mednyanszky. Właściciele ziemscy mieli na terenie wsi dwa folwarki. Na dolnym folwarku znajdowała się gorzelnia, gdzie według tradycji wypalano świetną gorzałkę, tzw. Ražnovicę.

Wyżny folwark kupiło w 1885 r. dziewięć podhalańskich rodzin, które trzy lata później rozpoczęły tutaj budowę ostatniej osady na Zamagurzu – **Potok Maciaszowski [Maťašovský potok] (100)**. Miejscowość ta jest obecnie częścią Maciaszowiec. Mieszkańcy wsi zajmowali się przede wszystkim rolnictwem, pasterstwem i pracą w lasach. Częściowo dorabiali również tkactwem sukna i płótna oraz wyrobem narzędzi z drewna oraz gontów. W XIX w. włączyli się do słowackiego ruchu narodowego przyłączając się do spiskich miejscowości, które napisały list z pozdrowieniami do biskupa bańsko-bystrzyckiego i pierwszego prezesa Macierzy Słowackiej Štefana Moyzesa, a w 1868 r. podpisali petycję z żądaniami równouprawnienia Słowaków z Węgrami oraz prawa do używania w szkołach i urzędach języka słowackiego.

W Maciaszowcach można podziwiać jedną z najstarszych budowli sakralnych Zamagurza – **kościół pw. św. Piotra i Pawła (101)**, który, po kilku pożarach, przebudowany został w stylu barokowym. Z pierwotnych elementów gotyckich zachowało się prezbiterium z gotyckim sklepieniem krzyżowym, a na południowej stronie w bogaty sposób wyprofilowany portal gotycki z prętami z połowy XIV w. Dwa okna gotyckie za ołtarzem głównym zostały zamurowane. Dzisiaj jest to kościół jednonawowy z poligonalnie zamkniętym prezbiterium. Do głównego korpusu kościoła dobudowana została kapliczka, zakrystia i wieża. Kościół otacza średniowieczny mur przedzielany odcinkowo kapliczkami drogi krzyżowej z 1740 r. i obrazami namalowanymi w 1835 r. Obok kościoła znajduje się pierwotnie renesansowa dzwonnica z końca XVI w. We wsi są również trzy kapliczki, pw. św. Rocha, pw. św. Michała i pw. Męki Pańskiej. Następny, rzymskokatolicki **kościół pw. Najświętszej Maryi Panny Siedmiobolesnej (102),** wybudowali mieszkańcy osady Potok Maciaszowski, aby nie musieli chodzić 1,5 km do Maciaszowiec. Kamień węgielny tego kościoła został poświęcony przez papieża Jana Pawła II, podczas jego pielgrzymki na Słowację w 1990 r. Kościół ten został poświęcony dwa lata później. Jego wnętrze wykonano w stylu nowoczesnej architektury. W sposób imponujący z artystycznego punktu widzenia rozwiązano niektóre artefakty, w szczególności chór i ołtarz. Równocześnie

wraz z budową kościoła wybudowano obok wieżę dzwonnicy, która wykonana jest z drewnianych filarów.

Oprócz zabytków historycznych we wsi można delektować się spokojem środowiska wiejskiego i podziwiać zachowane zabytki architektury ludowej – **domy z bali** z XIX w. typu zdziarskiego i osturniańskiego, które wraz z zabudowaniami gospodarczymi tworzą jedną zamkniętą całość. Zabudowa wsi jest typowa, łańcuchowa i szeregowa wokół rzeki i głównej ulicy. Znaczną część areału wsi pokrywają lasy iglaste z typową fauną i florą oraz runem leśnym. W sezonie letnim i zimowym w Maciaszowcach odbywa się kilka imprez kulturalnych. Na początku roku, podczas karnawału odbywa się w miejscowym domu kultury Bal Maciaszowski. Trzecia niedziela sierpnia jest zarezerwowana na imprezę **Dzień Wsi (103)**, połączony z różnymi konkursami i występami muzycznymi, które urozmaica wodzirej. Najnowszą atrakcją jest ludowe publiczne bicie świni, tzw. Święto Katarzyny. Oprócz tego corocznie pod patronatem gminy organizowane są różne imprezy okolicznościowe – Dzień Matki, Dzień Dziecka, Dzień Szacunku dla Starszych, które połączone są z programem kulturalnym i konkursami. Długoletnią tradycję we wsi ma teatr amatorski, który corocznie – od 90 lat – odgrywa w drugi dzień świąt Bożego Narodzenia spektakl teatralny, zazwyczaj jest to komedia. W ostatnim dniu roku dla wszystkich tych, którzy nie chcą spędzać tego dnia w samotności, organizowane są w miejscowym domu kultury Spotkania Sylwestrowe, na których chętni mogą się wspólnie zabawić.

W Maciaszowcach z noclegu można skorzystać w kwaterach prywatnych. Wyżywienie oraz inne niezbędne artykuły można zakupić w trzech miejscowych sklepach, ponadto w miejscowości skorzystać można z boiska sportowego, biblioteki i poczty.

MATIAŠOVCE

Matiašovce (99) patria medzi najstaršie zamagurské obce, ktoré vznikali na starej obchodnej ceste vedúcej do Poľska. Založené boli začiatkom 14. storočia šľachtickým rodom pánov z Lomnice, pričom ich názov je pravdepodobne odvodený od mena prvého šoltýsa Matiáša. Od svojho založenia až do zrušenia poddanstva boli súčasťou tzv. nedeckého panstva, len v 18. storočí sa ich majiteľom stalo na krátky čas najskôr mesto Kežmarok a následne šľachtické rody Okolicsany, Spillenberg a Mednyanszky. Zemepáni mali na území obce dva dvory. Na Nižnom dvore sa nachádzal liehovar, kde sa podľa tradície pálila výborná pálenka tzv. Ražnovica. Vyšný dvor kúpilo v roku 1885 deväť podhaľanských rodín, ktoré tu o tri roky neskôr začali budovať poslednú zamagurskú osadu – **Matiašovský potok (100)**. Tá je dnes súčasťou Matiašoviec. Obyvatelia sa zaoberali najmä poľnohospodárstvom, pastierstvom a prácou v lesoch. Sčasti si privyrábali tiež tkaním súkna a plátna, či výrobou dreveného náradia a šindľov. V 19. storočí sa zapojili do slovenského národného hnutia, keď sa pripojili k spišským obciam, ktoré v roku 1863 poslali pozdravný list banskobystrickému biskupovi a prvému predsedovi Matice slovenskej Štefanovi Moyzesovi a v roku 1868 podpísali tiež petíciu za zrovnoprávnenie Slovákov s Maďarmi a používanie slovenčiny na školách i úradoch.

V Matiašovciach možno obdivovať jednu z najstarších sakrálnych zamagurských stavieb – gotický **kostol sv. Petra a Pavla (101)**, ktorý bol po viacerých požiaroch prestavaný a barokizovaný. Z pôvodných gotických prvkov sa zachovalo presbytérium s gotickou krížovou klenbou a bohato profilovaný gotický portál s prútmi z polovice 14. storočia na južnej strane. Dve gotické okná za hlavným oltárom boli zamurované. Dnes už je kostol jednoloďový s polygonálne uzamykacím presbytériom. Do hlavného korpusu boli dostavané kaplnka, sakristia a veža. Kostol obkolesuje stredoveký múr s článkovanými kaplnkami krížovej cesty z roku 1740 a obrazmi maľovanými v roku 1835. Vedľa kostola sa nachádza pôvodne renesančná zvonica z konca 16. storočia. V obci sú aj tri kaplnky, a to sv. Rocha, sv. Michala a Umučenia Pána. Druhý rímskokatolícky **kostol Sedembolestnej Panny Márie (102)** si postavili obyvatelia osady Matiašovský potok, aby nemuseli dochádzať 1,5 km do centra Matiašoviec. Základný kameň tohto kostola posvätil pápež Ján Pavol II. počas svojej návštevy Slovenska v roku 1990, vysvätený bol však až o dva roky neskôr. Interiér sa vyznačuje modernou architektúrou novodobého slohu, pričom impozantne stvárnené sú viaceré jeho umelecké artefakty, zvlášť chór a oltár. Súčasne so stavbou kostola bola vedľa neho vybudovaná aj vežová zvonica z drevených pilierov.

Okrem historických pamiatok možno v obci vychutnávať pokojné dedinské prostredie a zachované pamiatky ľudovej architektúry – zrubové domy ždiarskeho a osturnianskeho typu z 19. storočia, ktoré s hospodárskymi stavbami vytvárajú uzavretý celok. Pre obec je typická voľná reťazová a zhluková zástavba okolo rieky a hradskej, pričom značnú časť chotára pokrývajú ihličnaté lesy s typickou faunou a flórou i lesnými plodmi. V letnej i zimnej sezóne sa v Matiašovciach uskutočňuje niekoľko kultúrnych podujatí. Začiatkom roku, počas plesovej sezóny, sa v miestnom kultúrnom dome koná Matiašovský ples. Tretia augustová nedeľa je vyhradená pre **Deň obce (103)**, spojený s rôznymi súťažami, ktoré sú oživené atrakciami, hudobnými vystúpeniami a zabávačmi. Najnovšou atrakciou je ľudová verejná zabíjačka tzv. Katarínske hody. Okrem toho sa každoročne pod záštitou obce organizujú rôzne spoločenské akcie ako Deň matiek, Deň detí, či Deň úcty k starším, spojené s kultúrnym programom a súťažami. V obci má dlhoročnú tradíciu ochotnícke divadlo, ktoré každoročne už vyše 90 rokov hrá, počas 2. vianočného sviatku, predovšetkým veselohry. Posledný deň roka je organizované pre tých, ktorí nechcú tráviť vítanie nového roka doma, Silvestrovské posedenie v miestnom kultúrnom dome, kde sa záujemcovia môžu spoločne zabaviť.

Ubytovať v Matiašovciach sa dá v privátnych zariadeniach. Potraviny a iné základné potreby je možné nakúpiť v troch miestnych predajniach. Z občianskeho vybavenia je v obci k dispozícii ešte športové ihrisko, knižnica a pošta.

MATIAŠOVCE

Matiašovce (99) belongs among the oldest municipalities in Zamagurie, and was established on the old trade route leading to Poland. It was established at the beginning of the 14th century by the noble family from Lomnica, while the name is probably derived from the name of the first chief magistrate, Matiáš. Since it was established until serfdom was abolished, it was part of the Nedecký Estate. Only for a short time in the 18th century did it become the property of first the town of Kežmarok and then the noble families of the Okolicsans, Spillenbergs and Mednyanszkys. The landlords had two farmsteads in this area. In the lower farmstead, there was a distillery, which is said to have distilled an excellent spirit known as Ražnovica. In 1885, nine families from Podhale purchased the upper farmstead, and three years later they started to build the last settlement in Zamagurie, **Matiašovský potok (100)**. That is now a part of Matiašovce. The inhabitants were primarily involved in farming, shepherding and working in the forest. Some also earned money by weaving cloth and canvas, or making wooden tools and shingles. In the 19th century, it joined the Slovak National Movement when it joined the Spiš villages which in 1863 sent a letter to Štefan Moyzes, the Bishop of Banská Bystrica and first chairman of Matica Slovenská and in 1868 also signed a petition for the equal rights of Slovaks with Hungarians and using Slovak in schools and for official purposes.

In Matiašovce, you can admire one of the oldest sacral structures in Zamagurie – the Gothic **Church of Saints Peter and Paul (101)**, which after a number of fires was rebuilt in the Baroque style. From the original gothic elements, only the presbytery with a gothic cross vault and a richly profiled gothic portal from the middle of the 14th century on the south side of the church have been preserved. Two gothic windows behind the main altar were bricked in. Today the church is single-nave with a polygonally terminated presbytery. A chapel, sacristy and steeple were added to the main core of the church. It is surrounded by a medieval wall with articulated Calvary cha-

pels from 1740 and pictures painted in 1835. Next to the church, there is an original renaissance bell tower from the end of the 16th century. There are three chapels in the village: Chapels of Saint Roch, of Saint Michael and of the Passion of the Lord. The second Roman Catholic, the **Church of Our Lady of Sorrows (102)** was built by the inhabitants of the Matiašovský potok hamlet so they wouldn't have to travel the 1.5 km to the center of Matiašovce. Pope John Paul II blessed the cornerstone of this church during his visit to Slovakia in 1990; however, it wasn't consecrated until two years later. The interior is fashioned in a modern architectural style, and several of its artistic artifacts are impressively portrayed, especially the choir and altar. During the construction of the church a belfry on wooden pillars was built next to it.

103

Besides the historical monuments, you can enjoy the peaceful rural environment and preserved traces of folk architecture, Ždiar- and Osturnia-type wooden houses from the 19th century, which along with their farm buildings form a closed unit. The loose chain and cluster development around the river and main road is typical for the village, and a significant portion of the land is covered in pine forests with their typical flora, fauna and forest fruits. During the summer and winter seasons, various cultural events take place in Matiašovce. At the beginning of the year, during the ball season, the Matiašovský ball is held in the local community center. The third Sunday in August is reserved for the **Matiašovce Municipal Day (103)**, which involves various competitions and which is enlivened by attractions, music performances and entertainers. The latest event is the folk tradition of a public pig slaughter, known as Katarínske hody (St. Catherine's feast). In addition to these, other annual events are organized under the auspices of the village such as Mother's Day, Children's Day or Respect for the Elderly Day, combining a cultural program and competitions. An amateur theater has a long tradition in the village, and every year for more than 90 years it has played, primarily comedies, during the 2nd day of Christmas. On the last day of the year for those who do not want to welcome in the New Year at home, a New Year's celebration is organized in the local community center; those who are interested can have fun for free in good company.

Accommodation in Matiašovce is possible in private homes. Groceries and other basic products can be purchased in the three local shops. As for other social amenities, the village also has a sports field, library and post office.

MATIAŠOVCE

Das Dorf **Matiašovce (99)** (deutsch historisch: Matzau) gehört zu den ältesten Dörfern der Region Zamagurie und entstand an einer alten nach Polen führenden Handelsstraße. Es wurde Anfang des 14. Jahrhunderts vom Adelsgeschlecht von Lomnica (deutsch historisch: Lomnitz) gegründet und der Name kommt wahrscheinlich von dem Namen seines ersten Schultheiß Matias her. Von der Gründung an bis zur Abschaffung der Leibeigenschaft war es ein Teil des so genannten Burgdominiums der Burg Niedzica und war im 18. Jahrhundert für kurze Zeit im Besitz der Stadt Kežmarok (deutsch historisch: Käsmark) und demnächst der Adelsgeschlechter Okolicsany, Spillenberg, Mednyánszky. Die Gutsbesitzer besaßen im Dorf zwei Vorwerke. Auf unterem Vorwerk befand sich eine Brennerei, wo nach der Tradition ausgezeichneter Schnaps, der so genannte Ražnovica, gebrannt wurde.

Das obere Vorwerk wurde im Jahre 1885 von neun Bauernfamilien aus dem Tatra-Vorland gekauft; drei Jahre später begannen sie hier den Bau der letzten Siedlung in Zamagurie – **Matiašovský Potok (100)**. Diese Ortschaft ist nun ein Ortsteil von Matiašovce. Die Dorfbewohner befassten sich vor allem mit der Landwirtschaft, Schäferei und Waldarbeit. Teilweise verdienten sie auch durch Weben von Tuch und Leinen sowie Herstellen von Holzwerkzeug und Schindeln dazu. Im 19. Jahrhundert traten sie der slowakischen Nationalbewegung bei, indem sie sich den Bewohnern anderer Orte von Zips angeschlossen haben; von diesen wurde ein Begrüßungsbrief an den Bischof von Banská Bystrica(deutsch historisch: Neusohl) und den ersten Präsidenten des Vereins „Slowakische Heimat“ [Matica Slovenská] Štefan Moyzes geschrieben und im Jahre 1868 eine Petition mit Einforderungen der Gleichberechtigung der Slowaken mit Ungarn und des Rechts zur Verwendung der slowakischen Sprache in Schulen und Ämtern unterschrieben.

In Matiašovce kann man eine der ältesten Kirchen in Zamagurie – die **Peter-und-Paul-Kirche (101)** bewundern, die nach mehreren Bränden im Barockstil wiederaufgebaut wurde. Von ursprünglichen Elementen der Gotik sind der Chor mit Kreuzgewölbe und auf der Südseite ein reich profiliertes gotisches Portal mit Balken aus der Mitte des 14. Jahrhunderts erhalten. Zwei gotische Fenster hinter dem Altar wurden zugemauert. Heute ist es eine einschiffige Kirche mit polygonal geschlossenem Presbyterium. An das Langhaus der Kirche wurden eine Kapelle, eine Sakristei und ein Turm angebaut. Die Kirche ist von einer mittelalterlichen Mauer umgeben, die mit Kreuzwegkapellen vom 1740 und Bildern vom 1835 geteilt ist. Neben der Kirche befindet sich ein vorerst im Renaissancestil gebauter Glockenturm vom Ende des 16. Jahrhunderts. Im Dorf befinden sich auch drei Kapellen: St. Rochus, St. Michael und Passion Jesu. Als nächste haben die Dorfbewohner von Matiašovský Potok die römisch-katholische **Kirche der Heiligen Jungfrau Maria von den der Sieben**

Schmerzen (102) gebaut, um in die 1,5 km entfernte Kirche in Matiašovce nicht mehr gehen zu müssen. Der Grundstein dieser Kirche wurde von Papst Johannes Paul II. während seiner Pilgerreise in die Slowakei im Jahr 1990 geweiht. Die Kirche wurde zwei Jahre später eingeweiht. Das Innere wurde im modernen Stil ausgeführt. Vom künstlerischen Standpunkt aus gesehen wurden einige Artefakte imposant gelöst, vor allem der Chor und der Altar. Gleichzeitig mit dem Bau der Kirche wurde daneben ein Glockenturm aus Holzpfeilern gebaut.

Neben historischen Sehenswürdigkeiten des Dorfes kann man hier die Ruhe der ländlichen Umgebung genießen und die Denkmäler der Volksarchitektur – Blockhäuser vom neunzehnten Jahrhundert in der Stil von Ždiar und von Osturňa bewundern, die zusammen mit landwirtschaftlichen Gebäuden eine geschlossene Einheit bilden. Die Bebauung des Dorfes ist üblich: ein Reihendorf dem Fluss und der Hauptstraße entlang. Ein großer Teil der Dorffläche ist mit Nadelwald bedeckt, in dem Unterwuchs und landestypische Pflanzen und Tiere vorkommen. Im Sommer und im Winter finden in Matiašovce mehrere kulturelle Veranstaltungen statt. Zu Beginn des Jahres, während des Karnevals, wird im lokalen Kulturhaus der „Ball von Matiašovce“ veranstaltet. Der dritte Sonntag im August wird für das **Dorffest (103)**, verbunden mit verschiedenen Wettbewerben, die von einem Tanzmeister und Musikaufführungen belebt werden, vorbehalten. Die neueste Attraktion ist ein Schlachtfest, das so genannte „Katharinafest“. Außerdem werden jedes Jahr unter der Schirmherrschaft der Gemeinde verschiedene Veranstaltungen organisiert – Muttertag, Kindertag, Seniorentag, die mit einem Kulturprogramm und Wettbewerben begleitet werden. Zu langjährigen Traditionen des Dorfes gehört das Amateurtheater, von dem seit 90 Jahren am zweiten Weihnachtsfeiertag ein Theaterstück, in der Regel eine Komödie, gespielt wird. Am letzten Tag des Jahres wird im Dorfkulturhaus für alle, die diesen Abend nicht allein verbringen wollen, ein Silvestertreffen kostenlos organisiert, wo für alle eine gemeinsame Unterhaltung gesichert wird.

102

In Matiašovce kann man in Privatunterkünften übernachten. Die Lebensmittel und andere notwendige Artikeln können in drei lokalen Läden gekauft werden. Außerdem stehen hier ein Sportplatz, eine Bibliothek und ein Postamt zur Verfügung.

NIEDZICA, NIEDZICA–ZAMEK

Niedzica jest jedną z największych wsi Zamagurza, w której historia przeplata się z nowoczesną infrastrukturą turystyczną, umożliwiającą aktywne spędzanie wolnego czasu przez okres całego roku. Wieś została założona przy starej drodze handlowej, w majątku panów z Łomnicy [Lomnica], a pierwsza pisemna wzmianka o jej istnieniu pochodzi z 1320 r. Już na początku XIV w. istniał tutaj rzymskokatolicki **kościół pw. św. Bartłomieja (104)** z zachowanymi do dnia dzisiejszego oknami gotyckimi, portalami i sklepieniem krzyżowym. Wewnątrz kościoła znajduje się kilka cennych zabytków jak herb fundatorów – panów z Łomnicy, tryptyk obrazujący życie i mękę św. Bartłomieja z 1452 r., czy też niedawno odkryte freski i napisy z końca XIV w. i początku XV w. W XVIII w. do kościoła została dobudowana kapliczka pw. Matki Boskiej Bolesnej z rokokowym ołtarzem. Oprócz niej we wsi znajdują się jeszcze trzy kapliczki z XVII i XVIII w., kapliczka pw. św. Apostoła Bartłomieja, nawiązująca do kultu patrona wsi, kapliczka pw. Michała Archanioła i **kapliczka pw. św. Rozalii (105)**, która miała chronić mieszkańców przed epidemiami.

Mieszkańcy zajmowali się w przeszłości przede wszystkim rolnictwem, hodowlą bydła i owiec. Jak w tym czasie wyglądał typowy dom mieszkalny, narzędzia i życie miejscowej ludności można się dowiedzieć odwiedzając **prywatne muzeum etnograficzne (106)** Józefa Iwańczaka. We wsi zachowało się jeszcze kilka typowych domów drewnianych z zabudowaniami gospodarczymi. W okolicznych górzystych terenach do dnia dzisiejszego istnieją bacówki, w których można kupić świeże produkty mleczne ser, bryndzę i żentycę. W XIX w. Niedziczanie wspierali rodzący się słowacki ruch narodowy na Węgrzech i przyłączyli się do pozdrowień przesłanych do pierwszego prezesa Macierzy Słowackiej, bańskobystrzyckiego biskupa Štefana Moyzesa. Na przełomie XIX i XX w. spora część miejscowej ludności wyemigrowała do USA i Kanady, o czym przypomina pomnik przy kościele, wybudowany dla upamiętnienia rodaków poległych w I wojnie światowej, a ufundowany przez żyjących w Pittsburghu emigrantów narodowości słowackiej pochodzących z tej miejscowości. Wieś Niedzica bardzo boleśnie odczuła wydarzenia związane ze sporem granicznym czesko-słowacko-polskim po zakończeniu I wojny światowej, podczas którego członkowie tzw. Legii Spisko-Orawskiej zamordowali słowackiego wójta tej miejscowości Velentína Stročeka i miejscowego służącego. Pomimo faktu, iż Niedziczanie podpisali w 1919 r. petycję za pozostaniem w Czechosłowacji, wieś została na podstawie decyzji Rady Ambasadorów na konferencji pokojowej w Spa przyłączona do Polski, czego nie udawało się początkowo wprowadzić w związku z oporem ludności, a co osiągnięto dopiero po ogłoszeniu w Niedzicy stanu wyjątkowego. Po wybuchu II wojny światowej i udziale wojsk słowackich w ataku na Polskę Niedzica została inkorporowana do Słowacji, a w 1945 r.

104

ponownie przyłączona do Polski, do której należy do dnia dzisiejszego. W okresie po II wojnie światowej wieś padła ofiarą kilkukrotnych napadów grupy zbrojnej pod dowództwem Józefa Kurasia „Ognia", która w 1946 r. zamordowała miejscowego mieszkańca Michala Kužela (1889-1946) i zmusiła do ucieczki, do Czechosłowacji kilkanaście rodzin słowackich.

W Niedzicy obecnie żyje stosunkowo liczna ludność słowacka, która stowarzyszona jest w miejscowym kole Towarzystwa Słowaków w Polsce. Raz w tygodniu w miejscowym kościele odbywają się msze św. w języku słowackim, a w szkole podstawowej nauczany jest język słowacki. Z Niedzicy pochodził znany słowacki aktor Michał Dočolomanský (1942-2008), który urodził się w budynku byłej szkoły, co upamiętnia **tablica pamiątkowa (107)** umieszczona na fasadzie budynku. W związku z tym, iż ten legendarny aktor filmu słowackiego nie posiada grobu, a jego prochy zostały rozsypane po Zamagurzu, tablica ta jest jedynym miejscem, w którym można uczcić jego pamięć. Oprócz słowackiej mniejszości narodowej we wsi żyje mniejszość romska, to w Niedzicy na świat przyszedł romski skrzypek – wirtuoz, którego nazywają „czardaszowym królem", Miklosz Deki Czureja (*1958). We wsi można również znaleźć ślady po mieszkańcach narodowości żydowskiej, których dawną obecność przypomina cmentarz żydowski.

Z punktu widzenia ruchu turystycznego Niedzica jest obecnie bardzo atrakcyjną miejscowością, niezależnie od pory roku. Latem można skorzystać z miejscowych plaż i kąpielisk przy Jeziorze Czorsztyńskim, boiska sportowego do siatkówki, czy też z przystani dla jachtów. Gamę oferowanych usług uzupełnia mała gastronomia. Osoby posiadające odpowiednie zezwolenie mogą łowić ryby w potokach Niedziczanka i Kacwinianka. Niedaleko jeziora znajduje się Park Zabaw z różnymi atrakcjami oraz

Park Miniatur (108), w którym można podziwiać miniatury atrakcji przyrodniczych i historycznych Spisza, Orawy i Podhala, wraz z próbami rekonstrukcji obiektów dzisiaj już nie istniejących. W zimie do dyspozycji znajduje się **ośrodek narciarski Polana Sosny (109)** leżący w pobliżu słowacko-polskiego przejścia granicznego, gdzie dostępne są trzy wyciągi z siedmioma trasami o różnej trudności, z oświetleniem i sztucznym naśnieżaniem, naturalnym lodowiskiem, wypożyczalnią nart i łyżew, szkółką narciarską, bezpłatnym parkingiem, salonem gier, możliwościami zakwaterowania i usługami gastronomicznymi. Przez wieś prowadzi kilka oznakowanych tras rowerowych, pieszych i biegowych tras narciarskich, a okoliczną przyrodę można również podziwiać podczas przejażdżek konnych. Do dyspozycji odwiedzających znajduje się we wsi szeroka oferta noclegowa – w kwaterach prywatnych, pensjonatach, gospodarstwach agroturystycznych i hotelach, z przepięknym widokiem na niedaleki zamek, jezioro i pienińską przyrodę. Usługi te uzupełnia infrastruktura społeczna: boisko sportowe, biblioteka, stacja benzynowa, bank, bankomat, punkt weterynaryjny, sklepy spożywcze i wielobranżowe. W Niedzicy siedzibę swoją ma Gminny Ośrodek Kultury, przy którym działają zespoły folklorystyczne Czardasz i Dunajec. Instytucja ta każdego roku organizuje dla zespołów artystycznych imprezy konkursowe Spiskie Zwyki i **Spiską Watrę (110)**. Pod patronatem GOK-u odbywają się coroczne imprezy pożegnania lata z podziękowaniem za zbiory, tzw. Dożynki Gminne, połączone z konkursem na najpiękniejszy wieniec dożynkowy oraz gminny konkurs na najładniejsze obejście gospodarcze. GOK jest również organizatorem Parady Orkiestr Dętych Gminy Łapsze Niżne, który organizowany jest w amfiteatrze znajdującym się w pobliżu granicy ze Słowacją lub na koronie zapory.

Do niedawna do wsi należała również Niedzica–Zamek, która jednak od 2014 r. stała się samodzielną wsią. Jej dominującym punktem i główną atrakcją turystyczną jest **średniowieczny zamek (111)**, znany pierwotnie pod nazwą Dunajec, który wznosi się na skale wapiennej na wysokość około 566 m n.p.m. i 75 m nad poziomem rzeki o tej samej nazwie. Został wybudowany w XIV w. jako zamek obronny przeciwko Polsce, prawdopodobnie na miejscu starszej drewnianej warowni. Zamek był siedzibą właścicieli tzw. niedzickiego dominium zamkowego, do którego w zależności od okresu należało kilkanaście zamagurskich wsi. Początkowo były to wsie Frankowa [Veľká Franková], Frydman, Kacwin, Łapsze Niżne, Spiskie Hanuszowce [Spišské Hanušovce], Lechnica, Niedzica, Matiaszowce [Matiašovce], Relów [Reľov] oraz Spiska Stara Wieś [Spišská Stará Ves], ale już w XIV w. większość z nich zmieniła właściciela ziemskiego. Największy obszar dominium obejmowało na przełomie XVI i XVII w., kiedy było własnością rodziny Horváth-Palocsay i gdy należały do niego: Niedzica, Frydman, Matiaszowce [Matiašovce], Trybsz, Jurgów, Nowa Biała, Falsztyn, Straniany [Stráňany],

Dursztyn, nie istniejąca już osada Wielka Rówień [Veľká Rovňa], Spiskie Hanuszowce (Spišské Hanušovce), Łapsze Niżne, Hagi [Hágy], Jeziersko [Jezersko], Mała Frankowa (Malá Franková), Zalesie [Zálesie], Czarna Góra, Rzepiska, Łapsze Wyżne, a przez pewien okres jako zastaw również całe dominium Czerwonego Klasztoru [Červený Kláštor]. W tym czasie zamek został przebudowany w stylu renesansowym, co dało mu dzisiejszy charakterystyczny wygląd. Jego właścicielami były kolejno rody szlacheckie, ród Łomnickich, Drugethów, Berzeviczych, Zapoylów, Łaskich, Horváth-Palocsayów, Tököly, Salamonów i Csákych. Niedaleko zamku znajduje się cmentarz przedostatnich wymienionych właścicieli, Salamonów. Z ich grobami związana jest interesująca legenda o zagubionym indiańskim skarbie Inków, który miał zostać ukryty w zamku, albo też miałby się tutaj znajdować klucz do odnalezienia tego skarbu. W 1920 r. zamek będący częścią Niedzicy został przyłączony do Polski, w 1939 r. został przyłączony do Słowacji, a w 1945 r. ponownie do Polski i wówczas stał się własnością państwa. Podczas przechodzenia przez ten teren frontu został prawie cały zrabowany, a w 1949 r. rozpoczęto jego remont. Obecnie znajduje się w nim muzeum regionalne ze zbiorami archeologicznymi i historycznymi, wozownią, a w pobliskim **spichlerzu (112)** znajduje się ekspozycja etnograficzna. Ołtarz i dzwon z kaplicy zamkowej zostały w 1997 r. przeniesione do nowowybudowanego **kościoła pw. św. Andrzeja (113)**. Z zamku rozciąga się przepiękny widok na okolicę, widać również ruiny polskiego zamku obronnego w Czorsztynie oraz zaporę, która w zasadniczy sposób zmieniła krajobraz. Informacje o historii budowy zapory można znaleźć w pawilonie informacyjno-wystawienniczym. Można również odwiedzić elektrownię. U stóp góry zamkowej znajduje się przystań, w której można wsiąść na łódź i odbyć rejs **statkiem wycieczkowym (114)** albo gondolami po Jeziorze Czorsztyńskim. Wzdłuż alejki prowadzącej na zaporę znajduje się mnóstwo stoisk z przeróżnymi pamiątkami, a najnowszą atrakcją jest **iluzjonistyczny obraz 3D (115)** znajdujący się na koronie zapory.

NEDECA [NIEDZICA], NEDECA–ZÁMOK [NIEDZICA–ZAMEK]

Nedeca je jednou z najväčších zamagurských obcí, v ktorej sa snúbi história s modernou turistickou infraštruktúrou, poskytujúcou možnosti aktívneho využitia voľného času počas celého roku. Obec bola založená na starej obchodnej ceste, na majetkoch pánov z Lomnice, pričom prvá písomná zmienka o nej pochádza z roku 1320, kedy už existovala. Začiatkom 14. storočia tu stál aj dnešný rímskokatolícky **kostol sv. Bartolomeja (104)** s dodnes zachovanými gotickými oknami, portálmi a krížovou klenbou. V jeho interiéri možno nájsť viacero vzácnych pamiatok ako erb pravdepodobných fundátorov – pánov z Lomnice, triptych vyobrazujúci život a umučenie sv. Bartolomeja z roku 1452, či nedávno odkryté fresky a nápisy z konca 14. a začiatku 15. storočia. Pompéznosť interiéru dodáva hlavný barokový oltár a bočné oltáre v rokokovom štýle. Ku kostolu bola v 18. storočí dobudovaná kaplnka Panny Márie Bolestnej s rokokovým oltárom. Okrem nej sa v obci nachádzajú ďalšie tri kaplnky zo 17. a 18. storočia, a to kaplnka sv. Apoštola Bartolomeja, nadväzujúca na kult patróna obce, kaplnka sv. Michala Archanjela a **kaplnka sv. Rozálie (105)**, ktorá mala ochrániť obyvateľov pred epidémiami.

Obyvatelia sa v minulosti venovali najmä poľnohospodárstvu a chovu dobytka i oviec. Ako v tom čase vyzeralo typické obydlie, náradie a život miestnych ľudí si môžete pozrieť v súkromnom **etnografickom múzeu (106)** Jozefa Ivančáka, pričom aj samotnej v obci sa zachovalo niekoľko typických drevenic s hospodárskymi budovami. V okolitých hornatejších terénoch sa dodnes nachádzajú salaše, kde si môžete kúpiť čerstvé mliečne výrobky ako syry, bryndzu, či žinčicu. V 19. storočí Nedečania podporili vzmáhajúce sa slovenské národné hnutie v Uhorsku a pripojili sa k pozdravnému listu prvému predsedovi Matice slovenskej, banskobystrickému biskupovi Štefanovi Moyzesovi. Na prelome 19. a 20. storočia sa časť miestnych obyvateľov vysťahovala do USA a Kanady, čo okrem iného pripomína pomník pri kostole, ktorý vybudovali vo vojne padlým rodákom práve miestni Slováci

vysťahovaní do Pittsburghu. Obce Nedeca sa veľmi bolestne dotkli udalosti ohľadom česko-slovensko-poľských hraničných sporov po skončení prvej svetovej vojny, počas ktorých boli členmi tzv. spišsko-oravskej légie zavraždení slovenský richtár Valentín Stronček i miestny sluha. Napriek tomu i skutočnosti, že Nedečania podpísali v roku 1919 petíciu za zotrvanie v Československu, bola obec v roku 1920 rozhodnutím Veľvyslaneckej rady mierovej konferencie v Paríži pričlenená k Poľsku, čo sa pre odpor obyvateľstva fakticky podarilo dosiahnuť až vyhlásením stanného práva. Po vypuknutí druhej svetovej vojny spojenej s ťažením slovenských vojsk proti Poľsku bola Nedeca inkorporovaná späť ku Slovensku a v roku 1945 opäť k Poľsku, kde leží dodnes. V povojnovom období sa obec stala niekoľkokrát obeťou lúpežných prepadov ozbrojenej skupiny pod vedením Józefa Kuraša „Ogňa“, ktorá v roku 1946 zavraždila miestneho obyvateľa Michala Kuželeľa (1889-1946) a prinútila k úteku viacero slovenských rodín, ktoré sa vysťahovali do Československa.

V Nedeci ešte aj v súčasnosti žije pomerne početné slovenské obyvateľstvo združené do miestnej skupiny Spolku Slovákov v Poľsku. Raz týždenne sa v miestnom kostole konajú slovenské omše a na nižšom i vyššom stupni základnej školy sa vyučuje slovenský jazyk. Z Nedece pochádzal známy slovenský herec Michal Dočolomanský (1942-2008), ktorý sa narodil v budove niekdajšej školy, čo pripomína tu umiestnená **pamätná tabuľa (107)**. Keďže táto významná legenda slovenského filmu nemá hrob, pretože po smrti bol jeho popol rozsypaný, je táto tabuľa jedným z mála pietnych miest, kde si možno uctiť jeho pamiatku. Okrem slovenskej menšiny žije v súčasnosti v obci aj rómska menšina, pričom práve v Nedeci uzrel svetlo sveta známy rómsky husľový virtuóz, ktorého dnes nazývajú „čardášovým kráľom“, Miklosz Deki Czureja (*1958). V obci možno nájsť tiež stopy po židovskom obyvateľstve, ktorého prítomnosť pripomína židovský cintorín.

Z hľadiska turistického ruchu je v súčasnosti Nedeca atraktívnou destináciou počas celého roku. V lete možno využiť pláže a kúpaliská pri Čorštínskom jazere [Jezioro Czorsztyńskie] s celou škálou doplnkových služieb ako napríklad stánky s občerstvením, volejbalové ihrisko, či prístavisko plachetníc. S povolením možno na ústí potokov Nedečanka a Kacvín loviť ryby. Neďaleko jazera sa nachádza Zábavný park s rôznymi atrakciami a **Park miniatúr (108)**, kde možno obdivovať zmenšeniny historických a prírodných zaujímavostí Spiša, Oravy a Podhalia, vrátane pokusov o rekonštrukcie dnes už neexistujúcich objektov. V zime je zas k dispozícii **lyžiarsky areál Polana Sosny (109)** ležiaci blízko slovensko-poľského hraničného priechodu s troma vlekmi a siedmymi trasami rôznych obtiažností, prírodným klziskom, požičovňou lyží i korčulí, lyžiarskou školou, umelým zasnežovaním, osvetlením, bezplatným parkoviskom, herňou a ubytovacími i gastronomickými službami. Cez obec navyše vedú viaceré značené cyklistické , pešie i bežkárske trasy, ale okolitú krajinu môžete obdivovať tiež z konského sedla. Pre návštevníkov je dispozícii široká paleta ubytovacích kapacít od súkromných domov, cez penzióny po agroturistické hospodárstva a hotely s prekrásnym výhľadom na neďaleký hrad, jazero, či pieninskú prírodu. Verejné služby dopĺňa športové ihrisko, zverolekáreň, obchody s potravinami a rozličným tovarom, pošta, knižnica, čerpacia stanica, banka i bankomat. V Nedeci má svoje sídlo taktiež Gminné kultúrne stredisko, pri ktorom fungujú folklórne súbory Čardáš a Dunajec. Každoročne v zime táto inštitúcia organizuje súťažné podujatie spišských umeleckých zoskupení Spišské zvyky a v lete **Spišskú vatru (110)**. Pod gesciou strediska sa koná vždy v inej spišskej obci z gminy Nižné Lapše rozlúčka s letom spojená s poďakovaním za úrodu, súťažou o najkrajší dožinkový veniec a najkrajšie upravenú záhradku tzv. Gminné dožinky. Pri hranici so Slovenskom sa nachádza prírodný amfiteáter, kde sa okrem iného uskutočňuje gminná Paráda dychoviek.

Donedávna bola súčasťou obce aj dnes samostatná Nedeca–Zámok. Jej dominantou a hlavnou turistickou atrakciou je **stredoveký hrad (111)**, známy pôvodne pod názvom Dunajec, vypínajúci sa na vápencovom brale vo výške cca 566 metrov nad morom a 75 metrov nad hladinou rieky s rovnakým názvom. Bol postavený začiatkom 14. storočia ako obranný hrad proti Poľsku, pravdepodobne na mieste staršej drevenej stavby. Hrad bol sídlom vlastníkov tzv. nedeckého panstva, do ktorého v závislosti od obdobia patrili viaceré zamagurské obce. Spočiatku to boli Franková, Fridman [Frydman], Kacvín [Kacwin], Nižné Lapše [Łapsze Niżne], Spišské Hanušovce, Lechnica, Nedeca [Niedzica], Matiašovce, Reľov a Spišská Stará Ves, no väčšina z nich ešte v 14. storočí zmenila svojho zemepána. Najväčší rozsah malo panstvo na prelome 16. a 17. storočia počas vlastníctva rodiny Horvát-Paločay, kedy tu patrili: Nedeca, Fridman, Matiašovce, Tribš [Trybsz], Jurgov [Jurgów], Nová Belá [Nowa Biała], Falštín [Falsztyn], Stráňany, Durštín [Dursztyn], zaniknutá osada Veľká Rovňa, Spišské Hanušovce, Nižné Lapše, Hágy, Jezersko, Malá Franková, Zálesie, Čierna Hora [Czarna Góra], Repiská [Rzepiska], Vyšné Lapše [Łapsze Wyżne] a určitý čas ako záloh i celé červenokláštorské panstvo. V tom čase bol hrad prestavaný v renesančnom štýle, čo mu dodalo dnešný charakteristický vzhľad. Jeho vlastníkmi boli postupne viaceré šľachtické rody ako Lomnickovci, Drugetovci, Berzevicovci, Zápoľskovci, Laski, Horvát-Paločayovci, Joannelliovci, Tőkölyovci, Salamonovci a Csákyovci. Neďaleko hradu sa nachádzajú hrobky predposledných menovaných majiteľov – Salamonovcov. Ku hradu sa viaže zaujímavá legenda o stratenom indiánskom poklade Inkov, ktorý by mal byť na hrade ukrytý alebo by sa tu mal nachádzať aspoň kľúč k jeho nájdeniu. V roku 1920 pripadol hrad ako súčasť Nedece Poľsku, v roku 1939 zas Slovensku a v roku 1945 opäť Poľsku, pričom v tomto roku zároveň prešiel do vlastníctva štátu. Počas prechodu frontu bol takmer úplne vyrabovaný a v roku 1949 sa začalo s jeho opravou. V súčasnosti sa tu nachádza regionálne múzeum s archeologickými i historickými zbierkami, vozárňou a v blízkej **sýpke (112)** aj s etnografickou expozíciou. Oltár a zvon z hradnej kaplnky boli v roku 1997 prenesené do novopostaveného **kostola sv. Andreja (113)**. Z hradu je prekrásny výhľad na okolie, vidieť tiež zrúcaninu poľského obranného hradu v Čorštíne [Czorsztyn] i priehradu, ktorá výrazne zmenila výzor krajiny. O jej výstavbe sa možno dozvedieť viac v informačno-výstavnom pavilóne, pričom navštíviť možno tiež vodnú elektráreň. Pod úpätím hradu sa nachádza prístavisko, kde sa dá nastúpiť a previesť na **vyhliadkových lodiach (114)** alebo gondolách po Čorštínskom jazere. Hlavnú cestu lemuje množstvo stánkov s rôznymi suvenírmi a vyhľadávanou atrakciou je **iluzionistický obraz (115)** umiestený nad priehradou.

114

NIEDZICA, NIEDZICA–ZAMEK

Niedzica is one of the biggest municipalities in Zamagurie, and it combines history with a modern tourist infrastructure, providing lots of possibilities to use one's free time actively year round. The village was established on the old trading route on lands owned by the Lomnica Lords. The first written records about it come from 1320, when it had already existed. The Roman Catholic **Church of Saint Bartholomew (104)**, with its preserved gothic windows, portals and cross vault, already stood at the beginning of the 14th century. Inside, you can find a number of precious sights such as the coat of arms of the probable founders (the lords from Lomnica), a triptych representing the life and passion of St. Bartholomew from 1452, or the recently uncovered frescoes and inscriptions from the end of the 14th and beginning of the 15th centuries. The main baroque altar and the rococo bye-altars add to the grandeur of the interior. The Chapel of Our Lady of Suffering with its rococo altar was added to the church in the 18th century. Besides that one, there are three other chapels from the 17th and 18th centuries in the village: the chapel of Saint Bartholomew the Apostle, linking to the cult of the patron saint of the village, Chapel of Saint Michael the Archangel and **Chapel of St. Rosalia (105)**, which should protect the inhabitants from epidemics.

In the past, the inhabitants were mostly involved in farming and raising cattle and sheep. How the typical dwellings, tools and life of the locals looked during those time can been seen in the private **ethnographic museum (106)** of Jozef Ivančák, while several typical wooden houses with farm buildings still remain in the village itself. There are still sheepfolds in the surrounding hilly terrain where you can buy fresh dairy products, such as cheeses, bryndza (sheep cheese), whey, etc. In the 19th century, the citizens of Niedzica supported the Slovak uprising in Hungary and signed a letter to Štefan Moyzes, the first chairman of Matica Slovenská and bishop of Banská Bystrica. At the turn of the 20th century a number of local inhabitants emigrated to the USA and Canada, which among other things is reminded by the memorial by the church for fallen soldiers, built by the local Slovaks who moved to Pittsburgh. The village of Niedzica was painfully affected by the events concerning the Czechoslovakian-Polish border dispute after the end of the First World War, during which the Slovak mayor, Valentín Stronček, and a local servant were murdered by members of the so-called "Spiš-Orava Legion". Despite the fact that the inhabitants signed a petition in 1919 to remain in Czechoslovakia, the village was entitled to Poland in 1920 based on a resolution by the Supreme War Council conference in Paris, which due to the opposition of the inhabitants could basically be achieved only by declaring martial law. After the

outbreak of the Second World War and the invasion of Poland by the Slovak army, Niedzica was incorporated back into Slovakia and then in 1945 back into Poland, where it remains today. On a number of occasions during the postwar period, the village became victim of looting raids by an armed band led by Józef "Ogień" Kuraś, who in 1946 murdered Michal Kuželʹ (1889-1946), a local citizen, and forced other Slovak families to flee, who eventually moved to Czechoslovakia.

There is still a sizable Slovak population in Niedzica, which is integrated into a local branch of the Association of Slovaks in Poland. Once a week in the local church, masses are held in Slovak and Slovak is taught in the upper and lower grades of the elementary school. The famous Slovak actor, Michal Dočolomanský (1942-2008) came from Niedzica, and was born in the building of the former school, which is remembered by a **memorial plaque (107)** located there. Since this Slovak film legend does not have a grave, since after his death his ashes were spread about, this plaque is one of the few memorial places where it is possible to pay one's respect to his memory. Besides the Slovak minority, there is also a Roma minority living in the village. In fact, the famous Roma violin virtuoso, Miklosz Deki Czureja (*1958), who is called the "king of Csárdás" was born in Niedzica. You can also find traces of the Jewish population in the village, whose presence is recalled by the Jewish cemetery.

105

As for tourism, Niedzica is an attractive destination all year round. During the summer, you can take advantage of the beach and swimming in the Czorsztyn Lake with a wide range of supplemental services like food stands, a volleyball court or dock for sail boats. With a permit, you can catch fish at the mouth of the Niedicanka and Kacwin streams. Not far from the lake, there is an Amusement park with various attractions and a **Miniature park (108)**, where you can enjoy models of historical and natural attractions from Spiš, Orava and Podhale, including attempts at reconstructing structures that no longer exist. In the winter, there is the **ski center Polana Sosny (109)** near the Slovak-Polish border with three ski lifts and seven slopes of varying degrees of difficulty, a natural ice rink, ski and ice skate rental, a ski school, artificial snow blowers, lighting, free parking lot, game room and accommodation and dining facilities. In addition, a number of marked cycling , hiking and cross-country ski routes run through the village, and you can enjoy the surrounding countryside on horseback as well. There is a wide range of accommodation possibilities for visitors from private homes, to pensions to agro-tourist facilities and hotels

with nice views of the nearby castle, lake and nature of Pieniny. Public services are complemented by a sports field, veterinary clinic, shops with groceries and various products, post office, library, petrol station, bank and ATM. The Gmina Cultural Center also has its base in Niedzica, where the folklore groups Czardacz and Dunajec operate from. Every winter, the Center organizes Śpiskie zwyki – a folklore festival of artistic groups, and in summer the **Spisz bonfire (110)** – folklore festival. Under the auspices of the Center, the Gmina Harvest Festival takes place, always in a different Spiš village in the Łapsze Niżne gmina; this is to part with the summer and thank for the crops, and it also includes competitions for the most beautiful harvest wreath or most beautiful garden. There is a natural amphitheater by the border with Slovakia where in addition to other events, the Gmina Łapsze Niżne Bass Band Parade takes place.

Until recently, the now independent Niedzica–Zamek was a part of the village of Niedzica. Its dominant landmark and main tourist attraction is the **Medieval castle (111)**, originally known as the Dunajec Castle, towering out on a limestone cliff about 566 meters above sea level and 75 meters above the surface of the river with the same name. It was built in the beginning of the 14th century as a defensive castle against Poland, most likely on the site of an older wooden structure. The castle was the seat of the owners of the Nedecký Estate, which various settlements in Zamagurie belonged to depending on the period. In the beginning these included Franková, Frydman, Kacwin, Łapsze Niżne, Spišské Hanušovce, Lechnica, Niedzica, Matiašovce, Reľov and Spišská Stará Ves, but most of these changed owners in the 14th century. The estate was the largest near the turn of the 17th century during the reign of the Horvath-Paločay family, when they owned: Niedzica, Frydman, Matiašovce, Trybsz, Jurgów, Nowa Biała, Falsztyn, Stráňany, Dursztyn, the no longer existing township of Veľká Rovňa, Spišské Hanušovce, Łapsze Niżne, Hágy, Jezersko, Malá Franková, Zálesie, Czarna Góra, Rzepiska, Łapsze Wyżne and for a certain period even the whole

Červený Kláštor Estate as a deposit. During that time, the castle was rebuilt in the renaissance style, which gave it today's distinctive appearance. It was progressively owned by a number of noble families, such as the Lomnickys, Drugets, Berzevics, Zápoľskys, Laskys, Horvath-Paločays, Joannellis, Tőkőlys, Salamons and Csákys. Not far from the castle lay the tombs of the second to last named owners – the Salamons. There is an interesting legend related to the castle about a lost Inca Indian treasure, which should have been hidden in the castle, or at least there should have been a key to finding it. In 1920, the castle, as a part of Niedzica, was entitled to Poland, in 1939 again to Slovakia, and in 1945 again to Poland; in the same year it became property of the State. During the arrival of the front, it was almost completely looted and in 1949 its reconstruction began. The castle is currently home to a regional museum with an archeological and historical collection and coach house, and in the nearby granary, there is an **ethnographic exposition (112)**. The altar and bell from the castle chapel were transferred to the newly built **Church of Saint Andrew (113)** in 1997. There are beautiful views of the surroundings from the castle; you can also see the ruins of the Polish fortress in Czorsztyn and the dam, which greatly changed the face of the countryside. You can learn more about its construction in the information and exhibition pavilion, and it is also possible to visit the hydroelectric power plant. At the foot of the castle, you can find a harbor where you can board and ride on **sightseeing boats (114)** or gondolas on Lake Czorsztyn. The main road is lined with many stalls with various souvenirs, and the latest attraction is the **3D image (115)** located above the dam.

NIEDZICA, NIEDZICA–ZAMEK

Niedzica (deutsch historisch: Niest) ist eines der größten Dörfer der Region Zamagurie, wo die Geschichte mit der modernen touristischen Infrastruktur miteinander verflochten ist, so dass verschiedene Freizeitaktivitäten das ganze Jahr über möglich sind. Das Dorf wurde auf einem alten Handelsweg, im Landgut der Herren von Lomnica (deutsch historisch: Lomnitz) gegründet und wurde zum ersten Mal im Jahre 1320 schriftlich erwähnt. Am Anfang des 14. Jahrhunderts gab es hier eine römisch-katholische **St. Bartholomäus-Kirche (104)** mit den bis heute erhaltenen gotischen Fenstern, Portalen und einem Kreuzgewölbe. Im Inneren der Kirche gibt es mehrere historische Denkmäler wie die Wappen der Gründer – des Adels von Lomnica, ein Triptychon von 1452 mit der Darstellung von Leben und Martyrium des St. Bartholomäus, oder die kürzlich entdeckten Fresken und Inschriften vom Ende des 14. und Anfang des 15. Jahrhunderts. Im 18. Jahrhundert wurde an der Kirche die Kapelle der Schmerzensmutter mit einem Rokokoaltar angebaut. Außer ihr gibt es im Dorf noch drei Kapellen aus dem 17. und 18. Jahrhundert: die Apostel-Bartholomäus-Kapelle, die sich dem Kult des Schutzpatrons des Dorfes gewidmet ist, die Erzengel-Michael-Kapelle und die **Kapelle St. Rosalia (105)**, die Schutz vor Seuchen geben sollte.

106

Die Bewohner befassten sich in der Vergangenheit hauptsächlich mit der Landwirtschaft, Rinderzucht und Schäferei. Wie ein typisches Wohnhaus, die Werkzeuge und das Leben der Bevölkerung damals ausgesehen hat, kann man beim Besuch des **privaten ethnographischen Museums (106)** von Józef Iwańczak erfahren. Im Dorf sind noch einige typische Holzhäuser mit Wirtschaftsgebäuden erhalten. Im bergigen Gelände funktionieren auch heute noch Almhütten, wo man frische Milchprodukte: Käse, Brimsen und saure Schafmolke kaufen. Im 19. Jahrhundert unterstützten die Bewohner von Niedzica die beginnende slowakische Nationalbewegung in Ungarn und haben sich der Begrüßung für den ersten Präsidenten des Vereins „Slowakische Heimat“ [Matica Slovenská], den Bischof von Banská Bystrica (deutsch historisch: Neusohl), Štefan Moyzes angeschlossen.

Um die Wende des 19. und 20. Jahrhunderts wanderte eine ziemlich große Zahl von Einheimischen in die Vereinigten Staaten und Kanada aus, woran ein zum Gedächtnis an die im Ersten Weltkrieg gefallenen Ortsbewohner errichtetes Denkmal

bei der Kirche erinnert, das von den in Pittsburgh lebenden, aus diesem Ort herkommenden slowakischen Auswanderern gegründet wurde. Das Dorf Niedzica war sehr schmerzhaft durch den tschechisch-slowakisch-polnischen Grenzstreit nach dem Ende des Ersten Weltkriegs getroffen; während dieses Grenzstreits wurden der slowakische Schultheiß Valentin Stronček und ein lokaler Diener durch die Mitglieder der so genannten „Legia Spisko-Orawska“ (Legion von Zips und Arva) ermordet. Trotz der Unterschreibung einer Petition im Jahr 1919, mit der sich die Bewohner von Niedzica für die Tschechoslowakei erklärt haben, wurde das Dorf aufgrund der Entscheidung vom Rat der Botschafter der Friedenskonferenz in Spa an Polen angeschlossen, was früher wegen des Widerstands der Bevölkerung gescheitert ist und erst nach der Verkündung des Ausnahmezustands in Niedzica gelungen ist. Nach dem Ausbruch des Zweiten Weltkriegs und der Beteiligung der slowakischen Truppen an dem Überfall auf Polen wurde Niedzica in die Slowakei eingegliedert und im Jahre 1945 an Polen, dem es zum heutigen Tag gehört, wieder angeschlossen. In der Zeit nach dem Zweiten Weltkrieg war Niedzica zum Opfer zahlreicher Angriffe von einer Waffengruppe unter dem Kommando von Józef Kuraś „Ogień“, von der 1946 der Dorfbewohner Michael Kužeľ (1889-1946) ermordet und ein Dutzend slowakischer Familien zur Flucht in die Tschechoslowakei gezwungen wurde.

110

In Niedzica lebt eine relativ große slowakische Bevölkerung, die im lokalen Verband der Gesellschaft der Slowaken in Polen vereinigt ist. Einmal in der Woche werden in der lokalen Kirche heilige Messen in slowakischer Sprache abgehalten und in der Grundschule wird die slowakische Sprache gelehrt. Aus Niedzica stammte der bekannte slowakische Schauspieler Michael Dočolomanský (1942-2008), der im Gebäude der ehemaligen Schule geboren war, woran mit einer **Gedenktafel (107)** an der Fassade des Gebäudes gedenkt wird. Da dieser legendäre slowakische Filmschauspieler kein Grab hat und seine Asche in Zamagurie verstreut wurde, ist diese Tafel das einzige Werk des Gedenkens. Neben der slowakischen Minderheit leben im Dorf auch die Roma; in Niedzica ist ein Geiger-Virtuose, Miklos Deki Czureja (*1958), genannt „König von Csárdás“ zur Welt gekommen. Im Dorf sind auch Spuren des jüdischen Volkes zu finden; daran erinnert der jüdische Friedhof.

Touristisch ist Niedzica heute unabhängig von der Jahreszeit ein sehr attraktives Ort. Im Sommer kann man die Zeit an Stränden des Stausees Czorsztyn verbringen, auf dem Sportplatz Volleyball spielen oder den Yachthafen nutzen. Das Angebot wird von mehreren Bars und Wirtshäusern ergänzt. Die Angler mit entsprechender Genehmigung können in den Bächen Niedziczanka und Kacwinianka fischen. In der Nähe des Stausees befinden sich ein Freizeitpark mit verschiedenen Attraktionen und ein

Miniaturenpark (108), wo man Miniaturen verschiedener natürlicher und historischer Attraktionen von Zips, Arwa und Tatra-Vorland samt Rekonstruktionen von den heute nicht mehr existierenden Objekten bewundern kann. Im Winter steht zur Verfügung der Gäste ein in der Nähe des slowakisch-polnischen Grenzübergangs liegendes **Skigebiet „Polana Sosny“ (109)** mit drei Liften und sieben beleuchteten und beschneiten Skipisten von verschiedenem Schwierigkeitsgrad, mit einer Natureisbahn, Ski- und Schlittschuhverleih, Skischule, kostenlosen Parkplätzen, einem Spielsalon, Unterkünften und mehreren Bars. Das Dorf hat mehrere markierte Rad- und Wanderwege und Loipen, die umliegende Landschaft kann man auch während der Kutschenfahrt bewundern. Die Gäste haben eine große Auswahl an Unterkünften: Privatunterkünfte, Pensionen, Agrotouristik und Hotels, mit herrlichem Blick auf die Burg, den See und die Natur des Bergkammes Pieniny. Dieses Angebot wird von lokaler Infrastruktur ergänzt: Sportplatz, Bibliothek, Tankstelle, Bank, Geldautomat, Tierarztpraxis, Läden mit breiter Warenauswahl.

113

In Niedzica hat auch das Gemeindekulturzentrum seinen Sitz; hier sind Volksmusikgruppen „Czardasz“ und „Dunajec“ tätig. Jedes Jahr werden von diesem Kulturzentrum Festivals der Volksmusikgruppen „Spiskie Zwyki“ und **„Spiska Watra“ (110)** veranstaltet. Unter der Schirmherrschaft des Gemeindekulturzentrums werden auch der Sommerabschied und vor allem das „Erntedankfest“, sog. Gemeindeerntefest gefeiert; dieses Fest wird mit einem Wettbewerb um den schönsten Erntekranz und mit dem gemeindeweiten Wettbewerb um den schönsten Bauernhof verbunden. Das Gemeindekulturzentrum ist auch Veranstalter der Blasmusikparade der Gemeinde Łapsze Niżne, die in einem der slowakischen Grenze naheliegenden Freilufttheater oder auf der Krone der Staudammmauer veranstaltet wird.

Bis vor kurzem gehörte zu Niedzica auch das Dorf Niedzica-Zamek (deutsch historisch: Niestner Schloß), das jedoch seit 2014 ein unabhängiges Dorf wurde. Seine wichtigste Sehenswürdigkeit und touristische Attraktion ist die **mittelalterliche Burg (111)**, ursprünglich unter dem Namen Dunajec bekannt, die auf einem Kalkfelsen auf der Höhe von ca. 566 m ü.d.M. und 75 m über dem gleichnamigen Fluss emporsteigt. Es wurde im 14. Jahrhundert als Festung zum Schutz gegen Polen, wahrscheinlich an der Stelle einer älteren Holzfestung errichtet. Die Burg war Sitz der Eigentümer des Landgutes von Niedzica, zu dem zeitabhängig mehrere Dörfer des Zamagurie gehörten. Zunächst waren es die Veľká Franková (deutsch historisch: Große Frankenau), Frydman (deutsch historisch: Friedmann), Kacwin (deutsch historisch: Katzwinkel), Łapsze Niżne (deutsch historisch: Unter Laps), Spišské Hanušovce (deutsch historisch: Henschau), Lechnica (deutsch historisch: Lechnitz), Niedzica (deutsch historisch: Niest), Matiašovce (deutsch historisch: Matzau), Reľov (deutsch historisch: Rillen) und Spišská Stará Ves (deutsch historisch: Altendorf), aber die mei-

sten von ihnen haben schon im 14. Jahrhundert ihren Landbesitzer geändert. Das größte Gebiet umfasste das Landgut von Niedzica um die Wende des 16. und 17. Jahrhunderts, als es sich im Besitz der Familie Horváth-Palocsay befand und ihm folgende Ortschaften gehörten: Niedzica, Frydman, Matiašovce, Trybsz (deutsch historisch: Tripsch), Jurgów (deutsch historisch: Jurkau), Nowa Biała (deutsch historisch: Neubela), Falsztyn (deutsch historisch: Falkenstein), Stráňany (deutsch historisch: Vorwerk), Dursztyn (deutsch historisch: Dornstein), eine nicht mehr bestehende Siedlung Veľká Rovňa, Spišské Hanušovce, Łapsze Niżne, Hágy (deutsch historisch: Hagen), Jezersko (deutsch historisch: Nedscheered), Malá Franková (deutsch historisch: Kleine Frankenau), Zálesie (deutsch historisch: Reichenwald), Czarna Góra (deutsch historisch: Schwarzberg), Rzepiska (deutsch historisch: Reps), Łapsze Wyżne (deutsch historisch: Ober Lapsch) und für einen bestimmten Zeitraum auch das gesamte Landgut des Červený Kláštor als Pfand. Zu dieser Zeit wurde die Burg im Stil der Renaissance umgebaut, was ihr das heutige unverwechselbare Erscheinungsbild gegeben hat. Ihre Besitzer waren Adelsfamilien Lomnický, Drugeth, Berzevici, Zápoľský, Łaski, Horváth-Palocsay, Tököly, Salamon und Csáky. In der Nähe der Burg befindet sich der Friedhof der vorletzten Besitzerfamilie Salamon. Mit ihren Gräbern ist eine interessante Legende über den verlorenen Schatz der Inka verbunden; dieser sollte auf der Burg versteckt worden sein oder ein Schlüssel zur Entdeckung dieses Schatzes sollte sich hier befinden. Im Jahr 1920 wurde die Burg als ein Teil von Niedzica an Polen, im Jahr 1939 an die Slowakei und im Jahr 1945 wieder an Polen angeschlossen und sodann wurde sie zum Eigentum des Staates.

115

Während des Durchzuges der Fronttruppen wurde die Burg fast ganz ausgeraubt und 1949 begann die Renovierung. Derzeit befindet sich dort ein Regionalmuseum mit archäologischen und historischen Sammlungen und einem Kutschenhaus; in einem naheliegenden Kornspeicher befindet sich die **ethnographische Ausstellung (112)**. Der Altar und die Glocke wurden aus der Burgkapelle im Jahr 1997 in die neugebaute **St. Andreaskirche (113)** übertragen. Von der Burg erstreckt sich ein schöner Blick auf die Landschaft, man kann die Ruinen der polnischen Festung in Czorsztyn und den Staudamm sehen, der zur wesentlichen Veränderung der Landschaft führte. Die Geschichte des Staudamms kann man im Informations- und Ausstellungspavillon erfahren. Am Fuße des Burgberges befindet sich eine Bootsstation, wo die Gäste ein Boot besteigen und eine Tour mit einem **Ausflugsschiff (114)** oder mit Gondeln auf dem Stausee Jezioro Czorsztyńskie genießen können. Dem Weg zum Staudamm entlang befinden sich zahlreiche Stände mit verschiedenen Souvenirs, und zu neuesten Attraktionen gehört der **illusionistische 3D-Bild auf der Krone der Staumauer (115)**.

NOWA BIAŁA

Nowa Biała (116) jest najbardziej na północ wysuniętym obszarem Zamagurza, na lewym brzegu rzeki Białki i jest jedyną zamagurską wsią leżącą po tej stronie rzeki. Spowodowane było to faktem, iż w przeszłości Białka kilkukrotnie zmieniła swoje koryto. Wieś została założona w dobrach panów z Łomnicy [Lomnica], a jej istnienie jest udokumentowane w źródłach pisanych z 1397 r., chociaż według legendy starsza osada istniała na zachód od jej dzisiejszej lokalizacji i została zniszczona podczas wielkiej powodzi. Inna legenda związana jest z jej nazwą i mówi, że nazwa pochodzi od imienia króla węgierskiego o imieniu Bela. O wiele bardziej prawdopodobne jest to, że nazwę, która jest pochodzenia słowiańskiego i oznacza kolor biały, wieś zyskała od rzeki Białka. Przymiotnik „nowa" otrzymała dlatego, aby można ją było odróżnić od już istniejącej osady o tej samej nazwie, prawdopodobnie od Spiskiej Białej [Spišská Belá]. Od powstania aż do likwidacji pańszczyzny Nowa Biała należała do niedzickiego dominium zamkowego, była jednocześnie wsią graniczną z Polską. Jej dogodne położenie na drodze handlowej prowadzącej z Węgier do Polski wspierało jej stopniowy rozwój, który kulminację osiągnął w XVII i XVIII w., kiedy to w 1699 r. cesarz Leopold przyznał wsi przywilej organizowania trzech jarmarków. W połowie XVIII w. miejscowa ludność wybudowała murowany **kościół pw. św. Katarzyny (117)**, z typowym barokowym dachem wieży. Wnętrze kościoła wykonane jest w rokokowym pompatycznym stylu. Do najbardziej interesujących zabytków należy wspaniały pozłacany ołtarz główny z posągami świętych i klasycystyczną amboną z 1831 r., z obrazem siewcy przedstawionym w miejscowym stroju spiskim. W kościele znajduje się również cenna monstrancja wykonana przez znanego złotnika lewockiego Jana Szillassy'ego. Przy drodze w kierunku Galicji, nazywanej Furmanec, stoi kolejny malutki kościółek – kaplica pw. św. Marii Magdaleny z końca XVIII w. ze skromnym ołtarzem, małym drewnianym chórem i konfesjonałem. Oprócz niej na obszarze wsi znajdują się przydrożne kapliczki, typowe dla Spisza, pw. św. Jana, św. Antoniego, św. Walentego, św. Trójcy i św. Józefa. Interesująca jest również oryginalna zabudowa architektoniczna Nowej Białej, rozkładająca się na planie dwóch równoległych ulic, które są od siebie oddzielone szerokim pasem ziemi, ciągnącym się niemal przez całą wieś. Przez środek tego pasa przepływa potok, dopływ rzeki Białki. Ulice tworzą domy, za którymi ciągną się długie wąskie działki zakończone zabudowaniami gospodarczymi, tworzącymi ulicę nazywaną Za Stodołami. Dawne życie mieszkańców prezentuje **prywatne muzeum rodziny Grochowskich (118)**, w którym można zobaczyć typowy dom mieszkalny z wyposażeniem kuchni, wyposażeniem kuźni, strój ludowy, dawne narzędzia rolnicze i narzędzia służące do połowu zwierzyny i ryb.

Od założenia do 1918 r. Nowa Biała była częścią regionu spiskiego w ramach wielonarodowego państwa węgierskiego i to przez wszystkie jego okresy – samodzielności Królestwa Węgier, Monarchii Habsburskiej i Austro-Węgier. Po zakończeniu I wojny światowej w 1918 r. została objęta granicami słowackiej części nowopowstałej Republiki Czechosłowackiej, a w 1919 r. włączona została do tzw. obszaru plebiscytowego, o losie którego miała zadecydować miejscowa ludność. Ostatecznie plebiscyt nie odbył się i w 1920 r. wieś została na podstawie decyzji Rady Ambasadorów na konferencji pokojowej w Spa przyłączona do Polski. Po wybuchu II wojny światowej w 1939 r. została inkorporowana do Słowacji, a w 1945 r. ponownie została włączona do Polski, gdzie leży obecnie. W okresie powojennym Nowa Biała była celem kilkukrotnej napaści grupy zbrojnej pod dowództwem Józefa Kurasia „Ognia", która w 1946 r. zamęczyła i zamordowała czterech mieszkańców wsi, o czym przypomina tablica pamiątkowa na pomniku znajdującym się nieopodal kościoła. W okresie tym wiele rodzin wyemigrowało do Czechosłowacji.

Nowa Biała jest obecnie wsią wielonarodowościową, w której oprócz Polaków i kilku rodzin narodowości romskiej, żyje liczna społeczność narodowości słowackiej, zorganizowana w większości, w miejscowym kole Towarzystwa Słowaków w Polsce. W szkole podstawowej nauczany jest język słowacki, który pielęgnowany jest również poprzez miesięcznik Život wydawany przez mniejszość słowacką żyjącą w Polsce. Przy słowackim stowarzyszeniu działa **zespół folklorystyczny Spiš (119)**, który kultywuje miejscowe spiskie i słowackie tradycje oraz miejscowa orkiestra dęta im. ks. dziekana Františka Móša. Zespół folklorystyczny Spiš wspólnie z miejscowym OSP każdego roku wraz z nadejściem wiosny organizuje uroczystość o nazwie Ogrywanie mai. Ponadto corocznie, w lecie odbywa się tzw. piknik parafialny.

Dla miłośników przyrody największym przeżyciem jest bez wątpienia pobyt na terenie **Przełomu Białki (120)**, między dwiema skałami wapiennymi Obłazowa (670 m n.p.m.) i Kramnicą (688 m n.p.m.) o powierzchni 8,51 ha, który uznany został za rezerwat przyrody. Występuje tutaj unikalna flora z ponad setką gatunków roślin, między innymi również gatunkami alpejskimi. W jaskini, w skale Obłazowa, odkryto cenne znaleziska, na podstawie których skorygowano najstarsze dzieje tego regionu. Znaleziono tu m.in. **bumerang z kła mamuta (121)** z przed 30000 lat, który jest najstarszym bumerangiem na świecie! W lecie rezerwat ten jest dobrym miejscem do wypoczynku, przy kamienistych plażach można zażywać kąpieli w rzece. Od czasu do czasu skały rezerwatu wykorzystują, zgodnie z regulaminem rezerwatu, **alpiniści (122)**. Na rzece Białka, na odcinku od ujścia potoku Jaworowy do ujścia, do Jeziora Czorsztyńskiego, można łowić ryby. Trzeba uzyskać jednak odpowiednie pozwolenie. Przez miejscowość prowadzi kilka oznakowanych pieszych i rowerowych szlaków turystycznych oraz jeden szlak wodny, z możliwością spływu rzeką Białką.

W centrum Nowej Białej znajduje się Centrum Kultury Słowackiej, które prowadzi różnorodną działalność kulturalną, m.in. organizuje wystawy, spotkania opłatkowe, Dni Kultury Słowackiej oraz Przegląd Orkiestr Dętych. W budynku do dyspozycji jest internet, biblioteka, duża sala widowiskowa oraz pokoje noclegowe. Możliwość zakwaterowania w miejscowości istnieje również w kwaterach prywatnych. Wiejskie imprezy kulturalne odbywają się w nowowybudowanym amfiteatrze, a sportowe na miejscowym boisku. Żywność i inne niezbędne artykuły można w Nowej Białej zakupić w miejscowych sklepach spożywczych i wielobranżowych. We wsi działa również kilka zakładów rzemieślniczych oraz ośrodek zdrowia.

NOVÁ BELÁ [NOWA BIAŁA]

Nová Belá (116) leží v najseverozápadnejšom cípe Zamaguria na ľavom brehu rieky Bialka, pričom sa ako jediná zamagurská obec nachádza na tejto strane rieky, čo je spôsobené skutočnosťou, že v minulosti Bialka niekoľkokrát zmenila svoje koryto. Obec bola založená na majetkoch pánov Lomnice a jej existencia je písomne doložená v roku 1397, i keď podľa legiend existovala západne od dnešnej obce staršia osada, ktorá bola zničená počas veľkej povodne. Iná legenda sa týka jej názvu a hovorí, že bol odvodený od mena uhorského panovníka Bela. Oveľa pravdepodobnejšie však je, že svoje pomenovanie, ktoré je slovanského pôvodu a označuje bielu farbu, získala od rieky Bialky. Prívlastok „nová“ dostala preto, aby sa odlišovala od už existujúcej osady s rovnakým názvom, pravdepodobne Spišskej Belej. Od svojho založenia až do zrušenia poddanstva bola Nová Belá súčasťou tzv. nedeckého panstva, pričom zároveň bola aj pohraničnou obcou s Poľskom. Jej výhodná poloha na obchodnej ceste vedúcej z Uhorska do Poľska viedla k postupnému rozvoju, ktorý vrcholil v 17. a 18. storočí, keď obci v roku 1699 udelil cisár Leopold výsady na konanie až troch jarmokov. V polovici 18. storočia si tu miestni obyvatelia postavili murovaný rímskokatolícky **kostol sv. Kataríny (117)** s typickým barokovým zastrešením veže. Výzdoba interiéru sa nesie v pompéznom rokokovom štýle. Z výzdoby určite zaujme honosný pozlátený hlavný oltár so súsošiami svätcov i klasicistická kazateľnica z roku 1831 s obrazom rozsievača v miestnom spišskom kroji. Vo vybavení sa nachádza aj vzácna monštrancia vyrobená známym levočským zlatníkom Jánom Szillassym. Pri ceste smerom do Haliče, zvanej Furmanec, stojí ďalší maličký kostolík – kaplnka sv. Márie Magdalény z konca 18. storočia so skromným oltárom, malým dreveným chórom a spovednicou. Okrem toho sa v katastrálnom území obce nachádzajú ďalšie prícestné kaplnky typické pre Spiš, a to kaplnky sv. Jána, sv. Antona, sv. Márie Magdalény, sv. Valenta, sv. Trojice a sv. Jozefa. Zaujímavou je nepochybne taktiež originálna architektonická zástavba Novej Belej zoskupená do dvoch rovnobežných ulíc, ktoré

117

sú od seba oddelené širokým pásom zeme tiahnucim sa takmer pozdĺž celej obce. Uprostred tohto pásu preteká potok ústiaci do rieky Bialky. Ulice sú tvorené domami, za ktorými sú dlhé úzke pozemky ukončené hospodárskymi budovami, tvoriacimi ulicu nazývanú Za stodolami. Život obyvateľov v minulosti približuje **súkromné múzeum rodiny Grochovských (118)**, kde možno vidieť typický obytný dom s vybavením kuchyne a izby, ale taktiež vybavenie kováčskej dielne, ľudový kroj, staré roľnícke náradie, či náradie slúžiace na lov zveri a rýb.

Od svojho založenia až do roku 1918 bola Nová Belá súčasťou spišského regiónu v rámci mnohonárodnostného uhorského štátu, či už ako samostatného štátu alebo v rámci Habsburskej monarchie a Rakúsko-Uhorska. Po skončení prvej svetovej vojny v roku 1918 bola poňatá do slovenskej časti novovzniknutej Československej republiky, avšak v roku 1919 sa stala súčasťou tzv. plebiscitného územia, o osude ktorého malo rozhodnúť miestne obyvateľstvo. Plebiscit sa nakoniec neuskutočnil a v roku 1920 bola obec na základe rozhodnutia Veľvyslaneckej rady mierovej konferencie v belgickom mestečku Spa pripojená k Poľsku. Po vypuknutí druhej svetovej vojny v roku 1939 bola inkorporovaná späť ku Slovensku a v roku 1945 opäť k Poľsku, kde leží dodnes. V povojnovom období sa Nová Belá stala niekoľkokrát obeťou lúpežných prepadov ozbrojenej skupiny pod vedením Józefa Kuraša „Ogňa“, ktorá v roku 1946 umučila a zavraždila štyroch miestnych obyvateľov, čo pripomína pamätná tabuľa umiestnená neďaleko kostola. V tom čase sa viacero slovenských rodín vysťahovalo do Československa.

Nová Belá je dnes národnostne zmiešanou obcou, kde okrem Poliakov a niekoľkých rómskych rodín, žije tiež početné obyvateľstvo slovenskej národnosti, ktoré je poväčšine združené v miestnej skupine Spolku Slovákov v Poľsku. Na nižšom stupni základnej školy sa vyučuje slovenský jazyk, ktorý je kultivovaný aj prostredníctvom

mesačníka vydávaného slovenskou menšinou v Poľsku pod názvom Život. Pri Spolku pôsobí **folklórny súbor Spiš (119)** udržiavajúci miestne spišské i slovenské tradície a taktiež miestna dychovka dekana Františka Móša. FS Spiš spoločne s miestnym dobrovoľným hasičským zborom každoročne v obci organizujú oslavu príchodu jari tzv. Ohrávanie májov. Okrem toho sa každoročne v lete koná tzv. farský piknik.

Pre milovníkov prírody je nepochybne najväčším zážitkom návšteva **Prielomu Bialky (120)** medzi dvoma vápencovými skalami Oblazova [Obłazowa] (670 m n.m.) a Kramnica (688 m n.m.) s rozlohou 8,51 ha, ktorý bol vyhlásený za prírodnú rezerváciu. Nachádza sa tu unikátna flóra s viac ako stovkou druhov rastlín, medzi inými aj alpskými druhmi. Je tu tiež jedinečné archeologické nálezisko – jaskyňa v skale Oblazova, kde boli odkryté vzácne nálezy prepisujúce dejiny najstaršieho osídlenia tejto oblasti, okrem iných aj 30000 rokov starý **bumerang z mamutieho kla (121)**, ktorý je vôbec najstarším bumerangom na svete! V lete je táto prírodná rezervácia vhodná na oddych na kamenistých plážach s možnosťou kúpania sa v rieke. Občasne skaly využívajú, v súlade s poriadkom rezervácie, taktiež **horolezci (122)**. Na rieke Bialke možno s povolením v úseku od ústia potoka Jaworowy až po ústie do Čorštínskeho jazera [Jezioro Czorsztyńskie] loviť ryby. Cez obec vedie niekoľko značených peších a cyklistických trás i jedna vodná trasa s možnosťou splavenia rieky Bialky.

V centre Novej Belej sa nachádza Centrum slovenskej kultúry, kde sa uskutočňujú rôzne kultúrne podujatia ako napríklad oblátkové stretnutia, Dni slovenskej kultúry či Prehliadka krajanských dychoviek. V budove je k dispozícii internet, knižnica, veľká spoločenská sála i ubytovanie. Ubytovacie služby poskytujú tiež miestni súkromníci. Kultúrne podujatia sa uskutočňujú aj v novovybudovanom amfiteátri, športové zas na miestnom ihrisku. Z ďalších služieb sa v Novej Belej nachádzajú obchody s potravinami a rozličným tovarom, viaceré remeselné služby a zdravotné stredisko.

NOWA BIAŁA

Nowa Biała (116) lies at the north-western tip of Zamagurie on the left bank of the Białka River, where it is the only village in Zamagurie that lies on that side of the river. This is caused by the fact that the Białka has changed its course several times over the years. The village was established on lands owned by the Lomnica landlords and the oldest written records of its existence come from 1397, even though it is said that an older settlement existed west of today's village, which was destroyed during a great flood. Another legend concerns the name of the village, which is said to be derived from the name of the Hungarian king, Bela. What is more likely is that its name is of Slavic origin and means "white" and got the name from the Białka (white) River. It got the attribute "new" to differentiate it from an already existing settlement with the same name, probably Spišská Belá. Since its establishment until serfdom was abolished, Nowa Biała was part of the Nedecký Estate, at the same time, it was a border village with Poland. Its advantageous location on the trading route leading from Hungary to Poland lead to its gradual development, which peaked in the 17th and 18th centuries when in 1699 Emperor Leopold granted the right to hold three markets. In the middle of the 18th century the locals built the Roman Catholic **Church of St. Catherine (117)** with the typical baroque roofing of the tower. The interior is

decorated in the pompous rococo style. From among the décor, you will definitely notice the magnificent gilded main altar with sculptures of saints and a classicist pulpit from 1831 with a picture of a seeder in the local Spiš costume. As for other furnishings, there is even a rare monstrance made by the well-known goldsmith Ján Szillass from Levoča. Next to the road heading towards Halicz, known as Furmanec, there is another tiny chapel – the Chapel of Saint Mary Magdalena from the end of the 18th century with a modest altar, a small wooden choir and a confessional. There are other roadside chapels typical for Spiš within the village limits: the chapels of St. John, St. Anthony, St. Mary Magdalene, St. Valentine, the Holy Trinity and St. Joseph. The original architectural layout of Nowa Biała is also undoubtedly interesting, as it is composed of two parallel streets which are divided from each other by a wide strip of land stretching almost the whole length of the village. Amidst this strip, there is a brook which feeds into the Białka River. The streets are made up of houses, behind which there are long narrow plots terminating with farm buildings, creating a road called "Behind the barns". The **private museum of the Grochovský family (118)** presents the former life of the inhabitants, where it is possible to see a typical house with a furnished kitchen and rooms, and also an equipped smithy, folk costumes, old farming tools and hunting and fishing tools.

117

Since its establishment until 1918 Nowa Biała was part of the Spiš region within the multi-ethnic Hungarian state, either as an independent kingdom or as part of the Habsburg monarchy or the Austro-Hungarian Empire. After the end of the First World War in 1918, it was entitled to the Slovak territory of the newly formed Republic of Czechoslovakia; however, in 1919 it became a plebiscite territory, whose fate should have been determined by the local population. The plebiscite never occurred, and in 1920 the village was entitled to Poland based on the resolution by the Supreme War Council at the Spa Conference. After the outbreak of the Second World War in 1939 it was incorporated back into Slovakia and in 1945 back into Poland, where it remains today. A number of times during the postwar period, Nowa Biała became victim of looting raids by an armed band led by Józef "Ogień" Kuraś, which in 1946 tortured and murdered four citizens, which is remembered by a memorial plaque placed near the church. During that time, many Slovak families moved to Czechoslovakia.

Nowa Biała is now an ethnically mixed community, where besides Polish and a few Roma families, there is a large ethnically Slovak population, most of whom are members of a branch of the Association of Slovaks in Poland. In the lower grades of the elementary school, the Slovak language is taught. Slovak is also cultivated through the monthly magazine, Život, published by the Slovak minority in Poland. The Association supports the **folklore group Spiš (119),** which maintains the local Spiš and Slovak traditions, and also the local brass band of Dean František Móš. The folklore group

together with the volunteer firefighters annually organize a celebration of the coming of spring, known as the maypole celebration. In addition, every summer a parish picnic is held.

For nature lovers, visiting the **Białka River gorge (120)** is undoubtedly the greatest experience. It lies between two limestone rocks, Obłazowa (elevation: 670 m) and Kramnica (elevation: 688 m) with an area of 8.51 ha, which is registered as a nature reserve. There is unique flora there with more than one hundred species of plants, among them even Alpine species. There is also a unique archeological site – a cave in the Obłazowa rock, where rare findings were uncovered, rewriting history as the oldest settlement in this area. Among other things, a 30000 year old **boomerang from mammoth tusk (121)** was found, which makes it the oldest boomerang in the world! In summer this nature reserve is a great place to relax on the gravel beaches, where you can also swim in the river. Occasionally the rocks are also used by **climbers (122)**, in line with the policies of the reservation. With a permit, it is possible to catch fish on the Białka River from the mouth of the Jaworowy stream to the mouth of the Czorsztyn Lake. A number of marked hiking and cycling routes run through the village in addition to one water route with the possibility to float down the Białka River.

In the center of Nowa Biała, you can find the Center of Slovak Culture, where various cultural events take place, such as the “wafer gathering”, Slovak Culture Days and the Compatriot brass bands show. The building has internet access, a library, a big community hall and accommodation. The locals also provide accommodation services. Cultural events also take place in the newly built amphitheater, and sports events on the sports field. Other services in Nowa Biała include shops with groceries and various other products, a number of trade services and a health center.

NOWA BIAŁA

Nowa Biała (116) (deutsch historisch: Neubela) ist das am weitesten nördlich gelegene Gebiet von Zamagurie, am linken Ufer des Flusses Białka und ist das einzige an dieser Seite des Flusses liegende zamagurische Dorf. Diese Lage entstand durch den mehrmaligen Wechsel des Flussbettes in der Vergangenheit. Das Dorf wurde im Landgut der Herren von Lomnica (deutsch historisch: Lomnitz) gegründet; es wird in schriftlichen Quellen bereits von 1397 erwähnt, obwohl es der Legende nach westlich des heutigen Standortes eine ältere Siedlung gab, die während einer großen Flut zerstört werden sollte. Eine andere Legende ist mit dem Dorfnamen verbunden und sagt, dass er von dem Namen des ungarischen Königs Bela herkommt. Viel wahrscheinlicher ist es, dass das Dorf seinen Namen, der slawischen Ursprungs sei und weiße Farbe bedeute, von dem Fluss Białka gewonnen hat. Das Adjektiv „neu" wurde dem Dorf aufgegeben, um es von einer schon bestehenden Siedlung mit dem gleichen Namen, wahrscheinlich von Spišská Belá zu unterscheiden. Von der Gründung an bis zur Abschaffung der Leibeigenschaft gehörte Nowa Biała dem Landgut der Burg Niedzica und war zugleich ein Grenzdorf zu Polen. Die günstige Lage an der Handelsstraße von Ungarn nach Polen brachte dem Dorf allmähliche Entwicklung, die ihren Höhepunkt im 17. und 18. Jahrhundert erreichte, als im Jahre 1699 von Kaiser Leopold dem Dorf ein Privileg, drei Jahrmärkte im Jahr zu organisieren, verliehen worden war. In der Mitte des 18. Jahrhunderts bauten die Einheimischen eine gemauerte **Kirche St. Katharina (117)** mit einem typischen barocken Turmdach. Das Innere der Kirche ist im Stil des Rokoko pompös ausgeführt. Zu den interessantesten Sehenswürdigkeiten gehören der prächtig vergoldete Altar mit Heiligenfiguren und klassischer Kanzel von 1831, mit dem Bild eines in Zipser Tracht dargestellten Sämanns. In der Kirche befindet sich auch eine kostbare Monstranz, die durch den berühmten Goldschmied János Szilassy aus Levoča gestaltet wurde. Auf dem Weg nach Galizien, genannt Furmanec, steht eine weitere kleine Kirche – die Kapelle St. Maria Magdalena aus dem Ende des 18. Jahrhunderts, mit einem bescheidenen Altar, einem kleinen hölzernen Chor und einem Beichtstuhl. Außerdem befinden sich im Dorf noch die für Zips typischen am Straßenrand stehende Heiligenhäuschen: Hl. Johannes, Hl. Antonius, Hl. Valentin, Hl. Dreifaltigkeit und Hl. Josef. Interessant ist auch die ursprüngliche architektonische Bebauung von Nowa Biała, die, zerteilt auf zwei parallel verlaufende Straßen, von einem breiten durch fast ganzes Dorf laufenden Bodengürtel voneinander getrennt sind. Durch die Mitte dieses Bodengürtels fließt ein Bach – ein Nebenfluss der Białka. Die Straßen bilden die Häuser, hinter denen lange, schmale mit Wirtschaftsgebäuden abgeschlossene Grundstücke liegen; diese bilden eine „Straße hinter den Scheunen". Das Leben der Bewohner wird in einem **Privatmuseum**

118

der Familie Grochowski (118) dargestellt, wo ein typisches Haus mit Küche, Küchengeräten, Schmiedeeinrichtung, Volkstrachten, alte landwirtschaftliche Geräte und Werkzeuge für Jagd und Fischen zu sehen sind. Von der Gründung an bis 1918 war Nowa Biała ein Teil von Zips im Rahmen des ungarischen Vielvölkerstaates und zwar in allen seinen Zeiten – der Unabhängigkeit des Königreichs Ungarn, der Habsburger Monarchie und des Österreich-Ungarn. Nach dem Ende des Ersten Weltkriegs im Jahr 1918 wurde es in die Grenzen des slowakischen Teils der neu entstandenen Tschechoslowakischen Republik eingenommen und im Jahre 1919 in das so genannte Volksbestimmungsgebiet, von dessen Schicksal die lokale Bevölkerung entscheiden sollte, eingeschlossen. Schließlich wurde keine Volksabstimmung durchgeführt und 1920 wurde das Dorf aufgrund der Entscheidung vom Rat der Botschafter der Friedenskonferenz in Spa an Polen angeschlossen. Nach dem Ausbruch des 2. Weltkriegs 1939 wurde das Dorf in die Slowakei eingegliedert, und im Jahre 1945 an Polen, wo es heute liegt, wieder angeschlossen. In der Nachkriegszeit war Nowa Biała ein Ziel zahlreicher Angriffe einer Waffengruppe unter dem Kommando von Józef Kuraś „Ogień“, von der 1946 vier Dorfbewohner gequält und ermordet wurden; an diese Ereignisse erinnert eine Gedenktafel an einem der Kirche nahestehendem Denkmal. In dieser Zeit sind viele slowakische Familien in die Tschechoslowakei ausgewandert.

Nowa Biała ist heute ein Mehrvölkerdorf, in dem außer Polen und einigen Roma-Familien ein ziemlich großes slowakisches Volk lebt, zum Großteil im lokalen Verband der Gesellschaft der Slowaken in Polen vereinigt. In der Grundschule wird slowakische Sprache gelehrt; die Sprache wird auch durch die von der slowakischen Minderheit in Polen herausgegebene Monatsschrift Život gepflegt. An der Gesellschaft der Slo-

waken ist eine **Trachtengruppe „Spiš“ (119)** tätig, von der örtliche slowakische und Zipser Sitten und Gebräuche gepflegt werden, und die örtliche Pfarrer František Móš-Blaskapelle. Die Volksmusikgruppe „Spiš“, zusammen mit der örtlichen Freiwilligen Feuerwehr, veranstaltet jedes Jahr zur Ankunft des Frühlings ein Fest Maibaum ähnlich. Außerdem wird jedes Jahr im Sommer ein sog. Pfarrei-Picknick veranstaltet.

Für Naturliebhaber ist das größte Erlebnis ohne Zweifel der Aufenthalt auf dem Gebiet des **Białka-Durchbruchs (120)** zwischen den beiden Kalksteinfelsen Obłazowa (670 m) und Kramnica (688 m) mit einer Fläche von 8,51 Hektar, die als Naturschutzgebiet anerkannt wurde. Hier kommt eine einzigartige Flora mit über hundert Pflanzenarten, unter anderem den alpinen Arten, vor. Es gibt auch eine archäologische Fundstätte – eine Höhle im Felsen Obłazowa, wo wertvolle Funde entdeckt wurden, auf deren Grundlage die älteste Geschichte dieser Region korrigiert werden konnte. Hier wurde auch ein **Bumerang aus einem Mammutstoßzahn (121)** aus der Zeit vor 30.000 Jahren gefunden, der der älteste Bumerang der Welt ist! Im Sommer ist dieses Naturschutzgebiet ein guter Ort für die Erholung, an felsigen Stränden kann man ein Flussbad genießen. Von Zeit zu Zeit werden die Felsen des Naturschutzparks unter Einhaltung der Regeln des Schutzgebietes durch die **Alpinisten (122)** erobert. Im Fluss Białka, im Abschnitt zwischen der Mündung des Bachs Jaworowy und der Mündung zum See Jezioro Czorsztyńskie, darf gefischt werden. Man soll aber eine entsprechende Genehmigung erlangen. Durch das Dorf führen einige gekennzeichnete touristische Fuß- und Radwege sowie ein Wasserweg mit einer Floßfahrt auf dem Fluss Białka.

122

Im Dorfzentrum von Nowa Biała befindet sich das Slowakische Kulturzentrum, das verschiedene Kulturveranstaltungen, Ausstellungen, Weihnachtsfeierlichkeiten, Tage der Slowakischen Kultur und Wettbewerbe der Blasorchester organisiert. In ihrem Gebäude stellt das Kulturhaus den Internetzugang, die Bibliothek, einen großen Zuschauerraum und Gästezimmer zur Verfügung. Die Unterkunftsmöglichkeit gibt es auch in Privatzimmern. Die Kulturveranstaltungen im Dorf finden in einem Freilufttheater und die Sportveranstaltungen auf eigenem Sportplatz statt. Die Lebensmittel und andere notwendige Artikeln kann man in Nowa Biała in Lebensmittelgeschäften und in Dorfläden kaufen. Im Dorf gibt es auch einige Werkstätten der Handwerker und eine Ambulanz.

OSTURNIA [OSTURŇA]

Osturnia jest jedną z nielicznych wsi, w których do dnia dzisiejszego zachowała się czarująca atmosfera dawnej wsi z drewnianymi domostwami. Położona jest w cichym podgórskim środowisku naturalnym, a jej wyjątkowość podkreśla fakt, iż należy do dziesięciu słowackich wsi, które uznane zostały za zabytkowy rezerwat architektury ludowej. Osturnia ciągnie się doliną potoku Osturnianka na długości prawie 9 km i jest najdłuższą miejscowością nie tylko na Zamagurzu, lecz również i na Słowacji. Jej rozpiętość jest wynikiem tzw. kolonizacji wołoskiej, podczas której ziemia dzielona była według ilości osadników na długie działki – zarębki, ciągnące się poprzecznie przez całą wieś. Do dnia dzisiejszego wieś charakteryzuje się zabudową łańcuchową z domami z bali, zimną sienią, izbą z piecem i komorą. Siodłowe gontowe dachy mają mały deskowany szczyt z dużym daszkiem łączącym dolną linię szczytu z połaciami dachu tzw. „podlomenicą". Każdy dom wraz z zabudowaniami gospodarczymi tworzy samodzielną zamkniętą całość. Wypełnienie szpar między balami często bywa podkreślone niebieską farbą, narożniki malowane są zazwyczaj na biało, a ramy okienne na czerwono. Łącznie zachowało się tutaj 150 takich **typowych drewnianych zagród (123)**. Pierwsza pisemna wzmianka o Osturni jako o osiedlu, względnie o istniejących tutaj szałasach pochodzi z 1590 r., kamień graniczny „Hasthorn", według którego wieś – prawdopodobnie w późniejszym okresie – otrzymała nazwę, wymieniany jest już w 1313 r. Osada zamieniła się stopniowo w wieś dopiero na początku XVII w., kiedy pan na zamku w Niedzicy, Jerzy Horváth, do którego dobra te należały, osiedlił tutaj osadników łemkowskich. Ludność ta trudniła się przede wszystkim pasterstwem, hodowlą owiec i bydła, a po osiedleniu rolnictwem oraz pracą w lasach. Z lnu wyrabiano płótno, ze skór kożuchy i serdaki, z wełny swetry, a spodnie z sukna, zwane portkami. Bogaty i kolorowo haftowany strój osturniański do dnia dzisiejszego należy do

skarbnicy sztuki ludowej. Łemkowska ludność, której tradycje i zwyczaje nadal kultywuje zespół **Osturňanka (124)**, przyniosła ze sobą wschodni obrządek chrześcijański, a w 1796 r. wybudowała z miejscowej drewnianej cerkwi murowany greckokatolicki **kościół pw. św. Michała Archanioła (125)** z drewnianym stropem. Część wyposażenia kościoła wraz z cenną rokokową chrzcielnicą, pochodzi z XVIII w. Z istniejących we wsi budynków sakralnych na uwagę zasługują jeszcze dwie kapliczki – kapliczka pw. św. Krzyża i kapliczka p.w. Zaśnięcia Najświętszej Bogurodzicy z obrazem św. Anny.

Oprócz tradycyjnej ludowej architektury Osturnia posiada również, jako część pasma ochronnego Pienińskiego Parku Narodowego, malowniczą przyrodę z cennymi gatunkami roślin i zwierząt, lasy pełne różnych gatunków grzybów i leśnego runa oraz kilka jezior, które uznane zostały za obiekty chronione – pomniki przyrody. Największym z nich jest Wielkie Jezioro Osturniańskie, które powstało w wyniku osunięcia się ze skalnego podłoża pierwotnych warstw ziemi i zagrodzeniu odpływu wody. Na północny zachód za wsią powstał w wyniku osuwisk ziemi 20-30 metrowy wał ziemi o długości około 400 m. Przegrodził on dolinę, w wyniku czego powstały dwa kolejne, mniejsze jeziora o zmiennym poziomie lustra wody, rezerwaty przyrody o nazwie Małe Jeziora. Kolejnym rezerwatem przyrody jest Jezioro, które leży w zamkniętej kotlinie porośniętej lasem na wysokości 874 m n.p.m., w kierunku południowym od wsi Osturnia. Około 3 km od zabudowań mieszkalnych, w potoku doliny Bystra, przed prawym łukiem drogi przy wzniesieniu na Prislop, w małym zagłębieniu z lewej strony potoku znajduje się ciepłe siarkowe źródło mineralne. Jego ujęcie nie jest uregulowane, ale mniejszym naczyniem można z niego nabrać wody. Bezpośrednio ze wsi, wzdłuż kilku większych dopływów potoków osturniańskich prowadzi malownicza ścieżka z szesnastoma mostkami, której sceneria zachęca do dłuższych pieszych spacerów, na nartach biegowych lub na rowerach. Przez wieś prowadzi kilka oznakowanych pieszych szlaków turystycznych i szlak rowerowy , które zapewniają zapierające dech w piersiach widoki na Tatry Bielskie ze Żdiarskimi Widłami oraz pięknym widokiem doliny Osturni. W zimie wiele stoków nadaje się do jazdy na sankach oraz do bardziej wymagającego narciarstwa. W lecie pobyt można sobie uprzyjemnić biorąc udział w **Zawodach Furmańskich (126)**, których celem jest przybliżenie ciężkiej pracy furmana oraz zachowanie tej tradycji. W lipcu odbywa się natomiast miniturniej o Puchar Wójciny Wsi. W Osturni noclegi można znaleźć w prywatnych pensjonatach i domach letniskowych. Z innych usług do dyspozycji jest sklep spożywczy i wielobranżowy, boisko sportowe, biblioteka i poczta.

OSTURŇA

Osturňa je jednou z mála obcí, ktorá si dodnes zachovala čarovnú atmosféru starodávnej dediny s drevenými usadlosťami, položenej v tichom a čistom podhorskom prostredí, pričom jej výnimočnosť podčiarkuje aj to, že je jednou z desiatich slovenských obcí, ktoré boli vyhlásené za pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry. Osturňa sa tiahne údolím potoka Osturnianka v dĺžke takmer 9 kilometrov a je tak jednou z najdlhších nielen zamagurských, ale aj slovenských obcí. Jej rozľahlosť je dôsledkom tzv. lazovej kolonizácie, počas ktorej sa delila podľa počtu osadníkov na dlhé pozemky – zárubky, prechádzajúce priečne celým chotárom. Dodnes je pre obec typická voľná reťazová kolonizačná zástavba zrubovými domami so studeným pitvorom, izbou s pecou, ohniskom a komorou. Sedlové šindľové strechy majú malý doskový štít a veľkú podlomenicu. Každý dom vytvára s hospodárskymi stavbami samostatný uzavretý celok. Špárovanie medzi brvnami býva často zvýraznené modrým mazaním, nárožia sú maľované, rámy okien natreté na červeno. Celkovo sa tu zachovalo vyše 150 takýchto typických **drevných usadlostí (123)**.

Prvá zmienka o Osturni ako o kopaniciach či salašoch pochádza z roku 1590, hoci hraničný kameň „Hasthorn“, podľa ktorého pravdepodobne neskôr dostala meno, sa spomína už v roku 1313. Na obec sa začala meniť až začiatkom 17. storočia, keď tu nedecký zemepán Juraj Horvát, ktorému územie patrilo, usadil rusínskych osadníkov. Toto obyvateľstvo sa živilo najmä pastierstvom, chovom oviec a dobytka a po usadení i poľnohospodárstvom a prácou v lesoch. Z ľanu vyrábalo plátno, z kože a vlny zas kožuchy, serdoky, či súkenné nohavice zvané portky. Pestro vyšívaný a zdobený osturňanský kroj patrí dodnes medzi umelecké skvosty. Rusínske obyvateľstvo, ktorého tradície a zvyky sa dnes usiluje udržiavať spevácka skupina **Osturňanka (124)**, si prinieslo so sebou východný kresťanský rítus a v roku 1796 postavilo na mieste drevenej cerkvi murovaný gréckokatolícky **chrám sv. Michala Archanjela (125)** s dreveným stropom. Časť jeho interiéru, vrátane vzácnej rokokovej krstiteľnice, pochádza z 18. storočia. Zo sakrálnych stavieb sa v obci nachádzajú ešte dve kaplnky, a to kaplnka Sv. Kríža a kaplnka Zosnutia Presvätej Bohorodičky s obrazom sv. Anny.

Okrem tradičnej ľudovej architektúry Osturňa, ako súčasť ochranného pásma Pieninského národného parku, ponúka aj malebnú prírodu so vzácnymi druhmi kveteny a zvierat, lesy plné rôznych druhov húb a lesných plodov i niekoľko jazier, ktoré boli vyhlásené za chránené prírodné výtvory. Najväčšie z nich je Veľké osturnianske jazero, ktoré vzniklo zahradením zosunutých pôdnych vrstiev po sklonenom skalnom podloží. Severozápadne nad obcou sa vytvorila v dôsledku plazivých svahových zosuvov 20 až 30 metrov vysoká stena, ktorá asi 400 m dlhým valom zahradila údolie a vytvorila dve menšie jazerá s nesúvislou vodnou hladinou, ktoré tvoria prírodnú pamiatku Malé jazerá. Ďalšia prírodná pamiatka Jazero leží v uzavretej kotline lemovanej lesom v nadmorskej výške 874 m asi 2 km na juh od obce Osturňa. Približne 3 km od obývanej časti, v potoku doliny Bystrá pred prvým oblúkom cesty pri stúpaní na Príslop sa v malej priehlbine na ľavej strane potoka nachádza teplý sírny minerálny prameň. Jeho odber nie je upravený, ale je možný načerpaním menšou nádobou. Niekoľko väčších prítokov tatranských a osturnianských potokov ponúka možnosti dlhších prechádzkových, bežkárskych a cyklistických výletov pozdĺž ich lesných korýt priamo z dediny a spolu so šestnástimi mostíkmi dotvárajú malebnú atmosféru lokality. Cez obec navyše vedie niekoľko značených peších i cyklistických chodníkov ponúkajúcich úchvatné výhľady na Belianske Tatry so Ždiarskou vidlou, či do malebného údolia Osturne. Viaceré svahy sú v zime vhodné aj na sánkovanie a nenáročné lyžovanie. V lete si môžete spríjemniť pobyt účasťou na **Furmanských pretekoch (126)**, ktoré majú priblížiť verejnosti ťažkú prácu furmana s koňom a zachovať túto tradíciu. V júli sa zas koná minifutbalový turnaj o Pohár starostky obce. Ubytovanie v Osturni je možné v súkromných penziónoch a chatách. Z ďalších služieb sú k dispozícii obchody s potravinami a iným tovarom, športové ihrisko, knižnica a pošta.

OSTURŇA

Osturňa is one of the few villages which has maintained the magical atmosphere of an old-fashioned village with wooden farmsteads. It is located in a quiet and clean foothill habitat, and its uniqueness is highlighted by the fact that it is one of the ten Slovak villages which has been designated as a historical folk architecture reserve. Osturňa stretches out in the valley of the Osturňa Stream for nearly 9 kilometers and is one of the longest villages not only in Zamagurie, but also in Slovakia. Its size is a result of the so-called mountain colonization, during which the parcels of land were divided into long plots or "zárubky" which ran cross-wise through the whole municipality based on the number of settlers. Even today, the typical loose row house colonization layout with log homes, which have an unheated entranceway, a room with a stove, and a pantry, is typical for the village. The gabled roofs with wooden shingles have a small boarded up gable and a big pent roof. Each house with its farm buildings creates an independent closed unit. The rifts between the beams are often highlighted in blue, the corners of the houses are often painted, and the window frames are coated in red. Altogether more than 150 of such typical **wooden homesteads (123)** have survived here.

The oldest written records of Osturňa referring to it as a mountain settlement or sheepfolds come from 1590, even though the "Hasthorn" border stone, from which it probably later got its name, had been mentioned as early as in 1313. It started to become a village only at the beginning of the 17th century, when Juraj Horvath, the Niedzica landlord whom the land belonged to, settled Ruthenian settlers. These inhabitants subsided primarily from shepherding, and raising sheep and cattle and after settling, farming and working in the forest. From flax, they produced canvas, from leather and wool, they produced coats, serdoky (vests), or woolen trousers called "portky". The richly embroidered and decorated Osturňa folk costume is still an artistic treasure. The **Osturňanka (124)** folklore ensemble still strives to main-

tain the traditions and habits of the original Ruthenian inhabitants, who brought the Eastern Christian rite with them. In 1796 they built the brick Greek Catholic **Church of Saint Michael the Archangel (125)** with a wooden ceiling on the site of a former wooden temple. Some of the furnishings, including the rare rococo baptismal font, come from the 18th century. The other sacral structures in the village include two chapels: the Chapel of the Cross and Chapel of the Death of the Virgin.

Besides the traditional folk architecture, Osturňa, as a part of the protective zone of Pieniny National Park, also offers scenic nature with rare species of flowers and animals, forests full of various kinds of mushrooms and forest fruit, and several lakes which have been listed as protected nature areas. The biggest of them is the Great Osturňa Lake [Veľké osturnianske jazero], which was created by landslides obstructing the ground layers from landslides on the bedrock slope. Northwest of the village, a 20 to 30-meter high and 400 m long dike was created as a result of creeping landslides, which blocked up the valley and formed two smaller lakes with unstable water levels, and which make up the Malé jazerá (Small Lakes) Natural Monument. Another natural monument, Jazero, lies in a closed basin lined with forests 874 m above sea level about 2 km south of the village. Approximately 3 km from the inhabited areas, in the valley of the Bystrá stream, before the first curve in the road by the climb to Prísłop in a small ditch on the left side of the stream, there is a warm sulfuric mineral spring. Although it is not tapped, it is possible to draw water with a small vessel. The forest stream beds of several larger tributaries to the Tatra and Osturňa streams provide possibilities for longer hiking, cross-country skiing and cycling trips directly from the village, and the sixteen bridges that cross them complete the scenic atmosphere of the area. In addition, several marked hiking and cycling trails lead through the village which provide breathtaking views of the Belianske Tatras with the Ždiarska vidla peak, or the picturesque valley of Osturňa. Many of the slopes are suitable for sledding and easy skiing in winter. During the summer, you can make your stay more enjoyable by attending the **Furmanské (carriage driving) competition (126)**, which should give the public some insight into the difficult work of the carter with the horse and preserve this tradition. In July, the Mayor's Cup Mini-football tournament takes place. Accommodation in Osturňa is possible in private pensions and cottages. As for services, you can find shops with groceries and other products, a sports field, library and a post office.

OSTURŇA

Osturňa (deutsch historisch: Asthorn) ist eines der wenigen Ortschaften, in denen sich bis zum heutigen Tage die reizvolle Atmosphäre eines alten Dorfes mit Holzhäusern erhalten hat; es liegt in der ruhigen vorbergischen Naturumgebung und seine Einzigartigkeit wird dadurch bestätigt, dass es zu zehn slowakischen Dörfern gehört, die als Baudenkmäler der Volksarchitektur gehören. Osturňa erstreckt sich im Tal des Baches Osturnianka auf einer Länge von knapp 9 km und ist der längste Ort nicht nur in Zamagurie, sondern auch in der Slowakei überhaupt. Ihre Reichweite ist das Ergebnis der sog. walachischen Kolonisation, in der das durch den Holzeinschlag gewonnene Land nach der Anzahl der Siedler in lange Grundstücke – die sog. „zarembky“ (Kahlschläge) geteilt wurde; diese ziehen sich quer durch das ganze Dorf. Bis heute ist im Dorf die typische Bauweise eines Waldhufendorfes erhalten: Blockhäuser mit kalten Dielen, Stuben mit Öfen und Speisekammern. Die Schindelsatteldächer haben kleine Giebel mit Bretterschalung und einem giebelseitigen kleinen Dachsims „podlomenica“, das die untere Giebellinie mit Dachflächen verbindet. Ein jedes Haus samt Wirtschaftsgebäuden bildet eine selbstständige geschlossene Einheit. Die Fugenabdichtung zwischen den Stämmen wird oft mit blauem, die Eckhölzer mit weißem und Fensterrahmen mit rotem Farbstoff bestrichen. Insgesamt sind hier 150 solche **Holzhöfe (123)** erhalten. Die erste schriftliche Erwähnung von Osturňa als Siedlung bzw. von den hier vorkommenden Hütten kommt aus dem Jahr 1590 her; das Markstein „Hasthorn“, nach dem das Dorf – vermutlich zu einem späteren Zeitpunkt – seinen Namen erhielt, wird bereits 1313 erwähnt. Die Siedlung hat sich schrittweise erst im 17. Jahrhundert in ein Dorf umgestaltet, als hier der Herr auf der Burg Niedzica und Eigentümer dieses Gutes, Juraj Horváth, die Ruthenischen angesiedelt hatte. Dieses Volk hat sich vorwiegend mit der Schäferei und Schaft- und Viehzucht, und nach der Ansiedlung auch mit der Landwirtschaft und Waldarbeit beschäftigt. Aus Leinen wurde Leinwand, aus Schaffell Mäntel oder Westen, aus Wolle Pullover und Hosen erzeugt. Verzierungsreiche und bunt bestickte Trachten im Osturniastil sind

bis heute noch Kostbarkeiten der ruthenischen Volkskunst. Das ruthenische Volk, deren Sitten und Bräuche weiter durch die Volksgruppe **„Osturňanka“ (124)** gepflegt werden, hat den Ritus der katholischen Ostkirche gebracht, und im Jahr 1796 die örtliche orthodoxe Holzkirche in eine gemauerte, mit einer Holzdecke versehene griechisch-katholische **Erzengel Michael-Kirche (125)** umgebaut. Ein Teil der Ausstattung samt wertvollem Rokoko-Taufbecken stammt aus dem 18. Jahrhundert. Von den im Dorf befindlichen Sakralgebäuden sind noch zwei Kapellen erwähnenswert – die Heilig-Kreuz-Kapelle und die Kapelle Entschlafen der Gottesmutter mit einem Bild der heiligen Anna.

Neben der traditionellen Volksarchitektur hat Osturňa auch ein Teil des Schutzgebietes des Nationalparks Pieniny; die malerische Natur mit seltenen Pflanzen und Tieren, mit Wäldern voll von verschiedenen Pilzarten und Bodendeckern, und mehrere Seen, die als geschützte Naturdenkmäler anerkannt sind. Der größte von ihnen ist der Große See – „Veľké osturnianske jazero“, der nach einem Erdrutsch vom ursprünglichen Grundgestein und Absperren des Wasserlaufs entstanden ist. In der Folge des Erdrutsches entstand im Nordwesten hinter dem Dorf ein Erdwall mit einer Länge von ca. 400 m. Dadurch wurde das Tal getrennt und es entstanden zwei weitere, kleinere Seen mit unterschiedlichem Wasserspiegel, Naturschutzgebiete mit dem Namen Kleine Seen – „Malé jazerá“. Das weitere Naturschutzgebiet ist „Jazero“, ein See, der in einem geschlossenen, waldbedeckten Tal auf der Höhe von 874 Meter, im Süden des Dorfes Osturňa liegt. Etwa 3 km von Wohngebäuden, im Tal des Baches Bystra, finden wir vor dem rechten Straßenbogen zum Hügel Príslop, in einer kleinen Vertiefung links des Baches, eine warme schwefelhaltige Mineralquelle. Ihr Austritt ist nicht reguliert, aber mit einem Gefäß kann man Wasser schöpfen. Direkt aus dem Dorf führt, den größeren Zuflüssen der Bächer von Osturňa entlang, ein malerischer Pfad mit sechzehn kleinen Brücken; diese Naturkulisse verlockt zu längeren Spaziergängen, Radfahrten oder zum Schilanglauf. Durch das Dorf führen einige markierte Wanderwege und ein Radweg, die einen atemberaubenden Ausblick auf das Gebirge Belianske Tatry mit dem Gipfel Ždiarska vidla und einen wunderschönen Blick auf das Tal Osturňa bieten. Viele Pisten sind im Winter für Schlitten und für anspruchsvolles Skifahren gut geeignet. Im Sommer wird noch eine zusätzliche Attraktion angeboten – die Teilnahme am **Kutscherwettkampf (126)**; sein Ziel ist, die harte Kutscherarbeit näher zu machen und diese Tradition zu erhalten. Im Juli findet dagegen ein Mini-Turnier um den Pokal der Dorfvorsteherin statt. In Osturňa stehen Unterkünfte in Pensionen und Freizeithäusern sowie ein Dorfladen, ein Sportplatz, eine Bibliothek und ein Postamt zur Verfügung.

RELÓW [REĽOV]

Relów (127) jest najbardziej na południe wysuniętą wsią zamagurską, która położona jest w wąskiej dolinie potoku Rieka, pomiędzy stromymi zboczami Magury Spiskiej. Założona została przy starej drodze handlowej w dobrach panów z Łomnicy [Lomnica], którzy darowali ją w 1314 r. kartuzom ze Skaly útočišťa, a ci później bratniemu Czerwonemu Klasztorowi [Červený Kláštor]. Własnością dóbr klasztoru była aż do likwidacji poddaństwa w 1848 r. Mieszkańcy wsi zajmowali się przede wszystkim rolnictwem, pasterstwem i wyrębem lasu, a w późniejszym okresie dorabiali sobie wozactwem. W XVI i XVII w. przez krótki okres istniała tutaj huta szkła, która wyrabiała szkło dla potrzeb klasztoru. Do najstarszych zabytków we wsi należy klasycystyczny **kościół rzymskokatolicki pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (128)**, który został wybudowany w 1778 r., w miejscu renesansowej kapliczki. Jest to jednonawowa budowla z beczkowo zakończonym sklepieniem krzyżowym, a wspominana kapliczka została włączona do budowli świątyni i jest obecnie jedną z zakrystii. Z najmniejszym dzwonem kościelnym związana jest legenda, według której został on wyorany i wydobyty z miejsca, w którym kiedyś znajdowała się pierwotna wieś, która podobno zapadła się pod ziemię podczas trzęsienia ziemi. Z innych budowli sakralnych w Relowie znajdują się jeszcze trzy przydrożne kapliczki, które związane są z kultem Matki Bożej Różańcowej oraz **przydrożne krzyże (129)**. W 1976 r. częścią Relowa stała się pierwotnie samodzielna gmina Hági, która założona została na początku XVII w., w ramach tzw. kolonizacji wołoskiej. W XIX w. mieszkańcy obydwu miejscowości włączyli się do walki

Słowaków o ich równouprawnienie z Węgrami, podpisując petycję domagającą się zatrudnienia urzędników słowackich oraz używania w urzędach języka słowackiego. Podpisy mieszkańców wsi znajdują się również w liście z pozdrowieniami wysłanym do pierwszego prezesa Macierzy Słowackiej, Štefana Moyzesa. Pod koniec XIX w. nastąpił spadek liczby mieszkańców, gdyż duża ich liczba wyemigrowała do USA i Kanady.

Obecnie Relów zachwyca swoim pięknym położeniem. Po okolicznych górach można spacerować delektując się czystym powietrzem, podziwiając jednocześnie **piękne widoki (130)** okolicznego krajobrazu. Część obszaru wsi pokrywają lasy iglaste ze zwierzyną, jeleniami i sarnami oraz płodami runa leśnego. Wieś położona jest przy głównej trasie do Tatr i do sąsiedniej Polski, co jest dobrym punktem wypadowym do zwiedzania okolicznych terenów. Corocznie organizowany jest we wsi Turniej Tenisowy z okazji święta Trzech Króli, długoletnią tradycję ma również teatr amatorski. W Relowie przenocować można w kwaterach prywatnych. Do dyspozycji jest również sklep spożywczy, gospoda, boisko sportowe i biblioteka.

REĽOV

Reľov (127) je najjužnejšie položenou zamagurskou obcou, ktorá sa tiahne úzkym údolím potoka Rieka, pomedzi strmé svahy Spišskej Magury. Založená bola pri starej obchodnej ceste na majetkoch pánov z Lomnice, ktorí ju v roku 1314 darovali kartuziánom zo Skaly útočišťa a tí neskôr sesterskému Červenému kláštoru. Súčasťou červenokláštorského panstva bola následne až do zrušenia poddanstva v roku 1848. Obyvatelia sa zaoberali najmä roľníctvom, pastierstvom a drevorubačstvom, v neskoršom období si privyrábali aj furmankou. V 16. a 17. storočí tu krátky čas existovala sklárska huta slúžiaca potrebám kláštora. Medzi najstaršie pamiatky v obci patrí klasicistický rímskokatolícky **kostol Povýšenia svätého Kríža (128)**, ktorý bol vybudovaný v roku 1778 na mieste renesančnej kaplnky. Tento chrám je jednoloďovou stavbou s polkruhovito zakončenou, krížovo klenutou svätyňou, pričom spomínaná kaplnka bola pojatá do stavby a tvorí jednu zo sakristií. K najmenšiemu kostolnému zvonu sa viaže legenda, podľa ktorej bol vyoraný na mieste, kde kedysi stála pôvodná obec, ktorá sa údajne prepadla pri zemetrasení. Z ďalších sakrálnych stavieb sa v Reľove nachádzajú tri prícestné kaplnky zasvätené kultu Panny Márie Ružencovej a **prícestné kríže (129)**. V roku 1976 sa stala súčasťou Reľova aj pôvodne samostatná obec Hágy, ktorá bola založená začiatkom 17. storočia tzv. lazovou kolonizáciou. V 19. storočí sa obyvatelia oboch obcí zapojili do boja za práva Slovákov v Uhorsku, keď podpísali petíciu dožadujúcu sa slovenských úradníkov, slovenčiny na školách a zrovnoprávnenia Slovákov a Maďarov. Podpisy predstaviteľov oboch obcí sa nachádzajú tiež na pozdravnom liste prvému predsedovi Matice slovenskej Štefanovi Moyzesovi. V tomto období začal postupne klesať počet obyvateľov, keďže pomerne veľká časť sa vysťahovala do USA a Kanady.

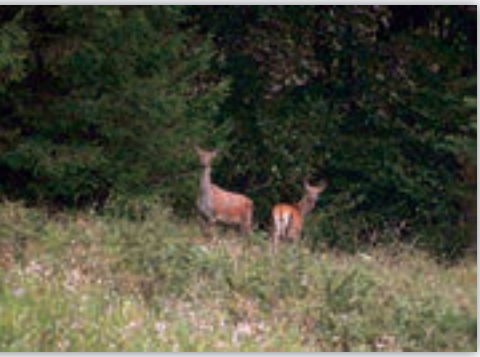

V súčasnosti Reľov upúta najmä svojím položením v peknom prírodnom prostredí. Nenáročné prechádzky na okolité svahy umožňujú pohyb na čerstvom vzduchu a zároveň poskytujú **pekné výhľady (130)** na okolitú krajinu. Časť chotára pokrývajú ihličnaté lesy s jelenčou a srnčou zverou i lesnými plodmi. Obec zároveň leží na hlavom cestnom ťahu smerom do Tatier i do susedného Poľska, čím sa stáva východiskom pre rôzne aktivity v okolí. V samotnej obci je každoročne organizovaný Trojkráľový stolnotenisový turnaj a dlhoročnú tradíciu má aj ochotnícke divadlo. Ubytovanie je možné v súkromných zariadeniach. K dispozícii je tiež obchod s potravinami a iným drobným tovarom, pohostinstvo, športové ihrisko a knižnica.

REĽOV

Reľov (127) is the southernmost village in Zamagurie and stretches out along the narrow valley of the Rieka Potok (stream) among the steep slopes of Spišská Magura. It was established on the old trade route on lands owned by the Lomnica landowners, who donated it in 1314 to the Carthusians from Skala útočišťa (Rock of Refuge) and later they in turn gave it to their sister order in Červený Kláštor. It was then part of the Červený Kláštor Estate until serfdom was abolished in 1848. The inhabitants were primarily involved in farming, shepherding and logging; later they made money by carting too. In the 16th and 17th centuries, there was even a glass works for a short time, which served the needs of the monastery. The classicistic Roman Catholic **Church of the Exaltation of the Holy Cross (128)**, which was built in 1778 on the site of a renaissance chapel, is among the oldest sights in the village. This church is a single-nave building with a semicircular finish and a cross-vaulted sanctuary, and the chapel just mentioned was integrated into the church and makes up one of the vestries. There is a legend associated with the smallest of the church bells, according to which it was plowed up on the site of where the original village once stood, which allegedly collapsed during an earthquake. In Reľov the other sacral structures include three roadside Chapels consecrated to the cult of Our Lady of the Rosary and **roadside crosses (129)**. In 1976, the originally independent village of Hágy, which was established in the beginning of the 17th century by "mountain colonization", became a part of Reľov. In the 19th century, the inhabitants of both villages joined the fight for Slovak rights in the Hungarian Empire when they signed a petition demanding Slovak clerks, Slovak in schools and equal rights for Slovaks with Hungarians. The signatures of representatives from both villages can also be found on a letter to the first chairman of Matica Slovenská, Štefan Moyzes. During this time, the number of inhabitants gradually declined as a quite a big portion emigrated to the USA and Canada.

129

Currently Reľov is attractive due to its location in a beautiful natural environment. Easy walks in the surrounding hills allow you to take in the fresh air while providing **nice views (130)** of the surrounding countryside. Part of the municipal lands are covered in pine forests with deer and various forest fruits. The village also lies on the main road to the Tatras and to the neighboring Poland, which makes it a great starting point for a range of activities in the surroundings. In the village itself, there is an annual Twelfth Night Table Tennis Tournament, and the amateur theater also has a long tradition. Accommodation is possible in private homes. There is also a shop with groceries and various products, a pub, a sports field and a library.

REĽOV

Reľov (127) (deutsch historisch: Rillen) ist das am weitesten südlich gelegene zamagurische Dorf, das in einem engen Tal des Stroms Rieka zwischen steilen Hängen der Zipser Magura [Spišská Magura] liegt. Gegründet an einer alten Handelsstraße im Landgut der Herren von Lomnica (deutsch historisch: Lomnitz) wurde das Dorf im Jahre 1314 den Kartäusern von Skala útočišťa und von diesen dann später an das brüderliche Červený Kláštor (deutsch Rote Kloster) gespendet. Es blieb im Besitz des Klosters bis zur Abschaffung der Leibeigenschaft im Jahre 1848. Die Dorfbewohner beschäftigten sich vor allem mit der Landwirtschaft, Schäferei und Waldholzeinschlag und später verdienten sie mit dem Kutschieren dazu. Im 16. und 17. Jahrhundert gab es hier für eine kurze Zeit eine Glashütte, in der für den Bedarf des Klosters Glas erzeugt wurde. Zu den ältesten Denkmälern des Dorfes gehört die klassizistische **römisch-katholische Kirche zur Erhöhung des Heiligen Kreuzes (128)**, die 1778 am Standort einer Renaissance-Kapelle gebaut wurde. Es ist ein einschiffiges Gebäude mit einem Tonnengewölbe, und die oben erwähnte Kapelle wurde in das Gebäude des Tempels miteingeschlossen und spielt heute die Rolle einer der Sakristeien. Mit der kleinsten Kirchenglocke ist eine Legende verbunden, nach der sie aus dem Ort, wo sich das Dorf ursprünglich befand, ausgepflügt wurde; das Dorf sollte angeblich durch das Erdbeben im Boden versunken sein. Die anderen Sakralbauten in Reľov

sind drei Kapellen, die mit dem Kult der Muttergottes vom **Rosenkranz (129)** verbunden sind. Im Jahre 1976 wurde die ursprünglich selbstständige, im 17. Jahrhundert im Rahmen der sog. walachischen Kolonisation gegründete Gemeinde Hágy (deutsch historisch: Hagen) zu einem Teil von Reľov geworden. Die Dorfbewohner der beiden Dörfer haben sich dem Kampf der Slowaken um ihre Gleichberechtigung mit den Ungarn angeschlossen, indem sie eine Petition mit Einforderungen der Anstellung von slowakischen Beamten und des Rechts zur Verwendung der slowakischen Amtssprache unterschrieben. Die Unterschriften der Dorfbewohner befinden sich auch unter dem Begrüßungsbrief an den ersten Präsidenten des Slowakischen Vereins Slowakische Heimat [Matica Slovenská], Štefan Moyzes. Gegen Ende des 19. Jahrhunderts erfolgte ein Rückgang der Einwohnerzahl, da ziemlich viele von ihnen in die USA und nach Kanada ausgewandert sind.

Reľov bezaubert durch seine schöne Lage. Man kann in der Bergumgebung spazieren, reine Luft genießen und gleichzeitig **schöne Aussichten (130)** der umliegenden Landschaft bewundern. Ein Teil der Dorffläche ist mit Wald bedeckt; unter Nadelbäumen und auf Bodendeckern schlüpfen Hirsche und Rehe. Das Dorf liegt an der Hauptstraße in die Tatra und das benachbarte Polen, was ein guter Ausgangspunkt zur Besichtigung der Umgebung ist.

Jedes Jahr wird im Dorf ein Tennis-Turnier aus dem Anlass des Dreikönigsfestes organisiert, eine lange Tradition hat auch das Amateurtheater. In Reľov kann man in Privathäusern untergebracht werden. Ein Lebensmittelladen, ein Gasthaus, ein Sportplatz und eine Bibliothek stehen zur Verfügung der Gäste.

RZEPISKA

Rzepiska należą do najwyżej położonych wsi na Zamagurzu. Początki wsi związane są działaniami właściciela dóbr niedzickich Jerzego Horvátha, który starał się osiedlać wolno żyjącą ludność pasterską w stałych siedliskach. Miała ona gospodarować na niezajętej do tego czasu ziemi i w tym celu osadnicy otrzymali dokładnie wymierzone parcele. Właścicielowi ziemskiemu nie udało się osadzić żyjącej tutaj ludności pochodzenia wołoskiego w samodzielnych folwarkach, tak aby skoncentrowani byli w jednym miejscu i z tego też powodu wieś do dnia dzisiejszego ma bardzo rozrzuconą, łańcuchową strukturę. Rzepiska w regularną wieś zamieniły się aż pod koniec XVII w. i na początku XVIII w. przez połączenie kilku osad noszących imiona pierwszych osadników, leżący w dolinach: **Bryjów Potok (131)**, wysunięte w kierunku Łapszanki **Wojtyczków Potok (132)** i **Grocholów Potok (133)**, obecnie już niezamieszkany Madejów Potok i najwyżej położone **Pawliki (134)**. Mieszkańcy poszczególnych części utrzymywali się głównie z pasterstwa, z uprawy rzepy, ziemniaków oraz z pracy w lasach. Wieś w okolicy znana była ze zbieractwa ziół i wykonywania z nich różnych magicznych czynności, z czym można się tutaj spotkać również obecnie. W XIX i XX w. spora ilość mieszkańców Rzepisk wyemigrowała do Ameryki, a w okresie powojennym, po przyłączeniu do Polski, do ówczesnej Czechosłowacji. Część mieszkańców wsi jest narodowości słowackiej i stowarzyszona jest w dwóch kołach Towarzystwa Słowaków w Polsce – w Bryjowym Potoku, w którym znajduje się świetlica słowacka i w Grocholowym Potoku, do którego należą również Słowacy z Wojtyczkowego Potoku.

Rzepiska są odpowiednim miejscem na relaks i wypoczynek w środowisku wysokogórskim z czystym powietrzem, lasami i łąkami, z cenną podtatrzańską florą i fauną. Dobrze zachowała się tutaj tradycja bacówek, gdzie na poszczególnych stokach wypasane są owce, można tu nabyć świeże produkty mleczne. W zimie teren sprzyja jeździe na nartach – we wsi działa jeden wyciąg narciarski, ale w pobliskiej okolicy jest wiele możliwości wyboru innych atrakcji narciarskich. Położenie wysokogórskie jest gwarancją przepięknej scenerii przyrodniczej, a po wejściu na okoliczne wzgórza, np. Pawlików Wierch (1016 m n.p.m.), Wierchowinę (963 m n.p.m.), czy Sarnowską Grapę (935 m n.p.m.), można podziwiać malownicze górskie panoramy, wijącą się w dolinie rzekę Białkę i okoliczne miejscowości Jurgów, Białkę Tatrzańską, Brzegi i Czarną Górę. Przez poszczególne przysiółki prowadzi również kilka oznakowanych pieszych szlaków turystycznych. Zadowolone będą również osoby uprawiające górską turystykę rowerową. Zakwaterowanie i wyżywienie możliwe jest w kwaterach prywatnych i pensjonatach, a do dyspozycji są również sklepy spożywcze i wielobranżowe. W Grocholowym Potoku znajduje się dom Zgromadzenia Księży Marianów, posiadający możliwość zakwaterowania z wyżywieniem, w którym organizowane są różne imprezy o charakterze religijnym. Niedaleko domu zgromadzenia mieszkańcy Grocholowego oraz Wojtyczkowego Potoku wybudowali w latach 1953–1957 drewniany **kościółek pw. Maryi Panny Nieustającej Pomocy (135)**, którego wygląd zbliżony jest do architektury podhalańskiej. Mieszkańcy Bryjowego Potoku wybudowali **kościół pw. Miłosierdzia Bożego (136),** jednak aż o 40 lat później. Z budowli sakralnych znajdujących się na obszarze tej miejscowości na uwagę zasługują typowe **przydrożne kapliczki (137)**, podobnie jak na całym Zamagurzu. Jedna z nich znajduje się przy polnej drodze prowadzącej do Łapsz Wyżnych. Droga ta nazywana jest „drogą martwych", gdyż w przeszłości wieś nie posiadała własnego cmentarza i nią wożono zmarłych na miejsce wiecznego spoczynku. Cmentarze z kapliczkami w Potokach Grocholowym i Bryjowym zostały wybudowane dopiero na początku XX w. Miejscowe zwyczaje i tradycje podtrzymuje zespół regionalny Trzy Potoki oraz miejscowa kapela ludowa.

REPISKÁ [RZEPISKA]

Repiská patria medzi najvyššie položené obce na Zamagurí. Ich počiatky sú spojené s úsilím vlastníka nedeckého panstva Juraja Horváta sústreďovať voľne žijúce obyvateľstvo do trvalých sídlisk, kde malo poľnohospodársky obrábať ešte neobsadenú pôdu. Na tento účel dostali osadníci presne vymerané pozemky, avšak kopaničiarov tu žijúcich v samostatných folvarkoch sa zemepánovi nepodarilo prinútiť, aby sa usadili v sústredenej obci a preto majú Repiská dodnes roztratenú sídelnú štruktúru. Na regulárnu osadu sa vyvinuli až koncom 17. a začiatkom 18. storočia spojením viacerých osád, nesúcich mená prvých osadníkov, a to: **Bryjov potok (131)** ležiaci v údolí, **Vojtičkov potok (132)** a **Grocholov potok (133)** vysunuté smerom k Lapšanke, dnes už neobývaný Madejov potok a najvyššie položené **Pavliky (134)**. Obyvateľstvo týchto častí sa živilo hlavne pastierstvom, ktoré dopĺňalo pestovaním vhodných plodín ako repa či zemiaky a prácou v lesoch. Obec však bola v okolí známa aj bylinkárstvom a vykonávaním rôznych magických úkonov, s čím sa tu možno stretnúť ešte aj v súčasnosti. V 19. a 20. storočí sa viacero Repišťanov vysťahovalo do Ameriky a v povojnovom období, po pripojení k Poľsku, do vtedajšieho Československa. Časť obyvateľov obce je slovenskej národnosti. Sú združení v dvoch miestnych skupinách Spolku Slovákov v Poľsku: v Bryjovom potoku, kde sa nachádza slovenská klubovňa a v Grocholovom

potoku, kde spadajú aj Slováci z Vojtičkovho potoka.

135

Repiská sú vhodným miestom na relax v pokojom vysokohorskom prostredí s čistým vzduchom, lesmi a lúkami so vzácnou podtatranskou flórou a faunou. Naďalej je tu uchovávaná salašnícka tradícia a na jednotlivých stráňach tak možno vidieť pasúce sa ovečky i salaše s čerstvými mliečnymi výrobkami. V zime možno využiť terén na lyžovanie – v samotnej obci síce funguje len jeden lyžiarsky vlek, ale v blízkom okolí je na výber z množstva ďalších lyžiarskych atrakcií. Vysokohorská poloha je zárukou prekrásnych prírodných scenérií a po výstupe na okolité vrchy, napr. Pavlikov vrch [Pawlików Wierch] (1016 m n.m.), Vrchovinu [Wierchowina] (963 m n.m.), či Sarnovskú grapu [Sarnowska Grapa] (935 m n.m.), možno obdivovať malebné horské panorámy, údolím sa vinúcu rieku Bialku i okolité obce Jurgov, Białku, Brzegi a Čiernu Horu. Cez jednotlivé osady prechádza tiež niekoľko značených peších turistických trás a na svoje si prídu aj vyznávači horskej cykloturistiky. Ubytovanie a stravovanie je možné v súkromných domoch a penziónoch, pričom k dispozícii sú tiež obchody s potravinami a zmiešaným tovarom. V Grocholovom potoku sa nachádza mníšsky dom Kongregácie mariánskych kňazov, kde sa okrem ubytovania a stravovania, organizujú rôzne podujatia náboženského charakteru. Neďaleko tohto domu vybudovali obyvatelia Grocholovho a Vojtičkovho potoka v rokoch 1953 – 1957 drevený **kostolík Panny Márie ustavičnej pomoci (135)**, ktorý sa viac približuje podhaľanskej architektúre. O 40 rokov neskôr vybudovali **kostol Božieho milosrdenstva (136)** aj obyvatelia Bryjovho potoka. Zo sakrálnych stavieb sa v katastrálnom území obce nachádzajú pre Zamagurie typické **prícestné kaplnky (137)**. Jedna je pri poľnej ceste do Vyšných Lápš, ktorá je nazývaná aj „cestou mŕtvych“, keďže v minulosti nemala obec vlastný cintorín a tadiaľto vozili mŕtvych na najbližšie miesto večného odpočinku. Začiatkom 20. storočia boli vybudované cintoríny s kaplnkami aj v Grocholovom potoku a Bryjovom potoku. Miestne zvyky a tradície udržiava regionálny súbor Tri potoky i miestna ľudová kapela.

137

RZEPISKA

Rzepiska belongs among the highest situated settlements in Zamagurie. Its beginnings are connected to the efforts of the owner of the Nedecký Estate, Juraj Horvath, to concentrate the migrating population into permanent settlements, where they should have cultivated the unused land. To this end, the settlers received precisely measured parcels of land; however, the landlord didn't succeed in forcing the highlanders living here in separate hamlets to settle in a concentrated village, and that is why Rzepiska still has a scattered settlement structure. It started to develop as a regular settlement only at the end of the 17th and beginning of the 18th centuries by connecting a number of hamlets, carrying the names of the first settlers: **Bryjów Potok (131)** lying in the valley**,** **Wojticzków Potok (132)** and **Grocholów Potok (133)** extending towards Łapszanka, the now uninhabited Madejów Potok and the highest situated **Pawliky (134)**. The inhabitants of these hamlets subsided mainly from shepherding, which they supplemented by growing suitable crops such as turnips and potatoes and working in the forest. The village, however, was known in the surroundings for herbalism and carrying out various magical acts, which may be encountered here even today. In the 19th and 20th centuries, many of the inhabitants emigrated

to America, and in the postwar period, after being allocated to Poland, emigrated to what was then Czechoslovakia. There is a Slovak minority in the village. They compose two branches of the Association of Slovaks in Poland: in Bryjów Potok, where the Slovak clubhouse is located, and in Grocholów Potok, where even the Slovaks from Wojticzków Potok belong.

Rzepiska is a good place to relax in the peaceful mountain environment with clean air, forests and fields with the rare flora and fauna of the Tatra foothills. The shepherding tradition has been retained, and on nearly every slope you can find grazing sheep and sheepfolds with fresh dairy products. In winter, it is possible to utilize the terrain for skiing; in the village itself, however, there is only one ski lift, but nearby there is a choice of other ski centers. The mountainous location guarantees beautiful natural scenery, and by climbing the surrounding hills, for example to Pawlikowski Wierch (elevation: 1016 m), Wierchowina (elevation: 963 m), or Sarnowska Grapa (elevation: 935 m), you can enjoy the picturesque mountain panorama, the Białka River winding through the valley, and the nearby villages of Jurgów, Białka, Brzegi and Czarna Góra. A number of marked hiking trails run through each of the boroughs, which will please even mountain biking enthusiasts. Accommodation and dining is possible in private homes and pensions, but there are shops with groceries and other products. In Potok Grocholów, there is a monastic house, the Congretation of Marian Fathers, where in addition to providing accommodation and dining facilities, they organize various events with a religious nature. In 1953 – 1957 not far from that house, the inhabitants of Potok Grocholów and Potok Wojticzków built the wooden Church of **Our Lady of Perpetual Help (135)**, which is closer to the architecture of Podhale. 40 years later, the inhabitants of Bryjów Potok built the **Church of Divine Mercy (136)**. Within the boundaries of the village, there are also roadside **chapels (137)** typical for Zamagurie. One of them is on a dirt road to Wyżne Łapsze, which is called “Path of the Dead” since in the past the village did not have its own cemetery and thus transported the dead to the nearest place of eternal rest along this road. At the beginning of the 20th century, cemeteries with chapels were finally built in Grocholów Potok and Bryjów Potok. The Trzy Potoki regional group and a local folk ensemble maintain the local habits and traditions.

136

RZEPISKA

Rzepiska (deutsch historisch: Reps) gehört zu den höchstgelegenen Dörfern in Zamagurie. Die Entstehung des Dorfes ist mit der Tätigkeit des Eigentümers vom Landgut Niedzica, Juraj Horváth verbunden; er versuchte das freilebende Hirtenvolk in festen Siedlungen zu niederlassen. Dieses sollte das bis zu dieser Zeit unbewohnte Gelände bewirtschaften und hat zum Besiedeln genau abgemessene Landstücke bekommen. Dem Landbesitzer ist es aber nicht gelungen, das hier lebende Volk walachischer Herkunft in einer Siedlung konzentriert anzusiedeln, deshalb hat das Dorf bis heute eine ziemlich verstreute Struktur eines Waldhufendorfes. Ein reguliertes Dorf entstand erst um die Wende des 17. und 18. Jahrhunderts durch die Verbindung von mehreren im Tal liegenden Siedlungen, deren Namen von den Namen ihrer ersten Siedler herkommen: **Bryjów Potok (131)**, die in Richtung von Łapszanka gelegenen **Wojtyczków Potok (132)** und **Grocholów Potok (133)**, heute nicht mehr bewohntes Madejów Potok und das höchstgelegene **Pawliki (134)**. Die Bewohner von bestimmten Siedlungsteilen unterhielten sich vor allem von Schäferei, die sie mit dem landwirtschaftlichen Anbau von Rüben und Kartoffeln und durch die Forstarbeit ergänzt haben. Das Dorf war in der Nachbargegend durch das Kräuterpflücken und Zubereiten von Heilungsmitteln, wie auch durch Ausführen von verschiedenen, manchmal magischen Behandlungen mit Kräutern bekannt. Man kann es hier bis heute noch antreffen. Im 19. und 20. Jahrhundert ist eine große Zahl der Bewohner von Rzepiska nach Amerika, und in der Nachkriegszeit, nach dem Anschluss an Polen, in die damalige Tschechoslowakei ausgewandert. Ein Teil der Dorfbevölkerung ist slo-

wakischer Nationalität und ist in zwei Verbänden der Gesellschaft der Slowaken in Polen vereinigt – Bryjów Potok, wo sich ein slowakisches Volkshaus befindet, und in Grocholów Potok, zu dem auch Slowaken aus Wojtyczków Potok gehören.

Das Dorf Rzepiska ist eine für die Erholung und Ausspannung im Hochgebirge geeignete Stätte; mit klarer Luft und vielen Almen, Wäldern und der kostbaren Pflanzen- und Tierwelt des Tatra-Vorlandes. Die Tradition der Almhütten auf den Almen ist bis heute erhalten geblieben und dort, wo Schafe auf der Hutweide sind kann man frische Milchprodukte direkt von Hirten kaufen. Im Winter gibt es hier für Skisportler gute Bedingungen -im Dorf funktioniert ein Skilift, in der näheren Umgebung gibt es aber eine große Auswahl anderer Möglichkeiten für den Skisport. Die hochbergische Lage garantiert wunderschöne, natürliche, landschaftliche Kulisse, und nach dem Bergsteigen zu naheliegenden Gipfeln, z.B. Pawlików Wierch (1016 m), Wierchowina (963 m) oder Sarnowska Grapa (935 m), können malerische Bergpanoramen, die Flussmäander im Tal von Białka, die umliegenden Dörfer Jurgów, Białka Tatrzańska, Brzegi und Czarna Góra bewundert werden.

136

Durch die einzelnen Weiler führen auch mehrere markierte Wanderwege . Auch Mountainbiker finden hier einen guten Grund zur Freude, wenn sie auf zwei Radwegen ihren Lieblingssport treiben können. Die Unterkunft und Verpflegung ist in Pensionen und Privathäusern möglich, die Dorfläden sichern den Einkauf von gewünschten Produkten. Im Dorfteil Grocholów Potok hat die Ordensgemeinschaft der Marianer eine Niederlassung, wo Unterkunft mit Verpflegung möglich ist und wo verschiedene religiöse Veranstaltungen organisiert werden; hier steht auch eine Übernachtung mit Verpflegung zur Verfügung. In der Nähe des Hauses der Ordensgemeinschaft wurde von Bewohnern von Grocholów Potok und Wojtyczków Potok in den Jahren 1953-1957 die **Holzkirche der Jungfrau Maria von der Immerwährenden Hilfe (135)** erbaut, deren Baustil an die Volksarchitektur von Tatra-Vorland anknüpft. Die Dorfbewohner von Bryjów Potok haben auch, doch 40 Jahre später, die **Kirche der Göttlichen Barmherzigkeit (136)** errichtet. Die bemerkenswerten Sakralbauten auf diesem Gebiet sind auch, wie in ganzem Zamagurie, typische **Kapellenbildstöcke (137)**. Ein von ihnen befindet sich auf dem Feldweg nach Łapsze Wyżne. Dieser Weg wurde „Totenweg“ genannt, denn das Dorf hatte in der Vergangenheit keinen eigenen Friedhof und auf diesem Weg wurden Tote zu ihrer letzten Ruhestätte gebracht. Die Friedhöfe mit Kapellen in Grocholów Potok und Bryjów Potok wurden erst zu Anfang des 20. Jahrhunderts gegründet. Die örtlichen Sitten und Bräuche unterstützen die Volksmusikgruppe „Trzy Potoki“ und die lokale Volkskapelle.

SPISKA STARA WIEŚ [SPIŠSKÁ STARÁ VES]

Spiska Stara Wieś (138) jest jedynym miastem na Zamagurzu, a uwzględniając liczbę mieszkańców, należy do najmniejszych miast Słowacji. Powstała przy ważnej drodze prowadzącej do Polski, a pierwsza wiarygodna wzmianka o jej istnieniu pochodzi z 1308 r. Lokowana była w dobrach panów z Łomnicy [Lomnica], którzy sprzedali ją następnie rodowi szlacheckiemu Drugethowców, a ci darowali ją w 1335 r. klasztorowi w Czerwonym Klasztorze [Červený Kláštor], do którego należała aż do zniesienia pańszczyzny w 1848 r. Dogodna pozycja ożywiła rozwój handlu i rzemiosła, co spowodowało, iż w 1399 r. Stara Wieś otrzymała od króla węgierskiego Zygmunta Luksemburskiego prawa miejskie. W tym czasie istniało już 90 mieszczańskich domów z zagrodami i warsztatami, rzeźnia, sprzedaż chleba, soli, sukna i innych towarów, warsztaty szewców, wielki czterokołowy młyn i kościół z kamienną wieżą. Dwunawowy rzymskokatolicki **kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (139)** z połowy XIV w. należy do najstarszych zachowanych zabytków. Z pierwotnej gotyckiej budowli pozostały mury obwodowe nawy, zachodnia przebudowana wieża, zakrystia z wczesnogotyckim oknem, dwa portale gotyckie i okna. W późniejszym okresie kościół przebudowano w stylu barokowym. Z wyposażenia wnętrza można podziwiać cenną kamienną chrzcielnicę z XVII w. Ołtarz główny pochodzi z XVIII w., a starszy fragment obustronnie pomalowanej tablicy z Narodzeniem Jezusa – strona frontowa – datowany jest na XV w. Obecnie znajduje się w zbiorach Słowackiej Galerii Narodowej, był pierwowzorem jednego ze słowackich znaczków pocztowych. Interesujące są dwa godne uwagi wsporniki, które wmurowane zostały w ścianę zewnętrzną, przy południowym wejściu do kościoła, w późniejszym okresie służyły jako pręgierz dla osób, które wywoływały zgorszenie publiczne.

O wzroście znaczenia miasta w XV w. świadczy również to, że kilkukrotnie spotykali się w nim wysocy przedstawiciele Węgier i Polski, prowadząc rozmowy w sprawie wzajemnych sporów gospodarczych i politycznych. Podczas przygotowań do takich rokowań przebywał w mieście król węgierski Zygmunt Luksemburski. W latach 1431 i 1433 miasto zostało spalone przez wojska husytów. Kolejne wojny religijne, walki o tron, ale też przesunięcie głównych szlaków handlowych oraz stosunkowo skuteczne działania właścicieli ziemskich ograniczające prawa miejscowych mieszczan spowodowały, że Stara Wieś po okresie intensywnego rozwoju, zaczęła ulegać powolnej stagnacji. Nadal jednak dla całego Zamagurza była naturalnym centrum, a po zniesieniu pańszczyzny i reformie administracyjnej w 1850 r. stała się siedzibą urzędu starosty [služného] i tzw. powiatu magurskiego, do którego należały wszystkie zamagurskie

miejscowości. Wspomnieniem tamtych czasów jest **budynek dawnego sądu i więzienia (140)**. W tym okresie mieszkańcy Starej Wsi włączyli się do ruchu narodowo-emancypacyjnego Słowaków na Węgrzech podpisując petycję skierowaną do cesarza i króla Franciszka Józefa II, w której domagali się prawa do używania języka słowackiego w urzędach i szkołach oraz likwidacji dyskryminacji narodowościowej.

W XIX w. na terenach Zamagurza w większej liczbie zaczęła osiedlać się ludność żydowska, która miała swoje centrum w Spiskiej Starej Wsi, po niej pozostało najwięcej zabytków kultury materialnej. Przy dworcu autobusowym znajduje się przebudowany budynek synagogi, w której obecnie mieści się Muzeum Pienińskiego Parku Narodowego. Na początku ulicy Jesenský'ego znajduje się **cmentarz żydowski (141)**, gdzie według legendy można znaleźć taki sam spokój, jak w Jerozolimie. Przy głównym placu znajduje się dom rodzinny lekarskiej rodziny Küchelowców, w części miasta nazwanej Dziurkov znajduje się budynek byłej łaźni i dom rodzinny znanego malarza klasy europejskiej Ferdinanda Katony Kleinbergera (1864-1932), ucznia Ladislava Medňanský'ego, którego dzieła można podziwiać w miejscowej **galerii (142)**, mieszczącej się w centrum miasta. W Spiskiej Starej Wsi urodził się również inny znany malarz Štefan Leonard Kostelničák (1900-1949), którego **pomnik (143)** znajduje się przed miejscowym domem kultury. Na jego cześć miasto organizuje corocznie międzynarodowy konkurs plastyczny, tzw. Ornament Kostelníčáka. Tablica pamiątkowa umieszczona jest również na domu rodzinnym spiskiego historyka Eduarda Pavlíka (1920-2002), naprzeciwko którego stoi rzeźba innego rodaka, kandydata na beatyfikację Andreja Alojza Márii Chmeľa (1913-1939). Z innych zabytków sakralnych znajdujących się na terenach należących do miasta na uwagę zasługują jeszcze **przydrożne krzyże (144)** i trzy przydrożne kapliczki barokowo-klasycystyczne z XVIII w. – kapliczka pw. Przenajświętszej Trójcy, kapliczka pw. św. Fabiana i św. Sebastiana oraz kapliczka pw. Przemienienia Pańskiego.

138

Na losy miasta i regionu w zasadniczy sposób wpłynęły wydarzenia po zakończeniu I wojny światowej i rozpadzie Austro-Węgier, kiedy to tereny powiatu Spiska Stara Wieś włączono najpierw do słowackiej części nowopowstałej Republiki Czechosłowackiej, a po polskiej interwencji wojskowej i następujących po tym roszczeniach Polski, stały się w 1919 r. tzw. obszarem plebiscytowym, o przynależności którego w głosowaniu zadecydować miała miejscowa ludność. Plebiscyt jednak nie odbył się, a o losie Zamagurza zadecydowali ówcześni ambasadorowie Rady Najwyższej Konferencji Pokojowej, którzy 28 lipca 1920 r. w belgijskim miasteczku Spa ogłosili decyzję o podziale tego regionu między Czechosłowację i Polskę. Tym samym obszar powiatu

zmniejszył się o jedną trzecią, a powiat Spiska Stara Wieś stał się najmniejszym powiatem w ówczesnej Czechosłowacji. Ten trend kontynuowany był również w 1938 r., gdy po tzw. dyktacie monachijskim w podziale Czechosłowacji między okoliczne państwa wzięła udział również Polska i zaanektowała zamagurską wieś Leśnicę [Lesnica]. Niecały rok później Słowacja wzięła udział w ataku na Polskę i inkorporowała z powrotem wszystkie wsie Zamagurza, które w 1945 r., po zakończeniu II wojny światowej, ponownie przyłączono do Polski, według stanu sprzed 1938 r. Wydarzenia wojenne przypomina **pomnik poświęcony ofiarom II wojny światowej (145)** wyciosany z trawertynu spiskiego, znajdujący się w parku miejskim. Najmniejszy spiskostarowiejski powiat został w 1960 r. zlikwidowany, podzielony i włączony do dwóch sąsiednich powiatów.

140

W 1992 r. do miasta Spiska Stara Wieś została włączona samodzielna do tego czasu miejscowość **Łysa nad Dunajcem (146).** Jej słowacka nazwa, którą nosi od 1948 r., została utworzona od nazwy niemieckiej Kahlenberg, co w luźnym tłumaczeniu oznacza Łysa Góra. Osada była pierwotnie folwarkiem, w którym hodowano bydło i owce, a w związku z tym, że leżała na granicy dóbr właścicieli ziemskich Czerwonego Klasztoru i Niedzicy, kilkukrotnie była przedmiotem sporów pomiędzy nimi. Osada zmieniła się w wieś po likwidacji klasztoru, kiedy jego byli poddani odmówili obrabiania kurialnej ziemi. W 1786 r. osiedliło się tutaj 12 niemieckich rodzin z Würtenbergii. Większość z nich jednak wyprowadziła się, a w ich miejsce osiedli się we wsi mieszkańcy głównie z innych miejscowości Zamagurza. W 1813 r. wieś zniszczyła olbrzymia powódź, a koryto rzeki przesunęło się w miejsce, w którym wieś stała wcześniej. Nowe zabudowania wiejskie wybudowano po powodzi w miejscu, w którym miejscowość znajduje się obecnie.

Spiska Stara Wieś obecnie jest gospodarczym, kulturalnym i społecznym centrum Zamagurza. Znajdują się tutaj liczne sklepy spożywcze, tekstylne, przemysłowe i wielobranżowe, fryzjer, kosmetyczka, restauracje, bary, dyskoteki, cukiernie, stacja benzynowa, bankomat, poczta i inne usługi. W ramach opieki zdrowotnej do dyspozycji jest ośrodek zdrowia z pediatrą, internistą, stomatologiem i innymi specjalistami, apteka, pogotowie ratunkowe, Dom dla Seniorów oraz Dom Usług Społecznych. Siedzibę w mieście ma również największy lokalny pracodawca Zastrova, a.s., policja, Zawodowa Straż Pożarna, GOPR [Horská služba] Pieniński Park Narodowy i miejscowy oddział Macierzy Słowackiej. Dla potrzeb działalności kulturalnej i organizacji czasu wolnego służy miejscowy dom kultury, w którym znajduje się sala z 300 miejscami siedzącymi, biblioteka z publicznie dostępnym internetem i jedyne kino na obszarze całego Zamagurza. Do organizacji imprez, przy dogodnych warunkach atmosferycznych, wykorzystywany jest również amfiteatr, obok którego znajdują się tereny wypoczynkowe i plac zabaw dla dzieci. Miasto corocznie organizuje kilka imprez kulturalnych o charakterze

regionalnym – Dzień Matki, Dzień Dziecka, Mikołajki, przyjęcia dla jubilatów i nowonarodzonych oraz spotkania z seniorami, połączone z występami uczniów miejscowych szkół. W okresie karnawałowym można wziąć udział w jednym z kilku bali, np. Balu Starowiejskim, Balu Myśliwych lub Balu Strażaków. W sierpniu odbywają się **Dni Miasta Spiska Stara Wieś (147)** z wieloma konkursami, kuchnią regionalną i programem kulturalnym, w grudniu Zamagurskie Targi Bożonarodzeniowe, a w ostatnim dniu roku Noworoczny Poncz Burmistrza na Placu. Ponadregionalny charakter ma trzydniowy przegląd folklorystyczny Echo Pienin, organizowany na polsko-słowackim pograniczu, a setki osób corocznie odwiedza międzynarodowy festiwal folklorystyczny **Zamagurskie Święto Folkloru (148)**, połączone z jarmarkiem rzemiosła ludowego, wystawami artystów oraz degustacją potraw regionalnych. Na imprezach tych swój kunszt taneczny prezentują również miejscowe regionalne zespoły folklorystyczne – dziecięcy Pieniny oraz młodzieżowy i dorosłych **Maguranka (149)**, których głównym celem jest kultywowanie rodzimych tradycji i folkloru. Tradycje amatorskiego ruchu teatralnego wznowił tetr Ramagu, który we współpracy z miastem organizuje Amatorski Festiwal Teatralny, a jako stowarzyszenie non profit wydaje czasopismo Zamagurské noviny, które informują mieszkańców o wydarzeniach po słowackiej części tego regionu.

144

Dla miłośników motocykli w Spiskiej Starej Wsi odbywa się corocznie Zamagurskie Motospotkanie, w ramach którego organizowane są różne konkursy, występy zespołów rockowych, tanecznych i zawodowych kaskaderów. Do innych tradycyjnych imprez sportowych należą: Turniej Tenisa Stołowego Dušana Budzáka, Turniej Siatkówki dr prawa Mariana Kľačka, Deblowy Turniej Tenisowy OMV Cup Zamagurze, zawody w biegu na nartach Starowiejska Biała Stopa, Turniej Halowej Piłki Nożnej Ľoky Liga, Mini Turniej Piłki Nożnej o Puchar Burmistrza Miasta Spiska Stara Wieś, konkurs dla uczniów z regionu pogranicza polsko-słowackiego Zamagurskie Gry Sportowe, zawody strażackie Zamagurski Super Cup, zawody wędkarskie oraz turniej szachowy.

Uprzyjemnić pobyt w mieście mogą też spacery po okolicy – w lecie piesze i rowerowe, a w zimie na nartach biegówkach, jazda na nartach, na łagodnym stoku dla mniej wymagających narciarzy, należącym do ośrodka Skipark pensjonatu Eland, spływ rzeką Dunajec na tradycyjnej tratwie, rafcie lub kajaku i wiele innych okolicznych atrakcji. W Spiskiej Starej Wsi przenocować można w kilku pensjonatach oraz w kwaterach prywatnych.

SPIŠSKÁ STARÁ VES

Spišská Stará Ves (138) je jediným zamagurským mestom a počtom obyvateľov patrí v súčasnosti medzi najmenšie mestečká na Slovensku. Vznikla na dôležitej stredovekej obchodnej ceste vedúcej do Poľska, pričom jej existencia je prvýkrát hodnoverne doložená v roku 1308. Lokovaná bola na majetkoch pánov z Lomnice, ktorí ju následne predali uhorskému šľachtickému rodu Drugetovcov a tí ju v roku 1335 darovali červenokláštorskému panstvu, ktorého súčasťou bola až do zrušenia poddanstva v roku 1848. Výhodná poloha stimulovala rozvoj obchodu i remesiel a v roku 1399 dostala Stará Ves od uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského mestské práva. V tom čase tu bolo už 90 meštianskych domov s dvormi a dielňami, jatky, predajne chleba, soli, súkna i iného rozličného tovaru, dielne obuvníkov, veľký štvorkolesový mlyn i kostol s kamennou vežou. Práve dvojloďový rímskokatolícky **kostol Nanebovzatia Panny Márie (139)** z polovice 14. storočia patrí medzi najstaršie zachované pamiatky. Z pôvodnej gotickej stavby zostali obvodové múry lode, západná predstavaná veža, sakristia s ranogotickým oknom, dva gotické portály a okná. V neskoršom období bol kostol zbarokizovaný. V interiéri možno obdivovať vzácnu kamennú barokovú krstiteľnicu zo 17. storočia. Hlavný oltár pochádza z 18. storočia, pričom starší fragment obojstranne maľovanej oltárnej tabule s Narodením Ježiška na čelnej strane

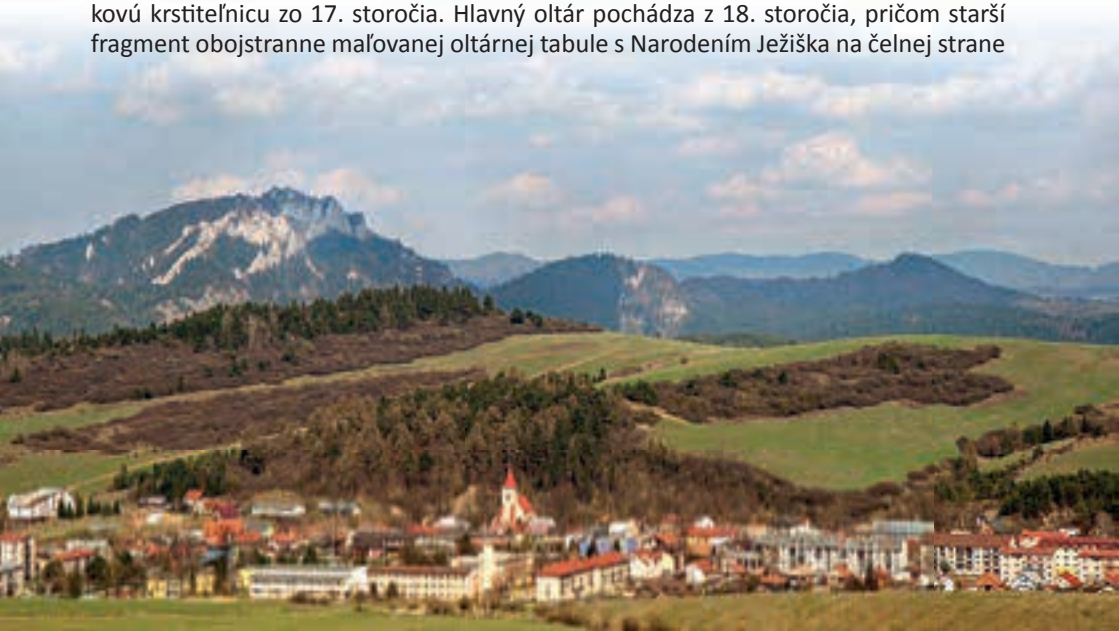

z 15. storočia je v súčasnosti v zbierkach Slovenskej národnej galérie v Bratislave a stal sa aj predlohou slovenskej poštovej známky. Zaujímavosťou sú tiež dva pozoruhodné svorníky, ktoré boli vsadené do exteriérovej steny pred južných vchodom do kostola a v neskoršom období slúžili ako pranier pre tých, čo vyvolávali verejné pohoršenie.

O rastúcom význame mesta v 15. storočí svedčí aj to, že sa v ňom niekoľkokrát stretli vysokí štátni predstavitelia Uhorska a Poľska, aby urovnali vzájomné hospodárske či politické nezhody. Počas príprav na takéto rokovania sa v meste v roku 1411 zdržiaval aj samotný uhorský kráľ Žigmund Luxemburský. V rokoch 1431 a 1433 bolo mesto vypálené husitskými vojskami. Ďalšie náboženské vojny, boje o trón, ale aj presun hlavných obchodných ciest, či pomerne úspešná snaha zemepánov o obmedzovanie práv miestnych mešťanov spôsobili, že Stará Ves začala po období prudkého rozvoja postupne stagnovať. Naďalej však bola prirodzeným centrom Zamaguria a po zrušení poddanstva i administratívnej reforme sa v roku 1850 stala sídlom slúžnovského úradu a tzv. Magurského okresu, do ktorého patrili všetky zamagurské obce. Pamiatkou na tieto časy je **budova bývalého súdu a väznice (140)**. V tomto období sa Starovešťania zapojili aj do národno-emancipačného hnutia Slovákov v Uhorsku, keď v roku 1863 podpísali petíciu adresovanú panovníkovi Františkovi Jozefovi II., v ktorej žiadali používanie slovenčiny v úradoch i na školách a odstránenie národnostnej diskriminácie.

141

V 19. storočí začalo na územie Zamaguria prichádzať vo väčšej miere židovské obyvateľstvo, ktoré malo svoje centrum práve v Spišskej Starej Vsi, kde po ňom ostalo najviac hmotných pamiatok. Pri autobusovej stanici sa nachádza už prestavaná budova synagógy, v ktorej dnes sídli správa a múzeum Pieninského národného parku. Na začiatku ulice Jesenského je **židovský cintorín (141)**, kde podľa legendy možno nájsť taký pokoj ako v Jeruzaleme. Na hlavnom námestí sa nachádza rodný dom významnej lekárskej rodiny Küchelovcov, v lokalite zvanej Dziurkov budova bývalých kúpeľov i rodný dom známeho maliara európskeho formátu, žiaka Ladislava Medňanského, Ferdinanda Katonu Kleinbergera (1864-1932), ktorého diela možno obdivovať v miestnej **galérii (142)** na námestí. V Spišskej Starej Vsi sa narodil aj ďalší významný maliar, zakladateľ slovenskej ornamentistiky Štefan Leonard Kostelničák (1900-1949), ktorého **pamätník (143)** sa nachádza pred miestnym kultúrnym domom. Na jeho počesť mesto každoročne organizuje výtvarnú súťaž s medzinárodnou účasťou tzv. Kostelničákov ornament. Pamätná tabuľa je umiestená tiež na rodnom dome spišského historika Eduarda Pavlíka (1920-2002), oproti ktorému stojí socha ďalšieho spišskostaroveského rodáka, kandidáta na blahorečenie Andreja Alojza Máriu Chmeľa (1913-1939). Zo sakrálnych pamiatok možno v katastrálnom území mesta nájsť ešte **prícestné kríže (144)** a tri prícestné barokovo-klasicistické kaplnky z 18. storočia, a to kaplnku Najsvätejšej Trojice, kaplnku sv. Fabiána a Sebastiána a kaplnku Premenenia Pána.

Do osudov mesta i regiónu výrazne zasiahli udalosti po skončení prvej svetovej vojny a rozpade Rakúsko-Uhorska, keď bolo územie spišskostaroveského okresu najskôr začlenené do slovenskej časti novovzniknutej Československej republiky, ale po vojenskej intervencii a následnom vznesení poľských nárokov sa v roku 1919 stalo

tzv. plebiscitným územím, o príslušnosti ktorého malo rozhodnúť miestne obyvateľstvo. Plebiscit sa však nakoniec neuskutočnil a o osude Zamaguria vyniesli verdikt vtedajšie veľmoci, keď ho Veľvyslanecká rada mierovej konferencie 28. júla 1920 rozdelila svojim rozhodnutím medzi Československo a Poľsko. Tým sa územie okresu zmenšilo o tretinu a Spišská Stará Ves sa stala najmenším okresným mestom vo vtedajšom Československu. Tento trend pokračoval v roku 1938, keď sa po tzv. Mníchovskom diktáte na delení Československa medzi okolité štáty zúčastnilo aj Poľsko a anektovalo ďalšiu zamagurskú obec Lesnicu. O necelý rok na to sa zas Slovensko zúčastnilo útoku na Poľsko a inkorporovalo späť všetky zamagurské obce, ktoré boli v roku 1945, po skončení vojny, opätovne pripojené k Poľsku, podľa stavu z roku 1920. Vojnové udalosti pripomína **pomník obetiam druhej svetovej vojny (145)** zo spišského travertínu, umiestený v mestskom parčíku. Najmenší spišskostaroveský okres bol následne v roku 1960 zrušený a podelený medzi dva susedné okresy.

145

V roku 1992 sa stala miestnou časťou mesta Spišská Stará Ves dovtedy samostatná obec **Lysá nad Dunajcom (146)**. Jej slovenský názov, ktorý má od roku 1948, je odvodený z pôvodného nemeckého názvu Kahlenberg, čo vo voľnom preklade znamená Lysá hora. Osada bola majerom, na ktorom sa chovali dobytok a ovce, a keďže ležala na hranici červenokláštorského a nedeckého panstva, stala sa niekoľkokrát predmetom ich sporu. Na obec sa začala meniť až po zrušení kláštora, keď jeho bývalí poddaní odmietli obrábať kuriálnu pôdu, a tak tu bolo v roku 1786 usadených 12 nemeckých rodín z Würtenberska. Väčšina z nich sa však odsťahovala a na ich miesta sa osídlili obyvatelia zväčša z iných zamagurských obcí. V roku 1813 obec zničila obrovská povodeň a koryto rieky sa premiestnilo práve na územie, kde predtým stála. Novú obec vybudovali obyvatelia na mieste, kde sa rozprestiera dodnes.

Spišská Stará Ves je i v súčasnosti prirodzeným hospodárskym, kultúrnym a spoločenským centrom časti Zamaguria. Nachádza sa tu množstvo obchodíkov s potravinami, textilom, priemyselným i iným tovarom, kaderníctvo, kozmetika i iné služby, reštaurácie, bary, diskotéky, cukrárne, čerpacia stanica, bankomat i pošta. V rámci zdravotnej infraštruktúry je k dispozícii zdravotné stredisko s pediatrom, lekármi pre dospelých, stomatológmi i niektorými ďalšími špecializovanými odborníkmi, lekáreň, záchranná zdravotná služba a Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb. V meste sídli taktiež najväčší zamestnávateľ miestneho obyvateľstva podnik Zastrova, a.s., polícia, profesionálna i dobrovoľná hasičská stanica, Horská služba Pieninského národného parku a miestna pobočka Matice slovenskej. Na kultúrne vyžitie slúži

miestny kultúrny dom, v ktorom sa nachádza veľká sála s 300 miestami na sedenie, knižnica s verejným internetom, informačné centrum a jediné kino v oblasti Zamaguria. V priaznivom počasí je využívaný tiež amfiteáter, pri ktorom je oddychová zóna a detské ihrisko. Mesto každoročne organizuje viacero kultúrnych podujatí regionálneho charakteru ako Deň matiek, Deň detí, príchod Mikuláša, prijatie jubilantov a novorodencov, či posedenie so seniormi, spojené s vystúpeniami žiakov miestnych škôl. Počas plesovej sezóny si možno vybrať z niekoľkých plesov: Staroveský ples, Poľovnícky ples a Hasičský ples. V auguste sa konajú trojdňové **Dni mesta Spišská Stará Ves (147)** s mnohými súťažami, regionálnou kuchyňou a kultúrnym programom, v decembri zas Zamagurské vianočné trhy a posledný deň v roku o polnoci Novoročný punč primátora na námestí. Nadregionálny charakter má súťažná prehliadka hudobného folklóru na slovensko-poľskom pohraničí Pieninská ozvena a stovky ľudí každoročne navštívia trojdňový medzinárodný folklórny festival, spojený s jarmokom ľudových remesiel, výstavami umelcov a ochutnávkou tradičných jedál, **Zamagurské folklórne slávnosti (148)**. Svoje umenie na nich prezentujú taktiež miestne regionálne folklórne súbory – detský Pieniny a pre mládež i dospelých **Maguranka (149)**, ktoré sa zameriavajú najmä na udržiavanie miestnych tradícií a folklóru. Divadelné tradície obnovilo divadlo Ramagu, ktoré v spolupráci s mestom organizuje Divadelný festival ochotníkov a ako nezisková organizácia vydáva Zamagurské noviny, prinášajúce informácie o dianí na slovenskej časti tohto regiónu.

149

Pre milovníkov motoriek sa v Spišskej Starej Vsi každoročne uskutočňuje Zamagurský motozraz, ktorého súčasťou sú rôzne súťaže, vystúpenia rokových kapiel, tanečníc a profesionálnych kaskadérov. Medzi ďalšie tradičné športové podujatia patria stolnotenisový turnaj Memoriál Dušana Budzáka, volejbalový turnaj Memoriál JUDr. Mariána Kľačka, tenisový turnaj v dvojhre OMV Cup Zamagurie, preteky v bežeckom lyžovaní Staroveská biela stopa, turnaj v halovom futbale Ľoky liga, minifutbalový turnaj O pohár primátora mesta Spišská Stará Ves, súťaž pre žiakov zo slovensko-poľského prihraničného regiónu Zamagurské športové hry, hasičská súťaž Zamagurský Super Cup, súťaže v love rýb, či šachu. Spríjemniť pobyt v meste si možno aj vychádzkami do okolitej prírody – v lete peši i na bicykli a v zime na bežkách, lyžovaním na nenáročnej trati strediska Skipark penziónu Eland, splavom rieky Dunajec na tradičnej plti, rafte, či kajaku i mnohými ďalšími atrakciami v blízkom okolí. Ubytovanie a stravovanie v Spišskej Starej Vsi je možné vo viacerých miestnych penziónoch a privátoch.

SPIŠSKÁ STARÁ VES

Spišská Stará Ves (138) is the only official town in Zamagurie, yet the number of inhabitants makes it one of the smallest towns in Slovakia. It was established on an important medieval trading route leading to Poland, and the first reliable documentation of its existence comes from 1308. It was located on lands owned by the Lomnica lords, which they later sold to the noble Hungarian Druget family, and in 1335 they donated it to the Červený Kláštor Estate, which it was a part of until serfdom was abolished in 1848. The good location stimulated the development of trade and crafts, and in 1399 Stará Ves gained royal town rights from the Hungarian King Sigismund of Luxembourg. During that time, there were already 90 burgher houses with courtyards and workshops, slaughter houses, shops with bread, salt, cloth and other goods, a cobbler's shop, a big four-wheeled mill and a church with a stone tower. The double-naved Roman Catholic **Church of the Assumption of the Virgin Mary (139)** from the mid-14th century belongs among the oldest preserved monuments. From the original gothic structure, only the perimeter walls of the nave, the western tower already mentioned, the sacristy with an early gothic window, two gothic portals and windows remain. After damage to the church, it was rebuilt in a gothic style. Inside, you can admire the valuable stone baroque baptismal font from the 17th century. The main altar comes from the 18th century, yet an older fragment of an altar from the 15th century with paintings on both sides, which has the Birth of Christ on the front panel, is currently in the collections of the Slovak National Gallery in Bratislava and has served as the subject of one Slovak postal stamp. What is also interesting are two noteworthy keystones, which were embedded in the exterior wall in front of the southern entrance to the church and later served as a pillory for those who provoked a public scandal.

The growing importance of the town in the 15th century is evidenced in the fact that high ranking state officials from Hungary and Poland met here several times to settle mutual economic and political disagreements. During the preparation for such

negotiations, even the Hungarian King Sigismund of Luxembourg himself stayed in the town in 1411. In 1431 and 1433, the town was burned down by Hussite forces. Other religious conflicts, fights for the throne, the alteration of main trade routes, and the relatively successful attempts of the landlords to limit the rights of the townspeople caused Stará Ves, after a period of rapid expansion, to begin to stagnate. However, it was still the natural center of Zamagurie, and after serfdom was abolished and administrative reforms were enacted, in 1850 it became the seat of the district office for the Magura District, which all townships in Zamagurie belonged to. The buildings of the Former **court and prison serve as reminders of those times (140)**. During this time, the residents of Spišská Stará Ves joined the national emancipation movement of Slovaks in Hungary, when in 1863 they signed a petition addressed to Emperor Franz Joseph II to demand the use of Slovak for official purposes and in schools and remove the ethnic discrimination.

142

In the 19th century Jewish inhabitants began coming to Zamagurie in greater numbers and had their center in Spišská Stará Ves, where the greatest amount of their material heritage remains. By the bus station there is the building of the former synagogue, which now houses the administration and museum of Pieniny National Park. At the beginning of Jesenský Street, there is a **Jewish cemetery (141)**, where it is said one can be at peace just like in Jerusalem. On the main square, you can find the birthplace of the Küchels, an important family of doctors. In the part of town known as Dziurkov, you can find the building of the former spa and birthplace of Ferdinand Katona Kleinberger (1864-1932), a famous painter of European caliber and student of Ladislav Medňanský, whose work you can enjoy in the **gallery (142)** on the square. Štefan Leonard Kostelničák (1900-1949), another significant painter and the founder of Slovak ornamentalism, was born in Spišská Stará Ves; his **memorial (143)** is located in front of the local community center. In his memory, the town organizes an annual international art contest known as the Kostelničákov Ornament. A commemorative plaque is also located at the birthplace of Eduard Pavlík (1920-2002), a Spiš historian. Opposite the plaque there is a statue of another native of Spišská Stará Ves, Andrej Alojz Mário Chmeľ (1913-1939), a candidate for beatification. Other sacral monuments within the limits of the municipality include **roadside crosses (144)** and three baroque-classicist roadside chapels from the 18th century: the Chapel of the Holy Trinity, Chapel of St. Fabian and Sebastian and Chapel of the Transfiguration.

The fate of the town and region were greatly affected by the events after the First World War and the break-up of the Austro-Hungarian Empire, when the district of Spišská Stará Ves was first integrated into the Slovak territory of the newly-formed Czechoslovakia, but after military intervention and the subsequent claims the Poles raised, in 1919 it became a plebiscite territory, whose jurisdiction should have been

decided by the locals. However, the plebiscite never occurred and the superpowers at that time handed down the verdict on the fate of Zamagurie when on 28 July 1920 the Supreme War Council Conference issued its resolution to divide the territory between Czechoslovakia and Poland. With this decision, the area of the district was reduced in size by one third and Spišská Stará Ves became the smallest district town in what was then Czechoslovakia. This trend continued in 1938, when following the Munich Agreement on dividing Czechoslovakia among the neighboring countries, Poland annexed Lesnica, another village in Zamagurie. A year later, Slovakia took part in the invasion of Poland and incorporated all the villages of Zamagurie back into it. However, in 1945 after the end of the war, they were returned to Poland, according to the borders from 1920. A **memorial to the victims of World War II (145)** recalls the events of the war; it is from Spiš travertine and is located in the town park. The District of Spišská Stará Ves, as the smallest district, was dissolved in 1960 and the municipalities were divided between two neighboring districts.

In 1992, **Lysá nad Dunajcom (146)** became a borough of Spišská Stará Ves; until then it was an independent municipality. Its Slovak name, which it has had since 1948, is derived from the original German name of Kahlenberg, which can be loosely translated as "Mount Baldy". The settlement was original a farmstead where they raised cattle and sheep. Since it lied on the border of the Červený Kláštor and Nedecký Estates, it was the subject of multiple disputes between them. It began to change into a municipality only after the monastery was abolished when its former vassals refused to cultivate the noblemen's land, and so in 1786 12 German families from Württemberg were settled there. Most of them, however, moved away and in their place other residents, mostly from other townships in Zamagurie, settled in. In 1813 a giant flood destroyed the village, and the watercourse of the river relocated back to where it was before. The inhabitants built the new village on the site where it lies today.

Today, Spišská Stará Ves is the natural economic, cultural and social center of Zamagurie. There are a number of shops with groceries, textiles, industrial and other goods, a hair dresser, a cosmetician and other services, restaurants, bars, discotheques, cafés, a petrol station, ATM and post office. As part of the health infrastructure, there is a medical center with a pediatrician, general practitioners, dentists, and some medical specialists, a pharmacy, emergency medical services, and facilities for seniors and social services. The town is also home to the largest local employer: Zastrova, Inc. A police station, professional fire fighter's station and the Mountain Rescue Service of Pieniny National Park also seat in the town. The town's community center is used for cultural purposes; in it there is a large hall with 300 seats, a library with public internet and the only cinema in Zamagurie. In

good weather, the amphitheater is used as well, next to which is a rest zone and a playground. Every year, the town organizes a number of cultural events with a regional nature such as Mother's Day, Children's Day, the arrival of Saint Nicholas, an official welcoming of newborns and those celebrating jubilees, and meetings with seniors, coupled with performances by students from the town's schools. During the ball season, you can choose from a number of balls: Staroveský ples, the Hunter's ball and the Firefighter's ball. In August the **three-day Spišská Stará Ves Town Days (147)** takes place; this event has many competitions, regional cuisine and a cultural program. In December, there is the Zamagurie Christmas market and on the last day of the year at midnight, the Mayor's New Year's Hot Toddy is served on the square. Pieninyská ozvena, a competitive exhibition of folk music on the Slovak-Polish border, has a supra-regional nature, and every year hundreds of people attend the **Zamagurské folklórne slávnosti (148)**, a three-day international folklore festival which is coupled with a folk crafts fair, art exhibition and sampling of traditional foods. The regional folklore ensembles of Pieniny (for younger children) and **Maguranka (149)** (for teenagers and adults) present their art at these festivals as well and also focus on maintaining local traditions and folklore. Divadlo Ramagu renewed the theater tradition, and in cooperation with the municipality organizes the Amateur Theater Festival; as a non-profit organization it also publishes the *Zamagurské noviny*, providing information about the happenings in the Slovak part of the region.

148

For motorcycle fans, the Zamagurský motozraz [motorcycle meeting] takes place in Spišská Stará Ves every year and includes various competitions and performances by rock bands, dancers and professional stuntmen. Other traditional sporting events include: the Dušan Budzák Memorial table tennis tournament, the JUDr. Marián Kľačko Memorial volleyball tournament, the OMV Cup Zamagurie singles tennis tournament, the Staroveská biela stopa in cross-country skiing, the Ľoky liga tournament in footsal, the Spišská Stará Ves Mayor's Cup minifootball tournament, Zamagurské športové hry (Zamagurie Sports Day) – a competition for students from the Slovak-Polish border region, the Zamagurie Super Cup firefighting competition, and competitions in fishing and chess. You can make your stay in the town more enjoyable by taking trips in the surrounding countryside (in summer by hiking and cycling and in winter on cross-country skis), by skiing on the easy slope of Skipark Hotel Eland, by floating down the Dunajec River on wooden rafts, inflatable rafts, or kayaks and by visiting many other attractions nearby. Accommodation and dining in Spišská Stará Ves is possible in the local hotel, in a number of pensions and in private homes.

SPIŠSKÁ STARÁ VES

Spišská Stará Ves (138) (deutsch historisch: Altendorf) ist die einzige Stadt in der Zamagurie und nach der Einwohnerzahl eine der kleinsten Städte in der Slowakei. Gegründet auf einer wichtigen, nach Polen führenden Straße, wurde sie zum ersten Mal 1308 glaubwürdig erwähnt. Sie ist im Landgut der Herren von Lomnica (deutsch historisch: Lomnitz) lokalisiert worden; diese haben sie später an das Adelsgeschlecht Drughet verkauft und die Letzten 1335 dem Roten Kloster verschenkt, dem sie bis zur Abschaffung der Leibeigenschaft im Jahr 1848 gehörte. Die günstige Lage der Stadt stimulierte zur Entwicklung des Handels und Handwerks, so dass im Jahr 1399 die Stadtrechte für Stará Ves (Alten Dorf) durch den ungarischen König Sigismund von Luxemburg verliehen worden sind. Damals gab es in der Stadt bereits 90 Bürgerhäuser mit Höfen und Gewerbewerkstätten, einen Schlachthof, eine Bäckerei, ein Geschäft, wo man Salz, Tuchwaren und andere Produkte kaufen konnte, Schuhmacherwerkstätten, eine große Vierrademühle und eine Kirche mit einem Mauerturm. Die zweischiffige römisch-katholische **Mariä-Himmelfahrt-Kirche (139)** von der Mitte des 14. Jahrhunderts ist das älteste erhaltene Denkmal. Von dem ursprünglichen gotischen Gebäude sind nun Außenmauern des Kirchenschiffs, der umgebaute Westturm, die Sakristei mit frühgotischem Fenster und zwei gotische Portale und Fenster erhalten geblieben.

In der späteren Zeit wurde die Kirche im Barockstil umgebaut. Im Inneren kann man ein kostbares Taufbecken aus dem 17. Jahrhundert bewundern. Der Hauptaltar stammt aus dem 18. Jahrhundert und das ältere Fragment der beidseitig bemalten Tafel mit der Geburt Christi, die Frontseite, wird in das 15. Jahrhundert datiert. Jetzt befindet er sich in den Sammlungen der Slowakischen Nationalgalerie; er war das Muster für eine der slowakischen Briefmarken. Interessant sind zwei bemerkenswerte Kragbalken, die in der Außenwand am südlichen Eingang der Kirche eingemauert wurden; später dienten sie als Pranger für die Bürger, die sich einer öffentlichen Schande schuldig machten.

Die wachsende Bedeutung der Stadt im 15. Jahrhundert wird auch damit bestätigt, dass dort prominente Vertreter von Ungarn und Polen mehrmals zusammengekommen sind, um sich über gegenseitige wirtschaftliche und politische Streitigkeiten zu unterhalten. Während der Vorbereitungen zu solchen Verhandlungen hielt sich in der Stadt der ungarische König Sigismund von Ungarn auf. In den Jahren 1431 und 1433 wurde die Stadt von Hussiten verbrannt. Weitere Religionskriege, Kämpfe um den Thron, aber auch eine Verschiebung der wichtigsten Handelswege und erfolgrei-

che Handlungen der Grundbesitzer, die die Rechte der lokalen Bürger einschränken wollten, haben verursacht, dass Stará Ves nach der Zeit ihrer intensiven Entwicklung in eine Stagnation geraten ist. Die Stadt blieb aber immer noch ein natürliches Zentrum für das ganze Zamagurie und wurde nach der Abschaffung der Leibeigenschaft und nach einer Verwaltungsreform von 1850 der Sitz des Landrats und des sog. Magurischen Kreises, zu dem alle Ortschaften des Zamagurie gehörten. An diese Zeiten erinnert **das Gerichts- und Gefängnisgebäude (140).** In dieser Zeit haben sich die Bewohner von Stará Ves der nationalen Emanzipationsbewegung der Slowaken in Ungarn angeschlossen, indem sie eine an Kaiser und König Franz Josef II. gerichtete Petition unterzeichnet haben, in der sie die Zulassung der slowakischen Sprache in Ämtern und Schulen und die Abschaffung der nationalen Diskriminierung einforderten.

139

Im 19. Jahrhundert begann sich auf dem Gebiet des Zamagurie das jüdische Volk anzusiedeln; sein Zentrum war in Spišská Stará Ves. Nach diesem Volk sind die meisten Denkmäler der materiellen Kultur erhalten geblieben. Beim Busbahnhof befindet sich ein umgebautes Gebäude der ehemaligen Synagoge, in dem das Museum des Nationalparks Pieniny seinen Sitz hat. Am Anfang der Jesenský'-Sttrasse befindet sich **jüdischer Friedhof (141)**, wo man der Legende nach die gleiche Ruhe wie in Jerusalem finden kann. Auf dem Hauptplatz steht das Haus der Arztfamilie Küchel, in dem Stadtteil „Džurkov" stehen das Gebäude des ehemaligen Badehauses und das Familienhaus des bekannten europäischen Malers Ferdinand Katona Kleinberger (1864-1932), der Schüler von Ladislav Mednyánszky war; seine Werke sind in der im Stadtzentrum befindlichen städtischen **Galerie (142)** zu sehen. In Spišská Stará Ves ist auch ein anderer bekannter Maler – Štefan Leonard Kostelničák (1900-1949) geboren; sein **Denkmal (143)** steht vor dem städtischen Kulturhaus. Zu Ehren des Malers veranstaltet die Stadt jedes Jahr einen internationalen Kunstwettbewerb, den so genannten Ornament von Kostelničák. Eine Gedenktafel befindet sich auch am Familienhaus des zipser Historikers Eduard Pavlik (1920-2002). Gegenüber steht eine Statue von einem anderen Landsmann, dem Kandidaten für die Seligsprechung – Andrej Mária Alojz Chmeľ (1913-1939). Zu anderen sakralen Denkmälern auf dem Gebiet der Stadt gehören auch **Kreuze am Straßenrand (144)** und drei barock-klassizistische Kapellen aus dem 18. Jahrhundert: Heilige-Dreifaltigkeit, St. Fabian und St. Sebastian und die Kapelle der Verklärung des Herrn. Das Schicksal der Stadt und der Region wurde von den Ereignissen nach der Beendigung des 1. Weltkriegs und dem Zerfall von Österreich-Ungarn wesentlich beeinflusst; das Gebiet von Spišská Stará Ves wurde zuerst dem slowakischen Teil der neuentstandenen Tschechoslowakischen Republik eingegliedert und nach dem polnischen Militäreingriff und den darauffolgenden Ansprüchen Polens, im Jahre 1919 wurde es zum Volksbestimmungsgebiet, von dessen Angehörigkeit das lokale Volk in einer Abstimmung entscheiden sollte. Schließlich wurde keine

Volksabstimmung durchgeführt und über das Schicksal des Zamagurie haben die damaligen Botschafter des Höchsten Rates der Friedenskonferenz entschieden, die am 18. Juli 1920 im belgischen Städtchen Spa den gefassten Beschluss über die Verteilung dieser Region zwischen die Tschechoslowakei und Polen bekannt gemacht haben. Somit wurde das Gebiet des Kreises um ein Drittel reduziert und der Kreis Spišská Stará Ves wurde zu dem kleinsten Kreis in der damaligen Tschechoslowakei. Diese Tendenz wurde auch im Jahr 1938 fortgesetzt, als sich nach dem sog. Münchner Diktat an der Teilung der Tschechoslowakei zwischen die umliegenden Länder auch Polen beteiligte und das zamagurische Dorf Lesnica annektiert hatte. Ein knappes Jahr später beteiligte sich die Slowakei an einem Angriff gegen Polen und hat alle Dörfer von Zamagurie wieder inkorporiert, die nach der Beendigung des 2. Weltkriegs dem Polen nach dem Stand vor 1938 wiederum eingeschlossen wurden. An diese Kriegsereignisse erinnert ein den Opfern des 2. Weltkriegs gewidmetes, aus dem zipser Travertin gehautes **Denkmal (145),** das sich im Stadtpark befindet. Der kleinste Kreis von Spišská Stará Ves wurde 1960 aufgelöst, geteilt, und in zwei Nachbarkreise eingeschlossen. Im Jahre 1992 wurde der Stadt Spišská Stará Ves die bisher selbstständige Ortschaft **Lysá nad Dunajcom (146)** (deutsch historisch: Kahlenberg) eingeschlossen. Ihr slowakischer, seit 1948 genutzter Name wurde von dem deutschen Namen Kahlenberg gegründet. Diese Siedlung war ursprünglich ein Vorwerk, an dem Vieh und Schafe gezüchtet wurden; wegen ihrer Lage an der Grenze zwischen den Landguten der Besitzer von Červený Kláštor und Niedzica war sie mehrmals Streitgegenstand zwischen ihnen. Die Siedlung wurde nach der Auflösung des Klosters, als seine ehemaligen Untertanen sich geweigert hatten, den Klosterboden zu bearbeiten, in ein Dorf umgewandelt. Im Jahre 1786 haben sich hier 12 deutsche Familien aus Württemberg niedergelassen. Die meisten sind jedoch umgezogen und an ihrer Stelle haben sich im Dorf vorwiegend Bewohner der anderen Dörfer aus Zamagurie angesiedelt. Im Jahre 1813 wurde das Dorf durch ein gewaltiges Hochwasser vernichtet und das Flussbett hat sich zu dem Ort verschoben, wo das Dorf früher stand. Die neuen Dorfbauten wurden an dem Ort gebaut, wo das Dorf heute steht.

143

Spišská Stará Ves ist heute das wirtschaftliche, kulturelle und gesellschaftliche Zentrum von Zamagurie. Hier befinden sich mehrere Lebensmittelläden, Läden mit Textil- und Industrieartikeln, es stehen ein Friseur- und Kosmetiksalon, Gaststätten, Imbissstuben, Diskos, Konditoreien, eine Tankstelle, ein Geldautomat, ein Postamt und andere Dienstleistungen zur Verfügung. Im Rahmen der Gesundheitspflege verfügt die Stadt über ein Gesundheitszentrum mit Fachärzten, wie Kinderarzt, Internist, Zahnarzt und Ärzte anderer Fachgebiete, eine Apotheke und Notfallstation, ein Seniorenheim und ein Pflege- und Sozialheim. In der Stadt hat auch die Polizei, die Berufsfeuerwehr und der Bergrettungsdienst des Nationalparks Pieniny ihren Sitz. Zur Kultur- und Freizeitgestaltung dient das Kulturhaus, in dem ein Zuschauerraum mit 300 Sitzplätzen, eine Bibliothek mit dem öffentlich zugänglichen Internetanschluss und das einzige Kino in Zamagurie zur Verfügung stehen. Bei schönem Wetter wird auch das Freilufttheater für die Organisation der Veranstaltungen genutzt; nebenan befinden sich auch ein Erholungsgebiet und ein Kinderspielplatz. Die Stadt organi-

siert jedes Jahr einige Kulturveranstaltungen vom regionalen Charakter – Muttertag, Kindertag, Nikolaustag, Empfang für Jubilare, Begrüßung der Neugeborenen, Seniorentreffen, bei welchen die Schuljugend das Programm gestaltet. In der Faschingszeit kann man sich an einer der Tanzveranstaltungen, z.B. am Stadtball von Spišská Stará Ves, dem Jägerball oder Feuerwehrball teilnehmen. Im August wird das **Stadtfest von Spišská Stará Ves (147)** mit zahlreichen Wettbewerben, Regionalküche und Kulturprogramm, im Dezember das Zamagurische Christkindlfest, und am letzten Tag des Jahres der Silvester Punsch des Bürgermeisters veranstaltet. Einen überregionalen Charakter hat die am polnisch-slowakischen Grenzland organisierte dreitägige Versammlung der Trachtengruppen „Echo von Pieniny"; hunderte von Gästen besuchen auch das internationale **Zamagurische Volksfest (148),** das mit einem Jahrmarkt des Volkshandwerks, Ausstellungen der Volkskünstler und Verkostung von Regionalgerichten verbunden ist. An diesen Veranstaltungen präsentieren auch lokale regionale Trachtengruppen – das Kinderensemble „Pieniny" und die Folkloregruppe der Jugend und Erwachsenen **„Maguranka" (149)** ihre Kunst; das Hauptziel ihrer Tätigkeit ist die heimische Tradition und Folklore zu kultivieren. Die Tradition der Amateurbühne hat das Theater „Ramagu" wieder aufgenommen; in der Zusammenarbeit mit der Stadt organisiert es ein Amateurtheater-Festival und ist ehrenamtlicher Herausgeber der Zeitschrift „Zamagurské noviny", mit der die Bewohner über die Ereignisse auf dem slowakischen Gebiet dieser Region informiert werden.

147

Für Motorradfans wird in Spišská Stará Ves jedes Jahr das Motorradfest Zamagurie Mototreffen mit verschiedenen Wettbewerben, Konzerten der Rockmusik- und Tanzgruppen sowie mit den Wettkämpfen der Stuntmen organisiert. Die anderen traditionellen Sportveranstaltungen sind Dušan Budzák-Tischtennisturnier, Dr. Marian Kľaček-Volleyballturnier, Tennis-Doppelturnier OMV Cup Zamagurie, Wettbewerb im Skilanglauf „Weißer Fuß von Spišská Stará Ves", Hallenfußballturnier Liga Ľoky, Fußballminiturnier um den Pokal des Bürgermeisters von Spišská Stará Ves, Wettbewerb für Schüler aus dem polnisch-slowakischen Grenzland „Zamagurische Sportspiele", Feuerwehrwettbewerb „Zamagurischer super Cup", Angelwettbewerb und Schachturnier.

Der Aufenthalt in der Stadt kann wohl durch Spaziergänge in der Umgebung angenehm gestaltet werden; im Sommer sind es Wander- und Radtouren, im Winter der Skilanglauf, Skifahren auf einer sanften, den weniger erfahrenen Skiläufern gerechten Piste, die dem Skipark dem Gasthaus Eland gehört; außerdem durch die Floßabfahrt auf dem Fluss Dunajec, entweder mit einem traditionellen Floß, Schlauchboot oder Kajak, als auch durch viele andere Attraktionen. Die Übernachtung in Spišská Stará Ves ist in Pensionen und Privatzimmern möglich.

SPISKIE HANUSZOWCE [SPIŠSKÉ HANUŠOVCE]

Spiskie Hanuszowce (150) to miejscowość z ciekawymi zabytkami historycznymi i szeroką skalą możliwości pasywnego i aktywnego spędzania wolnego czasu. Wieś założona została w dobrach panów z Łomnicy [Lomnica], a pierwsza pisemna wzmianka o niej pochodzi z 1313 r. Sześć lat później stała się własnością Zakonu Kanoników Regularnych Stróżów Świętego Grobu Jerozolimskiego, od którego odkupił ją w 1593 r. właściciel Niedzicy Jerzy Horváth. Począwszy od lat czterdziestych XVII w. Spiskie Hanuszowce bardzo często zmieniały właścicieli. Ród szlachecki, który odkupił je w 1732 r., wybudował tutaj **klasycystyczny kasztel (151)**, w którym znajduje się obecnie pensjonat Hanus z możliwością przenocowania, wyżywienia, kortami tenisowymi, spa i saunami. Cennym zabytkiem historycznym jest miejscowy **kościół pw. św. Andrzeja Apostoła (152)**, który pierwotnie wybudowany został w stylu wczesnogotyckim, a później przebudowany w stylu barokowym. Wybudowany jest na planie krzyża i jest miniaturą bazyliki trzynawowej z poprzeczną nawą, co w przypadku kościołów wiejskich jest wielką rzadkością. Najcenniejszą częścią wyposażenia

jest późnobarokowy ołtarz główny św. Andrzeja Apostoła, który stworzył znany rzeźbiarz austriacki Dionizy Riessmayer, autor m. in. ołtarza św. Antoniego w Czerwonym Klasztorze [Červený Kláštor]. Interesujące są również miejscowe kapliczki z połowy XIX w. Kapliczka pw. św. Barbary, która znajduje się na skraju wsi, ma niedokończoną ambonę, a jej boczne ołtarze są starsze niż sama budowla. Druga **kapliczka pw. Wniebowzięcia Maryi Panny (153)** znajduje się na terenie obecnego cmentarza i została wybudowana w rzadkim stylu luizes, a jej ołtarz jest również starszy od budowli i prawdopodobnie przeniesiony został z kościoła parafialnego.

153

Mieszkańcy Hanuszowiec Spiskich zajmowali się w przeszłości przede wszystkim rolnictwem, hodowlą bydła, pracami w lesie, później wozactwem, tkactwem i sukiennictwem. Również obecnie we wsi żyje kilku rzemieślników – kamieniarz, kowal oraz pracownicy budowlani, którzy łączą tradycję z nowoczesnymi trendami technologicznymi. Od końca XIX w. Spiskie Hanuszowce były jedną z jednostek, w których znajdowało się centrum administracyjne Zamagurza. Obecnie znajduje się tutaj poczta, warsztat samochodowy, kilka sklepów spożywczych, restauracji i pensjonatów. Willa Janka oferuje również minigolf, wycieczki krajoznawcze i rekreacyjne, podczas których zainteresowani mogą poznawać przyrodę, kulturę, florę i faunę okolicy. Można to również robić konno lub zaprzęgiem konnym. Okoliczne lasy umożliwiają zdrowe spacery na świeżym powietrzu. Na terenie wsi znajduje się kilka oznakowanych pieszych i rowerowych szlaków turystycznych. We wsi znajduje się również **Stacja Narciarska Pod Bufarkiem (154)** z dwoma wyciągami narciarskimi i łatwymi trasami zjazdowymi o długości 450 m i 160 m. Do dyspozycji jest również bufet, toalety i parking. Corocznie odbywają się tutaj zawody narciarskie, impreza karnawałowa i Kapelus-Cup, podczas którego zawodnicy biorą udział w zawodach narciarskich w strojach ludowych, a jazdę na nartach uprzyjemnia kapela ludowa. Nową letnią imprezą są Dni Gminy Spiskie Hanuszowce, połączone z programem kulturalnym i sportowym.

SPIŠSKÉ HANUŠOVCE

Spišské Hanušovce (150) sú obcou so zaujímavými historickými pamiatkami i širokou škálou možností pasívneho i aktívneho využitia voľného času. Obec bola založená na majetkoch pánov z Lomnice, pričom prvá písomná zmienka pochádza z roku 1313. O šesť rokov neskôr ju získali do svojej držby Rehoľní kanonici strážcov jeruzalemského svätého Hrobu z Lendaku, od ktorých ju v roku 1593 odkúpil nedecký zemepán Juraj Horvát. Od druhej tretiny 17. storočia Spišské Hanušovce veľmi často menili svojich majiteľov. Šľachtický rod Spillenbergovcov, ktorý kúpil obec v roku 1732, tu vystaval **klasicistický kaštieľ (151)**, v ktorom sa dnes nachádza penzión Hanus s možnosťou ubytovania, stravovania, tenisovým kurtom, wellnesom a saunami. Vzácnou historickou pamiatkou je miestny **kostol sv. Ondreja apoštola (152)** postavený pôvodne v ranogotickom slohu, neskôr prestavaný v barokovom štýle. Má pôdorys kríža a je akoby zmenšeninou trojloďovej baziliky s priečnou loďou, čo je u dedinských kostolov veľkou raritou. Najvzácnejším artefaktom interiéru je neskorobarokový hlavný oltár sv. Ondreja apoštola, ktorý vytvoril významný rakúsky rezbár Dionýz Riessmayer, o.i. autor hlavného oltára sv. Antona v Červenom Kláštore. Zaujímavé sú aj spišskohanušovské kaplnky z polovice 19. storočia. Kaplnka sv. Barbory sa nachádza na severnom okraji obce, má nedokončenú kazateľnicu, pričom bočné oltáre sú staršieho dáta ako samotná stavba. Druhá **kaplnka Nanebovzatia Panny Márie (153)** v areáli dnešného cintorína bola postavená v pomerne zriedkavom slohu luizés a jej oltár je taktiež oveľa starší ako stavba a bol pravdepodobne prenesený z farského kostola.

Obyvateľstvo Spišských Hanušoviec sa v minulosti zaoberalo predovšetkým poľnohospodárstvom, chovom dobytka, prácou v lesoch, neskôr tiež povozníctvom, tkaním plátna a súkenníctvom. Aj v súčasnosti je v obci niekoľko remeselníkov – kamenár, kováč, stavbári, ktorí spájajú tradíciu s modernými technologickými trendmi. Od konca 19. storočia boli Spišské Hanušovce jedným z administratívno-správnych centier Zamaguria. V súčasnosti sa tu nachádza pošta, autodielňa, niekoľko predajní potravín i stravovacích a ubytovacích zariadení. Vila Janka ponúka taktiež minigolf i rekreačné a poznávacie výlety, v rámci ktorých môžu záujemcovia poznávať zamagurskú prírodu, kultúru, históriu, faunu i flóru, a to aj z konského chrbta alebo zo záprahu. Okolité lesy umožňujú nenáročné prechádzky na čerstvom vzduchu, pričom v okolí je niekoľko značených peších i cyklistických chodníkov. V obci sa nachádza tiež **Lyžiarsky areál Pod Bufarkom (154)** s dvoma lyžiarskymi vlekmi a nenáročnými zjazdovkami s dĺžkou 450 m a 160 m. K dispozícii je tu bufet, toalety a parkovisko. Každoročne sa v areáli uskutočňujú verejné preteky, karneval a Kapieľuš-Cup, počas ktorého účastníci súťažia v ľudových krojoch a lyžovanie sprievádza ľudová hudba. Novším podujatím sú Dni obce Spišské Hanušovce spojené s kultúrnym a športovým programom, ktoré sa konajú v lete.

SPIŠSKÉ HANUŠOVCE

Spišské Hanušovce (150) is a village with interesting historical monuments and a wide range of possibilities to actively and passively use one's free time. The village was founded on lands from the Lomnica landowners, with the first written records dating back to 1313. Six years later, the monastic Order of the Holy Sepulcher from Lendak acquired it. In 1593, the Niedzica land owner, Juraj Horvath, purchased it from them. Since the middle of the 17th century, Spišské Hanušovce often changed owners. The noble Spillenberg family, who purchased it in 1732, built the **classicistic manor (151)**, which is today the Hanus pension with accommodation and dining possibilities, a tennis court, wellness and saunas. The local **Church of Saint Andrew the Apostle (152)** originally built in the early Gothic style, and later rebuilt in the baroque style is a rare historical monument. It has a cross-shaped floor plan and is like a miniature three nave basilica with a transept, which is quite rare for a village church. The most precious artifact from the interior is the late baroque main altar

of Saint Andrew the Apostle, which was created by the notable Austrian wood-carver Dionýz Riessmayer, author of the main altar of Saint Anthony in Červený Kláštor. The mid-19th century chapels in Spišské Hanušovce are also interesting. The Chapel of Saint Barbara is located in the northern outskirts of the village and has an unfinished pulpit, and its side altars are older than the building itself. The second, **Chapel of the Assumption (153)**, on the grounds of today's cemetery was built in a relatively rare style and its altar is also much older than the building and was probably moved there from the parish church.

In the past, the inhabitants of Spišské Hanušovce were primarily engaged in farming, raising cattle, and forestry, and later also in carting, weaving linen and drapery. Even at present there are a number of craftsmen in the village – a stone mason, a smith, and builders who combine tradition with modern technological trends. Since the end of the 19th century, Spišské Hanušovce has been one of the administrative centers of Zamagurie. At present, there is a post office, garage, several grocery shops, and dining and accommodation facilities. Vila Janka also offers minigolf and recreational and sightseeing tours, during which tourists get to explore the nature, culture, history, flora and fauna of Zamagurie, even from horseback or sled. The nearby forests provide good conditions for light walks in the fresh air, yet in the surroundings there are also several marked hiking and cycling trails. In the village, you can also find the **Pod Bufarkom ski center (154)**, with two ski lifts and undemanding slopes with lengths of 450 m and 160 m. There is also a cafeteria, toilets and parking. Every year the center holds public competitions, a carnival and the Kapieľuš-Cup, during which participants in folk costumes compete and folk music accompanies the skiing. The Spišské Hanušovce Days is a newer event and is combined with a cultural and sports program; it takes place in the summer.

SPIŠSKÉ HANUŠOVCE

Spišské Hanušovce (150) (deutsch historisch: Henschau) ist ein Dorf mit interessanten historischen Denkmälern und einem großem Angebot für passive und aktive Freizeitgestaltung. Das Dorf wurde im Landgut der Herren von Lomnica (deutsch historisch: Lomnitz) gegründet und ihre erste schriftliche Erwähnung stammt aus dem Jahre 1313. Sechs Jahre später wurde es Besitz des Ritterordens des Heiligen Grabe zu Jerusalem, von dem es 1593 vom Herrn auf Niedzica Juraj Horváth abgekauft wurde. Von den vierziger Jahren des 17. Jahrhunderts an haben sich Eigentümer von Spišské Hanušovce ziemlich oft gewechselt. Das Adelsgeschlecht, von dem das Dorf 1732 gekauft wurde, hat hier das **klassizistische Kastell (151)** gebaut, in dem sich heute die Pension „Hanus“ befindet; sie bietet Übernachtung, Verpflegung, Tennissportplatz, Spa und Sauna an. Ein wertvolles historisches Denkmal ist auch die **Apostel-Andreas-Kirche (152)**, die ursprünglich im frühgotischen Stil erbaut und später im Barockstil umgebaut wurde. Sie ist auf einem Kreuzplan gebaut und stellt eine Miniatur einer dreischiffigen Basilika mit einem Querschiff dar, was im Falle einer Dorfkirche eine große Seltenheit ist. Das wertvollste Element der Kirchenausstattung ist der Spätbarockaltar Apostel-Andreas-Altar, den der berühmte österreichische Bildhauer Dionysius Riessmayer, Autor des Hl. Antonius-Altars in Červený Kláštor, geschaffen hat. Interessant sind auch hiesige Kapellen von der Hälfte des 19. Jahrhunderts. Die St. Barbara-Kapelle, die sich am Rande des Dorfes befindet, hat eine unvollendete Kanzel und ihre Nebenaltäre sind älter als das Gebäude selbst. Eine andere, die **Mariä-Himmelfahrt-Kapelle (153)** befindet sich auf dem Gebiet des heutigen Friedhofs und wurde im seltenen Stil erbaut; ihr Altar ist auch älter als das Gebäude selbst und wurde wahrscheinlich aus der Pfarrkirche verlegt.

Die Einwohner von Spišské Hanušovce befassten sich in der Vergangenheit vor allem mit Landwirtschaft, Viehzucht, Forstarbeit, später mit Kutschenfahren, Tuch- und Leinenweberei.

Auch in der Gegenwart leben im Dorf einige Handwerker – ein Steinmetz, ein Schmied und Baufachleute, die die Tradition mit modernen technologischen Trends zu verbinden wissen. Seit Ende des 19. Jahrhunderts war das Dorf Spišské Hanušovce eine der Verwaltungseinheiten, in der sich das Verwaltungszentrum von Zamagurie befand. Im Dorf gibt es derzeit eine Post, eine Autowerkstatt, mehrere Lebensmittelgeschäfte, Restaurants und Pensionen. Von der Villa Janka werden auch Minigolf, landeskundliche Ausflüge und Erholungsfahrten angeboten; während dieser Touren, die man entweder zu Pferde oder mit einem Pferdewagen unternehmen kann, können die Gäste die Natur, Kultur, Flora und Fauna der Umgebung kennenlernen. Die umliegenden Wälder bieten den Spazierenden klare Luft. Im Dorf gibt es mehrere markierte Wander- und Radwege. Im Dorf befindet sich auch das **Skigebiet Pod Bufarkom (154)** mit zwei Skiliften und leichten Pisten mit einer Länge von 450 km 160 m. Zur Verfügung der Skifreunde stehen auch eine Imbissstube, Toiletten und Parkplätze. Jedes Jahr werden hier Skirennen, Karnevalsfest und Kapelus-Cup organisiert; die Teilnehmer tragen Trachten an und der Wettbewerb wird von der Musik einer Volkskapelle begleitet. Eine neue attraktive Veranstaltung ist im Sommer das mit einem Kulturprogramm und Sportveranstaltungen verbundene Fest der Gemeinde Spišské Hanušovce.

STRANIANY [STRÁŇANY]

Straniany (155) są najbardziej na wschód wysuniętą wsią Zamagurza, która położona jest w pięknej podgórskiej okolicy, w dolinie Horbalowego Potoku [Horbáľov potok], którego źródło znajduje się we wschodniej części głównego grzebienia Magury Spiskiej [Spišská Magura]. Pierwotnie wieś nosiła nazwę Folvark, co w języku staroniemieckim oznaczało odległe osiedla, przysiółki. Osada była na początku folwarkiem niedzickiego dominium zamkowego, a w wieś zaczęła się zmieniać dopiero na przełomie XVI i XVII w., w związku ze staraniami właściciela ziemskiego Jerzego Horvátha o osiedlenie w stałych osadach wolno żyjącej ludności pasterskiej. W tym czasie została zasiedlona przez kolejnych mieszkańców narodowości łemkowskiej, którzy przynieśli ze sobą wschodni obrządek katolicki, a w 1857 r. wybudowali w stylu klasycystycznym jednonawową, murowaną, greckokatolicką **świątynię pw. Ochrony Przenajświętszej Bogurodzicy (156)**. Wyposażenie kościoła pochodzi w większości z XX w. We wsi można znaleźć kilka tradycyjnych domów drewnianych i ślady starszych obiektów budowlanych. W przeszłości mieszkańcy zajmowali się głównie rolnictwem, pasterstwem, pracą w lasach, a część męskiej populacji również druciarstwem. Na przełomie XIX i XX w. druciarze z tej miejscowości znani byli niemal w całej Europie. Po zakończeniu II wojny światowej część mieszkańców wybrała na zasadzie opcji możliwość przesiedlenia się do Związku Radzieckiego. Dzisiejsza nazwa wsi pochodzi z 1948 r.

W związku z tym, iż Straniany leżą na styku wschodniej części Magury Spiskiej [Spišská Magura] i zachodniej części Lubowniańskiej Wierchowiny [Ľubovnianska vrchovina], z turystycznego punktu widzenia są naturalną bramą do Pienin, Tatr Bielskich [Belianské Tatry], czy Kotliny Lubowniańskiej [Ľubovnianská kotlina], gdzie można dojść pieszymi szlakami turystycznymi i nieoznakowanymi ścieżkami. Z Przełęczy Straniańskiej rozciągają się **piękne widoki (157)** na dolinę potoku Kamienka i na rzekę Poprad. Schodząc w dół dzikim i pięknym wąwozem, ze stromymi skalnymi ustępami i interesującymi zbiorowiskami przyrodniczymi, można dojść do przejścia granicznego Straniany – Jaworki, następnie do sąsiedniej Polski. Na obszarze wsi znajdują się również siarkowe źródła mineralne. W Stranianach do dyspozycji jest tylko biblioteka i sklep spożywczy.

STRÁŇANY

Stráňany (155) sú najvýchodnejšie položenou zamagurskou obcou, ktorá sa rozprestiera v peknom podhorskom prostredí, v údolí Horbáľovho potoka, prameniaceho vo východnej časti hlavného hrebeňa Spišskej Magury. Osada sa pôvodne nazývala Folvark, čo v staronemeckom jazyku označovalo odľahlé lazy a kopanice. Spočiatku bola majerom nedeckého panstva a na obec sa začala meniť až niekedy na prelome 16. a 17. storočia, v súvislosti so snahou zemepána Juraja Horváta o usadenie voľne žijúceho obyvateľstva do trvalých sídlisk. V tom čase bola doosídlená rusínskym obyvateľstvom, ktoré prinieslo so sebou východný kresťanský rítus a v roku 1857 vystavalo jednoloďový murovaný gréckokatolícky chrám **Ochrany Presvätej Bohorodičky (156)** v klasicistickom slohu, s interiérom pochádzajúcim prevažne z 20. storočia. V obci tiež možno nájsť niekoľko tradičných dreveničiek i stopy po starších kamenných stavebných objektoch. Obyvatelia sa v minulosti venovali najmä poľnohospodárstvu, pastierstvu, práci v lesoch a veľká časť mužskej populácie aj drotárstvu. Na prelome 19. a 20. storočia boli drotári z Foľvarku známi v celej strednej Európe. Po skončení druhej svetovej vojny časť obyvateľov optovala do vtedajšieho Sovietskeho zväzu. Dnešný názov nesie obec od roku 1948.

155

Keďže Stráňany ležia na styku východnej časti Spišskej Magury a západnej časti Ľubovnianskej vrchoviny, sú prirodzeným turistickým východiskom jednak do Pienin, ale aj do Belianskych Tatier či Ľubovnianskej kotliny, kde sa možno dostať značenými pešími turistickými chodníkmi i neznačenými cestičkami. Zo Stráňanského sedla sa naskytajú **pekné výhľady (157)** na údolie potoka Kamienka a rieky Poprad, pričom pri zostupe divokou a prekrásnou tiesňavou so strmými zrázmi a zaujímavými prírodným spoločenstvami možno prejsť hraničným priechodom Stráňany – Javorky [Jaworki] do susedného Poľska. V katastrálnom území obce sa nachádzajú tiež sírne minerálne pramene. Zo služieb je v Stráňanoch k dispozícii knižnica a obchod s potravinami.

STRÁŇANY

Stráňany (155) is the easternmost village in Zamagurie, which is situated in a beautiful foothill environment in the Horbáľov creek valley, springing from the eastern part of the Spišská Magura main ridge. The settlement was originally called Folvark, which in the old German language indicates remote mountain hamlets. In the beginning, it was property of the Nedecký Estate and began to form into a township around the turn of the 17th century in connection with the attempt of Juraj Horvath, lord of the Plaveč Estate, to settle the migrant population into permanent residences. During this time, a Ruthenian population was moved in. They brought along with them the Eastern Christian Rite, and in 1857 they built the single nave brick Greek Catholic **Church of the Protection of the Virgin Mary (156)** in the classicistic style, whose interior primarily comes from the 20th century. You can also find several traditional wooden cabins and traces of older stone buildings in the village. In the past, the inhabitants were mostly involved in farming, shepherding, forestry and a large portion of the male population even tinkering. At the turn of the 20th century the tinkers from Foľvark were known throughout central Europe. After the end of the Second World War some of the inhabitants opted to emigrate to what was then the Soviet Union. The village has borne its current name since 1948.

Since Stráňany lies at the junction of the eastern portion of Spišská Magura and the western portion of the Ľubovňa hills, it is a natural starting point for hiking to Pieniny, to the Belianske Tatras or to the Ľubovňa basin, which you can get to on marked hiking trails and other unmarked paths. There are **scenic views (157)** of the Kamienka Potok valley and the Poprad River from the Stráňaný saddle, and by descending the wild and beautiful ravine with steep cliffs and interesting natural communities, you can get to the neighboring Poland through the Stráňany – Jaworki border crossing. There are also sulfuric mineral springs within the borders of the village. As for services, Stráňany has a library and grocery shop.

STRÁŇANY

Stráňany (155) (deutsch historisch: Vorwerk) ist das am weitesten nach Osten vorgeschobene Dorf von Zamagurie, das in der schönen vorbergischen Umwelt des Bachtals von Horbáľov potok liegt, dessen Quellen aus dem östlichen Teil des Hauptkamms der Zipser Magura [Spišská Magura] austreten. Ursprünglich trug das Dorf den Namen Folvark, was im Althochdeutschen entfernte Siedlungen, Weiler bedeutete. Die Siedlung war anfangs ein Vorwerk des Landgutes der Burg Niedzica und begann sich erst an der Wende des 16. und 17. Jahrhunderts, im Zusammenhang mit den Bemühungen des Landbesitzers Juraj Horváth um die Ansiedlung des Hirtenvolks in festen Siedlungen, zu verändern. Zu dieser Zeit wurde es durch neue Einwohner von ruthenischer Nationalität besiedelt; diese haben den Ritus der katholischen Ostkirche mitgebracht, und im Jahre 1857 eine einschiffige, gemauerte griechisch-katholische **Mariä–Schutz-und-Fürbitte-Kirche (156)** im klassizistischen Stil erbaut. Die Kirchenausstattung stammt überwiegend aus dem 20. Jahrhundert. Im Dorf sind einige traditionelle Holzhäuser und Spuren von älteren Bauten zu finden.

In der Vergangenheit beschäftigten sich die Bewohner hauptsächlich mit der Landwirtschaft, Schäferei, Forstarbeit, und ein ziemlich großer Teil der männlichen Bevölkerung auch mit Drahtflechterei. An der Wende des 19. und 20. Jahrhunderts waren Drahtflechter aus dieser Ortschaft in fast ganz Europa bekannt. Nach dem Ende des 2.Weltkrieges entschied sich ein Teil der Bewohner aufgrund einer Wahlmöglichkeit zu einer Umsiedlung in die Sowjetunion. Der heutige Name des Dorfes stammt aus dem Jahr 1948.

Da das Dorf Stráňany an der Grenze des östlichen Teils von Zipser Magura und des westlichen Teils der Lublauer Bergland [Ľubovnianska vrchovina] liegt, ist es aus touristischer Sicht ein natürliches Tor zu Pieniny, Beler Kalkalpen [Belianské Tatry] oder zu Lublauer Tal [Ľubovnianska kotlina], zu den man auf markierten Wanderwegen und unmarkierten Pfaden gehen kann. Vom Stráňany-Pass erstreckt sich ein **atemberaubender Blick (157)** auf das Bachtal von Kamenka und den Fluss Poprad. Steigt man in der wilden und schönen Schlucht mit steilen, felsigen Abschnitten und interessanten Naturobjekten bergab, kann man zum Grenzübergang Stráňany – Jaworki und anschließend zum benachbarten Polen kommen. Auf dem Dorfgebiet befinden sich auch Schwefelmineralquellen. In Stráňany sind nur eine Bibliothek und ein Lebensmittelladen zur Verfügung.

TRYBSZ

Trybsz (158) jest cichą i spokojną podgórską wsią, w której na własnej skórze można doświadczyć piękna, uroków życia wiejskiego lub też podziwiać cenne zabytki historyczne i przyrodnicze. Wieś powstała w dobrach zamku niedzickiego, a jej pierwotna nazwa, pojawiająca się w dokumentach z XV w., brzmiała Święta Elżbieta i pochodziła od imienia patronki miejscowego **drewnianego kościółka (159)**, wybudowanego w 1567 r. Świątynia ta, obecnie długa na 15 m i na 8 m szeroka, wybudowana została bez użycia jednego gwoździa, jest jedną z największych atrakcji tzw. szlaku gotyckiego architektury drewnianej. W przepięknie zdobionym wnętrzu znajduje się cenna późnobarokowa polichromia z XVII w., na podstawie której prosty lud uczył się dogmatów wiary. Bez wątpienia najciekawszym jest obraz Wniebowstąpienia Panny Maryi na tle panoramy Tatr, z zamkami niedzickim i czorsztyńskim, który jest jednym z najstarszych istniejących obrazów przedstawiających Tatry. W związku z Tatrami warto wspomnieć, że z Trybsza pochodził znany taternik, geograf, geolog i glacjolog Franciszek Dénes (1845-1934), posiadający wielkie zasługi w badaniu Tatr, pisaniu przewodników i wyznaczaniu wielu szlaków tatrzańskich. Pierwotny drewniany kościółek z XVI w. nie posiada już zakrystii i wieży, które zostały rozebrane w okresie międzywojennym. Również część wyposażenia została na początku XX w. przeniesiona do **kościoła pw. św. Elżbiety (160)**. Możemy w nim np. znaleźć obraz patronki na tryptyku z XVI w., czy cenny obraz Przemienienia Pańskiego. Pamiątkowy charakter temu miejscu dają dwaj niemi świadkowie przeszłości – pomniki przyrody lipa i jawor.

Obecnie posługę w obydwu kościołach sprawują ojcowie cystersi. Oprócz kościołów w Trybszu można również podziwiać pięć **przydrożnych kapliczek (161)**. Najstarszą jest kapliczka pw. Jana Chrzciciela, która wybudowana została na zboczu „Uboc", gdzie w przeszłości chowano zmarłych na cholerę. W 1945 r. pochowani zostali tutaj dwaj niemieccy i węgierscy żołnierze, którzy zginęli podczas przechodzenia frontu. W XIX i XX w. spora liczba mieszkańców wyemigrowała za pracą do Ameryki i Kanady. Na początku XX w. Trybsz podzielił los pozostałych wsi, które należą obecnie do Polski. Początkowo, po zakończeniu wojny i rozpadzie Austro-Węgier, włączony został jako część powiatu Spiska Stara Wieś [Spišská Stará Ves] do słowackiej części nowopowstającej Republiki Czechosłowackiej, a następnie, po wniesieniu przez Polskę roszczeń do Zamagurza, stał się częścią tzw. obszaru plebiscytowego, a co do przynależności wsi w głosowaniu mieli zadecydować sami mieszkańcy Trybsza. Planowany plebiscyt nie odbył się jednak, a wieś na podstawie decyzji Rady Ambasadorów na konferencji pokojowej w Spa została w 1920 r. przyłączona do Polski. Nie pomógł fakt, iż mieszkańcy Trybsza spisali petycję, broniąc się przed tą decyzją, a w 1922 r. pod przywództwem ich miejscowego rodaka, ks. Františka Móša (1891-1971), wybrali się z delegacją do komisji delimitacyjnej, przed którą domagali się powrotu do Czechosłowacji. W 1939 r. w związku z wybuchem II wojny światowej i atakiem na Polskę, w którym wzięła udział republika Słowacka, Trybsz przyłączono do Słowacji, a po jej zakończeniu w 1945 r. ponownie przyłączono go do Polski, gdzie znajduje się do chwili obecnej. W okresie powojennym mieszkańcy wsi byli obiektem kilkunastu napaści łupieżczych grupy zbrojnej pod dowództwem Józefa Kurasia „Ognia". Podczas jednego z takich napadów w 1946 r. zastrzelony został miejscowy młynarz Paweł Bizub (1889-1946), który podczas II wojny światowej współpracował z polskim podziemiem i brał m.in. udział w przerzucie przez granicę żony i córki polskiego generała Władysława Sikorskiego. Po wojnie kilkanaście rodzin wyemigrowało do Czechosłowacji, chociaż i dzisiaj żyją tutaj mieszkańcy narodowości słowackiej, którzy zorganizowani są w miejscowym kole Towarzystwa Słowaków w Polsce.

Obecnie Trybsz jest cichą podgórską wsią świadczącą usługi agroturystyczne, które rozwija miejscowa filia Stowarzyszenia Agroturystyczne Galicyjskie Gospodarstwa Gościnne. Odwiedzającym wieś oferuje zakwaterowanie w pensjonatach lub w domach prywatnych, z domowym wyżywieniem przygotowywanym przez miejscowe gospodynie. W podstawowe artykuły spożywcze zaopatrzymy się w miejscowych sklepach wielobranżowych. Podczas świąt kościelnych możemy podziwiać mieszkańców w tradycyjnych strojach trybskich, które pielęgnuje również miejscowy zespół folklorystyczny Trybskie Dzieci. Ponad połowę obszaru należącego do wsi zajmują lasy, łąki i pastwiska z typową podtatrzańską florą i fauną. Prowadzi tędy kilka oznakowanych szlaków pieszych i rowerowych , a także nieoznakowanych ścieżek po okolicznych wzgórzach, z których podziwiać można **przepiękne widoki Tatr (162)**.

TRIBŠ [TRYBSZ]

Tribš (158) je peknou podhorskou obcou, kde možno v tichom a pokojnom prostredí na vlastnej koži okúsiť krásu i náročnosť dedinského života, či obdivovať vzácne historické a prírodné pamiatky. Obec bola založená na majetkoch nedeckého panstva, pričom jej pôvodný názov osada Svätej Alžbety, ktorý sa objavuje v dokumentoch z 15. storočia, vychádzal z mena miestnej patrónky. V roku 1567 jej miestni obyvatelia vybudovali **drevený kostolík (159)**. Tento v súčasnosti 15 metrov dlhý a 8 metrov široký chrám, postavený bez jediného železného klinca, je jednou z najväčších atrakcií tzv. gotickej cesty drevenej architektúry. V prekrásne zdobenom interiéri sa nachádza vzácna neskorobaroková polychrómia zo 17. storočia, ktorá mala prostých ľudí prostredníctvom obrazov naučiť základné cirkevné dogmy. Nepochybne zaujímavým je obraz Nanebovstúpenia Panny Márie na pozadí s nedeckým i čorštínskym hradom a panorámou Tatier, ktorá je jedným najstarších existujúcich vyobrazení Tatier. V súvislosti s Tatrami hodno spomenúť, že z Tribša pochádzal známy horolezec, geograf, geológ a glaciológ František Déneš (1845-1934), ktorý sa zaslúžil o objavovanie Tatier, napísanie sprievodcov a vybudovanie mnohých tatranských chodníkov. Pôvodnému drevenému kostolu zo 16. storočia dnes už chýba sakristia a veža, ktoré boli rozobrané v medzivojnovom období. Taktiež časť vybavenia bola začiatkom 20. storočia prenesená do novovybudovaného **kostola sv. Alžbety (160)**. V ňom možno nájsť napríklad obraz patrónky z triptychu zo 16. storočia, či starožitný obraz Premenenia Pána. Pamätihodnosti miesta dodávajú na starobylosti dvaja nemí svedkovia minulosti – pamiatkovo chránená lipa a javor.

159

V súčasnosti v oboch kostoloch pôsobia cisterciáni. Okrem kostolov môžete v katastrálnom území obce obdivovať taktiež päť **prícestných kaplniek (161)**. Najstaršia kaplnka sv. Jána Krstiteľa pochádza z konca 18. storočia a bola postavená na úbočí svahu „Uboč“, kde pochovávali tých, čo zomreli na choleru. V roku 1945 tu boli pochovaní aj dvaja nemeckí a maďarskí vojaci, ktorí zahynuli počas prechodu frontu.

V 19. a 20. storočí sa viacero miestnych obyvateľov vysťahovalo za prácou do Ameriky a Kanady, pričom v nasledujúcom období zdieľal Tribš osudy tých spišských obcí, ktoré sú dnes súčasťou Poľska. Najskôr bol po skončení prvej svetovej vojny a rozpade Rakúsko-Uhorska poňatý v rámci spišskostaroveského okresu do slovenskej časti novovzniknutej Československej republiky. Potom, ako poľská strana vystúpila s nárokmi na Zamagurie, sa stal v roku 1919 časťou tzv. plebiscitného územia, v ktorom mali samotní Tribšania rozhodnúť o ich príslušnosti. Plánovaný plebiscit sa však neuskutočnil a obec bola v roku 1920 na základe rozhodnutia Veľvyslaneckej rady mierovej konferencie v Spa pripojená k Poľsku, a to i napriek tomu, že obyvatelia ešte pred týmto rozhodnutím spísali petíciu a v roku 1922 zorganizovali pod vedením miestneho rodáka, kňaza Františka Móša (1891-1971) deputáciu k delimitačnej komisii, kde žiadali zotrvanie v Československu. V roku 1939 v súvislosti s vypuknutím druhej svetovej vojny spojenej s ťažením Slovenskej republiky na Poľsko bol Tribš inkorporovaný späť ku Slovensku a po jej skončení v roku 1945 pripojený opäť k Poľsku, kde leží dodnes. V povojnovom období sa obyvatelia obce stali niekoľkokrát terčom lúpežných prepadov ozbrojenej skupiny pod vedením Józefa Kuraša „Ogňa“. Počas jedného takéhoto prepadu v roku 1945 bol zastrelený miestny mlynár Pavol Bizub (1889-1946), ktorý pracoval počas druhej svetovej vojny v poľskom odboji a previedol cez hranice, okrem iných, manželku a dcéru poľského generála Władysława Sikorského. Po vojne sa z obce vysťahovalo viacero slovenských rodín do Československa, no ešte i dnes tu žije časť obyvateľstva slovenskej národnosti, ktorí sú združení v miestnej skupine Spolku Slovákov v Poľsku.

162

V súčasnosti je Tribš tichou podhorskou obcou s možnosťami agroturistiky, ktorú aktívne rozvíja miestna pobočka Agroturistického spolku Haličské pohostinné hospodárstva. Návštevníkovi môžu ponúknuť ubytovanie v penziónoch alebo v súkromných domoch s domácou stravou miestnych gazdiniek. Základné potraviny možno zakúpiť aj v miestnych obchodíkoch s rozličným tovarom. Počas náboženských sviatkov môžete obdivovať miestnych obyvateľov v tradičných tribšských krojoch, ktoré prezentuje tiež folklórny súbor Tribšské deti. Viac ako polovicu chotára obce tvoria lesy, lúky a pastviny s typickou podtatranskou faunou a flórou. Vedie tadiaľto viacero značených peších a cyklistických trás i neznačených chodníkov na okolité vrchy, kde sa autentická príroda snúbi s **malebnými výhľadmi na Tatry (162)**.

TRYBSZ

Trybsz (158) is a pretty village in the foothills, where one can sample the beauty and complexity of rural life in a peaceful and quiet environment or admire the precious historical and natural heritage. The village was established on lands from the Nedecký Estate, and the original name of the village, Sväta Alžbeta (Saint Elizabeth), which appears in documents from the 15th century, stems from the name of the patron saint of the village. In 1567 the local inhabitants built the **wooden church (159)**. This currently 15 meter-long and 8 meter-wide house of God was built without a single iron nail; it is one of the biggest attractions on the Gothic Wooden Architecture Route. In the beautifully decorated interior, there is a rare late baroque polychrome from the 17th century, which should have taught ordinary people the basics of religious dogma through pictures. What is undoubtedly interesting is the painting of the Ascension of the Virgin Mary with its background of the Niedzica and Czorsztyn castles and a panorama of the Tatras, which is one of the oldest existing images of the Tatras. In the context of the Tatras, it is worth mentioning that František Dénеš (1845-1934) came from Trybsz. He was a famous mountain climber, geographer, geologist, and glaciologist, who is credited with discovering the Tatras, writing guide books and building many of the trails in the Tatras. The original wooden church from the 16th century is today missing its sacristy and tower, which were dismantled during the interwar period. In addition, some of the furnishings were brought to the newly built **Church of Saint Elizabeth (160)** at the beginning of the 20th century. In the church, you can find things like an image of the patron saint from a triptych from the 16th century or an antique painting of the Transfiguration. Two silent witnesses of the past – the Heritage listed protected lime and maple trees – add antiquity to the notability of the place. At present, the Cistercians run both churches. In addition to the churches, you can also admire five **roadside chapels (161)** within the borders of the village. The oldest, the Chapel of Saint John the Baptist, is dated to the end of the 18th century and was built on the slope of the "Uboč" hillside, where they buried those who died of cholera. In 1945, two German and Hungarian soldiers who died during the advancing of the front were also buried here.

In the 19th and 20th centuries, many of the local inhabitants emigrated to America and Canada for work. Following this, Trybsz shared the same fate as the other villages which are now a part of Poland. After the end of the First World War and the dissolution of the Austro-Hungarian Empire, it was first placed within the District of Spišská Stará Ves in the Slovak territory of the newly formed Republic of Czechoslovakia. Then Poland made claims to Zamagurie, and in 1919 it became a part of the plebiscite territory, where the inhabitants should have decided on their citizenship. The planned plebiscite, however, was cancelled, and the village was entitled to Poland

in 1920 based on the resolution of the Council of Ambassadors of the Allied States at the Spa Conference, despite the fact that the inhabitants held a petition even before this event. In 1922 under the leadership of the Trybsz native priest František Móš (1891-1971), they organized a deputation to the Delimitation Commission, where they requested to remain in Czechoslovakia. In 1939 in connection with the outbreak of the Second World War and the dragging in of the Slovak Republic against Poland, Trybsz was incorporated back into Slovakia, and after the war in 1945 it returned to Poland, where it remains today. In the post war period, the inhabitants of the village became the target of several looting raids by the armed band led by Józef "Ogień" Kuraš. During one of these raids in 1945, they shot Pavol Bizub (1889-1946), the local miller, who worked during the Second World War in the Polish resistance movement and lead the wife and daughter of the Polish General Władysław Sikorsky, among others, across the border. After the war, a number of Slovak families emigrated from the village to Czechoslovakia, but there is still a minority population with a Slovak nationality, who are joined in local groups of the Association of Slovaks in Poland.

At present, Trybsz is a quiet village in the foothills with possibilities for agrotourism, which the local branch of the Polish Rural Tourism Federation "Hospitable Farms" actively develops. They can offer visitors accommodation in pensions or in private houses with home cooking by the local women. Basic groceries can be purchased in the local shops. During religious holidays, you can admire the local inhabitants in their traditional Trybsz garb, which the local children's folklore group also presents. More than half of the village lands are made up of forests, meadows and pastures with the typical flora and fauna of the Tatra foothills. A number of marked hiking and cycling routes run through it and unmarked paths to the surrounding hills provide authentic nature and **scenic views of the Tatras (162)**.

TRYBSZ

Trybsz (158) (deutsch historisch: Tripsch) ist ein im Vorbergland gelegenes Dorf, in dem man in ruhiger und stiller Natur die Schönheit, den Zauber des ländlichen Lebens hautnah miterleben, oder auch wertvolle historische und Kulturdenkmäler bewundern kann. Das Dorf entstand im Landgut der Burg Niedzica; ihr ursprünglicher Name, der in Urkunden vom 15. Jahrhundert erschien, lautete „Święta Elżbieta“ (Heilige Elisabeth) und stammte vom Namen der Patronin der örtlichen, im Jahre 1567 erbauten **kleinen Holzkirche (159)**. Dieses Gotteshaus, heute 15 m lang und 8 m breit, wurde ohne Verwendung eines einzigen Nagels erbaut, was eine der größten Attraktionen auf der sog. Straße der Gotischen Holzarchitektur ist. In ihrem wunderschön verzierten Inneren befindet sich eine kostbare spätbarocke Polychromie aus dem 17. Jahrhundert, die mit Hilfe von Gemälden das einfache Volk über grundlegende Glaubensdogmen lehren sollte. Ohne Zweifel ist das Bild der Himmelfahrt der Jungfrau Maria mit dem Panorama der Hohen Tatra [Vysoké Tatry], mit Burgen Niedzica und Czorsztyn im Hintergrund das Interessanteste. Das Gemälde ist eines der ältesten Bilder mit der Darstellung der Tatra. Im Zusammenhang mit der Tatra ist zu erwähnen, dass aus Trybsz ein bekannter Bergsteiger, Geograph, Geologe und Gletscherforscher Franz Dénes (1845-1934) stammte; er hat sich für die Erforschung der Tatra, Verfassung von Tatraführern und Gründung von vielen Bergwanderwegen sehr verdient gemacht. Die ursprüngliche kleine Holzkirche vom 16. Jahrhundert besitzt keine Sakristei und keinen Turm mehr; sie wurden in der Zwischenkriegszeit abgebaut. Auch ein Teil der Kirchenausstattung wurde am Anfang des 20. Jahrhunderts in die **St.-Elisabeth-Kirche (160)** versetzt. Man kann dort zum Beispiel das Bild der Patronin vom Flügelaltar aus dem 16. Jahrhundert oder das altertümliche Gemälde der Verklärung des Herrn finden. Eine gewisse Ernsthaftigkeit verleihen dieser Gedenkstätte zwei stumme Zeugen der Vergangenheit – die Naturdenkmäler: eine Linde und ein Bergahorn. Gegenwärtig wird in beiden Kirchen Seelsorge von Zisterziensern geleistet. Außer den Kirchen kann man in Trybsz fünf **Kapellenbildstöcke (161)** bewundern. Der älteste von ihnen ist die Johanneskapelle, erbaut an einem Hang „Uboc“, wo die an Cholera gestorbenen Kranken begraben wurden. Im Jahr 1945 wurden hier zwei während des Durchgangs der Kriegsfront gefallene deutsche und ungarische Soldaten begraben. Im 19. und 20. Jahrhundert hat eine ziemlich große Zahl der Einwohner zur Arbeitssuche nach Amerika und Kanada ausgewandert. Zu Beginn des 20. Jahrhunderts hat das Dorf Trybsz das Schicksal der anderen Dörfer, die jetzt zu Polen gehören, getragen. Zuerst wurde es nach dem Zerfall von Österreich-Ungarn als ein Teil des Kreises Spišská Stará Ves dem slowakischen Teil der neuentstandenen Tschechoslowakischen Republik eingegliedert und später, nach der Geltendmachung der polnischen Ansprüche auf Zamagurie, wurde es ein Teil des sogenannten Volksbe-

stimmungsgebietes, von dessen Angehörigkeit die Einwohner von Trybsz entscheiden sollten. Die geplante Volksabstimmung ist jedoch nicht zustande gekommen und das Dorf wurde aufgrund des Beschlusses des Rates der Botschafter zur Friedenskonferenz 1920 in Spa in Polen miteinbezogen. Es hat nicht geholfen, dass die Einwohner von Trybsz eine Petition geschrieben haben, um sich vor diesem Beschluss zu wehren, und sich im Jahr 1922 mit einer Delegation unter Führung ihres Landsmanns, Pfarrer František Móš (1891-1971), zu der Abgrenzungskommission begeben haben, um vor ihr die Rückkehr in die Tschechoslowakei zu fordern. 1939 wurde Trybsz im Zusammenhang mit dem Ausbruch des 2. Weltkrieges und dem Angriff auf Polen, an dem sich die Slowakische Republik beteiligte, an die Slowakei angeschlossen und nach der Beendigung des Krieges 1945 wieder in Polen eingegliedert, wo es sich bis heute befindet. In der Nachkriegszeit waren die Dorfbewohner Opfer der Raubüberfälle einer Waffengruppe unter dem Kommando von Józef Kuraś „Ogień“. Während eines solchen Überfalls im Jahr 1946 wurde der Müller Pavol Bizub (1889-1946) erschossen, der während des 2. Weltkrieges mit polnischer Widerstandsbewegung zusammenwirkte und sich an der Aktion der Verbringung durch die Grenze hinweg von der Gattin und Tochter des polnischen Generals Sikorski beteiligte. Nach dem Krieg sind mehrere Familien in die Tschechoslowakei ausgewandert, obwohl hier auch heute slowakische Einwohner leben, die sich im örtlichen Verband der Gesellschaft der Slowaken in Polen organisiert haben.

160

Gegenwärtig ist Trybsz ein stilles Dorf im Vorbergland, das Agrotourismus betreibt; der Agrotourismus wird von der örtlichen Filiale des Vereins für Landtourismus in Galizien entwickelt. Seinen Urlaubsgästen bietet das Dorf Unterkünfte in Pensionen oder Privatzimmern und die Verpflegung mit traditionellen von Bäuerinnen zubereiteten Gerichten. Die wichtigsten Lebensmittel sind in hiesigen Läden erhältlich. Während der Kirchenfeiertage sind Einheimische in ihren regionalen Tripscher Trachten bewundernswert; die Trachten werden auch von der Folkloregruppe „Trybskie Dzieci“ gepflegt. Mehr als die Hälfte des dem Dorf gehörenden Geländes bilden Wälder, Wiesen und Weiden mit einer typischen Pflanzen- und Tierwelt des Tatra-Vorlandes. Hierdurch führen einige markierte Wander- und Radwege, aber auch Pfade durch umliegende Hügel, wo sich die Natur in wunderschöne **Tatralandschaft (162)** verliebt hat.

WIELKA FRANKOWA [VEĽKÁ FRANKOVÁ]

Wielka Frankowa (163) leży w dolinie Frankowskiego Potoku, w okolicy przepięknej doliny, pośrodku stoków Magury. Miłośnikom pięknej, dzikiej przyrody oraz letniej i **zimowej turystyki (164)** oferuje wiele możliwości wypoczynku. Wieś należy do starszych miejscowości Zamagurza, założona została w dobrach panów z Łomnicy [Lomnica] na przełomie XIII i XIV w., będących częścią tzw. niedzickiego dominium zamkowego. Nazwa pochodzi prawdopodobnie od zasadźcy magistra Franka. W 1396 r. Frankowa została podarowana klasztorowi w Czerwonym Klasztorze [Červený Kláštor], do którego należała za wyjątkiem lat 1529-1542, gdy włączyli ją do swoich dóbr właściciele niedzickiego dominium zamkowego i należała do niego aż do zniesienia pańszczyzny w 1848 r. Mieszkańcy wsi zajmowali się głównie rolnictwem, pasterstwem, wyrębem lasu i transportem konnym. We wsi istniały dwa młyny, piekarnia i karczma. W średniowieczu ilość mieszkańców stopniowo malała i spadła aż do poziomu, że w połowie XVI w. zaistniała potrzeba uzupełnienia jej nowymi osiedleńcami. Osiedlono zatem tutaj żyjącą na wolności łemkowską ludność obrządku wschodniego, która zajmowała się hodowlą owiec i bydła. Brak pastwisk i inne zwyczaje „miejscowych" spowodowały, że zasadnicza część nowych kolonistów Frankową albo opuściła, albo zasymilowała się z miejscową ludnością. Owce pasące się na okolicznych stokach można spotkać jeszcze i dzisiaj, a do pasterskich tradycji

nawiązuje spółdzielnia Goral, produkująca tradycyjne miejscowe produkty mleczne m.in. bryndzę oraz inne rodzaje serów, które można kupić na miejscu.

W XIX w. mieszkańcy Frankowej włączyli się do rodzącego się słowackiego ruchu narodowego podpisując petycję domagającą się używania języka słowackiego w urzędach i w szkołach oraz równouprawnienia Słowaków z Węgrami. Najstarszym zachowanym zabytkiem we wsi jest murowany **rzymskokatolicki kościół pw. św. Mikołaja (165)**, wybudowany w 1862 r., w miejscu starszego kościoła drewnianego z połowy XVIII w., który zawalił się. W wyposażeniu kościoła dominującym elementem jest barokowo-rokokowy ołtarz z obrazem patrona w centrum, który jest o wiele starszy od świątyni, a powstał około połowy XVIII w. Obok kościoła stoi drewniana dzwonnica, w której jeden z dzwonów pochodzi ze zlikwidowanego klasztoru w Czerwonym Klasztorze, a kolejny aż z Wiednia, z 1726 r. Z budowli sakralnych w Wielkiej Frankowej znajdują się jeszcze trzy kapliczki: kapliczka pw. Jana Nepomucena, kapliczka pw. Najświętszego Serca Jezusowego i kapliczka pw. św. Andrzeja. W kierunku na Małą Frankową znajduje się rzeźba Trójcy Przenajświętszej. Podczas przechadzek po wsi można spotkać tradycyjne drewniane domy, budynek byłych koszar, czy resztki małej elektrowni wodnej z połowy XX w. W okolicznych lasach, które stanowią 70% obszaru należącego do wsi, a są częścią pasma ochronnego, ze stopniem ochrony od drugiego do piątego, można podziwiać charakterystyczną podtatrzańską florę i faunę. Przez wieś prowadzi kilka oznakowanych pieszych i **rowerowych szlaków (166)**, a okolica sprzyja uprawianiu narciarstwa biegowego. Szlaki do narciarstwa biegowego znajdują się w okolicach grzebienia Magury Spiskiej, przy górnych stacjach wyciągów narciarskich z Jezerska i Bachledowej Doliny.

166

Noclegi w Wielkiej Frankowej można znaleźć wyłącznie w kwaterach prywatnych. Artykuły żywnościowe i inne dostępne są w miejscowych sklepach, do dyspozycji jest również poczta i biblioteka. W lecie można wziąć udział w imprezach sportowych – zawodach o Puchar Wójta Wsi i Międzypokoleniowym Turnieju Piłki Nożnej. Podczas imprez okolicznościowych – Dzień Matki, Dzień Dziecka, Miesiąc Szacunku dla Starszych, z okazji świąt Bożego Narodzenia, z programami kulturalnymi występuje młodzież z tutejszego przedszkola i szkoły podstawowej.

VEĽKÁ FRANKOVÁ

Veľká Franková (163) leží v doline Frankovského potoka, v prekrásnom prírodnom prostredí svahov Spišskej Magury, a poskytuje tak možnosti najmä pre obdivovateľov nádhernej divokej prírody a milovníkov letnej i **zimnej turistiky (164)**. Obec patrí medzi staršie zamagurské osady, založené na majetkoch pánov z Lomnice na prelome 13. a 14. storočia, ktoré boli súčasťou tzv. nedeckého panstva. Názov je odvodený pravdepodobne od jej lokátora magistra Franka. V roku 1396 sa Franková dostala ako dar do držby červenokláštorského panstva, kde patrila, s výnimkou v rokoch 1529 – 1542, kedy ju pričlenili nedeckí zemepáni, až do zrušenia poddanstva v roku 1848. Obyvatelia sa zaoberali najmä poľnohospodárstvom, pastierstvom, drevorubačstvom, furmankou a boli tu tiež dva mlyny, pekáreň i krčma. V stredoveku počet osadníkov postupne klesal, a to do tej miery, že obec bolo potrebné v polovici 16. storočia doosídliť. Preto tu bolo usadené voľne žijúce rusínske obyvateľstvo s východným cirkevným obradom, ktoré sa venovalo predovšetkým chovu oviec a dobytka. Nedostatok pasienkov i iné zvyklosti „domácich“ však spôsobili, že podstatná časť týchto nových osadníkov Frankovú buď opustila alebo splynula s pôvodným obyvateľstvom. Ovce pasúce sa na okolitých stráňach však možno vidieť ešte aj dnes, keďže na salašnícke tradície nadviazalo Poľnohospodárske družstvo Goral, kde vyrábajú a taktiež si môžete zakúpiť tradičné miestne mliečne výrobky ako napr. bryndzu, či rôzne druhy syrov.

V 19. storočí sa Frankovčania zapojili do prebiehajúceho slovenského národného hnutia, keď podpísali petíciu za používanie slovenčiny na úradoch i na školách a za zrovnoprávnenie Slovákov s Maďarmi. Najstaršou zachovanou pamiatkou v obci je murova-

ný **rímskokatolícky kostol sv. Mikuláša (165)**, postavený v roku 1862 na mieste staršieho zrúteného dreveného kostola z polovice 18. storočia. Jeho interiéru dominuje barokovo-rokokový oltár s ústredným obrazom patróna, ktorý je podstatne starší než samotný kostol a bol vytvorený približne v polovici 18. storočia. Pri kostole stojí drevená zvonica, pričom jeden zo zvonov pochádza zo zrušeného Červeného kláštora a ďalší zvon z roku 1726 až z Viedne. Zo sakrálnych pamiatok sa vo Veľkej Frankovej nachádzajú ešte tri kaplnky, a to: kaplnka sv. Jána Nepomuckého, kaplnka Božského Srdca Ježišovho, kaplnka sv. Ondreja a smerom na susednú Malú Frankovú kamenná socha Najsvätejšej Trojice. Počas potuliek po obci môžete naraziť aj na tradičné dreveničky, budovu bývalých kasární, či zvyšky po maličkej elektrárni z polovice 20. storočia. V okolitých lesoch, ktoré tvoria takmer 70% chotára a patria do ochranného pásma s druhým až piatym stupňom ochrany, možno obdivovať charakteristickú podtatranskú faunu a flóru. Cez obec prechádza viacero značených peších i **cyklistických chodníkov (166)** a okolie je vhodné taktiež pre bežecké lyžovanie, pričom upravené trate sú najmä na hrebeni Spišskej Magury, pri hornej stanici vlekov z Jezerska a Bachledovej doliny.

Ubytovať sa vo Veľkej Frankovej je možné výlučne v súkromných chatách. Potraviny a rozličný tovar sa dajú zakúpiť v miestnych obchodíkoch. Z ďalších služieb je k dispozícii knižnica a pošta. V lete tu možno navštíviť športové podujatia – požiarnickú súťaž o Pohár starostu obce a Futbalový turnaj generácií, počas sviatkov ako Deň matiek, Deň detí, mesiac úcty k starším, či Vianoce zas niekoľko lokálnych podujatí s kultúrnym programom, ktorý prezentujú najmä deti tunajšej materskej a základnej školy.

VEĽKÁ FRANKOVÁ

Veľká Franková (163) lies in the valley of the Frankovský Potok (stream), in the beautiful natural environment of the slopes of Spišská Magura; it offers opportunities especially for those who want to view beautiful wild nature and love summer and **winter tours (164)**. The village belongs among the oldest settlements in Zamagurie. It was established on lands owned by the landlords from Lomnica at the turn of the 14th century, which were part of the Nedecký Estate. The name was probably derived from its local magistrate, Frank. In 1396 Franková was donated to the Červený Kláštor Estate, where it belonged, until the abolition of serfdom in 1848, with the exception of 1529 – 1542 when it was transferred to the Nedecký Estate. The inhabitants dealt mainly with farming, shepherding, felling trees, and carting, and there were even two mills, a bakery and a pub. During the Middle Ages, the number of settlers gradually declined to such an extent that it was necessary to resettle the village in the middle of the 16th century. That is why the migrating Ruthenian population with their Eastern Christian religion were settled there. They were primarily devoted to raising sheep and cattle. However, the lack of pastures and the different customs of the locals caused a large number of these new settlers to either leave Veľká Franková or blend in with the original inhabitants. Grazing sheep on the surrounding slopes can still be seen today, since the Goral agricultural coop continued with the shepherding tradition, and make and also sell traditional dairy products such as bryndza and various other kinds of cheeses.

In the 19th century, the citizens of Veľká Franková joined the Slovak National Movement when they signed a petition to be able to use Slovak for official purposes and

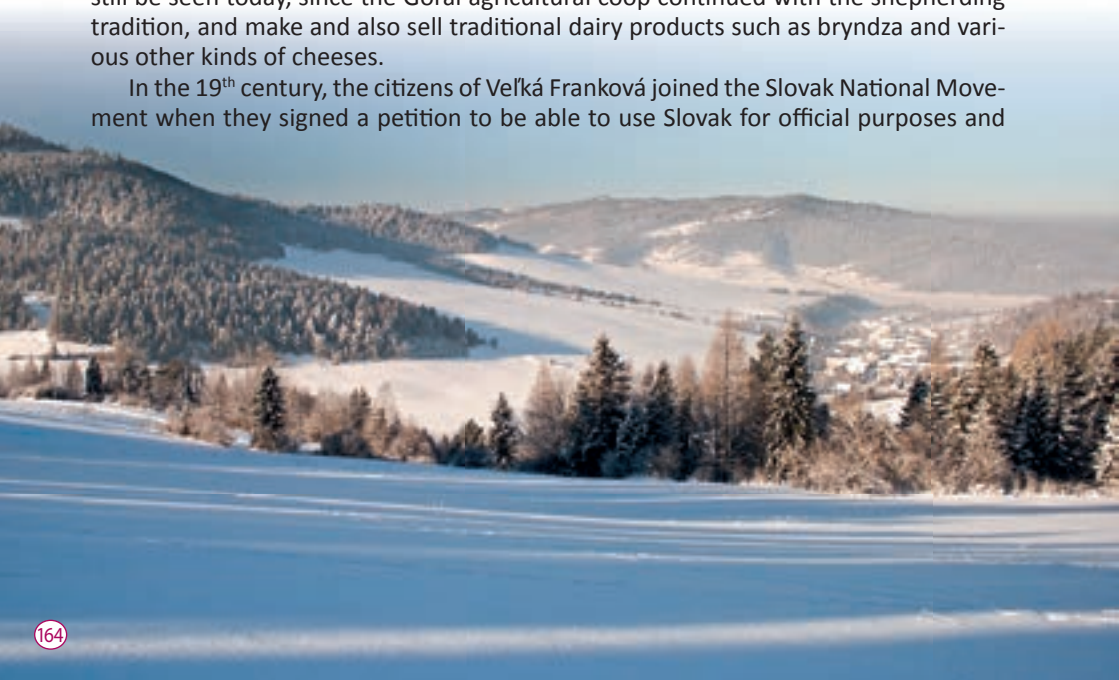

in schools and for the equal rights of Slovaks with Hungarians. The oldest preserved landmark in the village is the brick **Roman Catholic Church of Saint Nicholas (165)**, built in 1862 on the site of an older ruined wooden church from the middle of the 18th century. The interior is dominated by a baroque-rococo altar with the patron as the central image, which is much older than the church itself and was created approximately in the middle of the 18th century. A wooden bell tower stands next to the church, and one of the bells comes from the abolished monastery from Červený Kláštor and the other bell from 1726 from Vienna. The other sacral sites in Veľká Franková include three chapels: the Chapel of Saint John of Nepomuk, the Chapel of the Sacred Heart of Jesus and the Chapel of St. Andrew, and in the direction of the neighboring Malá Franková, there is a stone statue of the Holy Trinity. On walks throughout the village, you can find traditional wooden houses, the building of the former army barracks, or the remains of a small electric plant from the middle of the 20th century. In the surrounding forests, which make up nearly 70% of the municipal lands, belong within the protected zones and have a second to fifth level of protection, you can enjoy the typical flora and fauna of the Tatra foothills. A number of marked hiking and **cycling trails (166)** run through the village and the surroundings are also suitable for cross-country skiing, wherein prepared tracks can be found on the Spišská Magura ridge by the upper station of the ski lifts from Jezersko and Bachledová doliny.

Accommodation in Veľká Franková is only possible in private cottages. Groceries and other products can be bought in the local shops. As far as other services in the village, you can also find a library and a post office. During the summer, you can attend sporting events – the Mayor's Cup Firefighting competition, and the Football tournament of generations; during holidays such as Mother's Day, Children's Day, Senior's Month, Christmas and several other local events with cultural programs, primarily children from the local kindergarten and elementary school perform.

VEĽKÁ FRANKOVÁ

Veľká Franková (163) (deutsch historisch: Groß Frankenau) liegt im Tal des Baches Frankovský potok, inmitten wunderschöner Natur, zwischen den Abhängen des Berges Zipser Magura [Spišská Magura]. Die Liebhaber der schönen, wilden Natur und Sportfans finden hier im Sommer und **Winter (164)** viele Erholungsmöglichkeiten. Das Dorf gehört zu den älteren in Zamagurie, es wurde zur Wende des 13. und 14. Jahrhunderts im Landgut der Herren von Lomnica (deutsch historisch: Lomnitz) gegründet, das ein Teil des Landgutes der Burg Niedzica war. Der Ortsname stammt wahrscheinblich von ihrem Gründer Magister Frank. Im Jahre 1396 wurde Franková dem Roten Kloster [Červený Kláštor] geschenkt und gehörte ihm, unter Ausnahme von der Zeit zwischen 1529-1542, als es von den Besitzern des Landgutes der Burg Niedzica in ihr Landgut eingeschlossen wurde, bis zur Abschaffung der Leibeigenschaft im Jahre 1848. Die Dorfbewohner beschäftigten sich vor allem mit der Landwirtschaft, Schäferei, Forstarbeit und Pferdetransport. Im Dorf gab es zwei Mühlen, eine Bäckerei und ein Wirtshaus. Im Mittelalter ging die Zahl der Einwohner allmählich zurück und fiel bis auf eine solche Größe ab, dass es Mitte des 16. Jahrhunderts notwendig war, die Bevölkerung mit neuen Siedlern ergänzen zu lassen. Man hat also das freilebende ruthenische Volk, das sich der katholischen Ostkirche bekannte und sich mit der Schaf- und Viehzucht befasste, angesiedelt. Der Mangel an Hutweiden und andere Sitten der „Einheimischen“ hatten zur Folge, dass ein wesentlicher Teil der Neusiedler entweder das Dorf Franková verlassen oder sich an die Einheimischen assimiliert hat. Weidende Schafe an umliegenden Hängen kann man auch heute noch treffen und die Hirtensitten werden von der Genossenschaft „Goral” gepflegt, die traditionelle örtliche Milchprodukte wie u.a. Brimsen, verschiedene Käsesorten erzeugt; diese Produkte kann man auch vor Ort kaufen.

Im 19. Jahrhundert haben sich die Dorfbewohner von Franková der sich beginnenden slowakischen Nationalbewegung angeschlossen, indem sie eine Petition mit Einforderungen zur Verwendung slowakischer Sprache in Ämtern und Schulen und

der Gleichberechtigung der Slowaken mit Ungarn unterschrieben haben. Das älteste im Dorf erhaltene Baudenkmal ist

die im Backstein erbaute römisch-katholische **Nicolauskirche (165)**, die im Jahre 1862 anstelle einer älteren Holzkirche aus der Mitte des 18. Jahrhunderts gebaut wurde, die zusammengebrochen war. Das in der Kirchenausstattung markanteste Element ist der Barock-Rokokoaltar mit dem Gemälde des Schutzpatrons in der Mitte, der viel älter als das Gotteshaus ist und etwa in der Mitte des 18. Jahrhunderts entstand. Neben der Kirche steht ein Glockenturm aus Holz, in dem eine Glocke aus dem liquidierten Kloster in Červený Kláštor, und die andere aus weitem Wien vom Jahr 1726 stammt. In Franková befinden sich auch weitere Sakralbauten, die drei Kapellen: St. Johannes Nepomuk, Heiligste Herz Jesu und St. Andreas. Auf dem Weg in Richtung Malá Franková steht eine Statue der Heiligen Dreifaltigkeit. Bei einem Spaziergang durch das Dorf kann man traditionelle Holzhäuser, das Gebäude der ehemaligen Kaserne oder Fragmente eines kleinen Wasserkraftwerks von der Mitte des 20. Jahrhunderts finden. Die Wälder nehmen etwa 70% des Dorfgebiets und sind ein Teil des Schutzgebietes vom zweiten bis zum fünften Schutzgrad; hier kann die charakteristische Pflanzen- und Tierwelt des Vorberglandes der Tatra entdeckt werden. Durch das Dorf führen mehrere markierte Wander- und **Radwege (166)** und das Gebiet ist für den Skilanglauf geeignet. Sorgfältig gepflegte Langlaufloipen befinden sich in der Nähe des Bergkamms der Zipser Magura an Bergstationen der Skilifte von Jezersko und Bachledova dolina.

Die Unterkunft in Veľká Franková ist nur in Privatzimmern möglich. Lebensmittel und andere Waren sind in hiesigen Läden erhältlich, im Dorf sind auch ein Postamt und eine Bibliothek zur Verfügung. Im Sommer kann man sich an Sportveranstaltungen – dem Wettbewerb um den Pokal des Dorfvorstehers und dem Generationenfußballtreffen beteiligen. Die Sonderveranstaltungen wie Muttertag, Kindertag, Seniorentag, Weihnachtstreffen werden mit Kulturprogrammen und Auftritten der Kinder aus hiesigem Kindergarten und Jugend aus der Grundschule begleitet.

WIELKA LEŚNA [VEĽKÁ LESNÁ]

Wielka Leśna (167) położona jest w rozszerzonej dolinie Potoku Leśniańskiego [Lesnianský potok], w cichej okolicy, z dala od głównych dróg, gdzie w spokoju można nie tylko podziwiać piękne krajobrazy, unikalne zabytki historyczne i przyrodnicze, ale także stosunkowo dobrze zachowaną architekturę ludową. Wieś po raz pierwszy wspominana jest w XIV w., jako własność panów z Hrhova, potomkowie których w 1409 r. podarowali jej połowę klasztorowi w Lechnicy. Kiedy 89 lat później przeor kartuzów kupił miejscowe sołtystwo z dwoma młynami i piwowarem, własnością klasztoru stała się cała wieś. Do najcenniejszych zabytków bez wątpienia należy gotycki rzymskokatolicki **kościół pw. Jana Chrzciciela (168)** z początku XIV w., który w okresie późniejszym został zbarokizowany. Na wyposażeniu kościoła znajdują się cenne obrazy renesansowe, a na wieży renesansowy dzwon z XVI w. Z nieco młodszego okresu pochodzi pomnik przyrody – lipa drobnolistna, która rośnie przy kościele. Osiągnęła ona wysokość 32 m, a obwód jej pnia ma 545 cm. Wieś charakteryzuje się gęstą zabudową, z zachowaną częściowo **architekturą drewnianą (169).** Na miejscowym cmentarzu znajduje się przestronna murowana kapliczka klasycystyczna pw. św. Fabiana i Sebastiana, świętych, którzy mieli ochraniać wieś przed morem. Wybudowano ją w 1812 r. Mieszkańcy wsi w przeszłości zajmowali się na ogół rolnictwem, pasterstwem, pracą w lasach, a w XVII w. przez krótki okres działała tutaj huta szkła. Na przełomie XIX i XX w. duża część mieszkańców wyemigrowała za pracą do USA i Kanady.

Do 1948 r. wieś znana była pod nazwą pochodzenia niemieckiego Richwald, co oznaczało, iż była to miejscowość – las pełna zwierzyny. Do dnia dzisiejszego większość obszaru wsi jest zalesiona. W lesie, poniżej wsi, znajdowało się kiedyś źródło mineralne, które jednak wyschło. Woda mineralna o silnym zapachu siarki ma obecnie źródło w dolinie Zadného Potoku na końcu wsi, a ujęcie to zostało obmurowane kamiennym murem z rurką. Z Wielkiej Leśnej można przejść do okolicznych wsi oznakowanymi i nieoznakowanymi szlakami. We wsi można przenocować wyłącznie w kwaterach prywatnych, a z usług do dyspozycji jest sklep spożywczy, biblioteka i poczta.

VEĽKÁ LESNÁ

Veľká Lesná (167) sa rozprestiera v rozšírenej doline Lesnianskeho potoka, v tichom prostredí mimo hlavných ciest, kde možno pokojne obdivovať nielen pekné prírodné scenérie, ale aj unikátne historické a prírodné pamiatky i pomerne zachovanú ľudovú architektúru. Obec sa prvýkrát spomína začiatkom 14. storočia ako majetok pánov z Hrhova, ktorých potomkovia darovali v roku 1409 jej polovicu lechnickému kláštoru. Keď o 98 rokov neskôr kúpil kartuziánsky prior miestne šoltýstvo s dvoma mlynmi a pivovarom, pripadla červenokláštorskému panstvu celá obec. Medzi najvzácnejšie pamiatky nepochybne patrí gotický rímskokatolícky **kostol sv. Jána Krstiteľa (168)** zo začiatku 14. storočia, ktorý bol neskôr barokizovaný. V jeho interiéri sa nachádzajú vzácne renesančné maľby a vo veži renesančný zvon zo 16. storočia. Z niečo mladšieho obdobia podľa odhadov pochádza pamiatkovo chránená lipa malolistá, ktorá stojí na kostolnom dvore. Dosahuje výšku 32 metrov a obvod kmeňa 545 cm. Samotná obec je charakteristická hustou zástavbou so sčasti zachovanou **drevenou architektúrou (169)**. Na miestnom cintoríne sa nachádza pomerne priestranná murovaná klasicistická kaplnka sv. Fabiána a Sebastiána, ktorí mali ochrániť obec pred morom, postavená v roku 1812. Osadníci Veľkej Lesnej sa v minulosti zaoberali prevažne poľnohospodárstvom, pastierstvom, prácou v lesoch a v 17. storočí tu krátko fungovala aj sklárska huta. Na prelome 19. a 20. storočia sa značná časť obyvateľstva vysťahovala za prácou, predovšetkým do USA a Kanady.

167

Do roku 1948 obec vystupovala pod názvom Richwald, ktorý pochádza z nemeckého jazyka a poukazuje na jej spojitosť s lesmi plnými srnčej zveri. Dodnes je väčšia časť chotára Veľkej Lesnej zalesnená. V lese poniže obce sa kedysi nachádzal minerálny prameň, ktorý však vyschol. Minerálna voda so silným vajcovým zápachom v súčasnosti vyteká v doline Zadného potoka na konci obce z rúrky kamenného múrika. Z Veľkej Lesnej možno značenými i neznačenými chodníkmi prejsť do okolitých obcí. Ubytovanie je možné len v privátnych zariadeniach, pričom zo služieb je k dispozícii obchod s potravinami, knižnica a pošta.

VEĽKÁ LESNÁ

Veľká Lesná (167) is situated in a valley widened by the Lesnianský Potok (stream), in a quiet environment away from the main roads. It is possible to calmly admire not only the nice scenery, but also the unique historical and natural sights and quite well-preserved folk architecture. The village was first mentioned in the beginning of the 14th century as property of the lords from Hrhov, whose descendants donated half of it in 1409 to the Lechnica monastery. 98 years later, when the Carthusian prior purchased the local borough with two mills and a brewery, the whole village belonged to the Červený Kláštor Estate. The Gothic Roman Catholic **Church of Saint John the Baptist (168)** from the beginning of the 14th century, which later acquired baroque adaptations, is undoubtedly the most valuable landmark. Inside there are valuable renaissance paintings and in the bell tower there is a renaissance bell from the 16th century. The heritage listed small-leaved lime tree which stands in the churchyard comes from a slightly younger period, according to estimates. It measures 32 meters high and its trunk has a 545 cm circumference. The village itself is densly built up, partially with preserved **wooden architecture (169)**. At the local cemetary, you can find the relatively large brick Classicist Chapel of Saints Fabian and Sebastian from 1812, which should have protected the village from the plague. The settlers to Veľká Lesná were primarily engaged in farming, shepherding, and forestry, and for a short time in the 17th century, there was even a glass works here. Due to work, a large portion of the population emigrated, especially to the USA and Canada, at the end of the 19th and beginning of the 20th century.

Until 1948, the village was known as Richwald, derived from German, and indicates its connection to forests full of deer. Even today, a large area of the Veľká Lesná municipality is forested. In the forest below the village, there was once a mineral spring; however, it has dried up. Mineral water with a strong rotten egg smell currently flows from a pipe in a stone wall in the valley of the Zadný Potok (stream) at the edge of the village. You can walk to the nearby villages on marked and unmarked trails. Accommodation is only available in private homes; as for services, there is a small grocery shop, bakery, library and post office.

VEĽKÁ LESNÁ

Veľká Lesná (167) (deutsch historisch: Reichenwald) liegt im weitläufigen Tal des Baches Lesniansky potok in einer ruhigen Umgebung fernab von den Hauptverkehrsstraßen. Hier kann man nicht nur die wunderschöne Landschaft, einzigartige historische Gebäude und Naturdenkmäler, sondern auch eine recht gut erhaltene Volksarchitektur bewundern. Das Dorf wurde erstmals im 14. Jahrhundert als Eigentum der Herren von Hrhov erwähnt, deren Nachkommen es im Jahre 1409 im Wege einer Schenkung zur Hälfte an das Kloster in Lechnica vermacht hatten. Als der Abt des Kartäuserklosters 89 Jahre später die Schultheißei mit zwei Mühlen und einer Brauerei erwarb, ging das gesamte Dorf in den Besitz des Klosters über. Zu den wertvollsten Baudenkmälern gehört zweifellos die gotische römisch-katholische **Johanniskirche (168)** aus dem frühen 14. Jahrhundert, die später im Barockstil umgebaut wurde. In der Kirche befinden sich wertvolle Renaissancegemälde, im Turm hingegen eine Renaissance-Glocke aus dem 16. Jahrhundert. Aus einer etwas späteren Zeit stammt die Winterlinde in unmittelbarer Nähe der Kirche – ein Naturdenkmal mit einer Höhe von 32 m und einem Stammumfang von 545 cm. Das Dorf ist eng bebaut, teilweise hat sich die lokale **Holzarchitektur (169)** erhalten. Auf dem Dorffriedhof steht die geräumige, klassizistische gemauerte Kapelle St. Fabian und St. Sebastian aus dem Jahr 1812. Diese Schutzheiligen sollten das Dorf gegen die Pest schützen. Die Dorfbewohner lebten in der Vergangenheit hauptsächlich von der Landwirtschaft, Schäferei und Forstwirtschaft und im 17. Jahrhundert wurde im Ort kurzzeitig eine Glashütte betrieben. Ende des 19./Anfang des 20. Jahrhunderts wanderte ein großer Teil der Bevölkerung auf der Suche nach Arbeit in die USA und nach Kanada aus.

169

Bis 1948 war das Dorf unter dem aus dem Deutschen stammenden Namen Richwald bekannt, was auf den Wildreichtum der umliegenden Wälder schließen lässt. Bis heute sind die meisten Flächen um das Dorf herum bewaldet. Im Wald unterhalb des Dorfes gab es einst eine Mineralquelle, die jedoch ausgetrocknet ist. Mineralwasser mit starkem Schwefelgeruch fließt heute aus einer Quelle im Tal des Bergbaches Zadný potok am Ausgang des Dorfes. Die Mineralquelle wurde mit einer Steinmauer mit Rohr umfasst. Von Veľká Lesná gelangt man auf markierten und nicht markierten Wegen in die umliegenden Dörfer. Im Dorf stehen ausschließlich Privatunterkünfte zur Verfügung, außerdem gibt es ein Lebensmittelgeschäft, eine Bibliothek und eine Postfiliale.

WIELKI LIPNIK [VEĽKÝ LIPNÍK]

Wielki Lipnik (170) jest jedną z bardziej rozwiniętych wsi, w której pobyt wśród pięknej pienińskiej przyrody można połączyć z możliwością aktywnego i pasywnego wypoczynku, i to nie tylko bezpośrednio we wsi, lecz również w jej okolicach. Wieś powstała na terenach, które poprzez nadanie z 1314 r. uzyskał od króla Węgier ród szlachecki panów z Hrhova. W dokumentach źródłowych jest udokumentowana w 1340 r., z tym, że istniały wówczas dwie osady – Stary i Nowy Lipnik. Ich mieszkańcy zajmowali się głównie rolnictwem. W wyniku różnych niepokojów i katastrof przyrodniczych obydwie osady prawie się wyludniły, a w połowie XVI w. do ich ponownego zasiedlenia wykorzystano ludność łemkowską, która utrzymywała się z pasterstwa, **hodowli owiec (171)** i bydła. W tym okresie doszło prawdopodobnie do połączenia obydwu osad i powstał Wielki Lipnik. Pomimo tego jednak własność wsi była nadal bardzo rozdrobniona i na przykład w 1772 r. miała aż szesnastu właścicieli i sołtysów. Ludność łemkowska przyniosła ze sobą wschodni obrządek chrześcijański, a w 1794 r. wybudowała greckokatolicką barokowo-klasycystyczną **świątynię pw. Michała Archanioła (172)**. W ołtarzu głównym zachował się cenny ikonostas. W związku z tym, iż rolnictwo i pasterstwo nie było w stanie wystarczająco zabezpieczyć wyżywienia, mieszkańcy Lipnika dorabiali trudniąc się transportem konnym, a podczas zbiorów wyjeżdżali do bardziej urodzajnych południowych regionów Węgier – do tzw. Dolnej Ziemi. Duża część mieszkańców wsi zajmowała się produkcją rzemieślniczą, ręcznym tkaniem chodników lub produkcją i farbowaniem sukna. Męska część populacji zajmowała się natomiast druciarstwem. Wędrowni druciarze z Wielkiego Lipnika znani byli w południowej Europie, Zakarpackiej Ukrainie i w sąsiedniej Polsce. Na przełomie XIX i XX w. mieszkańcy wsi masowo wyjeżdżali do pracy w USA i Kanadzie, a po zakończeniu II wojny światowej kilka rodzin ze wsi wybrało opcję wyjazdu na Ukrainę, która była wówczas republiką Związku Radzieckiego.

Obecnie Wielki Lipnik jest wsią posiadającą dobrą infrastrukturę społeczną. Znajduje się tutaj kilka sklepów spożywczych, sklep wielobranżowy, fryzjer, kosmetyczka, boisko sportowe, poczta, biblioteka, dom kultury, apteka i ośrodek zdrowia, w którym przyjmuje lekarz pediatra, lekarz internista i stomatolog. Lokalne tradycje kulturalne podtrzymuje zespół folklorystyczny Vorodaj i zespół muzyczny Absollut. W Wielkim Lipniku odbywa się corocznie kilka tradycyjnych imprez, np. Noworoczny Turniej w Strzelaniu z Wiatrówki, mini turniej piłki nożnej o Puchar Wójta Wsi, zawody strażackie o Puchar Przechodni Wójta Wsi, Dzień Matki oraz spotkanie z seniorami połączone z programem kulturalnym. Nowością jest Sobota Ostatkowa (3), połączona

z degustacją przysmaków związanych z tradycyjnym biciem świń, programem folklorystycznym i innymi konkursami.

Na obszarze Wielkiego Lipnika znajduje się piaskowiec, z którym związane jest występowanie czystych górskich kryształów kwarcu tzw. diamentów marmaroskich, które woda wymywa z urwisk stoków podczas większych ulew. Ich nazwa pochodzi od największego znaleziska tych kryształów w Rumunii, w rejonie Marmarosz. We wsi znajdują się również dwa źródła mineralne. W dolnej części, za potokiem, przed porośniętą miedzą, około 200 m powyżej szkoły znajduje się źródło mineralne o wyraźnym zapachu siarki. Mieszkańcy dbają o to źródło i wykorzystują go sporadycznie, podatne jest jednak na zanieczyszczenia powierzchniowe. Pośrodku wsi, przy polnej drodze, około 250 m przed skrzyżowaniem w kierunku na Leśnicę [Lesnica], na łące przy miejscowym potoku znajduje się drugie źródło mineralne, które ujęte jest w betonowym kręgu. Źródło trudno odszukać, obecnie nie jest wykorzystywane. Położenie Wielkiego Lipnika jest idealnym miejscem do spacerów wśród okolicznej **pienińskiej przyrody (173)** i na dłuższe wypady po oznakowanych pieszych i rowerowych szlakach turystycznych. Przenocować we wsi można w dwóch nowo otwartych pensjonatach, które oprócz noclegu i wyżywienia oferują wellness, siłownię, jaskinię solną, korty tenisowe, boisko do siatkówki, wielofunkcyjne boisko sportowe i plac zabaw dla dzieci. Usługi gastronomiczne oferuje również miejscowa restauracja.

VEĽKÝ LIPNÍK

Veľký Lipník (170) je jednou zo strediskových zamagurských obcí, kde možno spojiť pobyt v peknej pieninskej prírode s možnosťami aktívneho i pasívneho oddychu priamo v obci a v jej okolí. Konštituoval sa na území, ktoré získali páni z Hrhova od uhorského kráľa v roku 1314. Obec je pramenne doložená v roku 1330, pričom v tom čase existovali až dve osady – Starý a Nový Lipník. Ich obyvatelia sa zaoberali najmä poľnohospodárstvom. Vplyvom rôznych nepokojov a prírodných katastrof sa tieto osady takmer vyľudnili a v polovici 16. storočia boli doosídlené rusínskym obyvateľstvom, ktoré sa živilo pastierstvom, **chovom oviec (171)** a dobytka. V tomto období došlo pravdepodobne aj k zjednoteniu oboch osád a vytvoreniu Veľkého Lipníka. Napriek tejto skutočnosti mala obec naďalej veľký počet zemepánov i šoltýsov, ktorých bolo napríklad v roku 1772 až šestnásť. Rusínske obyvateľstvo prinieslo so sebou východný kresťanský obrad a v roku 1794 si vybudovalo gréckokatolícky barokovo-klasicistický **chrám sv. Michala Archanjela (172)**, na ktorého hlavnom oltári sa nachádza vzácny ikonostas. Keďže poľnohospodárstvo a pastierstvo nedokázalo zabezpečiť dostatočné zdroje obživy, privyrábali si Lipničania furmankou a počas žatevných prác odchádzali aj do úrodnejších južnejších oblastí Uhorska – na tzv. Dolnú

zem. Veľká časť obyvateľstva sa zaoberala aj remeselnou výrobou, napríklad ručným tkaním kobercov, či výrobou i farbením plátna a súkna. Mužská časť populácie sa venovala tiež drotárstvu. Vandrovní drotári z Veľkého Lipníka boli známi v južnej Európe, Podkarpatskej Rusi i susednom Poľsku. Na prelome 19. a 20. storočia sa obyvatelia obce hromadne sťahovali za prácou do USA a Kanady a po skončení 2. svetovej vojny niekoľko rodín z obce optovalo na Ukrajinu, ktorá bola v tom čase republikou Sovietskeho zväzu.

172

V súčasnosti je Veľký Lipník strediskovou obcou s pomerne dobrou občianskou vybavenosťou. Nachádza sa tu niekoľko predajní potravín, predajňa mix tovaru, kaderníctvo, kozmetika, športové ihrisko, pošta, knižnica, kultúrny dom, lekáreň a zdravotné stredisko, kde ordinuje detský lekár, praktický lekár pre dospelých i stomatológ. Miestnu kultúru a tradície prezentuje spevácky folklórny súbor Vorodaj a hudobná skupina Absollut. Každoročne sa koná vo Veľkom Lipníku niekoľko tradičných podujatí ako Novoročný turnaj v streľbe zo vzduchovky, Turnaj v malom futbale o Putovný pohár starostu obce, Súťaž v hasičskom športe o Putovný pohár starostu obce, Deň matiek, či posedenie so seniormi spojené s kultúrnym programom. Novinkou je tzv. Fašiangová sobota, ktorá je spojená s ochutnávkou zabíjačkových špecialít, folklórnym programom a rôznymi súťažami.

Územie Veľkého Lipníka je zaujímavé prítomnosťou pieskovcov viažucich sa na výskyt čírych kryštálikov kremeňa tzv. marmarošské diamanty, ktoré sú vyplavované z narušených svahov najmä počas prívalových dažďov. Ich názov je odvodený od ich najväčšieho náleziska v severnom Rumunsku – oblasť Marmaroša. V obci sa nachádzajú aj dva minerálne pramene. V dolnej časti, za potokom pod porastenou medzou asi 200 m nad školou, je prameň s výrazným vajcovitým zápachom. Miestni obyvatelia ho udržujú a sporadicky využívajú, je však náchylný na povrchové znečistenie. V strede obce, pri poľnej ceste asi 250 m pod križovatkou na Lesnicu na lúke pri miestnom potoku, sa nachádza druhý minerálny prameň, ktorý je zachytený do betónovej skruže. Prameň sa ťažko hľadá a v súčasnosti sa nevyužíva. Veľký Lipník je svojou polohou priam ideálnym miestom na potulky okolitou **pieninskou prírodou (173)** i dlhšie túry značenými pešími a cyklistickými chodníkmi. Ubytovanie v obci je možné v dvoch novootvorených penziónoch, ktoré okrem ubytovania a stravovacích služieb poskytujú wellnes, posilňovňu, soľnú jaskyňu, tenisové kurty, volejbalové ihrisko, multifunkčné a detské ihrisko. Stravovacie služby ponúka aj miestny hostinec.

VEĽKÝ LIPNÍK

Veľký Lipník (170) is one of the central villages of Zamagurie, where it is possible to combine a stay in the beautiful Pieniny nature with opportunities to actively and passively relax directly in the village and in the surroundings. It was established in 1314 on lands gained by the lords from Hrhov from the Hungarian king. The village is documented in sources from 1330, while at that time, there were two settlements: Old and New Lipník. Their inhabitants were primarily involved in farming. Due to various unrests and natural disasters, these settlements nearly lost their whole population and in the mid-16th century a Ruthenian population was settled here; they made their living by shepherding and **raising sheep (171)** and cattle. During that period, the settlements were probably united, creating Veľký Lipník. Despite this, the village still had a large number of landlords and chief magistrates, for example, in 1772 it was as high as sixteen. The Ruthenian population brought the Eastern Christian rite with them and in 1794 built the baroque-classicistic Greek Catholic **Church of Saint Michael the Archangel (172)**, on whose main altar there is a valuable iconostasis. Since farming and shepherding did not manage to secure adequate livelihoods, they made extra money by carting and during harvest periods even left further south for the more fertile parts of Hungary – Lower Hungary. A large portion of the population was also engaged in handicrafts, for example hand-woven rugs, or making and dying linen and cloth. The male population was also involved in tinkering. Wandering tinkers from Veľký Lipník were well-known in southern Europe, Carpathian Ruthenia and in the neighboring Poland. At the end of the 19th and beginning of the 20th centuries, the inhabitants migrated en masse for work to the USA and Canada and at the end of the Second World War, several families from the village emigrated to Ukraine, which was part of the Soviet Union at that time.

Today Veľký Lipník is a central municipality with relatively good civil amenities. There are several grocers, shops with various goods, a hairdresser, a cosmetician, a sports field, a post office, a library, a community center, a pharmacy and a medical center, where a pediatrician, a general practitioner and a dentist have offices. The folklore choir ensemble Vorodaj and music ensemble Absollut present the local culture and traditions. Every year, several traditional events take place in Veľký Lipník, such as the New Year's air rifle shooting tournament, Small-sided football tournament, i.e.

the Mayor's Challenge Cup, Firefighters' competition for the Mayor's Challenge Cup, Mother's Day, and a Senior's Month event combined with a cultural program. The latest event is Shrove Saturday [Fašiangová sobota], which combines the sampling of pork delicacies, a folklore program and various competitions.

Veľký Lipník is also interesting for the presence of sandstones binding to clear quartz crystals, known as maramures diamonds, which are flushed out of the slopes especially during heavy rain storms. The name is derived from their biggest repository in the northern Romanian province of Maramureș. There are also two mineral springs in the villages. In the lower part of the village in an overgrown patch about 200 m above the school, but on the other side of the stream, there is a spring with a distinct rotten egg smell. The local population maintains it and sporadically uses it; it is, however, susceptible to surface contamination. In the middle of the village next to a dirt road about 250 m below the intersection to Lesnica (near the stream), there is a second mineral spring, which has been tapped in a concrete shaft. The spring is difficult to find, and it currently is not used. Due to its location, Veľký Lipník is an absolutely ideal place for wandering around the surrounding **Pieniny countryside (173)** and going on long hikes or bike rides on the marked trails. Accommodation is available in the two newly-opened pensions, which besides accommodation and dining services also offer a wellness center, a gym, a salt cave, tennis courts, a volleyball court, a multifunctional court and a children's playground. The local pub also offers dining services.

VEĽKÝ LIPNÍK

Veľký Lipník (170) (deutsch historisch: Groß Laupnick) ist eines der Dörfer mit stärker entwickelter Infrastruktur, in dem man den Aufenthalt in der wunderschönen Natur der Pieniny mit aktiven und passiven Freizeitaktivitäten verbinden kann – nicht nur im Dorf selbst, sondern auch in der umliegenden Umgebung. Das Dorf entstand auf einem Landstrich, den der ungarische König dem Adelsgeschlecht von Hrhov im Jahr 1314 zugeteilt hatte. In den Quellen finden sich für das Jahr 1340 Hinweise auf zwei Siedlungen an dieser Stelle – Starý (Alt) Lipník und Nový (Neu) Lipník. Die Bewohner waren überwiegend einfache Bauern. Infolge verschiedener Unruhen und Naturkatastrophen wurden beide Ortschaften fast vollständig entvölkert und Mitte des 16. Jahrhunderts mit Ruthenischen wiederbesiedelt, die sich der Schäferei und der **Zucht von Schafen (171)** und Rindern widmeten. Zu jener Zeit kam es wahrscheinlich zur Zusammenlegung der beiden Siedlungen, infolge derer das Dorf Veľký (Groß) Lipník entstand. Trotzdem waren die Eigentumsrechte an dem Dorf stark zersplittert – im Jahre 1772 gab es beispielsweise sechszehn Besitzer und Schultheiße. Die ruthenische Bevölkerung brachte den östlichen Ritus des Christentums mit ins Dorf und errichtete im Jahr 1794 die griechisch-katholische **Michaelskirche (172)** im klassizistischen Barockstil mit einer kostbaren Ikonostase vor dem Hauptaltar. Da durch Landwirtschaft und Schäferei nicht genügend Nahrung gesichert werden konnte, verdienten die Bewohner von Veľký Lipník durch Transporte mit Pferdewägen zusätzliches Geld und reisten mit ihren Fuhrwerken während der Erntezeit bis in die fruchtbareren Regionen des ungarischen Königreichs südlich der Slowakei, dem so genannten „Dolná zem“ (Unteres Land). Viele Dorfbewohner waren im Handwerk tätig, webten von Hand Läufer und produzierten und färbten Stoffe. Der männliche Teil der Bevölkerung beschäftigte sich überwiegend mit der Drahtflechterei. Die fahrenden Drahtflechter aus Veľký Lipník waren in Südeuropa, der Karpatenukraine und im benachbarten Polen bekannt und geschätzt. Im späten 19. und frühen 20. Jahrhundert wanderten viele Dorfbewohner auf der Suche nach Arbeit in die Vereinigten Staaten und nach Kanada aus. Nach Ende des 2. Weltkriegs wählten mehrere Familien aus dem Dorf die Option zur Ausreise in die Ukraine, die damals eine der Sowjetrepubliken war.

Heute besitzt Veľký Lipník eine gute soziale Infrastruktur. Es gibt mehrere Lebensmittelgeschäfte, einen Dorfladen, einen Friseur, einen Kosmetiksalon, einen Sportplatz, eine Post, eine Bibliothek, ein Kulturzentrum, eine Apotheke und ein Ge-

sundheitszentrum mit einer Kinderarzt-, Internisten- und Zahnarztpraxis. Die lokalen kulturellen Traditionen werden von der Volksmusikgruppe „Vorodaj“ und dem Musikensemble „Absollut“ gepflegt. In Veľký Lipník finden jedes Jahr mehrere traditionelle Veranstaltungen statt, wie das Neujahrsturnier im Luftgewehrschießen, ein Mini-Fußballturnier um den Pokal des Dorfvorstehers, ein Feuerwehrwettkampf um den Wanderpokal des Dorfvorstehers, Feierlichkeiten anlässlich des Muttertags und eine Seniorenveranstaltung mit kulturellem Programm. Neu im Programm ist das Fest am **Faschingssamstag** mit Verkostung von Fleisch- und Wurstspezialitäten aus traditioneller Schweineschlachtung, einem Volksmusikprogramm und weiteren Wettbewerben.

In Veľký Lipník befinden sich Sandsteinvorkommen, die mit dem Auftreten reiner Bergquarzkristalle verbunden sind (die sog. Maramures-Diamanten), die während starker Regengüsse durch die Wassermassen aus den Steilhängen gespült werden. Der Name geht auf den größten Fundort dieser Kristalle zurück – die Region Maramureș in Rumänien. Im Dorf gibt es darüber hinaus zwei Mineralquellen. Im unteren Dorfteil, hinter dem Bach und vor einem bewachsenen Feldrain, etwa 200 m oberhalb der Schule, befindet sich eine Mineralquelle mit starkem Schwefelgeruch. Obwohl die Quelle von den Einwohnern gepflegt und auch gelegentlich genutzt wird, ist sie sehr anfällig für Oberflächenverschmutzungen. An einem Feldweg in der Ortsmitte, etwa 250 m vor der Kreuzung in Richtung Lesnica, befindet sich auf der Wiese neben dem Bach eine zweite, in Beton gefasste Mineralquelle, die recht schwer zu finden ist und gegenwärtig nicht genutzt wird. Die Lage macht Veľký Lipník zu einem geradezu perfekten Ort für Wanderungen in die umliegende **Natur der Pieniny (173)** und für ausgedehntere Ausflüge auf den markierten Fuß- und Radwanderwegen. Übernachten kann man im Ort in einer von zwei neu eröffneten Pensionen, die neben Übernachtung und Verpflegung auch einen Wellnessbereich, ein Fitnessstudio, eine Salzgrotte, Tennisplätze, einen Volleyballplatz, einen Mehrzwecksportplatz und einen Kinderspielplatz bieten. Für Speis und Trank steht Gästen und Besuchern auch eine Gaststätte im Ort zur Verfügung.

ZALESIE [ZÁLESIE]

Zalesie (174) jest jedną z najmniejszych wsi Zamagurza, jako jedyna leży w cichym środowisku doliny prawostronnego dopływu rzeki Rieka – Potoku Gibelskiego. Początkowo osada była folwarkiem niedzickiego dominium zamkowego, a w wieś zaczęła się zmieniać na przełomie XVI i XVII w., w związku ze staraniami niedzickich właścicieli ziemskich o zwiększenie własnych dochodów, poprzez osiedlenie na wolnych parcelach nowych, uprawiających ziemię osadników. Zalesie założone zostało w związku z tzw. kolonizacją wołoską, co widoczne jest dzisiaj po łańcuchowej, przerywanej zabudowie zachowanych **domów z bali (175)**, które budowano wzdłuż potoku na odcinku prawie dwóch kilometrów. Ludność utrzymywała się głównie z rolnictwa oraz pracy w lasach. W XIX w. włączyła się do ruchu Słowaków o równouprawnienie na Węgrzech, gdyż wsparła petycję skierowaną do monarchy Franciszka Józefa o zrównanie w prawach Słowaków z Węgrami i wprowadzenie języka słowackiego do urzędów i szkół. W 1902 r. wybudowano w Zalesiu **kościół rzymskokatolicki pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny (176)**. Brak możliwości podjęcia pracy w tej odległej części Zamagurza spowodował, że na przełomie XIX i XX w. wielu mieszkańców tej miejscowości wyemigrowało do Ameryki, a po ostatniej wojnie do bardziej uprzemysłowionych regionów Słowacji. Do 1948 r. wieś znana była pod nazwą Gibeľ, która pochodzi z języka niemieckiego i oznacza szczyt.

Obecnie Zalesie jest malutką wsią, która zachowała swój rolniczy charakter, pomimo tego, iż liczba jej mieszkańców nadal spada. W związku z tym, że leży z dala od głównych dróg, oferuje możliwość niczym niezakłócanego wypoczynku w cichej wiejskiej okolicy, z dala od cywilizacji, z możliwością spacerów w czystym podgórskim klimacie. Do niedawna funkcjonował tutaj pensjonat z możliwością zakwaterowania i wyżywienia.

ZÁLESIE

Zálesie (174) je jednou z najmenších zamagurských obcí, ktorá ako jediná leží v tichom prírodnom prostredí údolia pravostranného prítoku Rieky – Gibeľského potoka. Spočiatku bola osada majerom nedeckého panstva a na obec sa začala meniť až na prelome 16. a 17. storočia v súvislosti so snahou nedeckých zemepánov zvýšiť svoje zisky usadzovaním osadníkov na dovtedy neosídlených pozemkoch, ktoré mali začať obrábať. Zálesie teda vzniklo tzv. lazovou kolonizáciou, čo dodnes vidieť na rozťahanej potočnej prerušovanej zástavbe zachovaných **zrubových domov (175)** v dĺžke takmer dvoch kilometrov. Obyvateľstvo sa živilo predovšetkým poľnohospodárstvom a prácou v lesoch. V 19. storočí sa zapojilo do zápasu o národné práva Slovákov v Uhorsku, keď podporilo petíciu adresovanú panovníkovi Františkovi Jozefovi za zrovnoprávnenie Slovákov s Maďarmi a používanie slovenčiny v úradoch a na školách. V roku 1902 bol v Zálesí postavený rímskokatolícky kostol **Nepoškvrneného srdca Panny Márie (176)**. Nedostatok pracovných príležitostí v odľahlej časti Zamaguria spôsobil, že na prelome 19. a 20. storočia sa veľa miestnych vysťahovalo do Zámoria a po vojne do priemyselnejších oblastí Slovenska. Do roku 1948 obec vystupovala pod názvom Gibeľ, ktorý je pravdepodobne nemeckého pôvodu a označoval štít.

Dnes je Zálesie maličkou obcou, ktorá si zachovala svoj poľnohospodársky ráz, pričom počet jej obyvateľov stále klesá. Keďže leží mimo hlavných ciest, poskytuje nerušený oddych v pokojnom a tichom vidieckom prostredí, ďaleko od civilizácie, s možnosťou prechádzok v čistom podhorskom ovzduší. V nedávnej minulosti tu fungoval penzión s ubytovacími kapacitami i stravovaním, ktorý je momentálne mimo prevádzky.

ZÁLESIE

Zálesie (174) is one of the smallest villages in Zamagurie, and the only one that lies in the tranquil natural environment in the valley of the Gibeľ Brook, a tributary to the Rieka Potok (stream). In the beginning, it was a settlement on the lands of the Nedecký Estate and began to change into a township near the turn of the 17th century with the attempt of the Nedecký landlord to increase his profits by settling uninhabited land, which the settlers should have then started to cultivate. Zálesie was therefore founded by "mountain colonization", which is still visible in the extended line of preserved **log houses (175)** nearly two kilometers in length broken only by the brook. The population made their living primarily from agriculture and forestry. In the 19th century, it entered the fight for the national rights of Slovaks in Hungary, when it supported a petition addressed to Emperor Franz Joseph calling for the equal rights of Slovaks with Hungarians and the ability to use Slovak in official matters and at schools. In 1902 the Roman Catholic **Church of the Immaculate Heart of the Virgin Mary (176)** was built in Zálesie. Near the turn of the 20th century, the lack of work in the remote parts of Zamagurie caused many of the locals to emigrate overseas and after the war to the more industrialized parts of Slovakia. Until 1948, the village was known as Gibeľ, which is probably of German origin and means "gable".

Today Zálesie is a small village which has maintained its rural character; however, the number of inhabitants is in continual decline. Because it lies off the main roads, it offers undisturbed rest in a calm and quiet rural atmosphere, far from civilization, with the possibility of walks in the clean air. In the recent past, a pension with accommodation and dining facilities operated here, but it is currently closed.

ZÁLESIE

Zálesie (174) (deutsch historisch: Giebel) ist eines der kleinsten Dörfer der Region Zamagurie und liegt in der ruhigen Umgebung des Tals des Baches Gibeľský potok, einem rechtsseitigen Zufluss des Flusses Rieka. Ursprünglich war die Siedlung ein Gutshof, der Teil der Ländereien der Burgherren von Niedzica war. Im Zusammenhang mit Bemühungen der Grundbesitzer von Niedzica, die ihre Einnahmen steigern wollten, indem sie zwecks Bewirtschaftung der Felder neue Siedler auf freien Parzellen ansiedelten, begann sich das Gut Ende des 16./ Anfang des 17. Jahrhunderts in ein Dorf zu verwandeln. Zálesie wurde im Zusammenhang mit der sogenannten walachischen Kolonisation gegründet, was noch heute in der unterbrochenen Reihenbebauung mit erhalten gebliebenen **Blockhäusern (175)** zu sehen ist, die entlang des Baches auf einer Strecke von fast zwei Kilometern errichtet worden waren. Die Bewohner lebten vor allem von der Landwirtschaft und der Forstarbeit in den umliegenden Wäldern. Im 19. Jahrhundert schlossen sich die Dorfbewohner einer slowakischen Bewegung an, die um Gleichberechtigung in Ungarn kämpfte und unterstützten eine an den Monarchen Franz Joseph gerichtete Petition für die Gleichberechtigung von Slowaken und Ungarn und die Einführung der slowakischen Sprache in Behörden und Schulen. Im Jahr 1902 wurde in Zálesie die **römisch-katholische Kirche Unbeflecktes Herz Mariä (176)** erbaut. Wegen fehlender Perspektiven, in diesem entlegenen Gebiet der Region Zamagurie Arbeit zu finden, wanderten Ende des 19. und Anfang des 20. Jahrhunderts zahlreiche Einwohner des Orts nach Amerika aus. Eine weitere Auswanderungswelle in Richtung stärker industrialisierter Regionen der Slowakei erfasste den Ort nach Ende des 2. Weltkriegs. Bis 1948 war das Dorf unter dem Namen Gibeľ bekannt, der auf das deutsche Wort „Gipfel" zurückgeht.

176

Heute ist Zálesie ein sehr kleines Dorf, das trotz der stetig rückläufigen Einwohnerzahl seinen landwirtschaftlichen Charakter bewahrt hat. Es liegt weit ab von den Hauptverkehrswegen und bietet hervorragende Bedingungen für einen ungestörten Erholungsurlaub in einer ruhigen ländlichen Umgebung, fernab von Zivilisation und Hektik, mit Möglichkeiten zu Spaziergängen und längeren Wanderungen an der frischen, sauberen Bergluft. Bis vor kurzem gab es im Ort eine Pension mit Übernachtungs- und Verpflegungsmöglichkeiten.

SZLAKI PIESZE

Do turystyki pieszej, którą w okresie zimy nożna uprawiać zamiennie z narciarstwem biegowym, w rejonie Zamagurza służą wytyczone szlaki turystyczne. Na terenie Pienińskiego Parku Narodowego można poruszać się wyłącznie po oznakowanych szlakach turystycznych. Na pozostałych terenach Zamagurza zalecane jest, aby z powodu orientacji w terenie turystyka piesza lub narciarstwo biegowe odbywało się po wyznaczonych szlakach, chociaż można się również poruszać poza nimi, po istniejących drogach leśnych.

Szlak turystyczny nr 0905 oznakowany na czerwono

Podoliniec [Podolínec] – Wyżne Rużbachy [Vyšné Ružbachy] – Wielki Lipnik [Veľký Lipník] – Czerwony Klasztor [Červený Kláštor] – Leśnica [Lesnica] (35 km)

Szlak zaczyna się w Podolińcu i prowadzi przez pola uprawne do Wyżnych Rużbach, skąd drogą leśną ciągnie się przez kotę Grúň (1038 m n.p.m.) na grzebień Magury Spiskiej, dalej prowadzi do wzgórza Wietrzny Wierch [Veterný vrch] (1101 m n.p.m.), skąd schodzi lasami pasma ochronnego Pienińskiego Parku Narodowego do miejscowości Wielki Lipnik (580 m n.p.m.) do domu rodzinnego nr 94. Z tego miejsca, już po obszarze Pienin, prowadzi drogą polną do miejsca wypoczynku z parkingiem na drodze państwowej, na grzebieniu nad miejscowością Leśnica (720 m n.p.m.). W tym miejscu spotyka się z żółtym szlakiem turystycznym, który prowadzi z miejscowości Szlachtowa w Polsce przez grzebień Małych Pienin. Jest to punkt widokowy, z którego rozciągają się malownicze widoki od Tatr Wysokich, przez grzebienie i doliny Zamagurza i Pienin, aż po Beskid Sądecki w Polsce. Czerwony szlak turystyczny prowadzi dalej przez pola uprawne do przekaźnika telewizyjnego nad wsią Wielki Lipnik, skąd prowadzi dalej przez częściowe porosty leśne do przełęczy Pod Plašną [Plašná] (840 m n.p.m.), gdzie krzyżuje się z zielonym szlakiem prowadzącym z Leśnicy do Haligowiec [Haligovce]. Następnie prowadzi przez opuszczone i zarośnięte pastwiska, później przez kompleks leśny poniżej Białej Skały [Biela skala] do przełączy pod Klasztorną Górą, po słowacku Cerla, (610 m n.p.m.) skąd rozciągają się zapierające dech widoki na Trzy Korony i na przełom Dunajca. W tym miejscu łączy się z niebieskim szlakiem turystycznym, z którym biegnie przez kompleks leśny do wsi Czerwony Klasztor, w kierunku autokempingu (480 m n.p.m.). Na odcinku od łąki autokempingu do przystanku autobusowego w Leśnicy szlak ten należy do najczęściej odwiedzanych na tym obszarze i to dlatego, że łączy się jednocześnie z trasą rowerową i turystyczną ścieżką edukacyjną. Za łąką autokempingu szlak turystyczny biegnie Przełomem Dunajca, którym prowadzi aż do ujścia Leśnickiego Potoku [Lesnický Potok] do Dunajca (429 m n.p.m.). Na tym odcinku turysta może podziwiać kaskady rzeki i sięgające nieba wapienne bałwany skalne, wznoszące się nad jej poziomem. Szlakiem prowadzącym od ujścia Leśnickiego Potoku do Dunajca, przy którym szlak ten spotyka się ze szlakiem turystycznym oznaczonym na niebiesko, można dalej kontynuować marsz brzegiem rzeki do polskiego miasteczka uzdrowiskowego Szczawnica.

Szlak turystyczny nr 5716 oznakowany na zielono

Wyżne Rużbachy [Vyšné Ružbachy] – Na Polanie [Na Poľane] – Horbalowa [Horbáľová] – Straniańska Przełęcz [Stráňanské sedlo] – Wysokie Skałki [Vysoké skalky] – Jaworki [Javorky]

Szlak turystyczny zaczyna się od źródeł mineralnych w Wyżnych Rużbachach (620 m n.p.m.), skąd drogami lokalnymi prowadzi w kierunku wschodnim, koło wyciągów narciarskich wchodzi na drogę leśną prowadzącą doliną potoku Rieka, początkowo przez pola uprawne, a później przez kompleksy leśne, przerywane górskimi łąkami, do koty Na Polanie (950 m n.p.m.). Tutaj spotyka się ze szlakiem oznakowanym na żółto, który łączy się na grzebieniu Magury Spiskiej ze szlakiem oznaczonym na czerwono, prowadzącym do Wietrznego Wierchu [Veterný vrch]. Za kotą Na Polanie prowadzi dalej przez porosty leśne w kierunku na północny wschód, po 400 m wznoszeniu w górę prowadzi na grzebień Magury Spiskiej [Spišská Magura], a następnie dalej przez kotę Horbáľová (1010 m n.p.m.), dalej lasem, a następnie przez działki rolnicze do Straniańskiej Przełęczy [Stráňanské sedlo] (730 m n.p.m.), która tworzy dział wodny między rzeką Poprad i Dunajec. Ze Straniańskiej Przełęczy szlak wchodzi na obszar Pienin, a stamtąd przez łąki i pastwiska prowadzi aż do grzebienia Małych Pienin (970 m n.p.m.), gdzie podczas wznoszenia się w górę wyłaniają nam się piękne widoki na dolinę Potoku Kamienka i rzeki Poprad, przy Starej Lubowli [Stará Ľubovňa]. Na grzebieniu Małych Pienin szlak ten spotyka się ze szlakiem oznakowanym na niebiesko, tzw. Szlak Sokoli – w literaturze polskiej Sokola Perć, który prowadzi grzebieniem Małych Pienin, a po przekroczeniu rzeki Dunajec ciągnie się dalej głównym grzebieniem Pienin Właściwych. Na zielono oznakowany szlak turystyczny po przekroczeniu granicy państwowej i grzebienia Małych Pienin skręca w kierunku zachodnim, do zakończenia przełomu przy wąwozie Homole. Z tego miejsca można zainicjować krótkie wejście na Wysokie Skałki [Vysoké skalky] (1050 m n.p.m.) i zachwycać się malowniczymi widokami gór, od Tatr Wysokich aż po Beskid Sądecki lub zejść szlakiem turystycznym, dzikim i pięknym wąwozem ze stromymi urwiskami i interesującymi zbiorowiskami roślinnymi, do wsi Jaworki.

Szlak turystyczny nr 2808 oznakowany na niebiesko

Ujście Leśnickiego Potoku [Lesnický potok] – chata Pieniny – wieś Leśnica [Lesnica] – przełęcz Limierz [Targov] – przełęcz pod Klasztorną Górą [Cerla] – Czerwony Klasztor [Červený Kláštor]

Szlak rozpoczyna się od ujścia Leśnickiego Potoku, od miejsca, w którym kończy się szlak oznakowany na czerwono i prowadzi drogą publiczną koło chaty Pieniny, gdzie znajduje się przystanek autobusowy i wypożyczalnia rowerów, do wsi Leśnica. Przy remizie OSP i sklepie skręca z drogi publicznej na południowy zachód do bocznej doliny, około 200 m równolegle od szlaku turystycznego oznakowanego na zielono, dochodzi do skrzyżowania dróg polnych, skąd biegnie dalej drogą polną o dużym wzniesieniu, przez zarośla i pastwiska, do przełęczy Limierz (650 m n.p.m.), gdzie spotyka się ze szlakiem turystycznym oznakowanym na żółto, który prowadzi doliną Hút do przełęczy. Z tego miejsca rozciągają się piękne widoki na Przełom Dunajca, Trzy Korony i na rolnicze tereny nad wsią Leśnica. Następnie szlak biegnie prawie po poziomicy przez porosty jodłowe i bukowe aż do przełęczy pod Klasztorną Górą (610 m n.p.m.), skąd, razem ze szlakiem oznakowanym na czerwono schodzi do wsi Czerwony Klasztor.

Szlak turystyczny nr 5882 oznakowany na zielono

Wieś Haligowce [Haligovce] – przełęcz Pod Plašnou – wieś Leśnica [Lesnica]

Zielony szlak turystyczny zaczyna się przy przystanku autobusowym w Haligowcach w zachodniej części wsi, skąd prowadzi polną drogą przez Potok Lipnik [Lipník] do Haligowskich Skał [Haligovské skaly], które są dominującymi górami nad miejscowością Haligowce i prowadzi przez wieś Majere oraz jej przysiółki Špirki i Ježovka, skąd dalej prowadzi stromym wejściem poza Haligowskie Skały, po ich wschodnim skraju, przez opuszczone działki rolnicze, aż do przełęczy Pod Plošną (840 m n.p.m.), gdzie krzyżuje się ze szlakiem oznakowanym na czerwono. Na grzebieniu znajduje się miejsce wypoczynkowe, z którego turysta może zachwycać się widokami doliny Leśnicy, widząc jednocześnie w oddali grzebienie polskich łańcuchów górskich. W tym miejscu szlak turystyczny schodzi pastwiskami w dół i prowadzi do wsi Leśnica, gdzie na około 200 m przed zabudowaniami wiejskimi łączy się ze szlakiem turystycznym oznakowanym na niebiesko.

Szlak turystyczny nr 8789 oznakowany na żółto

Przełom Dunajca Huty [Prielom Dunajca Huty] – przełęcz Limierz [Targov]

Szlak turystyczny łączy doliną Potoku Huty dwa szlaki turystyczne, czerwony i niebieski. W dolnej części szlak prowadzi przez dawny przysiółek Huty, który został wysiedlony w 1968 r., a pamiątką po nim są wykopy terenowe po domach, piwnicach i sadach. W dalszej części szlak biegnie doliną potoku, przez pastwiska i tereny lesiste.

Szlak turystyczny nr 8594 oznakowany na żółto

Leśnica [Lesnica] – granica państwowa Szafranówka [Šafranovka]

Szlak rozpoczyna się przy szkole podstawowej w Leśnicy (540 m n.p.m.), skąd prowadzi drogą polną o umiarkowanym wzniesieniu wzdłuż działek rolniczych i małych lasków aż do granicy państwowej przy przełęczy Szafranówka (610 m n.p.m.). Szlak łączy dwa szlaki turystyczne oznakowane na niebiesko, polski i słowacki.

Szlak turystyczny nr 8595 oznakowany na żółto

Przełęcz Leśnicka [Lesnické sedlo] – Szlachowki [Šlachovky] (granica państwowa) – Szlachtowa

Szlak turystyczny rozpoczyna się na Przełęczy Leśnickiej nad Leśnicą [Lesnica] (720 m n.p.m.), skąd prowadzi drogą polną, a później łąkami i pastwiskami po grzebieniu, granicą obszaru wsi Leśnica i Wielki Lipnik [Veľký Lipník], aż po najwyższy punkt swej trasy – Szlachowki [Šlachovka], w którym krzyżuje się z polskim niebieskim szlakiem turystycznym prowadzącym grzebieniami Małych Pienin i drogą polną opada do wsi Szlachtowa w dolinie potoku Grajcarek. Podczas wchodzenia i schodzenia ze szlaku roztaczają się tutaj piękne widoki na obszar Pienin, Zamagurza i polskiego Beskidu Sądeckiego.

Szlak turystyczny nr 2807 oznakowany na niebiesko

Wyżne Rużbachy [Vyšné Ružbachy] – kota Pod Zbójnickim Stołem [Pod Zbojníckym stolom] – Przełęcz Toporzecka [Toporecké sedlo] – Przełęcz Magurska [Magurské sedlo] – Spádik – Smreczyny [Smrečiny] – Bukowina [Bukovina] – Slodičovský vrch – Príslop

Szlak jest głównym szlakiem prowadzącym grzebieniami całej Magury Spiskiej [Spišská Magura]. Rozpoczyna się w Wyżnych Rużbachach, skąd prowadzi boczną doliną koło leśniczówki do koty Pod Zbójnickim Stołem (980 m n.p.m.), gdzie spotyka się z zielonym szlakiem turystycznym, który łączy niebieski szlak ze szlakiem czerwonym na Wietrznym Wierchu [Veterný vrch]. Z punktu Pod Zbójnickim Stołem biegnie dalej w kierunku zachodnim, w większości przez złomiska lasów w partiach grzebienia Magury Spiskiej aż do Przełęczy Toporzeckiej (802 m n.p.m.). Od Przełęczy Toporzeckiej biegnie drogą państwową Haligowce [Haligovce] – Toporčík, a następnie przez młode porosty leśne, grzebieniem, asfaltową leśną drogą do Przełęczy Magurskiej (949 m n.p.m.). Z Przełęczy Magurskiej szlak nadal przebiega grzbietem Magury Spiskiej przez koty Spadík (1088 m n.p.m.), Smreczyny (1158 m n.p.m.), Pod Bukowiną (802 m n.p.m.), Slodičovský vrch (1167 m n.p.m.) aż do drogi leśnej Osturnia [Osturňa] – Ždiar [Ždiar], która jest jednocześnie szlakiem turystycznym oznaczonym na zielono. Ten szlak turystyczny, przebiegający przez powywracane porosty leśne, drogą wykorzystywaną do pozyskiwania drewna, kończy się na tej drodze, w miejscu nazywanym Pod Príslopem (1135 m n.p.m.). W tej części grzebienia spisko-magurskiego szlak prowadzący pod Bukowinę spotyka się ze szlakiem turystycznym oznakowanym na

zielono, który prowadzi do Jezierska [Jezersko]. Nad Doliną Bachledową [Bachledová dolina] krzyżuje się z żółtym szlakiem turystycznym, który łączy Małą Frankową [Malá Franková] z Osturnią. Na przełęczy Magurka krzyżuje się z czerwonym szlakiem turystycznym, który prowadzi z Polski przez Wielką Frankową [Veľká Franková] do Żdiaru, skąd biegnie dalej do Tatr Bielskich. W tym samym miejscu spotyka się z żółtym szlakiem turystycznym, który prowadzi na grzebień z Osturni koło Jeziora, nad wsią. Ważną informacją jest również to, iż pomiędzy Bukowiną a Slodičovskim vrchem szlak prowadzi wierzchołkiem areału Bachledowa Dolina – Jezersko, z usług którego można skorzystać w okresie zimowym. Można również wejść na grzebień Magury Spiskiej.

Szlak turystyczny nr 5713 oznakowany na zielono

Pod Zbójnickim Stołem [Pod Zbojníckym stolom] – Wietrzny Wierch [Veterný vrch]

Powyższy szlak łączy szlak turystyczny nr 2907 oznakowany na niebiesko z punktu Pod Zbójnickim Stołem (980 m n.p.m.) poprzez grzebieniowe partie lasu ze znakiem turystycznym oznakowanym na czerwono nr 0905 w kocie przy Wietrznym Wierchu (1112 m n.p.m.) i łączy w taki sposób grzebień Magury Spiskiej [Spišská Magura] z obszarem Pienin.

Szlak turystyczny nr 5706 oznakowany na zielono

Jeziersko [Jezersko] – Jezioro Jezierskie [Jezerské jazero] – Pod Bukowiną [Pod Bukovinou]

Szlak zaczyna się w dolnej części wsi Jeziersko (660 m n.p.m.) i biegnie doliną potoku, początkowo przez obszary rolnicze, następnie skręca z doliny drogą leśną i wznosząc się prowadzi koło Jeziora Jezierskiego przez leśne porosty uszkodzone w wyniku wichury aż do koty Bukowina (1060 m n.p.m.), gdzie łączy się ze znakiem turystycznym oznakowanym na niebiesko nr 2807.

Szlak turystyczny oznakowany na żółto

Falsztyn – Łapsze Niżne – Łapszanka – Osturnia [Osturňa]

Szlak prowadzi z miejscowości Falsztyn, przez zbocza Barwinkowej Góry (725 m n.p.m.) w Pieninach Spiskich do Łapsz Niżnych. Następnie prowadzi przez Groń (792 m n.p.m.), wzdłuż rezerwatu przyrody Niebieska Dolina na Hołowiec (1035 m n.p.m.), w kierunku górnej części Łapszanki, a następnie polną drogą do przejścia granicznego, gdzie łączy się ze szlakiem turystycznym oznakowanym na zielono nr 5707, który prowadzi przez Osturnię do Żdiaru [Ždiar] i Monkovej doliny.

Szlak turystyczny oznakowany na zielono nr 5707

Osturnia [Osturňa] – Pod Príslopom – Żdiar Strednica [Ždiar Strednica] – Monková dolina

Na zielono oznakowany szlak turystyczny łączy wieś Osturnia (737 m n.p.m.) z górną częścią miejscowości Żdiar, nazwaną Strednica (1020 m n.p.m.), która jest ośrodkiem narciarskim oraz z Monkovą doliną (940 m n.p.m.), gdzie łączy się ze szlakiem

oznakowanym na czerwono nr 0906. Szlak został wytyczony między miejscowością Osturnia a Ždiarem okrężną drogą leśną, która w dolnej części prowadzi doliną potoku Bystrá, a później łagodnym wzniesieniem po obydwu stronach potoku aż do przełęczy Pod Príslopom (1135 m n.p.m.), gdzie spoglądając na północ pokazują się nam przepiękne widoki na Tatry Bielskie [Belianske Tatry] ze Ždiarskich Wideł [Ždiarská vidla], a po przeciwnej stronie malowniczy widok doliny Osturni.

Szlak turystyczny oznakowany na czerwono

Łapsze Niżne – Kacwin

Szlak Turystyczny zaczyna się w Łapszach Niżnych, skąd biegnie dalej częścią doliny potoku Bałyze w kierunku na Jakubią Górę (629 m n.p.m.), z której schodzi do wsi Kacwin. Z Kacwina można przejść przez przejście graniczne do sąsiedniej wsi Wielka Frankowa [Veľká Franková] i kontynuować marsz szlakiem turystycznym nr 0906 prowadzącym do Ždiaru [Ždiar] i Monkovej doliny.

Szlak turystyczny nr 0906 oznakowany na czerwono

Wielka Frankowa [Veľká Franková] – Mała Frankowa [Malá Franková] – Magurka – Filipský vrch – Ždiar [Ždiar]

Szlak zaczyna się na skrzyżowaniu w Wielkiej Frankowej (663 m n.p.m.) i prowadzi drogą asfaltową przez całą Małą Frankową (750 m n.p.m.). Na końcu wsi (780 m n.p.m.) skręca w polną drogę i wznosi się stromym zboczem na poziom poziomicy około 900 m n.p.m., gdzie serpentyną skręca poniżej Soliska, a następnie drogą polną wznosi się przez porosty leśne na przełęcz pomiędzy Soliskiem i Magurką na wysokości (1070 m n.p.m.). Z tego miejsca prowadzi dalej na grzebień Magury Spiskiej, który pokonuje na zachód od koty Magurka (1193 m n.p.m.). Do Ždiaru (890 m n.p.m.) szlak schodzi bocznym grzebieniem przez Filipský vrch (1017 m n.p.m.) i dalej biegnie Monkową doliną aż na teren Tatr Bielskich [Belianske Tatry].

Szlak turystyczny nr 2803 oznakowany na niebiesko

Keheľ – Jeziersko [Jezersko] – kota Hrb

Szlak turystyczny zaczyna się przy przystanku autobusowym Keheľ (650 m n.p.m.), na skrzyżowaniu z drogi głównej do wsi Jeziersko i prowadzi doliną aż do stacji narciarskiej, gdzie turysta może podziwiać pozostałości tradycyjnej architektury ludowej. Na początku trasy narciarskiej (1020 m n.p.m.) szlak skręca i gwałtownie wznosi się przez porosty leśne do koty Hrb (1080 m n.p.m.), gdzie łączy się ze szlakiem turystycznym oznakowanym na żółto o numerze 8712.

Szlak turystyczny nr 8712 oznakowany na żółto

Mała Frankowa [Malá Franková] – Hrb – Malá Poľana – Bachledowa Dolina [Bachledova dolina] – Żdiar [Ždiar]

Szlak turystyczny zaczyna się na początku Małej Frankowej, gdzie skręca polną drogą do koty Hrb, przy której spotyka się ze szlakiem turystycznym oznakowanym na niebiesko nr 2803 i ciągnie się dalej koło wyciągów narciarskich do koty Malá Poľana (1130 m n.p.m.), skąd dalej biegnie północnym skrajem areału drogą polną do Doliny Bachledowej, a następnie do miejscowości Żdiar, do przestanku autobusowego (830 m n.p.m.).

Szlak turystyczny nr 8758 oznakowany na żółto

Łapszanka – granica państwowa – Małe Jeziora [Malé jazerá] – Osturnia [Osturňa] pod Bystrou – Osturnia [Osturňa] Krulovský potok – Magurka

Szlak turystyczny zaczyna się w górnej części wsi Łapszanka (830 m n.p.m.) niedaleko granicy państwowej i prowadzi do oddalonej o trzysta metrów granicy, a po jej przekroczeniu opada około 500 m lasem, którym biegnie aż do Małych Jezior (900 m n.p.m.). Następnie biegnie nową drogą do wsi Osturnia pod doliną Bystrá (737 m n.p.m.). Z tego miejsca szlak prowadzi drogą, przez odcinek 2,8 km do strumienia o nazwie Krulovský potok, gdzie schodzi do doliny potoku i po około 500 m skręca na drogę prowadzącą grzebieniem, która przez odcinek około 600 m prowadzi przez obszar zarastających działek rolnych, a następnie kontynuuje bieg przez kompleks leśny wokół Jazera na grzebień Magury, do przełęczy na zachód od Magurki (1193 m n.p.m.), gdzie spotyka się z niebieskim szlakiem grzebieniowym nr 2807.

Szlak turystyczny oznakowany na czerwono

Niedzica–Zamek – Rzepiska

Szlak prowadzi z Niedzicy – Zamku przez główny grzbiet Pienin Spiskich, nazywanych również pasmem Żdiaru [Ždiaru] lub pasmem Hombark. Z tego miejsca szlak prowadzi dalej na południe przez szczyt widokowy Grandeus (795 m n.p.m.) do Łapsz

Wyżnych, a następnie przecina pasmo Magury Spiskiej w jej zachodniej części przez powierzchnie leśne Zarzyk i Foldowka, mijając od zachodu Pawlikowski Wierch (1016) m. n.p.m.), a od wschodu Sarnowską Grapę (936 m. n.p.m.) i dochodzi aż do Rzepisk, skąd można przejść do drogi głównej w kierunku Białki, przed Bukowiną Tatrzańską.

Szlak turystyczny oznakowany na niebiesko

Łysa nad Dunajcem [Lysá nad Dunajcom] – Kacwin – Łapszanka – Trybsz – Przełom Białki – Nowa Biała – Dębno

Szlak Turystyczny zaczyna się na przejściu granicznym Łysa nad Dunajcem, skąd prowadzi w kierunku ośrodka narciarskiego Polana Sosny, na Majową Górę (741 m n.p.m.) aż do wsi Kacwin. Z Kacwina prowadzi na jedno ze wzgórz Magury Spiskiej [Spišská Magura] Kunia Góra (756 m n.p.m.), a następnie prowadzi wzdłuż granicy polsko-słowackiej, koło rezerwatu przyrody Niebieska Dolina, przez Pieskowy Wierch (980 m n.p.m.), górną część Łapszanki, Pusty Wierch i Piłatówkę (1004 m n.p.m.) i lekko opadającym terenem dochodzi do Trybsza. Następnie prowadzi wzdłuż głównej drogi, przechodzi przez rezerwat przyrody Przełom Białki do Nowej Białej, gdzie istnieje możliwość kontynuowania marszu wzdłuż rzeki Białki do Dębna. W Nowej Białej spotyka się ze szlakiem oznakowanym na zielono, który prowadzi z Dursztyna do Zakopanego.

Szlak turystyczny oznakowany na zielono

Jurgów – Brzegi – Bukowina Tatrzańska – Czarna Góra – Trybsz

Szlak zaczyna się na obszarze Jurgowa, na Księżych Polanach pod Okólnym, przy szałasach pasterskich, skąd prowadzi drogami polnymi przez wieś Jurgów do niedalekich Brzegów, a następnie drogami polnymi na wzgórze Koziniec (902 m n.p.m.). Następnie biegnie wzdłuż rzeki Białki do turystycznej miejscowości Bukowina Tatrzańska, a przez most na Białce do Czarnej Góry, skąd wznosi się na szczyt góry o tej samej nazwie, a następnie opada drogami polnym do Trybsza.

Szlak turystyczny oznakowany na zielono

Dursztyn – Krempachy – Nowa Biała (9,4 km)

Ten szlak turystyczny jest częścią dłuższego szlaku łączącego Spisz z Podhalem. Rozpoczyna się w Dursztynie, skąd prowadzi przez Skałki Dursztyńskie w Pieninach Spiskich, gdzie rozciągają się przepiękne widoki na panoramę Tatr, Gorców, Pienin i Jezioro Czorsztyńskie, a następnie biegnie doliną Dursztyńskiego Potoku do Krempach. Z Krempach, po przekroczeniu rzeki Białki, prowadzi dalej do Nowej Białej. Z tego miejsca można zielonym szlakiem przejść ze Spisza na Podhale, aż do Zakopanego.

Przez obszar Zamagurza prowadzą dwa szlaki, które umożliwiają podziwianie najcenniejszych zabytków architektury regionalnej. Są to:

Małopolski Szlak Architektury Drewnianej

Niedzica – Polana Sosny – Trybsz – Czarna Góra – Jurgów

Na tym szlaku podziwiać można kilka malowniczych obiektów drewnianych, które należą do najcenniejszych zabytków architektury ludowej: drewniany spichlerz w Niedzicy, drewnianą zabudowę znajdującą się na Polanie Sosny w Niedzicy – dwór i chatę spiską, kościół pw. św. Elżbiety w Trybszu, zagrodę Korkošów w Czarnej Górze – muzeum kultury ludowej Spisza, kościół pw. św. Sebastiana i Matki Boskiej Różańcowej w Jurgowie oraz zespół szałasów na Polanie Pod Okólnem na obszarze tej miejscowości.

Szlak Architektury Gotyckiej

Frydman – Trybsz – Łapsze Wyżne – Łapsze Niżne– Niedzica – Kacwin – Spiskie Hanuszowce [Spišské Hanušovce] – Maciaszowce [Matiašovce] – Spiska Stara Wieś [Spišská Stará Ves] – Czerwony Klasztor [Červený Kláštor]

Jest to wspólna polsko-słowacka inicjatywa, której główną częścią na obszarze Zamagurza są: kościół we Frydmanie, kościół w Trybszu z jedną z najstarszych panoram Tatr i kościoły w Łapszach Wyżnych, Łapszach Niżnych, Niedzicy, Kacwinie, Spiskich Hanuszowcach, Maciaszowcach, Spiskiej Starej Wsi i klasztorze kartuzów w Czerwonym Klasztorze.

PEŠIA TURISTIKA

Pre pešiu turistiku, ktorú je v zimnom období možné kombinovať s bežeckým lyžovaním, slúžia v oblasti Zamaguria vyznačené turistické chodníky. Na území Pieninského národného parku je možné sa pohybovať výlučne po vyznačených turistických chodníkoch, na ostatnom území Zamaguria je pešia turistika alebo bežecké lyžovanie doporučené po turistických chodníkoch kvôli orientácii v teréne, ale môžete sa pohybovať aj mimo nich po existujúcich a lesných cestách.

Červeno značený turistický chodník č. 0905

Podolínec – Vyšné Ružbachy – Veľký Lipník – Červený Kláštor – Lesnica (35 km)

Chodník začína v Podolínci a prechádza poľnohospodárskou krajinou do Vyšných Ružbách odkiaľ lesnou cestou pokračuje cez kótu Grúň (1038 m n.m.) na hrebeň Spišskej Magury, ktorý prekračuje na Veternom vrchu (1101 m n.m.), odkiaľ sa spúšťa lesmi ochranného pásma Pieninského národného parku do obce Veľký Lipník (580 m n.m.) k rodinnému domu č. 94. Odtiaľ už po území Pienin pokračuje poľnou cestou k odpočívadlu s parkoviskom na štátnej ceste, na hrebeni nad obcou Lesnica (720 m n.m.). V tomto mieste sa stretáva so žltým turistickým chodníkom ktorý prichádza z osady Šľachtová [Szlachtowa] v Poľsku cez hrebeň Malých Pienin. Je to vyhliadkové miesto, z ktorého sú malebné pohľady na krajinu od Vysokých Tatier, cez hrebene a doliny Zamaguria, na celé Pieniny až po Beskid Sądecki v Poľsku. Červený turistický chodník pokračuje najprv poľnohospodárskou krajinou k televíznemu vysielaču nad obcou Veľký Lipník, odkiaľ pokračuje striedavo lesnými porastmi k sedlu Pod Plašnou (840 m n.m.), kde križuje zelený chodník z obce Lesnica do Haligoviec. Ďalej pokračuje najprv opustenými a zarastenými pasienkami, neskôr lesnými komplexmi popod Bielu skalu na sedlo Cerla (610 m n.m.) odkiaľ sú úchvatné pohľady na Tri koruny a prielom Dunajca. V tomto mieste sa spája s modrým turistickým chodníkom a spoločne cez lesný komplex schádza do obce Červený Kláštor na autokemping (480 m n.m.). V úseku od autokempingovej lúky po zastávku autobusu v Lesnici patrí tento turistický chodník k najnavštevovanejším chodníkom v území, pretože v tomto úseku je súčasne aj cykloturistickou trasou a náučným turistickým chodníkom. Po opustení autokampingovej lúky vstupuje turistický chodník do Prielomu Dunajca, ktorým vedie až k sútoku Lesnického potoka s Dunajcom (429 m n.m.). V tomto úseku sa návštevník môže kochať perejami rieky a nebotyčnými vápencovými bralami čnejúcimi sa nad jej hladinou. Chodníkom od sútoku Dunajca s Lesnickým potokom, kde sa stretáva s modro značeným turistickým chodníkom, je možné pokračovať po brehu rieky aj do poľského kúpeľného mestečka Štiavnica [Szczawnica].

Zeleno značený turistický chodník č. 5716

Vyšné Ružbachy – Na Poľane – Horbáľová – Stráňanské sedlo – Vysoké skalky – Javorky

Turistický chodník začína pri minerálnych kúpeľoch vo Vyšných Ružbachoch (620 m n.m.) odkiaľ ide miestnymi komunikáciami východným smerom, okolo lyžiarskych vlekov na lesnú cestu vedúcu údolím potoka Rieka, najprv po poľnohospodárskej krajine a neskôr lesnými komplexmi, ktoré sú prerušované horskými lúkami, na kótu Na Poľane (950 m n.m.). Tu sa turistický chodník stretáva so žlto značeným chodníkom, ktorý ho spája na hrebeni Spišskej Magury s červeno značeným turistickým chodníkom vedúcim na Veterný vrch. Z kóty Na Poľane pokračuje lesnými porastmi severovýchodným smerom, po 400 m stúpaní sa dostáva na hrebeň Spišskej Magury, ktorým pokračuje cez kótu Horbáľová (1010 m n.m.), najskôr lesom, neskoršie poľnohospodárskymi pozemkami na Stráňanske sedlo (730 m n.m.), ktoré tvorí rozvodie medzi riekou Poprad a Dunajec. Na Stráňanskom sedle sa chodník dostáva na územie Pienin odkiaľ pokračuje lúkami a pasienkami až na hrebeň Malých Pienin (970 m n.m.), pričom skoro počas celého výstupu sa nám ponúkajú krásne výhľady na údolie potoka Kamienka a rieky Poprad pri Starej Ľubovni. Na hrebeni Malých Pienin sa stretáva s modro značeným, tzv. Sokolím chodníkom, ktorý vedie hrebeňom Malých Pienin a po prekročení rieky Dunajec ďalej pokračuje hlavným hrebeňom Centrálnych Pienin. Zeleno značený turistický chodník sa po prekročení štátne hranice a hrebeňa Malých Pienin otáča západným smerom do záveru prielomu Homole. Odtiaľ sa dá podniknúť krátky výstup na kótu Vysoké skalky (1050 m n.m.) a pokochať sa malebnými výhľadmi na územie od Vysokých Tatier až po Sądecké Beskydy, alebo hneď zostúpiť turistickým chodníkom divokou a prekrásnou tiesňavou so strmými zrázmi a zaujímavými prírodným spoločenstvami do osady Javorky.

Modro značený turistický chodník č. 2808

Sútok Lesnického potoka – chata Pieniny – obec Lesnica – sedlo Targov – sedlo Cerla – Červený Kláštor

Trasa začína pri sútoku Lesníckeho potoka, v mieste ukončenia červeno značeného turistického chodníka a pokračuje po verejnej komunikácii okolo chaty Pieniny, kde je zastávka autobusu a požičovňa bicyklov, do obce Lesnica. Pri požiarnej zbrojnici a obchode opúšťa verejnú cestu a odkláňa sa na juhozápad do bočného údolia súbežne asi 200 m so zeleno značeným turistickým chodníkom po križovatku poľných ciest, odkiaľ pokračuje poľnou cestou prudkým stúpaním cez zarastené pasienky na sedlo Targov (650 m n.m.), kde sa stretáva so žlto značeným chodníkom, ktorý prichádza do sedla údolím Hút. Z tohto miesta sú pekné výhľady na prielom Dunajca, Tri koruny a na poľnohospodársku krajinu nad obcou Lesnica. Ďalej pokračuje chodník skoro po vrstevnici cez lesné jedľové a bukové porasty až na sedlo Cerla (610 m n. m.), odkiaľ spolu s červeno značeným chodníkom schádza do obce Červený Kláštor.

Zeleno značený turistický chodník č. 5882

Obec Haligovce – sedlo pod Plašnou – obec Lesnica

Zelený turistický chodník začína pri autobusovej zastávke v Haligovciach v západnej časti obce, odkiaľ pokračuje cez potok Lipník poľnou cestou popod Haligovské skaly, ktoré sú dominantou nad obcou Haligovce a prechádza cez pôvodné laznícke osídlenia Majere, Špirky a Jezovka, odkiaľ pokračuje strmým výstupom poza Haligovské skaly ich východným okrajom, opustenými poľnohospodárskymi pozemkami, až na sedlo Pod Plašnou (840 m n.m), kde križuje červenú značku. Na hrebeni je odpočívadlo, z ktorého sa môže návštevník pokochať krajinou v údolí Lesnice, pričom v pozadí sú vidieť hrebene poľských pohorí. Odtiaľ turistický chodník schádza pasienkami do obce Lesnice, kde sa cca 200 m pred obcou spája s modro značeným turistickým chodníkom.

Žlto značený turistický chodník č. 8789

Prielom Dunajca Huty – sedlo Targov

Turistický chodník spája údolím Hutnianskeho potoka dva turistické chodníky červenú a modrú značku. V údolnej časti vedie chodník bývalou osadou Huty, ktorá bola v roku 1968 vysťahovaná a ako pamiatka na ňu sa zachovali terénne úpravy po domoch, pivniciach a záhradách s ovocnými stromami. V ďalšej časti je chodník vedený pasienkami a lesíkmi v údolí potoka.

Žlto značený turistický chodník č. 8594

Lesnica – štátna hranica Šafranovka

Chodník sa začína pri Základnej škole v Lesnici (540 m n.m.), odkiaľ je trasovaný poľnou cestou s miernym stúpaním poľnohospodárskymi pozemkami s drobnými lesíkmi až k štátnej hranici do sedla Pod Šafranovkou (640 m n.m.). Chodník spája dva modré turistické chodníky slovenský a poľský.

Žlto značený turistický chodník č. 8595

Lesnické sedlo – Šlachovky (štátna hranica) – Šlachtová [Szlachtowa]

Turistický chodník začína na sedle nad Lesnicou (720 m n.m.) odkiaľ pokračuje po poľnej ceste a neskôr lúkami a pasienkami po hrebeni medzi katastrom obcí Lesnica a Veľký Lipník až na najvyšší bod svojej trasy Šlachovky (850 m n.m), kde križuje poľský modrý hrebeňový chodník Malými Pieninami a poľnou cestou klesá do osady Šlachtovky v údolí potoka Grajcarek. Počas výstupu aj zostupu sú z chodníka pekné výhľady na okolité územie Pienin, Zamaguria a poľského Sądeckého Beskydu.

Modro značený turistický chodník č. 2807

Vyšné Ružbachy – Kóta Pod Zbojníckym stolom – Toporecké sedlo – Magurské sedlo – Spádik – Smrečiny – Bukovina – Slodičov vrch – Príslop

Chodník je hlavným hrebeňovým chodníkom celej Spišskej Magury, ktorý začína vo Vyšných Ružbachoch odkiaľ vystupuje bočným údolím okolo horárne na kótu Pod Zbojníckym stolom (980 m n.m.), kde sa stretáva so zeleným turistickým chodníkom,

ktorý prepája modrý chodník s červeným chodníkom na Veternom vrchu. Z kóty Pod Zbojníckym stolom pokračuje západným smerom, väčšinou cez kalamitou poškodené lesy v hrebeňových partiách Spišskej Magury až na Toporecké sedlo (802 m n.m.). Na Toporeckom sedle prekračuje štátnu cestu Haligovce – Toporčík a pokračuje mladými lesnými porastmi, po hrebeni asfaltovou lesnou cestou na Magurské sedlo (949 m n.m.). Z Magurského sedla vedie turistický chodník ďalej hrebeňom Spišskej Magury cez kóty Spádik (1088 m n.m.), Smrečiny (1158 m n.m.), Pod Bukovinou (1060 m n.m.), Slodičov vrch 1167 (m n.m.) až k lesnej ceste Osturňa – Ždiar, ktorá je zároveň zeleno značeným turistickým chodníkom. Na tejto ceste v mieste Pod Príslopom (1135 m n.m.) turistický chodník končí. Turistický chodník je tu vedený rozvrátenými lesnými porastmi po lesnej ceste, ktorá je využívaná aj na približovanie dreva. Na tejto časti spišsko-magurského hrebeňa sa chodník pod Bukovinou stretáva so zeleno značeným turistickým chodníkom, ktorý ide z Jezerska. Nad Bachledovou dolinou križuje žltý turistický chodník, ktorý spája Malú Frankovú s Osturňou. Na sedle Magurka križuje červený chodník, ktorý vedie z Poľska cez Veľkú a Malú Frankovú do Ždiaru, odkiaľ pokračuje až do Belianskych Tatier. Na tom istom mieste sa stretáva so žltým chodníkom, ktorý prichádza na hrebeň z Osturne okolo Jazera nad obcou. Dôležitou informáciou je, že medzi Bukovinou a Slodičovým vrchom chodník prechádza vrcholovými časťami lyžiarskeho areálu Bachledová dolina – Jezersko, ktorého služby je možné využiť v zimnom období i na výstup na hrebeň Spišskej Magury.

Zeleno značený turistický chodník č. 5713

Pod Zbojníckym stolom – Veterný vrch

Uvedený chodník spája modro značený turistický chodník č. 2807 z kóty Pod Zbojníckym stolom (980 m n.m.) hrebeňovými partiami lesa s červeno značeným turistickým chodníkom č. 0905 na kóte Veterný vrch (1112 m n.m.) a spája tak hrebeň Spišskej Magury s územím Pienin.

Zeleno značený turistický chodník č. 5706

Jezersko – Jezerské jazero – Pod Bukovinou

Chodník ide z dolnej časti obce Jezersko (660 m n.m.) údolím potoka najprv poľnohospodárskou krajinou, následne odbočuje z údolia na lesnú cestu a pokračuje stúpaním okolo Jezerského jazera cez kalamitou poškodené lesné porasty až pod kótu Bukovina (1060 m n.m.), kde sa spája s hrebeňovým modro značeným turistickým chodníkom č. 2807.

Žlto značený turistický chodník

Falštín [Falsztyn] – Nižné Lapše [Łapsze Niżne] – Lapšanka [Łapszanka] – Osturňa

Trasa vedie z obce Falštín cez stráne Barwinkowej Góry (725 m n.m.) v Spišských Pieninách do Nižných Láps. Následne pokračuje cez Groń (792 m n.m.), pozdĺž prírodnej rezervácie Nebeská dolina [Niebieska Dolina] na Hołowiec (1035 m n.m.) do hornej časti Lapšanky a poľnou cestou na hraničný priechod, kde sa možno napojiť na zeleno značený turistický chodník č. 5707, ktorý vedie cez Osturňu do Ždiaru a Monkovej doliny.

Zeleno značený turistický chodník č. 5707

Osturňa – Pod Príslopom – Ždiar Strednica – Monková dolina

Zeleno značený turistický chodník spája obec Osturňa (737 m n.m.) s hornou časťou obce Ždiar časť Strednica (1020 m n.m.), ktorá je lyžiarskym strediskom a s Monkovou dolinou (940 m n.m.), kde sa spája s červeno značeným chodníkom č. 0906. Chodník je trasovaný medzi obcou Osturňa a Ždiar po odvoznej lesnej ceste, ktorá v spodnej časti vedie údolím potoka Bystrá a neskôr s miernym stúpaním vedie po obidvoch stranách potoka až na sedlo Pod Príslopom (1135 m n.m.), kde sa nám pri pohľade na sever otvárajú úchvatné pohľady na Belianske Tatry so Ždiarskou vidlou a na opačnej strane malebný pohľad do údolia Osturne.

Červeno značený turistický chodník

Nižné Lapše [Łapsze Niżne] – Kacvín [Kacwin]

Turistický chodník začína v Nižných Lapšiach, odkiaľ pokračuje časťou doliny potoka Bałyze na Jakubiu Góru (629 m n.m.), z ktorej schádza do obce Kacvín. Z Kacvína možno hraničným priechodom prejsť do susednej obce Veľká Franková a napojiť sa na turistický chodník č. 0906 smerujúci do Ždiaru a Monkovej doliny.

Červeno značený turistický chodník č. 0906

Veľká Franková – Malá Franková – Magurka – Filipský vrch – Ždiar

Chodník začína na križovatke vo Veľkej Frankovej (663 m n.m.) a vedie asfaltovou cestou cez celú Malú Frankovú (750 m n.m.). Na jej hornom konci (780 m n.m.) sa

odkláňa poľnou cestou strmým stúpaním na úroveň vrstevnice cca 900 m n.m., kde sa serpentinovite otáča popod kótu Solisko a poľnou cestou vystupuje cez lesné porasty na sedlo (1070 m n.m.) medzi Soliskom a Magurkou. Odtiaľ pokračuje na hlavný hrebeň Spišskej Magury, ktorý prekračuje západne od kóty Magurka (1193 m n.m.). Do Ždiaru (890 m n.m.) sa chodník spúšťa po vedľajšom hrebeni cez Filipský vrch (1017 m n. m.) a pokračuje ďalej Monkovou dolinou na územie Belianských Tatier.

Modro značený turistický chodník č. 2803

Keheľ – Jezersko – kóta Hrb

Chodník začína pri autobusovej zástavke Keheľ (650 m n.m.), na križovatke odbočky z hlavnej cesty do obce Jezersko. Trasa je vedená celou dedinou až k údolnej stanici lyžiarskeho areálu, kde môže návštevník obdivovať zvyšky tradičnej ľudovej architektúry. Na začiatku lyžiarskej zjazdovky (1020 m n.m.) odbočuje chodník prudkým stúpaním cez lesné porasty na kótu Hrb (1080 m n.m.), kde nadväzuje na žlto značený turistický chodník č. 8712.

Žlto značený turistický chodník č. 8712

Malá Franková – Hrb – Malá Poľana – Bachledova dolina – Ždiar

Chodník začína na začiatku Malej Frankovej odbočením na poľnú cestu vedúcu hrebeňom Fumanca, najprv poľnohospodárskou krajinou a neskôr lesnými komplexmi na kótu Hrb, kde sa stretáva s modro značeným chodníkom č. 2803 a pokračuje okolo lyžiarskych vlekov na kótu Malá Poľana (1130 m n.m.) odkiaľ pokračuje severným okrajom lyžiarskeho areálu poľnou cestou do Bachledovej doliny a následne do obce Ždiar k autobusovej zastávke (830 m n.m.).

Žlto značený turistický chodník č. 8758

Lapšanka [Łapszanka] – štátna hranica – Malé jazerá – Osturňa pod Bystrou – Osturňa Krulovský potok – Magurka.

Turistický chodník začína v hornej časti obce Lapšanka (955 m n.m.) neďaleko štátnej hranice, na ktorú sa dostane po tristo metroch a po jej prekročení pokračuje klesaním asi 500 m lesom, ktorým sa dostane k Malým jazerám (900 m n.m.) odkiaľ pokračuje novou cestou do obce Osturňa pod dolinou Bystrá (737 m n.m.). Odtiaľ vedie turistická značka cestou 2,8 km ku Krulovskému potoku, kde sa stáča do jeho údolia a asi po 500 metroch odbočuje na hrebeňovú cestu, ktorá vedie asi 600 m zarastajúcou poľnohospodárskou krajinou a následne pokračuje lesnými komplexami okolo Jazera na hrebeň Spišskej Magury do sedla západne od Magurky (1193 m n.m.), kde sa stretáva s modrým hrebeňovým chodníkom č. 2807.

Červeno značený turistický chodník

Nedeca–Zámok [Niedzica–Zamek] – Repiská [Rzepiska]

Chodník vedie z Nedece–Zámku cez hlavný chrbát Spišských Pienin, nazývaných tiež pásmom Ždiaru alebo pásmom Hombark. Odtiaľ trasa pokračuje na juh cez vyhliadkový štít Grandeus (795 m n.m.) do Vyšných Lápš a následne pretína pásmo Spišskej Magury v jej západnej časti cez lesné plochy Zarzyk a Foldowka, míňajúc zo západu Pawlikowski Wierch (1016 m n.m.) a z východu Sarnowską Grapę (936 m n.m.), až do Repísk, odkiaľ možno prejsť po hlavnej ceste k rieke Bialka pred Tatranskou Bukovinou [Bukowina Tatrzańska].

Modro značený turistický chodník

Lysá nad Dunajcom – Kacvín [Kacwin] – Lapšanka [Łapszanka] – Tribš [Trybsz] – Prielom Bialki [Przełom Białki] – Nová Belá [Nowa Biała] – Dębno

Trasa sa začína na hraničnom priechode Lysá nad Dunajcom, odkiaľ smeruje cez lyžiarske stredisko Poľana Sosny na Májovú horu (741 m n.m.) až do obce Kacvín. Z Kacvína pokračuje na jeden z vrchov Spišskej Magury Kunia (756 m n.m.) a následne pozdĺž poľsko-slovenskej hranice, popri prírodnej rezervácii Nebeská dolina [Niebieska dolina], cez Pieskowy Wierch (980 m n.m.), hornú časť Lapšanky, Pusty Wierch a Piľatówku (1004 m n.m.), dlhým klesaním schádza do Tribša. Ďalej pokračuje pozdĺž hlavnej cesty, prechádzajúc cez prírodnú rezerváciu Prielom Bialky, do Novej Belej, odkiaľ je možnosť pokračovať pozdĺž rieky Bialka až do Dębna. V Novej Belej sa stretáva so zeleno značeným chodníkom, ktorý vedie z Durštína až do Zakopaného.

Zeleno značený turistický chodník

Jurgov [Jurgów] – Brzegi – Tatranská Bukovina [Bukowina Tatrzańska] – Čierna Hora [Czarna Góra] – Tribš [Trybsz]

Chodník začína v katastrálnom území Jurgova na Księżych Polanach pod Okólnym pri pastierskych salašoch, odkiaľ vedie poľnými cestami cez obec Jurgov do neďalekých Brzegov a následne poľnými cestami na vrch Koziniec (902 m n.m.). Ďalej pokračuje pozdĺž rieky Bialka do rekreačného strediska Tatranská Bukovina a cez most na Bialke do Čiernej Hory, kde vystupuje do vyšších polôh, odkiaľ schádza poľnými cestami do Tribša.

Zeleno značený turistický chodník

Durštín [Dursztyn] – Krempachy – Nová Belá [Nowa Biała] (9,4 km)

Tento turistický chodník je súčasťou dlhšej trasy, ktorá spája Spiš s Podhalím. Trasa sa začína v Durštíne, odkiaľ vedie cez Durštínske skalky v Spišských Pieninách, kde sa naskytajú prekrásne výhľady na panorámu Tatier, Gorce, Pieniny i Čorštínske jaze-

ro [Jezioro Czorsztyńskie], a dolinou Durštínskeho potoka do Krempách. Z Krempách po prekročení rieky Bialka pokračuje do Novej Belej. Odtiaľ možno po zelenej značke prejsť zo Spiša ďalej na Podhalie až do Zakopaného.

Cez územie Zamaguria vedú tiež dve trasy, na ktorých možno obdivovať najvzácnejšie regionálne architektonické pamiatky. Sú to:

Malopoľská cesta drevenej architektúry

Nedeca [Niedzica] – Polana Sosny – Tribš [Trybsz] – Čierna Hora [Czarna Góra] – Jurgov [Jurgów]

Na tejto trase môžete obdivovať niekoľko malebných drevených objektov, ktoré patria medzi najcennejšie pamiatky miestnej ľudovej architektúry, a to: drevenú sýpku Nedeci, zástavbu na Poľane Sosny v Nedeci, skladajúcu sa z dvora a spišskej chaty, kostol sv. Alžbety v Tribši, hospodárstvo Korkošovcov v Čiernej Hore – múzeum ľudovej kultúry Spiša, kostol sv. Sebastiána a Panny Márie Ružencovej v Jurgove a zoskupenie salašov na Poľane Podkólne.

Cesta gotickej architektúry

Fridman [Frydman] – Tribš [Trybsz] – Vyšné Lapše [Łapsze Wyżne] – Nižné Lapše [Łapsze Niżne] – Nedeca [Niedzica] – Kacvín [Kacwin] – Spišské Hanušovce – Matiašovce – Spišská Stará Ves – Červený Kláštor

Ide o spoločnú poľsko-slovenskú iniciatívu, ktorej hlavnými časťami na území Zamaguria sú: kostol vo Fridmane, drevený kostol v Tribši s najstaršou panorámou Tatier a kostoly vo Vyšných i Nižných Lapšiach, Nedeci, Kacvíne, Spišských Hanušovciach, Matiašovciach, Spišskej Starej Vsi a kartuziánsky kláštor v Červenom Kláštore.

HIKING

There are marked trails for hiking in Zamagurie which can also be used for cross-country skiing in winter. Within the limits of Pieniny National Park, one must stay on the marked hiking trails; in the rest of Zamagurie hiking or cross-country skiing is recommended along hiking trails due to the better orientation in the field, but you may travel off them on other existing roads and forest roads.

Red # 0905 hiking trail

Podolínec – Vyšné Ružbachy – Veľký Lipník – Červený Kláštor – Lesnica (35 km)

This trail starts in Podolínec and runs through farm land to Vyšné Ružbachy, which then takes a forest path and continues to the Grúň peak (elevation: 1038 m) and up to the Spišská Magura ridge. From there, it goes on to Veterný vrch (elevation: 1101 m), where it enters the forest and protected zone of Pieniny National Park and heads to the village of Veľký Lipník (elevation: 580) to house # 94, now within the park limits. It then continues on a dirt road up to a rest stop with a parking lot on the state road, which is on the ridge above the village of Lesnica (elevation: 720 m). On this site, it meets the yellow hiking trail which comes from the Szlachtowa settlement in Poland through the ridge of Lesser Pieniny. This rest stop is a scenic spot which offers scenic views of the countryside of the High Tatras, the ridges and valleys of Zamagurie, all of Pieniny and up to Beskid Sądecki in Poland. The red hiking trail continues through farmland to a TV transmitter above the village of Veľký Lipník, and from there through occasional forest stands to the Pod Plašnou pass (840 m n.m.), where it crosses the green trail from Lesnica to Haligovce. It then heads through abandoned and overgrown pastures and through forest groves under Biela skala to the Cerla saddle (elevation: 610 m), from where there are magnificent views of Tri koruny (Three Crowns) and the Dunajec River Gorge. At this spot it merges with the blue hiking trail and descends through the forest to the campgrounds in Červený Kláštor (elevation: 480 m). The hiking trail from the meadow of the camping site to the bus stop in Lesnica is one of the most visited trails in the region, because in this section it is both a cycling route and also a nature trail. After leaving the campground meadow, the hiking trail enters the Dunajec River Gorge, which leads to the confluence of the Lesnický Stream with the Dunajec (elevation: 429 m). In this section, the visitor can take in the rapids of the river and the sky-scraping limestone cliffs jetting above the surface of the river. Taking the path from the confluence of the Dunajec with the Lesnický Stream, where it meets the blue hiking trail, it is possible to go along the river bank all the way to the Polish spa town of Szczawnica.

Green # 5716 hiking trail

Vyšné Ružbachy – Na Poľane – Horbáľová – Stráňanské sedlo – Vysoké skalky – Javorky

This hiking trail starts by the spa in Vyšné Ružbachy (elevation: 620 m) where it heads east along the road around the ski lifts, where it follows a forest path, then runs through the valley of the Rieka stream, first through farmland and then through forest groves, which are interrupted by mountain meadows, to the Na Poľane marker (elevation: 950 m). At this marker, the hiking trail meets the yellow trail, which connects it with the red hiking trail leading to Veterný vrch on then Spišská Magura ridge. From the Na Poľane marker, the green trail continues through forest vegetation in a northeasterly direction, and after a 400 m climb it reaches the Spišská Magura ridge, which it follows to get to the Horbáľová trail marker (elevation: 1010 m). From there, it first goes through forests and then through farmland to reach Stráňanske sedlo (elevation: 730 m), which forms the watershed between the Poprad and Dunajec rivers. At the Stráňanské pass, the trail enters the territory of Pieniny, from which it continues through meadows and pastures to finally reach the ridge of Lesser Pieniny (elevation: 970 m), while during almost the whole climb, there are beautiful views of the Kamienka stream valley and the Poprad River by Stará Ľubovňa. On the ridge of Lesser Pieniny, it meets the blue trail, known as Sokol chodník (Falcon trail), which leads across the ridge of Lesser Pieniny through the Dunajec River to the main ridge of Central Pieniny. After crossing the national border and the Lesser Pieniny ridge, the green hiking trail turns west to the end of the Homola Gorge. From there, you can take a short hike up to the Vysoké skalky marker (elevation: 1050 m) and enjoy the scenic views of the countryside from the High Tatras to the Beskid Sądecki, or descend the hiking trail with a wild and beautiful gorge, steep slopes and interesting natural communities to the Javorka settlement.

Blue # 2808 hiking trail

Confluence of the Lesnický potok – chata Pieniny – Lesnica – sedlo Targov – sedlo Cerla – Červený Kláštor

This trail starts by the confluence of the Lesnícky Potok (stream), where the red trail ends, and continues along the road past Chata Pieniny, where there is a bus stop and bike rental shop, to the village of Lesnica. By the fire station and shop, it leaves the municipal road and turns southwest to a valley. It then runs along about 200 m with the green trail up to the intersection of dirt roads, from where it continues along a dirt road with a steep climb through overgrown meadows to sedlo Targov (elevation: 650 m) where it meets the yellow trail, which leads to the saddle of the Húty valley. From this place, there are nice views of the Dunajec River Gorge, Tri Koruny (Three Crowns) and the farmland above the village of Lesnica. The trail then contin-

ues through fir and beech stands up to sedlo Cerla (elevation: 610 m); from there it descends to Červený Kláštor along with the red trail.

Green # 5882 hiking trail

Haligovce – sedlo pod Plašnou – Lesnica

This green hiking trail starts by the bus stop in Haligovce in the western part of the village; it leads across the Lipník stream and along a dirt road under the Haligovce cliffs, which are the dominant feature above the village of Haligovce. It then passes through the original mountain settlements of Majere, Špirky and Jezovka, from which it takes a steep climb up behind the eastern edge of the Haligovce cliffs, past abandoned farmland, and up to sedlo Pod Plašnou (elevation: 840 m), where it crosses the red trail. On the ridge, there is a rest point from which the visitor can enjoy the countryside in the Lesnica valley, and in the background one can see the ridges of Polish mountain ranges. From there, the hiking trail descends through pastures to Lesnica, where about 200 m before the village it connects with the blue hiking trail.

Yellow # 8789 hiking trail

Prielom Dunajca Huty – sedlo Targov

This hiking trail connects two hiking trails, a red one and a blue one, through the valley of the Huty stream. In the lower part, the trail runs through the former hamlet of Huty, which was moved in 1968 and as a memorial to it, the landscaping of the homes, cellars and gardens with fruit trees were preserved. In the next part, the trail runs through pastures and forest groves in the valley of the stream.

Yellow # 8594 hiking trail

Lesnica – Šafranovka border crossing

The path starts by the elementary school in Lesnica (elevation: 540 m), from which it is routed through a dirt road with a mild climb through farmlands with small forest groves up to the state border and then to the Pod Šafranovkou saddle (elevation: 640 m). The trail connects two blue hiking trails: one Slovak and one Polish.

Yellow # 8595 hiking trail

Lesnické sedlo – Šlachovky (state border crossing) – Šlachtová

This hiking trail starts at Lesnické sedlo (elevation: 720 m) where it continues along a dirt road and later through meadows and pastures to the ridge between Lesnica and Veľký Lipník up to the highest point of its path, Šlachovky (elevation: 850 m), where it crosses the blue Polish Lesser Pieniny ridge trail and descends on a dirt road to the Šlachtovky settlement in the Grajcarek stream valley. During the rise and descent, there are nice views of Pieniny, Zamagurie and the Polish Beskid Sądecki from the trail.

Blue # 2807 hiking trail

Vyšné Ružbachy – Kóta Pod Zbojníckym stolom – Toporecké sedlo – Magurské sedlo – Spádik – Smrečiny – Bukovina – Slodičov vrch – Príslop

This trail is the main ridge trail for the whole Spišská Magura. It starts in Vyšné Ružbachy, from where it rises through a side valley around the forester's lodge to the Pod Zbojníckym stolom marker (elevation: 980 m) where it meets the green hiking trail, which connects the blue trail with the red one at Veterný vrch. From the Pod Zbojníckym stolom marker, the trail continues westward, mostly through the calamity damaged forests of the Spišská Magura ridgeline up to Toporecké sedlo (elevation: 802 m). At Toporecké sedlo it crosses the state road (Haligovce – Toporec) and continues through young forest groves on the ridge along a paved forest road to Magurské sedlo (elevation: 949 m). From Magurské sedlo the hiking trail continues to follow the Spišská Magura ridge through the Spádik (elevation: 1088 m), Smrečiny (elevation: 1158 m), Pod Bukovinou (elevation: 1060 m), and Slodičov vrch (elevation: 1167 m) markers up to the forest road of Osturňa – Ždiar, where it merges with the green hiking trail. The hiking trail ends on this path at Pod Príslopom (elevation: 1135 m). The hiking trail runs through sporadic forest groves on a forest road which is also used for skidding lumber. On this section of the Spišská Magura ridge, the trail meets the green hiking trail at pod Bukovinou, which leads from Jezersko. Above Bachledová Dolina it crosses the yellow hiking trail, which connects Malá Franková with Osturňa. On the Magurka saddle, it crosses the red trail, which leads from Poland through Veľká a Malá Franková to Ždiar; from there it continues to the Belianske Tatras. In the same place, it meets the yellow trail, which comes onto the ridge from Osturňa by way of Jazero. It is important to note that between the Bukovina and Slodičový peaks, the trail runs along the top part of the Bachledová dolina – Jezersko ski center, whose services you can use in winter to get up to the Spišská Magura ridge.

Green # 5713 hiking trail

Pod Zbojníckym stolom – Veterný vrch

This ridgeline forest trail connects the blue hiking trail (# 2807) from the Pod Zbojníckym stolom marker (elevation: 980 m) with the red # 0905 hiking trail to Veterný vrch (elevation: 1112 m) and thus connects the Spišská Magura ridge with Pieniny.

Green # 5706 hiking trail

Jezersko – Jezerské jazero – Pod Bukovinou

The trail starts in the lower part of the village of Jezersko (elevation: 660 m) and follows the valley of the stream across farmland. Then it turns out of the valley onto a forest road and climbs up around the Jezerské jazera (Jezersko lakes) through calamity damaged forests up to the pod Bukovinou marker (elevation: 1060 m), where it meets the blue # 2807 hiking trail, which runs along the ridge.

Yellow hiking trail

Falsztyn – Łapsze Niżne – Łapszanka – Osturňa

The route runs from the village of Falsztyn through the slopes of Barwinkowa Góra (elevation: 725 m) in Spiš Pieniny to Niżne Łapsze. It then passes through Groń (elevation: 792 m) and along the Niebieska Dolina Nature Reserve up to Hołowiec (elevation: 1035 m) and the upper part of Łapszanka. By taking a dirt road, it leads to the border crossing, where it is possible to take the green # 5707 hiking trail, which leads through Osturňa to Ždiar and Monková dolina.

Green # 5707 hiking trail

Osturňa – Pod Príslopom – Ždiar Strednica – Monková dolina

The green hiking trail connects the village of Osturňa (elevation: 737 m) with the upper part of the village of Ždiar called Strednica (elevation: 1020 m), which is a ski center, and with Monková dolina (elevation: 940 m), where it meets the red # 0906 hiking trail. The trail is routed from Osturňa to Ždiar along the main forest road, where in the lower parts runs along the valley of the Bystrá stream and later with a mild climb runs along both sides of the stream up to the Pod Príslopom Saddle (elevation: 1135 m), where looking to the north, it opens up magnificent views of the Belianske Tatras with the Ždiarská vidla peak, and in the opposite direction the picturesque view of the Osturňa valley.

Red hiking trail

Łapsze Niżne – Kacwin

The hiking trail starts in Łapsze Niżne, where it leads through part of the valley of the Bałyże stream to Jakubia Góra (elevation: 629 m), and from there it descends

to the village of Kacwin. From Kacwin it is possible to cross the border to the neighboring village of Veľká Franková and connect with hiking trail # 0906 leading to Ždiar and Monková dolina.

Red # 0906 hiking trail

Veľká Franková – Malá Franková – Magurka – Filipský vrch – Ždiar

The path starts at the cross roads in Veľká Franková (elevation: 663 m) and leads along a paved road all the way through Malá Franková (elevation: 750 m). At the upper end (elevation: 780 m), it turns onto a dirt road with a steep climb to about 900 m above sea level, where it zigzags under the Solisko point and following a dirt path, it rises through the forest to the saddle (elevation: 1070 m) between Solisko and Magurka. From there it continues along the main ridge of Spišská Magura, which leads just west of Magurka (elevation: 1193 m). The trail runs down to Ždiar (elevation: 890 m) on a spur from the main ridge through Filipský vrch (elevation: 1017 m) and continues through Monková dolina to the Belianske Tatras.

Blue # 2803 hiking trail

Keheľ – Jezersko – Hrb

The trail starts at the Keheľ bus stop (elevation: 650 m), at the intersection of the main road and the road leading to the village of Jezersko, which it follows. The trail runs through the whole village up to the ski center, where visitors can enjoy the sights of the traditional folk architecture. At the beginning of the ski slopes (elevation: 1020 m), the trail turns and makes a steep climb through forests up to Hrb (elevation: 1080 m), where it meets the yellow # 8712 hiking trail.

Yellow # 8712 hiking trail

Malá Franková – Hrb – Malá Poľana – Bachledova dolina – Ždiar

The trail starts at the beginning of Malá Franková by turning onto a dirt road leading along the ridge to Fumanec, first through farmland and then through forests to the Hrb marker, where it meets the blue # 2803 trail and continues around the ski lifts to Malá Poľana (elevation: 1130 m). The trail then leads along the northern edge of the ski center on a dirt road to Bachledová dolina and then to the village of Ždiar ending at the bus stop (elevation: 830 m).

Yellow # 8758 hiking trail

Łapszanka – border crossing – Malé jazerá – Osturňa pod Bystrou – Osturňa Krulovský Potok (stream) – Magurka

The hiking trail starts in the upper part of the village of Łapszanka (elevation: 955 m) not far from the border crossing, which you will get to after three hundred

meters. After crossing it, you'll continue downhill about 500 m through the woods until you reach Malé jazera (Small Lakes) (elevation: 900 m), and from there the trail continues on a new road to the village of Osturňa through a valley to Bystrá (elevation: 737 m). From there, the trail markers lead 2.8 km to the Krulevský stream, where it turns into the stream valley and then after about 500 meters turns onto the ridge trail, which runs about 600 m on farmland. It then continues through forests around Jazera onto the Spišská Magura ridge and to the saddle west of Magurka (elevation: 1193 m), where it meet the blue # 2807 hiking trail.

Red hiking trail

Niedzica–Zamek – Rzepiska

This trail runs from Niedzica–Zamek through the main ridge of Spišské Pieniny, also called the Ždiar band or Hombark band. The trail heads south through the scenic view point called Grandeus (elevation: 795 m) to Wyżne Łapsze and then crosses the western section of the Spišská Magura band through the forested areas of Zarzyk and Foldowka, passing by Pawlikowski Wierch (elevation: 1016 m) from the west and Sarnowską Grapę (elevation: 936 m) from the east, to Rzepiska; from there it is possible to follow the main road to the Białka River before Bukovina Tatranska.

Blue hiking trail

Lysá nad Dunajcom – Kacwin – Łapszanka – Trybsz – Prielom Białki – Nowa Biała – Dębno

The trail begins at the Lysá nad Dunajcom border crossing; from there it heads through the Poľana Sosny ski center to Májová hora (elevation: 741 m) and then to the village of Kacwin. From Kacwin, it continues to Kunia (756 m), one of the peaks of Spišská Magura, and then follows the Slovak-Polish border, near the Niebieska Dolina Nature Reserve, through Pieskowy Wierch (elevation: 980 m), the upper part of Łapszanka, Pusty Wierch and then Piłatówka (elevation: 1004 m), and takes a long descent to Trybsz. Then it continues along the main road, running through the Białka River Gorge Nature Reserve, to Nowa Biała; from here it is possible to continue along the Białka River to Dębno. In Nowa Biała it crosses the green trail, which leads from Dursztyn to Zakopané.

Green hiking trail

Jurgów – Brzegi – Bukowina Tatrzańska – Czarna Góra – Trybsz

The trail starts within the boundaries of Jurgów at Księżych Polanach pod Okólnym by the shepherds' sheepfolds; from there it runs down dirt roads through the village of Jurgów to the nearby village of Brzegi and then along dirt roads to the Koziniec summit (elevation: 902 m). It then continues along the Białka River to the Bukowina Tatrzańska recreational facilities and across the bridge which crosses the Białka and leads to Czarna Góra, where it rises to higher elevations, and finally follows dirt roads to Trybsz.

Green hiking trail

Dursztyn – Krempachy – Nowa Biała (9.4 km)

This hiking route is part of a longer route which connects Spiš with Podhale. The route begins in Dursztyn, then runs through Dursztynske skalky (Dursztyn rocks) in Spišské Pieniny, which offers beautiful panoramas of the Tatras, Gorce, Pieniny and Lake Czorsztyn, and then it runs through the valley of the Dursztyn stream to Krempachy. From Krempachy, after crossing the Białka River, it continues to Nowa Biała. From here it is possible to take the green trail from Spiš further into Podhale and all the way to Zakopané.

There are also two routes that run through Zamagurie which allow you to enjoy the most valuable regional architectural landmarks. These are:

Lesser Poland Wooden Architecture Route

Niedzica – Polana Sosny – Trybsz – Czarna Góra – Jurgów

On this route, you can enjoy several picturesque wooden structures which belong among the most valuable monuments of local folk architecture, and includes: the wooden granary in Niedzica, farmstead in Polana Sosny in Niedzica (made up of a barnyard and Spiš cottages), the Church of Saint Elizabeth in Trybsz, the Korkosz croft in Czarna Góra – the Spiš múzeum of folk culture, the Church of Saint Sebastian and Our Lady of the Rosary in Jurgów and the collection of sheepfolds at Polana Podokólne.

Gothic Architecture Route

Frydman – Trybsz – Łapsze Wyżne – Łapsze Niżne – Niedzica – Kacwin – Spišské Hanušovce – Matiašovce – Spišská Stará Ves – Červený Kláštor

This is a joint Polish-Slovak initiative, whose main elements in Zamagurie are: the church in Frydman, the church in Trybsz (with the oldest landscape paintings of the Tatras) and the churches in Niżne and Wyżne Łapsze, Niedzica, Kacwin, Spišské Hanušovce, Spišská Stará Ves and Cartesian Monastery in Červený Kláštor.

WANDERWEGE

Zum Wandern, das man auch im Winter abwechselnd mit dem Skilaufen betreiben kann, dienen die in der Region Zamagurie markierten Wanderwege. Auf dem Gebiet des Nationalparks Pieniny dürfen ausschließlich markierte Wanderwege benutzt werden. In anderen Teilen der Region Zamagurie wird zur besseren Orientierung im Gelände empfohlen, dass sowohl das Wandern als auch das Skilaufen auf markierten Wanderwegen erfolgt, obwohl man sich auch außerhalb dieser Strecken auf den bestehenden Waldwegen bewegen kann.

Wanderweg Nr. 0905, rot markiert

Podolínec – Vyšné Ružbachy – Veľký Lipník – Červený Kláštor – Lesnica (35 km)

Der Wanderweg beginnt in Podolínec und führt über Felder bis zum Vyšné Ružbachy, von wo er dann auf dem Waldweg über den Geländepunkt Grúň (1038 m) auf den Bergkamm von Zipser Magura steigt. Danach geht's weiter zum Hügel Veterný vrch (1101 m), von wo aus man durch die Wälder der Schutzzone des Nationalparks Pieniny bis zur Ortschaft Veľký Lipník (580 m) bis zum Haus Nr. 94 herabläuft. Von dieser Stelle führt er, bereits auf dem Gebiet von Pieniny, auf einem Feldwege bis zu einem Rast- und Parkplatz an der Staatsstraße, auf einem Kamm über der Ortschaft Lesnica (720 m). Hier kreuzt er den gelben Wanderweg, der von der Ortschaft Szlachtowa in Polen über den Bergkamm von Kleine Pieniny führt. Dies ist ein Aussichtspunkt, von dem sich malerische Aussichten auf die Hohe Tatra, die Gipfel und Täler der Region Zamagurie und Pieniny bis zu Beskid Sądecki in Polen bieten. Der rote Wanderweg führt dann weiter über die Felder bis zum Fernsehsendemast über dem Dorf Veľký Lipník, von wo er teilweise durch Waldflächen zum Plašná-Pass (840 m) verläuft und hier auf den grünen Wanderweg trifft, der von Lesnica nach Haligovce führt. Anschließend geht man durch verlassene und verwachsene Weiden, später durch einen Waldkomplex unterhalb von Biela skala bis zum Cerla-Pass (610 m). Von hier bietet sich ein atemberaubendes Panorama auf die Gipfelgruppe Kronenberg [Trzy Korony] und den Dunajec-Durchbruch. Hier verbindet sich der Wanderweg mit dem blau markierten Wanderweg, mit dem er dann parallel durch einen Waldkomplex bis zum Dorf Červený Kláštor in Richtung Autocampingplatz verläuft (480 m). Auf der Strecke zwischen dem Autocampingplatz und der Bushaltestelle in Lesnica gehört dieser Wanderweg zu den meistbenutzten auf diesem Gebiet und zwar deswegen, weil er gleichzeitig mit einem Radweg und einem Lehrpfad verbunden ist. Hinter dem Autocampingplatz verläuft der Wanderweg dem Dunajec-Durchbruch entlang bis zur Mündung des Baches Lesnický potok in den Dunajec (429 m). Auf dieser Strecke kann der Wanderer Flusskaskaden und himmelhohe Kalksteinfelsen, die über dem Wasserspiegel emporsteigen, bewundern. Auf dem Wanderweg, der sich an der Mündung des Baches Lesnický potok in den Dunajec fortsetzt, an der er auf den blauen Wanderweg trifft, kann man die Wanderung am Flussufer entlang bis zum polnischen Kurort Szczawnica fortsetzen.

Wanderweg Nr. 5716, grün markiert

Vyšné Ružbachy – Na Poľane – Horbáľová – Stráňanské sedlo – Vysoké skalky – Javorky

Der Wanderweg beginnt an den Mineralquellen in Vyšné Ružbachy (620 m), von wo er auf lokalen Wegen in östlicher Richtung an den Skiliften vorbeiführt und dann auf einem Waldweg im Tal des Baches Rieka, zuerst über Felder und dann durch von Bergwiesen unterbrochene Waldkomplexe, bis zum Geländepunkt Na Poľane (950 m) verläuft. Hier kreuzt er sich mit dem gelb markierten Wanderweg, der auf dem Bergkamm von Zipser Magura [Spišská Magura] verläuft, und mit dem rot markierten Wanderweg, der zu Veterný vrch führt. Hinter dem Geländepunkt Na Poľane verläuft er weiter durch Waldflächen in nordöstlicher Richtung, und nach 400 m Bergaufstieg führt er auf den Bergkamm von Zipser Magura und dann über den Geländepunkt Horbáľová (1010 m) weiter durch den Wald und anschließend durch Bauernfelder bis Stráňanské sedlo (730 m). Hier bildet der Pass eine Wasserscheide zwischen den Flüssen Poprad und Dunajec. Vom Stráňanské sedlo-Pass aus erreicht der Wanderweg das Gebiet von Pieniny und führt von dort aus durch Wiesen und Weiden bis zum Kamm von Kleine Pieniny (970 m). Dort bietet sich beim Aufstieg eine schöne Aussicht auf das Tal des Baches Kamienka und das des Flusses Poprad bei Stará Ľubovňa. Auf dem Bergkamm von Kleine Pieniny stößt dieser Wanderweg auf den blau markierten, so genannten Falken-Wanderweg – in der polnischen Literatur Sokola Perć (Falken-Pfad) genannt, der auf dem Kamm von Kleine Pieniny verläuft und sich nach der Überquerung des Flusses Dunajec weiter bis auf den Hauptkamm von Pieniny erstreckt. Der grün markierte Wanderweg biegt nach dem Passieren der Staatsgrenze und des Kammes von Kleine Pieniny in westliche Richtung bis zum Ende des Durchbruches an der Felsschlucht Homole ab. Von hier aus kann man in einem kurzen Aufstieg Vysoké skalky (1050 m) erklimmen und sich für die malerischen Bergaussichten, von der Hohen Tatra bis zu Beskid Sądecki, begeistern oder auf einem Wanderweg, entlang der wilden und schönen Schlucht mit steilen Abhängen und interessanten Pflanzenstandorten, ins Dorf Jaworki gelangen.

Wanderweg Nr. 2808, blau markiert

Lesnický potok – Pieniny – Lesnica – Targov – Cerla – Červený Kláštor

Der Wanderweg beginnt an der Mündung des Baches Lesnický potok, an der Stelle, an der der rot markierte Wanderweg endet, und führt über eine öffentliche Straße an der Chata Pieniny (Berghotel) vorbei, wo sich die Haltestelle und der Fahrradverleih befinden, bis zum Dorf Lesnica. An der Feuerwehrwache und einem Laden verlässt er die öffentliche Straße und biegt südwestlich in ein Nebental, etwa 200 m parallel zum grün markierten Wanderweg ab, dann führt er bis zu einer Feldwegkreuzung, von wo aus er dann weiter auf einem steil ansteigenden Weg durch Dickicht und Weiden bis zum Targov-Pass (650 m) verläuft. Hier trifft er auf den gelb markierten Wanderweg, der durch das Tal Huty zum Pass führt. Von dieser Stelle aus bieten sich schöne Aussichten auf den Dunajec-Durchbruch, den Massiv Kronenberg und landwirtschaftliche Gebiete über dem Dorf Lesnica. Weiter führt der Wanderweg fast auf der Höhenlinie durch Tannen- und Buchenwälder bis zum Cerla-Pass (610 m), und von hier aus verläuft er zusammen mit dem rot markierten Wanderweg bis zum Dorf Červený Kláštor.

Wanderweg Nr. 5882, grün markiert

Haligovce – Plašná-Pass – Lesnica

Der grüne Wanderweg beginnt an der Bushaltestelle in Haligovce im westlichen Dorfteil, von wo er auf einem Waldweg über den Bach Lipník bis zu den Felsen Haligovské skaly führt, die sich über dem Ort Haligovce erheben, und verläuft dann weiter durch das Dorf Majere sowie die Weiler Špirki und Ježovka. Von dort aus steigt er oberhalb von Haligovské skaly, an ihrem östlichen Rand, durch verlassene Bauernfelder bis zum Plašná-Pass (840 m) an, wo er sich mit dem rot markierten Wanderweg kreuzt. Auf dem Bergkamm befindet sich eine Raststätte, von der Wanderer schöne Aussichten in das Tal von Lesnica bewundern und zugleich die Gipfellinien der polnischen Bergketten in der Ferne sehen kann. Von dieser Stelle aus steigt der Wanderweg durch die Weiden herab und führt bis zum Dorf Lesnica, wo er sich etwa 200 m vor der Häuserlinie mit dem blau markierten Wanderweg verbindet.

Wanderweg Nr. 8789, gelb markiert

Durchbruch des Dunajec-Flusses – Huty – Targov-Pass

Dieser Wanderweg verbindet durch das Tal des Baches Huty zwei andere Wanderwege, rot und blau. Im unteren Teil führt der Wanderweg durch den ehemaligen Weiler Huty, der im Jahre 1968 ausgesiedelt wurde. Heute erinnern an den Weiler nur noch Ausschachtungen von Häusern sowie übrig gebliebene Keller und Obstgärten. Im weiteren Teil verläuft der Wanderweg im Bachtal durch Heiden und bewaldete Flächen.

Wanderweg Nr. 8594, gelb markiert

Lesnica – Staatsgrenze in Šafranovka

Der Wanderweg beginnt an der Grundschule in Lesnica (540 m) von wo er auf einem leicht ansteigenden Feldweg, entlang der Anbaufelder und kleiner Wäldchen, bis zur Staatsgrenze am Šafranovka-Pass (610 m) führt. Er verbindet zwei blau markierte Wanderwege, den polnischen und den slowakischen.

Wanderweg Nr. 8595, gelb markiert

Lesnické sedlo – Šlachovky (Saatsgrenze) – Szlachtowa

Der Wanderweg beginnt am Lesnica-Pass (720 m), von wo er auf einem Waldweg und anschließend durch Wiesen und Weiden auf der Kammlinie, an der Gemeindegrenze der Dörfer Lesnica und Veľký Lipník, bis zum höchsten Punkt dieser Strecke Šlachovky führt. Hier kreuzt er sich mit dem blauen polnischen Wanderweg, der auf der Kammlinie von Kleine Pieniny verläuft und auf einem Feldweg ins Dorf Szlachtowa im Tal des Baches Grajcarek herabsteigt. Auf dieser Wanderroute bietet sich beim Aufstieg und Abstieg eine herrliche Aussicht auf Pieniny, die Region Zamagurie und Beskid Sądecki.

Wanderweg Nr. 2807, blau markiert

Vyšné Ružbachy – Höhe Pod Zbojníckym stolom – Toporecké sedlo – Magurské sedlo – Spádik – Smrečiny – Bukovina – Slodičovský vrch – Príslop

Diese Wanderroute ist der Hauptwanderweg der Region, der durch die Bergkämme des ganzen Massivs der Zipser Magura [Spišská Magura] führt. Er beginnt in Vyšné Ružbachy und verläuft im Nebental an einer Försterei bis zum Geländepunkt Pod Zbojníckym stolom (980 m). Hier trifft er auf den grün markierten Wanderweg, der den blauen mit den roten auf dem Gipfel Veterný vrch verbindet. Von der Stelle Pod Zbojníckym stolom aus verläuft er dann weiter in westlicher Richtung, zumeist durch die Windbrüche in den Partien des Kammes Zipser Magura bis zum Pass Toporecké sedlo (802 m). Vom Toporecké sedlo geht es zunächst auf der staatlichen Straße Haligovce – Toporčík weiter, und dann durch junge Waldbestände auf dem Bergkamm auf einem asphaltierten Waldweg bis zum Pass Magurské sedlo (949 m). Von Magurské sedlo verläuft der Wanderweg auf dem Kamm von Zipser Magura weiter über die Geländepunkte Spádik (1088 m), Smrečiny (1158 m) Bukovina (802 m), Slodičovský vrch ((1167 m) bis zum Waldweg Osturňa-Ždiar, der gleichzeitig ein grün markierter Wanderweg ist. Dieser Wanderweg, der durch bewaldete Flächen mit vielen umgestürzten Bäumen charakterisiert ist, verläuft auf einer Straße, die für die Holzrücken genutzt wird, und endet an dieser Straße im Ort Pod Príslopem (1135 m). In diesem Teil des Kammes von Zipser Magura trifft der Wanderweg, der bis nach Bukovina führt, auf die grün markierte Wanderroute, die nach Jezersko führt. Über das Tal Bachledová dolina kreuzt er sich mit dem gelb markierten Wanderweg, der Malá Franková mit Osturňa verbindet. Auf dem Magurka-Pass kreuzt er den rot markierten Wanderweg, der aus Polen durch Veľká Franková bis Ždiar und dann weiter bis zu den Beler Kalkalpen [Belianske Tatry] führt. Am gleichen Ort trifft er auf den gelb markierten Wanderweg, der auf den Bergkamm von Osturňa am See entlang oberhalb des Dorfes führt. Ein wichtiger Hinweis ist, dass

zwischen den Gipfeln Bukovina und Slodičovský vrch der Wanderweg am Talraum von Bachledová dolina – Jezersko verläuft – die hier angebotenen Dienstleistungen kann man auch im Winter in Anspruch nehmen. Man kann von hier auch auf den Kamm der Zipser Magura hinaufsteigen.

Wanderweg Nr. 5713, grün markiert

Pod Zbojníckym stolom – Veterný vrch

Dieser Wanderweg verbindet den blau markierten Wanderweg Nr. 2907 von der Stelle Pod Zbojníckym stolom (980 m) durch die Waldpartien mit dem rot markierten Wanderweg Nr. 0905 am Geländepunkt bei Veterný vrch (1112 m) und verknüpft auf diese Weise den Bergkamm der Zipser Magura [Spišská Magura] mit dem Gebiet von Pieniny.

Wanderweg Nr. 5706, grün markiert

Jezersko – Jezerské jazero – Bukovina

Der Wanderweg beginnt im unteren Teil des Dorfes Jezersko (660 m) und verläuft im Bachtal, zuerst durch landwirtschaftliche Gebiete, dann biegt er vom Tal auf einen Waldweg ein, steigt dann an und führt am See Jezerské jazero vorbei durch infolge von Stürmen stark beschädigte Waldflächen bis zum Geländepunkt Bukovina (1060 m), wo er sich mit dem blau markierten Wanderweg Nr. 2807 verbindet.

Wanderweg, gelb markiert

Falsztyn – Łapsze Niżne – Łapszanka – Osturňa

Der Wanderweg führt vom Ort Falsztyn, über den Hang von Barwinkowa Góra (725 m), in die Zipser Pieniny bis nach Łapsze Niżne, anschließend über Groń (792 m) entlang des Naturreservates Blaues Tal [Niebieska Dolina] auf Hołowiec (1035 m) in Richtung Łapszanka und schließlich auf einem Feldweg bis zum Grenzübergang, wo er auf den grün markierten Wanderweg Nr. 5707 trifft, der dann über Osturňa nach Ždiar und ins Tal Monková dolina führt.

Wanderweg Nr. 5707, grün markiert

Osturňa – Pod Príslopom – Ždiar Strednica – Monková dolina

Der grün markierte Wanderweg verbindet das Dorf Osturňa (737 m) mit dem oberen Teil des Ortes Ždiar, Strednica genannt (1020 m), wo sich ein Skigebiet befindet, sowie mit Monková dolina (940 m), wo er mit dem rot markierten Wanderweg Nr. 0906 zusammentrifft. Der Wanderweg wurde zwischen den Orten Osturňa und Ždiar auf einem durch den Wald führenden Umweg, der im unteren Teil im Bachtal Bystrá und dann auf einer Anhöhe auf beiden Bachseiten bis zum Pod Príslopom-Pass (1135 m) verläuft, markiert, wo sich am Gipfel Ždiarska vidla beim Blick nach Norden eine herrliche Aussicht auf Beler Kalkalpen [Belianske Tatry] und auf der Gegenseite der malerische Ausblick auf das Tal von Osturňa eröffnet.

Wanderweg, rot markiert

Łapsze Niżne – Kacwin

Der Wanderweg beginnt in Łapsze Niżne und verläuft von dieser Stelle an teilweise im Bachtal Bałyze in Richtung Jakubia Góra (629 m), von wo er dann bis zum Dorf Kacwin herabführt. Von Kacwin kann man über den Grenzübergang ins benachbarte Dorf Veľká Franková gelangen und dann die Wanderung auf der Wanderroute Nr. 0906 fortsetzen, die nach Ždiar und Monková dolina führt.

Wanderweg Nr. 0906, rot markiert

Veľká Franková – Malá Franková – Magurka – Filipský vrch – Ždiar

Der Wanderweg beginnt an der Kreuzung in Veľká Franková (663 m) und führt auf dem Asphaltweg durch das ganze Dorf Malá Franková (750 m). Am Dorfende biegt er in einen Feldweg ab und steigt auf einem steilen Hang bis auf die Höhenlinie von etwa 900 m, von wo er dann auf einer Serpentine unterhalb von Solisko abbiegt. Dann steigt er durch Waldflächen bis zum Sattel zwischen Solisko und Magurka in eine Höhe von 1070 m auf. Von dieser Stelle führt er weiter auf den Kamm der Zipser Magura [Spišská Magura], den er westlich vom Geländepunkt Magurka (1193 m) passiert. Nach Ždiar (890 m) verläuft der Wanderweg auf dem Seitenkamm über Filipský vrch (1017 m) und führt dann im Tal Monková dolina bis auf das Gebiet von Beler Kalkalpen [Belianske Tatry].

Wanderweg Nr. 2803, blau markiert

Keheľ – Jezersko – Geländepunkt Hrb

Der Wanderweg beginnt an der Bushaltestelle Keheľ (650 m) an der Kreuzung der Hauptstraße zum Dorf Jezersko und führt im Tal bis zur Ski-Station, wo der Tourist die Überbleibsel der traditionellen Volksarchitektur bewundern kann. Am Beginn der Skipiste (1020 m) biegt der Wanderweg ab und steigt durch Waldflächen bis zum Geländepunkt Hrb (1080 m) steil auf, wo er mit dem gelb markierten Wanderweg Nr. 8712 zusammentrifft.

Wanderweg Nr. 8712, gelb markiert

Malá Franková – Hrb – Malá Poľana – Bachledova dolina – Ždiar

Der Wanderweg beginnt am Anfang des Dorfes Malá Franková, wo er auf einem Feldweg bis zum Geländepunkt Hrb abbiegt, an dem er auf den blau markierten Wanderweg Nr. 2803 trifft. Er führt dann weiter an den Skiliften vorbei bis zum Geländepunkt Malá Poľana (1130 m), von wo er dann am Nordrand des Areals auf einem Feldweg bis Bachledová dolina und anschließend in den Ort Ždiar bis zur Bushaltestelle (830 m) verläuft.

Wanderweg Nr. 8758, gelb markiert

Łapszanka – Staatsgrenze – Malé jazerá – Osturňa pod Bystrou – Osturňa Krulovský potok – Magurka

Der Wanderweg beginnt im oberen Teil des Dorfes Łapszanka (830 m) nicht weit von der Staatsgrenze und führt dann bis zur 300 Meter entfernen Grenze, um nach

deren Überschreitung ungefähr 500 Meter lang durch den Wald bis nach Malé jazerá (900 m) abzufallen. Anschließend verläuft er auf der Straße bis zum Dorf Osturňa ins Tal Bystrá (737 m). Von dieser Stelle an verläuft der Wanderweg auf der Straße auf einer Strecke von 2,8 km bis zum Bach Krulovský potok, wo er ins Bachtal hinabführt und nach etwa 500 m in den Kammweg abbiegt. Dieser führt auf einer Strecke von etwa 600 m durch ein Gebiet mit verwachsenen Feldern, um seinen Verlauf durch einen Waldkomplex um Jazero herum, dann auf dem Kamm von Magura bis zum Pass westlich von Magurka (1193 m) fortzusetzen, wo er mit dem blau markierten Wanderweg Nr. 2807 zusammentrifft.

Wanderweg, rot markiert

Niedzica–Zamek – Rzepiska

Der Wanderweg führt von Niedzica–Zamek über den Hauptkamm von Zipser Pieniny, auch Gebirgszug Ždiar oder Hombark genannt. Von hier aus verläuft der Wanderweg weiter in Richtung Süden über den Aussichtsgipfel Grandeus (795 m) bis Łapsze Wyżne und durchschneidet dann den Gebirgszug der Zipser Magura [Spišská Magura] in seinem westlichen Teil durch die Waldflächen Zarzyk und Foldowka. Dann führt er im Westen an Pawlikowski Wierch (1016 m) und im Osten an Sarnowska Grapa (936 m) vorbei, um bis nach Rzepiska zu gelangen, wo man die Hauptstraße in Richtung Białka vor Bukowina Tatrzańska erreichen kann.

Wanderweg, blau markiert

Lysá nad Dunajcom – Kacwin – Łapszanka – Trybsz – Białka-Durchbruch – Nowa Biała – Dębno

Der Wanderweg beginnt am Grenzübergang Lysá nad Dunajcom, von wo er in Richtung des Skigebietes Polana Sosny, dann auf den Berg Majowa Góra (741 m) bis zum Dorf Kacwin führt. Von Kacwin aus führt er auf einen Hügel der Zipser Magura [Spišská Magura] – Kunia Góra (756 m) und verläuft anschließend entlang der polnisch-slowakischen Grenze, am Naturreservat Blaues Tal [Niebieska Dolina] vorbei, über Pieskowy Wierch (980 m), den oberen Teil von Łapszanka, Pusty Wierch und Piłatówka (1004 m), um dann auf einem leicht abfallenden Gelände den Ort Trybsz zu erreichen. Anschließend führt er an der Hauptstraße entlang durch ein Naturreservat „Białka-Durchbruch“ bis zum Ort Nowa Biała, wo man die Wanderung entlang des Flusses Białka bis nach Dębno fortsetzen kann. In Nowa Biała kreuzt er den grün markierten Wanderweg, der von Dursztyn nach Zakopane führt.

Wanderweg, grün markiert

Jurgów – Brzegi – Bukowina Tatrzańska – Czarna Góra – Trybsz

Der Wanderweg beginnt auf dem Gebiet des Ortes Jurgów, auf den Waldlichtungen Księżne Polany unterhalb von Okólne, bei den Almhütten, von wo er dann auf Feldwegen über das Dorf Jurgów bis zum unweiten Dorf Brzegi und anschließend auf Feldwegen auf die Anhöhe Koziniec (902 m) führt. Dann verläuft er am Białka-Fluss entlang bis zum Ort Białka Tatrzańska und weiter über die Białka-Brücke nach Czarna Góra. Hier steigt er auf den Berggipfel mit demselben Namen an, um anschließend auf Feldwegen nach Trybsz abzufallen.

Wanderweg, grün markiert

Dursztyn – Krempachy – Nowa Biała (9,4 km)

Dieser Wanderweg ist ein Teil einer längeren Wanderroute, die Zips mit Podhale verbindet. Er fängt in Dursztyn an, von wo er über die Felsen Skałki Dursztyńskie in Zipser Pieniny führt, wo sich herrliche Aussichten auf die Tatra, Gorce, Pieniny und den Czorsztyn-Stausee bieten, dann verläuft er im Tal des Dursztyński-Baches bis nach Krempachy. Von Krempachy geht er, nach der Überquerung des Białka-Flusses, weiter in den Ort Nowa Biała. Von hier aus kann man auf dem grün markierten Wanderweg von Zips nach Podhale und weiter bis nach Zakopane wandern. Durch die Region Zamagurie führen zwei Wanderwege, auf denen man die wichtigsten Sehenswürdigkeiten der regionalen Architektur bewundern kann. Dazu gehören.

Die Route der Holzarchitektur von Małopolska

Niedzica – Polana Sosny – Trybsz – Czarna Góra – Jurgów

Auf diesem Wanderweg kann man einige malerische Holzobjekte bewundern, die zu den wertvollsten Baudenkmälern der Volksarchitektur gehören: den hölzernen Kornspeicher in Niedzica, die Holzhäuser auf der Waldlichtung Polana Sosny in Niedzica: das Gutshaus und die Zipser Bauernhütte, die Hl. Elisabethkirche in Trybsz, den Bauernhof der Familie Korkoš in Czarna Góra (das Zipser Museum der Volkskultur), die Kirchen St. Sebastian und Muttergottes vom Rosenkranz in Jurgów und die Almhütten auf der Waldlichtung Polana pod Okólnem in Okólne.

Die Route der gotischen Architektur

Frydman – Trybsz – Łapsze Niżne – Łapsze Wyżne – Niedzica – Kacwin

Dies ist ein gemeinsames polnisch-slowakisches Vorhaben, das in der Region Zamagurie folgende Objekte umfasst: die Kirche in Frydman, die Kirche in Trybsz mit einem der ältesten Tatra-Panoramen (polychrome Malerei) und die Kirchen in Łapsze Niżne, Łapsze Wyżne, Niedzica und Kacwin.

TURYSTYKA ROWEROWA

Dla potrzeb turystyki rowerowej wykorzystywana jest sieć komunikacyjna dróg gminnych i powiatowych, drogi polne i leśne oraz niektóre szlaki turystyczne. Na obszarze pasma ochronnego do turystyki rowerowej można wykorzystywać wszystkie drogi, drogi lokalne, drogi celowe, jak również oznakowane szlaki turystyczne. Oznakowane szlaki rowerowe gwarantują lepszą orientację w terenie oraz przepustowość szlaku. Należy jednocześnie zwrócić uwagę na to, że niektóre szlaki rowerowe przeznaczone są dla bardziej sprawnych cyklistów oraz na to, iż wraz z pogorszeniem się pogody wzrasta poziom ich trudności. Na obszarze Pienińskiego Parku Narodowego do turystyki rowerowej można oprócz dróg publicznych wykorzystywać wyłącznie oznakowane szlaki rowerowe.

Szlak rowerowy oznakowany na czerwono

Przejście graniczne Leśnica [Lesnica] – Leśnica [Lesnica] – Wielki Lipnik [Veľký Lipník] – Haligowce [Haligovce] – Czerwony Klasztor [Červený Kláštor] – Spiska Stara Wieś [Spišská Stará Ves] – Przełęcz Magurska [Magurské sedlo] – Brezová przy Levoczy [Levoča]

Ten szlak rowerowy jest osią całego obszaru, z którą łączą się pośrednio lub bezpośrednio wszystkie pozostałe szlaki rowerowe. Biegnie drogami gminnymi i powiatowymi, a na wytyczonej trasie w Pieninach przebiega przez Przełęcz Leśnicką [Lesnické sedno], grzebień Magury Spiskiej [Spišská Magura] następnie przechodzi przez Przełęcz Magurską.

Szlak rowerowy oznakowany na zielono

Czerwony Klasztor [Červený Kláštor] – ujście Potoku Leśnickiego [Lesnický potok] do Dunajca

Szlak prowadzi z Czerwonego Klasztoru przełomem Dunajca aż do ujścia Potoku Leśnickiego do Dunajca, a w tej części pokrywa się częściowo ze szlakiem nr 0905 oznakowanym na czerwono. Szlak ten nie jest trasą wymagającą. Łączy dwa turystyczne przejścia graniczne, dzięki temu możemy odwiedzić uzdrowiska w Czerwonym Klasztorze i w polskiej Szczawnicy. W związku z dużą liczbą turystów pieszych odwiedzających ten obszar w okresie letniego sezonu turystycznego, należy zachować większą ostrożność na spacerowiczów.

Szlak rowerowy oznakowany na żółto

Leśnica [Lesnica] – Targov – Cerla – Czerwony Klasztor [Červený Kláštor]

Szlak rowerowy łączy dwie sąsiadujące ze sobą wsie i prowadzi przez górski grzebień Pienin. Jest tożsamy z częścią szlaku rowerowego nr 2808 oznakowanego na niebiesko. Jest to szlak o znacznym stopniu trudności, który prowadzi nieutwardzoną

leśną drogą o stosunkowo dużej różnicy wysokości (145 m), po drodze możemy podziwiać malownicze widoki doliny Dunajca.

Szlak rowerowy oznakowany na zielono

Trybsz – Dursztyn – Łapsze Niżne – Łapszanka – Rzepiska – Trybsz

Ten szlak turystyczny jest pętlą, która zaczyna się w miejscowości Trybsz, skąd prowadzi drogą asfaltową w kierunku na Łapsze Wyżne. Z tej drogi skręca w lewo żwirową drogą w kierunku Dursztyna i polnymi ścieżkami prowadzi przez wzgórze Duninówka, Sołtysia Góra (703 m n.p.m.) i Szubieniczna Góra do Łapsz Niżnych, gdzie dalej, w części Glistówka, przecina drogę powiatową i żwirową drogą prowadzi przez Krymerwis, Działkarze, Stawiska do części Pieskowy Wierch (980 m n.p.m.). Kolejny odcinek tego szlaku prowadzi obok pieszego szlaku turystycznego oznakowanego na niebiesko przez Łapszankę, część Pawliki w Rzepiskach, wzgórze Wierzchowina (963 m n.p.m.), skąd ponownie wraca do Trybsza. Na odcinku Łapszanka – Rzepiska szlak prowadzi drogą asfaltową.

Szlak rowerowy oznakowany na niebiesko

Łapszanka – Łapsze Wyżne – Dursztyn – Lorencowe Skałki – Krempachy – Nowa Biała

Szlak rowerowy zaczyna się w górnej części Łapszanki, przy wzgórzu Hołowiec (1035 m n.p.m.), przy pieszym szlaku turystycznym oznakowanym na zielono. Z tego miejsca drogami polnymi prowadzi przez Kurosówkę do Łapsz Wyżnych, gdzie dalej biegnie drogą powiatową do skrzyżowania w centrum wsi, a następnie wzdłuż pieszego szlaku turystycznego oznakowanego na czerwono do wsi Dursztyn. Z Dursztyna prowadzi drogą asfaltową do skrzyżowania ze żwirową drogą obok czerwonej Skały, wzdłuż Dursztyńskich Skałek, skąd rozciągają się przepiękne widoki na panoramę Tatr, Gorców, Pienin i Jezioro Czorsztyńskie, a następnie prowadzi do wsi Krempachy. Z tego miejsca biegnie dalej drogą asfaltową do wsi Nowa Biała, do skrzyżowania ze szlakiem turystycznym oznakowanym na czerwono, prowadzącym do Gronkowa w kierunku na Dębno.

Szlak rowerowy oznakowany na czerwono

Nowa Biała – Dębno – Frydman – Niedzica–Zamek – Niedzica – Łapsze Niżne

Szlak prowadzi z centrum wsi Nowa Biała, drogami polnymi, wzdłuż pieszego szlaku turystycznego oznakowanego na niebiesko do Dębna, gdzie dalej przebiega obok

drogi powiatowej w kierunku na Frydman. We Frydmanie przechodzi przez centrum wsi, a drogą gminną ponownie wraca na drogę powiatową, którą przekracza, a w okolicach Szubienicznej Góry (639 m n.p.m.) dalej przebiega drogą polną do wsi Falsztyn. W Falsztynie ponownie wchodzi na drogę powiatową, którą biegnie aż do wsi Niedzica–Zamek i Niedzica, skąd drogami gminnymi i polnymi przebiega obok wzgórza Bendyk (602 m. n.p.m.), gdzie krzyżuje się ze szlakiem turystycznym oznakowanym na zielono, w kierunku na Łapsze Niżne.

Szlak rowerowy oznakowany na żółto

Frydman – Łapsze Niżne – Kacwin – Łapsze Niżne

Szlak rowerowy zaczyna się w miejscowości Frydman, skąd prowadzi polnymi drogami przez Ostrą Górę (793 m n.p.m.) i Sołtysią Górę (703 m n.p.m.) do Łapsz Niżnych. Stąd dalej biegnie drogami gminnymi przez centrum miejscowości aż do starej drogi łączącej Łapsze Niżne z Kacwinem. W Kacwinie przechodzi przez centrum wsi w kierunku granicy państwowej na Tylki Hawiarskie, gdzie skręca z powrotem do Łapsz Niżnych, do części Działkarze.

Mała pętla Zamagurza

Niedzica – Kacwin – granica państwowa – Wielka Frankowa [Veľká Franková] – Osturnia [Osturňa] – Przełęcz Ždiarska [Ždiarske sedlo] – Podspady [Podspády] – Jurgów – Łapszanka – Łapsze Wyżne – Łapsze Niżne – Niedzica (48 km)

Międzynarodowy szlak rowerowy zaczyna się i kończy w Niedzicy, skąd prowadzi do Kacwina, a wzdłuż Potoku Kacwinianka biegnie do przejścia granicznego, a następnie do wsi Wielka Frankowa. Z Wielkiej Frankowej biegnie dalej przez rezerwat architektury ludowej w Osturni, Ždiarską kotlinę [Ždiarska kotlina] i Podspady w kierunku przejścia granicznego do Jurgowa. W Jurgowie przechodzi obok zespołu unikalnych szałasów w kierunku Rzepisk, a następnie do kotliny Łapszańskiej, gdzie wyłaniają się przepiękne widoki okolicznego krajobrazu. Z Łapszanki biegnie potem do Łapsz Wyżnych i Niżnych, skąd wraca do Niedzicy.

Szlak rowerowy wokół Jeziora Czorsztyńskiego

Trasa nr 1: Pętla wokół jeziora Czorsztyńskiego: Falsztyn – Dębno – przełęcz Snozka – Krośnica – skrzyżowanie (Czorsztyn) – skrzyżowanie (do przystani) – mała zapora – Niedzica–Zamek (39,3 km; 4 – 5 godz.)

Trasa prowadzi drogami asfaltowymi i nadaje się dla każdego rodzaju roweru. Wzdłuż drogi wyłaniają się malownicze widoki jeziora, Zamku Niedzickiego i zamku Czorsztyn, Gorców i Pienin. Ujemnym walorem trasy jest stosunkowo duży ruch drogowy.

Trasa nr 2: Niedzica–Zamek – granica państwowa – Zbójnicki Skok – przystań flisacka – Krościenko – skrzyżowanie do Hałuszowej – mała zapora – Niedzica–Zamek (39,3 km; 4 – 5 godz.)

Trasa prowadzi przez Przełom Dunajca, częściowo po terenach Słowacji i jest odpowiednia dla rowerów górskich przystosowanych do gorszych dróg.

Trasa nr 3: Niedzica–Zamek – Łapsze Niżne – Przełom Białki – Krempachy – Frydman – Niedzica–Zamek (38,5 km; 3,5 – 4,5 godz.)

Pętla okrąża grzbiet Pienin Spiskich – Hombarków, można sobie wybrać tutaj wariant górski lub drogowy, który prowadzi drogami asfaltowymi. Trasa oferuje piękne widoki, prowadzi drogami leśnymi, polnymi o nawierzchni kamienistej.

Trasa nr 4: Falsztyn – Frydman

Trasa jest odpowiednia dla rowerów górskich. Z drogi prowadzącej z Niedzicy do Falsztyna należy zjechać w drogę polną, która przebiega obok punktu wypoczynkowego Chałupki na Polanie i dochodzi do Frydmana.

Trasa nr 5: Niedzica – Czorsztyn

Trasa prowadzi kamienisto-bagnistymi drogami w pobliżu zapory, od skrzyżowania przy drodze Krośnica – Sromowce z Niedzicy do Czorsztyna.

Downhill

Na Zamagurzu znajdują się również bardziej ekstremalne downhillowe trasy rowerowe, które oferują wysoką szybkość ze skokami i przeszkodami – w Bikeparku Sun Bachledová z trasą o długości 1700 m i różnicą wysokości 250 m, gdzie do dyspozycji jest również wypożyczalnia rowerów i ochraniaczy oraz Ośrodek Narciarski Hawrań w Jurgowie, z trasą o długości 2000 m.

CYKLOTURISTIKA

Pre cykloturistiku sa využíva sieť komunikácií druhej a tretej triedy, poľné a lesné cesty a niektoré turistické chodníky. Na území ochranného pásma na cykloturistiku možno využívať všetky cesty, miestne komunikácie, účelové komunikácie ako aj vyznačené cyklotrasy. Vyznačené cyklotrasy zaručujú v teréne lepšiu orientáciu a priechodnosť trasy. Upozorňujeme však, že niektoré cyklotrasy sú určené len pre zdatnejších cykloturistov a platí, že čím horšie je počasie, tým je vyššia ich obtiažnosť. Na území Pieninského národného parku je možné na cykloturistiku využívať okrem verejných komunikácii len vyznačené cyklotrasy.

Červeno značená cyklotrasa

Hraničný priechod Lesnica - Lesnica – Veľký Lipník – Haligovce – Červený Kláštor – Spišská Stará Ves – Magurské sedlo – Brezová pri Levoči

Táto cyklotrasa je osou celého územia, na ktorú priamo alebo nepriamo nadväzujú všetky ostatné cyklotrasy. Je vedená po cestných komunikáciách II. a III. triedy a na svojej trase prechádza v Pieninách Lesnickým sedlom a hrebeň Spišskej Magury prekonáva Magurským sedlom.

Zeleno značená cyklotrasa

Červený Kláštor – sútok Lesnického potoka a Dunajca

Vedie z Červeného Kláštora prielomom Dunajca až po sútok Lesnického potoka a Dunajca, pričom v tejto časti je súbežná s časťou červeno značeného turistického chodníka č. 0905. Cyklotrasa je nenáročná. Spája dva turistické hraničné priechody a umožňuje navštíviť kúpele v Červenom Kláštore a v poľskej Stiavnici [Szczawnica]. Vzhľadom na vysokú návštevnosť územia, najmä počas letnej turistickej sezóny, je potrebné dbať na zvýšenú ohľaduplnosť voči peším turistom.

Žlto značená cyklotrasa

Lesnica – Targov – Cerla – Červený Kláštor

Cyklotrasa spája dve susedné obce cez horský hrebeň Pienin. Je totožná s časťou modro značeného turistického chodníka č. 2808. Je to náročnejšia cyklotrasa po nespevnenom povrchu lesnej cesty s pomerne veľkým prevýšením (145 m), ktorá však umožňuje kochať sa malebnými pohľadmi do údolia Dunajca.

Zeleno značená cyklotrasa

Tribš [Trybsz] – Durštín [Dursztyn] – Nižné Lapše [Łapsze Niżne] – Lapšanka [Łapszanka] – Repiská [Rzepiska] – Tribš [Trybsz]

Tento cyklistický okruh vychádza z obce Tribš, odkiaľ ide po asfaltovej ceste smerom na Vyšné Lapše. Z tejto cesty pokračuje vľavo na štrkovú cestu smerom na Durštín a poľnými chodníkmi cez vrchy Duninówka, Sołtysia Góra (703 m n.m.) a Szubieniczna

Góra do Nižných Láps, kde prekračuje v časti Glistówka okresnú cestu na štrkovú cestu a cez Krymerwis, Działkarze, Stawiska do časti Pieskowego Wierchu (980 m n.m.). Ďalšia časť trasy prechádza popri modro značenom pešom turistickom chodníku cez Lapšanku, časť Pavliky v Repiskách, vrch Wierzchowina (963 m n.m.), odkiaľ sa vracia späť do Tribša. V časti Lapšanka – Repiská ide trasa po asfaltovej obecnej ceste.

Modro značená cyklotrasa

Lapšanka [Łapszanka] – Vyšné Lapše [Łapsze Wyżne] – Durštín [Dursztyn] – Lorencove skalky [Lorencowe Skałki] – Krempachy – Nová Belá [Nowa Biała]

Cyklotrasa sa začína v hornej časti Lapšanky pri vrchu Hołowiec (1035 m n.m.) pri zeleno značenej turistickej trase. Odtiaľ vedie poľnými cestami cez Kurasówkę do Vyšných Láps, kde pokračuje asfaltovou okresnou cestou do centra obce a následne pozdĺž červeno značenej pešej turistickej trasy do obce Durštín. Z Duršína vedie asfaltovou obecnou cestou na križovatku so štrkovou cestou vedľa Czerwonej Skały a pozdĺž Dursztyńskich Skałek, odkiaľ sa naskytajú prekrásne výhľady na panorámu Tatier, Gorce, Pieniny i Čorštínske jazero [Jezioro Czorsztyńskie], do obce Krempachy. Následne pokračuje asfaltovou obecnou cestou do obce Nová Belá, na križovatku z červeno značenou turistickou trasou vedúcou do Gronkowa v smere na Dębno.

Červeno značená cyklotrasa

Nová Belá [Nowa Biała] – Dębno – Fridman [Frydman] – Falštín [Falsztyn] – Nedeca–Zámok [Niedzica–Zamek] – Nedeca [Niedzica] – Nižné Lapše [Łapsze Niżne]

Trasa vedie z centra obce Nová Belá, poľnými cestami, pozdĺž modro značenej pešej turistickej trasy do Dębna, kde ďalej prebieha popri okresnej ceste v smere na

Fridman. Vo Fridmane vchádza do centra obce a obecnou cestou sa vracia späť na okresnú cestu, kde ju prekračuje a v okolí Szubienicznej Góry (639 m n.m.) pokračuje po poľnej obecnej ceste do obce Falštín. Vo Falšíne opätovne vchádza na okresnú cestu, po ktorej prebieha až do obcí Nedeca–Zámok a Nedeca, odkiaľ pokračuje obecnými a poľnými cestami okolo vrchu Bendyk (602 m n.m.), kde sa križuje so zeleno značenou trasou, v smere na Nižné Lapše.

Žlto značená cyklotrasa

Fridman [Frydman] – Nižné Lapše [Łapsze Niżne] – Kacvín [Kacwin] – Nižné Lapše [Łapsze Niżne]

Cyklotrasa začína v obci Fridman, odkiaľ vedie poľnými cestami cez Ostrú Górę (793 m n.m.) a Sołtysią Górę (703 m n.m.) do Nižných Lápš. Odtiaľ pokračuje obecnými cestami cez centrum obce až ku starej ceste spájajúcej Nižné Lapše s Kacvínom. V Kacvíne prechádza centrom obce smerom ku štátnej hranici na Tylki Hawiarskie, kde sa otáča späť do Nižných Lápš do časti Działkarze.

Malý zamagurský okruh

Nedeca [Niedzica] – Kacvín [Kacwin] – štátna hranica – Veľká Franková – Osturňa – Ždiarske sedlo – Podspády – Jurgov [Jurgów] – Lapšanka [Łapszanka] – Vyšné Lapše [Łapsze Wyżne] – Nižné Lapše [Łapsze Niżne] – Nedeca [Niedzica] (48 km)

Medzinárodná cyklotrasa začína i končí v Nedeci, odkiaľ vedie do Kacvína a pozdĺž kacvínskeho potoka k hraničnému priechodu do Veľkej Frankovej. Z Veľkej Frankovej pokračuje cez pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry v Osturni, Ždiarsku kotlinu a Podspády smerom na hraničný priechod do Jurgova. V Jurgove prechádza okolo komplexu unikátnych salašov smerom do Lapšanskej kotliny, kde sa naskytajú pekné výhľady na okolitú krajinu. Z Lapšanky potom pokračuje do Vyšných a Nižných Lápš, odkiaľ sa vracia späť do Nedece.

Cyklotrasy okolo Čorštínskeho jazera [Jezioro Czorsztyńskie]

Cyklotrasa 1: Falštín [Falszyn] – Dębno – sedlo Snozka – Krośnica – križovatka (Czorsztyn) – križovatka (do prístaviska) – malá priehrada – Nedeca–Zámok [Niedzica–Zamek]

Trasa vedie asfaltovými cestami a je dostupná pre bicykle každého druhu. Po ceste sa naskytajú malebné výhľady na jazero, Nedecký hrad i hrad Čorštín [Czorsztyn], Gorce a Pieniny. Nevýhodou je však pomerne veľká cestná premávka.

Cyklotrasa 2: Nedeca–Zámok [Niedzica–Zamek] – štátna hranica – Zbojnícky skok – prístavisko pltí – Krościenko – odbočka do Hałuszovej – malá priehrada – Nedeca–Zámok [Niedzica–Zamek]

Trasa vedie cez Prielom Dunajca, sčasti aj po území Slovenska, a je vhodná najmä pre horské bicykle prispôsobené zlým cestám.

Cyklotrasa 3: Nedeca–Zámok [Niedzica–Zamek] – Nižné Lapše [Łapsze Niżne] – Prielom Bialky [Przelom Białki] – Krempachy – Fridman [Frydman] – Nedeca–Zámok [Niedzica–Zamek]

Okruh obchádza chrbát Spišských Pienin – Hombarków, pričom si môžete vybrať buď horský alebo cestný variant, ktorý vedie asfaltovými cestami. Trasa poskytuje pekné výhľady, vedie lesnými, poľnými a kamenistými cestami.

Cyklotrasa 4: Falštín [Falsztyn] – Fridman [Frydman]

Trasa je vhodná pre horské bicykle. Z cesty vedúcej z Nedece do Falštína je potrebné za Falšínom zísť na poľnú cestu, kadiaľ pokračuje cez odpočívadlo Chałupki na Polanie do Fridmanu.

Cyklotrasa 5: Nedeca [Niedzica] – Čorštín [Czorsztyn]

Trasa vedie kamenisto-bahnistými cestami v blízkosti priehrady z križovatky na ceste Krośnica – Sromowce v Nedeci do Čorštína.

Downhill

Na Zamagurí sa nachádzajú aj extrémnejšie downhillové cyklistické trate, ktoré ponúkajú vysokú rýchlosť so skokmi a prekážkami, a to v Bikeparku Sun Bachledova s traťou s dĺžkou 1700 a prevýšením 250 metrov, kde je k dispozícii aj požičovňa bicyklov a chráničov i v Lyžiarskom stredisku Hawrań v Jurgove s trasou cca 2000 metrov.

CYCLOTOURISM

Cyclotourism makes use of all communication networks, second and third class roads, dirt and forest roads and some hiking trails. In protected zones, cyclists can use all roads, local roads, tertiary roads and marked cycling routes. Marked routes guarantee better orientation and transition between routes in the field. However, we warn you that some cycling routes are meant only for stronger cyclists, and ask you to remember that the worse the weather, the higher the difficulty. In Pieniny National Park, it is possible to ride bikes only on public roads and marked cycling routes.

Red cycling route

Lesnica border crossing – Lesnica – Veľký Lipník – Haligovce – Červený Kláštor – Spišská Stará Ves – Magurské sedlo – Brezová pri Levoči

This cycling route is the axis of the whole territory, which is directly or indirectly linked to all other cycling routes. It runs along II and III class roads and along the way goes through Lesnické sedlo in Pieniny and the Spišská Magura ridge and crosses over Magurské sedlo.

Green cycling route

Červený Kláštor – confluence of the Lesnický Potok and the Dunajec

This route runs from the Červený Kláštor Dunajec Gorge to where the Dunajec meets the Lesnický Potok, and in this part runs concurrent to the red # 0905 hiking path. This cycling route is not difficult. It connects two border crossings and allows you to visit the spa in Červený Kláštor and the one in the Polish town of Szczawnica. Considering the high traffic in this area, especially during the summer tourist season, it is necessary to be more considerate to those who are walking.

Yellow cycling route

Lesnica – Targov – Cerla – Červený Kláštor

This cycling route connects two neighboring villages through the Pieniny mountain ridge. It runs concurrent with part of the blue # 2808 hiking trail. It is a more difficult cycling route along a loose forest road surface with a relatively high ascent (145 m), during which, however, you can admire the scenic views of the Dunajec River Valley.

Green cycling route

Trybsz – Dursztyn– Łapsze Niżne – Łapszanka – Rzepiska – Trybsz

This cycling route runs from the village of Trybsz along a paved road towards Łapsze Wyżne. From this road it continues to the left on a gravel road toward Dursz-

tyn and on dirts trails through the Duninówka hills, Sołtysia Gora (elevation: 703 m) and Szubieniczna Góra to Łapsze Niżne, where in Glistówka it crosses a local paved road onto a gravel road and through Krymerwis, Działkarze, and Stawiska to Pieskowy Wierch (elevation: 980 m). The next part of the route travels along the blue hiking trail through Łapszanka, the Pavliky borough in Rzepiska, and vrch Wierzchowina (elevation: 963 m), from which it returns to Trybsz. In the section of Łapszanka – Rzepiska it runs along a local paved road.

Blue cycling route

Łapszanka – Łapsze Wyżne – Dursztyn – Lorencowe Skałki – Krempachy – Nowa Biała

The cycling route begins in the upper part of Łapszanka by the Hołowiec hill (elevation: 1035 m) by the green hiking path. From there it runs along dirt roads through Kurasówkę to Łapsze Wyżne, where it continues along a paved road to the center of the village and then along the red hiking trail to Dursztyn. From Dursztyn it follows the paved road to an intersection with a gravel road next to Czerwona Skała and along Dursztyńskich Skałek, from which there is a beautiful view of the Tatras, Gorce, Pieniny and Lake Czorsztyn, and then on to Krempachy. Then it continuous along the paved road to Nowa Biała to the intersection with the red hiking trail leading to Gronkowa in the direction of Dębno.

Red cycling route

Nowa Biała – Dębno – Frydman – Falsztyn – Niedzica–Zamek – Niedzica – Łapsze Niżne

The route runs from the center of Nowa Biała, on dirt roads, along the blue hiking trail to Dębno, where it makes its way next to the county road in the direction of Frydman. In Frydman, it runs to the center of the village and by way of the local road returns to the county road, which it then crosses, and near Szubieniczna Góra (elevation: 639 m) continues along dirt roads to Falsztyn. In Falsztyn, it returns to a paved road all the way to Niedzica–Zamek and Niedzica, where it follows local and

dirt roads around Góra Bendyk (elevation: 602 m), where it crosses the green route, back towards Łapsze Niżne.

Yellow cycling route

Frydman – Łapsze Niżne – Kacwin – Łapsze Niżne

The cycling route begins in the village of Frydman; from there it runs along dirt roads through Ostrą Górę (elevation: 793 m) and Sołtysią Górę (elevation: 703 m) to Łapsze Niżne. It then continues on the village roads to the center and then to the old road which connects Łapsze Niżne with Kacwin. In Kacwin, it goes through the center of the village towards the border crossing in the direction of Tylki Hawiarskie, where it turns back to the Działkarze settlement in Łapsze Niżne.

Small loop around Zamagurie

Niedzica – Kacwin – border crossing – Veľká Franková – Osturňa – Ždiarske sedlo – Podspády – Jurgów – Łapszanka – Łapsze Wyżne – Łapsze Niżne – Niedzica (48 km)

This international cycling route begins and ends in Niedzica, from which it runs first to Kacwin and then along the stream and across the border to Veľká Franková.

From Veľká Franková it continues through the folk architecture reservation in Osturňa, the Ždiar basin and Podspády in the direction of the border crossing to Jurgów. In Jurgów, it passes a unique complex of shepherds' cabins towards the Lapszanka basin, where there are nice views of the surrounding countryside. From Łapszanka, it then continues to Łapsze Wyżne and Łapsze Niżne, where it returns back to Niedzica.

Cycling routes around Lake Czorsztyn

Cycling route 1: Trip around Lake Czorsztyn: Falsztyn – Dębno – sedlo Snozka – Krośnica – junction (Czorsztyn) – junction (to the dock) – small dam – Niedzica–Zamek (39.3 km; 4 – 5 hours)

This route goes on paved roads and is acceptable for all kinds of bikes. Along the route, there are picturesque views of the lake, Niedzica and Czorsztyn castles, Gorce and Pieniny. The disadvantage, however, is the relatively high traffic on the road.

Cycling route 2: Niedzica–Zamek – border crossing – Zbojnícky skok – raft landing – Krościenko – turning to Hałuszová – small reservoir – Niedzica–Zamek (39.3 km; 4 – 5 hours)

This route leads through the Dunajec River Gorge, part of it in Slovakia, and it is suitable more for mountain bikes adapted to poor roads.

Cycling route 3: Niedzica–Zamek – Łapsze Niżne – Prielom Białki – Krempachy – Frydman – Niedzica–Zamek (38.5 km; 3.5 – 4.5 hours)

This route goes around the back side of Spiš Pieniny – Hombarków, and you can choose either a mountain option, which runs through forest, dirt and gravel roads, or a road option, which runs along paved roads. The route offers nice views.

Cycling route 4: Falsztyn – Frydman

This route is only appropriate for mountain bikes. From the road leading from Niedzica to Falsztyn, once you've passed Falsztyn it is necessary to go onto a dirt road, where it continues to the rest stop of Chałupki na Polanie up Frydman.

Cycling route 5: Niedzica – Czorsztyn

The route runs along gravel-mud paths near the dam from the intersection on the Krośnica - Sromowce road in Niedzica to Czorsztyn.

Downhill

In Zamagurie, you can even find extreme downhill cycling routes which offer high speeds, jumps and obstacles. These are in Bikepark Sun Bachledova, with a 1700 meter trail and a drop of 250 meters, where bike rentals and protective gear are available, and in the Hawrań Ski Center in Jurgów, with a trail of about 2000 meters.

RADWEGE

Für den Fahrradtourismus werden vor allem das Verkehrsnetz von Gemeinde- und Kreisstraßen, die Feld- und Waldwege sowie einige Wanderwege genutzt. Auf dem Gebiet der Schutzzone können für den Fahrradtourismus alle Hauptstraßen, lokale Straßen, Wald- und Feldweg sowie markierte Wanderwege in Anspruch genommen werden. Die markierten Radwege ermöglichen eine bessere Orientierung im Gelände und sorgen um größere Kapazität der Touristenruten. Man soll aber dabei bedenken, dass manche Radwege für etwas kräftigere Radfahrer vorgesehen sind, und dass deren Schwierigkeitsgrad mit der Verschlechterung der Wetterverhältnisse ansteigt. Auf dem Gebiet des Nationalparks Pieniny dürfen außer öffentlichen Straßen ausschließlich markierte Radwege benutzt werden.

Radweg, rot markiert

Grenzübergang Lesnica – Lesnica – Veľký Lipník – Haligovce – Červený Kláštor – Spišská Stará Ves – Magurské sedlo – Brezová pri Levoči

Dieser Radweg stellt die Achse des gesamten Gebietes dar, mit der alle anderen Radwege direkt oder indirekt verbunden sind. Er verläuft auf Gemeinde- und Kreisstraßen und überquert auf der markierten Route in Pieniny den Pass Lesnické sedlo; den Bergkamm der Zipser Magura bewältigt er über den Pass Magurské sedlo.

Radweg, grün markiert

Červený Kláštor – Mündung des Baches Lesnický potok in den Fluss Dunajec

Der Radweg führt von Červený Kláštor dem Dunajec-Durchbruch entlang bis zur Mündung des Baches Lesnický potok in den Dunajec. Auf dieser Strecke deckt sich dieser Radweg teilweise mit dem rot markierten Weg Nr. 0905. Der Radweg ist nicht besonders schwer. Er verbindet zwei Grenzübergänge und ermöglicht den Besuch des Kurortes in Červený Kláštor. Im polnischen Kurort Szczawnica soll wegen der großen Anzahl von Wanderer, die dieses Gebiet in den Sommermonaten besuchen, auf Spaziergänger besondere Rücksicht genommen werden.

Radweg, gelb markiert

Lesnica – Targov – Cerla – Červený Kláštor

Dieser Radweg verbindet zwei benachbarte Dörfer und führt über den Bergkamm von Pieniny. Er deckt sich zum Teil mit dem blau markierten Radweg Nr. 2808. Es ist ein Weg von hohem Schwierigkeitsgrad, verläuft auf einem nicht befestigten Wald-

weg mit einem relativ großen Höhenunterschied (145 m) und bietet malerische Aussichten auf das Dunajec-Tal.

Radweg, grün markiert

Trybsz – Dursztyn – Łapsze Niżne – Łapszanka – Rzepiska – Trybsz

Dies ist eine Radschleife, die im Ort Trybsz beginnt, und auf einer Asphaltstraße Richtung Łapsze Wyżne verläuft. Der Weg verlässt dann die Straße und biegt nach links in eine Kiesstraße Richtung Dursztyn ab, dann führt er auf Feldwegen über die Anhöhen Duninówka, Sołtysia Góra (703 m) und Szubieniczna Góra bis nach Łapsze Niżne. Im weiteren Verlauf überquert er in Glistówka eine Kreisstraße und führt dann auf einem Kiesweg über Krymerwis, Działkarze, Stawiska bis nach Pieskowy Wierch (980 m). Der weitere Teil dieses Radweges führt parallel zum blau markierten Wanderweg über Łapszanka, einen Teil von Rzepiska genannt Pawliki, und die Anhöhe Wierzchowina (963 m), von wo er wieder nach Trybsz zurückkehrt. Auf der Strecke zwischen Łapszanka und Rzepiska verläuft er auf einer Asphaltstraße.

Radweg, blau markiert

Łapszanka – Łapsze Wyżne – Dursztyn – Lorencowe Skałki – Krempachy – Nowa Biała

Der Radweg beginnt im oberen Teil von Łapszanka, auf der Anhöhe Hołowiec (1035 m) an dem grün markierten Wanderweg. Von hier aus führt er auf Feldwegen über Kurasówka nach Łapsze Wyżne. Weiterhin verläuft er auf einer Kreisstraße bis zur Kreuzung im Dorfzentrum und anschließend dem rot markierten Wanderweg entlang bis zum Dorf Dursztyn. Von Dursztyn führt er auf einer Asphaltstraße bis zur Kreuzung mit dem Kiesweg neben dem Felsen Czerwona Skała, entlang von Durszтyńskie Skałki, von wo sich ein herrlicher Ausblick auf das Panorama der Tatra sowie die Bergketten Gorce, Pieniny sowie den Czorsztyn-Stausee bietet, bis zum Dorf Nowa Biała, bis der Radweg schließlich auf den rot markierten Wanderweg trifft, der nach Gronkowo, Richtung Dębno führt.

Radweg, rot markiert

Nowa Biała – Dębno – Frydman – Niedzica–Zamek – Niedzica – Łapsze Niżne

Der Radweg führt vom Dorfzentrum Nowa Biała auf Feldwegen dem blau markierten Wanderweg entlang bis nach Dębno, wo er weiter neben der Kreisstraße in Richtung Frydman verläuft. In Frydman führt er durch die Dorfmitte und kehrt dann auf einer Gemeindestraße zur Kreisstraße zurück, die er in der Nähe von Szubieniczna

Góra (639 m) überquert. Anschließend führt er weiter auf einem Feldweg nach Falsztyn. In Falsztyn kehrt der Radweg wieder zur Kreisstraße zurück, auf der er bis ins Dorf Niedzica–Zamek und Niedzica verläuft. Von dieser Stelle aus geht es dann weiter auf Gemeindestraßen und Feldwegen an der Anhöhe Bendyk (602 m) vorbei, wo sich der Radweg mit dem grün markierten Wanderweg in Richtung Łapsze Niżne kreuzt.

Radweg, gelb markiert

Frydman – Łapsze Niżne – Kacwin – Łapsze Niżne

Der Radweg beginnt im Ort Frydman und führt von hier auf Feldwegen über Ostra Góra (793 m) und Sołtysia Góra (703 m) nach Łapsze Niżne. Dann verläuft er weiter auf Gemeindestraßen durch die Ortsmitte bis zur alten Straße, die Łapsze Niżne mit Kacwin verbindet. In Kacwin durchquert er die Dorfmitte in Richtung der Staatsgrenze in Tylki Hawiarskie, wo er nach Łapsze Niżne und Teil dieses Dorfes namens Działkarze wieder abbiegt.

Kleine Zamagurie-Schleife

Niedzica – Kacwin – Staatsgrenze – Veľká Franková – Osturňa – Ždiarske sedlo – Podspády – Jurgów – Łapszanka – Łapsze Wyżne – Łapsze Niżne – Niedzica (48 km)

Der internationale Radweg beginnt und endet in Niedzica, von wo er nach Kacwin führt. Neben dem Bach Kacwinianka verläuft er bis zum Grenzübergang und dann bis zum Dorf Veľká Franková. Von Veľká Franková aus führt er weiter durch das Reservat der Volksarchitektur in Osturňa, durch den Talkessel Ždiarske sedlo und Podspády in Richtung des Grenzüberganges nach Jurgów. In Jurgów verläuft er an einer Gruppe einzigartiger Almhütten vorbei in Richtung Rzepiska und anschließend zum Talkessel Kotlina Łapszańska, wo sich ausgezeichnete Ausblicke auf die umgebende Landschaft bieten. Von Łapszanka geht der Radweg weiter nach Łapsze Wyżne und Niżne, und von dort kehrt er nach Niedzica zurück.

Radweg um den Czorsztyn-Stausee

Route Nr. 1: Rundweg um den See: Falsztyn – Dębno – Snozka-Pass – Krośnica – Kreuzung (Czorsztyn) – Kreuzung (Richtung Floßanlegestelle) – kleiner Staudamm – Niedzica–Zamek (39,3 km; 4-5 Std.)

Die Route verläuft auf Asphaltstraßen und eignet sich für alle Arten von Fahrrädern. Unterwegs wird man von malerischen Ausblicken auf den See, die Burg in Niedzica und die Burg in Czorsztyn, auf Gorce und Pieniny begleitet. Die Route hat nur einen Nachteil – den relativ regen Straßenverkehr.

Route Nr. 2: Niedzica–Zamek – Staatsgrenze – Zbójnicki Skok (Räubersprung) – Floßanlegestelle – Krościenko – Kreuzung nach Hałuszowa – kleiner Staudamm – Niedzica–Zamek (39,3 km; 4-5 Std.)

Die Route führt am Dunajec-Durchbruch entlang, teilweise auf dem Gebiet der Slowakei, und eignet sich für Mountainbikes, die für schlechtere Straßen ausgelegt sind.

Route Nr. 3: Niedzica–Zamek – Łapsze Niżne – Durchbruch des Białka-Flusses – Krempachy – Frydman – Niedzica–Zamek (38,5 km; 3,5 - 4,5 Std.)

Die Schleife umkreist den Bergkamm von Zipser Pieniny – Hombarki. Hier kann man zwischen einer Berg- und einer Asphaltstraßenvariante wählen. Die Route bietet wunderschöne Aussichten und verläuft über Wald- und Feldsteinwege.

Route Nr. 4: Falsztyn – Frydman

Diese Route ist für Bergräder gedacht. Von der Straße, die aus Niedzica nach Falsztyn führt, biegt man in einen Feldweg ab, der am Rastplatz Chałupki vorbei und dann bis nach Frydman führt.

Route Nr. 5: Niedzica – Czorsztyn

Die Route führt auf Stein- und Sumpfwegen in der Nähe des Staudamms vorbei, von der Straßenkreuzung Krośnica-Sromowce, ausgehend von Niedzica nach Czorsztyn.

Downhill

In der Region Zamagurie befinden sich extreme Downhill-Radwege, die eine hohe Geschwindigkeit mit Sprüngen und Hindernissen bieten. Diese findet man im Bikepark Sun Bachledová mit einer Routenlänge von 1700 m und einem Höheunterschied von 250 m, wo auch ein Rad- und Schutzausrüstungsverleih zur Verfügung steht, und ebenfalls im Skizentrum Hawrań in Jurgów mit einer Routenlänge von 2000 m.

TURYSTYKA WODNA

Rzeki przepływające przez obszar Zamagurza stworzyły w niektórych miejscach przepiękne przełomy. Spływ nimi wzmacnia wrażenia związane z pobytem wśród dzikiej przyrody, a w ofercie znajdują się również inne sporty adrenalinowe, jak rafting, czy kanadyjkarstwo. Jeziora naturalne lub stworzone sztucznie nadają się natomiast do rejsów wodnych. W rejonie Zamagurza znajdują się również źródła mineralne, których działanie można sprawdzić w miejscowym uzdrowisku.

Spływ tratwami

1

Jedną z największych atrakcji na obszarze Zamagurza jest **spływ Dunajcem tratwami flisackimi (1)**. Spływ był w przeszłości ważnym środkiem transportu towarów i osób z Zamagurza aż do Morza Bałtyckiego. Do spływu rekreacyjnego rzekę zaczęto wykorzystywać dla gości polskiego miasteczka uzdrowiskowego Szczawnicy, dla których na tratwach przygrywała muzyka, a na miejscach, w których niosło się echo artylerzyści strzelali z moździerzy. Na obszarze Słowacji atrakcja ta zaczęła zdobywać zwolenników dopiero po I wojnie światowej. Obecnie flisacy z Zamagurza spływają Dunajcem do przystani końcowej w Leśnicy [Lesnica], z przystani w Spiskiej Starej Wsi [Spišská Stará Ves] – Nokle (14 km), Majerów [Majere] (11 km), Czerwony Klasztor [Červený Kláštor] – Kvašné lúky (10 km) i Czerwony Klasztor – od muzeum (9 km). Spływ trwa od kwietnia, kiedy odbywa się uroczyste otwarcie wód Dunajca, do października, a w zależności od warunków atmosferycznych również i dłużej. Spływ trawa od 1 do 3 godzin, w zależności od długości i poziomu rzeki. Po słowackiej stronie kończy się w Leśnicy [Lesnica], przy przejściu granicznym do Polski (Szczawnica) i Chata Pieniny. Po spływie rzeką z powrotem wrócić można pieszo, na wypożyczonym rowerze lub autobusem. Na końcu spływu istnieje możliwość zorganizowania pikniku na łonie natury, pod zadaszeniem z bali, z degustacją specjałów kuchni góralskiej przy akompaniamencie ludowej muzyki.

Rafting

Rwącą rzeką Dunajec spłynąć można również **na pontonie (2)**, czy też na innych łodziach sportowych, które znajdziemy w wypożyczalni. Zainteresowani mogą spłynąć również z instruktorem. Czas trwania spływu i jego długość uzależniona jest od wyboru jednej z kilku tradycyjnych tras:
Czerwony Klasztor – Leśnica: 9 km, cca 2 godz.;
Spiska Stara Wieś – Leśnica: 17 km, cca 4,5 godz.;
Niedzica – Krościenko: 26 km, cca 7 godz.;
Spiska Stara Wieś – Stary Sącz, 50 km, cca 2-3 dni.

Do spływu odpowiednia jest również rzeka Białka, która stworzyła w wapiennych skałach przełom o długości 100 m i do dnia dzisiejszego zachowała naturalny, górski charakter. Na wielu odcinkach znajdują się małe kaskady i meandry, które w pełni umożliwiają delektowanie się spływem po rwącej wodzie.

Rekreacja i rejsy wycieczkowe

Spokojniejsze rejsy oferuje Jezioro Czorsztyńskie (529 m n.p.m.), które składa się dwóch sztucznych akwenów, wykorzystywanych przez Zespół Elektrowni Wodnych w Niedzicy. Jezioro o powierzchni 1120 ha i pojemności 235 mln m^3, przegrodzone zaporą o długości 404 m i wysokości 56 m, wykorzystywane jest również co celów sportowo-rekreacyjnych, do kąpieli, wioślarstwa, rowerów wodnych oraz jachtingu. Ośrodki rekreacyjne z wypożyczalniami sprzętu wodnego i przystaniami znajdują się we Frydmanie i w Niedzicy–Zamku. Od maja do października z przystani pod zamkiem w Niedzicy–Zamku można skorzystać z rejsów dziennych i nocnych dwoma statkami rejsowymi zabierającymi na pokład 45 i 135 osób. Rejsy oferują przepiękne widoki na panoramę okolicznej przyrody pienińskiej, widoki zapory i średniowiecznych zamków warownych w Niedzicy i Czorsztynie. W sezonie pomiędzy zamkami kursują również gondole.

Uzdrowisko

Na Zamagurzu wykorzystać można również lecznicze walory wody mineralnej. Oprócz ogólnie dostępnych źródeł we wsiach Haligowce, Kacwin, Łapsze Wyżne, Lechnica, Osturnia, Straniany, Wielka Leśna i Wielki Lipnik, w Czewonym Klasztorze, w części Smerdżonka, znajduje się źródło siarkowodorowe posiadające wiele substancji mineralnych, przy którym wybudowany został kompleks leczniczy. Lecznicze właściwości wody wykorzystywane są do leczenia schorzeń skóry, schorzeń układu ruchu, schorzeń neurologicznych, schorzeń układu pokarmowego; w tkankach poprawia się sprężystość, mają też właściwości analgetyczne, przeciwzapalne i antyseptyczne. Uzdrowisko poleca rozmaite zabiegi – różnego rodzaju masaże, kąpiele mineralne, ćwiczenia, termoterapię, leczenia światłem oraz muzykoterapię, które oprócz walorów leczniczych mają działanie również relaksacyjne.
Kontakt: Kúpele Červený Kláštor – Smerdžonka, 059 06 Červený Kláštor 147,
web: www.kupeleck.sk, www.smerdzonka.eu, tel./fax: +421 52 482 20 06, tel. kom.: +421 914 338 820, e-mail: recepcia@kupeleck.sk.

VODNÁ TURISTIKA

Vodnú turistiku možno na Zamagurí prevádzať na miestnych vodných tokoch, z ktorých viaceré vytvorili unikátne prielomy s divokou vodou, vhodné aj pre splav raftom, kanoe, kajakom, či nafukovacích člnoch. Najväčšou atrakciou je však splav na tradičných drevených pltiach. Prírodné alebo umelo vytvorené jazerá zas vytvárajú možnosti na člnkovanie, rybolov, windserfing, či vyhliadkové plavby. V oblasti Zamaguria sa nachádzajú aj liečivé pramene, ktorých účinok možno okúsiť v miestnych kúpeľoch.

Splav na pltiach

Jednou z najvyhľadávanejších atrakcií v oblasti Zamaguria je **splav prielomu Dunajca na pltiach (1)**. Pltníctvo bolo v minulosti dôležitým prostriedkom na prepravu tovaru a osôb zo Zamaguria až k Baltickému moru. Na rekreačnú plavbu začali Zamagurčania túto pohraničnú rieku využívať až po prvej svetovej vojne. V súčasnosti si môžete unikátnu plavbu na drevenej plti vychutnať od apríla, kedy sa koná slávnostné otvorenie vôd Dunajca, do októbra a v závislosti od počasia aj dlhšie. Splav trvá od 1 do 3 hodín podľa dĺžky a hladiny rieky. Počas splavu máte príležitosť obdivovať krásy pieninskej prírody a započúvať sa do tajomných miestnych legiend v podaní skúsených pltníkov, ktorí s vami splavia rieku tak, ako to kedysi robili ich predkovia. V oblasti Zamaguria je možnosť splaviť rieku Dunajec na plti z týchto prístavísk:

2

Červený Kláštor – od múzea (9 km), kontakt: Pltníctvo Dunajec, 059 06 Červený Kláštor 86, tel. +421 907 929 174, e-mail: lainczova@pltnictvo.eu**,** web: www.pltnictvo.eu, tel.: +421 52 482 20 86, +421 905 359 473, e-mail: hubcej@hubcej-plte.sk, web: www.hubcej-plte.sk;

Červený Kláštor – Kvašné lúky (10 km), kontakt: 1. Pltnícka a Turistická Spoločnosť na Dunajci Červený Kláštor, s.r.o., 059 06 Červený Kláštor 93, tel.: +421 52 482 26 56, +421 52 439 71 05, +421 52 482 27 85, e-mail: hrivko@1-pltnicka.sk, simonik@1-pltnicka.sk, solar@1-pltnicka.sk, web: www.1-pltnicka.sk;

Majere (11 km), kontakt: Združenie pltníkov Dunajec s.r.o. Majere, 061 01 Majere 34**,** tel.: +421 52 482 28 40, +421 52 482 27 23, +421 905 294 699, e-mail: velicka@pltnictvo.sk, web: www.pltnictvo.sk;

Spišská Stará Ves – Nokle (14 km), kontakt: ul. SNP 123, 061 01 Spišská Stará Ves, tel: +421 52 482 25 06, +421 905 398 249, e-mail: info@antiquavilla.sk.

Splav končí v obci Lesnica, pri turistickom hraničnom priechode do Poľska, odkiaľ sa dá pešo pokračovať do poľského kúpeľného mestečka Štiavnica [Szczawnica] alebo na neďalekú Chatu Pieniny, kde je možnosť občerstvenia, prípadne aj zabezpečenia pikniku v prírode pod zrubovým prístreškom, s podávaním goralských špecialít pri ľu-

dovej hudbe. Po oddychu a načerpaní energie sa vrátiť späť môžete pešo, na zapožičanom bicykli alebo autobusom.

Splav na divokej vode

Dravá rieka Dunajec poskytuje ideálne podmienky pre **splav na divokej vode (2)**. Člny i výstroj zapožičiavajú viaceré miestne požičovne, pričom v prípade záujmu môžete využiť aj služby skúseného inštruktora. Z hľadiska dĺžky a časovej náročnosti je na výber niekoľko tradičných trás:
Červený Kláštor – Lesnica: 9 km, cca 2 hod.;
Spišská Stará Ves – Lesnica: 17 km, cca 4,5 hod.;
Nedeca [Niedzica] – Krościenko: 26 km, cca 7 godz.;
Spišská Stará Ves – Stary Sącz, 50 km, cca 2-3 dni.

Vhodná na splavovanie je taktiež rieka Bialka, ktorá vytvorila vo vápencových skalách prielom o šírke sto metrov a dodnes si zachovala prírodný, horský charakter. Na viacerých úsekoch sa nachádzajú malé kaskády a meandre, umožňujúce naplno si vychutnať adrenalínový splav.

Rekreácia a vyhliadkové plavby

Pokojnejšie zážitky na stojatej vode poskytuje Čorštínske jazero [Jezioro Czorsztyńskie] (529 m n.m.), ktoré je tvorené dvoma umelými vodnými nádržami, slúžiacimi miestnemu Zoskupeniu vodných elektrární v Nedeci [Niedzica]. Jazero o rozlohe 1120 ha a s kapacitou 235 mln m^3, chránené priehradou s dĺžkou 404 a výškou 56 m, je využívané aj na rekreačno-športové účely ako kúpanie, veslovanie, vodné bicyklovanie, či jachting. Rekreačné strediská s požičovňami vodného príslušenstva a prístaviskami sa nachádzajú vo Fridmane [Frydman] a Nedeci–Zámku [Niedzica–Zamek]. Od mája do októbra je možnosť absolvovať z prístaviska pri hrade v Nedeci denné i nočné **vyhliadkové plavby (3)** na dvoch lodiach s kapacitou 45 a 135 miest, ktoré poskytujú pekné panorámy okolitej pieninskej krajiny, výhľady na priehradu i stredoveké strážne hrady v Nedeci a Čorštíne [Czorsztyn]. Medzi týmito hradmi premávajú počas sezóny taktiež gondoly.

Kúpele

Na Zamagurí môžete využiť tiež liečivú silu minerálnej vody. Okrem voľne prístupných prameňov v obciach Haligovce, Kacvín [Kacwin], Vyšné Lapše [Łapsze Wyżne], Lechnica, Osturňa, Stráňany, Veľká Lesná, či Veľký Lipník, sa miestnej časti Červeného Kláštora – Smerdžonka nachádza sírovodíkový prameň s množstvom minerálnych látok, pri ktorom bol vybudovaný **kúpeľný komplex (4)**. Využívaná prírodná liečivá voda má priaznivé účinky na kožné ochorenia, pohybové ústrojenstvo, neurologické choroby a tráviaci trakt, pričom v tkanivách zlepšuje elasticitu, má analgetický, protizápalový a antiseptický účinok. Kúpele poskytujú množstvo procedúr ako rôzne druhy masáží, minerálnych kúpeľov, cvičení, teploliečbu, svetloliečbu, elektroliečbu, či muzikoterapiu, ktoré majú okrem liečebných aj relaxačný účinok.
Kontakt: Kúpele Červený Kláštor Smerdžonka, 059 06 Červený Kláštor 147,
tel./fax: +421 52 482 2006, +421 914 338 820, e-mail: recepcia@kupeleck.sk,
web: www.kupeleck.sk, www.smerdzonka.eu.

WATER TOURISM

Water tourism can be carried out in Zamagurie in the local waterways, many of which have created unique canyons with rapids; they are suitable for rafting down on by raft, canoe, kayak, or inflatable boat. The biggest attraction, however, is floating down the river on traditional wooden rafts. Natural or man-made lakes, on the other hand, create opportunities for rowing and sightseeing cruises. There are also mineral springs in Zamagurie, whose medicinal effects can be tried in the local spa.

Rafting on wooden rafts

One of the most popular attractions in Zamagurie is **rafting down the Dunajec in wooden rafts (1)**. Rafting was once an important means of transporting goods and people from Zamagurie to the Baltic Sea. The locals began using this border river for recreational trips only after the First World War. At present, you can experience this unique trip on the wooden rafts beginning in April, when the ceremonies for the opening of the waters of the Dunajec is held, until October and even later depending on the weather. The trip takes from 1 to 3 hours depending on the starting point and the water level of the river. During the trip, you have the opportunity to admire the beauty of the nature in Pieniny and become absorbed in the mysterious local legends provided by experienced rafters who will raft down the river with you just as their ancestors used to do it some time ago. It is possible to raft down the Dunajec from the following landings:

Červený Kláštor – from the museum (9 km), contact: Pltníctvo Dunajec, 059 06 Červený Kláštor 86, tel. +421 907 929 174, e-mail: lainczova@pltnictvo.eu, web: www.pltnictvo.eu, tel.: +421 52 482 20 86, +421 905 359 473, e-mail: hubcej@hubcej-plte.sk, web: www.hubcej-plte.sk;

Červený Kláštor – Kvašné lúky (10 km), contact: 1. Pltnícka a Turistická Spoločnosť na Dunajci Červený Kláštor, s.r.o., 059 06 Červený Kláštor 93, tel.:+421524822656,+421524397105,+421524822785,e-mail:hrivko@1-pltnicka.sk, simonik@1-pltnicka.sk, solar@1-pltnicka.sk, web: www.1-pltnicka.sk;

Majere (11 km), contact: Združenie pltníkov Dunajec s.r.o. Majere**,** 061 01 Majere 34**,** tel.: +421 52 482 28 40, +421 52 482 27 23, +421 905 294 699, e-mail: velicka@pltnictvo.sk, web: www.pltnictvo.sk;

Spišská Stará Ves – Nokle (14 km), contact: ul. SNP 123, 061 01 Spišská Stará Ves, tel: +421 52 482 25 06, +421 905 398 249, e-mail: info@antiquavilla.sk.

The raft ride ends in the village of Lesnica, by the border crossing to Poland; from there you can continue on foot to the Polish spa town of Szczawnicza or to the nearby Chata Pieniny, where dining is possible, or where you can have a picnic prepared under rustic shelters, with Goral specialties and live folk music. After resting and refueling your energy, you can return back on foot, by renting a bike or travelling by bus.

White water rafting

The Dunajec offers ideal conditions **for white water rafting (2)**. Boats and equipment can be rented from several local rental companies, and if you are interested, you can use the services of experienced instructors. In terms of length and difficulty, you have several traditional routes available:
Červený Kláštor – Lesnica: 9 km, about 2 hours;
Spišská Stará Ves – Lesnica: 17 km, about 4.5 hours;
Niedzica – Krościenko: 26 km, about 7 hours;
Spišská Stará Ves – Stary Sącz, 50 km, cca 2-3 days.

The Białka River is also a suitable river for floating down. The river created a gorge in the limestone rock and the valley now has a width of one hundred meters; up until today, it has maintained its natural, mountainous character. Several sections contain small cascades and meanders, allowing you to fully enjoy the adrenaline of the trip.

Recreational trips and cruises

Lake Czorsztyn (elevation: 529 m) provides calmer experiences on its still water. It was created from two man-made reservoirs, and serves the local aggregation of hydropower plants in Niedzica. The lake, with an area of 1120 ha and a capacity of 235 million m^3, and a protected dam with a width of 404 m and height of 56 m, is used for recreational-sporting purposes such as swimming, rowing, pedal boats, or sailing. Recreational centers with docks and rental services for boats and accessories are located in Frydman and Niedzica–Zamek.

From May until October from the dock near the castle in Niedzica, it is possible to go on day and night **sightseeing (3)** cruises in two boats, with a capacity of 45 and 135 places, which provides nice panorama of the surrounding Pieniny countryside, views of the dam and the medieval castles in Niedzica and Czorsztyn. Gondolas also run between these two castles during the tourist season.

Spas

In Zamagurie, you can also take advantage of the healing power of the mineral waters. Besides the freely accessible springs in Haligovce, Kacwin, Łapsze Wyżne, Lechnica, Osturňa, Stráňany, Veľká Lesná, and Veľký Lipník, a sulfur spring with many minerals is located in the Červený Kláštor – Smerdžonka borough, next to which a **spa complex (4)** was built. The natural healing water has beneficial effects on skin conditions, locomotive disorders, neurological illnesses and the digestive tract; additionally, it improves tissue elasticity and has an analgesic, anti-inflammatory and antiseptic effect. The spa offers many procedures, such as various massages, mineral baths, exercises, thermotherapy, phototherapy, electrotherapy, and music therapy, which in addition to their therapeutic effects also have relaxing effects.
Contact: Kúpele Červený Kláštor Smerdžonka, 059 06 Červený Kláštor 147,
tel./fax: +421 52 482 2006, +421 914 338 820, e-mail: recepcia@kupeleck.sk,
web: www.kupeleck.sk, www.smerdzonka.eu.

WASSERTOURISTIK

Die Flüsse, die durch die Region Zamagurie fließen, haben an einigen Stellen wunderschöne Durchbrüche gebildet. Eine Floßfahrt auf dem Durchbruch verstärkt die Eindrücke, die der Kontakt mit der wilden Natur ohnehin gibt. Im Angebot befinden sich auch andere Adrenalin-Sportarten wie Rafting oder Kanufahrten. Anderseits eignen sich die natürlichen und künstlich angelegten Seen für Schifffahrten. In der Region Zamagurie gibt es auch Mineralwasserquellen, deren Wirkung man in den örtlichen Kurorten testen kann.

Die Floßfahrt auf dem Fluss Dunajec

Eine der größten Attraktionen in der Region Zamagurie ist eine **Floßfahrt (1)** auf dem Dunajec-Durchbruch. In der Vergangenheit waren Floßfahrten ein wichtiges Transportmittel für Waren und Menschen auf der Strecke zwischen der Region Zamagurie und der Ostsee. Später begann man auch den Fluss für Erholungsfloßfahrten für die Gäste des polnischen Kurortes Szczawnica zu nutzen. Auf den Flößen wurde Musik gespielt und an den Stellen, wo es ein Echo gab, schossen die Kanoniere aus ihren Mörsern. Auf dem Gebiet der Slowakei fand die Floßfahrt erst nach dem ersten Weltkrieg ihre Anhänger. Zur Zeit fahren die Flößer aus der Region Zamagurie auf dem Dunajec bis zur Endanlegestelle in Lesnica, ausgehend von Spišská Stará Ves – Nokle (14 km), von Majere (11 km), von Červený Kláštor – Kvašné lúky (10 km) und von Červený Kláštor – Museum (9 km).

3

Die Floßfahrten finden von April, wenn die Saison feierlich eröffnet wird, bis Oktober, und bei günstigen Witterungsverhältnissen noch länger statt. Die Floßfahrt dauert 1 bis 3 Stunden, je nach Streckenlänge und Wasserstand. Auf der slowakischen Seite endet sie in Lesnica, am Grenzübergang nach Polen (Szczawnica) und dem Herberge Chata Pieniny. Nach der Floßfahrt kann man entweder zu Fuß, auf einem ausgeliehenen Fahrrad oder mit dem Bus zurückkehren. Am Ende der Floßfahrt kann man auch mitten in der Natur unter einer Überdachung aus Holzbohlen picknicken und dabei die Spezialitäten der bergischen Küche bei Musik verkosten.

Rafting

Auf dem reißenden Fluss Dunajec kann man auch Rafting in **Schlauchbooten (2)** betreiben oder in anderen Sportbooten fahren, die man ausleihen kann. Interessenten können auch zusammen mit einem Instruktor fahren. Die Dauer und Länge der Raftingfahrt ist von der Wahl einer der folgenden Strecken abhängig:

Červený Kláštor – Lesnica: 9 km, ca. 2 Stunden;
Spišská Stará Ves – Lesnica: 17 km, ca. 4,5 Stunden;
Niedzica – Krościenko: 26 km, ca. 7 Stunden;
Spišská Stará Ves – Stary Sącz: 50 km, ca. 2-3 Tage.

Für eine Floßfahrt eignet sich auch der Fluss Białka, der in den Kalksteinfelsen einen Durchbruch mit einer Länge von 100 m geschaffen und bis zum heutigen Tag seinen natürlichen Bergcharakter bewahrt hat. An vielen Stellen gibt es hier kleine Kaskaden und Mäander, die die Floßfahrt auf dem reißenden Fluss zu einem genussvollen Erlebnis wird.

Erholung und Schiffrundfahrten

Etwas entspannter sind die Rundfahrten auf dem Czorsztyn-Stausee (529 m), der aus zwei künstlichen Seen besteht und von dem Wasserkraftwerk in Niedzica zur Stromherstellung genutzt wird. Der künstliche See hat eine Fläche von 1120 ha und Kapazität von 235 Mio. Kubikmeter, wir mit einem Staudamm von 404 m Länge und 56 m Höhe geteilt; Der See eignet sich für verschiedene Wassersportarten: Baden, Paddelboote, Tretboote, für den Ruder- und Segelsport. Erholungszentren mit Verleih von allen Wasserausrüstungen und Anlegestellen befinden sich in Frydman und Niedzica-Zamek. Ab Mai bis Oktober gehen von der Anlegestelle in Niedzica-Zamek **Tages- und Nachtsrundfahrten (3)** mit zwei Schiffen, die 45 oder 135 Personen an Deck annehmen können. Die Schiffrundfahrten bieten wunderschöne Aussichten auf die Panorama von Pieniny, den Staudamm und die mittelalterlichen Burgen in Niedzica und Czorsztyn. In der Hochsaison führt zwischen diesen beiden Festungen auch eine Gondelbahn.

Der Kurort

In Zamagurie kann man auch die heilenden Eigenschaften der Mineralwasser für sich wirken lassen. Neben en allgemein zugänglichen Quellen in den Dörfern Haligovce, Kacwin, Łapsze Wyżne, Lechnica, Osturňa, Stráňany, Veľká Lesná und Veľký Lipník, befindet sich in Smerdžonka, einem Teil von Červený Kláštor, eine Quelle von Wasser mit Schwefelwasserstoffgehalt um die herum eine **Kuranstalt (4)** gebaut wurde. Die heilenden Eigenschaften finden Anwendung vor allem bei der Behandlung von Hautkrankheiten, neurologischen Erkrankungen und Erkrankungen des Bewegungsapparates und des Verdauungstraktes. Die Flexibilität der Gewebe wird gestiegen; Das Wasser hat auch analgetische, endzündungshemmende und antiseptische Eigenschaften. Die Kuranstalt bietet unterschiedliche Behandlungen: Massagen, Mineralbad, Übungen, Thermotherapie, Licht- und Musiktherapie, die neben der Heilung auch für Erholung und Entspannung sorgen.
Kontakt: Kúpele Červený Kláštor – Smerdžonka, 059 06 Červený Kláštor 147,
web: www.kupeleck.sk, www.smerdzonka.eu, Tel./Fax: + 421 52 482 2006,
Mobil: +421 914 338 820, E-Mail: recepcia@kupeleck.sk

TURYSTYKA ZIMOWA / ZIMNÁ TURISTIKA / WINTER TOURISM / WINTERTOURISTIK

Podgórskie środowisko naturalne z niskimi temperaturami, częstymi i bogatymi opadami śniegu stwarza dogodne warunki do uprawiania różnych sporów zimowych – narciarstwa biegowego, narciarstwa zjazdowego, saneczkarstwa, bobslei, tubingu, czy snowraftingu. Do narciarstwa biegowego służą oznakowane szlaki narciarskie, po których należy się poruszać wyłącznie po terenach Pienińskiego Parku Narodowego, a na pozostałych terenach Zamagurza zalecane jest, dla lepszej orientacji w terenie, korzystanie z oznakowanych szlaków turystycznych, można jednak poruszać się również poza nimi po istniejących drogach leśnych. Na obszarze Zamagurza znajduje się kilka ośrodków narciarskich o różnym stopniu trudności i z różnym wyposażeniem.

Podhorské prírodné prostredie s nízkymi teplotami a častými i bohatými snehovými zrážkami vytvára vhodné podmienky pre rôzne zimné športy ako bežecké a zjazdové lyžovanie, sánkovanie, bobovanie, tubing, či snowrafting. Pre bežecké lyžovanie slúžia vyznačené turistické chodníky, pričom na území Pieninského národného parku je možné sa pohybovať výlučne po nich a na ostatnom území Zamaguria je bežecké lyžovanie doporučené po turistických chodníkoch kvôli orientácii v teréne, ale môžete sa pohybovať aj mimo nich po existujúcich i lesných cestách. V oblasti Zamaguria sa nachádza aj viacero lyžiarskych stredísk s rôznym stupňom obťažnosti a vybavenosti.

The foothills, with their low temperatures and often rich snowfall, maintain good conditions for various winter sports, such as cross-country and downhill skiing, tobogganing, bobsledding, tubing, and snow rafting. The marked hiking paths serve as cross-country ski routes, and in Pieniny National Park visitors must stay on them; in the rest of Zamagurie cross-country skiing is recommended along hiking trails for easier orientation in the terrain, but you can go off them along other existing roads and forest roads. In Zamagurie, there are also a number of ski centers with varying degrees of difficulties and facilities.

Die natürliche Bergwelt mit niedrigen Temperaturen sowie häufigen und starken Schneefällen schafft günstige Bedingungen zum Betreiben verschiedener Wintersportarten, wie Skilanglauf, alpiner Skilauf, Rennrodeln, Bobsport, Snowtubing oder Snowrafting. Zum Skilanglauf werden markierte Loipen angeboten. Auf dem Gebiet des Nationalparks Pieniny dürfen nur diese benutzt werden. In den anderen Gebieten der Region Zamagurie wird zur besseren Orientierung empfohlen, die markierten touristischen Wege zu nutzen, man kann sich aber auch außerhalb von diesen auf vorhandenen Waldwegen bewegen. In der Region Zamagurie gibt es mehrere Skigebiete mit verschiedenem Schwierigkeitsgrad und verschiedener Ausstattung.

Grapa Litwinka – stacja narciarska Czarna Góra

ul. Zagóra 13, 34-532 Czarna Góra, web: www.litwinka-grapa.pl,
tel.: +48 667 922 299, e-mail: kompleks@litwinka-grapa.pl

4 (120 m, 400 m, 400 m, 1000 m),

, 4 , , , 2 P, WC, ,

Czarna Góra - Koziniec Sp. z o.o.

ul. Nadwodnia 170, 34-532 Czarna Góra, web: www.koziniec-ski.pl,
tel.: +48 605 050 184, +48 667 924 896, e-mail: info@koziniec-ski.pl

4 (120 m, 300 m, 900 m, 1000 m), 3 , , , , , WC

Ski Jezersko

web: www.skibachledova.sk, tel: +421 52 44 98 101, +421 911 977 487,
e-mail: info@skibachledova.sk

10 (270 m, 230 m, 330 m, 610 m, 630 m, 800 m, 950 m, 1140 m, 1830 m, 1950 m),

3 (5 km, 6 km, 8 km), 8 , , , , , ,

, , WC, P,

Centrum Rekreacji i Wypoczynku HAWRAŃ Sp. z o.o. w Jurgowie

34-532 Jurgów 5, web: www.hawran.pl, e-mail: biuro@jurgowski.pl

7 (120 m, 210, 400 m, 750 m, 950 m, 950 m, 1150 m),

, 6 , , , P, , WC

Stacja Narciarska Polana Sosny w Niedzicy

os. Polana Sosny 1, Niedzica,
web: www.niedzica.pl/70-Stacja_narciarska_POLANA_SOSNY, tel.: +48 730 500 050

5 (400 m, 800 m, 70 m, 300 m, 450 m), (8 km), 3 , , ,

P, , , WC,

Lyžiarsky areál Pod Bufarkom Spišské Hanušovce

059 04 Spišské Hanušovce 400, web: www.facebook.com/SkiPodBufarkom/info,
tel.: +421 905 381 410, email: skipodbufarkom@gmail.com

3 , 2 , , P, , WC,

Ski Park Eland Spišská Stará Ves

SNP 96, 061 01 Spišská Stará Ves, web: www.hoteleland.sk,
tel.: 00421 52 41 80 100, email: hoteleland@hoteleland.sk

4 , 3 , P, , , WC

Červený Kláštor

, (420 m)

Kacwin

, (330 m)

Rzepiska

,

TURYSTYKA KONNA
JAZDECKÁ TURISTIKA
EQUESTRIAN (HORSE) TOURISM
REITTOURISTIK

Przez Zamagurze przebiegają trasy konne, należące do sieci Transkarpackiego Szlaku Turystyki Jeździeckiej.

Cez Zamagurie prebiehajú konské trasy, ktoré sú súčasťou siete Transkarpatskej cesty jazdeckej turistiky.

Equestrian trails run through Zamagurie and are part of the network of Transcarpathian Equestrian Trails.

Durch die Region Zamagurie führen mehrere Reitwege, die ein Teil des Transkarpatischen Netzwerks der Reittouristik sind.

Frydman – Niedzica (15 km)

Frydman – Siodło – dolina Drożyska – polany Baniska – Barwinkowa Góra (725 m n.p.m.) – Cisówka – Tabor – Zamek w Niedzicy.

Niedzica – Kacwin (11 km)

(fragment szlaku, prowadzącego z Krościenka nad Dunajcem) – stacja dolna wyciągu narciarskiego na Polanie Sosny – kapliczka św. Rozalii – centrum Niedzicy – Kacwin – przejście graniczne – Veľká Franková
(časť trasy, ktorá vedie z Krościenka nad Dunajcem) – dolná stanica lyžiarskeho vleku na Poľane Sosny – kaplnka sv. Rozálie – centrum Nedece – Kacvín – hraničný priechod – Veľká Franková
(part of the trail that runs from Krościenka nad Dunajcem) – lower station of the Polanie Sosny ski lift – Chapel św. Rozalii – center Niedzica – Kacwin – border crossing – Veľká Franková
(ein Teil der Route aus Krościenko nad Dunajcem) – Talstation des Skilifts auf Polana Sosny – Kapelle St. Rosalia – Dorfzentrum von Niedzica – Kacwin – Grenzübergang – Veľká Franková

Jazdę konną i kulig oferują również w miejscowościach:
Jazdu na koni, či v konskom záprahu si možno vyskúšať aj v obciach:
Horseback riding or rides in a carriage can be tried in:
Reiten und Kutschen- oder Schlittenfahrten können auch in folgenden Ortschaften betrieben werden:
Czarna Góra, Kacwin, Krempachy, Łapšanka, Lesnica, Łapsze Niżne, Niedzica, Niedzica–Zamek, Rzepiska, Spišské Hanušovce.

INNE SPORTY I ATRAKCJE

Wspinaczka górska

Wzgórza Kramnicy i Obłazowej w rezerwacie przyrody Przełom Białki są atrakcyjne dla alpinistów, znajduje się tutaj około 30 skalnych dróg wspinaczkowych o różnym stopniu trudności: od 30 m na ścianie Kramnicy, do krótszych i mniej bezpiecznych dróg na Obłazowej.

Wędkowanie

Wędkowanie jest możliwe na obszarze Zamagurza wyłącznie po uzyskaniu zezwolenia. Po polskiej stronie administracją łowisk zajmuje się nowosądecki okręg Polskiego Związku Wędkarskiego, a ryby łowić można w rzece Białce, na potokach Kacwinianka i Niedziczanka oraz w dwóch sztucznych jeziorach: Czorsztyńskim i Sromowskim. Po stronie słowackiej całym obszarem zajmuje się miejscowe koło Związku Wędkarzy, z siedzibą w Spiskiej Starej Wsi, a do jego kompetencji należą również cieki wodne Osturnianka, Rieka, Potok Lipnicki [Lipnícky potok], Dunajec, rybniki Nokle i Czerwony Klasztor [Červený Kláštor].

Paralotniarstwo

Pogórze w okolicach Jurgowa i Czarnej Góry można wykorzystywać do lotów na szybowcach i paralotniach.

Aquazorbing

Nową atrakcją, umożliwiającą chodzenie po powierzchni wody w nadmuchanej kuli z tworzywa sztucznego o przekroju 2 m, jest aquazorbing, którą polecają w Czerwonym Klasztorze [Červený Kláštor].

BumperBall

Zabawa w kuli sferycznej na lądzie oferowana jest w Czerwonym Klasztorze.

Paintball

Strategiczną grę, w której zawodnicy prowadząc ze sobą pozorowaną walkę przy użyciu markerów, mogą wykorzystać swoje zdolności fizyczne, szybkość reagowania i umiejętności, można wypróbować w Czerwonym Klasztorze [Červený Kláštor] i we Frydmanie.

Teambuilding

Ze specyficznego treningu rozwoju integracji grup, wykorzystując środowisko zewnętrzne do osiągnięcia celów treningu można korzystać w Czerwonym Klasztorze.

Nordic Walking

Marsz kondycyjny w terenie ze specjalnymi kijkami pod nadzorem instruktora rekreacji ruchowej oferuje Uzdrowisko Czerwony Klasztor – Smerdžonka.

Off Road

Wyprawę z przygodami polegającą na jeździe specjalnie przygotowanym samochodem po górskim terenie można odbyć w Falsztynie.

INÉ ŠPORTY A ATRAKCIE

Horolezectvo

Pohoria Kramnice a Oblazovej v prírodnej rezervácii Prielom Bialky sú atraktívne pre horolezcov. Nachádza sa tu približne 30 lezeckých ciest s rôznym stupňom obtiažnosti: od 30 m v stene Kramnice po kratšie i menej bezpečné cesty v Oblazovej.

Rybolov

Rybolov v oblasti Zamaguria je možný výlučne s povolením. Na poľskej strane rybárske revíry obhospodaruje novosandecký obvod Poľského rybárskeho zväzu, pričom ryby možno loviť na rieke Bialka, v potokoch Kacvín [Kacwin] a Nedečanka [Niedziczanka] i v umelých nádržiach Čorštínského jazera [Jezioro Czorsztyńskie]. Na slovenskej strane celé územie spravuje Miestna organizácia rybárskeho zväzu so sídlom v Spišskej Starej Vsi, pričom do jej pôsobnosti patria vodné toky Osturnianka, Rieka, Lipnícky potok, Dunajec, rybníky Nokle a Červený Kláštor.

Paraglajding

Pohoria v okolí Jurgova [Jurgów] a Čiernej Hory [Czarna Góra] možno využiť na let na klzákoch, či paraglajding.

Aquazorbing

Novú atrakciu umožňujúcu chodenie po vodnej hladine vo vodotesnej lopte s priemerom 2 m ponúkajú v Červenom Kláštore.

BumperBall

Zábavu v nafukovacej lopte na pevnej zemi ponúkajú v Červenom Kláštore.

Paintball

Strategickú hru, v ktorej hráči bojujúci proti sebe majú možnosť preukázať svoje fyzické zdatnosti, pohotovosť a šikovnosť si môžete vyskúšať v Červenom Kláštore a vo Fridmane [Frydman].

Teambuilding

Špecifický tréning rozvoja tímov využívajúci exteriér k naplneniu tréningových cieľov možno využiť v Červenom Kláštore**.**

Nordic Walking

Kondičnú chôdzu v teréne so špeciálnymi palicami pod dohľadom vyškoleného pracovníka ponúkajú v Červenom Kláštore – Smerdžonke.

Off Road

Dobrodružnú výpravu na štvorkolkách v horskom teréne ponúkajú vo Falštíne [Falsztyn].

OTHER SPORTS AND ATTRACTIONS

Climbing

The Kramnica and Obłazowa hills in the Białka Gorge Nature Reserve are attractive destinations for climbers. There are about 30 climbing routes with varying degrees of difficulty: from 30 m in the face of Kramnice to shorter and more dangerous routes on Obłazowa.

Fishing

Fishing in Zamagurie is possible only with a permit. In Poland, the fishing grounds are managed by the Nowy Sącz district of the Polish Angling Association, and fishing is possible in the Białka River, in the Kacwin and Niedziczanka streams and in the artificial reservoirs of the Czorsztyn lakes. In Slovakia, the local chapter of the fishing association, located in Spišská Stará Ves, manages the entire region, including the watercourses of the Osturnianka, Rieka, and Lipnícky streams, the Dunajec River, and the Nokle and Červený Kláštor fishing ponds.

Paragliding

The mountains around Jurgów and Czarna Góra can be used for flying in gliders or paragliding.

Aquazorbing

A new attraction which allows you to walk on the surface of the water in a 2 m high waterproof ball is available in Červený Kláštor.

BumperBall

Fun in an inflatable ball on solid ground is offered in Červený Kláštor.

Paintball

The strategic game in which players battle against each other and have the possibility to demonstrate their physical fitness level, reflexes and skills can be tried in Červený Kláštor and also in Frydman.

Teambuilding

Special training for developing teams utilizing the outdoors to fulfill training objectives can be employed in Červený Kláštor.

Nordic Walking

Kúpele Červený Kláštor – Smerdžonka offers outdoor fitness walking with special poles under the supervision of trained personnel.

Off road

Adventurous trips on four-wheelers in the mountainous terrain can be tried in Falsztyn.

ANDERE SPORTARTEN UND ATTRAKTIONEN

Klettern

Die Anhöhen von Kramnica und Obłazowa im Naturschutzgebiet Białka-Durchbruch sind für die Alpinisten besonders attraktiv. Hier gibt es ungefähr 30 Felsenkletterrouten mit verschiedenen Schwierigkeitsgraden: von 30 m auf der Kramnica-Wand, bis zu kürzeren aber weniger sicheren Kletterrouten auf Obłazowa.

Angeln

Angeln ist in der Region Zamagurie nur mit einer Genehmigung möglich. Auf der polnischen Seite werden die Fanggründe durch den Polnischen Anglerverband in Nowy Sącz verwaltet. Fische kann man in dem Fluss Białka, in den Bächen Kacwinianka und Niedziczanka sowie in den beiden künstlichen Seen – Jezioro Czorsztyńskie und Sromowskie fangen. Auf der slowakischen Seite wird das gesamte Gebiet durch den lokalen Anglerkreis des Anglerverbandes mit Sitz in Spišská Stará Ves verwaltet. In seinen Zuständigkeitsbereich fallen auch die Fließgewässer Osturnianka, Rieka, Lipnícky potok, Dunajec, Teich Nokle und Červený Kláštor.

Gleitschirmfliegen

Das Vorgebirge in der Nähe von Jurgów und Czarna Góra kann man zum Segelfliegen und Gleitschirmfliegen nutzen.

Aquazorbing

Aquazorbing ist eine neue Attraktion, die das Gehen auf der Wasseroberfläche in einer aufblasbaren Kunststoffkugel mit einem Durchmesser von 2 m ermöglicht. Diese Attraktion wird in Červený Kláštor angeboten.

BumperBall

Das Laufen in einer aufblasbaren Kunststoffkugel mit auf dem Land wird ebenfalls in Červený Kláštor angeboten.

Paintball

Ein strategisches Spiel, bei dem die Teilnehmer mit Hilfe von Markierern einen scheinbaren Kampf gegeneinander führen. Dabei können sie ihre körperlichen Fertigkeiten, ihre Reaktionsschnelligkeit und sonstigen Fähigkeiten ausnutzen. Paintball kann man in Červený Kláštor und in Frydman ausprobieren.

Teambuilding

Dieses spezifische Training zur Entwicklung der Gruppenintegration unter Inanspruchnahme der äußeren Umwelt kann man für Trainingszwecke in Červený Kláštor testen.

Nordic Walking

Das Ausdauer-Marschieren im Gelände mit speziellen Stöcken und unter Aufsicht eines Instruktors wird im Kurort Červený Kláštor – Smerdžonka angeboten.

Off-Road

Ein Abenteuer-Ausflug auf im bergigen Gelände mit speziell ausgerüsteten Geländewagen kann in Falsztyn anfangen.

MUZEA, GALERIE, SKANSENY
MÚZEÁ, GALÉRIE, SKANZENY
MUSEUMS, GALLERIES, SKANSENS
MUSEEN, GALERIEN, FREILICHTMUSEEN

Múzeum Červený Kláštor Národná kultúrna pamiatka Kláštor kartuziánov
Muzeum Czerwony Klasztor Zabytek Kultury Narodowej Klasztor Kartuzów
Červený Kláštor Museum, National cultural monument, Cartesian Monastery
Museum Červený Kláštor – nationales Kulturdenkmal, Kathäuser-Kloster

Pod lipami 20, 059 06 Červený Kláštor, tel.: +421 52 482 2057, +421 911 325 250
e-mail: muzeumcervenyklastor@muzeumcervenyklastor.sk
web: www.muzeumcervenyklastor.sk

godziny otwarcia / otvorené / open / öffnungszeiten: codziennie / denne / daily / täglich 10:00 – 16:00 (I, II, XI, XII), 10:00 – 16:00 (III, IV poniedziałek – piątek / pondelok – piatok / Monday – Friday / Montag – Freitag), 9:00 – 17:00 (III, IV, sobota – niedziela / sobota – nedeľa / Saturday – Sunday / Samstag – Sonntag), 8:00 – 19:00 (V – VIII), 9.00 – 17.00 (IX, X) ostatnie wejście 1 godz. przed zamknięciem muzeum / posledný vstup 1 hodinu pred zatvorením múzea / last entry is 1 hour before the museum closing time / letzter Einlass eine Stunde vor dem Schließen

wstęp / vstupné / entry fee / Ticketpreis: dorośli / dospelí / adults / Erwachsene 3€, seniorzy (nad 60 lat) / seniori (nad 60 rokov) / seniors (above 60 years old) / Senioren (über 60 Jahre) 2€, uczniowie, studenci, renciści i inwalidzi 1 / žiaci, študenti, invalidní dôchodcovia, ZŤP / students, disability pensioners, the disabled / Schüler, Studenten, Rentner und Behinderte 1€, grupy od 20 zwiedzających ulga od / skupiny 20 a viac návštevníkov zľava od / groups of 20 and more visitors discounts from / Gruppen ab 20 Besuchern erhalten eine Ermäßigung von 5% bis 20%, dzieci do lat 6, księża, członkowie męskich i żeńskich zgromadzeń, posiadacze legitymacji ICOM, ZMS, AMG, posiadacze legitymacji dziennikarskich mają wstęp wolny / deti do 6 rokov kňazi, príslušníci mužských a ženských mníšskych reholí, držitelia preukazov ICOM, ZMS, AMG, držitelia novinárskych preukazov majú vstup zdarma / children up to 6 years old, priests, members of male and female monastic religious orders, holders of ICOM, ZMS, and AMG IDs, and press card holders: free / Kinder bis zum 6 Lebensjahr, Priester, männliche und weibliche Mitglieder religiöser Orden, Besitzer von ICOM-, ZMS-, AMO-Ausweisen, Journalisten mit Journalistenausweis haben freien Eintritt

Zagroda Korkošów w Czarnej Górze
Usadlosť Korkošovcov v Čiernej Hore
Korkosz Croft in Czarna Góra
Bauernhof der Familie Korkoš in Czarna Góra

Czarna Góra, Zagóra 86, tel. (Muzeum Tatrzańskie):
+ 48 18 20 152 05, + 48 18 20 129 35
e-mail (Muzeum Tatrzańskie):
biuro@muzeumtatrzanskie.pl
web: www.muzeumtatrzanskie.pl
godziny otwarcia / otvorené / open / öffnungszeiten: środa – niedziela / streda – nedeľa / Wednesday – Sunday / Mittwoch – Sonntag 10:00 – 14:00
wstęp / vstupné / entry fee / Ticketpreise: normalny / normálne / normal / normal 6 zł, ulgowy / zľavnené / discounted / ermäßigt 4,50 zł, zwiedzanie z przewodnikiem / sprevádzanie so sprievodcom / guided tour / Besichtigung mit Führung 20 zł + cena biletu / cena lístka / ticket price / Ticketpreis

Zagroda Sołtysów w Jurgowie / Gazdovstvo rodiny Šoltýsovcov v Jurgove / Sołtys Croft in Jurgów
Bauernhof der Familie Sołtys in Jurgów

Jurgów 215, tel. (Muzeum Tatrzańskie):
+ 48 18 20 152 05, + 48 18 20 129 35
e-mail (Muzeum Tatrzańskie):
biuro@muzeumtatrzanskie.pl
web: www.muzeumtatrzanskie.pl
godziny otwarcia / otvorené / open / öffnungszeiten: środa – niedziela / streda – nedeľa / Wednesday – Sunday / Mittwoch – Sonntag 10:00 – 14:00
wstęp / vstupné / entry fee / Ticketpreise: normalny / normálne / normal / normal 6 zł, ulgowy / zľavnené / discounted / ermäßigt 4,50 zł, zwiedzanie z przewodnikiem / sprevádzanie so sprievodcom / guided tour / Besichtigung mit Führung 20 zł + cena biletu / cena lístka / ticket price / Ticketpreis

Zamek w Niedzicy / Hrad v Nedeci / Niedzica castle / Die Burg in Niedzica

Niedzica–Zamek 1, 34-441 Niedzica, tel.: 18 262 94 89 lub 18 262 94 80
e-mail: shsniedzica@wp.pl, web: www.zamek-w-niedzicy.pl
godziny otwarcia / otvorené / open / öffnungszeiten:
codziennie za wyjątkiem poniedziałku / denne okrem pondelka / daily except Monday / täglich außer Montag
9:00 – 18:30 (V – IX), 9:00 – 15:30 (X – IV)
wstęp do zamku / vstupné do hradu / entry to the castle / Tickets zur Burg: normalny / normálne / normal / normal 12 zł, ulgowy / zľavnené / discounted / ermäßigt 9 zł
wstęp do sypańca (tylko w sezonie letnim) / vstupné do sýpky (iba v letnej sezóne) / entry to the granary (only during the summer season) / Tickets Kartoffelgrube (nur im Sommer): 4 zł

Galéria Ferdinanda Katonu v Spišskej Starej Vsi
Galeria Ferdinanda Katony w Spiskiej Starej Wsi
Ferdinand Katona Gallery in Spišská Stará Ves
Galerie von Ferdinand Katona in Spišská Stará Ves

SNP 45, 06101 Spišská Stará Ves,
tel.: +421 52 436 1102
e-mail: tatragaleria@tatragaleria.sk
web (Tatranská galéria):
www.tatragaleria.sk
godziny otwarcia / otvorené / open / őffnungszeiten: poniedziałek – piątek / pondelok – piatok / Monday – Friday / Montag – Freitag 10:00 – 17:00 i sobota / sobota / Saturday / Samstag 10:00 – 12:00 (V – IX), poniedziałek – piątek / pondelok – piatok / Monday – Friday / Montag – Freitag 11:00 – 15:00 (X – IV);
należy uzgodnić telefonicznie / je potrebné sa ohlásiť telefonicky / it is necessary to announce your visit by phone / nach telefonischer Absprache
wstęp / vstupné / entry fee / Ticketpreise: 1€

Prywatne muzea i obiekty / Súkromné múzeá a pamiatkové objekty
Private museums and historical monuments / Private Museen und Objekte

Można zwiedzać wyłącznie za zgodą właścicieli / možno navštíviť výlučne po dohode s majiteľmi / can be visited only by agreement with the owners / Können nur mit Erlaubnis der Besitzer besichtigt werden:

Slovenské ľudové múzeum hlaholiky Ogrod svätých Sedmopočetníkov v Malej Frankovej / Słowackie ludowe muzeum głagolicy Ogród Siedmiu Świętych Apostołów Słowian w Małej Frankowej / Ogrod svätých Sedmopočetníkov with Slovak Glagolitic Folk Museum in Malá Franková / Slowakisches Volksmuseum der Glagoliza, Garten der sieben heiligen Apostel der Slaven in Malá Franková

Prywatne muzeum etnograficzne rodziny Grochowskich w Nowej Białej (dostępne dla zwiedzających raz w roku, 15 sierpnia) / Súkromné etnografické múzeum rodiny Grochovských v Novej Belej (prístupné pre návštevníkov raz ročne 15. augusta) / Private ethnographic museum of the Grochowski family in Nowa Biała (open to visitors once a year on the 15th of

August) / Privates ethnographisches Museum der Familie Grochowski in Nowa Biała (Besichtigung nur einmal im Jahr möglich, am 15. August)

Prywatne muzeum etnograficzne Józefa Iwańczaka w Niedzicy / Súkromné etnografické múzeum Jozefa Ivančáka v Nedeci / Private ethnographic museum of Jozef Ivančák in Niedzica / Privates ethnographisches Museum von Józef Iwańczak in Niedzica

Dwupiętrowe piwnice na wino we Frydmanie / Dvojposchodové vínne pivnice vo Fridmane / Two-storey wine cellar in Frydman / Zweistöckige Weinkeller in Frydman

Kasztel renesansowy we Frydmanie / Renesančný kaštieľ vo Fridmane / Renaissance manor house in Frydman / Das Renaissance-Kastell in Frydman

Rezerwat zabytkowej architektury ludowej w Osturni
Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry v obci Osturňa
Conservation reserve of folk architecture in Osturňa
Reservat der denkmalgeschützten Volksarchitektur in Osturňa

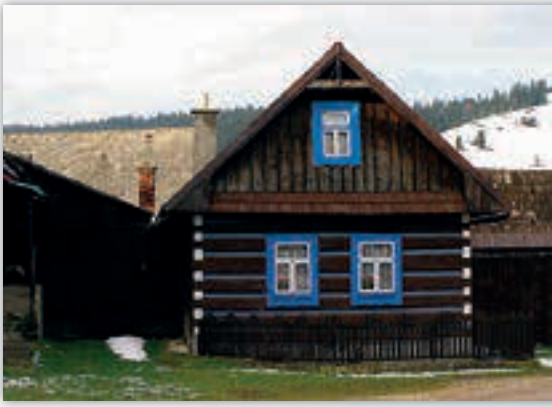

Wieś jest jedną z dziesięciu zabytkowych rezerwatów architektury ludowej na Słowacji. Znajduje się tutaj aż 157 zachowanych i chronionych obiektów zabytkowych, które przedstawiają dawny sposób życia mieszkańców tego regionu.

Obec je jednou z desiatich pamiatkových rezervácii ľudovej architektúry na území Slovenska. Nachádza sa tu až 157 zachovaných pamiatkovo chránených objektov, ktoré približujú život obyvateľov v regióne v minulosti.

The village is one of ten listed reserves of folk architecture in Slovakia. There are 157 preserved and protected historical structures, which introduce visitors to the past life of the inhabitants in the region.

Das Dorf ist eins von 10 Reservaten der Volksarchitektur in der Slowakei. Hier befinden sich 157 erhaltene und geschützte historische Objekte, die den Besuchern das Leben in der Vergangenheit näher bringen.

REZERWATY PRZYRODY I ZABYTKI
PRÍRODNÉ REZERVÁCIE A PAMIATKY
NATURE RESERVES AND MONUMENTS
NATURSCHUTZGEBIETE UND SEHENSWÜRDIGKEITEN

Narodowy Rezerwat Przyrody Przełom Dunajca / Národná prírodná rezervácia Prielom Dunajca / Dunajec Gorge National Nature Reserve / Nationales Naturschutzgebiet – Dunajec-Durchbruch (Červený Kláštor)

Narodowy Rezerwat Przyrody Przełom Potoku Leśnickiego / Národná prírodná rezervácia Prielom Lesnického potoka / Lesnický Potok Gorge National Nature Reserve / Nationales Naturschutzgebiet Durchbruch des Baches Lesnický potok (Lesnica)

Rezerwat Przyrody Przełom Białki / Prírodná rezervácia Prielom Bialky / Białka Gorge Nature Reserve / Naturschutzgebiet Białka-Durchbruch (Krempachy, Nowa Biała)

Rezerwat Przyrody Zielone Skałki / Prírodná rezervácia Zelené skalky / Zielone Skałki Nature Reserve / Naturschutzgebiet Grüne Felsen (Falsztyn)

Rezerwat Przyrody Niebieska Dolina / Prírodná rezervácia Nebeská dolina / Niebieska Dolina Nature Reserve / Naturschutzgebiet Blaues Tal (Łapsze Niżne)

Narodowy Zabytek Przyrody Jaskinia Aksamitka / Národná prírodná pamiatka jaskyňa Axamitka / Axamitka Cave National Nature Monument / Nationales Naturdenkmal – Axamitka-Höhle (Haligovce)

Rezerwat Przyrody Jezerskie Jezioro / Prírodná rezervácia Jezerské jazero / Jezersko Lake Nature Reserve / Naturschutzgebiet – Jezerske-See (Jezersko)

Pomnik przyrody Wodospad Mynarzka Bania / Prírodná pamiatka Vodopád Mynarzka Bania / Waterfall Mynarzka Bania Natural Monument / Naturdenkmal Wasserfall Mynarzka Bania (Kacwin)

Chroniony Pomnik Przyrody Wielkie Jezioro Osturniańskie / Chránený prírodný výtvor Veľké osturnianske jazero / Great Osturňa Lake Protected Natural Monument / Geschütztes Naturdenkmal – Großer Osturňa-See (Osturňa)

Pomnik Przyrody Małe Jeziora / Prírodná pamiatka Malé jazerá / Little Lakes Natural Monument / Naturdenkmal – Kleine Seen (Osturňa)

Pomnik Przyrody Jezioro / Prírodná pamiatka Jazero / Lake Natural Monument / Naturdenkmal – See (Osturňa)

Obszar chroniony Lipy Pienińskie / Chránený areál Pieninské lipy / Protected Area of Pieniny lime trees / Schutzgebiet – Linden von Pieniny (Červený Kláštor)

Pomnik Przyrody lipy / Pamiatkovo chránené lipy / Heritage listed lime trees / Naturdenkmal – Linden (Łapsze Wyżne)

Pomnik Przyrody lipa i jawor / Pamiatkovo chránená lipa a javor / Heritage listed lime and maple trees / Naturdenkmal – Linde und Bergahorn (Trybsz)

Pomnik Przyrody lipy drobnolistnej / Pamiatkovo chránená lipa malolistá / Heritage listed small-leaved lime tree / Naturdenkmal – Winterlinde (Veľká Lesná)

KALENDARZ IMPREZ KULTURALNYCH I SPORTOWYCH / KALENDÁRIUM KULTÚRNYCH A ŠPORTOVÝCH PODUJATÍ / CALENDAR OF CULTURAL AND SPORTING EVENTS / VERANSTALTUNGSKALENDER

Styczeń / Január / January / Januar

Noworoczny Turniej w Strzelaniu z Wiatrówki o Mistrza Gminy / Novoročný turnaj v streľbe zo vzduchovky o majstra obce / New Year's Champion of the Village air rifle shooting tournament / Neujahrsturnier im Luftgewehrschießen um den Gemeinde-Schützenkönig (**Veľký Lipník**, dom kultury / kultúrny dom / community center / Kulturhaus)

Trojkráľový stolnotenisový turnaj / Turniej tenisa stołowego z okazji Trzech Króli / Twelfth Night table tennis tournament / Tischtennisturnier – anlässlich des Festes der Heiligen Drei Könige (**Reľov**, sala gimnastyczna / telocvičňa / gym / Turnhalle)

Memoriál Dušana Budzáka – turniej tenisa stołowego / stolnotenisový turnaj / table tennis tournament / Tischtennisturnier zum Gedenken an Dušan Budzák (**Spišská Stará Ves**, sala gimnastyczna / SzP / telocvičňa ZŠ / elementary school gym / Turnhalle der Grundschule)

Memoriál JUDr. Mariána Kľačka – turniej siatkówki / volejbalový turnaj / volleyball tournament / Volleyballturnier zum Gedenken an Dr. jur. Marian Kľačko (**Spišská Stará Ves**, sala gimnastyczna SzP / telocvičňa ZŠ / elementary school gym / Turnhalle der Grundschule)

Staroveská biela stopa / Starowiejska Biała Stopa – zawody w narciarstwie biegowym / preteky v bežeckom lyžovaní / cross-country ski competition / Weißer Fuß von Stara Ves – Wettbewerb im Skilanglauf (**Spišská Stará Ves**)

Spotkania opłatkowe i noworoczne w kołach Towarzystwa Słowaków w Polsce / Oblátkové a novoročné stretnutia miestnych skupín Spolku Slovákov v Poľsku / Wafer and New Year's gathering of local chapters of the Association of Slovaks in Poland / Heiligabend- und Neujahrstreffen in Verbänden der Gesellschaft der Slowaken in Polen (**Jurgów, Kacwin, Krempachy, Niedzica, Nowa Biała**)

Staroveský ples / Bal Starowiejski / Staroveský Ball / Staroveský-Ball (**Spišská Stará Ves**)

Poľovnícky ples / Bal Myśliwego / Hunter's Ball / Jägerball (**Spišská Stará Ves**)

Matiašovský Ples / Bal Maciaszowski / Matiašovský Ball / Matiašovský-Ball (**Matiašovce**, dom kultury / kultúrny dom / community center / Kulturhaus)

Zimné stretnutie vodákov pod Troma korunami / Zimowe Spotkanie Wodniaków pod Trzema Koronami / Winter meeting of water sportsmen under the Three Crowns massif / Wintertreffen der Wassersportler am Kronenberg (**Červený Kláštor – Lesnica**)

Luty / Február / February / Februar

Hasičský ples / Bal Strażaka / Firefighter's Ball / Feuerwehrball (**Spišská Stará Ves**)

Fašiangová sobota / Ostatkowa Sobota / Fastnacht / Fastnacht-Samstag – degustacja specjałów związanych z biciem świni połączona z programem folklorystycznym i konkursami / ochutnávka zabíjačkových špecialít spojená s folklórnym programom a súťažami / sampling of pork delicacies combined with a folklore program and competitions / ein Schlachtfest mit Verkosten, Volksmusikprogramm und Wettbewerben (**Veľký Lipník**, dom kultury / kultúrny dom / community center / Kulturhaus)

Ostatki – Fašiangy / Shrove Tuesday – Carnival / Fastnacht – Fašiangy – przegląd słowackich zespołów folklorystycznych z polskiej strony Spisza i Orawy / súťažná prehliadka slovenských umeleckých zoskupení z poľskej strany Spiša a Oravy / competitive exhibition of Slovak groups from the Polish side of Spiš and Orava / Präsentation slowakischer Musikensembles von der polnischen Seite von Zips und Orava (**Krempachy**, dom kultury / kultúrny dom / community center / Kulturhaus)

Śpiskie Zwyki / Spišské zvyky – festiwal folklorystyczny zespołów artystycznych gminy Łapsze Niżne / folklórny festival umeleckých zoskupení gminy Nižné Lapše / folklore festival of artistic groups from the Łapsze Niżne gmina / Festival der Volksgruppen aus der Gemeinde Łapsze Niżne (**Niedzica–Zamek**)

Divadelný festival ochotníkov / Festiwal Teatrzyków Amatorskich / Festival of amateur theater performances / Festival der Amateurtheater (**Spišská Stará Ves**, dom kultury / kultúrny dom / community center / Kulturhaus)

Bieg Biatlonowy o Puchar Sołtysa Wsi / Biatlonový beh o pohár šoltýsa obce / Biathlon competition, Mayor's Cup / Biathlon-Langlauf um den Pokal des Schultheißen von Krempachy (**Krempachy**)

Zawody w narciarstwie alpejskim O Puchar Prezesa Zespołu Elektrowni Wodnych Niedzica SA / Lyžiarske preteky v alpskom lyžovaní O pohár predsedu Združenia vodných elektrární Nedeca s.a. / Ski competition in alpine skiing for the Cup of the Chairman of the Association of Hydropower Plants Niedzica s.a. / Ski Alpin-Wettbewerb um den Pokal des Vorstands der Wasserkraftwerke in Niedzica (**Niedzica**, osŕodek narciarski / lyžiarske stredisko / ski center / Skigebiet)

Marzec / Marec / März

Turniej Halowy o Puchar Wójta Gminy Łapsze Niżne / Halový turnaj o pohár vojta gminy Nižné Lapše / Indoor Tournament for the Cup of the Mayor of the Łapsze Niżne Gmina / Hallenturnier um den Pokal des Gemeindevorstehers von Łapsze Niżne (**Niedzica**, hala sportowa / športová hala / sports hall / Turnhalle)

Kapieľuš – Cup – zawody narciarskie w strojach ludowych przy muzyce / lyžiarska súťaž v ľudových krojoch s ľudovou hudbou / ski competition in folk costumes

and with folk music / Skiwettbewerb in Volkstrachten mit Musik (**Spišské Hanušovce**, lyžiarsky areál Pod Bufarkom / areał narciarski Pod Bufarkiem / Pod Bufarkom ski center / Skigebiet Pod Bufarkom)

Mistrzostwa Jurgowa w Narciarstwie Alpejskim o Puchar Prezesa Tatrzańskiego Banku Spółdzielczego / Majstrovstvá Jurgova v alpskom lyžovaní o pohár predsedu Tatranskej družstevnej banky / Jurgów Championships in Alpine skiing for the President of the Tatra Cooperative Bank Cup / Jurgów-Turnier im alpinen Ski um den Pokal des Vorstands der Tatra-Genossenschaftsbank (**Jurgów**, stacja narciarska / lyžiarske stredisko / ski centers / Skigebiet)

Turniej Tenisa Stołowego i Stołowej Piłki Nożnej / Turnaj v stolnom tenise a stolnom futbale / Tournament in table tennis and table football / Tischtennis- und Fußballturnier (**Krempachy**)

Kwiecień / Apríl / April

Pieninská ozvena / Echo Pienin / Echo von Pieniny – przegląd folkloru muzycznego na pograniczu polsko-słowackim / súťažná prehliadka hudobného folklóru na slovensko-poľskom pohraničí / competitive exhibition of folk music on the Slovak-Polish border / Präsentation der Volksmusik im polnisch-slowakischen Grenzgebiet (**Spišská Stará Ves**, dom kultury / kultúrny dom / community center / Kulturhaus)

Kostelničákov ornament / Ornament Kostelničáka / Ornament of Kostelničák – ogłoszenie wyników i wernisaż międzynarodowej wystawy plastycznej / vyhodnotenie a vernisáž medzinárodnej výtvarnej súťaže / evaluation and opening of the international art competition / Bekanntgabe der Ergebnisse und Eröffnung der internationalen Kunstausstellung (**Spišská Stará Ves**, kultúrny dom / dom kultury / community center / Kulturhaus)

Turnaj v stolnom tenise o pohár starostu obce / Turniej Tenisa Stołowego o Puchar Wójta Gminy / Table tennis tournament: Mayor's Cup / Tischtennisturnier um den Pokal des Gemeindevorstehers (**Červený Kláštor**, dom kultury – klasztor kartuzów / kultúrny dom – kláštor kartuziánov / community center – Carthusian monastery / Kulturhaus – Kathäuser-Kloster)

Čisté hory a potoky / Czyste Góry i Potoki / Saubere Berge und Bäche – sprzątanie cieków wodnych i szlaków turystycznych Pienińskiego Parku Narodowego / čistenie vôd a turistických chodníkov Pienap-u / Event organized to clean water and hiking trails in Pieniny National Park / Aufräumen der Fließgewässer und Wanderwege im Nationalpark von Pieniny (**Červený Kláštor, Haligovce, Lesnica**)

Otvorenie letnej turistickej sezóny / Otwarcie letniego sezonu turystycznego / Opening of the summer tourist season / Eröffnung der Saison (**Červený Kláštor – Lesnica**)

Maj / Máj / May / Mai

Majówka Spiska – otwarcie sezonu turystycznego / otvorenie turistickej sezóny / opening of the tourist season / Maifest – Eröffnung der Tourismus-Saison (**gmina Łapsze Niżne**)

Konkurs talentów / Súťaž talentov / Talent show competition / Talentwettbewerb (**Niedzica**, Gminny Ośrodek Kultury / kultúrne stredisko / community center / Gemeinde-Kulturzentrum)

Przegląd Artystycznego Dorobku Szkół Gminy Łapsze Niżne w zakresie form teatralnych / Prehliadka umeleckých úspechov škôl gminy Nižné Lapše v divadelných formách / Theatrical review of the artistic achievements of the schools of the gmina of Łapsze Niżne / Präsentation der Künstlerischen Leistungen der Schulen aus der Gemeinde Łapsze Niżne auf dem Gebiet der Theaterformen (**Niedzica**, Gminny Ośrodek Kultury / kultúrne stredisko / community center / Gemeinde-Kulturzentrum)

Lindada – festiwal folklorystyczny / folklórny festival / folklore festival / Festival der Folklore (**Jurgów**)

Dzień Matki / Deň matiek / Mother's Day / Muttertag (**Matiašovce, Spišská Stará Ves, Veľký Lipník, Veľká Fraková, gmina Łapsze Niżne**)

Ogrywanie mai / Ohrávanie májov / Folk maypole celebration / Maibaum (**Malá Franková, Nowa Biała, Spišská Stará Ves**)

Konsurs Strzelecki o Puchar Prezesa LOK / Strelecká súťaž o pohár predsedu LOK / Shooting competition – LOK Chairman's Cup / Schützerturnier um den Pokal des Präsidenten der LOK (**Krempachy**, strzelnica / strelnica / shooting range)

Noc múzeí a galérií – nočná prehliadka / Noc muzeów i galerii – zwiedzanie nocne / Night of Museums and Galleries – night tour / Nacht der Museen und Galerien – Nachtbesichtigung (**Červený Kláštor**, Narodowy Zabytek Kultury Klasztor Kartuzów / Národná kultúrna pamiatka Kláštor kartuziánov / Carthusian Monastery National Cultural Landmark / Internationales Kulturdenkmal, Kathäuser-Kloster)

Czerwiec / Jún / June / Juni

Dzień Dziecka / Deň detí / Children's Day / Kindertag (**Spišská Stará Ves, Matiašovce, Veľká Fraková, gmina Łapsze Niżne**)

Zamagurské folklórne slávnosti / Zamagurskie Święto Folkloru / Zamagurie Folk Festival / Volksfest der Region Zamagurie – trzydniowy międzynarodowy festiwal folklorystyczny / trojdňový medzinárodný folklórny festival / three-day international folklore festival / dreitägiges Volksfestival (**Červený Kláštor, Spišská Stará Ves**)

Medzinárodný pieninský pochod dobrej nálady / Międzynarodowy Pieniński Marsz Dobrego Humoru / Pieniny International Good Mood Walk / Internationaler Zug der guten Laune (**Majere, Lechnica, Červený Kláštor, Sromowce Niżne**) www.pochod.sk

Zamagurské športové hry / Zamagurskie Zawody Sportowe / Zamagurie Sports Day / Sportwettbewerb der Region Zamagurie (**Spišská Stará Ves**, boisko sportowe SP / ihrisko ZŠ / Sportplatz der Grundschule)

Breakfestival (**Červený Kláštor**)

Szkolne festiwale rodzinne / Školské rodinné festivaly / School family festival / Schulfamilienfeste (**Kacvín, Lapšanka, Tribš**)

Dni Kultury Słowackiej w Małopolsce / Dni slovenskej kultúry v Malopoľsku / Slovak Culture Days in Lesser Poland / Slowakische Kulturtage in Małopolska (zawsze w innej miejscowości Zamagurza w Polsce / vždy v inej zamagurskej obci v Poľsku / always in a different Zamagurie municipality in Poland)

Spiska Watra – festiwal folklorystyczny / Spišská vatra – folklórny festival / Spiš bonfire – folklore festival / Volksfestival (**Niedzica**, amfiteatr / amfiteáter / amphitheater / Freilufttheater)

Zamagurský motozraz / Zamagurskie Motospotkanie **/** Motorcycle meeting in Zamagurie / Mototreffen der Region Zamagurie (**Spišská Stará Ves**) www.zkm.sk

Dzień Polowaca / Poľovnícky deň / Hunting Day / Jägertag (**Jurgów**)

Wielkie Spiskie Granie / Veľké spišské hranie / Großes Zipser Musikfest – festiwal zespołów rockowych, bluesowych, folkowych i hardrockowych / festival rockových, bluesových, folkových a hardrockových kapiel / festival with rock, blues, folk and hard rock bands / Festival der Rock-, Blues-, Folk- und Hardrock-Bands (**Łapsze Niżne**, boisko sportowe / športové ihrisko / sports field / Sportplatz)

Lipiec / Júl / July / Juli

Minifutbalový turnaj O pohár primátora mesta Spišská Stará Ves / Miniturniej Piłki Nożnej O Puchar Burmistrza Miasta Spiska Stara Wieś / Minifootball tournament – Spišská Stará Ves Mayor's Cup / Kleines Fußballturnier um den Pokal des Bürgermeisters von Spisska Stara Ves (**Spišská Stará Ves**, sala gimnastyczna SP / telocvičňa ZŠ / elementary school gym / Turnhalle der Grundschule)

Zawody o Puchar Wójta Gminy Łapsze Niżne w Piłce Nożnej / Futbalový turnaj O pohár vojta gminy Nižné Lapše / Football tournament – Łapsze Niżne Gmina Mayor's Cup / Fußballwettbewerb um den Pokal des Gemeindevorstehers von Łapsze Niżne (zawsze w innej miejscowości **gminy Łapsze Niżne** / vždy v inej obci gminy Nižné Lapše / always in a different town in the gmina of Łapsze Niżne / immer an einem anderen Ort der Gemeinde Łapsze Niżne)

Zawody o Puchar Wójta Gminy Nowy Targ w Piłce Nożnej / Futbalový turnaj O pohár vojta gminy Nowy Targ / Football tournament – Nowy Targ Gmina Mayor's Cup / Fußballwettbewerb um den Pokal des Gemeindevorstehers von Nowy Targ (zawsze w innej miejscowości **gminy Nowy Targ** / vždy v inej obci gminy Nowy Targ / always in a different town in the gmina of Nowy Targ / immer an einem anderen Ort der Gemeinde Nowy Targ)

Gminny Piknik Piłki Nożnej pod patronatem Wójta Gminy Łapsze Niżne / Futbalový gminný piknik pod patronátom vojta gminy Nižné Lapše / Football tournament and

Communal picnic under the patronage of the Gmina of Łapsze Niżne Mayor / Gemeinde-Fußball-Picknick unter der Schirmherrschaft des Gemeindevorstehers von Łapsze Niżne (**Łapsze Niżne**, boisko sportowe / športové ihrisko / sports field / Sportplatz)

Požiarnická súťaž o Pohár starostu obce / Zawody Strażackie o Puchar Wójta Gminy / Firefighting competition: Mayor's Cup / Feuerwehrwettbewerb um den Pokal des Gemeindevorstehers (**Veľká Franková**)

Gminne Zawody Strażackie / Gminné požiarnicke preteky / Gmina firefighting competition / Gemeinde-Feuerwehrwettbewerb (zawsze w innej miejscowości **gminy Łapsze Niżne** / vždy v inej obci gminy Nižné Lapše / always in a different town in the Gmina of Łapsze Niżne / immer an einem anderen Ort der Gemeinde Łapsze Niżne)

Festyn Krempaski / Krempašský festival / Krempachy Festival / Volksfest Krempachy (**Krempachy**, amfiteatr / amfiteáter / amphitheater / Amphitheater)

Turnaj v malom futbale o Putovný pohár starostu obce / Miniturniej Piłki Nożnej O Puchar Przechodni Wójta Gminy / Small-sided football tournament: Mayor's Challenge Cup / Fußball-Miniturnier um den Wanderpokal des Gemeindevorstehers (**Veľký Lipník**, boisko sportowe / futbalové ihrisko / football pitch / Sportplatz)

Minifutbalový turnaj o Pohár starostky obce / Miniturniej Piłki Nożnej O Puchar Wójciny Gminy / Minifootball tournament: Mayor's Cup / Fußball-Miniturnier um den Pokal der Gemeindevorsteherin (**Osturňa**, boisko sportowe / futbalové ihrisko / football pitch / Sportplatz)

Konkurs Strzelecki o Puchar Sołtysa Wsi Krempachy / Strelecká súťaž o pohár richtára obce Krempachy / Shooting competition: Krempachy Mayor's Cup / Schützerturnier um den Pokal des Schultheißen von Krempachy (**Krempachy**, strzelnica / strelnica / shooting range)

Zogrod – multikultrowa impreza połączona z dwutygodniowym plenerem malarskim / multikultúrne podujatie spojené s dvojtýždňovým maliarskym plenérom / multicultural event associated with a two-week plein air painting event / multikulturelle Veranstaltung mit zweiwöchiger Freilichtmalerei (**Malá Franková**, Zogrod) www.zogrod.sk

Piknik Parafialny / Farský piknik / Parish picnic / Pfarrei-Picknick (**Nowa Biała**)

Stretnutie Goralov v Pieninách / Spotkanie Górali w Pieninach / Goral gathering in Pieniny / Zusammentreffen der Bergbewohner von Pieniny (**Lesnica**, Chata Pieniny) www.stretnutiegoralov.sk

Sierpień / August

Dni mesta Spišská Stará Ves / Dni Miasta Spiska Stara Wieś / Spišská Stará Ves Town Days / Stadtfest von Spišská Stará Ves (**Spišská Stará Ves**)

Deň obce Matiašovce / Dzień Gminy Maciaszowce / Matiašovce Municipal Day / Tag des Dorfes Matiašovce (**Matiašovce**)

Dni obce Spišské Hanušovce / Dni Gminy Spiskie Hanuszowce / Spišské Hanušovce Municipal Days / Tage des Dorfes Spišské Hanušovce (**Spišské Hanušovce**)

Deň obce Lechnica / Dzień Gminy Lechnica / Lechnica Municipal Day / Tag des Dorfes Lechnica (**Lechnica**)

Futbalový turnaj generácií / Turniej Piłki Nożnej Pokoleń / Football tournament of generations / Fußballturnier der Generationen (**Veľká Fraková**, boisko sportowe / futbalové ihrisko / football pitch / Sportplatz)

Memoriał Františka Tomaškoviča – turniej siatkówki / Memoriál Františka Tomaškoviča – volejbalový turnaj / František Tomaškovič Memorial – volleyball tournament / Volleyballturnier zum Gedenken an František Tomaškovič (**Krempachy**)

Zawody Furmanów / Furmanské preteky / Furmanské (carriage driving) competition / Kutscher-Wettrennen (**Osturňa**)

Súťaž o najlepší jezerský guľáš / Konkurs na najlepszy gulasz / Jezersko goulash competition / Wettbewerb um das beste Gulasch (**Jezersko**)

Súťaž v hasičskom športe o Putovný pohár starostu obce / Zawody Strażackie o Puchar Przechodni Wójta Wsi / Firefighters' competition for the Mayor's Challenge Cup / Feuerwehrwettbewerb um den Wanderpokal des Schultheißen (**Veľký Lipník**, boisko sportowe / futbalové ihrisko / Sportplatz)

Parada Orkiestr Dętych gminy Łapsze Niżne / Paráda dychoviek gminy Nižné Lapše / Gmina Łapsze Niżne Brass Band Parade / Parade der Blaskapellen der Gemeinde Łapsze Niżne (**Niedzica–Zamek**)

Wrzesień / September

Przegląd Krajańskich Orkiestr Dętych Towarzystwa Słowaków w Polsce / Prehliadka krajanských dychoviek Spolku Slovákov v Poľsku / Compatriot brass bands show, Association of Slovaks in Poland / Präsentation der Heimatblaskapellen der Gesellschaft der Slowaken in Polen (zawsze w innej miejscowości Zamagurza w Polsce / vždy v inej zamagurskej obci v Poľsku / always in a different Zamagurie municipality in Poland / immer an einem anderen Ort der Region Zamagurie in Polen)

Dożynki Gminne / Gminné dožinky / Gmina Harvest Festival / Gemeinde-Erntedankfest (zawsze w innej miejscowości **gminy Łapsze Niżne** / vždy v inej obci gminy Nižné Lapše / always in a different municipality in the gmina of Łapsze Niżne / immer an einem anderen Ort der Gemeinde Łapsze Niżne)

Kláštorný deň / Dzień Klasztoru / Monastery Day / Klosterfest (**Červený Kláštor**, podwórze klasztoru / nádvorie kláštora / courtyard of the monastery / Innenhof)

Malý pieninský maratón / Mały Maraton Pieniński / Kleiner Pieniny-Marathon – 18 km (**Červený Kláštor, Lesnica, Szczawnica**)

Jesienny Triatlon / Jesenný triatlon / Autumn triathlon / Herbst-Triathlon (**Krempachy**)

Konkurs Strzelecki / Strelecká súťaž / Shooting competition (**Krempachy**, strzelnica / strelnica / shooting range)

OMV Cup Zamagurie – turniej tenisowy w deblu / tenisový turnaj / tennis tournament / Tennisturnier im Doppel (**Spišská Stará Ves**, kort tenisowy / tenisový kurt / tennis court / Tennisplatz)

Październik / Október / Oktober

Čisté hory a potoky / Czyste Góry i Potoki / Saubere Berge und Bäche – sprzątanie wód i szlaków turystycznych Pienińskiego Parku Narodowego / čistenie vôd a turistických chodníkov Pienap-u / Event organized to clean water and hiking trails in Pieniny National Park / Aufräumen der Fließgewässer und Wanderwege im Nationalpark (**Červený Kláštor, Haligovce, Lesnica**)

Pieninský horský duatlon / Pieniński Górski Duatlon / Pieniny mountain duathlon / Berg-Duathlon von Pieniny (**Lesnica – Szczawnica**) www.pieninskyduatlon.sk

Zamagurský Super Cup – zawody strażackie / hasičská súťaž / firefighting competition / Feuerwehrwettbewerb (**Spišská Stará Ves**, boisko sportowe / futbalové ihrisko / football field / Sportplatz)

Puchar Głowatki / Rybárska súťaž / Fishing competition / Huchen-Pokal (**Dunajec**)

Mesiac úcty k starším / Miesiąc szacunku do starszych / Seniors Month / Monat des Respekts für Ältere (**Matiašovce, Spišská Stará Ves, Veľký Lipník, Veľká Fraková**)

Listopad / November

Katarínske hody / Święto Katarzyny / Katharina-Fest – ludowe świniobicie / ľudová verejná zabíjačka / St. Catherine's Feast – folk pig slaughter / St. Katharina – Fest – Schweineschlachten (**Matiašovce**)

Grudzień / December / Dezember

Mikulášska zabíjačka / Mikołajkowe Świniobicie / St. Nicholas pig slaughter / Hl.-Nikolaus-Schweineschlachten vor Weihnachten (**Červený Kláštor**)

Zamagurské vianočné trhy / Zamagurskie Targi Bożonarodzeniowe / Zamagurie Christmas Market / Weihnachtsmärkte der Region Zamagurie (**Spišská Stará Ves**, plac / námestie / square / Platz)

Posedenie pri jedličke / Spotkania przy choince / Party by the fir tree / Beisammensein beim Tannenbaum (**Veľká Franková**)

Vystúpenie ochotníckeho divadla / Występ teatrzyku amatorskiego / Amateur theater performance / Amateur-Theateraufführung (**Matiašovce**, dom kultury / kultúrny dom / community center / Kulturhaus)

Silvestrovské posedenie / Spotkanie Sylwestrowe / New Year's Eve party / Zusammentreffen am Silvesterabend (**Matiašovce**, dom kultury / kultúrny dom / community center)

Vítanie nového roku / Powitanie Nowego Roku / Welcoming in the New Year / Rutsch ins Neue Jahr (**Spišská Stará Ves**, plac / námestie / square / Platz)

NABOŻEŃSTWA / BOHOSLUŽBY CHURCH SERVICES / GOTTESDIENSTE

Nabożeństwa odbywają się we wszystkich miejscowościach Zamagurza, w języku słowackim, polskim, bądź w języku starocerkewnosłowiańskim.

Bohoslužby sa konajú pravidelne vo všetkých zamagurských obciach, a to buď v slovenskom, poľskom alebo staroslovienskom jazyku.

Church services are regularly held in every municipality in Zamagurie, either in Slovak, Polish or the Old Slavonic language.

Gottesdienste finden in allen Ortschaften der Region Zamagurie sonntags und feiertags in polnischer oder slowakischer oder in der altkirchenslawischen Sprache statt.

Červený Kláštor

Kościół klasztorny św. pw. Antoniego Pustelnika (XIV w.) – odbywają się od czasu do czasu podczas imprez kulturalnych i ślubów (j. słowacki)

Mníšsky kostol sv. Antona Pustovníka (14. storočie) – občasne počas kultúrnych akcií a sobášov (slovensky)

Monastic Church of Saint Anthony the Hermit (14th century) – occasionally during cultural events and weddings (Slovak)

Klosterkirche St. Antonius Eremit (14. Jh.) – Gottesdienste finden ab und zu bei Kulturveranstaltungen oder anlässlich einer Hochzeit statt (Slowakisch)

Kościół Ewangelicki (XIX w.) – nie odbywają się

Evanjelický kostol (19. storočie) – nekonajú sa

Lutheran Church (19th century) – masses not held

Evangelische Kirche (19. Jh.) – keine Gottesdienste

Rzymskokatolicki kościół pw. Trójcy Przenajświętszej (XX w.) – poniedziałek, środa, piątek i pierwsza sobota w miesiącu 19:00 (X-IV 17:00), niedziele i święta 8:00 (X-IV 10.00), 18:30 (X-IV 18:00) niedziele i święta (j. słowacki)

Rímskokatolícky kostol Najsvätejšej Trojice (20. storočie) – pondelok, streda, piatok a prvá sobota v mesiaci 19:00 (X-IV 17:00), nedeľa a sviatky 8:00 (X-IV 10.00), 18:30 (X-IV 18:00) (slovensky)

Roman Catholic Holy Trinity Church (20th century) – Monday, Wednesday, Friday and the first Saturday of the month 19:00 (X-IV 17:00), Sunday and holidays 8:00 (X-IV 10.00), 18:30 (X-IV 18:00) (Slovak)

Römisch-katholische Allerheiligste-Dreifaltigkeit-Kirche (20. Jh.) – montags, mittwochs, freitags und am ersten Samstag im Monat 19.00 (X-IV 17.00), sonntags und feiertags 8.00 (X-IV 10.00) und 18.30 (X-IV 18.00) (Slowakisch)

Czarna Góra

Rzymskokatolicki kościół pw. Przemienienia Pańskiego (XX w.) – sobota 19:00 (w zimie 18:00); niedziele i święta 8:00, 10:00 (j. polski)

Rímskokatolícky kostol Premenenia Pána (20. storočie) – sobota 19:00 (zima 18:00); nedeľa a sviatky 8:00, 10:00 (poľsky)

Roman Catholic Church of the Transfiguration (20th century) – Saturday 19:00 (winter 18:00); Sunday and holidays 8:00, 10:00 (Polish)
Römisch-katholische Kirche Verklärung Christi (20 Jh.) – samstags 19.00 (im Winter 18.00); sonntags und feiertags 8.00 und 10.00 (Polnisch)
Kaplica (XIX w.) – niedziele i święta 9:30, 17:00 (IX-VI) (j. polski)
Kaplnka (19. storočie) – nedeľa a sviatky 9:30, 17:00 (IX-VI) (poľsky)
Chapel (19th century) – Sunday and holidays 9:30, 17:00 (IX-VI) (Polish)
Kapelle (19. Jh.) – sonntags und feiertags 9.30 und 17.00 (IX-VI)

Dursztyn

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Jana Chrzciciela (XX w.) – niedziele i święta 8:00, 11:00, 17:00 (j. polski)
Rímskokatolícky kostol sv. Jána Krstiteľa (20. storočie) – nedeľa a sviatky 8:00, 11:00, 17:00 (poľsky)
Roman Catholic Church of Saint John the Baptist (20th century) – Sunday and holidays 8:00, 11:00, 17:00 (Polish)
Römisch-katholische Kirche Verklärung Christi (20 Jh.) – samstags 19.00 (im Winter 18.00); sonntags und feiertags 8.00 und 10.00 (Polnisch)

Frydman

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Stanisława (XIV w.) – niedziele i święta 7:30, 11:00 (j. polski)
Rímskokatolícky kostol sv. Stanislava (14. storočie) – nedeľa a sviatky 7:30, 11:00 (poľsky)
Roman Catholic Church of Saint Stanislaus (14th century) – Sunday and holidays 7:30, 11:00 (Polish)
Römisch-katholische Kirche St. Stanislaus (19. Jh.) – sonntags und feiertags 7.30 und 11.00 (Polnisch)

Falsztyn

Rzymskokatolicka kapliczka pw. Matki Boskiej Królowej Polski (XX w.) – niedziele i święta 9:00 (j. polski)
Rímskokatolícka kaplnka Panny Márie Kráľovnej Poľska (20. storočie) – nedeľa a sviatky 9:00 (poľsky)
Roman Catholic Chapel of Our Lady Queen of Poland (20th century) – Sunday and holidays 9:00 (Polish)
Römisch-katholische Kapelle Muttergottes Königin von Polen (20. Jh.) – sonntags und feiertags 9.00 (Polnisch)

Haligovce

Rzymskokatolicki kościół pw. Nawiedzenia św. Elżbiety przez Najświętszą Marię Pannę (XIX w.) – niedziele i święta 8:15, 10:30 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol Navštívenia Panny Márie u sv. Alžbety (19. storočie) – nedeľa a sviatky 8:15, 10:30 (slovensky)
Roman Catholic Church of the Visitation of St. Elizabeth by the Blessed Virgin Mary (19th century) – Sunday and holidays 8:15, 10:30 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche Heimsuchung der heiligen Elizabeth durch die Jungfrau Maria (19. Jh.) – sonntags und feiertags 8.15 Uhr und 10.30 (Slowakisch)

Havka

Rzymskokatolicki kościół pw. Maryi Panny Szkaplerznej (XIX w.) – niedziele i święta 9:30 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol Panny Márie Škapuliarskej (19. storočie) – nedeľa a sviatky 9:30 (slovensky)
Roman Catholic Church of Our Lady of the Scapular (19th century) – Sunday and holidays 9:30 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche Jungfrau Maria mit dem Skapulier (19. Jh.) - sonntags und feiertags 9.30 (Slowakisch)

Jezersko

Rzymskokatolicki kościół pw. Najświętszego Serca Jezusowego (XIX. w.) – niedziele i święta 9:00 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol Božského Srdca Ježišovho (19. storočie) – nedeľa a sviatky 9:00 (slovensky)
Roman Catholic Church of the Sacred Heart of Jesus (19th century) – Sunday and holidays 9:00 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche Allerheiligstes Herz Jesu (19. Jh.) – sonntags und feiertags 9.00 (Slowakisch)

Jurgów

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Sebastiana (XVII w.) – niedziele i święta 8:00 (polski), 11:00 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol sv. Sebastiána (17. storočie) – nedeľa a sviatky 8:00 (poľsky), 11:00 (slovensky)
Roman Catholic Church of Saint Sebastian (17th century) – Sunday and holidays 8:00 (Polish), 11:00 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche St. Sebastian (17. Jh.) – sonntags und feiertags 8.00 und 11.00 (Slowakisch)

Kacwin

Rzymskokatolicki kościół pw. Wszystkich Świętych (XIV/XV w.) – niedziele i święta 8:00 (j. polski), 9:15 (j. słowacki), 10:45 (j. polski)
Rímskokatolícky kostol Všetkých svätých (14./15. storočie) – nedeľa a sviatky 8:00 (poľsky), 9:15 (slovensky), 10:45 (poľsky)
Roman Catholic Church of All Saints (14th/15th century) – Sunday and holidays 8:00 (Polish), 9:15 (Slovak), 10:45 (Polish)
Römisch-katholische Allerheiligen-Kirche (14./15. Jh.) – sonntags und feiertags 8.00 (Polnisch), 9.15 (Slowakisch) und 10.45 Uhr (Polnisch)

Krempachy

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Marcina (XVI w.) – sobota 19:00, niedziele i święta 7:30 (j. słowacki/j. polski), 9:00 (j. polski), 10:30 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol sv. Martina (16. storočie) – sobota 19:00 (poľsky), nedeľa a sviatky 7:30 (slovensky/poľsky), 9:00 (poľsky), 10:30 (slovensky)
Roman Catholic Church of Saint Martin (16th century) – Saturday 19:00 (Polish), Sunday and holidays 7:30 (Slovak/Polish), 9:00 (Polish), 10:30 (Slovak)

Römisch-katholische St. Martinskirche (16. Jh.) – samstags 19.00, sonntags und feiertags 7.30 (Slowakisch/Polnisch) , 9.00 (Polnisch), 10.30 (Slowakisch)
Rzymskokatolicki kościół pw. św. Walentego (18. w.) – w dni świąteczne (j. słowacki/j. polski)
Rímskokatolícky kostol sv. Valentína (18. storočie) – počas sviatkov (slovensky/poľsky)
Roman Catholic Church of Saint Valentine (18th century) – during holidays (Slovak/Polish)
Römisch-katholische St. Valentinskirche (18. Jh.) – an Feiertagen (Slowakisch)

Łapszanka

Rzymskokatolicki kościół pw. Najświętszego Serca Jezusowego (20. w.) – 10:00 (j. polski)
Rímskokatolícky kostol Najsvätejšieho srdca Ježišovho (20. storočie) – 10:00 (poľsky)
Roman Catholic Church of the Sacred Heart of Jesus (20th century) – 10:00 (Polish)
Römisch-katholische Kirche Allerheiligstes Herz Jesu (20. Jh.) – 10.00 (Polnisch)

Łapsze Niżne

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Kwiryna (XIV w.) – 7:30, 9:30, 11:30, 18:00 (IX-VI) (j. polski)
Rímskokatolícky kostol sv. Kvirína (14. storočie) – 7:30, 9:30, 11:30, 18:00 (IX-VI) (poľsky)
Roman Catholic Church of Saint Quirin (14th century) – 7:30, 9:30, 11:30, 18:00 (IX-VI) (Polish)
Römisch-katholische Kirche St. Quirinus (14. Jh.) – sonntags und feiertags 7.30, 9.30 11.30, 18.00 (IX-VI) (Polnisch)

Łapsze Wyżne

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Piotra i Pawła (XVIII w.) – niedziele i święta 7:30 (j. słowacki), 8:30 (j. polski), 11:30 (j. polski)
Rímskokatolícky kostol sv. Petra a Pavla (18. storočie) – nedeľa a sviatky 7:30, 8:30, 11:30 (poľsky)
Roman Catholic Church of Saints Peter and Paul (18th century) – Sunday and holidays 7:30, 8:30, 11:30 (Polish)
Römisch-katholische St. Peter- und Paulskirche (18. Jh.) – sonntags und feiertags 7.30 (Slowakisch), 8.30 (Polnisch) und 11.30 (Polnisch)

Lechnica

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Jodoka (XIV w.) – niedziele i święta 8:30 (j. słowacki)
Rímskokatolícky Kostol sv. Jodoka (14. storočie) – nedeľa a sviatky 8:30 (slovensky)
Roman Catholic Church of Saint Judoc (14th century) – Sunday and holidays 8:30 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche St. Jost (14. Jh.) – sonntags und feiertags 8.30 (Slowakisch)

Lesnica

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Michała (XVIII w.) – niedziele i święta 8:00, 10:30 (j. słowacki)
Rímskokatolícky Kostol sv. Michala (18. storočie) – nedeľa a sviatky 8:00, 10:30 (slovensky)
Roman Catholic Church of Saint Michael (18th century) – Sunday and holidays 8:00, 10:30 (Slovak)
Römisch-katholische St. Michaelkirche (18. Jh.) – sonntags und feiertags 8.00 und 10.30 (Slowakisch)

Majere

Rzymskokatolicki kościół – niedziele i święta 8:00 (j. słowacki)
Rímskokatolícky – nedeľa a sviatky 8:00 (slovensky)

Roman Catholic – Sunday and holidays 8:00 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche – sonntags und feiertags 8.00 (Slowakisch)

Malá Franková

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Józefa (XIX. w.) – niedziele i święta 9:00 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol sv. Jozefa (19. storočie) – nedeľa a sviatky 9:00 (slovensky)
Roman Catholic Church of Saint Joseph (19th century) – Sunday and holidays 9:00 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche St. Joseph (19. Jh.) – sonntags und feiertags 9.00 (Slowakisch)

Matiašovce

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Piotra i Pawła (XIV w.) – niedziele i święta 8:00, 11:00 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol sv. Petra a Pavla (14. storočie) – nedeľa a sviatky 8:00, 11:00 (slovensky)
Roman Catholic Church of Saints Peter and Paul (14th century) – Sunday and holidays 8:00, 11:00 (Slovak)
Römisch-katholische St. Peter und Paulskirche (14. Jh.) – sonntags und feiertags 8.00 und 11.00 (Slowakisch)
Rzymskokatolicki kościół pw. Siedmiobolesnej Maryi Panny (XX w.) – niedziele i święta 9:30 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol Sedembolestnej Panny Márie (20. storočie) – nedeľa a sviatky 9:30 (slovensky)
Roman Catholic Church of Our Lady of Sorrows (20th century) – Sunday and holidays 9:30 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche Jungfrau Maria von Sieben Schmerzen (19. Jh.) - sonntags und feiertags 9.30 (Slowakisch)

Niedzica

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Bartłomieja (XIV w.) – sobota 18:30 (VII-IX 19:00) (j. polski), niedziele i święta 7:45 (j. słowacki), 9:00, 11:30, 18:00 (V-IX 19:00) (j. polski)
Rímskokatolícky kostol sv. Bartolomeja (14. storočie) – sobota 18:30 (VII-IX 19:00) (poľsky), nedeľa a sviatky 7:45 (slovensky), 9:00 (poľsky), 11:30 (poľsky), 18:00 (V-IX 19:00) (poľsky)
Roman Catholic Church of Saint Bartholomew (14th century) – Saturday 18:30 (VII-IX 19:00) (Polish), Sunday and holidays 7:45 (Slovak), 9:00 (Polish), 11:30 (Polish), 18:00 (V-IX 19:00) (Polish)
Römisch-katholische Kirche St. Bartholomäus (14. Jh.) – samstags 18.30 (VII-IX 19.00) (Polnisch), sonntags und feiertags 7.45 Uhr (Slowakisch), 9.00, 11.30 und 18.00 (V-IX 19.00) (Polnisch)

Niedzica–Zamek

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Andrzeja (XX w.) – sobota 20:00 (X-IV 19:00), niedziele i święta 10:15 (j. polski)

Rímskokatolícky kostol sv. Andreja (20. storočie) – sobota 20:00 (X-IV 19:00), nedeľa a sviatky 10:15 (poľsky)
Roman Catholic Church of Saint Andrej (20th century) – Saturday 20:00 (X-IV 19:00), Sunday and holidays 10:15 (Polish)
Römisch-katholische St. Andreaskirche (19. Jh.) – samstags 20.00 (X-IV 19.00), sonntags und feiertags 10.15 Uhr (Polnisch)

Nowa Biała

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Katarzyny (XVIII w.) – sobota 19:00 (w okresie zimowym 18:00), niedziele i święta 9:00 (j. polski), 11:00 (j. słowacki), 15:00 (j. polski)
Rímskokatolícky kostol sv. Kataríny (18. storočie) – sobota 19:00 (zima 18:00 poľsky) (poľsky), nedeľa a sviatky 9:00 (poľsky), 11:00 (slovensky), 15:00 (poľsky)
Roman Catholic Church of Saint Catherine (18th century) – Saturday 19:00 (winter 18:00 Polish) (Polish), Sunday and holidays 9:00 (Polish), 11:00 (Slovak), 15:00 (Polish)
Römisch-katholische Kirche St. Katharina (18. Jh.) – samstags 19.00 (im Winter 18.00), sonntags und feiertags 9.00 (Polnisch), 11.00 (Slowakisch) und 15.00 (Polnisch)

Osturňa

Greckokatolicka cerkiew św. Michała Archanioła (XVIII w.) (j. słowacki/ j. starocerkewnosłowianski)
Gréckokatolícky chrám sv. Michala Archanjela (18. storočie) – pondelok–piatok 17:00, sobota 8:00, nedeľa 9:30 (slovensky/staroslovensky)
Greek Catholic Church of Saint Michael the Archangel (18th century) – Monday – Friday 17:00, Saturday 8:00, Sunday 9:30 (Slovak/Old Slavonic)
Griechisch-katholische Kirche Erzengel Michael (18. Jh.) (Slowakisch, Altkirchenslawisch)

Reľov

Rzymskokatolicki kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (XVIII w.) – niedziele i święta 7:30, 9:30 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol Povýšenia svätého Kríža (18. storočie) – nedeľa a sviatky 7:30, 9:30 (slovensky)
Roman Catholic Church of the Exaltation of the Holy Cross (18th century) – Sunday and holidays 7:30, 9:30 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche Erhöhung des Heiligen Kreuzes (18. Jh.) – sonntags und feiertags 7.30 und 9.30 (Slowakisch)

Rzepiska (Grocholów i Wojtyczków Potok)

Rzymskokatolicki kościół pw. Maryi Panny Nieustającej Pomocy (XX w.) – sobota 19:00, niedziele i święta 8:00, 11:00 (j. polski)
Rímskokatolícky kostol Panny Márie Ustavičnej pomoci (20. storočie) – sobota 19:00, nedeľa a sviatky 8:00, 11:00 (poľsky)
Roman Catholic Church of Our Lady of Perpetual Help (20th century) – Saturday 19:00, Sunday and holidays 8:00, 11:00 (Polish)
Römisch-katholische Kirche Jungfrau Maria von der Immerwährenden Hilfe (20. Jh.) samstags 19.00, sonntags und feiertags 8.00, 11.00 (Polnisch)

Rzepiska (Bryjów Potok)

Rzymskokatolicki kościół pw. Miłosierdzia Bożego (XX w.) – niedziele i święta 12:15 (j. polski)
Rímskokatolícky kostol Božieho milosrdenstva (20. storočie) – nedeľa a sviatky 12:15 (poľsky)

Roman Catholic Church of Divine Mercy (20th century) – Sunday and holidays 12:15 (Polish)
Römisch-katholische Kirche Barmherzigkeit Gottes (20. Jh.) – sonntags und feiertags 12.15 Uhr (Polnisch)

Spišská Stará Ves

Rzymskokatolicki kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (XIV w.) – niedziele i święta 8:00, 11:00 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol Nanebovzatia Panny Márie (14. storočie) – nedeľa a sviatky 8:00, 11:00 (slovensky)
Roman Catholic Church of the Assumption of the Virgin Mary (14th century) – Sunday and holidays 8:00, 11:00 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche Mariä Himmelfahrt (14. Jh.) – sonntags und feiertags 8.00, 11.00 (Slowakisch)

Spišské Hanušovce

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Andrzeja Apostoła (XIV w.) – niedziele i święta 8:00, 10:30 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol sv. Ondreja apoštola (14. storočie) – nedeľa a sviatky 8:00, 10:30 (slovensky)
Roman Catholic Church of Saint Andrew the Apostle (14th century) – Sunday and holidays 8:00, 10:30 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche St. Andreas Apostel (14. Jh.) – sonntags und feiertags 8.00 und 10.30 (Slowakisch)

Stráňany

Greckokatolicka cerkiew Ochrony Przenajświętszej Bogurodzicy (XIX w.) (j. starocerkewnosłowianski)
Gréckokatolícky chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky (19. storočie) – nedeľa 9:00 (starosloviensky)
Greek Catholic Church of the Protection of the Virgin Mary (19th century) – Sunday 9:00 (Old Slavonic)
Griechisch-katholische orthodoxe Kirche Allerheiligste Gottesgebärerin (19. Jh.) (Altkirchenslawisch)

Trybsz

Rzymskokatolicki kościół pw. Świętej Elżbiety (XVI w.) (j. polski)
Rímskokatolícky kostol Svätej Alžbety (16. storočie)
Roman Catholic Church of Saint Elizabeth (16th century)
Römisch-katholische Kirche St. Elisabeth (16. Jh.) (Polnisch)
Rzymskokatolicki kościół pw. Świętej Elżbiety (XX w.) – sobota 17:00 (V-IX 19:00), niedziele i święta 8:00, 11:00 (j. polski)
Rímskokatolícky kostol Svätej Alžbety (20. storočie) – sobota 17:00 (V-IX 19:00), nedeľa a sviatky 8:00, 11:00 (poľsky)
Roman Catholic Church of Saint Elizabeth (20th century) – Saturday 17:00 (V-IX 19:00), Sunday and holidays 8:00, 11:00 (Polish)
Römisch-katholische Kirche St. Elisabeth (20. Jh.) - samstags 17.00 (V-IX 19.00), sonntags und feiertags 8.00 und 11.00 (Polnisch)

Veľká Franková

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Mikołaja (XIX w.) – niedziele i święta 7:30, 10:30 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol sv. Mikuláša (19. storočie) – nedeľa a sviatky 7:30, 10:30 (slovensky)
Roman Catholic Church of Saint Nicholas (19th century) – Sunday and holidays 7:30, 10:30 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche St. Nikolaus (19. Jh.) - sonntags und feiertags 7.30 und 10.30 (Slowakisch)

Veľká Lesná

Rzymskokatolicki kościół pw. św. Jana Chrzciciela (XIV w.) – niedziele i święta 8:30, 10:30 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol sv. Jána Krstiteľa (14. storočie) – nedeľa a sviatky 8:30, 10:30 (slovensky)
Roman Catholic Church of Saint John the Baptist (14th century) – Sunday and holidays 8:30, 10:30 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche Johannes der Täufer (14. Jh.) - sonntags und feiertags 8.30 und 10.30 (Slowakisch)

Veľký Lipník

Greckokatolicka cerkiew św. Michała Archanioła (XVIII w.) – poniedziałek–piątek (zima 17:00, lato 17:30 starocerkewnosłowianski, święta 18:00 j. starocerkewnosłowianski), niedziela 7:30 (j. słowacki), 10:30 (j. starocerkewnosłowianski)
Gréckokatolícky chrám sv. Michala Archanjela (18. storočie) – pondelok–piatok (zima 17:00, leto 17:30 staroslovienský, sviatok 18:00 staroslovienský), nedeľa 7:30 (slovensky), 10:30 (staroslovienský)
Greek Catholic Church of Saint Michael the Archangel (18th century) – Monday – Friday (winter 17:00, summer 17:30 Old Slavonic, holidays 18:00 Old Slavonic), Sunday 7:30 (Slovak), 10:30 (Old Slavonic)
Griechisch-katholische orthodoxe Kirche Erzengel Michael (18. Jh.) – montags-freitags (Winter 17:00 Altkirchenslawisch, feiertags 18:00 Altkirchenslawisch) sonntags 7:30 (Slowakisch), 10:30 (Altkirchenslawisch)

Zálesie

Rzymskokatolicki kościół pw. Niepokalanego Serca Maryi Panny (1902) – niedziele i święta 9:15 (j. słowacki)
Rímskokatolícky kostol Nepoškvrneného srdca Panny Márie (1902) – nedeľa a sviatky 9:15 (slovensky)
Roman Catholic Church of the Immaculate Heart of the Virgin Mary (1902) – Sunday and holidays 9:15 (Slovak)
Römisch-katholische Kirche Unbeflecktes Herz der Jungfrau Maria (1902) – sonntags und feiertags 9.15 Uhr (Slowakisch)

INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA
DOPRAVNÁ INFRAŠTRUKTÚRA
TRANSPORTATION INFRASTRUCTURE
VERKEHRSERSINFRASTRUKTUR

Z hľadiska dopravnej infraštruktúry je územie Zamaguria dostupné výlučne osobným autom, autobusom, prípadne inými cestnými prostriedkami. Autobusové zastávky sa nachádzajú vo všetkých zamagurských obciach, pričom do odľahlejších oblastí chodia autobusy len raz denne. Podrobnejšie informácie o dopravných spojoch na slovenskej strane nájdete na www.cp.sk, na poľskej strane na www.e-podroznik.pl, prípadne http://pieniny.turist.pl/katy6/.

Na tereny Zamagurza można dojechać samochodem, autobusem, ewentualnie innymi środkami transportu. Przystanki autobusowe znajdują się we wszystkich miejscowościach Zamagurza, a do tych odleglejszych autobusy kursują raz dziennie. Szczegółowe informacje o połączeniach można znaleźć na stronach internetowych: po stronie słowackiej www.cp.sk, a po stronie polskiej na www.e-podroznik.pl, ewentualnie http://pieniny.turist.pl/katy6/.

In terms of the transportation infrastructure, Zamagurie is accessible only by car, bus, or other on-road vehicles. Bus stops can be found in all the municipalities in Zamagurie, but in more remote areas buses may only run once a day. More detailed information on transport links in Slovakia can be found at: http://www.cp.sk, and in Poland at: http://www.e-podroznik.pl or http://pieniny.turist.pl/katy6/.

Die Region Zamagurie kann man mit Bus oder Auto erreichen. Bushaltestellen befinden sich in allen Orten von Zamagurie. Zu den am Rand gelegenen Orten verkehrt der Bus einmal am Tage. Details können auf den Internetseiten: für die Slowakei: www.cp.sk und für Polen: www.e-podroznik.pl oder http://pieninz.pieniny.turist.pl/katy6/.

Najbliższe stacje autobusowe / Najbližšie autobusové stanice
Nearest bus stations / Nächstgelegene Busstationen:
Kežmarok, Stará Ľubovňa, Nowy Targ

Najbliższe stacje kolejowe / Najbližšie železničné stanice
Nearest train stations / Nächstgelegene Bahnstationen:
Kežmarok, Stará Ľubovňa, Nowy Targ

Najbliższe lotniska / Najbližšie letiská
Nearest airports / Nächstgelegenen Flughäfen:
Poprad, Kraków

Przejścia graniczne – samochody osobowe / Hraničné priechody – osobné autá
Border crossings – passenger cars / Grenzübergänge für PKWs:
Podspády – Jurgów
Lysá nad Dunajcom – Niedzica

Mały ruch graniczny / Malý pohraničný styk
Local border traffic / Kleiner Grenzverkeher:
Červený Kláštor – Sromowce Niżne
Lesnica znak graniczny II/91 – Szczawnica
Lesnica znak graniczny II/94 – Szczawnica
Lysá nad Dunajcom – Sromowce Wyżne
Osturňa – Łapszanka
Stráňany – Jaworki
Veľká Franková – Kacwin
Veľký Lipník – Szlachtowa

WAŻNE KONTAKTY / DÔLEŽITÉ KONTAKTY / IMPORTANT CONTACT INFORMATION / WICHTIGE TELEFONNUMMERN

Ogólnoeuropejski numer alarmowy / Jednotné európske číslo tiesňového volania / Single European emergency number / Europaweite einheitliche Notrufnummer – 112

Pogotowie ratunkowe / Zdravotná pohotovosť / Emergency care / Rettungsdienst
Numer alarmowy / Tiesňová linka / Hotline / Notrufnummern: SK – 155, PL – 999

Ośrodki zdrowia / Zdravotné strediská / Healthcare centers / Gesundheitszentren
Spišská Stará Ves, ul. SNP 1 (pediatria / pediatrician / Kinderartz, internista / lekár pre dospelých / general practitioner / Internist, stomatolog / stomatológ / dentist / Zahnartz, chirurg / surgeon, ginekolog / gynekológ / gynecologist / Frauenarzt)

Veľký Lipník č. 34 (pediatria / pediatrician / Kinderartz, internista / lekár pre dospelých / general practitioner, stomatolog / stomatológ / dentist / Zahnartz)

Łapsze Niżne, ul. Dluga 169, tel.: +48 18 265 93 98 (pediatria / pediatrician / Kinderartz, internista / lekár pre dospelých / general practitioner / Internist, stomatolog / stomatológ / dentist / Zahnartz, ginekolog / gynekológ / gynecologist / Frauenarzt)

Frydman, ul. Jana Pawla II 12, tel.: +48 18 285 18 77 (pediatria / pediatrician / Kinderartz)

Najbliższe szpitale / Najbližšie nemocnice / Nearest hospitals / Nächstgelegene Krankenhäuser
Kežmarok: Nemocnica Dr. Vojtecha Alexandra v Kežmarku, n.o., Huncovská 42, tel.: +421 52 4512 111, +421 4523 151-3, web: www.nkk.sk

Stará Ľubovňa: Ľubovnianska nemocnica, n.o., Obrancov mieru 3, tel.: +421 52 43 17 111 web: www.nspsl.sk

Nowy Targ: Podhalański Szpital Specjalistyczny, Szpitalna 14, tel.: +48 18 263 30 00, web: www.pszs.eu

Weterynarz / Veterinárne stanice / Veterinary station / Tierarzt
Frydman, ul. Szkolna 5, tel.: +48 18 285 18 13
Niedzica, ul. 3 Maja 28, tel.: +48 18 262 94 14

Apteki / Lekárne / Pharmacies / Apotheken

Frydman – Apteka Vita-Minka, ul. Jana Pawła II 12, tel.: +48 18 2851884
Łapsze Niżne – Apteka, ul. Długa 169, tel.: +48 18 265 90 19
Spišská Stará Ves – Lekáreň Cyprián, ul. SNP 151/56, tel.: +421 524181031
Veľký Lipník – Lekáreň Aksamitka, ul. Veľký Lipník č. 34, tel.: +421 52 439 72 19

Policja / Polícia / Police / Polizei

Nr alarmowy / Tiesňová linka / Hotline / Notrufnummern: SK – 158, PL – 997
Posterunki policji / **Policajné stanice / Police stations / Polizeiwachen**
Spišská Stará Ves – Polícia SR – Obvodné oddelenie Spišská Stará Ves, ul. SNP 88, tel.: +421 52 482 23 33
Łapsze Niżne – Posterunek Policji, ul. Jana Pawła II 20, tel.: +48 18 265 93 97

Straż Pożarna / Hasičský a záchranný zbor / Fire and Rescue Services / Feuerwehr

Numer alarmowy / Tiesňová linka / Hotline / Notrufnummern: SK – 150, PL – 998
Jednostki OSP / Hasičské stanice / Fire departments / Einheiten der freiwilligen Feuerwehr
Okresné riaditeľstvo Hasičského a záchranného zboru Kežmarok, Hasičská stanica Spišská Stará Ves, ul. Jesenského 325/75, tel.: +421 52 418 11 61
Jednostki OSP znajdują się prawie w każdej miejscowości / Dobrovoľné hasičské zbory sa nachádzajú takmer v každej obci / Voluntary fire brigades can be found in almost every village / die Einheiten befinden sich in fast jeder Ortschaft

Pogotowie drogowe i pomoc drogowa / Pohotovosť na cestách / Emergency road assistance / Pannenhilfe und Abschleppdienst

Numer alarmowy / Tiesňová linka / Hotline / Notrufnummer: PL – 981

Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe / Horská služba / Mountain Rescue Service / Bergrettungsdienst

Numer alarmowy / Tiesňová linka / Hotline / Notrufnummern: SR – 18300, PL – 985
Horská služba Pieninského národného parku, ul. SNP 123, 061 01 Spišská Stará Ves (Penzión Korzo), tel.: +421-905-357472 e-mail: hspienap@post.sk,
web: www.pieniny.sk/hs
Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe – grupa Podhalańska, al. 1000-lecia 1, 34-700 Rabka Zdrój, tel.: +48 18 267 68 80, e-mail: poczta@gopr-podhale.pl,
web: www.gopr-podhale.pl

Informacje o szlakach turystycznych w rejonie Pienin i Magury Spiskiej / Informácie o schodnosti turistických chodníkov a možnostiach lyžiarskej turistiky v oblasti Pienin a Spišskej Magury / Information about the viability of hiking trails and ski tourism opportunities in Pieniny and Spiš Magura / Informationen zu den touristischen Routen in der Region Pieniny und Zipser Magura

SK: +421 905 357 472, PL: www.gopr-podhale.pl/warunki_turystyczne.php

Teksty / Texty / Texts / Texte:

Ing. Štefan Danko – warunki przyrodnicze oraz infrastruktura turystyczna po słowackiej stronie Zamagurza / prírodné pomery a turistická infraštruktúra na slovenskej strane Zamaguria / natural conditions and tourist infrastructure within Slovak Zamagurie / Naturräumliche Bedingungen und touristische Infrastruktur auf der slowakischen Seite der Region Zamagurie

mgr Mirosław Klimkiewicz – warunki przyrodnicze oraz infrastruktura turystyczna po polskiej stronie Zamagurza / prírodné pomery a turistická infraštruktúra na poľskej strane Zamaguria / natural conditions and tourist infrastructure within Polish Zamagurie / Naturräumliche Bedingungen und touristische Infrastruktur auf der polnischen Seite der Region Zamagurie

PhDr. Milica Majeriková-Molitoris, PhD. – historia oraz współczesność miejscowości Zamagurza, infrastruktura kulturalna, sakralna, miejsca zakwarterowania, gastronomia i komunikacja / história a súčasnosť zamagurských obcí, kultúrna, náboženská, ubytovacia, stravovacia a dopravná infraštruktúra / past and present of the municipalities in Zamagurie, cultural, religious, accommodation, dining and transportation infrastructure / Geschichte und Gegenwart der Ortschaften in Zamagurie, die kulturelle und sakrale Infrastruktur, Unterkünfte, Gastronomie und Kommunikation

Zdjęcia / Fotografie / Photography / Fotos:

Ing. Štefan Danko – warunki przyrodnicze / prírodné pomery / Natural Conditions / Naturräumliche Bedingungen (1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 18, 19)
Mgr. Ján Gemza – warunki przyrodnicze / prírodné pomery / Natural Conditions / Naturräumliche Bedingungen (4), historia / história / History / Geschichte (3), miejscowości po słowackiej stronie Zamagurza, jeśli nie podano inaczej / obce na slovenskej strane Zamaguria, ak nie je uvedené inak / municipalities within Slovak Zamagurie, unless otherwise indicated / Ortschaften auf der slowakischen Seite der Region Zamagurie, wenn nicht anders angegeben, turystyka / turistika / tourism / Touristik

Jan Krzysztofek – warunki przyrodnicze / prírodné pomery / Natural Conditions / Naturräumliche Bedingungen (5, 15, 16, 20), historia / história / History / Geschichte (1, 2), miejscowości po polskiej stronie Zamagurza, jeśli nie podano inaczej / obce na poľskej strane Zamaguria, ak nie je uvedené inak / municipalities within Polish Zamagurie, unless otherwise indicated / Ortschaften auf der polnischen Seite der Region Zamagurie, wenn nicht anders angegeben, turystyka / turistika / tourism / Touristik

PhDr. Ľudomír Molitoris – Červený Kláštor (8, 10), Kacwin (54, 57), Lechnica (85), Lesnica (88, 89), Majere (93), Veľká Fraková (163, 166), turystyka / turistika / tourism / Touristik

PhDr. Milica Majeriková-Molitoris, PhD. – warunki przyrodnicze / prírodné pomery / Natural Conditions / Naturräumliche Bedingungen (13), historia / história / History / Geschichte (4), Červený Kláštor (2, 5, 11, 12), Falsztyn (25), Majere (94), Malá Franková (95), Matiašovce (101, 102), Osturňa (125), Spišská Stará Ves (139, 140, 141, 142, 146, 147, 149), Niedzica (108), Nowa Biała (119), Veľká Fraková (163), turistika / tourism / Touristik

Mgr. Jana Sofková – Červený Kláštor (3, 4)

Sylwia Plucińska – Jurgów (50)

Mgr. Agáta Jędrzejczyk – Kacwin (59), Łapsze Niżne (76), Łapsze Wyżne (82), Nowa Biała (118)

Recenzenci / Recenzenti / Reviewers / Rezensenten:

doc. PhDr. Ivan Chalupecký
prof. dr hab. Stanisław A. Sroka

Tłumaczenie na język polski oraz słowacki / Preklad do poľského a slovenského jazyka / Polish and Slovak translation / Übersetzung ins Polnische und Slowakische:

PhDr. Ľudomír Molitoris

Tłumaczenie na język angielski / Preklad do anglického jazyka / English translation / Übersetzung ins Englische:

John Graham M.B.A.

Tłumaczenie na język niemiecki / Preklad do nemeckého jazyka / German translation / Übersetzung ins Deutsche:

ZTP Sigillum Sp. z o.o., Kraków

Druk i łamanie / Zalomenie a tlač / Layout and printing / Druck und Bruch:

Przedsiębiorstwo Usług Poligraficznych Copy Druk

© Copyright by:
Towarzystwo Słowaków w Polsce Zarząd Oddziału na Spiszu
Spolok Slovákov v Poľsku Obvodný výbor na Spiši

Wydawca / Vydavateľ / Publisher / Herausgeber:
Towarzystwo Słowaków w Polsce Zarząd Oddziału na Spiszu
Spolok Slovákov v Poľsku Obvodný výbor na Spiši
ul. św. Katarzyny 2, 34-433 Nowa Biała
tel. +48 695-89-72-47, +48 12 632-20-80
www.tsp.org.pl, e-mail: zg@tsp.org.pl

Nakład: 3000 egz.

ISBN: 978-83-7490-752-1

Kraków 2014

Wyłączną odpowiedzialność za treść niniejszej publikacji ponosi
Towarzystwo Słowaków w Polsce Zarząd Oddziału na Spiszu
i w żadnym razie nie może ona być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem
Unii Europejskiej ani Euroregionu „Tatry“.

egzemplarz bezpłatny